Apare sub **îngrijirea** oouf. universitar TAMARA GANE

OPERE DRAMATICE

-v.

0OO

BORIS GODUNOV

PALATUL CREMLINULLI
(20 Februarie 1598) Cnezii, Şuischi şi Vorotânschi

VOROTANSCHI
Am fost însărcinaţi să privеghem oraşul. Dar cred că n'avem mare lucru de păzit: Pustie-i Moscova. Norodul a plecat Pe urma patriarhului, la monastire... Cum crezi că va lua sfârşit această zarvă?
ŞUISCHI
Cum va lua sfârşit? Nu-i greu de priceput! Va mai striga puţin norodul, va mai plânge Iar Boris va mai face nazuri, ca beţivul In faţa păhărelului de vin şi-apoi Se va'ndura, zmerit, coroana s'o primească Şi ne va stăpâni la fel ca pân'acum...
VOROTÂNSCHI
O lună a trecut de când s'a'nchis Cu sora lui, la monastire, scuturând

Din viaţa lui tot ce e pământesc;
Nici patriarhul, nici boierii mari din Dumă
Nu izbutiră pân'acuma să-l întoarne.
N'aude rugile şi plânsul Moscovei întregi
Nici însuşi glasul marelui sobor al ţării...
Zadarnic se rugară şi de sora lui
Pentru domnie să-l blagoslovească:
Trista ţarină, călugăriţă,
E neînduplecată ca şi el;
I-a'ni'ipt în suflet Boris îndârjirea lui!
Ce-ai spune dacă'ntr'adevăr, cârmuitorul
S'a săturat de grijile împărăţiei
Şi nu mai vrea un tron ce i se pare şubred?
ŞUI SCHI
Aş spune-atuncea că'n zadar
A sângerat micuţul ţarevici Dimitri —
Dacă-i aşa, putea să mai trăiască!
VOROTÂNSCHI
Cumplită făr'delege! Oare Boris Să-l fi ucis pe ţarevici?
ŞUISCHI
Dar cine altul?
Pe Cepciugov au cine l-a împins? Cine-a trimis pe cei doi Bitiagovschi Şi pe Cacealov? însărcinat să plec la Uglici Am cercetat, la faţa locului, eu însumi... Găsit-am proaspetele urme ale crimei, întreg oraşul cunoştea cumplita faptă. Locuitorii toţi mărturiseau la fel Şi-aş fi putut, la reîntoarcere, numai cu un cuvânt Să-l dau de gol, din umbra lui, pe ticălos!
VOROTÂNSCHI
Dece nu l-ai strivit atunci?

ŞUISCHI
Mărturisesc,
M'a tulburat cu liniştea-i neruşinată
La care nu mă aşteptam. Ca un nevinovat
Se tot uita la mine, drept în ochii mei
Şi mă'ntreba, intra în amănunte
Şi mă făcea să spun eu singur basmul
Pe care el mi-l strecura să-l spun!
VOROTÂNSCHI Rău ai făcut, Şuischi!
ŞUISCHI
Ce puteam să fac?
Vreai să mă duc la ţar şi să-l pârăsc? Dar nu ştim toţi că bietul ţar Feodor Pe toate le vedea prin ochii lui Şi prin urechea lui le auzea pe toate? Chiar dacă eu l-aş fi încredinţat de adevăr L-ar fi întors îndată Boris, iar pe mine Mă surghiuneau şi'n temniţă tăcută Mă gâtuiau la ceasul potrivit, Cum au făcut cu moşul meu. Nu că mă laud, Dar prea puţin îmi pasă de surghiun, de moarte. Nu sunt mişel, dar nici un dobitoc nu sunt Să-mi leg ştreangul de gât pentru nimica toată!
VOROTÂNSCHI
Acest omor e groaznic. Remuşcarea-l roade Şi nu'ndrăzneşte treapta tronului s'o urce, Călcând în sângele copilului nevinovat.
ŞUISCHI
N'ai grijă! O să treacă! Nu se sfieşte Boris! Să vezi atuncea mare cinste ce-o să cadă Pe capul nostru, pe Rusia toată!
Un rob, până dăunăzi, un Tătar, un ginere Al lui Maliuta, ginere de gâde, El însuşi gâde'n suflet, să mi-l vezi Cum pune mâna po coroana şi hlamida, Purtată'n vremi de cneazul Monomah.
VOROTÂNSGHI
E drept că nu-i de neam. Noi doi suntem mai sus.
ŞUISGHI Te cred!
VOROTÂNSGHI
Şuischi, Vorotânschi... iată Doi cnezi adevăraţi!

ŞUISCHI
Din sângele lui Ruric!
VOROTÂNSGHI
Ascultă, cneaz Şuischi, dacă bine judecăm Noi avem dreptul să-i urmăm lui ţar Feodor.
ŞUISCHI
Mai mult ca Godunov!
VOROTÂNSCHI
îmi dai dreptate, nu?
ŞUISCHI

Ei bine, dacă Boris nu va isprăvi cu vicleşugul, Vom încerca să tulburăm poporul, Ca el pe Godunov să-l părăsească;
10
El are cnezi destui; din rândurile lor Va trebui un alt ţar să'-şi aleagă.
VOROTÂNSCHI
Noi suntem mulţi, cei ce ne tragem din Varegi Dar nu-i uşor să ne luptăm cu Godunov. S'a dcsvăţat norodul să mai vadă'n noi Pe cei ce din stăpânitorii lui se trag. E mult de când slugărnicim la ţari, Moşiile pe rând ni le-am pierdut, Iar Boris a ştiut mulţimile să prindă Prin dragoste, prin teamă şi renume!
ŞUISCHI *(se uită pe fereastră)*
El e'ndrăzneţ, în vreme ce noi... Dar destul! Se reîntoarce gloata'n pâlcuri, frământată. Să mergem, să vedem ce-au hotărît...

PIAŢA ROŞIE
Norodul

UN OM

E neînduplecat! Gonit-a dela dânsul Şi pe boieri şi pe episcopi şi pe patriarh. Zadarnic au bătut cu frunţile, pământul, toţi; A tronului sclipiro-l înspăimântă!
ALT OM
O, doamne, cine ne va cârmui, vai nouă! Nefericire nouă! Nu mai avem ocrotitor!
AL TREILEA
Dar iată, vine judele cel mai înalt, diacul El ne va spune ce a hotărît al ţării sfat.
11
NORODUL
Tăcere! Hei, tăcere! Va vorbi diacul Dumei! Să-l auzim!...
ŞCELCALOV *(de pe pridvorul roşu)*
A hotărît soborul
Să mai încerce-odată, cu tăria rugilor, Să'nduplece îndureratul suflet al lui Boris... Chiar mâine, preasfinţitul patriarh După ce slujba va sluji-o în Cremlin, Cu praporele sfinte se va ridica Şi cu icoana maicii domnului din Vladimir Şi cu icoana preacuratei dela Don... II vor urma boierii toţi la rând Şi toţi aleşii pravoslavnicei mulţimi A Moscovei. Şi no vom duce la ţarină Să-i cerem iar să se milostivească De Moscova orfană, fără tată Şi fratelui ei Boris Godunov să-i dea Blagoslovenia domniei peste noi! Şi-acum, vă'mprăştiaţi. Plecaţi cu dumnezeu La casa voastră fiecare şi rugaţi-vă, Ca rugile fierbinţi ale dreptcredincioşilor S'ajungă pân'la cer!
Norodul se împrăştie.
DEVICIE POLE, MONASTIREA NOVODEVICII
Norodul
UN OM
Acum intrat-au în chilie, la ţarină, Boris Şi patriarhul şi-o mulţime de boieri.
ALTUL Ce veste?

12
AL TREILEA
Tot aşa: nu vrea. Dar mai avem nădejde.
O FEMEIE *(cu copilul)*
Hai, nu mai plânge... Ai să taci odată? Codată vine Baba-Cloanţa şi te ia!
UN OM
Nu ne-am putea, în curtea monastirei, furişa?
ALTUL
Nu-i chip. E'nghesuială chiar aici, pe câmp...
întreaga Moscovă s'a adunat aici.
Ia uite: curtea, coperişul şi clopotniţa
Şi turlele, până la cruce, gem de lume...
ÎNTÂIUL Tare-i frumos!
UN OM
ALTUL
Ce-i zgomotul acesta?
Ascultă... taci... mulţimea a'nceput să urle... Cad unii peste alţii, valuri după valuri... S'apropie...
Să'ngenunchem, fârtaţilor!
NORODUL
(toţi îngenunchează. S'aud strigăte şi plânşete)
Indură-te de noi, părinte, şi domneşte! Fii tatăl nostru, ţarul nostru fii!
UN OM *(încet)*
Dece vor fi plângând?
13
ALTUL
De unde vrei să ştiu?
Boierii ştiu! E-hei, sunt altceva ca noi!
FEMEIA *(cu copilul)*

Acuma taci, când trebuie să plângi! Dă-i drumul! Nu vrei? Odată vine Baba-Cloanţa şi te ia! Hai, râzgâiatule, hai, plângi!
(Dă cu el în pământ. Copilul urlă.) Aşa, mânca-te-ar maica!
UN OM
Toţi plâng acum. Hai fraţilor şi noi să plângem!
ALTUL
Eu mă căznesc, măi frate, dar nu pot!
ÎNTÂIUL
Şi eu la fel! N'ai, oare, niscai ceapă Să ne frecăm la ochi?
AL DOILEA
Nu, n'am! Dar am să dau Cu niscaiva scuipat, să-i umezesc... Dar ce mai e?
ÎNTÂIUL
NORODUL
Poftim de-i înţelege!
Coroana! Boris s'a'ndurat! Primeşte!
E ţar al nostru, Boris! Să trăiască Boris!
14
PALATUL DIN CREMLIN
Boris, Patriarhul, Boierii
BORIS
Părinte patriarh şi voi, boieri ai mei, M'arăt cu sufletul deschis în faţa voastră. Cum aţi văzut, primit-am cu smerenie şi teamă Puterea mare ce mi-a hărăzit norodul. Ce grea mi-e sarcina! Urmez la tron Puternicilor,doi Ivani şi îngerului-ţar. Cucernice Feodor! Doamne drept şi mare, Părinte milostiv, caută din cer şi vezi Aceste lacrămi ale preasupuşilor tăi robi... Aceluia pe care-atâta l-ai iubit Că l-ai urcat într'o mărire neînchipuită, Trimite-i binecuvântarea ta, ca să domnească Peste norodul său, cu slavă şi cu pace, Să fie drept şi milostiv ca tine... *J* Boierilor, mă bizui pe-ajutorul vostru.
Slujiţi-mă cum l-aţi slujit pe el când încă nu eram
Ales dintr'a norodului voinţă,
Şi truda voastră o 'mpărţeam cu voi.
BOIERII
Noi, jurământul nu ni-l vom călca! BORIS
Şi-acum să.mergem să îngenunchem La groapa răposaţilor, stăpânilor Rusiei, Apoi chema-vom tot norodul la ospăţ: Dela boier, şi pân'la cerşetorul orb... Deschise porţile să fie tuturora, Bineveniţi ca oaspeţi fie toţi...
(Iese urmat de boieri.)
VOROTANSCHI *(oprind pe Şuischi).* Hei, ai ghicit!
15

ŞUISCHI
Ce să ghicesc?
VOROTÂNSCHI
Ştii, adineaurea, aici... ŞUISCHI Nu-mi amintesc nimic...
VOROTÂNSCHI
Când se ducea mulţimea La monastire, îmi spuneai...
ŞUISCHI
Nu văd ce rost
Mai are, să-ţi aduci aminte?! Am să-ţi dau un sfat: Să ştii să uiţi la vreme potrivită! Eu n'am umblat decât să mi te'ncerc... L-am ponegrit, minţindu-te... Voiam să ştiu Cam ce gândeşti. Atâta tot! Dar, iată Norodu-şi preamăreşte ţarul. S'ar putea Să mi se vadă lipsa. Plec.
VOROTÂNSCHI Curtean viclean!
NOAPTEA. O CHILIE IN **MONASTIREA CIUDOVO**
(1603) Părintele Pimen, Grigori aţipit
PIMEN *(scrie la lumina candelei)*
O povestire, încă una, cea din urmă, Şi letopiseţul eu mi l-am încheiat; Indeplinit-am sarcina cu care domnul M'a'nvrednicit pe mine, păcătosul. N'a fost în van că cel de sus m'a hotărît Atâtor fapte martor

ani şi ani de zile,
Şi darul cronicarului mi-a hărăzit.
Va fi o zi când un sârguitor călugăr
Găsi-va hronicul acesta fără nume...
Asemeni mie, candela îşi va aprinde
Şi, scuturând de colbul anilor aceste slove
Va da'n vileag istorisirile-mi neprefăcute.
Atunci, urmaşii pravoslavnicilor vor afla
Ursita din trecut a ţării părinteşti.
Pe marii ţari cu cinste pomenindu-i
Le-or lăuda **înfăptuirile** şi slava
Iar pentru ale lor păcate şi greşeli
Zmeriţi, vor cere domnului iertare.
La bătrâneţe mai trăiesc odată,
Trecutul se perinda'n ochii mei...
Acest trecut de-atâta zbucium plin
Se frământa, vuia ca valul mării
Şi-acuma iată-l potolit, încremenit...
In amintire prea puţine chipuri mi-au rămas,
Puţine vorbe pân'la mine mai răsună
Şi multe câte.-au fost, s'au dus ca o pare...
Dar zorile mijesc şi candela se stinge...
O povestire, încă una, cea din urmă!
(Scrie.) GRIGORI *(trezindu-se).*
Mereu acelaş vis!... Dar cum se poate?
A treia oară... Blestemată arătare!
Bătrânul, la opaiţ, stă şi scrie'ntruna
întreaga noapte, ochii n'a închis.
Cât mi-e de dragă liniştita lui făptură
Când cufundându-şi sufletu'n trecut,
începe iar al ţării letopiseţ!
Cum aş fi vrut să ştiu ce-i povesteşte pana!
Să fie crunta stăpânire tătărească?
Osândele pornite de Ivan cel Groaznic?
Furtunile din adunarea obştei dela Novgorod?
Izbânzile şi slava patriei? Zadarnic!
Nici în priviri şi nici pe fruntea lui înaltă
Nu pot citi ascunsele-i gândiri.
Mereu zmerit şi piin de măreţie.
16
17

Ca un diac îmbătrânit la judecăţi, La fel priveşte pe nevinovat şi vinovat, Cu linişte ascultă binele şi răul Şi nu cunoaşte mila, nici mânia.
PIMEN
Te-ai deşteptat?
GRIGORI
Părinte, binecuvântează!
PIMEN
Te binecuvânteze domnul, frate, Acum şi pururea şi'n vecii vecilor!
GRIGORI
întreaga noapte scris-ai fără s'aţipeşti
In vreme ce pe mine o vedenie drăcească
Mă frământa în somn. Duşmanul, cu nesaţ
Mă chinuia mereu. îmi năzărea în vis

Că urc pe-o scară, repede, în vârful unui turn.
De-a colo Moscova mi se părea un muşuroi,
Iar jos fierbea norodul şi râdea
Şi m'arăta cu degetul. Mi-era ruşine
Şi frică... Am căzut cu capu'n jos
Şi m'am trezit înspăimântat.
Ce zici de visul ăsta, de trei ori în şir?
Nu ţi se pare straniu ce-am visat?
PIMEN
Ai sânge tânăr care te frământă!
Te pocăieşte'n post şi'n rugăciune
Şi visurile tale s'or însenina.
Eu însumi când mi-e fruntea obosită
Şi fără voia mea mi se coboară pleoapa,
De nu rostesc o. lungă rugăciune înainte
ia
Bătrânul somn al meu, neliniştit,
E bântuit de păcătoase arătări:
Eu ba visez petreceri zgomotoase,
Ba strigăte de luptă, zăngănit de arme,
Şi alte desfătări nebune, de demult.
GRIGORI
Ce tinereţe veselă ai petrecut!
Te-ai războit sub turnurile din Cazan,
Ai alungat oştirile litvano
Alături de viteazul cneaz Şuischi
Şi-ai petrecut la curtea ţarului Ivan.
Ce fericit ai fost! Dar eu, sărac de mine,
De când mă ştiu, am rătăcit mereu,
Un biet călugăr, din chilie în chilie...
Dece nu-mi fuse dat şi mie să m'arunc
In focul şi'n beţia bătăliilor?
La masa ţarilor dece să nu m'aşez?
Aş fi avut destul veleat, asemeni ţie,
Să părăsesc la bătrâneţe toate-acestea,
Să mă orânduesc la fel cu ceilalţi fraţi
Şi'n liniştea de chinovie să mă'nchid.
PIMEN
Nu te mâhni, o frate, c'ai lăsat
De timpuriu, această lume de păcate,
Că nu te-au ispitit prea multe năluciri.
Mă crede, numai când le vezi din depărtare,
Te pot vrăji belşugul, slava, strălucirea...
Şi vicleniile iubirii femeieşti...
Eu am trăit din plin şi le-am gustat pe toate.
Dar n'am ştiut ce-i mulţumirea, până când
Nu s'a 'ndurat înaltul să m'aducă
In liniştea acestei monastiri...
Gândeşte, fiule, la ţarii noştri mari:
Cine-i mai sus ca ei? Doar dumnezeu!
Cine'ndrăzneşte să-i înfrunte? Nimeni!
Şi totuşi, deseori,.coroana lor de aur
Atât de greu i-apasă, c'o preschimbă

In camilafca de călugăr. însuşi el,
Ivan, îşi căuta odihna, potolirea
In rugăciuni şi'n viaţa aspră de monah.
Palatul plin de răsfăţaţi curteni
Se preschimbă, deodată, într'o monastire
Iar cruzii sfetnici ai stăpânului îşi lepădau
Vestmintele bogate, îmbrăcând
Smeritul strai al nostru. Ţarul însuşi
Slujea, în rândul lor, cucernic stareţ.
Eu l-am văzut aici, chiar în chilia
Aceasta, unde locuia Chirill
Un om atât de drept şi greu lovit.
Pe mine, cel de sus m'a bucurat atunci
Zădărnicia vieţii arătându-mi;
Văzui aici pe ţarul cel cumplit
învins de gânduri crunte şi ucideri,
Sta liniştit, pe gânduri, în mijlocul nostru.
Noi, nemişcaţi, în faţa lui stăteam;
Vorbea cu noi şi ne spunea, blajin:
„Părinţilor, nu e departe ziua
Gând însetat de mântuire voi veni la voi:
Tu, Nicodime, Serglue, tu Chirill
Primiţi cu toţii jurământul meu!
Ga păcătosul pocăit veni-voi printre voi
Eu, criminalul blestemat. Şi îmbrăcând sutana
Mă voi pleca în faţa ta, părinte sfânt..."
Şi vorba lui curgea ca mierea, şi plângea...
Plângeam şi noi cu el şi ne rugam
Să dăruiască domnul pace şi iubire
Acestui suflet frământat de vijelii...
Dar fiul său, Feodor, stând pe tron,
Nu jinduia şi el o viaţă de sihastru?
Nu şi-a făcut palatul un altar de rugi?
Acolo, grelele poveri ale domniei,
Seninul suflet nu-i mai tulburau,
Iar dumnezeu, zmerenia primindu-i,
A dat prin el, Rusiei, linişte şi slavă.
In ceasul morţii sale, o minune
Cum nu s'a mai văzut, se săvârşi:
La căpătâiul ţarului se arătă —
Vedenie numai de el văzută —

Un om cu chipul de lumini strălucitoare.
Feodor îl numea, vorbindu-i, mare patriarh.
Şi toţi erau cuprinşi de spaimă şi uimire
înţelegând că e cerească arătare,
Căci patriarhul nu era de faţă în palat.
Iar când îşi dete ţar Feodor duhul,
Palatul se umplu de sfinte mirodenii
Şi faţa mortului strălucea ca soarele.
Un domn ca el rîoi nu vom mai vedea!
Nefericire nouă! Vai nouă, păcătoşii!
Noi am aprins a cerului mâuie
Când ne-am ales stăpân un ucigaş de ţari.
GRIGORI

Demult voiam, cucernice părinte,
De moartea ţareviciului Dimitri să te'ntreb...
In vremea aceea, pare-se, erai la Uglici?
PIMEN
Vai, mie, prea-mi aduc aminte bine!
îmi fuse dat să văd nelegiuirea cruntă,
Trimis la Uglici cu o sarcină duhovnicească!
Sosii în faptul nopţii. La utrenie
Am auzit deodată clopotul cel mare
Şi zgomote şi strigăte. Oraşul tot gonea
Spre casa ţarinei. Alerg şi eu.
Şi ce văd? Ţareviciul, înjunghiat, întins
Pe jos, iar lângă el, ţarina, muma lui,
Ir nesimţire. Doica gemea, înnebunită,
In vreme ce norodul îndârjit lovea
In păzitoarea-vânzătoare a copilului.
Deodată, în mulţimea mâniată, se iveşte
Iuda-Bitiagovschi, unul din călăi.
Cât ai ciipi din ochi — el n'a mai fost!
Şi iar porni norodul după ucigaşi să-i prindă
Pe câteşitrei i-a prins unde erau ascunşi
Şi **i-au** târît acolo- lângă leşul cald
Al pruncului împărătesc. Şi-atunci, minune!
Trupşorul a'nceput să freamăte, „Mărturisiţi!"
21
Urla norodul. Ucigaşii, sub secure, Mărturisiră şi-l dădură în vileag pe Boris!
GRIGORI
Câţi ani să fi avut atuncea ţareviciul?
PIMEN
Aproape şapte ani... Ar fi avut acuma...
(Trecură zece ani de-atunci... Ba doisprezece.)
Ar fi avut acuma vârsta ta. Ar fi domnit.
Dar cel de sus a hotărîţ altminteri.
Cu astă faptă grea de sânge şi de lacrimi
Voi încheia al meu letopiseţ.
De-atunci eu n'am mai căutat să aflu
Ce se petrece pe pământ. Frate Grigori
Ţi-ai luminat cu învăţătură, mintea,
Iţi las să-mi duci tu munca mai departe...
In clipele când vei fi slobod
De îndeletnicirile duhovniceşti,
Apucă-te să scrii — dar fără şiretlicuri
De om cu'nvăţătură — faptele
La care fost-ai martor în viaţa ta.
Războiş şi pace şi domnia ţarilor,
Minunile aleşilor lui dumnezeu,
Proorocirile şi semnele cereşti...
Cât despre mine, ceasul mi-a sunat
Odihna s'o primesc, opaiţul să-mi sting.
Dar iată, bate toaca de utrenie...
Blagosloveşte, doamne, robii tăi!
Dă-mi cârja, să mă duc, Grigori!
(Iese).
GRIGORI
Boris! Boris!

Toţi tremură în faţa ta şi nimeni
N'ar îndrăzni să-ţi amintească soarta
Sărmanului copil pe care l-ai ucis.
Şi totuşi, cineva, într'o chilie'ntunecată
22
Iţi **scrie** numele cu bici de foc, viitorimei. De judecata oamenilor n'ai să scapi Cum n'ai să scapi de judecata domnului!

PALATUL PATRIARHULUI

Patriarhul şi stareţul monastirei Ciudovo

PATRIARHUL
A fugit, părinte stareţ?
STAREŢUL
A fugit, sfinte vlădică... De trei zile a fugit.
PATRIARHUL
Ia te uită, ticălosul! Din care neam se trage?
STAREŢUL
Din neamul Otrepievilor, boieri din Galiţia. Era aproape copil când s'a călugărit, nu se ştie unde. A hoinărit pe la Suzdal, în locaşul sfântului Efimie, a fugit de-acolo din monastire în monastire, pân'a venit aici, Ia Ciudovo, în stăreţia mea. Iar eu,văzând că-i încă tânăr şi necopt la minte, l-am încredinţat părintelui Pimen, un moşneag de treabă,pâinea lui dumnezeu. Cunoştea bine slovele, citea în cronicele noastre vechi şi sfinţilor le închina cântări făcute de el însuşi. Da' după cum s'arată, învăţătura lui nu dela domnul purcedea.
PATRIARHUL

Să n'aud de'nvăţaţii ăştia! Ce crezi c'a scornit?,,Amsă fiu ţar la Moscova!" Auzi, unealta diavolului!... Nu face să mai spunem ţarului aceasta... La ce să turburăm pe tătucul nostru? Ajunge să-l în-
23
ştiintăm de fugă pe Smirnov diacul... sau pe diacul Efimiev. Auzi, erezie!... „Am să fiu ţar la Moscova!..." Să puneţi mâna pe ortacul vrăjmaşului şi să-l trimiteţi în surghiun la Soloveţc, la monastire... Ca'n pocăinţă viaţa să şi-o treacă... Ai mai pomenit,părinte stareţ, asemenea erezie?
STAREŢUL
Erezie, sfinte vlădică, erezie!

IN PALATUL ŢARILOR

Doi stolnici
ÎNTÂIUL
Unde e ţarul?
AL DOILEA
In iatacul lui...
S'a'nchis cu nu ştiu care făcător de vrăji.
ÎNTÂIUL
Hm! Când îl cauţi, numai printre vrăjitori! Cu vracii şi cu babele îşi pierde vremea... îşi tot întreabă zodia, ca o mireasă. Aş vrea să ştiu ce tot vrăjeşte-acolo?
AL DOILEA Intreabă-l. Uite-l.
ÎNTÂIUL
Ce posomorit!
(Ies amândoi.) ***24***
ŢARUL ***(intră)***
Am cucerit tăria cea mai'naltă;
De şase ani domnesc în bună pace,
Dar pentru mine mulţumire nu e!
Asemenea, în tinereţea noastră,
Râvnim cu foc al dragostei avânt
Şi-abia ne potolim flămândul dor
In freamătul de-o clipă 'al îndeplinirii,
Că iar cădem în braţele'ngheţate

Ale urâtului şi-ale tânjelei...
Zadarnic îmi descântă ghicitorii,
Proorocindu-mi zile lungi şi liniştite.
Mărirea mea şi însăşi viaţa mea
îmi pare searbădă, nu mă îndestulează...
Presimt mânia cerului, nenorociri.
Nu-mi fuse d,ată mie fericirea...
Visam să-mi liniştesc poporul, dându-i
Imbelşugarea şi mărirea. Aş fi vrut
Cu dărnicia mea să mi-l apropii
Dar truda mea zadarnică a fost,
Căci gloata nu iubeşte pe stăpânul viu,
Ea dragostea şi-o ţine numai pentru morţi.
Nebuni am fi la inimă de-am pune
Chimvalele sau urletele-i de mânie!
Când ne trimise domnul seceta în ţară,
Gemeau mulţimile, mureau de foame,
Eu le-am deschis hambarele şi punga,
Le-am dat de lucru, bani, dar în zadar!
Că tot pe mine aruncau blestemul!
Le arse focul şi pârjolul casele,
Eu altele, din temelii le-am ridicat,
Dar vina tot a mea era şi-atunci!
Şi mai slăvim dreptatea gloatelor!
Mai năzuim la dragostea norodului!
Am vrut să-mi caut mulţumirea în cămin,
Copila să mi-o fericesc căsătorind-o
Pe placul ei. Dar moartea s'abătu
Şi mirele-i răpi, ca vijelia.
De văduvia ei pe cine osândiră?
Pe mine, pe nefericitul ei părinte!
25

De moare cineva, sunt uc gasul tainic
Eu am grăbit sfârşitul lui Feodor...
Pe soru-mea, ţarina, în călugărie,
Am otrăvit-o eu, da, veşnic eu!
A, simt că nu mai e nimic să mai alin
Durerile acestei lumi. Nimic, nimic!
Nimic? Ba e ceva! E cugetul curat!
El biruie asupra nedreptăţii,
A pismei omeneşti, a ponegririi...
Dar dacă ai o pată, numai una,
întâmplător, o, e cumplit atunci!
Lovit parcă de ciumă, sufletul
Se umilă de puroi, pecinginea se'ntinde,
Iar inima se umple de venin.
Ciocanul remuşcării bate în urechi,
Te doare trupul, capul ţi se învârteşte
Şi-ţi joacă în ochi copii însângeraţi.
Ce fericit ai fi să scapi odată!
Dar unde? încotro să fugi şi cum?
Amar, de cel a cărui conştiinţă nu-i curată!
UN HAN LA GRANIŢA LITVANIEI
Misail şi Varlaam, călugări rătăcitori; Grigori Otropicv, în straie lumeşti; Hangiţa

HANGIŢA
Ce vă pofteşte inima, cuvioşi părinţi?
VARLAAM
Ce s'o îndura domnul, hangiţă taică. Vin ai?
HANGIŢA
Cum să n'am, părinte! Acu'v'aduc! *(Iese.)*
MISAIL
Dece te tot frămânţi, prietene? Iacă-ne la graniţa Litvaniei, unde ardeai s'ajungi.
26
GRIGORI
Până ajung în Litvania, nu mă liniştesc.
VARLAAM
Dar ce are Litvania asta de te-a vrăjit? Părintele Misail şi cu mine, păcătosul, de când am şters-o din monastire, nu ne mai pasă de nimic. Litvanie sau Rusie, scripcă sau fluier să fie, dacă este vin, atunci... uite-l, vine, griji s'arunci!
MISAIL
Bine o'ntorseşi părinte Varlaam!

HANGIŢA *(intră)*
Poftiţi, părinţilor! Cu sănătate!

MISAIL
Bogdaprosti, măicuţă. Domnul să mi te blagoslovească!
Beau amândoi. Varlaam începe să cânte vechiul cântec: „In cetatea mare a Cazanului"...
VARLAAM *(lui Grigori).*
Da'prin gâtlejul tău nu trece nimic? Nici nu intră, nici nu iese?
GRIGORI Nu-mi arde....
MISAIL
Celor slobozi, slobozenia.
VARLAAM
Iar celor băutori împărăţia raiului, părinte Misail! Să dăm pe gât pocalu'ntreg, în cinstea crâşmăriţei!
27
Da'trebuie să-ţi spui, părinte Misail, că eu, când beau nu-mi place să văd oameni trezi. Una e beţia alta-i fudulia. Dacă vrei să trăieşti ca noi, fii blagoslovit. Dacă nu vrei, şterge-o. Măscăriciul nu-i tovarăş bun pentru un popă.
GRIGORI
Bea cât vrei, părinte, însă să nu-ţi ieşi din minte! Uite că şi eu ştiu să le potrivesc!
VARLAAM
Ce? Să-mi ies din minte?
MISAIL
Lasă-l, părinte Varlaam.
VARLAAM
Da'cine e pricopsitul ăsta? Da' ce s'a agăţat ăsta de noi? Dumnezeu ştie de unde a răsărit, dumnezeu ştie ce lighioană mai e, şi-acum face pe măreţul! *(Bea şi cântă: Un monah s'a dus la schit şi mi s'a călugărit!)*
GRIGORI *(hangiţei)* Unde duce drumul ăsta?
HANGIŢA
In Litvania, milostivule, în munţii Luiov.
GRIGORI
Departe-s munţii ăştia?
28
HANGIŢA
Nu prea. Până dispară ajungi, dacă nu dai de grănicerii ţarului.
GRIGORI

Ce grăniceri?
HANGIŢA
A fugit unul din Moscova şi-a venit poruncă să oprească şi să cerceteze pe toată lumea.
GRIGORI *(încet.)* Asta-mi mai trebuia.
VARLAAM
Hei, omule! Văd că i-ai pus gând rău hangiţei... Nu de votcă-ţi arde ţie, de leliţa durdulie! Aşa, frate, aşa! Orice om cu scrânteala lui: eu şi cu părintele Misail altă grijă n'avem decât să dăm votcape gât şi'ntorcând cu fundul cana să-i tot batem darabana!
MISAIL
Ca din evanghelie grăişi, părinte Varlaame!
GRIGORI
Dar-pe cine caută? Cine a fugit din Moscova?
HANGIŢA
, Dumnezeu mai ştie... Vreun hoţ... vreun tâlhar.,. Vorba e că, deocamdată, nici oamenii cinstiţi nu pot să treacă: ce ispravă o să facă, numai ei ştiu! N'o să prindă nici pe dracul chel! Parcă n'ar fi altă cale
29
spre Litvania, decât drumul mare! De aici, de pildă, n'ai decât s'o iei la stânga, pe cărarea, pădurii, pân'la Cecanschi, schitul de lângă gârlă, pe urmă treci mlaştina, până la Hlopino, apoi la Zahariev; de acolo orice băieţel te va duce până'n munţii Luiov. Grănicerii ăştia nu sunt buni decât să'ncurce lumea şi să ne jefuiască pe noi, bieţii oameni ai locului... *(S'aude zgomot.)* Da'ce e? Ei sunt, blestemaţii! Vin să cerceteze!
GRIGORI
Hangiţo, n'ai vreun ascunziş p'aici? HANGIŢA

N'am sufletele, că m'aş ascunde şi eu! Una-două şi uite-i! De ochii lumii, vin după treabă — vin să le dau pâine şi vin şi câte şi mai câte! Dar'ar boala'n ei, să crape, afurisiţii, mâna-i-ar...
Intră grănicerii. GRĂNICERUL Noroc, hangiţă!
HANGIŢA
Rine aţi venit, oaspeţi dragi, rogu-vă poftiţi.
UN GRĂNICER *(încet celuilalt)*
Chef şi veselie! Aicea e de noi! *(Călugărilor)* Ce e cu voi, tătncilor?
VARLAAM
Unchieşi ai lui dumnezeu, ia, nişte bieţi călugări... Umblăm din sat în sat, s'adunăm milostivenii pentru sfânta monastire...
30
GRĂNICERUL *(către Grigori)* Şi tu?
MISAIL
Tovarăşul nostru...
GRIGORI
Târgoveţ din vecini. Adusei pe cucernicii ăştia până la graniţă şi mă'ntorc acasă...
MISAIL
Te-ai răsgândit?
GRIGORI *(încet)* Ţine-ţi gura!
GRĂNICERUL
Crâşmăriţă, dă-ne ceva vin... Să bem şi noi să mai stăm de vorbă cu cuvioşia lor...
ĂLT GRĂNICER *(încet)*
Flăcăul e cam golan... Nu scoţi nimic dela el... Dar ceilalţi...
ÎNTÂIUL
Ia.să vedem!... Hei, cuvioşilor, cum vă merge treaba?
VARLAAM *k*
Rău, fiule, rău! Creştinii s'au calicit de tot! Au prins gustul banului, ţin banii la ascunziş. Nu mai dau domnului nimic. Mari păcate s'abătură pe seminţiile pământului! Toată lumea s'a apucat de negustorie.
31

Umblă să se pricopsească toţi. Nu se gândesc decât la bogăţiile pământeşti, nu la mântuirea sufletului! Umbli, umbli, baţi la toate uşile şi'n trei zile n'ai adunat nici jumătate de copeică. Mare păcat! Trece-o săptămână, trece alta, te uiţi în pungă, vezi că-i aşa de uşoară, aşa de uşoară că ţi-e ruşine să te mai arăţi la monastire cu asemenea sărăcie! Ce te faci? De inimă rea, te-apuci să bei şi ce-a mai rămas în fundul pungii! Ce mai încoa' şi 'ncolo, mare năpastă! Merge rău, fiule, s'apropie judecata din urmă!

HANGIŢA *(plângând)*
Doamne păzeşte! Ocroteşte-ne, doamne!
In vreme ce Varlaam vorbea, întâiul grănicer se tot uita la Misail
ÎNTÂIUL GRĂNICER
Alioha, ai ucazul ţarului?
AL DOILEA II am.
ÎNTÂIUL
Dă-l încoa' niţel.

MISAIL
Da' ce te tot uiţi la mine?
ÎNTÂIUL GRĂNICER
Uite dece. A fugit dela Moscova un oarecare zănatic
şi eretic, unul Grigori Otrepiev. Ai auzit ceva?
MISAIL
Nu.
32
GRĂNICERUL
N'ai auzit? **Bine!** Şi ţarul a dat poruncă să fie prins acel fugar şi spânzurat. Asta o ştii?

MISAIL
Nu ştiu nimic...
GRĂNICERUL *(lui Varlaam)* Ştii să citeşti?
VARLAAM

Ştiam, în tinereţe, dar am uitat.
GRĂNICERUL *(lui Misail)* Dar tu?

MISAIL
Domnul nu mi-a dat această înţelepciune!
GRĂNICERUL
Atuncea ia ucazul ţarului.
MISAIL
Ce să fac cu el?
GRĂNICERUL
Mi s'a năzărit mie că ereticul ăsta, fugarul, ticălosul ăsta, hoţul ăsta — tu eşti!
MISAIL
Care eu? Cată-ţi, omule, de treabă!

GRĂNICERUL
Zmirna! închideţi uşile! Le descurcăm noi pe toate!
HANGIŢA
Călăi afurisiţi! Nici pe un cucernic al lui dumnezeu nu-l lasă în pace!
GRĂNICERUL Ştie careva citi?
GRIGORI *(înaintând)* Eu ştiu să citesc!
GRĂNICERUL
Ia te uită! Cine te-a învăţat?
GRIGORI

Ăl de trage clopotele la noi!
GRĂNICERUL *(întinzându-i hârtia)* Citeşte tare!
GRIGORI *(citind)*
„Nevrednicul călugăr dela monastirea Ciudovo, Gri-gori din neamul Otrepievilor, fiind căzut în erezie, a îndrăznit, împins de necuratul, să tulbure sfântul locaş prin nemaipomenite şi neobrăzate purtări. Din cercetările făcute s'a aflat că Grişca, blestematul acesta, a fugit spre graniţa Litvaniei..."

GRĂNICERUL ***(lui Misail)***
Şi mai spui că nu eşti tu!
34

GRIGORI
„...Şi ţarul a poruncit să fie prins..."
GRĂNICERUL
Şi să fie spânzurat...
GRIGORI
Nu spune să *fie spânzurat...*
GRĂNICERUL
Baţi câmpii! Nu se pune fiecare vorbă în ucazul ţarului. Se'nţelege. Tu citeşte: să fie prins şi spânzurat!
GRIGORI.
„...Şi să fie spânzurat! Hoţul ăsta de Grişca are vârsta de... *(Se uită la Varlaam)* cincizeci de ani trecuţi, are fruntea pleşuvă, barba căruntă, burta mare..."
Toţi se uită la Varlaam. ÎNTÂIUL GRĂNICER
Copii, ăsta e Grişca! Puneţi mâna pe el şi legaţi-l! Bună pradă, pe negândite!
VĂRLÂÂM *(zmulgând hârtia din mâna lui Grigori)*
Ce-mi cântaţi mie, netrebnicilor! Ce fel de Grişca sunt eu? Care cincizeci de ani, barbă căruntă, burtă mare!? Nu, frăţioare! Prea eşti tu tânăr, ca să-ţi baţi joc de mine! Eu n'am mai citit de multă vreme, descurc greu slovele, dar o să le descurc mai bine, dacă e vorba de ştreang... *(Citeşte silabisind).* „Şi a-re vâr-sta de do-uă-zeci de ani..." Ei, frăţioare, unde scrie cincizeci de ani?... Uit'te bine: douăzeci!
3'. 35
AL DOILEA GRĂNICER
Da, da, mi-aduc şi eu aminte: douăzeci de ani!
ÎNTÂIUL GRĂNICER *(lui Grigori)*
Te ţii de glume?
In vrome ce el citeşte, Grigori ţine capul în jos şi mâna ascunsă la piept.
VÂRLÂAM *(continuă)*
„...E mărunţel de stat, cu pieptul lat, o mână mai scurtă decât cealaltă, ocini albaştri, părul roşcat, un neg pe obraz, altul pe frunte". Nu cumva eşti mătăluţă, sufleţelule?
Grigori scoate un junghi din sân, îşi taie drum, sare pe fereastră.
GRĂNICERII
Pe el! Pe el!
Aleargă toţi deavalma.

MOSCOVA, CASA LUI ŞUISCHI
Un ospăţ, Şuischi şi mai mulţi oaspeţi

ŞUISCHI
Să ne mai toarne vin! *(Se ridică. Ceilalţi se ridică*
şi ei).
Hai, oaspeţi dragi,
Hai să'nchinăm şi cupa cea din urmă! Băiatule, citeşte rugăciunea!
UN BĂIAT
O, doamne, împărate-al cerului, ne priveghează! Ascultă ruga ce ţi-o ridicăm, zmeriţi... Rugându-ne

pentru evlaviosul ţar
36
Stăpânitor al tuturor creştinilor...
II ocroteşte'n casa lui şi'n bătălie,
In drumurile lui şi'n somnul lui, şi biruinţă
Asupra celor potrivnici dăruieşte-i!
Slăvit să fie dela mare pân'la mare;
In sănătate, înflorească-i toţi ai casei
Şi ramurile Iui bogate să cuprindă
Pământul tot, pe unde sunt vieţuitoare.
Cu noi, cu robii lui să fie drept
Şi milostiv, cum fost-a pân'acum...
Izvoarele înţelepciunii nesecate
Să se reverse darnic peSte noi.
Şi ridicând spre tine cupa ţarului,
Pre tine te rugăm, cerescule'mpărat!
ŞUISCHI *(bea)*
Trăiască ţarul nostru drept şi mare! Şi-acuma, bun rămas, prieteni dragi! Nu v'aţi ferit de pânea şi de sarea mea. Vă mulţumesc şi noaptea să vă fie bună!
îşi petrece oaspeţii până la uşă. PUŞCHIN
In sfârşit, bine că s'au dus! Mi-era frică, prea cinstite cneaz Vasili Ivanovici, că n'o să ne lase'n pace, să mai stăm de vorbă.
ŞUISCHI *(servitorilor)*
Ce-aţi rămas cu gurile căscate? Altă treabă n'aveţi, decât să trageţi cu urechea la stăpâni? Hai, rânduiţi masa şi[N] plecaţi! Ce se'ntâmplă, Afanasi Mihailovici?
PUŞCHIN
Minuni, nu **alta.** Un nepot al meu, Gavrilă Puşchin, mi-a trimis o veste Dela Cracovia.
37
ŞUISCHI
Ce spune?
PUŞCHIN
O ciudată veste:
Băiatul lui Ivan cel Groaznic... stai... *(Se duce la uşă, trage cu urechea, o închide.)*
Copilu'mpărătesc, ucisul din porunca Lui Boris...
ŞUISCHI
He, povestea-i veche!
PUŞCHIN
Ai răbdare! Copilul n'a murit!... Trăieşte!
ŞUISCHI
Nu mai spune!
Ia uite. Ţareviciul trăieşte! Doar atât? Intr'adevăr, minunea-i minunată!...
PUŞCHTN
Ascultă pân'la capăt. Ori şi cine-ar fi: Copilul însuşi sau vreun duh ce-i poartă chipul Sau vr'un mincinos sfruntat care se dă Drept ţareviciul, vorba este Că un Dimitri s'a ivit pe-acolo.
ŞUISCHI
E peste poate!
PUŞCHIN
L-a văzut chiar el, Nepotul meu. La curte l-a văzut **Tăindu-şi** drum printre curteni, să intre La rege, într'un sfat de taină aşteptat.
38
ŞUISCHI
Dar cine e? De unde vine?
PUŞCHIN
Nu se ştie.
Atât se ştie despre el că era slugă La Vişneveţki, că, fiind bolnav, s'a spovedit Duhovnicului, iar

boierul Vişneveţki Aflându-i taina, l-a tămăduit Şi l-a înfăţişat lui Sigismund.
ŞUISCHI
Şi ce se spune despre acest împioliţat?
PUŞCHIN
Ar fi băiat isteţ, îndemânatic, Prietenos şi place tuturora... A fermecat pe toţi fugarii noştri, Iar preoţii catolici sunt cu el. Chiar regele-l răsfaţă. Se vorbeşte Că i-a făgăduit să-i vie'ntr'ajutor.
ŞUISCHI
Ia uită-te încurcătură, frate! M'apucă ameţelile! Nu'ncape vorba: E un uzurpator! Dac'ar afla norodul Primejdia eu văd că nu e mică Să ştii că se ridică mare vijelie!
PUŞCHIN
Atât de mare vijelie, încât Boris Cu greu şi-ar mai putea păstra coroana Pe capu-i iscusit — şi bine o să fie: Domneşte parc'ar fi Ivan cel... Dar, tăcere, Nu trebuie să-l pomenim în faptul nopţii! Şi ce folos că nu ne sfârtecă pe faţă

IHi
Şi că pe ţepea'nsângerată'n văzul
Mulţimilor în jurul nostru adunate,
Noi nu cântăm canoane lui Isus?
Că nu ne ard de vii în piele şi că ţarul
Nu'mpinge peste noi jăraticul, cu cârja?
Putem noi şti ce ne aşteaptă mâine?
In fiecare zi ne paşte mazilirea, închisoarea,
Siberia, sau rasa de călugăr —
Şi-acolo, în posomorit surghiun,
Prin **foamete** şi ştreang aşteaptă moartea.
Ce s'au **făcut** atâtea'nalte neamuri?
Unde mai sunt vlăstarele lui Siţchi?
Şi Şcstunovii unde sunt? Şi Romanovii
Nădejdea patriei! întemniţaţi
Şi schingiuiţi cu toţii pân'la moarte!
Nu mai e mult şi vei avea aceeaşi soartă!
E cu putinţă să trăim încercuiţi
In casa noastră, chiar de-ai noştri robi
Aşa precum am fi de Litvanieni?
In jurul nostru forfotă numai iscoade
In slujba stăpânirii, gata să ne vândă;
întâiul rob pe care îndrăznim
Să-l pedepsim, ne ţine soarta'n mână.
Acum şi ziua sfântului Iuri vrea s'o schimbe[1])
Nu mai avem nicio putere pe moşii...
N'ai dreptul să-l alungi pe trântor:
Iţi place or nu, hrăneşte-l! Nu poţi cuteza
S'ademeneşti un lucrător, că te trezeşti
Târît, îndată, la Pricazul robilor[2]).
S'a mai văzut asemenea năpastă,
Sub însuşi ţar Ivan cel Groaznic?
Măcar de s'ar fi alinat a gloatei soartă!
întreabă... cercetează. Vei afla

') Dreptul de strămutare de pe o moşie pe alta, odată pe an, la 26 Noembrie, sfântul Gbeorghe de toamnă (IuriGheorghe), fusese acordat ţăranilor iobagi prin codul lui Ivan al III-lea, în 1497. Acest drept a fost abrogat printr'un ucaz al ţarului Feodor Ivanovici, în anul 1592. (N. red. rom.)
[2]) *Pricazul iobagilor* a fost înfiinţat înainte de 1500. In fruntea lui era un stolnic şi un dascăl. Acest pricaz reglementa raporturile dintre stăpân şi iobag, ţinea evidenţa tuturor iobagilor, a eliberării lor, trecerea lor de pe o

moşie pe alta. (N. red. rom.)
40
Că dacă cel ce singur s'a numit ţarovici Ar hărăzi norodului cea zi de slobozenii —
Să vezi cum toate se vor nărui atunci!
ŞU1SCH1
Tu ai dreptate, Puşchin, dar să ştii E bine să ne ţinem gura, deocamdată. Da, pân'la ceasul potrivit...
PUŞCHIN
Nu mai încape vorbă!... Tu eşti un om de duh, e o plăcere Să te'ntâlnesc. De oâte ori mă roade Ceva, la inimă, îmi stă pe limbă să ţi-o spun. Dealtfel, astăseară, băuturile-ţi alese — Nectar al zeilor nu altceva! — îmi deslegară limba... Noapte bună, cneaze!
ŞUISCHI
La revedere, frate! Noapte bună!... (II petrece)
O SALĂ IN PALATUL ŢARILOR
Ţareviciul Feodor, desenând o hartă, ţarevna Xenia şi doica ei
XENIA *(sărutând un portret)*
Logodnicul meu drag, frumosul meu fecior de rege, nu. mie mi-ai fost dat, mie, miresei tale, ci negrului mormânt, pe un meleag străin. N'am să mă mângâi niciodată... Veşnic am să te plâng!
DOICA
Ei, ţarevna, lacrimile fetei mari sunt ca rouă care cade! Soarele răsare şi usucă rouă. Vei avea un alt logodnic, nu mai puţin frumos, nu mai puţin
41
fermecător. Ai să-l iubeşti, copilă mult iubită, şi-ai să-l uiţi pe feciorul de rege.
XENIA
Nu, doică, voi fi credincioasă mortului...
Intră Boris ŢARUL
Ei bine, Xenia, copila mea prea scumpă Logodnică şi văduvă'n aceeaşi vreme, Tot îţi mai plângi sărmanul mire mort! Eu n'am fost vrednic fericirea să ţi-o dau: Se vede că l-am mâniat pe domnul! De ce să suferi tu, nevinovată? Şi tu, fiul meu, ce faci acolo?
FEODOR
Am zugrăvit a Moscoviei hartă, împărăţia noastră dintr'un cap în altul... Aicea-i Moscova şi aicea Novgorodul. Colea e Astrahanul. Uite marea... întunecoasele păduri din Perm Şi-aici Siberia.
ŢARUL
Dar asta ce e, Şerpuitor ca firul de **mătasă?**
FEODOR E Volga!
ŢARUL
Cât de frumos e rodul învăţăturii! Dulce rod, să poţi vedea Ca din înaltul norilor, întreagă
împărăţia noastră cu oraşe
Şi cu hotare şi cu ape curgătoare!
învaţă, fiul meu, învăţătura
Scurtează încercările fugarei vieţi...
O zi veni-va, poate în curând,
Când toate aceste ape şi pământuri
Pe care le-ai scris atât de meşter pe hârtie
Vor fi în stăpânirea ta.
învaţă, fiul meu şi vei pricepe
Mai bine greutăţile domniei.
Intră Semion Godunov.
Dar, iată, Godunov mi-aduce veşti!
(Xeniei)
Hai, sufletul meu drag, te du'n odaia ta Mă iartă, şi cel de sus durerea să-ţi aline!
Xenia iese cu doica Ce veste, Semion Nichitici, pentru azi?
SEMION GODUNOV
Azi dimineaţă, încă de cu noapte, Un logofăt al cneazului Şuischi Şi-o slugă a lui Puşchin au venit Să-mi de-a'n vileag o taină.
ŢARUL

Ce anume?
SEMION GODUNOV
întâi s'a'nfăţişat omul lui Puşchin, Mi-a spus că'n dimineaţa din ajun Stăpânul său primit-a o solie Dela Cracovia. După un ceas Trimisul a plecat fără scrisori.
42
43
ŢARUL
Să puie mâna repede pe el!
SEMION GODUNOV
Am şi trimis pe urma lui...
ŢARUL
Şuischi?
SEMION GODUNOV
A dat aseară un ospăţ mai multor
Prieteni, printre care Buturlin şi Mihail Saltâcov
Boierii Miloslavschi şi cu Puşchin.
S'au despărţit târziu, doar Puşchin a rămas
Şi cu stăpânul casei a mai stat de vorbă,
îndelungată vreme, ei singuri, amândoi.
ŢARUL
Trimiteţi după Şuischi de îndată!
SEMION GODUNOV
A şi venit!

ŢARUL
Să-l cheme aici.
Godunov pleacă
ŢARUL
Ştafete cu Litvania?
Ce'nseamnă asta? Puşchin! Nu-mi place neamul Iui Sunt nişte răzvrătiţi cu toţii, totdeauna! Iar de Şuischi trebuie să mă feresc: E om plăcut, dar aprig şi viclean.
Intră Şuischi *44*

Aveam să-ţi spun mai multe, cneaz Şuischi! De, pare-mi-se c'ai venit tu însuţi Să-mi spui ceva. începe tu. Te-ascult.
ŞUISGHI
Slăvite ţar, e de datoria mea
Să-ţi dau o veste de mare însemnătate...
ŢARUL Te-ascult!
ŞUISGHI *{încet arătând pe Feodor).* Dar, Doamne...
ŢARUL
Ţareviciul poate şti Ceeace Şuischi ştie... vorbeşte!
ŞUISCHI
A venit,
Măria ta, o veste din Litvania.
ŢARUL
Nu-i vestea cc-o aduse ieri lui Puşchin Un om dela Cracovia?
ŞUISCHI,
Ştie tot! *(Tare).* Credeam că nu cunoaşte această taină!
ŢARUL
N'ai nicio grijă, cneaze! Vreau să pun Această ştire faţă'n faţă cu cealaltă: Altminteri, adevărul nu-l putem afla!
45
ŞUISCHI
Atâta ştiu, că un uzurpator

Ivitu-s'a 'n Cracovia şi că boierii
Cu regele în frunte, sunt de partea lui.
ŢARUL
Şi cine e acest uzurpator?
ŞUISCHI Eu nu ştiu...
ŢARUL
Şi... întrucât ar fi primejdios?
ŞUISCHI
Fără'ndoială, ţâre, eşti atotputernic...
Prin darurile şi mărinimia ta
Şi prin înfăptuirile-ţi împărăteşti.
Din inimile robilor măriei-tale
Făcut-ai iubitoare inimi de copii.
Dar, precum bine ştii tu însuţi, doamne,
Prostimea e zmintită, schimbătoare,
Şi crede în erezuri, în nădejdii goale
Puţin îi pasă de-adevăr; trăieşte
In amăgirea, clipei trecătoare
Şi se hrăneşte cu vedenii şi cu basme.
Atât de mult îi place îndrăzneala,
Că dac'ar fi acel vântură-ţară
Să treacă graniţa Litvaniei, la noi
Mulţimile neroade l-ar urma
In numele reînviat al lui Dimitri!
ŢARUL
Dimitri!... Cum?... Copilul?... Cum?... Dimitri?. Ţarevice, te du...
46
ŞUISCHI
Cum a roşit!... Porneşte vijelia!
FEODOR Îngăduie 'mparate...
ŢARUL
Nu, nu se poate. Fiul meu te du...
Feodor iese.
Dimitri?
ŞUISCHI
Nu! Nu ştia nimic!
ŢARUL
Ascultă, cneaze, să se ia de'ndată
Cele mai straşnice măsuri de pază!
Pe'ntreg hotarul vreau să se ridice
Intre Litvania şi Rusia oprelişti,
Să nu le treacă nicio vietate!
Un iepure să nu răzbată din Polonia,
Un corb dela Cracovia să nu ne-ajungă!
ŞUISCHI
Mă duc.
ŢARUL
Stai, nu pleca. Nu ţi se pare
Că nerozia asta prea e ticluită?
S'a pomenit să iasă morţii din mormânt?
Să ceară socoteală ţarilor îndrituiţi,
47
Chemaţi, aleşi de toţi, încoronaţi,
De prea sfinţitul patriarh?
Nu e de râs aceasta? Tu nu râzi?

ŞUISGHI
Să râd, stăpâne, eu?
ŢARUL
Ascultă, cneaze!
Gând am aflat despre acest copil... Când — nu ştiu cum — acest copil a răposat, Iţi aminteşti? Chiar tu ai fost trimis Să cercetezi. Răspunde-acum, pe sfânta cruce, Pe adevărul cugetului tău: Ai cunoscut copilul care a fost... ucis? N'a fost înlocuit cumva? Răspunde.

ŞUISCHI
ŢARUL
Mă jur!

Şuischi, nu jura! Să-mi spui adevărat: Ţareviciul era, sau era altul?
ŞUISCHI • Da, el era.
ŢARUL

Gândeşte-te. Ia seama!
De m'ai minţit atunci, te iert. Dar dacă
Te-apuci să fii şiret, cu mine-acum,
Mă jur po capul lui Feodor, fiul meu,
Că te voi pedepsi cu o cruzime
De care însuşi el, Ivan cel Groaznic.
In racla lui, se va cutremura!

48
SUISCHI

Eu nu de chinuri, de dispreţul tău mă tern!
Aş îndrăzni să viclenesc cu tino, eu?
Puteam atâta de prostește sa mă'nşel?
încât să iau pe altu'n locul lui?
Trei zile'n şir, cu toţi acei din Uglici,
M'am perindat în faţa lui şi l-am privit.
Acolo, în biserică, în jurul lui
Erau întinse alte treisprezece leşuri —
Bărbaţi pe care îi ciopârţise gloata.
Putregăciunea lor era vădită...
Dar chipul lui copilăresc era senin
Şi fraged, liniştit. Parcă dormea.
Adânca rană nu se înnegrise,
Iar obrăjorul lui precum ţi-am spus.
Nu se schimbase'ntru nimic. Nu, ţâre,
Nu mai încape nicio îndoială:
Dimitri doarme somnul morţii în mormânt!
ŢARUL *(liniştit)*
Destul! Acuma du-te!
Şuischi iese.
Oh, ce greu mi-a fost! Să mai răsuflu!... Sângele-mi bătea, Mi se urca'n obraz şi cobora încet. Deaceea văd de treisprezece ani In visurile mele, copilul cel ucis Da... da! Abia acuma înţeleg... Să fie el cumplitul meu duşman? De-un nume, de-o nălucă să mă sperii? Să-mi zmulgă o stafie de pe umăr Mantia mea de ţar? O umbră, Un nume, să-mi răpească moştenirea Copiilor? Dar sunt nebun să-mi fie frică! Dar n'am decât să suflu — şi strigoiul Se va topi! Nu trebuie să mor de spaimă, Dar nici nu trebuie tânjelii să mă las! Cât eşti de grea, coroană 'mpărătească!

CRACOVIA CASA **LUI VIŞNEVEŢKI**
Uzurpatorul şi Pater Ccrnicovski UZURPATORUL
Atât de greu, părinte, n'o să fie Eu ştiu norodul meu şi sufletu-i, Credinţa lui nu ţine-o veşnicie Şi sfântă-i este pilda ţarului, îngăduinţa e nepăsătoare Doi ani — pun chezăşie — şi-i vedea Că al meu norod, şi clerul, mic şi mare Prea sfântului din Roma s'or pleca.
PATER
Te aibă sfântu' Ignaţiu'n a lui pază Când fericita vreme va sosi; Dar până-atunci, în sufletul tău, ază Divinul har să'nceapă-a'nmuguri. O sfântă datorie, mai înaltă Decum sunt datoriile lumeşti Să ne prefacem cere câteodată In faţa lumii celei pământeşti: Ea judecă a ta vorbă şi-a ta faptă Dar numai domnul ştie ce gândeşti!
UZURPATORUL
Amin!... Hei, omul!
Intră un slujitor
Vestește că primim!
Porţile se deschid. Intră o mulţime de Ruşi şi de Polonezi.
Prieteni, mâine părăsim Cracovia. Pan Mnişek, am să mă opresc trei zile La tine, la Sambor. Ştiu că palatul Ţi-e primitor şi plin de măreţie. Şi că-i vestit prin tânăra-i domniţă
50
Nădăjduiesc s'o văd acolo pe Marina. Iar voi prieteni, Litvanieni şi Ruşi, Ce-aţi ridicat, frăţeşte, steaguri împotriva Aceluiaş duşman, al meu şi al vostru, Prigonitorul meu mişel, o, fii de Slavi, Eu am să duc curând oştirea voastră La bătăliile mult aşteptate Dar printre voî zărit-am chipuri noi.
GAVRILA PUŞCHIN
Sunt noi veniţi şi cer mariei-tale Un paloş şi-o însărcinare
UZURPATORUL
Dragii mei,
Sunt fericit a vă vedea... Veniţi, prieteni! Ia spune-mi, Puşchin, cine este Acel flăcău frumos?
PUŞCHIN
UZURPATORUL
E prinţul Curbschi.
Un nume strălucit. *(Adresându-se Iul Curbschi)* Te tragi din neamul Viteazului dela Cazan?
CURBSCHI
UZURPATORUL Trăieşte?
CURBSCHI Nu. A murit! *4*
Sunt fiul său.
UZURPATORUL
Era o minte mare, Un om de luptă, sfetnic înţelept. Dar, iată, că din ziua când Răzbunător cumplit al unor umiliri El s'a ivit cu-ai săi Litvanieni Sub zidurile vechi ale cetăţii Olghin, Nu s'a mai auzit de-al său renume!...
CURBSCHI

Şi-a petrecut cele din urmă zile La ţară, în Volânia, pe nişte bunuri Ce i le-a dăruit cândva Batori. Acolo, în singurătate, căuta Uitarea, mângâierea, în învăţătură. Dar în zadar! îşi amintea mereu De ţara tinereţii salo, şi-a murit Nealinat, cu dorul ei în suflet.
UZURPATORUL

Oştean de frunte şi nefericit!
Ce fulgere au scăpărat în viaţa lui
Vijelioasă, plină de răsunet!
Sunt fericit, înalte cavaler,
Că sângele-i cu patria se'mpacă!

Greşelile părinţilor să le uitam...
Pe groapa lor să se coboare pacoa!
Apropie-te, cneaze! Adu mâna!
Nu e ciudat ca tu, fiul lui Curbschi,
Să duci la tron pe fiul lui Ivan?
M'ajută toţi: şi oamenii şi soarta!
Tu cine eşti?
'

UN POLONEZ Sobanski. Şleahtic liber.

UZURPATORUL
Fii lăudat, o fiu al libertăţii!
Să i se dea îndată o treime
Din leafa lui. Dar ceilalţi, cine sunt?
Vestmântul lor e portul ţării noastre.
Ei sunt de-ai noştri?
HRUŞCIOV *(îngertunchiazâ)*
Da, măria-ta!
Noi suntem robii credincioşi ai tăi! Goniţi şi maziliţi de Boris, am fugit Din Moscova ca să venim la tine. Părinte, ţar al nostru! Suntem gata Şi capul să ni-l pierdem dacă trupurile Iţi vor sluji ca trepte, să te urci Pe tronu 'mpărătesc, care-i al tău!
UZURPATORUL
Sus inima, nevinovaţi ce suferiţi! S'ajungem noi la Moscova — şi Boris Pe toate, pentru toate va plăti!
Tu cine eşti?
CARELA
Eu sunt cazac. Vin dela Don
Trimis de slobodele noastre oşti,
De atamanii toţi, de toţi cazacii
Din susul şi din josul apei, ca să-ţi văd
Străluminaţii ochi de ţar şi să-ţi aduc
Prinosul lor, supunerea, credinţa.
UZURPATORUL
Eu pe cazacii dela Don îi ştiu
Nici când eu nu m'am îndoit că voi vedea
In rândurile mele, steagul lor.
Ii mulţumim oştirii noastre dela Don!

52
53
Noi ştim că azi cazacii sunt loviţi
Şi prigoniţi cu mare nedreptate,
Dar dacă ne ajută dumnezeu
Să ne urcăm pe tronul părintesc,
Vom ocroti în vechile-i dreptăţi
Al nostru Don, col credincios şi slobod!
UN POET *(se apropie, se pleacă adânc şi atinge poala mantiei lui Grişca)*
O, mare prinţ, prea luminate fiu de rege!
UZURPATORUL Tu ce doreşti?
UN POET *(îi întinde un sul de hârtie)*
Primeşte cu mărinimie
Sărmanul rod al unei inimi credincioase!
UZURPATORUL
Ce?! Stihuri latineşti! De-o sută de ori fie

Sfinţită 'mpreunarea spadei cu lira!
Aceleaş foi de laur le'ncununã!
Eu m'am născut sub cerul Nordului
Dar glasul lirei latineşti mi-e cunoscut,
Şi florile Parnasului mă'ncântă!
Ce stihuri minunate! Eu mă'ncred
Proorocirilor poeţilor.
In pieptul lor nu arde în zadar
Un foc mistuitor! Blagoslovită fie
Isprava ce ne-o cântă dinainte!
Prietene, te-apropie! Primeşte
Din partea mea, în amintire, darul ăsta!
(II dă un inel.)
Când se va'ndoplini porunca soartei Şi voi purta coroana strămoşească
54
Nădăjduiesc cântările să-ţi mai aud. *Musa gloriam coronat, gloriaque musaml[1])* Şi-acum, prieteni, bun rămas!
TOŢI
La luptă!
La luptă! Să trăiască ţar Dimitri... Trăiască marele cneaz al Moscovei!...
IN CASTELUL VOEVODULUI MNIŞEK, LA SAMBOR
încăperi luminate. Muzică. Vişneveţki, Mnişek MNIŞEK
Mereu vorbeşte numai cu Marina! Cu gându-i la Marina, doar la ea! Povestea asta îmi miroase-a nuntă! Te-ai fi gândit vreodată, Vişneveţki, Că fata mea ţarină o s'ajungă?
VIŞNEVEŢKI
E minunat, într'adevăr! Dar tu, te-ai fi gândit Că slujitorul meu porni-va într'o zi Pe tronul Moscoviei să se urce?
MNIŞEK
Dar de Marina mea ce zici? Mi-a fost deajuns Să-i spun: ai grijă, ţin'te bine, nu lăsa Din mână pe Dimitri, să nu-ţi scape! Şi uite-mi-l acum în mreaja ei!
Muzica începe o poloneză. UZURPATORUL trece cu MARINA deschizând dansul.
') Muza încununează gloria, iar gloria încununează muza. (In limba latină) (N. trad.)
55
MARINA *(încet lui Dimitri)*
Da, mâine seară, am să fiu. La unsprezece. Voi fi lângă havuzul dintre tei.
Troc. Intră altă pereche. CAVALERUL

Ce-o fi găsit la ea, ca să-l vrăjească?
DOAMNA
Cum ce-a găsit! Doar e o frumuseţe!
CAVALERUL
O nimfă — dar de piatră: pe buze şi'n privire Nici zâmbet şi nici viaţă...
Altă pereche.
DOAMNA
N'aş spune că-i frumos,
Dar e plăcut la'nfăţişare. Se cunoaşte
Niimaidpr âf, *că p.* dfi c;lî ncro'mnărntpiQp.
Numaidecât că e de sânge'nipărătesc.
Altă pereche.
DOAMNA
Când o porniţi la drum?
CAVALERUL

îndată ce
Va porunci ţareviciul. Noi suntem gata Dar panna Mnişek ne-a vrăjit aici, Ne ţine prinşi, odată cu Dimitri.
DOAMNA

Plăcută închisoare!

56
CAVALERUL
Ai consimţi...
Fără îndoială, dacă
Trec. încăperile se golesc.
MN1SEK
Suntem bătrâni, în dans nu ne mai prindem,
Nu ne trezeşte-al muzicii tumult
In strânse'mbrăţişări nu ne aprindem,
Frumoase mâini nu sărutăm de mult.
Nu, nu se uită nebunii trecute
Dar nu mai este azi ca altădat'
Juneţea, de'ndrăzneală-a prins să uite
Femeia, să îmbie a uitat.
Prietene, nu-ţi par azi triste toate?
Dar... hai, să ne dezgroape o să spun
O sticlă din acelea vechi păstrate,
Din vinul unguresc nespus de bun.
Sorbind din el arome înmiresmate
Sporovăi-vom fără zor, molcum.
Să mergem dar.
VIŞNEVEŢKI
Drept ai grăit, la drum!

NOAPTEA, GRĂDINA, UN HAVUZ
UZURPATORUL *(intrând)*
Aici e locul unde trebuie să vină.
Nu sunt fricos din firea mea. Nu! M'am lovit
Cu moartea'n faţă şL.n'am tremurat
De frica ei. Cu temniţă pe viaţă
Am fost pândit şi sufletu-mi o clipă
Nu s'a clintit. Prin îndrăzaeala mea
Eu am scăpat de una şi de alta.
Atunci dece-mi apasă inima, ceva?
Dece nu-mi stăpânesc această grijă?
Să fie freamătul dorinţelor aprinse?
57

Nu! Teama e! Am aşteptat întreaga zi
Această întâlnire tainică, m'am pregătit,
Am frământat în cap tot ce voi spune
Să cuceresc Marinei inima trufaşă,
Numind-o ţarină a Moscovei...

Dar ceasul a sosit şi nu mai ştiu nimic...
Nu-mi mai aduc aminte câte-am ticluit...
Să fie dragostea ce-mi moaie judecata?
Dar iată, parcă vine cineva...
Un zgomot... Nu! Lumina'nşelătoare
A lunei, poate vântul care trece.
MARINA *(intrând)* Ţarevici!
UZURPATORUL
Ea e... Sângele mi s'a oprit.
MARINA
Dimitri, dumneata eşti?
UZURPATORUL
In sfârşit!
O, glas fermecător! *(Se apropie de ea.)* Marina, tu?
Ţu singură cu mine'n taina nopţii?
Ce lungă fuse ziua, cât a trecut de'ncot!
Ce mult am aşteptat în întuneric!
MARINA
Dimitri, vremea trece. N'am venit aici
S'ascult mărturisiri de dragoste.
Cuvintele sunt de prisos. Ştiu că mă iubeşti.
Dar să ne înţelegem. Hotărînd
Să-mi leg ursita de ursita ta
Nehotărîtă şi vijelioasă,
Am dreptul să te'ntreb, să aflu toate

Nădejdiile sufletului tău
Şi râvna ta şi temerile tale, chiar.
Ştiindu-le pe toate, voi putea
Să intru'n viaţă drept, cu fruntea sus,
Cu mâna'n mâna ta. Dao nu orbeşte,
Ca un copil supus; nu ca o roabă
A schimbătoarelor dorinţe bărbăteşti.
Nu ca ibovnica zmorită şi tăcută
Dar ca soţie vrednică de tine
Alăturea în trebile domneşti.
UZURPATORUL
O, lasă-mă, îngăduie măcar o oră Să uit de frământarea soartei mele. Tu însăţi uită că te afli'n faţa Unui ţarevici. Să nu vezi în mine Decât iubitul ce ţi l-ai ales Şi-l fericeşti cu o singură privire. Ascultă ruga dragostei şi lasă-mă Să-ţi spun ce-mi umple inima acum!
MARINA
Nu-i vremea, cneazo! Stai şi te codeşti Iar oamenilor tăi le scade-avântul. Din clipă în clipă, mai primejdioase Primejdiile se ridică, şi mai grele Sunt greutăţile care te-aşteaptă. încep să umble fel şi fel de zvonuri Şi veştile se schimbă una după alta Şi Godunov începe să deschidă ochii.
UZURPATORUL
Ce-mi pasă mie de ce face Godunov? Intreaga-mi avuţie, dragostea N'o ţine Godunov în mâna lui! Nu! Nu! In clipa asta mi-e tot una Şi tronul lui şi-a ţarilor putere... Nici strălucirea gloriei, nici viaţa

IN ici rusa'mpărăţie nu au preţ, Fără iubirea ta. Sărac de-aş fi Va'nlocui în stepă'n vreun bordei Dragostea ta, a ţarilor coroană.
MARINA
Te ruşinează de asemenea cuvinte!
Cum? Uiţi înalta, marea ta menire?
Mărirea, numai ea să-ţi fie dragă.

Mai dragă decât orice bucurie,
Decât oricari ispite ale vieţii.
In cumpănă să n'o pui cu nimic pe lume!
Să ştii că mâna mea n'o dăruiesc
îndrăgostitului nebun, aprins
De frumuseţea mea! O dăruiesc
Moştenitorului coroanei Moscoviei,
Ţareviciului ce-a scăpat printr'o minune.

UZURPATORUL

O, nu mă chinui, fermecătoare zână I Nu-mi spune că mărirea mi-ai ales, Iar nu pe mine însumi. Ah, Marina, Tu nu ştii cum îmi sfâşii inima! Dar bine... O, cumplită îndoială! Răspunde-mi dacă soarta ne'ndurată Nu mi-ar fi dat un sânge împărătesc, De n'aş fi fost feciorul lui Ivan, De n'aş fi fost acel copil uitat demult, Tu nu m'ai fi iubit?

; if.

MARINA

Dimitri, -i
Nu poţi fi altul decât cel ce, **eşti,** Nu pot iubi pe altul decât pe•'ıţine'!-

UZURPATORUL ' '"

Ei bine! Ajunge! Nu mai vreau **să'nipasfc: i:n;,r! i;**
Cu mortul, o femeie care e a lui! H*it-ifhyi.'t-.* ivi»'
M'ani prefăcut destul. Am să vorbesc!
Să afli adevărul tot. Ascultă.
Dimitri-al tău e mort demult. Auzi?
E mort şi îngropat şi n'o să mai învie!
Ai vrea să afli cine sunt? Ei bine,
Am să ţi-o spun. Eu sunt un biet călugăr...
Sub comanacul meu, sătul de sihăstrie
Am iscodit să fac ceva măreţ
Ispravă nemaipomenită'n lume!
Fugii din monastire, în Ucraina
Printre cazacii ageri am ajuns
Şi-am învăţat să călăresc, să mânui spada.
Venii aici şi m'am făcut Dimitri
Şi-am păcălit pe Polonezii fără minte.
Ei, ce mai spui, Marina mea trufaşă?
Te-a luminat mărturisirea mea?
Ai amuţit?

MARINA

'i:! Ruşine! Vai!

Tăcere. •,',:, ilfc,;,-,

7MU

UZURPATORUL *(încet)*

Dar cc-am făcut? '
Unde m'a dus pornirea unei clipe?
Mi-am năruit, prosteşte, viitorul!.
Pe care l-am urzit atât de greu!
(Tare.);.

Văd bine că te-ai ruşinat aflând
Că nu ţi-ai dat iubirea unui rege!

4?,jV$_i$ Hai, spune-mi vorba grea, hotărîtoare!
îmi ţii în mână soarta. Mă supun!.
(Cade în genunchi)

MARINA

Ridică-te, tu, biet uzurpator!
Să nu-ţi închipui că această umilire

60
61
Mă va înduioşa. Eu nu sunt o copilă
Nătângă şi încrezătoare, nu!
Te'nşeli, prietene! Eu am văzut
Târîndu-mi-se la picioare cavaleri
Şi prinţi, şi i-am înlăturat pe toţi
Şi-acum să-mi pese de-un călugăr fugar, rătăcitor?
UZURPATORUL *(se ridică)*
Nu mă dispreţui! Sunt un uzurpator Dar poate că s'ascund în mine daruri Nebănuite, ce m'ar face vrednic De tronul Moscovei, vrednic şi de tine!
MARINA
Şi de spânzurătoare vrednic, mai ales!
UZURPATORUL
Sunt vinovat, ştiu bine, ştiu prea bine! Am înfruntat pe dumnezeu, pe ţar, I-am înşelat pe toţi... dar nu pe tine! Nu ţi se cade să mă pedepseşti, Marina! In faţa ta eu nu sunt vinovat Căci nu te-am înşelat până la urmă! Tu mi-ai fost singurul altar pe care Eu nu l-am pângărit! Iubirea oarbă, Iubirea numai, adevărul mi l-a smuls!
MARINA
Te mai şi lauzi, rătăcitule!
Dar cine ţi-a cerut mărturisirea?
Dac'ai putut orbi cu dibăcie
Tu, un sărman hoinar fără de nume,
Şi Ruşi şi Polonezi şi-atâţia alţii,
Dece nu te-ai învrednicit să duci
Minciuna ta'ndrăzneaţă pân'la capăt,
62
S'o întăreşti şi rodul să-i culegi,
Printr'o tăcere veşnică, nestrămutată?
Cum m'aş putea lăsa în puterea ta,
Cum aş putea, uitându-mi naşterea, mândria,
Să-mi leg ursita mea de-a ta, când tu,
Tu singur ţi-ai mărturisit ticăloşia
Cu-atâta 'nflăcărată nerozie?
Auzi! Din dragoste îşi dote drumul limbii!
Mă mir că nu te-ai spovedit
Şi tatei, din prietenie,
Sau regelui, de focul bucuriei,
Sau celui ce ţi-a fost stăpân, **lui** Vişneveţki
Din datoria ta de slugă credincioasă!
UZURPATORUL
Iţi jur că numai tu ai fost în stare
Din inimă sa-mi smulgi mărturisirea!
Iţi jur că niciodată, nicăieri
Nici la ospeţe, ridicând prea des paharul,
Şi nici în revărsările prieteniei
Nici sub ameninţările securii

Şi nici în cele mai cumplite chinuri
N'o să mai las să scape gurii mele
Această fără de pereche taină!
MARINA
Tu juri — va trebui deci să te cred!
Dar, spune-mi, rogu-te: pe ce te juri?
Pe sfântul nume aKlui dumnezeu,
Ca ucenic zmerit al iezuiţilor?
Sau poate, ca un nobil cavaler, pe cinstea ta?
Sau poate, numai pe cuvântul tău de ţar?
Ca fiu al ţarului te juri, răspunde?
DIM1TRI *(mândru)*
Năluca lui Ivan cel Groaznic m'a'nfiat!
Da, umbra lui, din groapă m'a numit Dimitri!
63

In jurul meu a adunat noroade
Şi mi l-a dat pe Boris **pradă** răzbunării!
Sunt ţarevici — şi-ajunge! Mi-e ruşine
Să mă'njosesc în faţa unei Poloneze
Trufaşe! Bun rămas pentru vecie!
In jocurile sângeroase alo luptei,
In împlinirea strălucitei mele năzuinţi
Voi stampară, nădăjduiesc, amarul
Iubirii mele neîmpărtăşite!
Ah! Dac'ai şti ce nralt te voi urî
Când patima-mi nevolnică se va fi stins!
Acum mă duc. Sau moartea sau coroana
Mi-aşteaptă capul în Rusia. Plec!
De-mi va fi dat să mor ca un oştean,
Viteaz, în vâlvora de bătălie,
Sau ca un ticălos în ştreang, de-o fi să mor,
Sau dacă voi urca atât de sus
Cât poate un om să urce — află dela mine
Că n'ai să fii soţia mea! Nu, n'ai să'mparţi
Coroana mea I Te vei căi, dar prea târziu!
Cai dat norocului, prosteşte, cu piciorul!
MARINA
Şi dacă eu îţi dau de gol acuma chiar, Neruşinata-ţi prefăcătorie?

UZURPATORUL
încearcă. Nu mi-e frică! **Iţi** închipui
Că se va da crezare fetei unui Leah
Şi nu moştenitorului Rusiei?
Să afli dela mine că şi regelui şi papei
Şi tuturor acestor mari boieri
Puţin le pasă dac'am spus adevărat,
Puţin le pasă dacă sunt sau nu Dimitri!
Eu sunt prilej de tulburări şi de război:
Atâta vor şi ei! Cât despre tine

Vor şti să-ţi pună lacăt gurii, răsvrătito!
Şi-acum, te las cu bine.
64

MARINA
Insfârşit!
Vorbişi ca un bărbat adevărat Nu ca un băieţaş, ca pân'acum! încep să-ţi uit pornirea nebunească Şi'n faţă nu-l mai am decât pe ţarevici! Deaceea-ţi spun e vremea să plecaţi! Grăbeşte-te să-ţi duci oştirea la izbândă! Spre Moscova porneşte, la Cremlin! înalţă-te pe tronul tău şi-atunci Trimite-mi peţitorii să mă ceară. Ia seama, însă — dumnezeu m'aude! Atâta vreme cât nu te-ai urcat pe tron, Atâta cât pe Godunov nu l-ai răpus N'am să-ţi ascult o vorbă de iubire! *(Iese)*
UZURPATORUL
E mai uşor să lupţi cu Godunov, E mai uşor să te întreci în viclenii Cu cel mai ager popă iezuit, Decât să vii de hac unei femei. Lua-le-ar dracu'să le ia, pe toate! Te răsucesc, şi se târăsc, ţi-alunecă, Şi şuieră şi muşcă... vipere... năpârci! Ştiam eu bine dece tremur: cât p'aici Să viu de-a berbeleacul! Hotărît: Chiar mâine plec la drum, cu oastea!

HOTARUL DINTRE LITVANIA ŞI RUSIA

(16 Octombrie 1604)

Cneazul Curbschi şi Uzurpatorul, călări amândoi. Ostile apropie de graniţă.

CURBSCHI ***(sosinii** în galop)*
Şi iat'o graniţa Rusiei, iat'o! Rusie sfântă, sunt al tău din nou! îmi scutur cu dispreţ vestmintele De pulberea pământului străin.

Cu sete sorb văzduhul părintesc.
O, tată, fie-ţi sufletu'mpăcat,
Iar oasele, 'ngropate'n altă ţară,
De bucurie să-ţi tresară în mormânt!
A strălucit din nou străbunul paloş
Ce-a'nspăimântat Cazanul crunt po vremuri;
Măreţul paloş, încărcat de slavă
Pe ţarii dela Moscova slujind.
I-om face partea lui, la sărbătoarea
Ce ne va da-o scumpul nostru ţar.
UZURPATOR.JL(soseşte, venindîncet cu fruntea plecată)
Ce fericit arată! Sufletu;i curat,
E plin de'nflăcărare şi de slavă
Te pismuesc, odraslă a lui Curbschi!
Crescut printre străini în greu surghiun.
Răscumperi azi ruşinea tatălui
Alăturându-te de fiul lui îvan,
Şi gata să-ţi verşi sângele, şi ţării
Să-i dai pe ţarul ei îndrituit...
Cum nu ţi-ar lumina tot sufletul?
CURBSCHI
Tu nu te bucuri?... lat'o... E Rusia noastră!
Ţarevice, a ta e! Te aşteaptă,
Te-aşteaptă toţi, cu inima deplină...
E Moscova ta, Cremlimil tău
Şi toată împărăţia ta te aşteaptă!

UZURPATORUL

Va curge sânge rusesc, o Curbschi, Voi aţi pornit-o pentru ţarul vostru Sunteţi curaţi, nevinovaţi. Dar eu? Vă duc să vă 'nfruntaţi cu fraţii voştri... Eu am chemat Polonii împotriva Rusiei mele scumpe, şi duşmanului Deschis-am calea Moscovei frumoase! Acest păcat pe mine să nu cadă;

Vai ţie, Boris, ucigaş de regi! 'Nainte!
CURBSCHI
'Nainte! Vai de Godunov!
Pornesc în galop. Oastea trero hotarul.
DUMA ŢARULUI LA MOSCOVA
Ţarul, patriarhul şi boierii
TARUL
E nemaipomenit! Un biet călugăr, Un răspopit ridică împotriva mea Adunături de hoarde. îndrăzneşte Cu scrisuri de ameninţare să niă'rifrunte! Destul! E vremea să-i venim de hac. Porneşte, Trubeţcoi şi tu, Basmanov, In ajutorul voevozilor mei credincioşi... La Cernigov se află răzvrătitul, A'mpresurat oraşul... Dezrobiţi-l!
BASMANOV
Stăpâne, nu vor trece nici trei luni Şi nu se va mai pomeni de ticălos. La Moscova o să-l aducem, într'o cuşcă De fior, asemeni unei fiare crunte... Pro viul dumnezeu, îţi jur aceasta! (Iese cu Trubeţcoi.)
ŢARUL
îmi cere craiul Svedici, prin solii săi, Oştirile să ni le 'mpreunăm. Dar nu-i nevoie de-ajutor străin: Avem destui oşteni să biruim noi singuri Pe vânzătorii t"
HFofc

ra

CLUJ —
Deaceea, n'am primit. Şcelcalov! Să porniţi
Ucazuri, pretutindeni, în Rusia
Şi voevozii toţi să le primească,
Să 'ncalece şi oamenii să şi-i adune
Precum o datina din moşi-strămoşi.
Să ridicaţi şi robii monastirilor!
Pe vremuri, când cădeau urgii pe ţară,
Sihastrii înşişi se duceau la luptă —
Dar deocamdată nu vrem să-i stârnim:
Ajunge să se roage pentru noi.
Acesta e ucazul ţarului
Cu învoirea sfatului boierilor.
Rămâne acum să hotărîm şi alta:
Cum ştiţi, acest înşelător a răspândit
Tot felul de minciuni şi viclenii.
Scrisorile ce le trimite pretutindeni
Au semănat nelinişte şi bănuieli...
Pe uliţi umblă murmure vrăjmaşe
Iar capetele s'au înfierbântat.
Va trebui să le mai răcorim.
Eu n'aş dori prigoane şi ucideri
Deaceea, cum le-am potrivi mai bine?
Părinte patriarh, sfinţia ta,
Să-ţi dai părerea cel dintâi. Ascult.
PATRIARHUL.
Blagoslovit să fie cel atotputernic
Că sufletului tău, mărite ţar,
I-a dat înţelepciune şi răbdare!
Tu moartea păcătosului n'o vrei.
Aştepţi, în linişte, să treacă rătăcirea.

Asemeni unui nour, ea va trece
Şi soarele-adevărului, neprihănit,
Va străluci din nou asupra noastră.
Eu prea supus ce stau cu rugi pe lângă domnul
Mă socotesc nepriceput să judec
Pricinile lumeşti, dar, totuşi îndrăznesc
Şi glasul mi-l ridic. Acel afurisit
Fecior al diavolului, izbândi
Să treacă drept Dimitri, în norod.
68
Neruşinat, ca hoţul de odăjdii,
Cu numele ţareviciului s'a 'mbrăcat
Ajunge, însă, ca odăjdia furată
S'o sfâşiem, s'o smulgem de pe el
Şi-şi va afla, în goliciunea lui, osânda.
Chiar cel de sus ne 'nvaţă cum să facem.
Acuma şase ani, mărite ţar—
In anul când atotputernicul
Te-a hărăzit cu stăpânirea ţării —
Veni la mine, într'o seară, un moşneag,
Un biet cioban, împovărat de ani...
Şi-mi desluşi o taină minunată...
Mi-a spus aşa: «Orbind în tinereţe,
Eu pnn' la bătrâneţe n'am putut
Deosebi dacă e zi sau noapte.
Zadarnic căutat-am leac
In descântec şi 'n alese buruieni
Zadarnic cercetai altare sfinte
Rugându-mă la făcătorii de minuni.
Zadarnic ochii stinşi mi i-am spălat
In apele izvoarelor sfinţite,
Că nu-mi trimise domnul vindecare.
Nădejdile, cu toate le pierdusem
Şi cu'ntunericul mă deprindeam încet
Nici visurile nu le mai vedeam,
Ci numai le-auzeam aşa, ca nişte zvonuri...
Odată, cum dormeam în somn adânc,
Aud un glas de prunc care îmi spune:
„Tăicuţule, ridică-te şi du-te
La UglicL, în biserică, şi-acolo
Te roagă la mormântul meu. Prea milostiv
E domnul şi eu te voi tămădui!"
„Dar cine, cine eşti?" l-am întrebat.
„Eu sunt ţareviciul Dimitri! mi-a răspuns.
Stăpânitorul cerului s'a îndurat
Şi'n ceata îngerilor m'a primit.
Şi făcător de mari minuni m'a rânduit.
Hai, moşule, ridică-te şi pleacă!"
Trezindu-mă din somn, eu mă gândeam
Că s'ar putea să mă aline domnul
Şi să mă vindece la bătrâneţe.
69

Şi iată-mă pornit pe lungul drum
Şi iată-mă ajuns la Uglici. Am intrat
Şi sfânta liturghie ascultând,
In inimă simţii arzând ca o văpaie.
Am început să **plâng** şi-acele lacrimi
Parcă-mi spălau orbirea de pe ochi;
Apoi, când s'a golit biserica de lume,
Spusei nepotului ce mă ţinea de mână:
„Acum, Ivane, du-mă la mormântul
Ţareviciului!" Şi m'a dus. Şi-abia
In şoaptă prea smerită mă rugai,
Că ochii mei **au** început să vadă!
Văzui a cerului lumină sfântă
Şi pe nepotul meu Ivan eu l-am văzut
Precum şi-acel mormânt sfinţit, mântuitor».
Acestea mi le-a spus moşneagul, ţâre!
Cei de faţă sunt adânc tulburaţi. In vremea povestirii, Boris şi-a şters faţa de câteva ori.
Şi-atunci cu am trimis la Uglici şi-am aflat Că mulţi s'au tămăduit la fol, Rugându-se la groapa lui Dimitri! Şi-acuma, iată sfatul meu: s'aducem Acele moaşte deja Uglici, la Cremlin Şi 'n monastirea sfinţilor Arhangheli, In văzul tuturor să le-aşezăm. Atunci vedea-va limpede Tiorodul Minciuna blestematului păgân, Şi-a iadului putere se va spulbera Ca pulberea'n bătaia vântului!
O tăcere adâncă. CNEAZUL ŞUISCHI
Părinte patriarh, cine-ar putea
Cunoaşte căile celui-atotputernic?
Nu mi se cade mie să le judec!
El poale hotărî ca rămăşiţele
Unui copil să nu le schimbe moartea
Şi făcător de mari minuni să-l facă.
Dar trebuie să judecăm cu mintea 'ntreagă

Şi nepărtinitori, această nouă
Credinţă a mulţimii tulburate.
Putem gândi atât de'nalte lucruri
Iu vijelia vremii ce-o trăim?
Nu se va spune c'am făcut unelte
De luptă pământească, dintr'un lucru sfânt?
Nu-i vremea să mai zăpăcim norodul
Cu alte veşti şi mai tulburătoare...
Fireşte, văd eu însumi foarte bine
Că trebuie neapărat să risipim
Scornirile acelui răspopit:
Pentru aceasta, însă, am putea găsi
Mijloace mai la îndemână, mai uşoare.
Mărite ţar, dacă te'ndupleci şi mă laşi,
Eu m'aş înfăţişa mulţimilor
Şi rătăciţilor în uliţi cuvântând
Aş da de gol, în faţa lor minciunile
Acestui ticălos vântură-lume!
ŢARUL
Să fie după voia **ta**!
Sfinte vlădică,
Poftеşte, **rogu-te,** şi vin **cu** mine. Azi am nevoie să ne sfătuim. Poftеşte!
Se ridică şi iese urmat de toţi.
UN BOIER *(încet altuia)*

Văzuşi cum a pălit deodată ţarul? Cum îi cădeau broboane de sudoare?
ALTUL
Eu, drept să-ţi spun, n'am îndrăznit Nici ochii să-i ridic, nici să suspin.
ÎNTÂIUL BOIER
Ce minte luminată cneaz Şuischi!
El ne-a scăpat de încurcătură... Da, ce minte!
71

O CÂMPIE, LÂNGĂ NOVGOROD SEVERSCHI
(21 Decembrie 1604.)
Bătălie. Ostaşii (aleargă în neştire şi strigă)
Vai nouă! Vai nouă! Uite ţareviciul! Polonezii! Uite-i! Uite-i!
Intră căpitanul Margeret şi Walter Rosen.
MARGERET
Allons[1])... înapoi! Unde alergaţi? Hai, înapoi!
UNUL DINTRE FUGARI
Du-te tu, dac'ai chef, păgâne blestemat!
MARGERET
Quoi? Quoi?[2])
ALT FUGAR
Cuac! Cuac! **Iţi** arde să orăcăi, broască papistaşă, împotriva ţareviciului! Noi suntem pravoslavnici!
MARGERET
Qu'est-ce ă dire pravoslavnic?... *Sacresgueux mau-dites canailles! Mordieu, mein Herr, fenrage: on dirait que ca n'a pas des bras pour frapper, ţa n'a que des jambes pour foutre le champ).*
') Haideţi... (In limba franceză) (N. trad).
') Ce? Ce? (In limba franceză) (N. ţrad).
[s]) Ce înseamnă *pravoslavnic?* Golani afurisiţi, adunătură blestemată! Fir'ar al dracului, (In limba franceză) domnul meu, (In limba germană) turbde mânie: ai spune că ăştia n'aubraţe ca să se bată, n'au decât picioare casă spele putina. (In limba franceză) (N. trad.)
72
W. ROSEN
Es ist Schande [l])
MARGERET
Ventre-saint-gris Je ne bouge plus d'un pas —puis-que le vin est tire ii faut le boire. Qu'en dites-vous, mein Herr?[2])
W. ROSEN
Sie haben Recht.)
MARGERET
Tudieu, ii y fait ehaud! Ce diable de Samozvanetz, comme ils Vappellent, est un bougre qui a du poil au cui. Qu'en pensez-vous, mein Herr?)
W. ROSEN *Oh,* «)
MARGERET
He! *voyez donc, voyez donc*! *L'action s'engage sur Ies derrieres de Vennemi. Ce doit etre le brave Basmanoff, qui aurait fait une sorlie[6])*
[l]) E o ruşine! (In limba germană) (N. trad.) [s]) Mii de draci! Nu mă mai clintesc un pas — odată lucru început trebue dus la capăt. Ce ziceţi de asta (In limba franceză) domnul meu? (In limba germană) (N. trad.) •) Aveţi dreptate (In limba germană) (N. trad.)
[4]) E cald al naibii! Dracul ăsta de Samozvaneţ, (uzurpator) cum îi zic ei, e un individ îndrăzneţ. Ce gândiţi despre asta, (în limba franceză) domnul meu? (în limba germană) (N. trad.)
[5]) O, da! (In limba germană) (N. trad.)
[6]) Ei, ia uitaţi-vă, ia uitaţi-vă! Lupta începe în spatele duşmanului. Viteazul de Basmanov trebue să fi făcut vreo spărtură. (în limba franceză) (N. trad.)
73
W. ROSEN
Ich glaube das.[1])
Intră Nemţii.
MARGERET
IIa, ha! voici nos Allemands. Messieurs!... Mein Herr, dites leur donc de se vallier, et, sacrebleu, ***char-****geons[2])*

W. ROSEN ***Sehr gut.*** *Halt!*
Marsch.[3])
(Nemţii se aliniază).
NEMŢII *(pleacă). Hilf* ***Gott!)***
Bătălie. Ostile **lui** Boris fug iar.
LEŞII
Biruinţă! Biruinţă! Slavă ţarului Dimitri!
DIMITRI *(călare)*
Să'nceteze lupta! Am biruit — ajunge! Cruţaţi sângele rusesc. Opriţi!
Tobele bat, trompetele sună.
') Cred că da. (In limba germană) (N. trad.) [2])Oho, uite-i peiNemţii noştri. Domnilor!...(în limba franceză) **Domnul** meu, (în limba germană) spuneţi-le să se alinieze şi, fir'ar al dracului, hai să atacăm! (în limba franceză) (N. trad.) ») Foarte bine. Stai! Marş! (în limba germană) (N. trad.) [4]) Doamne ajută! (In limba germană) (N.trad.)
74
MOSCOVA. PIAŢA DIN FAŢA CATEDRALEI. Norodul
UN OM
Iese curând ţarul din biserică?
ALTUL
Sfârşită-i liturghia. Acuma fac o -citanie.
ÎNTÂIUL
Pe celălalt l-au blestemat?
AL DOILEA
Eram pe lespezi şi-am auzit diaconul urlând: Afurisenie pe capul lui Grigori Otrepiev!
ÎNTÂIUL
Să-l afurisească pe Otrepiev cât or pofti, fiindcă ţa-reviciul n'aro nimic aface cu el!
AL DOILEA
Acuma strigă în biserică: Veşnică pomenire ţarevi-ciului Dimitri!
ÎNTÂIUL
Veşnică pomenire unui om viu! Or să plătească scump nelegiuirea asta!...
AL TREILEA Gălăgie,,. Vine ţarul?

75
AL PATRULEA
Nu,o un biet zănatic...
Intră nebunul, cu o cască în cap şi încărcat de lanţuri. Un **roi** de băieţandri îl înconjoară.
BĂIEŢANDRII
Nicolca Nicolca... tichie de fier... ţâr! ţâr!
O BABĂ
Lăsaţi-l în pace, împieliţaţilor! Roagă-te, Nicolca, pentru păcătoasa de mine!
NEBUNUL
Adu... adu... adu... dă-mi şi mie o copeică...
BABA
Na, ţine copeica şi roagă-te pentru mine!
NEBUNUL *(se aşează pe pământ şi cântă)*
Luna luminează Pui de mâţă plânge... Scoală-te, nebune, Scoală şi te roagă!
Băieţandrii îl înconjoară iar.
UNUL DINTRE EI
Bună dimineaţa Nicolca! Da' dece nu-ţi scoţi căciula? *(II loveşte în cap.)* Ia te uită cum răsună!
NEBUNUL.
Ho-ho! Eu am o copeică!
76
UN BĂ1EŢANDRU
Minţi! S'o văd şi eu! *(li fură copeica şi o şterge).*
NEBUNUL *(plângând)*
Mi-au furat copeica... Ce-au cu mine?...

MULŢIMEA
Ţarul! Ţarul!
Ţarul iese din biserică. înaintea lui un boier împarte pomeni, Alţi boieri îl urmează.
NEBUNUL.
Boris! Boris! Uite ăştia nu mă lasă'n pace!
ŢARUL
Daţi-i pomană! Dece plânge?
NEBUNUL
Âştia micii nu mă lasă'n pace! Taie-le gâtul, cum l-ai tăiat ţareviciului.
BOIERII
Fugi de-aici, nebunule! Puneţi mâna pe nebun!
ŢARUL
Lăsaţi-l! Roagă-te pentru mine, sărmane Nicolca! *(Se depărtează.)*
NEBUNUL *(din urmă).*
Nu! Nu pot să mă rog pentru ţarul Irod! Nu mă lasă maica domnului!
77
SEVSC[1])
Uzurpatorul înconjurat de ai sai UZURPATORUL Unde e prinsul?
UN POLONEZ E aici.
UZURPATORUL Să mi-l aducă!
Intră un prizonier rus Cine eşti?...
Cum de te rabdă inima să tragi Din teacă sabia'mpotriva mea?
PRIZONIERUL.
-
PRIZONIERUL
Rojnov, nobil din Moscova.
UZURPATORUL Slujeşti demult în oaste?
PRIZONIERUL. De vreo lună.
UZURPATORUL.

•
N'am încotro. Nu e pe voia noastră.
») ***SEVSC* — oraş** din guvernământul Oriol. (N. **trad.)**
78
UZURPATORUL
Ai fost la bătălia dola Seversc?
PRIZONIERUL
Nu. Am ajuns acolo, dela Moscova. Cam cincisprezece zile după luptă.
UZURPATORUL Ce face Godunov?
PRIZONIERUL
E foarte tulburat
De pierderea acestei bătălii,
Aşişderea de rana lui Mstislavschi.
L-a pus pe cneaz Şuischi'n fruntea oastei.
UZURPATORUL
Doce-l cheamă la Moscova pe Basmanov?
PRIZONIERUL
Să-l răsplătească pentru vitejia lui.
L-a încărcat cu aur şi măriri
Şi l-a 'nălţat boier în sfatul ţării.
UZURPATORUL
Era mai de folos printre oşteni.
La Moscova ce se mai spune, ce se aude?
PRIZONIERUL
E bună pace, slavă domnului!

UZURPATORUL M'aşteaptă lumea?
79

PRIZONIERUL
Ştie dumnezeu!
Nu îndrăzneşte nimeni să vorbească De tine. Unora le taie limba Iar altora le taie capul. Nu e zi Să nu s'audă de-o pedeapsă cruntă. Sunt pline închisorile. Dacă s'adună Trei patru inşi, pe drum, şi stau de vorbă Odată se strecoară o iscoadă Şi ţarul însuşi, când mai are vreme. Le cercetează pârele — şi gata! Nu ştii când te loveşte pacostea! Deaceea, toată lumea-şi ţine gura.
UZURPATORUL
Intr'adevăr! De pismuit e viaţa Supuşilor lui Boris! Dar oastea?
PRIZONIERUL
Oastea-i mulţumită Mănâncă bine, e'mbrăcată bine.
UZURPATORUL
Şi... sunteţi mulţumiţi?
PRIZONIERUL
Să-i ştie dumnezeu!
UZURPATORUL
Să fiţi eam la treizeci de mii?
PRIZONIERUL
De-ai sta să numeri bine, s'ar putea Să fie vreo cincizeci de mii cu toţii!
Uzurpatorul rămâne pe gânduri. Cei din jurul lui se privesc îngrijoraţi
80
.Boris Godunov" Ilustraţie de A *SocoloosScatea.* 1948
UZURPATORUL
Ce spun la voi, în tabără, de mine?
PRIZONIERUL
Să-mi fie cu iertare... spun de tine
Că eşti tâlhar, dar straşnic om, nu glumă!
UZURPATORUL *(râzând)*
Am să le-arăt aceasta, în curând!
Să nu mai aşteptăm, prieteni, pe Şuischi...
Noroc şi voie bună... Bătălia — mâine!
Iese. TOŢI
Dimitri să trăiască!
UN LEAH
Bătălia mâine!
Ei sunt cincizeci de mii, iar noi Abia vreo cincisprezece! Nu-i d'a bună!
ALTUL
Nerodule! Un singur Polonez Se poate măsura cu patru sute De Moscoviţi!
PRIZONIERUL
Să se măsoare, poate, Dar când e vorba de luat la trântă Ai s'o tuleşti, lăudărosule, de unul singur!
LEAHUL
Neobrăzatule! Dac'ai avea
La cingătoare sabia, ţi-aş arăta eu!
Dar ai noroc.
6 *81*
PRIZONIERUL

Un Rus n'are nevoie
Do sabie. *(Ii arată pumnul)* N'ai vrea **ăă'ncerci?** Hai, căpăţână plină de tărâţe!
Leahul

ul so uită la ci cu mândrie şi se depărtează în tăcere. Toţi râd.
O PĂDURE
Falsul Dimilri şi **Puşchin** Mai departe, culcat, un cal care-şi dă duhul.
FALSUL DIMITRI

Bietul meu cal! Cu câtă voioşie Zburda la bătălia lui din urmă! Rănit era şi totuşi, mă purta Ca vântul şi ca gândul... Bietul cal!
PUŞCHIN *(încet)*
Ii arde să-şi bocească armăsarul... Când toată oastea noastră-i prăpădită!
UZURPATORUL """
Ascultă, poate că n'o fi sleit de rană Şi s'ar putea să mai trăiască.
PUŞCHIN
Nu cred!
(Uzurpatorul se duce la cal)
Bietul meu cal! **Să-i** scot măcar povara. Să moară slobod...

(Scoate calului căpăstrul şi şoaua). Intră mai mulţi Leşi.
82
a
Bună ziua, domnilor! Dece uu-l văd pe Curbschi printre voi? Azi l-am zărit, cum, s'adâncea, viteaz, In cea mai aprigă vâltoarc-a luptei. In jurul lui se răsuceau mulţimi de săbii Ca mii şi mii de spice clătinate. Dar spada lui se ridica mai sus ca toate, Şi strigăUi-i cumplit pe toate le'ntrecoa. Dece nu-mi văd viteazul? Unde-i Curbschi?

UN LEAH
Culcat pe veci pe câmpul de bătaie...
UZURPATORUL
Slăvit să fie 'n vecii vecilor Şi sufletu-i să hodinească'n pace! Cât de puţini rămas-am în picioare A, trădătorilor! Cazaci afurisiţi! Voi iie-aţi pierdut, cu şovăiala voastră! Măcar câteva clipe să mai fi ţinut! Să tremure mişeii! Am să spânzur De fiecare zece, câte unul!
PUŞCHIN
Oricine-ar fi de vină, vorba e Cam fost bătuţi şi nimiciţi în lege!
UZURPATORUL
Şi totuşi începuserăm aşa de bine! Intâile ciocniri le câştigasem Dar au venit şi ne răzbiră Nemţii... Mărturisesc, sunt oameni de nădejde... îmi plac vitejii... Am să-mi fac din ei, Când voi fi ţar, apărătorii mei...

PUŞCHIN
Prea bine, însă, pân'atunci, unde dormim?
G 83

UZURPATORUL
Aicea, în pădure. Ce? Nu-i prielnic locul? Plecăm în zori. De prânz, vom fi Ia Rilsc. Hai, noapte bună!
(Se culcă pe pământ, îşi pune şeaua căpătâi şi adoarme.) **PUŞCHIN**
Somn uşor, ţarevici! Bătut, abia scăpând cu fuga, uite-l Nepăsător ca şi un copilandru... II priveghează cel de sus, fără'ndoială! Să nu ne pierdem firea. Fruntea sus!
MOSCOVA, PALATUL ŢARULUI
Boris, Basmanov
ŢARUL
El e înfrânt. Dar co folos în asta?
O searbădă izbândă ne 'ncununa —

Din nou şi-a adunat zdrobita-i oaste
Şi de pe al Putivlului zid ne-ameninţă;
Şi'n vremea asta, ce ne fac vitejii?
Au îngheţat la porţile din Crom
Şi-o mână de cazaci îşi râd de ei
In dosul zidurilor năruite.
Ce mai ispravă! M'au nemulţumit!
Am să te-aşez în fruntea lor, Basmanov,
Statornicind un căpitan de oaste.
Eu nu pun preţ pe naşterea cuiva,
Pe mintea şi pe vrednicia lui pun preţ!
E vremea să nesocotesc această lege
Ce pune preţ pe naştere şi-avere.
BASMANOV
Blagoslovită, ţâre, fie ziua
In care n'o mai fi hrisov de boierie

84
Şi relele ce vin din astea toate In frunte cu trufia boierească Să piară dar.
ŢARUL
Această zi nu e departe! Daţi-mi vreme Să liniştesc, întâi, norodul tulburat.
BASMANOV
Nu-ţi pese de norod! El totdeauna E gata să primească tulburările. Dar dacă armăsaru-şi muşcă frâul Şi fiul se ridică împotriva Puterii părinteşti, nu e nimic: Tot călăreţul îşi struneşte calul Şi tot părintele îi porunceşte Băiatului!
ŢARUL
So'ntâmplă câteodată
Ca armăsarul să-şi arunce călăreţul
Iar fiul să nu fie totdeauna
Supus părintelui, cum se cuvine;
Doar cu dârzenie vei stăpâni norodul!
Aşa gândea Ivan cel mare, înţeleptul
Potolitorul vijeliilor,
Şi tot aşa gândea cumplitu-i strănepot.
Nu, nu e recunoscător norodul!
Fă-i binele şi n'o să-ţi mulţumească!
Să-l jefuieşti, să-l chinuieşti, tot una:
Mai rău, de tine n'o să fie!
Intră un boier.
Ce vrei să-mi spui?
BOIERUL

Sosit-au oaspeţii străini!
85

ŢARUL
Merg să-i primesc. Să stai aici, Basmanov, Noi mai avem de vorbă. *(Iese.)*
BASMANOV
Ce măreţ!
Ce minte luminată, de **stăpânilor**! Dea domnul dumnezeu să-l biruie Pe blestematul de Otrepiov! Şi bine mult va face el pentru Rusia! In minte i-a încolţit un mare gând. Nu trebuie lăsată vremea să-l îngheţe. Ce mult am să mă'nalt eu însumi, Un boiernaş de rând, atunci când Boris Trufia vechilor boieri o va înfrânge! Nu-i unul să mă'ntreacă'n meşteşugul luptei! Voi fi întâiul lângă tronul ţarului Şi poate că'ntr'o zi... Dar ce s'aude?
învălmăşeală. Boierii, slujitori ai curţii, inlră şi ies în fugă, *î-ji* vorbesc la ureche.

UNUL
Un doftor!

ALTUL
Repede, la patriarh!
AL TREILEA
II chiamă pe ţarevici! Ţareviciuî!
AL PATRULEA
Duhovnicul!
.
BASMANOV
Dar ce s'a întâmplat?
86

AL CINCILEA
Ţarul a căzut bolnav!
AL ŞASELEA Ne moare ţarul!
BASMANOV O, doamne!
AL CINCILEA
Şedea pe tron — şi s'a rostogolit deodată Şi sângele-i ţâşnea pe gură, prin urechi...
Aduc pe ţar într'un jeţ. Ai săi şi boierii îl înconjoară.
ŢARUL
Duceţi-vă! Lăsaţi-mi numai pe ţarevici! Ies toţi.
Mă duc. Să le mai strâng în braţe. Bun rămas,
Copilul meu! Peste o clipă, vei domni.
O, doamne mare! Iată-mă, sosesc
In faţa ta şi ii'am avut măcar răgazul
Să-mi mântui sufletul prin pocăinţă.
Copilul meu, tu mi-eşti mai scump acuma,
Ca mântuirea sufletului meu!
Eu m'am născut supus şi trebuia supus să mor
Dar am râvnit puterea cea mai înaltă.
Cum am luat-o, nu mă întreba!
Ajunge să fii tu nevinovat!
Şi vei domni prin dreptul tău firesc-
In faţa domnului eu singur voi răspunde.
O, dragul meu băiat, nu te lăsa
Ispitelor unei zădărnicii.
Nu te orbi de bunăvoie. Nu uita
Că iei mărirea'n zile viforoase.
Primejdios ţi-o fi acel uzurpator
87
Căci şi-a luat un nume prea puternic. Eu sunt călit în trebile domniei Şi-am izbândit să ţiu răscoala sub călcâi. Toţi tremurau în **faţa** mea. Trădarea N'ar fi îndrăznit vreodată să ridice capul: Dar tu, atât de tânăr, prea puţin destoinic Cum vei putea domni în vijelie? Cum ai să stingi al răzmeriţei foc, Trădarea cum vei şti s'o pui în lanţuri? Dar mare-i dumnezeu! El, tinereţii Ii dă înţelepciune. Celor slabi, tărie, întâi, să-ţi iei un sfetnic credincios, Bătrân şi înţelept, iubit şi de norod, Luat în seamă şi de sfatul ţării Prin numele şi vrednicia lui. Să iei, de pildă, unul ca Şuischi... Ne trebuie un voevod dibaci al oastei. Aşează-l pe Basmanov... Să nu-ţi pese De murmurul boierilor. Alăturea de mine Din anii cei mai fragezi, ai stat, în Dumă. Cunoşti cum merge treaba. N'o schimba... Obişnuinţa duce'mpărăţiile. Eu am statornicit din nou pedepsele, Surghiunul, caznele. A trebuit. Tu poţi să le ridici, deocamdată... Vei fi

blagoslovit ca unchiul tău Când a urmat pe tron celui cumplit. Cu vremea însă, şi puţin câte puţin, Să strângi în mână frânele puterii... Acum le poţi lăsa, dar nu prea mult, Să nu le scapi din mână, să nu cazi. Cu oaspeţii străini şi cu trimişii Să fii plăcut şi îndatoritor. Primeşte-i cu încredere în slujba ta... Păstrează legile bisericii Cu străşnicie. Nu vorbi prea mult... Tăcere! Glasul ţarului nu se cuvine Să se împrăştie în hău, zadarnic, Aşa precum al clopotelor dangăt Nu poate să vestească decât bucurii sau jale O, fiul meu, tu intri azi în vârsta

•

Când sângele e turburat de chipul
Unei femei. Păstrează-ţi cât mai mult
Mândria fecioriei tale...
Acela care'n anii tinereţii
Se scaldă'n vinovatele plăceri,
Ajuns bărbat, se face tot mai aprig,
Şi prinde gustul sângelui curgând.
Iar mintea i se'ntunecă din vreme.
Cinsteşte-ţi mama cum i se cuvine, dar
Să n'ai un alt stăpân decât pe tine!
Eşti un bărbat şi eşti un ţar de-acu'nainte!
Pe sora ta iubeşte-o, ocroteşte-o,
Eşti singurul oi sprijin...

FEODOR *(în genunchi)*
Nu ne lăsa, o doamne! Nu se poate! Trăieşte şi domneşte multă vreme! Norodul şi cu noi toţi suntem pierduţi. Dacă ne laşi!
ŢARUL
S'a isprăvit cu toate! Privirile mi s'au întunecat... îngheţul morţii mă cuprinde...
Intră patriarhul, preoţi. După ei, toţi boierii. Ţarina e adusă pe braţe. Ţarevna plânge în hohote.

Ce? Cine e acolo? Haina de călugăr
Şi foarfecii de taină!... Da! îmi sună ceasul!
Acuma, ţaru-i un zmerit călugăr,
Coşciugul strâmt mi-o fi chilie... Nu!
Sunt încă ţar! Părinte, mai aşteaptă!
Boierilor, să-mi ascultaţi cuvântul:
Acesta e moştenitorul ţării!
Juraţi cu toţi credinţă lui Feodor!
Basmanov! Voi, prieteni! Din pragul mormântului
Eu vă mai rog odată să-l slujiţi cu cinste!
E tânăr. N'are el niciun păcat.
Vreau să v'aud. Juraţi?
88
89
BOIERII
Jurăm!
ŢARUL

Sunt mulţumii! Iortaţi-mi supărările
Ce v'am adus, cu voia mea sau fără voie...
Cucernice părinte... Te-apropie! Eu sunt gata!
.

începe slujba îmbrăcării în straie călugăreşti. Femeile sunt scoase leşinate.

CORTUL CĂPETENIILOR

Basmanov şi, după el, Puşchin

BASMANOV
Poftim aici. Vorbeşte'n voie. Aşadar, El te-a trimis la mine.
PUŞCHIN
Iţi dă prietenia
Şi locul cel dintâi, în urma lui,
In marea'mpărăţie moscovită.
BASMANOV
Dar eu am fost urcat de noul ţar
La cea mai mare înălţime cu putinţă.
Sunt voevodul oastei. Pentru mine
El a dispreţuit şi nobilimea.
Şi-a înfruntat mânia boierească,
Eu i-am jurat la rândul meu credinţă.
PUŞCHIN
Ai jurat
Credinţă legiuitului moştenitor Al tronului. Dar dacă un ţarevici Mai legiuit ca el, trăieşte încă?

BASMANOV
Ascultă, Puşchin, să lăsăm poveştile! Eu ştiu prea bine cine c.
PUŞCHIN
Se poate. Dar
Rusia şi Polonia l-au întărit. Dimitri, si Dimitri-i pentru toţi. La urma urmei — ce să mai vorbim? Or e Dimitri cel adevărat Or numai un uzurpator de nume, Eu ştiu că într'o zi, fiul lui Boris Va trebui să-i lase Moscova.
BASMANOV
Nu! Noul ţar nu va pleca din scaun Atâta cât va fi sub ocrotirea mea! Avem destulă oaste, slavă domnului, Izbânzile le vor întări puterea. Iar voi, pe cine îmi trimiteţi împotrivă? Pe acel cazac Căreia sau pe Mnişca? Şi-apoi, cam câţi sunteţi la urma urmei? Opt mii?
PUŞCHIN
Te'nşeli. Nu, nici măcar atâţia! Mărturisesc eu singur: oastea noastră Nu face nici doi bani. Cazacii umblă Prin sate, după jafuri. Polonezii Se'mbată şi se laudă. Cât despre Ruşi La ce să mai vorbim? Eu n'am venit aici Cu vicleşuguri, nu, Basmanov, nu! Dar vrei să ştii care-i tăria noastră? Nu ostile, ci freamătul mulţimilor! Ai fost tu însuţi martor biruinţei, Văzuşi cum îl primea norodul pe Dimitri Şi fără luptă i se supuneau cetăţile

Iar oamenii legau cu funii, îndârjiţi
Pe voevozii care i se'mpotriveau.
Văzu şi că oastea voastră n'a luptat
Cu'nsufleţire, împotriva lui.
Şi acestea când? Era pe scaun Boris!
Pe când acum! Ascultă-mă, Basmanov,
E prea târziu să mai luptaţi cu noi!

Nu mai sufla peste cenuşa rece-a luptei
Că n'o s'o mai aprinzi, cu toată mintea
Şi bărbăţia ta nestrămutată.
N'ar fi mai bine să le dai tu însuţi,
întâiul, pilda cuminţeniei,
Şi **preamărindu-l** pe Dimitri ţar
Să-i capeţi veşnica prietenie?
Ce zici?
BASMANOV
O să vedem aceasta mâine!
PUŞCHIN
Hotărăşte-te.
BASMANOV Drum bun.
PUŞCHIN
Gândeşte-tc! *(iese.)*
BASMANOV
Te du cu bine, Puşcliin!
Da! Da! Are dreptate! Pretutindeni
Trădarea încolţeşte şi se coace...
Ce-i de făcut? S'aştept ca răsculaţii
Cu funii să mă lege, să mă dea
Pe mâna lui Otrepiev? N'ar fi mai bine
Să nu mă las puhoaielor deslănţuite?

Dar **jurământul** meu? Să-l calc? Să fiu hulit
Din **tată'n** fiu? Să-i răsplătesc încrederea
Printr'o ticăloşie fără seamăn?
Uşor îi vine unui surghiunit
Trădarea şi răscoala s'o clocească;
Dar eu, cel ridicat de ţar... eu!... eu!...
Dar... moartea... Dar puterea... dar prăpădul..
Cade po gânduri. Apoi dintr'odată, şuieră. O-hei! Mi-aduceţi calul! Goarnele să sune!
PIAŢA DREPTĂŢII
Puşchin înaintează, urmat de norod
NORODUL
Tareviciul trimite un boier... Să-l auzim ce spune!... S'auzim!
PUŞCHIN *(Pe o ridicătură)*
Norod al Moscovei, ţareviciul
Mi-a poruncit să mă'nchin în faţa voastră!
(Se apleacă adânc.)
Voi ştiţi cum pronia cerească l-a scăpat Din mâna ucigaşului. Venea Să-l pedepsească pe mişel, dar judecata Lui dumnezeu l-a şi lovit pe Boris. Rusia toată i se pleacă lui Dimitri Basmanov însuşi, pocăindu-sc I-aduse ostile să i se'nchine. Dimitri vine către voi cu pace Şi dragoste. Au ridica-veţi mâna Lovind în ţarul legiuit, coborîtor Din Monomah? Veţi ridica voi mâna Să fiţi pe placul neamului lui Godunov?

NORODUL
Nu! Nu! Aceasta niciodată!
PUŞCHIN
Norod al Moscovei, cine nu ştie
Cât v'a fost dat să pătimiţi pe urma
Acestui venetic plin de cruzime?
Surghiunuri, cazne, biruri fără număr
Şi munci istovitoare, sărăcie
Şi foamete — le-aţi îndurat po toate.
Dimitri, dimpotrivă, năzuieşte
Să-şi verse milosteniile pe boieri,
Pe nobili şi pe ostaşi, pe negustori,
Pe oaspeţii străini şi pe întreg norodul...
Aţi fi în stare să vă împotriviţi
Prosteşte, nebuneşte, voiei lui?
Atunci aflaţi că vino cu alai cumplit
Să urce'n scaunul părinţilor...
Nu-l mâniaţi pe ţar!... Nu-l mâniaţi
Pe dumnezeu — şi sărutaţi-i crucea!
Zmeriţi-vă! Trimiteţi-i numaidecât
Acolo, pe mitropolit şi pe boieri
Şi pe diaci, toţi oamenii de frunte
Să-şi bată fruntea de pământ în faţa lui,
A ţarului părinte, a tătucului!
Coboară dela tribună. Gălăgie mare.
NORODUL
Ce să ne mai codim? A spus adevărat! Să ne trăiască ţarul! Tătucul! Să trăiască!
UN ŢĂRAN *(se urcă pe ridicătură.)*

I

Norodule! Norodule! Hai la Cremlin! Hai în palatul ţarilor! Să punem mâna Pe căţelandru... Pe-a lui Boris Godunov odraslă.

NO RODUL *(dă năvală.)*
Da! Da! Să punem mâna pe el! Să-l înnecăm!
Să nu rămâie neam din neamul
Lui Boris Godunov! Dimitri să trăiască!
In faţa locuinţei lui Boris, la Cremlin. Soldaţi de pază Feodor se apropie de fereastră.
UN CERŞETOR
Fă-ţi milă şi pomană, întru numele lui Cristos!
UN PĂZITOR
Pleacă! Nu so poate vorbi cu cei închişi!
FEODOR
Crede, moşule, sunt mai sărac ca tine! Tu măcar eşti slobod.
Xenia, în valuri, se apropie şi ea de fereastră.
UN OM DIN NOROD
Fratele şi sora! Sărmani copii! Ca pasărea în colivie!
ALTUL
Ii mai plângi şi acum! Neam blestemat!
INTĂ1UL
Tatăl a fost un ticălos. Dar ce sunt vinovaţi copiii?
ALTUL
Mărul nu cade departe de tulpină.

XENIA

Frăţioare, parc'ar veni nişte boieri spre noi...
FEODOR
Văd pe Goliţîn şi pe Mosalschi, pe ceilalţi nu-i cunosc!
XENIA
Ah, frăţioare... mi se strânge inima...
Apar Goliţîn, Mosalschi, Molceanov şi Şerefediaov, urmaţi de trei streliţi.
NORODUL
Loc, faceţi loc, boierilor!
Intră în casă.
UN OM DIN MULŢIME Ce-or fi căutând?
ALTUL
Fără îndoială, pentru jurământul lui Feodor Godunov...
AL TREILEA
Crezi? Ascultă! Ce gălăgie'n casă!... Ce'nvălmăşeală! S'au luat Ia bătaie...
NORODUL

Auzi?... Un strigăt... A ţipat o femeie... Hai şi noi!.. Porţile sunt zăvorite... Nu se mai aude nimic...
Poarta se deschide. Se iveşte Mosalstki. *95*
MOSALSCHI
Norodule, Măria Godunova şi feciorul ci Fuodor s'au
otrăvit.
Le-am văzut leşurile!...
Norodul tace, îngrozit.
Tăceţi? Dece tăceţi? Hai strigaţi: trăiască tarul Diniitri Ivanovici!...
Norodul rămâne tăcut.
182.[r],
fn româneşte de *Victor Eftini iu*

CAVALERUL AVAR

(Scenedin tragi-comedia lui Chenston: „The covetous Knigbt"[1])

SCENA I In turn Albert şi Ioan
ALBERT
Să coste ce-o costa, la tournoi[2]) Eu merg, arată-mi coiful, Ioane.
Ioan îi dă coiful.
E spart, stricat. Deloc nu-i cu putinţă Să-l pun pe cap. De-un altul am nevoie. Ce lovitură! Blestemat Delorge[3])
IOAN
L-aţi răsplătit din plin şi dumneavoastră; Cum l-aţi zvârlit din scări, ca mort zăcu El zile'ntregi — şi abia de şi-a venit In fire.
) Cavalerul avar. (In limba engleză) (N. trad.)
[2]) Se rosteşte *turnua* şi înseamnă **lupte** pe cai în **chip** de joc ale cavalerilor feudali. (N. trad.)
[3]) So rosteşte *Delorj.* (N. trad.)
7 *99*
ALBERT

Totuşi pagubă n'avîi; Pieptarul i-i din za **veneţiană,** Dar pieptul lui nu-l costă o para; Nu trebuie să-şi cumpere un altul. Dece nu i-am luat coiful pe loc! L-aş fi luat, de nu-mi era ruşine De doamne şi de duce. Eh tu, conte! Mai bine capul să mi-l fi străpuns. Şi haine-mi trebuie. Ultima oară Şedeau toţi cavalerii în atlas • Şi 'n catifea; eu singur stăm în zale La masa ducelui. Am îngăimat Că 'ntâmplător la tournoi venit-am. Acuma ce-o să spun? 0, sărăcia! Cum ne 'njoseşte inimile ea! Când m'a izbit cu suliţa-i Delorge, Zdrobindu-mi coiful, şi-a trecut călare, Iar eu, cu capul gol, strângând în pinteni Cu ciudă pe Emir, m'am **repezit** Ca viforul trântindu-l cât e colo Pe conte ca pe-un paj; iar de pe locuri Se ridicară doamnele; Clotilda Acoperindu-şi faţa a ţipat; Şi mi-au slăvit heralzii lovitura: Atuncea nimenea nu s'a gândit La cauza vitejiei, forţei mele! Turbasem pentrucă-mi stricase coiful; Ce mă făcea erou? — Zgârcenia! Da! da! de ea te molipseşti uşor Aici sub un acoperiş cu tata. Emir ce face, bietul?

IOAN
Şchioapătă. Nu-i cu putinţă să-l încălecaţi.
ALBERT
N'ai ce **să-i** faci: pe roib atunci îl cumpăr. Nu-i tare scump.
100
IOAN
N'o fi, dar n'avem bani.
ALBERT
Ce zice ticălosul Solomon?
IOAN
A spus că nu mai poate împrumuturi De-acuma să vă dea fără zălog.
ALBERT
Zălog! De unde să-l iau, diavole!
IOAN I-am spus.
ALBERT
Şi el?
IOAN
Din umeri dă, se scrcmo.
ALBERT
Tu trebuia să-i spui că tatăl meu Este bogat, la fel ca un evreu, Că pan' la urmă tot îl moştenesc.
IOAN
ALBERT
Si el?
I-am spus.
101
IOAN
Se screme, dă din umeri.
ALBERT
Ah ce năcaz!
IOAN
Ar vrea să vină-aicea
ALBERT
Bun. Doamne mulţumescu-l i! Că **de-aici** Nu-mi scapă el nevămuit.
Bate cineva în uşă Ei, cinc-i?
Intră evreul EVREUL Eu, sluga dumneavoastră.
ALBERT
Ah, amice!
Evreu hain, cinstite Solomoane, Poftim, poftim aici: pe cât aud, Nu vrei...
EVREUL
Vai, cavaler milos, Vă jur: cu bucurie... dar nu pot. De unde bani? M'am ruinat deplin Tot ajutând pe cavaleri cu sârg. Şi nu-mi plăteşte nimeni. Aş fi vrut, De s'ar putea, o parte...
102
ALBERT
Ah, tâlharul!
D'apoi să am eu bani, aş sta cu tine La sfat? Ajunge, încetează, hai Nu fi catâr, iubite Solomon; Dă talerii. O sută varsă-aicea Pân' nu pun să te caute.
EVREUL
Vai! O sută. Când am avut o sută, eu, de taleri!
ALBERT
Ascultă; pe amicii tăi să nu-i Ajuţi, nu ţi-e ruşine?
EVREUL
Jur...
ALBERT
Ajunge.
Zălog îmi ceri? I-auzi ce mai prostie! Ce oare pot să-ţi dau? Piele de porc? Dacă aveam ceva de

zălogit, apoi Demult era vândut. Şi ţie, câne, Cuvântul meu de cavaler ţi-e fleac?
EVREUL
Cuvântul dumneavoastră mult înseamnă
Cât sunteţi viu, da, foarte mult înseamnă.
El lăzile bogaţilor flamanzi
Vi le descuie ca un talisman.
Dar dacă mie, biet evreu, mi-l daţi
Şi între timp muriţi (doamne fereşte),
103
Atunci acest cuvânt în mâna mea Va fi întocmai cum ar ii o cheie Dela o ladă aruncată 'n mare.
ALBERT

Mă supravieţuieşte cumva tata?
EVREUL
De! niciodată nu se poate şti. Nu noi ne socotim zilele noastre. Ieri junele 'nflorea, azi iată-l mort Şi patru bătrânei îl duc la groapă. Baronu-i sănătos. Dă dumnezeu Şi mai trăieşte ani, colea, treizeci.
ALBERT
Minciună! Peste treizeci de ani eu am De-acum cincizeci de ani bătuţi, iar banii La ce mi-ar folosi atuncea?
EVREUL
Banii?
Hei, banii, banii 'n orice vârstă-s buni; Dar tânărul slugi aprige îi face Şi fără milă-i mână de ici colo. Bătrânul vede 'n ei amici statornici Şi ca lumina ochilor îi ţine.
ALBERT
A! Tatăl meu nu slugi şi nici prieteni Nu vede 'ntrînşii, ci stăpâni; iar el Li-i slugă; slugă? — rob algerian, Un câne' n lanţ! Trăieşte 'ntr'o cămară Neîncălzită, bea numai apă, Iar hrana lui sunt cojile uscate;
104
Nu doarme toată noaptea, Aleargă, umblă ne 'ncetat şi latră — Iar aurul în lăzi se odihneşte. Tăcere! Cândva, aurul, pe mine Mă va sluji, şi n'o să s'odihnească!
EVREUL
Când pe baron l-or duce la mormânt, Mai mult monezi vor curge decât lacrimi. Să dee dumnezeu cât mai curând Averea să vă cadă 'n mână.
Amen[1]).
ALBERT
EVREUL
Ar li posibil...
ALBERT
Ce?
EVREUL
E un mijloc...
ALBERT Care mijloc?
EVREUL
Aşa-
Eu am cunoscut, un bătrânel Evreu, biet farmacist...
Eu mă gândesc
') Amin, spus pe latineşte, ca la catolici. (N. trad.)
106
ALBERT
Un cămătar Aşa ca tine, ori e mai cinstit?
EVREUL
Nu, cavalere; Tovie se-ocupă Cu alt negoţ — el face picături... Şi zău, minuni fac...
ALBERT
Mie la ce-mi trebui'?

EVREUL
Le torni într'un pahar... vr'o trei ajung, N'au gust şi n'au culoare; însă omul, Fără vr'un junghiu în pântec, fără greaţă, Fără să aibă vreo durere, moare.
ALBERT
Otravă vinde bătrânelul tău.
EVREUL
Da — şi otravă. Da.
ALBERT
Iar tu-mi oferi
In loc de bani vr'o sută de fiole,
Un taler pe fiolă. Asta este?
EVREUL
Dece râdeţi de mine, cavalere?
Nu; eu aş vrea... ori dumneavoastră... cred.
Baronul, poate, vremea e să moară.
106
ALBERT
Să otrăvesc pe tata! Asta vrei? Hei, Ioane, ţine-l! Tu ai îndrăznit... Dar ştii tu oare, — suflet de evreu Tu, câne, şarpe — că eu chiar acum Te spânzur, sus pe porţi!
EVREUL
Iertare! Mă iartă: am glumit.
ALBERT
Hai, Ioane — funia!
EVREUL
Eu am glumit. Şi v'am adus şi banii.
ALBERT
Afară, câne!
Evreul iese
Uite până unde Zgârcenia lui tata m'a adus! Evreul a 'ndrăznit ca să-mi propună!... Dă-mi un pahar de vin, căci tremur tot. Dar, Ioane, totuşi bani ne trebuiesc. Fugi după blestematul de Evreu Şi ia-i paralele. Dă călimara. Ii dau chitanţă. Dar să nu-l aduci Aici pe Iuda ăsta... Sau, opreşte, Căci banii lui vor mirosi a iad, Ca şi argintii lui Iscariot, Strămoşul său... Dă-mi vin, ţi-am spus.
IOAN
N'avem — O picătură nu-i.
107
ALBERT
.
Dar vinul care Din Spania mi l-a trimis Raymond?
TOAN
Aseară-am dat butelia din urmă Fierarului bolnav.
ALBERT

Mi-aduc aminte...
Atunci, dă-mi apă. Blestemată viaţă! Nu, hotărît — mă duc să-mi caut dreptate La duce: el să 'nduplece pe tata Ca să mă ţie cum se ţine-un fiu, Nu ca pe-un şoarec zămislit în beci.
SCENA II
0 pivniţă
BARONUL

Precum un tânăr fante îşi aşteaptă

Ibovnica vicleană la 'ntâlnire
Ori toanta înşelată, astfel eu
O zi întreagă adăstai clipita
Când voi veni, aici, în beciul tainic,
La lăzile-mi. Q, fericită zi!
Azi pot în lada şasea (nu chiar plină)
S'arunc un pumn de aur adunat.
Nu-i mult, se pare, dar câte puţin
Comoara creşte. Am citit cândva,
Că 'n vremi demult un împărat ceru
Oştenilor s'aducă fiecare
O mână de pământ într'o grămadă
Şi dâmbul s'a 'nălţat — iar împăratul
Putea privi din vârf cu bucurie
108
Şi văile cu corturile albe
Şi marea străbătută de corăbii.
Aşa şi eu, mi-aduc aici tributul
In pimniţă cu câte-un pumn de aur,
Iar dâmbul meu crescu — şi de pe culmea-i
Eu pot privi la tot ce-mi e supus.
Şi ce nu mi-e supus? De-aicea pot
Ca demonul să poruncesc în lume;
Să vreau numai — palatele răsar;
In mândrele-mi grădini aleargă nimfe
Grămadă; muzele-mi aduc tribut,
Iar geniul liber, se supune mie;
Virtutea, truda ce nu ştie somnul
Umile stau şi-adastă darul meu.
De am să şuier, vine-ascultătoare,
Timidă şi mânjită 'n sânge crima,
Să-mi lingă mâna, să-mi privească 'n ochi,
Citind din ei un semn al vrerii mele.
îmi sunt supuse mie toate cele,
Eu, însă, la nimic nu sunt supus;
Sunt mai presus de orişice dorinţe,
Sunt liniştit; căci îmi cunosc puterea:
îmi e destul să ştiu că pot...
(Se uită la aur)
Puţin e,
Se pare; totuşi câtor griji umane, înşelăciune, lacrimi, rugăminţi, Blesteme, nu li-i el reprezentantul! Aici e un dublon... **acesta-!.** Azi, 0 văduvă mi-l dete, dar întâi A stat la mine sub fereastră, ea Cu trei copii, o jumăta' de zi Bocindu-so 'n genunchi. Ploua mereu, Dar ea nu s'a mişcat; aş fi putut S'o pun pe goană, însă nu ştiu ce mi Şoptea că a venit cu datoria Bărbatului, să mi-o plătească — nu vrea Să fie mâne 'n temniţă-aruncată. Iar ăsta! ăsta-l am dela Tibault —
109
De unde-l are oare ticălosul?
L-o fi furat desigur; ori, ce ştii?
La drumul mare, noaptea, colo' n crâng.
Da! Dacă lacrimi, sânge şi sudoare,
Vărsate peste tot ce zace-aicea,
Din miezul târnei ar ţâşni de-odată,
Potopul ar veni din nou — iar eu
In beciul meu m'aş înneca. Dar, hai!
(Vrea să descuie o ladă)

De câte ori vreau lada s'o descui Mă iau, aşa, călduri, şi tremur tot. Nu teama (nu! dece m'aş teme eu? Am spada mea la coapsă, şi răspunde Oţelul cel cinstit de aur), dar Mă strânge 'n piept o stranie simţire... Spun medicii că sunt pe lume oameni Ce află 'n a ucide o plăcere. Când cheia o 'ntroduc în broască, simt La fel cum cred că simt şi dânşii Cuţitu'n jertfă împlântând: îmi place Şi totodată spaimă simt.
(Descuie lada)
Ah! iată Aicea toată fericirea mea!
(Varsă pumnul de bani.)
Intraţi, destul aţi colindat prin lume,
Slujind nevoi şi patimi omeneşti.
Dormiţi al păcii somn şi al puterii,
Aşa cum sus în ceruri zeii dorm.
Azi un ospăţ vroiesc să-mi fac eu însumi:
In faţa fiecărei lăzi aprind
O lumânare; le descui pe toate
Şi sta-voi printre ele să privesc
Grămezile de aur sclipitoare.
(Aprinde lumânări şi descuie lăzile una după alta) Sunt domn! —ce minunată strălucire!

Supus îmi e şi-i tare statul meu;
In el e fericirea-mi, cinstea-mi, slava-mi!
Domnesc — dar cine oare după mine
Va moşteni puterea-mi? Fiul meu!
Smintitul fiu al meu risipitor,
Prietenul chefliilor zănatici!
Cum voi muri, el, el! pătrunde-aicea
Sub aste liniştite, mute bolţi
Cu droaia de linguşitori hulpavi
Şi cheile furând dela cadavru-mi,
O să descuie lăzile râzând,
Şi toate-aceste splendide comori
S'or scurge 'n buzunare de atlas.
El o să spargă sacrele potire,
Vărsa-va 'n tină miru' mpărătesc,
Va risipi. — Dar oare cu ce drept?
Au mi-a venit averea pe degeaba,
Glumind, ca jucătorului ce-aruncă
Din zaruri, şi grămezi de bani adună?
Hei, cine ştie câte renunţări,
înfrânte patimi, gânduri, gânduri grele,
Griji zi de zi, nopţi lungi şi fără somn
Averea m'a costat? Ori poate fiul
Va zice că-mi crescu pe suflet muşchiu,
Că nu am cunoscut dorinţe, că
Nici conştiinţa nu m'a ros, cu ghiara-i
In inimă-mi scobind precum o fiară,
Nici conştiinţa, oaspe nepoftit,
Vecin cu care stai de vorbă 'n silă,
Un crunt zaraf, o vrăjitoare hâdă,
Ce 'ntunecă şi luna, turburând
Mormintele, să iasă-afară morţii?
Nu, singur să te chinui pentru-a vere,
Apoi, să mai vedem de eşti în stare
Să risipeşti ce-ai dobândit cu sânge.
O, de-aş putea de orice ochi nevrednici

S'ascund comoara! De-aş putea din groapă
Să vin şi, ca o umbră stând de strajă,
Să şed pe lăzi şi să păzesc de cei vii
Comoara mea cum o păzesc acuma!

SCENA III
La curte. Albert. Ducele.

ALBERT
Stăpâne, credeţi, am răbdat destul Ruşinea sărăciei. Sunt la capăt, Şi-aceasta mă împinge să mă plâng.
DUCELE
Te cred, te cred eu: nobil cavaler, Un om ca dumneata, nu 'nvinuieşte Pe tatăl său decât când e la capăt. Perverşi de-aceştia sunt puţini... Fii liniştit; pe tatăl dumitale II voi chema să-l mustru 'n patru ochi. II şi aştept. Demult nu ne-am văzut. A fost prieten cu bunicul. Când Eram copil, ţiu minte, mă punea Pe calul său şi aşeza deasupra-mi Greu coiful său cât clopotul.
(Se uită pe fereastra.)
Nu-i oare el?
ALBERT
DUCELE
Ce v
Ba da, stăpâne.
Treci
In camera de-alături. Că te chem.
Albert iese; intră baronul •
Baroane, cât mă bucur că te văd,-Vioi şi sănătos.,,. ;, i
112
BARONUL
Sunt **fericit**
Stăpâne, c'am avut puteri destule Să vin, ascultător poruncii voastre.
DUCELE
De când nu ne-am văzut! E mult, **baroane.** Vă amintiţi de mine?
BARONUL
Eu, stăpâne?
Vă văd ca şi acum. Eraţi copil Zburdalnic. Răposatul duce-adesea: Ce zici, ai, Filipe? 'mi spunea, (El îmi zicea pe nume totdeauna) De-acuma 'n douăzeci de ani, noi doi, Vom fi faţă de tinerelul ăsta (De dumneavoastră-adecă...) nişte proşti...
DUCELE
Acuma cunoştinţa noastră veche Vom re'noi-o. Curtea mi-aţi uitat-o.
BARONUL
Eu sunt de-acum, stăpâne, prea bătrân: La curte ce să fac? De, dumneavoastră Sunteţi mai tânăr, jocul vă e drag, Petrecerile. Eu nu-s potrivit La d'alde astea. Dar de-o fi război, Sunt gata iar pe cal să urc, gemând; Voi mai găsi puteri să zmulg din teacă, Cu mâna tremurândă, vechiul paloş Şi pentru dumneavoastră să pornesc...
DUCELE ";
Baroane, zelul bine ţi-l cunoaştem;. Prieten bun bunicului i-aţi fost; '" '
113 ,
Iar tatăl meu vă respecta; eu însumi V'am socotit mereu un cavaler Viteaz şi vrednic — dar să ne-aşezăm. Copii aveţi, baroane?
BARONUL
DUCELE
Am un fiu.
Dece nu-l văd la curtea mea deloc? Pe dumneavoastră curtea nu v'amuză, Dar lui la anii şi cu rangul său I-ar fi plăcut aici în preajma noastră.
BARONUL
Nu-i place lui viaţa zgomotoasă; E-o fire pădureaţă, 'ntunecoasă — Ca tânărul elan el rătăceşte Prin sâhle încontinuu.

DUCELE
Nu e bine
S'ajungă un sălbatic. Noi aici II învăţăm la tournoi, la baluri. Trimiteţi-l la mine; potrivit Cu rangu-i, întreţinere fixaţi-i. — Vaţi încruntat, pesemne-aţi ostenit De drum.
BARONUL
Ba nu sunt ostenit, stăpâne; Dar, cum să zic, m'aţi turburat. Mă văd Silit să spun în faţa dumneavoastră Un lucru despre fiul meu — un lucru Ce-aş fi dorit ca să rămâie-o taină. Stăpâne, din nefericire, el
114
De mila şi de grija dumneavoastră Nu este vrednic. El îşi duce viaţa In vicii şi 'n blestemăţii...
DUCELE
Aceasta-i
Din cauză că e singur. Da, baroane. Ii strică tinereţii lenevia Şi traiul singuratic. Să-l trimiţi La noi, şi are el să se dezveţe De relele năravuri căpătate Departe de viaţa dela curte.
BARONUL
Iertaţi-mă, stăpâne, dar nu pot
Să fiu de-acord cu ceeace-mi propuneţi.
DUCELE
Dece?
BARONUL
Lăsaţi pe-un biet moşneag să plece...
DUCELE
Vă cer: să-mi spuneţi pentru ce anume Refuzul ăsta?
8
BARONUL
Sunt supărat.
DUCELE
Şi care e pricina
Eu pe fiul meu
115
BARONUL
O grea nelegiuire.
DUCELE
Care, spuneţi!
BARONUL
Lăsaţi-mă, vă rog...
DUCELE
Nu, asta-i straniu, Ori poate vi-i ruşine pentru el?
Intr'adevăr... ruşine...
BARONUL
DUCELE Ce-a făcut?
BARONUL
A vrut... a vrut să mă ucidă.
DUCELE
Cum[0]!
Să vă ucidă! II trimit atunci Ca pe-un tâlhar de rând la judecată.
BARONUL
N'am să m'apuc s'aduc eu mărturii, Deşi ştiu bine că-mi doreşte moartea, Deşi ştiu bine că nelegiuitul A vrut...
DUCELE
Ce?
116
BARONUL
Să mă prade.
Albert so repede în cameră.
ALBERT
Minţi Baroane.

DUCELE
(către Albert)
Cum ai îndrăznit?...
BARONUL
A! tu!
Aici! Şi îndrăzneşti să-mi spui în faţă Că mint! De faţă cu stăpânul nostru!.. Tu, mie... mie... ori nu sunt eu oare Un cavaler?
ALBERT
Ba eşti un mincinos.
BARONUL
Şi nu trăzneşte dumnezeu în tine! Ridic'o, deci, şi sabia decidă!
(Aruncă mănuşa, iar fiul o ridică grăbit. ALBERT
Iţi mulţumesc. **Acesta-i** primul dar Ce-l dete tata fiului.
DUCELE
Ce văd?
Ce se petrece-aici sub ochii mei? Un fiu care primeşte provocarea Bătrânului său tată! In ce zile

Mi-am pus după grumaz colan de duce! Tăceţi: tu, moş smintit! Tu tigru tânăr! Destul. *(Către Albert)* Aruncă jos aceasta: Cum s'a înfipt cu unghiile 'n ea! Hai, dă-mi aici mănuşa *(i-o ia.)*
ALBERT
(aparte)
DUCELE
Ce păcat.
Eşiţi: în ochii mei să nu 'ndrăzniţi Să v'arătaţi atâta timp cât eu N'am să vă chem. Albert iese.
Bătrân nefericit, Ruşine nu ţi-a fost...
BARONUL
Iertaţi, stăpâne...
Nu pot să stau... genunchii mi se 'ndoaie. Mă 'năbuş!... aer!... Unde-s cheile? Ah, cheile!
DUCELE
E mort. Of, doamne! Ce crâncen veac, ce 'ngrozitoare inimi!
1830
In româneşte de *Mihai Beniuc*

MOZART ŞI SALIERI

SCENA I O cameră
SALIERI
Mulţi spun că nu-i dreptate pe pământ.
Dar nici în cer nu e. Nu, pentru mine
E limpede, întocmai ca o gamă.
Cu pasiunea artei m'am născut;
Şi când — copil — în vechea catedrală
Al orgii sunet grav îl ascultam,
Mă cuprindea o sete fără saţiu
Şi lacrimi dulci îmi năvăleau în ochi.
Petrecerile tinereţii, eu
Nu le-am ştiut. Mi-am dăruit suflarea
Doar muzicii, cu mândră stăruinţă.
îmi era silă altceva să 'nvăţ.
Ce-anevoios e primul pas! Urât ţi-e
Pe 'ntâiul drum! Dar am învins deplin
Intâile 'ncercări. Din meşteşug
Făcut-am pentru artă trainic soclu
Şi-ajuns-am să fiu meşter priceput.
Supusă mlădiere i-am dat mâinii,
Urechii iscusinţă. Şi-amuţind

Al sunetelor val — ca pe-un cadavru
119
Pe masa de-operaţie întins —
Eu disecat-am muzica întreagă.
Când am cuprins cu mintea mea **ştiinţa**
Abia atuncia m'am lăsat în voia
Vrăjitei reverii — de-a plăsmui.
Şi am creat. Dar în tăcere, 'n taină.
Spre glorie n'am cutezat să tind.
înfrigurat de patimă şi-avânt
Munceam din răsputeri privind pe urmă
Cum gându 'nsufleţit de melodie
Se mistuia în flăcări şi în scrum.
Dar ce vorbesc? Când Gliick, măreţul **Gliick,**
Dezvălui adânci şi noi mistere,
N'am azvârlit înlături ce-am ştiut,
Tot ce-am iubit, în ce-am crezut fierbinte,
Şi n'am pornit atunci pe urma lui
Cu inima uşoară şi supusă,
Ca un drumeţ ce rătăcit-a calea
Şi-un călăuz dibaci i-arată ţinta?
Cu o'ndîrjire aprigă, **'ncordată,**
Eu am urcat, în nesfârşirea artei,
înalte trepte. Gloria-mi surâse.
Şi tot ce-am zămislit găsi răsunet
In inimile oamenilor. Da,
Fui fericit. Tăcut, mă bucuram
De-ale prietenilor mei izbânzi
De-avântul lor în minunata artă.
Pismuitor n'am fost. Nu. Niciodată.
Nici chiar atunci, în ziua când Piccini
Sălbaticul Paris l-a răscolit,
Nici când întâia oară-am auzit
Acordul minunatei Ifigenii.
Că Salieri, mândrul Salieri
A fost vreodată un pismuitor,
Un şarpe veninos strivit de oameni,
Muşcând, în zvârcolirea lui, ţărâna —
Cine-ar putea să spună? Nimeni, nimeni!
Dar astăzi, recunosc chiar eu, da, azi,
Invidia mă macină. Adânc,
Chinuitor invidiez. O, doamne,
Dreptatea unde-i dacă darul sacru —
120
Geniul fără moarte, nu-i trimis
Ca o răsplată-a dragostei fierbinţi,
A studiului, a zelului, a rugii,
Ci 'ncununează-o frunte de nebun,
Un cap de pierde-vară? Mozart, Mozart!
Intră Mozart MOZART
A, m'ai văzut venind! Şi eu voiam Să-ţi fac o glumă 'n dar. Neaşteptată.
SALIERI
Cum? Eşti aici? Demult?
MOZART
Abia-am venit!

Mergeam spre tine să-ţi arăt ceva Dar când trecui prin faţă, la tavernă, Am auzit, deodată, o vioară. Da, Salieri dragă, o vioară! N'ai auzit în viaţa ta ceva Mai caraghios! Un orb, un viorist Cânta „Voi che sapete"[1]). Ce minune! N'am mai putut să rabd. Ţi l-am adus Să te desfete-aici cu arta lui. Hai, intră!
Intră un b ă t r â n **o** r b, cu o vioară.
Cântă-ne ceva din Mozart!
Bătrânul cântă o arie din „Don Juan". Mozart râde în hohote.
SALIERI
Cum poţi să râzi aşa?
1) „Voi care ştiţi". (In limba italiană) Aria **lui** Cherubin **din** „Nunta lui Figaro" de Mozart. (N. trad.)
121
MOZART
Vai, Salieri! Dar tu nu crezi că asta e de râs?
SALIERI
Nu!
Eu nu râd atunci când un zugrav
Madona lui Rafael terfeleşte.
Şi nu-mi vine să râd când un netrebnic
De măscărici, cu parodia lui,
Pe Dante Alighieri necinsteşte.
Bătrâne, du-te!
MOZART
Stai o clipă. Iată. Bea un pahar în sănătatea mea.
(Bătrânul orb pleacă)
Tu, Salieri, astăzi nu prea eşti In toate ale tale. Voi veni In altă zi.
SALIERI
MOZART
Dar stai! Ce mi-ai adus?
Nimica toată. Nopţile din urmă M'am frământat şi n'am putut să dorm. Un gând ciudat mi-a năzărit în minte. L-am aşternut aicea şi voiam S'aud ce spui. Dar după câte văd Nu ţi-e de mine astăzi...
SALIERI
Mozart, Mozart!
Când s'a 'ntâmplat să nu-mi fii tu pe plac? Aşează-te! Te-ascult!
122
MOZART
(la pian)
Inchipuieşte-ţi...
Pe cine? Chiar pe mine! Dar mai tânăr Şi 'ndrăgostit. Nu mult. Aşa, un pic. Stau cu-o frumoasă şi cu un prieten. Cu tine. Vesel sunt — şi deodată, O nălucire de pe altă lume. E noapte-afară, sau aşa ceva. Dar stai! Ascultă!
(cântă)
SALIERI
Când veneai la mine Cu lucru-acesta, cum de ai putut Să te opreşti la crâşmă să stârneşti Pe vioristul orb. O, doamne, doamne, Aceasta, Mozart, nu e demn de tine!
MOZART
Ce spui? Iţi place?
SALIERI
Câtă adâncime! Şi cât curaj şi câtă armonie! Tu, Mozart, eşti un zeu şi nici n'o ştii! Dar eu o ştiu, o ştiu...
MOZART
Nu, zău? Se poate! Dar zeului din mine i-e cam foame!
SALIERI
Să luăm atuncea masa împreună La „Leul de Aur", la tavernă.
123-
MOZART
Prea bine.
Sunt bucuros. Dar lasă-mă să trec Pe-acasă-o clipă, să-mi vestesc nevasta Să nu m'aştepte azi la masă.

(Pleacă)
SALIERI
Bine. Dar nu uita: te-aştept!
Nu, n'am să pot
Să stau de-a-curmezişul soartei mele. Am fost ales de soartă să-l opresc. De nu fac asta vom pieri acei Ce muzicii ne-am închinat viaţa. Nu va păli doar gloria-mi — şi-atâta. Da. Ce folos că Mozart va trăi Şi va atinge culmi şi mai semeţe? Va înălţa prin asta arta? Nu! Ea se va prăbuşi când va dispare Şi 'n urma lui nu va lăsa urmaş. Ce bine-adus-a el? Un heruvim Ce-a intonat cântări de paradis Şi a sădit în noi avânturi frânte, In noi, cei din ţărână, fără aripi... Ia-ţi zborul deci! Mai iute! E mai bine. Otravă! Darul ultim al Izorei. De optsprezece arii cu mine-o port. De-atuncia viaţa mi-a părut adesea O rană sângerândă — şi am stat Adeseori cu-al meu vrăjmaş la masă, Dar niciodată şoaptelor ispitei Urechea n'am plecat. Deşi nu-s laş, Deşi obida 'n sufletu-mi apasă Şi viaţa n'o iubesc — nu m'am decis. Mă chinuia dorinţa de-a muri. Să mor, gândeam, dar poate totuşi viaţa îmi va aduce nesperate daruri Şi poate că la uşa mea va bate O noapte de avânt şi zămislire.
124

Poate că Haydn va crea un lucru Fără de seamăn, şi voi fi vrăjit Cinând alături de vrăjmaşu-mi oaspe. Eu cugetam că poate 'n calea mea Voi întâlni un duşman şi mai crud Şi că năpasta-mi va veni din ceruri. Dar al Izorei, nu te-am irosit! Avui dreptate. Iată, în sfârşit, Azi mi-am aflat duşmanul. Noul Haydn Cu farmecu-i divin m'a îmbătat. E timpul! Dar al dragostei prea scump Răstoarnă-te 'ntr'o cupă de prieten!
SCENA II
O cameră separată, în tavernă. Un pian. Mozart şi Salieri stau la masă.
SALIERI
Dece eşti dus pe gânduri?
MOZART
Cine? Eu?
SALIERI
Pesemne că te-a necăjit ceva. Gustoasă-i cina. Vinul vechi şi bun. Dar tu te 'ncrunţi şi taci.
MOZART
Ca să spun drept Nu îmi dă astăzi pace Requiemul.
SALIERI
Compui un Requiem? De când? Demult?
MOZART
Trei săptămâni... Cum vezi destulă vreme! Intr'adevăr, ciudată întâmplare. Nu ţi-am vorbit nimic?
125
SALIERI
Nu.
MOZART
Deci ascultă.
Trei săptămâni să fie... Intro seară Nu ştiu dece, venii târziu acasă. „Un om te-a căutat" — mi-au spus ai mei. Dece anume? Nimeni nu ştia. Şi noaptea m'am gândit: cine-o fi oare? Şi ce-o fi vrând? A doua zi acelaş Veni din nou. Dar iarăşi am lipsit. In ziua-a treia mă jucam prin casă Cu băieţelul meu. Am fost chemat Şi am ieşit. Un om, în haine negre, M'a salutat cu multă cuviinţă, Mi-a comandat un **Requiem** — şi-apoi A dispărut. Am început să-l scriu Dar omu 'n negru nu s'a mai întors. Nu-mi pare rău. Mai rău mi-ar fi părut Să mă despart de Requiemul meu, Deşi e gata azi. Dar totuşi...
Ce e?
SALIERI
MOZART
Mă ruşinez să-ţi spun.
SALIERI
MOZART
Că zi şi noapte mi s'arată 'ntr'una Omul în negru. Mă 'ntovărăşeşte Asemeni unei umbre. Chiar şi-acum
126
Dar ce anume?

Mi se năzare că ar fi aici, Că stă cu noi...
SALIERI
Ajunge! Isprăveşte! Alungă-această teamă de copil Şi gândul fără noimă. Beaumarchais[1]) Mi-a spus odată: «Frate Salieri! Când îţi e neagră inima, destupă O sticlă de şampanie sau ia Şi reciteşte „Nunta lui Figaro".
MOZART
Da. Beaumarchais ţi-a fost prieten bun. Tu ai compus „Tarara" pentru el. Ce lucru minunat! Şi e în ea — Ţii minte? — o melodie: la, la, la, Pe care-o fredonez întotdeauna Când fericit mă simt. A, Salieri! Ia spune: Beaumarchais, într'adevăr A dat cuiva otravă?
SALIERI
Nu prea cred. Nu s'ar fi potrivit cu firea lui.
MOZART
Era un geniu — asemeni ţie, mie. Crima şi geniul nu fac casă bună. Nu zici şi tu la fel?
SALIERI
Crezi? (Aruncă otrava în cupa lui Mozart)
Haide, bea!
[1]) Se citeşte Bomarşo (N. trad.)

MOZART
Prietene, in cinstea ta atunci Şi pentru preacurata înfrăţire Ce leagă pe Mozart de Salieri, Doi fii ai armoniei...
(Bea.)
SALIERI
Stai puţin. Opreşte! Cum? Băut-ai? Fără mine?
MOZART
(Azvârle şervetul pe masa.)
Mi-i de-ajuns! (Se duce spre pian.)
Ascultă, Salieri!
Cum sună **Requiemul** meu!
(Cânlă). Tu plângi?
SALIERI
Aceste lacrimi pentru 'ntâia oară Le vărs acum. E o durere dulce. Parcă-mi plătesc o datorie grea. Ca şi cum bisturiu-ar da deoparte Din trupul meu bolnav, vătămătura. Dar dacă plâng, te rog aceste lacrimi Tu nu le lua, prietene, în seamă. Grăbeşte-te şi sufletul mi-l umple Cu sunetele cântecului grav.
MOZART
Ah, dacă toţi ca tine ar simţi Puterea armoniei! Dar atunci

Nici lumea n'ar putea să mai existe! Pentrucă nimeni n'ar mai vrea să ducă In spate ale vieţii griji mărunte, Şi toţi s'ar dărui, din suflet, artei. Puţini suntem aleşi. Netulburaţi Zvârlim departe interesul strimt Şi fericiţi, slujim în veci frumosul. Aşa e, nu? Dar mi-e puţin cam rău. M'aş duce să mă culc. Rămâi cu bine.
SALIERI (Singur.)
La revedere.
Da, te vei culca
Şi ai s'adormi pe multă vreme, Mozart! Să aibă el dreptate? Nu-s eu geniu? Geniul şi crima nu pot sta 'mpreună. E o minciună! Dar Buonarroti? Sau poate asta-i numai o poveste Scornită de mulţimea 'ntunecată Şi niciodată criminal n'a fost Acel ce plăsmuit-a Vaticanul?!
1830
In româneşte de *Virgil Teodorescu*

BIBI *Wz*
ăSElJi
- -CLUJ

OASPETELE DE PIATRĂ

Leporello: O statua gentillissima Del' gran' Commendatore!... Ah! Pa-drone!
Don Giovanni[1])

SCENA I DON JUAN ŞI LEPORELLO

DON JUAN
Aici întâmpina-vom noaptea. Ah! Revăd Madridul! Iar pe străzi ştiute Eu voi zbura. Cu mantia — mustaţa, Cu borul larg sprânceana-mi voi ascunde. Ce crezi? Voi fi uşor recunoscut?

LEPORELLO
Chiar mă gândesc că-i greu pe Don Juan Să-l recunoşti! Sunt mulţi ca el!

[1]) Leporello:'O, statuie preaslăvită a marelui comandor! Ah, stăpâne!... *„Don Juan"* (In limba italiană) (N. trad.)

DON JUAN
Glumeşti? Cine-ar putea să ştie cine sunt?

LEPORELLO
O, cel dintâi străjer, sau vreo gitană, Ori fratele-ţi, semeţul cavaler Cu mantie şi spada subsuoară.

DON JUAN
Şi chiar aşa, ce-mi pasă? Doar pe rege
De nu l-aş întâlni. Dealtfel, mie
De nimeni în Madrid nu-mi este teamă.

LEPORELLO
Chiar mâine regele va auzi
Că deportatul Don Juan s'a'ntors
Şi umblă prin Madrid. Va'nchide ochii?

DON JUAN
Mă deportează iar, nu-mi taie capul. Doar nu-s duşmanul ţării. Ştiu prea bine, El m'a îndepărtat, dar mă iubeşte. El vrea ca'n pace să mă lase-acuma Familia ucisului.

LEPORELLO
Întocmai.
Şi trebuia să fi rămas acolo.

DON JUAN
Prietene, dar nu'nţelegi? Deabia Că n'am murit de-atâta plictiseală. Ce oameni! Ce ţinuturi! Cerul? Fum. Iar cât despre femei... Zău, Leporello, Ţăranca andaluză cea mai simplă

N'aş da-o pentru nicio frumuseţe De-acolo. Da, aşa-i, la început Parcă-mi plăceau, cu ochii lor albaştri, Apoi prin modestie sau, mai ştii, Prin noutate. Dar curând ghicit-am Că e păcat măcar sa le cunoşti. Nici viaţă n'au, parcă-s păpuşi de ceară. O, ale noastre!... Dar, ascultă, oare Aceste locuri ni-s străine nouă? Răspunde-mi, tu nu le-ai recunoscut?

LEPORELLO
Desigur! Mânăstire-Antoniană
Nu-i de uitat. Aţi vizitat-o des.
Şi caii îi ţineam aci'n poiană.
Afurisită slujbă, zău, mă credeţi.
Mult mai plăcut ca mine, dumneavoastră
Aţi petrecut aici.

DON JUAN
(pe gânduri)
O, biata Ines! Da, a pierit. Şi cât o mai iubeam!

LEPORELLO
Pe Ines, ochii negri, parcă-o văd. Trei luni i-aţi dat târcoale, şi cu greu Va ajutat, la urmă, prea-vicleanul.

DON JUAN
Era o noapte'n Iulie... Sorbeam Plăceri ciudate din privirea-i tristă Şi de pe palidele-i buze. Ce ciudat! Tu, mi se pare, n'o găseai frumoasă. Da, nu era frumoasă. Ochii doar, Privirea ei... Nu, astfel de privire

Eu niciodată n'am mai întâlnit.
133
Vorbea încet şi stins, ca o bolnavă. Iar soţul ei — ce burtă şi ursuz! Târziu aflai de asta. Biata Ines!...
LEPORELLO
Dar altele-au venit la rând.
DON JUAN Aşa e.
LEPORELLO
Şi, de-om trăi, şi altele-or veni.
DON JUAN Aşa e.
LEPORELLO
Şi'n Madrid pe cine Vom căuta acum?
DON JUAN
Pe Laura, La ea alerg să-mi plec genunchii.
LEPORELLO
DON JUAN
Fie.
întins spre casa ei — dar de-i vreun oaspe, Nu vom intra pe uşă. Pe fereastră!
LEPORELLO
Desigur. Ei, mai râdem. Gândul morţii Prea multă vreme nu ne-a tulburat. Dar cine vine?
Intră un călugăr.
CĂLUGĂRUL
Da, îndată va sosi şi ea.
E cineva? Sunteţi de-ai Donei Anna?
LEPORELLO
Suntem seniori noi înşine. Pe-aici Ne mai plimbăm.
DON JUAN
Dar dumneata, bătrâne?
134
CĂLUGĂRUL
Aştept să vină 'ndată Dona Anna Aici, lângă mormânt.
DON JUAN
Cum? Dona Anna De Solvă? Oare nu este soţia Acelui comandor ucis... de cine?
CĂLUGĂRUL
Ucis de-acel nemernic şi ateu
Şi desfrânat, netrebnic, Don Juan.
LEPORELLO
Oho! Deci zvonul despre Don Juan S'a strecurat şi'n sfânta mănăstire, Sihastrii chiar îi cântă osanale.
135
CĂLUGĂRUL Poalc-l cunoaşteţi?
LEPORELLO
Mai este-acum? CĂLUGĂRUL
O, prea bine! Unde
E în exil, departe. LEPORELLO
Mărire domnului! Cu-atât mai bine, Să stea acolo, cât mai depărtat. Eu laolaltă-aş strânge desfrânaţii
Şi, într'un sac, i-aş azvârli în mare.
DON JUĂN
Ce trăncăneşti?
LEPORELLO
Tăceţi! De ochii lumii...
DON JUĂN
Pe comandor aici îl îngropară?
CĂLUGĂRUL
Aici. Şi i-a'nălţat un monument Pioasa soaţă. Vine, zi de zi, Pentru odihna lui să se închine, Să plângă 'n voie...
DON JUĂN

Văduva-i ciudată! Şi e frumoasă oare?
136
CĂLUGĂRUL
Noi, sihastrii,
Nu trebuie să ne'ncântăm privirea Cu chipuri de femei. Dar e păcat Să spun minciuni: nici chiar un sfânt din ceruri Nu poate să nu-i vadă frumuseţea.
DON JUĂN
Deaceea fu gelos şi răposatul. O zăvora pe Dona Ănna'n casă. Nici n'a zărit-o vreunul dintre noi. Eu, o, ce mult aş da să-i pot vorbi!
CĂLUGĂRUL
O, Dona Ânna nu schimbă vreo vorbă C'un domn.
DON JUAN
Şi nici cu dumneata, părinte?
CĂLUGĂRUL
Cu mine-i altceva. Sunt, doar, călugăr. Dar iat'o vine.
Intră Dona Anna
DONA ĂNNĂ
îmi deschizi, părinte?
CĂLUGĂRUL
De'ndat', senioră. Vaşteptam.
Dona Anna îl urmează pe călugăr.
LEPORELLO Ei, cum e?
137
DON JUAN
Nicio privire nu poţi să strecori Prin vălurile-i negre de vădană. Deabia călcâiul gingaş i-am zărit.
LEPORELLO
Vă e deajuns. De-acum, cu fantezia, Ca un năstruşnic pictor, într'o clipă Veţi zugrăvi şi restul. Vi-i totuna De unde 'ncepeţi. Ori dela sprâncene, Ori dela tălpi.
DON JUAN
Am s'o cunosc.
LEPORELLO
Ascultă, Leporello,
Ei, asta mai lipseşte! L-ai omorît pe soţ şi-acum vrei oare Să mângâi văduvioara? Nu e asta Neruşinare?
DON JUAN
Hei, dar s'a'nserat! Şi pân' se'nalţă sus, pe boltă, luna Şi schimbă bezna'n noapte luminoasă, Să intru repede 'n Madrid.
(Pleacă.)
LEPORELLO

O, doamne!
Un grande spaniol, s'aştepte noaptea, Ca hoţii, să se teamă de lumină! Ce viaţă... O voi duce mult? M'apasă.
SCENA II
O cameră. Masa de seară, la Laura. PRIMUL OASPETE
O, Laura, îţi jur că niciodată Nu ai jucat cu-atâta măestrie. Ce-adânc pătruns-ai rolul!
Şi ce forţă!
138
AL DOILEA OASPETE Ce'ntruchipare!
AL TREILEA OASPETE:
O, şi câtă artă!
LAURA ' '.' '''''''''• *Al*
Da, astăzi mult mai bine s'a'nchegat Orice cuvânt, orice mişcare. Astăzi Eu inspiraţiei m'am dăruit, Cuvintele curgeau, de parcă mamă Le-era nu ţinerea de minte — inima!
PRIMUL OASPETE

Da, şi acuma ochii-ţi strălucesc, Obrajii ard, iar marea mulţumire Te stăpâneşte încă. N'o lăsa O, Laura, să piară! Hai, ne cântă, Hai, cântă-ne, o Laura!
LAURA: ,.« •,7
: **Ghitara!** 'o
(Cântă.)
TOŢI
O, bravo, bravo! Splendid! Minunat! *139*
PRIMUL OASPETE
Iţi mulţumim. Tu inima nc-o'ncânţi, 0, vrăjitoareo! Din viaţa'ntreagă Iubirii, doar, îi face cântul loc. Dar şi iubirea-i melodie. Iată, Chiar Carlos cel ursuz e-acum mişcat.
AL DOILEA OASPETE
Ce sunete! Şi câtă viaţă'n ele! Cuvintele de cine-s?
Don Juan.
LAURA
DON CARLOS Ce? Don Juan?
LAURA
Compuse-au fost pe vremuri
De dragul, fluşturatecu-mi amant.
DON CARLOS
E-un ticălos Juan al tău, ateul, Iar tu — o proastă.
LAURA
Ai înnebunit?
Vrei slugile să chem, să te cresteze, Cu toate că eşti grande spaniol?
DON CARLOS
(sculându-se)
Hai, cheamă-le!
HG
PRIMUL OASPETE
Tu, Laura'ncetează; Don Carlos, nu te'nfuria. Uitat-a...
LAURA
Ce? Că'n duel cinstit şi drept, Juan I-a omorît un frate? Ce păcat Că n'a fost chiar el...
DON CARLOS
Sunt prost dacă mă supăr.
LAURA
Aha! O spui tu singur că eşti prost. Aşa, ne împăcăm.
DON CARLOS
Sunt vinovat,
Tu iartă-mă. Dar bine ştii: nu pot Să-aud ăst nume fără să mă tulbur.
LAURA
Dar oare-s vinovată că ăst nume
Pe limbă-mi stă, o simt, în orice clipă?
UN OASPETE
Ei bine, dacă nu eşti supărată, Hai, Laura, ne cântă!
LAURA
De adio.
E timpul... Doar e noapte. Ce să cânt? A, ascultaţi.
(Cântă.) *141*
TOŢI
E splendid! Minunat!
LAURA Atunci, adio.
OASPEŢII
Laura, cu bine. Ies toţi. Laura îl opreşte pe Don Carlos.
LAURA
Turbatule! Rămâi la mine-acum! Tu mi-ai plăcut. De Don Juan, deodată Mi-ai amintit, când ai strigat la mine, Şi dinţii ţi i-am auzit scrâşnind.

DON CARLOS
Deci l-ai iubit? 0, fericitul!

Laura aprobă.
Mult?
LAURA
Da, mult!
DON CARLOS
Şi-l mai iubeşti şi-acum?
LAURA
In clipa asta?
Nu, nu-l iubesc. Nu pot iubi deodată Doi inşi. Acum pe tine te iubesc.
142
DON CARLOS Câţi ani ai, Laura?
LAURA
Eu? Optsprezece.
DON CARLOS
Eşti tânără... Şi încă vei mai fi
Vreo cinci sau şase ani. In jurul tău
Vreo şase ani se vor înghesui,
Ţi-or face voia şi te-or răsfăţa,
Ţi-or închina nocturne serenade,
Şi, pentru tine, noaptea, la răscruci,
Se vor ucide unul pe-altul. Dar
Când timpul îţi va trece, şi când ochii
S'or afunda sub pleoapele zbârcite,
Când ţi-or apare fire albe'n păr,
Când toţi ţi-or spune că eşti o bătrână,
Ce vei mai zice atunci?
LAURA
Atunci? Dece
Să mă gândesc la asta? Astea-s vorbe? Tu ai mereu asemeni gânduri? Vino, Deschide uşile balconului. Ce pace! Un aer nemişcat şi cald — iar noaptea Miroase a lămâie şi a dafin. Luna Străluce argintie'n ceru-albastru, Străjerii strigă lung *te văd, te văd,* Şi poate, la Paris, în nord, departe, Cu negri nori e ceru-acoperit, Şi plouă rece, şi vuieşte vântul. Dar ce ne pasă nouă-acum? Don Carlos, Ai ordin, dela mine, să zâmbeşti... Ei, haide, haide!
DON CARLOS
O, tu, demon scump! Se aud bătăi în uşă.
143
DON JUAN Hei, Laura!
LAUR A
Dar cine-i? Vocea cui?
DON JUAN LAURA
Deschide...
Doamne! Esle cu putinţă?
Deschide uşa şi intră Don J u a n.
DON JUAN Ei, bun găsit!
LAURA
Juan! Se aruncă în braţele lui.
DON CARLOS Ce? Don Juan?
DON JUAN
O, Laura (O sărută.) Dar cine e la tine?
DON CARLOS
Sunt eu, Don Carlos.
DON JUAN

Vai, ce întâlnire! La ordinele tale-s mâine.
144
DON CARLOS
Acum — pe loc!
Nu!
LAURA
Don Carlos, încetează, Nu eşti pe stradă, eşti la mine-acasă. Mai bine pleacă.
DON CARLOS
(neascultând-o).
DON JUAN
Te aştept. Ai spadă!
De-ţi pierzi răbdarea, hai! Se bat.
LAURA
Ah! Vai! Juan!
Se aruncă pe pat. Don Carlos cade.
DON JUAN
Te scoală, Laura. S'a isprăvit.
LAURA
L-ai omorît? Frumos! La mine'n casă Ce pot să fac acum cu el, satană? Şi unde să-l arunc?
DON JUAN
Să fie încă viu.
Dar vezi, se poate
IO
145
LAURA
(privind trupul)
Da, chiar e viu! Priveşte, drace'n inimă lovit-ai, Din rana'ngustă sângele nu curge. Da' nu mai suflă. Ce faci acuma?
Eu?
DON JUAN
Şi-a căutat-o singur.
LAURA
Don **Juan,**
îmi pare rău! Dar nu eşti vinovat. Sunt veşnicile tale ştrengării. Dar când sosit-ai?
DON JUAN
Chiar acum, dar ştii Pe-ascuns — căci încă n'am primit iertare.
LAURA
Şi 'ntâi de Laura ţi-ai amintit? Frumos ar fi, dar nu te cred, Juan. Din întâmplare ai trecut pe-aici Şi casa mi-ai zărit-o.
DON JUAN
Nu, întreabă-l
Pe Leporello, scumpa mea. Mă aflu Afară din oraş, stau într'un han. Şi în Madrid, pe Laura o caut. (O sărută.)
LAURA
O, dragul meu! Dar mortul? Ce-o să facem? *146*
DON JUAN
Acum — nimic. Dar dis-de-dimineaţă II voi lua cu mine, sub manta, Şi-l voi trânti la o răscruce.
LAURA
Numai
Să nu te vadă careva pe drum. Ce bine c'ai întârziat o clipă Venind încoace! Azi au fost la mine Amicii tăi, la cină. Şi nu-i mult De când plecară. Vai, de vă'ntâlneaţi...
DON JUAN
Şi îl iubeşti, o, Laura, demult?
LAURA
Pe cine? Aiurezi, se vede.

DON JUAN
Spune,
De câte ori m'ai înşelat, în timpul Cât am lipsit?
LAURA
Dar tu, satană?
DON JUAN
Hai, spune-mi tu... Sau, lasă, mai pe urmă!
SCENA III Statuia comandorului

DON JUAN
îmi merge straşnic: după ce pe Carlos Din întâmplare l-am ucis, aici, sub rasa
10»
147
Unui smerit sihastru m'am ascuns.
Pe văduva frumoasă-o văd mereu,
Şi-mi pare că şi ea mă bagă'n seamă.
Dar n'am mers prea departe până-acuma.
Azi voi intra în vorbă. E şi timpul.
Dar cum să'ncep? „Să îndrăznesc..." sau nu.
„Seniora...[1]" Nici aşa... mai bine-i spun
Ce-mi va veni prin cap, nepregătit.
Doar pot scorni un cânt de-amor oricând!
E timpul să sosească. Fără ea
Ii este comandorului urât.
Voinic în piatră l-au turnat! Ce umeri!
Un Hercule adevărat, ai spune.
Şi ce slăbuţ şi mic fu răposatul!
In vârful degetelor ridicat
Deabia, cu mâna nasul şi-ar ajunge.
Când dincolo de-Escurial, atunci,
Ne-am întâlnit şi-am început duelul,
S'a'nfipt în spada-mi şi-a murit pe loc,
Ca o lăcustă într'un bold. Şi totuşi
Era curagios şi mândru, fire aspră...
Dar iat-o!
Intră Dona A n n a. DONA ANNA
Iar c-aici! Părinte, iară V'am tulburat din gândurile sfinte. Iertaţi-mă!
DON JUAN
Eu trebuie să cer
Să mă iertaţi, seniora. Eu vă tulbur Din liniştea prielnică durerii.
DONA ANNA
O, nu, părinte. Port durerea'n mine Şi când sunteţi alături, ruga mea Şi mai smerit se'nalţă către ceruri
— Eu chiar vă rog să vă rugaţi cu mine.
148
DON JUAN
Eu să vă stau alături, Dona Anna!
Nu merit soarta asta fericită.
Cu gura-mi păcătoasă nu mă'ncumet
A voastră sfântă rugă s'o repet.
Doar de departe vă privesc, pios,
Când v'aplecaţi, tăcută, pe mormânt
Şi peste marmorele albe cade
Bogatul, negrul păr. Şi-atuncea cred
Ca pogorît, lângă mormânt, un înger.
Şi-atunci, în inima-mi prea tulburată,

Nu mai e loc de rugă. Vă privesc
Şi mă gândesc la fericitul care
Vă simte-acum, pe marmura-i de ghiaţă.
Căldura gurii, dragostea din lacrimi.
DONA ANNA Ce vorbe stranii!
DON JUAN
Cum aţi spus, seniora?
DONA ANNA Pesemne aţi uitat...
DON JUAN
Că-s un novice
Netrebnic? Că mi-i glasul păcătos Şi ar trebui să tac aici, mai bine?
DONA ANNA
Mi s'a părut.. N'am înţeles prea bine...
DON JUAN
Ah, văd că totul, totul aţi aflat,
149
DONA ANNA Dar ce-am aflat?
DON JUAN
Că nici nu sunt călugăr Şi, în genunchi, iertare vă cerşesc.
DONA ANNA
O, ridicaţi-vă... Dar cine sunteţi?
DON JUAN
O victimă-a iubirii făr'speranţă.
DONA ANNA
O, doamne! Şi aici, lângă mormânt! Vă rog plecaţi.
DON JUAN
O clipă, Dona Anna,
O clipă doar!
DONA ANNA
Dar dacă intră vreunul?
DON JUAN
E'nchis grilajul. Staţi numai o clipă.
DONA ANNA
Ei? Haide, spune, ce doreşti?
DON JUAN
Să mor.
Să mor îngenunchiat în faţa voastră, Şi trupul tot aici să mi-l îngroape,
150
Nu lângă groapa celui ce vi-i drag, Ci mai departe,-acolo, lângă poartă, S'atingeţi dulce piatra mea, trecând, Cu gingaşul călcâi, sau cu vestmântul, Când veţi veni aici, lângă statuie, Sa plângeţi, bucle-le-aplecând, uşor.
DONA ANNA
Nu eşti în toate minţile.
DON JUAN
E-un semn
De nebunie, moartea când ţi-o chemi? De-aş fi nebun, mi-aş dori în viaţă Sa pot rămâne şi-aş nădăjdui Cu dragostea să vă topesc răceala; De-aş fi nebun, în noapte aş veghea, V'aş jindui o umbră, în balcon, Trezindu-vă din somn în serenade; Aici nu m'aş ascunde, dimpotrivă, Aş căuta să mă'ntâlniţi mereu. De-aş fi nebun n'aş fi 'nceput vreodată Sa sufăr, în tăcere...
DONA ANNA
DON JUAN
Eşti tăcut?
Doar întâmplarea, Dona Anna-acum Doar întâmplarea m'a vrăjit. Altfel N'aţi fi ştiut vreodată taina mea.
DONA ANNA

De multă vreme oare mă iubeşti? *151*

DON JUAN
Demult, ori de curând, nici nu mai ştiu, Dar numai din acea clipită sfântă Ştiu preţul unei clipe, ştiu ce-i viaţa, Şi-am cântărit cuvântul — fericire.
DONA ANNA
O, pleacă! Eşti un om primejdios.
DON JUAN Primejdios? Prin ce?
DONA ANNA
O, taci, mi-e teamă.
DON JUAN
Eu am să tac. Dar nu, nu-l izgoniţi Pe cel ce doar văzându-vă, trăieşte. Eu nu ascund nădejdi neobrăzate, Nu cer nimic! Dar trebui să vă văd, De vreme ce sunt condamnat de-acum Ca să trăiesc...
DONA ANNA
O, pleacă, nu e locul Aici, să te ascult. Nu pot. Să vii La mine, mâine. Dar cu jurământ Că mă vei respecta, ca şi acuma. Te voi primi — dar seara — mai târziu. N'am mai văzut, n'am mai primit pe nimeni De când sunt văduvă.
DON JUAN
O, Dona Anna,
Un înger eşti! Pe domnul rog să-ţi deie Atâta linişte, câtă mi-ai dat acum.
152
DONA ANNA Acuma poţi pleca.
DON JUAN DONA ANNA
O clipă doar.
O, nu, eu am să plec... Nici nu mi-e gândul La rugăciuni... Cuvintele-ţi lumeşti M'au tulburat. Demult urechea mea A şi uitat de ele. Haide, mâine Te voi primi.
DON JUAN
Nici nu 'ndrăznesc să cred, Nu pot cuprinde-atâta fericire... O, mâine-am să te văd! Şi nu aici, Şi nu o clipă doar...
DONA ANNA Cum te numeşti?
DON JUAN
Da, mâine, mâine
Diego de Galvado.
DONA ANNA Adio, Don Diego.
(Pleacă.)
DON JUAN
LEPORELLO Doriţi ceva?
Leporello! Intră Leporello.
153
DON JUAN
O, scumpe Leporello, Ce fericit sunt!... Mâine... pe'nscrat, Ştii, Leporello, mâine... Ca un prunc Sunt fericit acum.
LEPORELLO
Cu Dona Anna
Aţi discutat? Va mângâiat, cu vorba, Sau poate aţi blagoslovit-o?
DON JUAN
Nu, Leporello, nu! O întâlnire... Mi-a dat o întâlnire Dona.
LEPORELLO
Zău? O, toate sunteţi, văduve, la fel!
DON JUAN
Sunt fericit! Aş vrea să strâng la piept Pământu 'ntreg, să cânt!
LEPORELLO El ce va spune?
Dar comandorul?
DON JUAN
Crezi că e gelos?

O, nu, desigur. E un om cu minte, Şi-apoi s'a liniştit de când e mort.
LEPORELLO
Nu cred; priviţi statuia.

154
DON JUAN Ei, ce e?
LEPORELLO
Vă tot priveşte. Pare supărată.
DON JUAN
Hai, du-te, Leporello, şi o roagă
La mine să poftească... nu, nu la mine,
La Dona Anna, mâine, pe'nserat.
LEPORELLO
Statuia s'o poftesc? Dece?
DON JUAN
Vezi bine,
Nu pentru-a trăncăni cu ea, deci haide, Să vină mâine roag'o, negreşit. Să vină pe'nserat şi lângă uşă Să se aşeze, strajă, de nădejde.
LEPORELLO
Vaţi şi găsit cu cine să glumiţi!

DON JUAN Hai, du-te!

LEPORELLO Dar...

DON JUAN Hai!

LEPORELLO

O, statuie mândră, Vă roagă Don Juan, stăpânul meu, Ca mâine să veniţi... Nu pot... Mi-e teamă.
155
DON JUAN Fricosule! Ţi-arăt eu!
LEPORELLO
Daţi-mi voie.
Vă roagă Don Juan, stăpânul meu, Ca mâine la soţia dumneavoastră, Să v'aşezaţi la uşă.
Statuia aprobă, dând din cap.
Vai! DON JUAN
Ce este? LEPORELLO
Vai! Vai! Eu am să mor! DON JUAN
Ce ţi-a venit?
LEPORELLO Statuia... Vai!
DON JUAN Dece saluţi?
LEPORELLO
Nu eu, Nu eu! Statuia!
DON JUAN Ce boscorodeşti?
LEPORELLO Cercaţi şi singur.
{dând din cap)
lbb
DON JUAN
Iată, secătură!
(Către statuie.)
Eu te-aş ruga să vii, o, comandor, La văduva-ţi. Voi fi acolo, mâine. Să stai de strajă lângă uşă. Vii?
Statuia dă iar din cap. O, doamne!
LEPORELLO Ce v'am spus?
DON JUAN

Hai să plecăm.
SCENA IV Camera Donei Anna. Don Juan şi Dona Anna.
DONA ANNA
Eu te-am primit la mine, Don Diego, Dar teamă mi-e că trista convorbire Curând te-o plictisi. Sunt o văduană Şi-mi amintesc mereu de cel pierdut, Şi zâmbetul cu lacrima-l amestec, Ca şi April. Tu taci?
DON JUAN
Da, în tăcere
Mă bucur azi şi mă gândesc că-s singur Cu prea frumoasa Dona Anna, şi-s aici, Nu lângă fericitul mort, şi te privesc Nu în genunchi, ca în atâtea daţi, In faţa soţului de marmură.
157
DONA ANNA
Deci eşti gelos?
Te chinuie şi'n groapă soţul meu, O, Don Diego?
DON JUAN
Da, n'ar trebui, Doar l-ai ales drept soţ, o ştiu.
DONA ANNA
Nu, mama
Mi-a poruncit să-l iau pe Don Alvar. Eram săraci, iar Don Alvar bogat.
DON JUAN
O, norocosul! Pentru o avere
Depusă la picioarele zeiţei
El a gustat cereasca mângâiere.
Dar eu de te-aş ii cunoscut pe-atunci,
Aş fi jertfit şi rang şi bogăţie
Pentru-o privire binevoitoare.
M'aş fi robit voinţei tale sfinte,
Ţi-aş fi'nvăţat dorinţele, pe toate,
Ga să le'ndeplinesc, şi-ntreaga-ţi viaţă
Să fie-o nesfârşită bucurie.
Dar, vai! Fu altfel hărăzit de soartă.
DONA ANNA
Diego, taci! Eu sunt o păcătoasă G'ascult ce spui! N'am dreptul la iubire. O văduvă, rămâne credincioasă Dincolo de mormânt. O, dacă-ai şti Cât m'a iubit Alvar! O, el, desigur, N'ar fi primit, ca văduv, vreo femeie Ar fi rămas soţiei credincios.
DON JUAN
Dece mă chinuieşti mereu, vorbindu-mi De soţul tău? Ajunge, Dona Anna, Cu toate că eu merit chinul.
158

DONA ANNA
Cum?
Nu eşti legat prin taină sfântă, nu? Iubindu-mă pe mine, eşti curat In faţa cerului şi'n faţa mea.
DON JUAN
In faţa ta! O, doamne!
DONA ANNA
Ai greşit In faţa mea? Dar cum? Eu nu ştiu. Spune-mi!
DON JUAN.
Nu, niciodată!
DONA ANNA
Spune-mi, Don Diego! Nu eşti cinstit faţă de mine? Cum?
DON JUAN
Pentru nimic în lume!
DONA ANNA
Ce ciudat! Dar eu te rog, îţi cer să-mi spui!
DON JUAN

DONA ANNA
Nu, nu!
A, astfel te înclini voinţei mele? Dar adineauri ce spuneai, Diego? Doreai să fii doar robul meu, îmi pare. Mă supăr de nu-mi spui! Te rog, răspunde, Eşti vinovat în faţa mea?

159
DON JUAN
, Nu pot.
Mă vei urî.
DONA ANNA
O, nu! De-acum te iert; Dar eu doresc să ştiu...
DON JUAN
Să nu **doreşti.** E-o groaznică, ucigătoare taină.
DONA ANNA
Ucigătoare? Nu mă chinui
Atât de mult doresc să ştiu! Ce este?
Cum de-ai putut cândva să mă jigneşti?
Eu doar nici nu te-am cunoscut pe tine,
Iar duşmani n'am avut, nici n'am. Doar **unul,**
Doar cel ce mi-a ucis, cum ştii, bărbatul.
DON JUAN (aparte)
Se lămureşte'ndată treaba! Pe Don Juan îl ştii? DONA ANNA
Nu l-am văzut.
Spune-mi Nu, niciodată
DON JUAN
Dar inima, desigur, Doar ură-i poartă.
DONA ANNA
E o datorie!
Dar văd că nu-mi răspunzi la întrebare. Dece încerci s'o ocoleşti, Diego? **Iţi** cer...
160
Şi ce-ar fi dacă Don Juan
Eu nu-s Diego,
DON JUAN
Ş in cale ţi-ar apare?
DONA ANNA
Un pumnal I-aş împlânta în piept.
DON JUAN
O, Dona Anna, Hai, unde ţi-e pumnalul? Iată pieptul!
DONA ANNA Diego, ce vorbeşti?
DON JUAN Sunt Don Juan.
DONA ANNA
O, doamne, nu se poate, Nu poate fi aşa, eu nu cred!
DON JUAN
Sunt Don Juan.
DONA ANNA Minciună!
DON JUAN
L-am ucis
Pe soţul tău, dar rău defel nu-mi pare Şi niciun fel de remuşcare n'am.
DONA ANNA
Ce-aud? O, nu, nu este-adevărat!

DON JUAN
Sunt Don **Juan** — şi te iubesc pe tine.
DONA AN NA (cazând)
Dar unde sunt? O, unde sunt? Mi-e rău.. DON **JUAN**

Ce s'a'ntâmplat? O, Dona Anna, scoală, Trezeşte-te şi reaminteşte-ţi: iată, Diego, sclavul tău, ţi-e la picioare.
DONA ANNA
O, lasă-mă,
(cu glas slab)
Tu mi-eşti duşman — mi-ai zmuls
Din viaţă tot ce-aveam...
DON JUAN
Fiinţă scumpă!
Oricând sunt gata crima să-mi răscumpăr. Stau în genunchi — şi-o vorbă doar aştept. De vrei — eu voi muri. Sau pentru tine Eu voi trăi.
DONA ANNA
Deci tu eşti Don Juan!
DON JUAN
d
O, spune-mi drept, ţi-am fost descris, desigur,
Ca un bandit, un ticălos. O, Anna,
Această faimă nu e chiar nedreaptă:
Pe conştiinţa-mi, astăzi obosită,
Apasă multe rele, poate. Vreme
îndelungată fost-am ucenicul
Desfrâului. Insă din clipa'n care
Eu te-am văzut — am renăscut, cu totul.

11
Iubindu-te, iubesc virtutea însăşi,
Şi pentru prima oară-mi plec, smerit,
In faţa ei genunchii, tremurând.
DONA ANNA
O, Don Juan, vorbeşti frumos — eu ştiu, Am auzit, vrăjeşti cu 'ndemânare. Corupător şi-ateu — aşa se spune. Un demon — asta eşti. Mai ştii tu câte Femei împins-ai la pieire?
DON JUAN
Una
Din ele până astăzi n'am iubit.
DONA ANNA
Şi eu să cred că pentru'ntâia oară E Don Juan îndrăgostit? Că'n mine Nu vede-o noua victimă? Să cred?
DON JUAN
De vream să te-amăgesc, spuneam eu, oare,
Mărturiseam adevăratul nume
Pe care nici cu-auzul nu-l primeşti?
Şi unde-i viclenia, cursa'ntinsă?
DONA ANNA
Nu ştiu! Dar spune-mi, cum de-ai cutezat Să vii'n Madrid? De eşti recunoscut Te-aşteaptă, ştii, o moarte fără greş.
DON JUAN
Ce'nseamnă moartea? Pentru-această clipă
Eu viaţa mi-o ofer făr' să cârtesc.

DONA ANNA
De-aici, din casă, spune-mi, cum ieşi-vei?
DON JUAN (Sărutându-i mâinile)

De viaţa bietului Juan vă temeţi? Deci nu e ură'n sufletu-ţi ceresc?
DONA ANNA
O, de-aş putea să te urăsc, Juan! Acum, e vremea să ne despărţim.
DON JUAN
Şi când ne mai vedem?
Cândva, odată.
DONA ANNA
DON JUAN
Dar mâine?
DONA ANNA Unde?
DON JUAN
Tot aici, desigur.
DONA ANNA
Ce slabă sunt de înger, Don Juan!
DON JUAN
Drept chezăşie, dă-mi o sărutare. *164*
DONA ANNA
Hai, du-te...
DON JUAN
Una doar, de împăcare...
DONA ANNA
Vai, ce'ncăpăţanat mai eşti! Poftim! Dar ce se-aude? Fugi Juan, te-ascunde!
DON JUAN
La revedere, draga, scumpa mea. (Pleacă şi se întoarce fugind.) A!...
DONA ANNA
Ce-i cu tine? A!...
Intră statuia comandorului. Dona Anna leşină.
STATUIA
Am fost chemat.
DON JUAN
O, doamne! Dona Anna!
STATUIA
Las'o'n pace. Sfârşit e totul. Tremuri, Don Juan.
DON JUAN
Eu? Nu, te'nşeli! Eu însumi te-am chemat Şi-s bucuros acum că ai venit.
165
STATUIA Dă-mi mâna.
DON.TUAN
Iat'o... O, ce grea e, doamne, Masiva strângere de piatră-a palmei. Dă-mi drumul, lasă-mi mâna, lasă-mi mâna... Ah, pier... totu-i sfârşit... o, Dona Anna!...
Ii înghite pământul pe amândoi.
1830
In româneşte de *Mihu Dragomir*

OSPĂŢ IN TIMP DE CIUMĂ

Din tragedia lui Wihon: «The city of the plaguo»')
La o masă întinsă în mijlocul străzii câţiva bărbaţi şi femei care chefuiesc.
UN TÂNĂR
Stimat magistru! Ţin să pomenesc
Pe comeseanul — vouă cunoscut
A cărui replice sarcastice, cu duh,
Hazlii prin gravitatea lor tăioasă,
înviorau ospăţurile noastre
Şi izgoneau într'astfel mohorîrea
Pe care molima ca giulgiu o aşterne

Asupra celor mai strălucitoare minţi,
Când se iveşte oaspe la ospăţ.
Sunt două zile doar, de când prin snoave
Stârnea în juru-i hohote de râs.
Nu cred că azi, la veselul ospăţ
Să-l fi uitat pe Jackson careva.
L-aşteaptă jilţul gol, să reapară
Acel ce ne-aducea doar voie bună
Acel azi înghiţit de neagra humă.
') Oraşul ciumei. (In limba engleză) (N. Uad.)
167
Parcă-i aud şi-acuma glasul cald Ce după moarte încă mai răsună. Dar noi, câţi am rămas aici în viaţă, N'avem pricină să ne'ntunecăm; Să chiuim voioşi, ciocnind pahare De parcă-ar fi aici cu noi, în viaţă.
MAGISTRUL BANCHETULUI
El, primul părăsit-a gaşca noastră! închin acest pahar în amintirea-i, In clipa de tăcere cuvenită...

TÂNĂRUL
Toţi beau în tăcere. MAGISTRUL
Amin.
Să auzim fermecătoarea-ţi voce Cu armonia ei sălbatică. Ne cântă Tânguitor şi trist, frumoasă Mary, Mai nebuneşte chiar decât acel Ce o vedenie îl rupse de pământ.
MARY
(cântă)
Pe când livezile'nfloreau
înmiresmând câmpia,
Iar credincioşii se-adunau
S'asculte liturghia,
In şcoli, copii zglobii cântau
Cu vocea lor voioasă,
Şi'n lan — flăcăii se'ntreceau
La seceră — la coasă.
Altaru-i, azi, părăginit Iar şcoala-i zăvorită, Holda pe câmp a putrezit Livada-i ruginită, Sat, şi grădină, şi.ogor
168
Le-a pustiit pârjolul, Doar cimitirul primitor, îşi umple zilnic golul.
Doar cimitirul a sporit..,. Cu morţi îmbogăţitul, •,,, Şi clopotul a tânguit...-:,•.
Din bocete dogitul. i,;,.',,
Adună morţii peste morţi,.: Făr'de răgaz, de tihnă,.,.;...,',
Osândei, nemiloasei sorţi Dând veşnica odihnă..,..',
Se'nghesuie în gloata lor Mormintele'ntre ele. Strânse ca turma la izvor Sub lacrime de stele.
Şi pentru primăvara mea,;; -r Săpatu-s'a pământul, •...
Cât dorul tău o priveghea:
Va'mpodobi mormântul. ;; ţ
Da'n preajma mea să nu **mafrJMi'** Oricât ţi-am fost iubită •;•:,ţ
Când gura care-o sărutai Va fi învineţită. .ş
Ci după ce m'au îngropat
Să pribegeşti de'ndata,
Fugind de-acest loc blestemat».
De groapa'ntunecată.
Iar în târziu de mai revii,
Ca să-mi revezi mormântul, ' i •
Edmond din cer te-o ocroti
Al Jeniei dor sfântul.
MAGISTRUL
Iţi mulţumim — îndurerată Mary,
Iţi mulţumim pentru tânguitorul cânt,
°vf ii îl ii Pi în al li p r vrerpi
lvf (
mmw. i

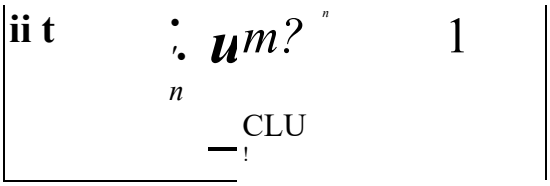

A bântuit peste ţinutul nostru ciuma.
Şi-atuncea, bocetele jalnic răsunară,
Pe malul tulburatelor izvoare,
Ce gâlgâie înseninate, străbătând
Raiul sălbatic, al tărâmului acela,
Unde lumina zilei a văzut
Dragi locuri, de-o sfântă frumuseţe.
Trăim un an cernit — se prăbuşiră
Atâtea jertfe minunate — blânde şi viteze!
Abia dacă rămâne 'n urma lor,
O amintire, caldă şi duioasă.
Nu. Nu. Nimic nu ne mâhnea mai mult
In toiul veseliei, ca ăst cântec
Ce'nduioşata inimă-o alină.
MARY
O, de mi-ar fi fost sortit să cânt,
Doar pentru-ai mei, la casa părintească,
Aşa cum le plăcea lor să m'asculte!
Când mă aud cântând, parcă mă văd
Stând iar în pragul din copilărie...
Ce limpede suna pe-atuncea, glasul meu
Atâta de nevinovat...
LUIZA
Atâta numai
Asemenea cântări sunt demodate. Totuşi mai sunt şi azi inimi naive Ce se topesc când lăcrimează o femeie, Orbeşte 'n scânteieri încrezător, Ştiind că o privire cu-a lacrimei podoabă înduplecă oricare îndârjire. Dar, dacă ea ar şti, că printr'un zâmbet, Ar izbuti la fel să cucerească Atunci, desigur, ar zâmbi într'una. Când Walsingliam a proslăvit ţinutul nordic, Pentru frumuseţile aprinse, gălăgioase, A şi oftat... Dar eu nu pot să sufăr Cosiţe mălăieţe scoţiene!

MAGISTRUL
Staţi: Ascultaţi hurducăit de roţi!
Trece o cărată încărcată cu cadavru. Căruţaşul e un harap.
Luiza'şi pierde cumpătul! Leşină! O socoteam cu inimă bărbată, Din felul cum vorbea; însă cruzimea Mai slabă văd că e decât blândeţea, Şi sufletu-i e chinuit de groază. Stropeşte-o Mary! 'şi vine în simţiri!
MARY
Tu, decăderii şi durerii mele, soră, Vino la sânul meu!
LUIZA
(revenindu-şi în fire)
Un demon negru
Visam... Un demon negru — numai ochii albi!
Mă îmboldea să urc sus, în căruţa
Care gemea de maldărul de morţi,
Ce clănţăneau din fălci, fără de glas.
O, spuneţi-mi, a fost oare un vis
Sau carul cioclilor trecu?
TÂNĂRUL
Luiza,
Inviorează-te, întreagă strada noastră, Rămase adăpost ferit de moarte, Prielnică pentru plăceri

netulburate. Cum? N'ai ştiut-o până acum căruţa neagră Ce are dreptul pretutindenea să treacă? Suntem datori să o lăsăm să-şi meargă drumul! Ascultă Walsingham, ca să curmăm gâlceava Şi-urmările unor leşinuri muiereşti Hai, cântă-ne un cântec fără de perdea
171
Nu unul scoţian, morocănos,
Ci cântec, de izbânzi setos, sprinţar
Precum se zămisleşte la ospeţe.
MAGISTRUL
Nu mă pricep în astfel de cântări,
Dar dacă vreţi să ascultaţi, vă spun
Oraţia pentru ciumă. Stihuiri
Ce-am scris aseară, când ne-am despărţit.
Mă apucase pofta stranie să 'mbin
Cuvinte, pentru prima dată 'n viaţă.
Vă rog fiţi răbdurii, şi ascultaţi—
Şi glasul meu se potriveşte ăstui cânt.
MAI MULŢI
Un imn în cinstea ciumei — s 'ascultăm
Un imn în cinstea ciumei — minunată faptă!
E preaslăvită ciuma! Bravo — bravo!
• MAGISTRUL
(cântând)
Când vine iarna crăiasă, Alba, recea — nemiloasă, Cu oştiri miţoase de zăpezi Năvălind în cotropire, Vetrei călduroase te încrezi încercând o dezmorţire.
Când e Ciuma 'mpărătească Neagră, rea, nesăţioasă, Nicăieri scăpare nu mai vezi. Cioclu bate 'n geam vestire, E zadarnic ori şi ce cutezi, Nu găseşti adăpostire.
Totuși, aciuaţi în casă Lângă vatra călduroasă Jzbuti-vom să ne 'mpotrivim,

m

Veselindu-ne. Şi-acuma Când petrecem şi benchetuim Nu ne mai spăimântă Ciuma.
E o desfătare 'n vitejie Când prin hău de vijelie Năpustirea valului răzbaţi Sau când prin Arabie pustie Năbuşirea vântului străbaţi Sau a Ciumei vitregie.
Insă tot ce-ameninţă pieire Inimei în tăinuire, Desfătându-ne neînţeles Chezăşie va rămâne nemuririi, Desprinzând din suferinţe înţeles Pentru turburata taina-firii.
Slavă, slava ţie Ciumă!
Tu, stăpâna pe sărmana humă
Nouă nu ne eşti înspăimântare!
Gura fetei — trandafir cu brumă—
Când în dezmierdări îi sorbi o sărutare
O preschimbi în floare veninoasă, Ciumă!
Intră un preot bătrân PREOTUL
Oaspăţ, pângăritor, păgâni besmetici, Benchetuind în cânturi desfrânate Până şi tihna nopţii-a ţi pângărit, Ce pe cuprinsul morţii priveghează. Prin jalea gropilor adânc căscate Când prohodesc la cei din ţintirim, Cu blestemat desfrâu împrăştiaţi Voi, linistea-adormiţilor pe veci, Cutremurând ţărâna de pe ei! O, dacă rugi de mame şi bătrâni N'ar fi sfinţit odihna tuturor Aş fi crezut că-afurisiţii demoni In cazne zmulg un suflet dintr'un leş Ca să-l târască 'n bezna din tartar.
173
CÂTEVA GLASURI
Frumos vorbeşte moşul despre iad, Mergi moşule, şi-ţi vezi de drumul tău.
PREOTUL
Să n'aveţi parte de 'ndurarea lui, A celui care pentru toţi s'a răstignit; De nu 'ncetaţi nelegiuitu-ospăţ Să n 'apucaţi a întâlni la ceruri Pe câţi în lumea asta aţi iubit. Plecaţi spre casa voastră, fiecare!
MAGISTRUL
Ni-s casele pustii — iară juneţea Ştii bine că 'ndrăgeşte veselirea!
PREOTUL

O, **Walsingham** — au nu tu eşti cel care
Acum trei săptămâni îngenunchiat
Peste mormântul sfânt al mamei tale
Plângeai plecat, de hohot zguduit?
Crezi oare — ochii ei de-acum secaţi
Că nu mai plâng — din cer — amarnic plâns.
Şi nu mai rourează-amărăciune
Văzându-te 'n ospeţe dezmăţate,
Sau când ţi-aude vorbele spurcate
Ce 'ntrec pomelnicele 'mpovarate de suspin...
Vino cu mine!
MAGISTRUL
Ce vii să mă turburi? Nu trebuie — şi nici nu se mai poate, Să merg cu tine. M'a 'nlănţuit aici Cumplită 'n deznădejde, amintirea. Pătruns de neagra mea ticăloşie Şi de pustiul înspăimântător, Care mă 'ntâmpină în pragul casei mele,
174
!n aprigele veseliri îni'rânq durerea
Şi în potir găsesc setos otravă.
Iar dezmierdările (mă iarlă doamne)
A moartei mie dragi — şi umbra mamei
N'au cum să mă mai cheme vreodată
E prea târziu dojana-ţi s'o ascult,
Zadarnică-i silinţa mântuirii—
E prea târziu, bătrâne — mergi în pace,
Dar blestem celui care te-ar urma!
MAI MULŢI
Magistrul s'a vădit destoinic. Bravo, bravo, Destulă liturghie. Cară-te odată!
PREOTUL
Te chiamă sufletul Matildei preacurate.
MAGISTRUL
(ridicânclu-se)
Ridică-ţi mâna veştedă spre cer
Şi jură că mormintelor le laşi
Acele nume liniştii sortite
Să pot cruţa nemuritorii ochi
De-asemenea privelişti blestemate!
Mă socotea curat, şi liber mă vedea...
Cândva crezuse 'n cinstea şi 'n tinereţea mea
Şi preţuia îmbrăţişarea mea
Ca pe-o cerească sfântă fericire.
Copil sfânt al luminii; unde sunt?
Te văd acolo unde sufletu-mi spurcat
Nu poate să mai spere înălţare.
UN GLAS DE FEMEIE
Acum, de soaţa moartă aiurează A 'nnebunit!
175
PREOTUL
Să mergem. Vino!
MAGISTRUL
Nu!
Lasă-mă părinte, pentru dumnezeu!
PREOTUL
Rămâi cu bine. Cerul să-ţi trimeată O sfântă mântuire, fiul meu.
Preotul pleacă. Ospăţul continuă, dar magistrul rămâne în adâncă îngândurare.
1830
In româneşte de *Adrian Maniu*

RUSALCA
176
12
MALUL NIPRULUI. O MOARA Morarul cu fata lui
MORARUL
Uf! Proaste sunteţi, tinerelor fete!
Păi de vă ia un om de vază'n seamă,
Un om de pizmuit, apoi, să faceţi
Aşa ca sigure să fiţi de el.
Se cade să-l momiţi cu'nţelepciune,
Mai cu răceală, mai cu duioşie
Şi nu uitaţi: din când în când — pe ocolite
De'nsurătoare să aduceţi vorba.
Dar mai ales: păstraţi-vă fetia
Căci cea mai scumpă din comori în lume
E cinstea fetei — bine-ar fi să ştiţi.
Că vorba e: de-o scapi, pe veci e dusă.
De măritiş cumva de nu-i nădejde
Atunci măcar storceţi-i vreun câştig,
Un cât de cât folos pentru ai voştri,
Aşa ar trebui să vă gândiţi: „Nu'n veci
Iubirea lui va ţine şi alintul!"
Ei, aşi de unde? Voi să vă gândiţi!
Ce repede vă pierdeţi mintea! Gata,
Ii faceţi, pe degeaba, orice poftă
177

Şi'ntreagă zi i-aţi sta de gât legate Drăguţului prieten — iar drăguţul Odată că-şi ia valea şi-apoi prinde-l De unde nu-i. Cu buzele umflate Bociţi apoi. Ah! cât de proaste sunteţi. Ţi-am spus de-atâtea ori, doar nu odată: Ei, fată, vezi, să nu fii prostănacă! Să nu laşi ca să-ţi scape fericirea. Pe cneaz nu-l pierde. Din prostie Să nu te prăpădeşti. Dar tu? Cu ce te-ai mai ales? Că plângi acuma Tot ceeace nu se mai poate 'ntoarce!
FATA
Dece, iubite ts.tă, îţi închipui Că dragul m'ar fi părăsit cuniva?
MORARUL
Păi, cum dece? De câte ori'nainte Pe săptămână-aici venea la noi. Nu era zi de dumnezeu lăsată. Şi uneori de două ori pe zi Apoi mai rar a început să vină. Şi iată-s nouă zile încheiate Şi nu s'a arătat. Ce ai de spus?
FATA
E ocupat. Puţină grijă are? Doar nu-i morar să-i facă apa treaba Şi-apoi — adeseori mi-a spus chiar dânsul Că munca lui mai grea e decât toate.
MORARUL
Da, crede-l tu. Muncesc vreodată cnejii? Ce muncă? Să împuşte vulpi şi iepuri, Să facă chef, să-şi supere vecinii Şi fete proaste să ademenească? Păcat de el că se trudeşte — atâta!
178
Eu nu muncesc, îmi face treaba apa!
Am linişte? Aleargă zi şi noapte
Şi drege ici şi colo tot ce-i putred —
In fund ce-i găurit. Gândeşte fato,
Să scoţi ceva parale dela cneaz!
La câte griji avem, ne-ar prinde bine.
FATA.,; Ah, tată!. ″
. MORARUL
Dar ce?
FATA
Aud un tropot. E calul lui. E el! E el!

MORARUL
Vezi, fată, Să nu uiţi sfatul care ţi l-am dat.
FATA
O, iată-l!
Intră cneazul. Grăjdarul îi ia calul.
CNEAZUL
Bună ziua draga mea! Şi bun găsit, morare!
MORARUL
Milostive,
Bine-ai venit! Slăvite cneaz, demult Noi ochii tăi senini nu i-am văzut Mă duc s'aştern pe masă o gustare.
(Pleacă)
12
179
FATA
Oh, în sfârşit, ţi-ai amintit de mine!
Atât de lesne-ţi vine să mă laşi
In ghiara nemiloasă-a aşteptării?
O, câte gânduri mi-au trecut prin cap!
Şi câte spaime n'am iscat în minte?
Ba îmi ziceam că roibul te-a zvârlit
In vreo prăpastie sau poate ursul
In inima pădurii te-a zdrobit...
Că eşti bolnav... că nu mă mai iubeşti...
Dar, slavă domnului! Eşti viu şi'ntreg
Şi mă iubeşti la fel ca şi 'nainte,
Nu e aşa?
CNEAZUL
Aşa-i, îngerul meu. Ba, şi mai mult mi-eşti dragă...
EA
Ei, totuşi... totuşi, îmi pari cam întristat. Ce e cu tine?
CNEAZUL
Cum, eu sunt trist? Nu, nu sunt trist — ci vesel. Cum sunt întotdeauna când te văd.
EA
Nu, când eşti vesel, încă de departe Tu te grăbeşti spre porumbiţa ta. „Ce face ea?" întrebi şi mă săruţi, Şi'ntrebi de tine dacă-s bucuroasă Şi dacă te-aşteptam aşa de vreme. Acuma însă mă asculţi tăcut Şi'n braţe nu mă iei şi ochii Nu mi-i săruţi. Ceva te-a tulburat? Ori poate supărat pe mine eşti?
180

CNEAZUL
Nu vreau să mă prefac fără de rost. Dreptate ai: în inimă eu port Acum o grea şi-o crâncenă tristeţe... Şi tu cu mine s'o împărţi nu poţi Nici să mi-o uşurezi cu alintarea.
EA
Mă doare să nu sufăr lângă tine. Incredinţează-mi taina — dacă vrei Voi plânge dacă tu o să-mi îngădui, De nu-mi îngădui, lacrimi n'o să vărs.
CNEAZUL
Cu cât mai repede, cu-atât mai bine Va fi de-ţi spun. Ştii bine, draga mea, De neam să fii, nu-i fericirea nesfârşită. Nici frumuseţi, puteri, nici avuţii Nu pot opri din drum nenorocirea. Iar noi — aşa e? — porumbiţa mea Am fost atât de fericiţi! Pot spune — De mine cel puţin — cu-adevărat Cu tine fericit am fost, deaceea Nu te-oi uita orice s'ar întâmpla. Şi nu va fi nimic pe lumea asta Să 'nlocuiască dragostea-mi pierdută.
EA
Cuvântul încă nu ţi-l înţeleg. Dar teama mă cuprinde. Oare soarta Ne-ameninţă cu mari nenorociri? Sau poate vorba e de-o despărţire?
CNEAZUL

Da, despărţirea noastră-i hărăzită, Deci ai ghicit.
181
EA
Dar cin' să ne despartă? Ori n'am eu drept pe urma ta să merg? M'oi îmbrăca băiat şi cu credinţă Te voi sluji pe drumuri lungi, în taberi, Sau în război — căci n'o să-mi fie frică. Doar să te pot vedea. Nu, nu, nu cred. Ori cauţi să mă iscodeşti în gânduri? Ori simple glume poate vrei să faci?
CNEAZUL
Nu, glumele nu-mi vin în minte astăzi, Iar să te 'ncerc — nu-i asta grija mea. Nici nu mă pregătesc de cale lungă, Nici la război nu merg. Rămân acasă Dar dela tine bun rămas să-mi iau Va trebui...
EA
Acuma 'nţeleg totul. Te 'nsori!
Cneazul tace Te 'nsori! Nu?
CNEAZUL
Ce să fac?
Aşa ca fetele, nu-a cnejii liberi,
Nu după-a lor dorinţă li-i iubirea.
Şi-aleg soţia după socoteli
Pe care le fac alţii, pentru **alţii.**
Să te mângâie dumnezeu şi vremea
Şi-aş vrea să nu mă uiţi. Ca amintire
Primeşte coroniţa asta... Să ţi-o pun
Chiar eu. Alături iată: un şirag...
Şi uite: asta pentru tatăl tău,
Un dar pe care-l fac. Lui să i-l dai.
(Ii dă în mână o pungă cu aur) Rămâi cu bine!
182
EA
Stai! Aş vrea să-ţi spun... Dar am uitat ce-am vrut...
CNEAZUL
Adu-ţi aminte!
EA
Sunt gata... pentru tine... nu, nu... Stai! Dar nu se poate 'n veci cu-adevărat Tu să mă laşi... nu, altceva am vrut să-ţi spun. Da, mi-amintii — sub inimă chiar astăzi Copilul tău simţii că s'a mişcat.
CNEAZUL
Nefericito, ce e de făcut?
Ai grijă de copil. N'am să vă las
Nici pe copilul tău şi nici pe tine.
Cu vremea s'ar putea să viu eu însumi
Ca să vă văd. Tu nu te amărî
Şi vin'la pieptul meu ultima oară.
(Plecând.)
Uf! bine că s'a terminat. Mi-e mai uşor Furtuni credeam c'or fi şi totul Ce liniştit s'a petrecut.
Pleacă. Ea rămâne nemişcată.
MORARUL *(intră)*
Poftiţi,
Aici în moară. Dar el unde-i? Răspunde: unde-i cneazul? 0! 0! 0! Ce coroniţă! Numai pietre scumpe! Şi ce mărgele! Că îţi iau privirea...
IS.3
Pe cinstea mea, e-un dar împărătesc. Dar asta ce-i? O pungă! Cu parale? Dar tu ce stai şi nu vrei să-mi răspunzi? Şi nu scoţi nicio vorbă... Nu cumva De bucurie ţi-ai ieşit din minte? Ai înlemnit cu totul. Ai?
FATA
Nu cred.
O, nu se poate, l-am iubit atâta, Doar nu e fiară, nu e căpcăun Să n'aibe inimă...
MORARUL
De cine 'ndrugi?

FATA
Cu ce l-am supărat, tăicuţă drag? M'am urâţit chiar într'o săptămână? Sau i s'a dat licoare fermecată?
MORARUL Dar ce-i cu tine?
FATA

Taică dragă, a plecat. Iar eu, nebuna, l-am lăsat să plece. De poala hainei nu m'am agăţat Şi calul nu l-am apucat de frâu. Mai bine mâinile mi le-ar fi frânt din coate. Mai bine calul lui m'ar fi zdrobit.
MORARUL Le aiurezi;.
FATA
Vezi, cnejii nu sunt liberi Ca fetele. Şi nu după dorinţă Şi-aleg nevasta. Cnejii sunt doar liberi S'ademenească şi să jure şi să plângă, Să spună fetei: te voi duce — acum In luminosul meu palat să-mi fii soţie, In catifea şi în brocart să te îmbrac. Sunt liberi pe sărmane fete să le 'nveţe In miez de nopţi, la semnul lor, să vină Şi până 'n zori să stea pe după moară, Ca inima de cneaz să le-o desfete Durerea fetelor, mâhnirea noastră. Iar mai apoi „rămâi cu bine fato, Te du să te iubeşti cu cine-ţi place".
MORARUL Ah, asta e.
FATA
Dar cine i-e mireasa? Cu cine m'a schimbat? Tot am să aflu. Voi merge şi-i voi spune ticăloasei: Să-l laşi pe cneaz: nicicând două lupoaice, Nu s'a'ntâmplat să stea'n aceeaş râpă.
MORARUL
Crezi, proasto, dacă şi-a ales mireasă Putea-va cineva sa-i stea în cale? Ţi-am spus...
FATA
Cum a putut, ca om de treabă, Să-mi spună bun rămas, să-mi dee daruri Şi bani să-mi dea. E o răscumpărare? Să-mi cumpere a vrut limba cu argintii? Ca nu cumva o vorbă rea să iasă,
184
185
Pâri' la nevasta-i tânără s'ajuugă. Da, vezi, uitam să-ţi dau argintii ăştia, Căci bun ai fost cu el şi i-ai dat fata De petrecanie să-şi facă şi din scurt Că n'ai ţinut-o... Trage-acum foloase Din banii ăştia, din pieirea mea.
(Ii dă. punga.)
TATĂL
(înlăcrămat)
Ce-mi dete domnul să aud acum! Iţi dojeneşti atât de aspru tatăl! O singură copilă 'n lume am Şi-i singurul alean la bătrâneţe. Cum se putea să nu fii alintată? Mă pedepseşte dumnezeu cumplit Că slab am fost cu fiică-mea, ca tată.
FATA
Un şarpe rece mi s'a strâns de gât,
Nu c'un şirag m'a'mpodobit: c'un şarpe.
(Rupe colierul dela gât.) MORARUL In fire vino-ţi, fata mea.
FATA
Te-aş rupe
Duşmanca mea, tu, şarpe veninos Care-ai voit această despărţire.
MORARUL
Iar aiurezi. FATA
(scoate coroniţa de pe cap)
186
FATA
Iată cununa mea Cununa de ruşine! Cu aceasta Vicleanul de duşman ne-a cununat Când lepădai tot ce-am iubit 'nainte. Cunună a ruşinii mele, piei!
(Aruncă coroniţa în Nipru.)
Sfârşit e totu-acum.
(Se aruncă în râu)
BĂTRÂNUL
(Căzând la pământ)
Nenorocire!

PALATUL CNEAZULUI
Nuntă. Tinerii căsătoriţi stau la masă. Oaspeţi. Cor de fete
NAŞUL
In veselie nunta am încins La mulţi ani cneaz şi tânără cneaghină! Dea domnul în iubire să trăiţi! Iar noi mai des la voi să chefuim. Dece, frumoase fete, aţi tăcut?. Voi, lebedelor, glasul l-aţi pierdut? Au, toate cântecele le-aţi cântat? Au, gâtuşoarele vi s'au uscat?
CORUL
Nasule, nasule,
Nu pricepi tu nasule
Am plecat dup'o mireasă
De-o grădină-am dat frumoasă.

Şi-un butoi am răsturnat Varza'n bere am udat. Nu de dragul cucului I-am vorbit ulucului. Bulumac, bulumăcel, Arată-ne frumuşel, Gare-i calea în spre casa Unde şade-acum mireasa. Hai, năşicule, ghiceşte Punguţa ţi-o scotoceşte Sună'ntr'însă părăluţe Pentru fetele drăguţe.
NAŞUL
Ce cântec, glumeţelor, aţi ales! Luaţi bănuţii, nu'nghimpaţi pe naş.
(împarte banii fetelor.) UN GLAS
.
Prin pietricele, pe nisipul galben
Aleargă râul repede. Aleargă.
Doi peştişori micuţi se plimbă'n râu.
Doi peştişori ca două plute mici.
Ai auzit tu peşte-frăţioare
Ce veşti ne vin de-aici din fund de râu?
0 fată s'a'nnecat în fapt de seară.
Murind, pe-al ei iubit l-a blestemat.
NAŞUL
Frumoaselor, ce cânt o fi şi ăsta? De nuntă pare-mi-se că nu e. Au, cine l-a ales să-l cânte? Cine?
GLASURI
Eu, nu, Eu, nu. Noi, nu.

m

NAŞUL
Dar cine-atunci?
Fetele neliniştite şuşotesc între ele
CNEAZUL
Ştiu cine.
(Se scoală dela masă şi îi spune încet grăjdarului său.)
Ea aici s'a strecurat. Afară scoate-o repede şi află Cine-a'ndrăznit să-i deie drumu-aici.
Grăjdarul se apropie de fete
CNEAZUL
(se aşează. Aparte)
Ea s'ar putea să-mi facă-un tărăboi Că de ruşine n'am să ştiu nici unde Să mă ascund.
GRĂJDARUL
Am căutat-o. Nu e.
CNEAZUL
Mai caut'o. Ştiu bine că-i aici, Doar ea putea să cânte...
UN OASPETE
Ah, ce mied!
La cap se suie. 'Ţi vine şi'n picioare. Păcat că e amar! Să-l îndulcim!
Tinerii căsătoriţi se sărută. Se aude un strigăt uşor

CNEAZUL
Ea e! E strigătu-i de gelozie.
(Către grăjdar) Ei, ce-i?
GRAJDARUL Am căutat-o. Nu-i. G NEAZUL
Nătângul!
PRIMUL CAVALER DE ONOARE
(ridicându-se)
Nu-i timpul cneazului să-i dăm soţia, Pe tineri cu hamei să-i presarăm?
Toţi se ridică
NAŞA
Ba da. E timpul. Aduceţi cocoşul.
I se serveşte tinerei perechi friptură de cocoş; apoi soţii simt presăraţi cu hamei şi conduşi în dormitor
NAŞA (miresei)
Nu plânge, sufleţelul meu. Nu-ţi fie teamă. Şi-un sfat îţi dau: să fii ascultătoare.
(Tânăra pereche trece în dormitor; oaspeţii pleacă, afară de naşă şi primul cavaler de onoare)
PRIMUL CAVALER DE ONOARE
Unde mi-i cupa? întreaga noapte Pe sub ferestre, călărind, voi trece. Ca'ntăritor mi-ar prinde bine vinul.
NAŞA
(îi umplo cupa)
Bea sănătos!
PRIMUL CAVALER DE ONOARE
Iţi mulţumesc din suflet! Aşa-i că totul de minune-a fost? Pe cinste, nunta!
NAŞA
Slavă domnului! Aşa e. Prea bune toate au fost. Doar una: rea.
PRIMUL CAVALER DE ONOARE Anume ce?
NAŞA
N'a fost semn bun cântarea Aceea! Doar de nuntă nu a fost.
PRIMUL CAVALER DE ONOARE
Ah, fetele acestea nu se lasă
O poznă pân' nu fac! Se cade oare
Nuntă de cneaz să fie tulburată!
E timp să'ncalec. Deci rămâi cu bine,
Cumătră dragă!
(Iese)
NAŞA
Inima mi-e grea.
N'a fost aleasă bine vremea nunţii.
UN IATAC Cneaghina şi dădaca
CNEAGHINA
Se-aude cornul parcă; nu, nu-i el.
De-ai şti, măicuţă, cât mi-a fost logodnic
191
Nu m'a lăsat, o clipă, singurică,
Şi ochii dela mine nu-i lua.
De când s'a însurat, e altfel totul.
Acum în zori ol mă trezeşte, şi
Poruncă-mi dă: să-i fie gata calul,
Şi până'n noapte, nu ştiu unde umblă.
Târziu se'ntoarce şi abia
O vorbă dacă-mi spune şi abia
Obrazul alb cu mâna de-l atinge.
DĂDACA
Cncaghinuşca, aşa îs toţi bărbaţii:

Fâl-fâl şi cu-cu-rigu — ca cocoşii...
Femeia ca o cloşcă e, sărmana,
Stă şi aşteaptă puii ca să-i iasă.
Gât e logodnic nu se plictiseşte:
Nu bea, nu mânca, tot ar sta cu tine.
Dar griji îl năpădesc de cum se'nsoară,
Ba trebuie vecinii să şi-i vadă,
Ba la vânat cu şoimii se mai duce
Ba în război năpasta îl mai poartă,
Numai acasă să nu stea, încolo-oriunde.
GNEAGHINA
Dădacă, cum crezi, n'are el cumva In taină, vreo drăguţă, vreo iubită?
DĂDACA
Ajungă-ţi! Nu păcătui. Cu cine
Ca să te schimbe, cneazul, ar putea?
învingi prin toate: frumuseţe scumpă,
Purtări alese ai, vioaie eşti.
La cine-ar mai putea găsi, gândeşte,
Decât la tine — asemenea comori?
CNEAGHINA
O, de-ar fi domnul ruga să-mi audă, Copii dacă mi-ar da, atunci aş şti
192
Pe cneaz, din nou de mine să-l apropii. De vânători — priveşte! — curtea-i plină înseamnă c'a venit.
Dar nu îl văd.
Intră maestrul de vânătoare. Ce e cu cneazul, unde e?
MAESTRUL DE VÂNĂTOARE
Ne-a spus Cu toţii să plecăm acasă.
CNEAGHINA Dânsul unde-i?
MAESTRUL DE VÂNĂTOARE Pe malul Niprului el a rămas.
CNEAGHINA
Ce credincioase slugi! Şi îndrăznit-aţi Acolo să-l lăsaţi? Plecaţi 'napoi! încălecaţi! Goniţi spre dânsul iute! De mine spuneţi că aţi fost trimişi.
Maestrul de vânătoare pleacă
O, doamne! Noaptea, singur, în pădure! Acolo-s fiare, hoţi, chiar necuratul! Nenorociri ce pot să se întâmple! Dădacă — aprinde candela icoanei!
DĂDACA
Alerg, lumina mea, alerg.

NIPRUL NOAPTEA
RUSALGELE
Noi din fundul apei Vesele ieşim, Până'n zori la raza Lunii ne'ncălzim. Noaptea drag ne e sub astre Să ieşim pe maluri Şi în undele albastre Să'nnotăm prin valuri. Ne strigăm. Nimeni n'aude Ceata ni-i nebună. Pletele verzui şi ude Le zbicim sub lună.
UNA DINTRE **RUSALCE**
încetaţi! Printre tufişuri Cineva sc-ascunde-acum.
ALTĂ RUSALCĂ
Luminat de raza lunei Umblă cineva pe drum. (Se ascund)
CNEAZUL
O, locuri triste, dragi şi cunoscute!
Vă recunosc pe toate, dimprejur,
lată şi moara veche. Dărâmată-i
Şi zgomotul de roţi a contenit.
Stă piatra morii'n loc. E mort bătrânul.
Pesemne fata mult nu şi-a jelit.
Poteca — iat'o s'a ascuns sub ierburi,

Demult n'o fi călcat-o cineva.
Dar grădiniţa unde-i? Şi zăplazul?
Când a crescut atâta crâng bogat?
Aici, lângă stejarii ăsta, dânsa
M'a îmbrăţişat atunci şi a tăcut...
Se poate?
(Se apropie de copaci: cad frunzele de pe ramuri)'
194

Ce înseamnă asta oare? Cad frunzele deodată! Zgomotos! Ca o cenuşe cad pe mine frunze. El stă în faţă-mi, negru, despuiat Ca un copac în blestem.
Apare bătrânul în zdrenţe, ce abia îi acoperă goliciunea.
BĂTRÂNUL
Bună ziua,
Hai, bună ziua, ginere!
CNEAZUL
Dar cine eşti?
BĂTRÂNUL
Un corb de-aici!
CNEAZUL
Cum? Se poate? E morarul!
BĂTRÂNUL
Care morar? **Vândui** moara la draci. I-am dat Rusalcei banii să-i păstreze Că-i fata mea măiastră. Ei i-am dat. Ascunşi sunt sub nisipul Niprului. De strajă Le stă un peştişor c'un singur ochi.
CNEAZUL
Sărmanul moş! I-s gândurile toate Ca norii'mprăştiaţi după furtună.
BĂTRÂNUL
Dece aseară n'ai venit la moară? Avurăm praznic. **Mult** te-am aşteptat.
13" *195*
CNEAZUL
Cu cine ai aşteptat?
BĂTRÂNUL
Cu ea, cu fata.
Eu, ştii, mă fac că n'am văzut nimic. Şi nu o cert, nu-i spun nimic chiar dacă Cu tine ar rămâne pân'la ziuă.
CNEAZUL
Sărman morar.
BĂTRÂNUL
Ţi-am spus: sunt corb şi nu morar
Sunt corb. Ciudată fuse întâmplarea
Iţi aminteşti? — când s'a zvârlit în râu.
Am alergat pe urma ei, pe stâncă,
Şi-am vrut să săr, când am simţit de umeri
Crescându-mi două aripe de corb
Şi aripile m'au ţinut în aer.
Do-atuncea zbor — ici colo — ciugulesc
Vreo vacă moartă, pe-un mormânt m'aşez.
Mai stau. Mai croncănesc.
CNEAZUL
Ce jale! Şi-aicea cine oare te'ngrijeşte?
BĂTRÂNUL
Pe mine? Nu-i nevoie. Sunt bătrân. Dar totuşi — mulţumesc — mă îngrijeşte Rusalca mică.
CNEAZUL
Cine?

196
BĂTRÂNUL
Nepoţica.
CNEAZUL
Să te'nţeleg bătrâne-i peste poate. Te-or sfâşia jivinele aici. De foame vei muri. Cu mine vino La curtea mea să stai.

BĂTRÂNUL
La curtea ta?
M'ademeneşti acum, pe urmă — ştiu eu — Cu un şirag de gât ai să mă strângi. Rămân aici: sătul şi viu şi liber. Nu vreau palatul tău.
(Pleacă) CNEAZUL
Şi toate astea sunt din vina mea.
Mai bine mort decât să-ţi pierzi şi mintea.
In faţa celui mort descoperi capul
Şi pentru el te rogi. Egali suntem
Cu toţi în faţa morţii! Dar neoameni
Devin acei ce minţile îşi pierd.
Zadarnică le-a mai rămas vorbirea
Dacă stăpâni pe vorba lor nu sunt.
Râd oamenii de ei, li-i fiara frate,
Nu-i judecă nici sfântul dumnezeu.
Sărmane moş, tu ai trezit în mine
întreaga suferinţă-a remuşcării.
MAESTRUL DE VÂNĂTOARE Ei, iată-l în sfârşit.
CNEAZUL Dece aţi venit?
197
MAESTRUL DE VÂNĂTOARE Cneaghina nc-a trimis, fiindcă se teme.
CNEAZUL
Nesuferită-i grija asta a ei.
Ce? Sunt copil? Nu pot făr'de dădacă?
Pleacă. Pe apă apar R u s a I c o I o RUSALGELE
Să nu mergem surioare In câmpie cu alai? Să răsune'ntreaga zare, Să se sperie cei cai? Crângu'n noapte se'nveşmântă, Apa-i tot mai rece acum, Şi în sat cocoşii cântă, Luna se ascunde'n fum.
0 RUSALCĂ
Să mai zăbovim surată
ALTA
Ba să nc-afundăm şuvoi. Căci crăiasa ne aşteaptă Şi se supără pe noi.
Dispar.
FUNDUL NIPRULUI Palatul rusalcelor. Stau adunate în jurul **Crăiesei** şi torc
RUSALCA CEA MAI MARE
Lăsaţi suratelor acuma torsul Răsare luna. Soarele apune. Plutiţi în sus şi vă jucaţi sub cer,
198
De nimeni astăzi n'o să vă atingeţi, Nici trecătorul să nu-l gâdilaţi, Să nu stricaţi pescarilor năvodul, Să nu ademeniţi vreun copilaş Cu basme despre peştişori de aur.
Intră mica rusalcă. Tu unde-ai fost?
FETIŢA
Am fost pân'la bunicul Mă roagă banii aceia să-i aduc Pe care i-a zvârlit cândva în apă. Eu nu cunosc ce-s banii, şi-am adus In schimbul banilor un pumn de scoici De care mult s'a bucurat bunicul.
RUSALCA
Nebun zgârcit! Ascultă, fiica-mea. In tine am nădejde. Mergi pe mal Acolo va veni un om. Pândeşte-l Şi-i ieşi în cale. Ni-i apropiat. El este tatăl tău!
FETIŢA
Acela care
Pe tine te-a lăsat iubită mamă? Ca să se'nsoare cu-o femeie? Nu?

RUSALCA
Chiar el. De el să te apropii blând Şi povesteşte-i câte şi de toate. Cum ai venit pe lume, cine eşti. Iar despre mine de-o întreba să-i spui Că încă îl ţin minte şi-l iubesc Şi îl aştept. M'ai înţeles?
FETIŢA
O, da!
199
RUS ALGA Atunci, fugi!
(Singură)
Din clipa aceea
Când făr'să cuget m'am zvârlit în râu Cu deznădejdea mea şi nenorocul, Din clipa aceea când în fund de Nipru Rusalcă rece şi măreaţă sunt, Trecură şapte ani şi'n orice clipă La crunta-mi răzbunare mă gândesc. Acum — se pare — a venit sorocul.
MALUL RÂULUI
CNEAZUL
Fără să vreau mă'ndrept spre triste maluri,
Puteri necunoscute mă atrag.
Aici mi-e îngrămădit întreg trecutul,
Povestea-mi tristă şi iubită e aici.
O, tinereţe, liberă, frumoasă, •
Aici mă'ntâmpina clocotitoare
Iubirea liberă, iubirea mea.
Ce fericit eram, nebun de mine!
Cu câtă uşurinţă am plecat!
O, tristă întâlnire cu moşneagul
De ieri, mi-ai răscolit aceste gânduri!
Părintele nefericit! Ce groaznic!
Şi astăzi s'ar putea să-l întâlnesc,
Şi o să vrea să-şi lase el pădurea
La noi ca să se mute...
Mica rusalcă iese pe mal

ROMANE
Şi NUVELE

Ce-mi văd ochii! De unde eşti minune de copilă?
1828 — 1832
In româneşte de Victor Tulbure

ARAPUL LUI PETRU CEL MARE

.

Rusia a fost transformata prin voinţa
dârză a lui Petru.
N. lazăcov

CAPITOLUL I

... Sunt Ia Paris
Acum trăiesc cu adevărat.
Dmitriev
Jurnalul unui călător

Printre tinerii trimişi de Petru cel Mare în ţări străine, spre a dobândi cunoştinţele trebuitoare unui stat reorganizat, se afla şi finul său, arapul Ibrahim. Acesta urmase cursurile unei şcoli militare din Paris, ieşise de acolo cu gradul de căpitan de artilerie, dăduse dovadă de o vitejie deosebită în războiul din Spania şi se întorsese la Paris greu rănit. Cu toate multele lui treburi, ţarul nu uita să ceară veşti despre

favoritul său şi primea totdeauna răspunsuri îmbucurătoare despre purtarea şi vrednicia lui. Era foarte mulţumit de el şi-l chemase în nenumărate rânduri în Rusia însă Ibrahim nu se grăbea. Refuza, arătând felurite pricini: ba rana, ba dorinţa de a-şi desăvârşi cunoştinţele, ba lipsa banilor, iar Petru îi răspundea îngăduitor la rugăminţi, îi cerea să se îngrijească de sănătate, îi mulţumea pentru sârguinţa la învăţătură

203

şi, cu toate că era atât de cumpătat în cheltuieli, pentru Ibrahim nu cruţa banii vistcriei, trimiţându-i, odată cu galbenii, poveţe şi sfaturi părinteşti.

După cum stau mărturie toate însemnările istorice, viaţa uşuratică, libertinajul şi luxul nebun al francezilor din vremea aceea n'au seamăn. Ultimii ani ai domniei lui Ludovic XIV, de pomină pentru evlavia austeră, pentru bunacuviinţă şi solemnitatea curţii lui, nu lăsaseră niciun fel de urme. Din nefericire, ducele de Orleans, plin de calităţi strălucite şi de tot soiul de păcate, nu era deloc făţarnic. Orgiile dela Palais Royal nu erau o taină pentru parisieni; şi pilda lor era molipsitoare. In vremea aceea se ivi Law: lăcomia de bani se însoţea cu setea de plăceri şi distracţii; moşiile se iroseau, bunele moravuri piereau, Francezii râdeau şi speculau. Statul se descompunea, în sunetele refrenurilor vesele ale vodevilurilor satirice.

Toate acestea făceau ca societatea de atunci să prezinte un tablou din cele mai interesante. Rafinamentul şi pofta de distracţii apropiară. toate straturile societăţii. Bogăţia, amabilitatea, celebritatea, talentul şi chiar ciudăţenia, într'un cuvânt tot ce hrănea curiozitatea sau făgăduia o plăcere, se bucurau de aceeaş trecere. Literatura, ştiinţa şi filosofia, părăsind cabinetul tihnit, coborau în mijlocul înaltei societăţi, spre a servi modei şi spre a-i da tonul. Femeile domneau, dar nu **mai** cereau să fie adorate. Respectul adânc pentru ele era **înlocuit** cu o politeţe pur formală. Aventurile ducelui de Richelieu, acest **Alcibiade** al noii Atene, au intrat în istorie şi ne înlesnesc înţelegerea moravurilor din acele vremuri.

*Temps jortunes, marqucs par la **licence,** Ou la folie, agitant son grelot, D'un pied Uger parcourt toute la France Ou nul mortel ne daigne etre devot, Oii Von fait tout, excepte penitence.[1])*

[x]) Vremuri norocoase, pline de frivolitate, când nebunia, **sunându-şi** zurgălăii, parcurge cu pas uşor întreaga **Franţă,** când niciun murilor nu este cucernic, când se face orice, în afară de pocăinţă. (In limba franceză) (N. trad.)

204

Ivirea lui Ibrahim la Paris, înfăţişarea şi cultura lui, inteligenţa iui înnăscută, stârniră atenţia tuturor. Femeile din lumea bună voiau toate să-l aibă oaspete pe *„le ngre du czar"[l])* şi şi-l disputau. Regentul îl invita deseori la seratele lui vesele. Ibrahim lua parte la recepţiile însufleţite de tinereţea lui Arouet şi de bătrâneţea lui Chaulieu, de conversaţia lui Mon-tesquieu şi a lui Fontenelle; se ducea la toate balurile, la toate sărbătorirele şi premierele. Se lăsa purtat de valul vieţii din jur, cu întreaga înflăcărare a anilor şi a rasei lui. II ţineau strâns legat de Paris nu numai viaţa asta plină de distracţii, ci şi alte legături, mai puternice; tânărul african iubea.

Contesa D., deşi trecută de prima tinereţe, mai era socotită femeie foarte frumoasă. Fusese măritată la şaptesprezece ani, abia ieşită dintr'un pension de maici, cu un om pe care nu avusese timpul să-l îndrăgească şi care, mai târziu, nu căutase nici el să se facă iubit de ea. Se spunea despre dânsa că avea amanţi dar, datorită moravurilor îngăduitoare, se bucura totuşi de reputaţie bună, căci nu i se putea reproşa vreo aventură ridicolă sau scandaloasă. Casa ei era una dintre cele mai la modă; acolo puteai întâlni toată înalta societate a Parisului. Ibrahim îi fu prezentat de tânărul Merville, socotit ultimul ei amant, fapt pe care acesta se străduia să-l dovedească prin toate mijloacele.

Contesa îl primi pe Ibrahim cu politeţe, fără să-i acorde însă o atenţie deosebită, îşi acest lucru îl bucură. Deobicei, tânărul negru era privit ca o ciudăţenie, era totdeauna înconjurat, asaltat de întrebări şi laude, dar această curiozitate, deşi mascată de bunăvoinţă, îl jignea. Atenţia atât de dulce nouă, pe care o căutăm la femei şi care e aproape singurul scop al străduinţelor noastre, nu numai că nu-l bucura, dar îi umplea sufletul de amărăciune şi de indignare. Ibrahim simţea că pentru femei el nu e decât un animal ciudat, o făptură aparte, străină, aflată întâmplător în mijlocul lor, fără nicio legătură cu lumea

[J]) Arapul ţarului. (In limba franceză) (N. trad.)

205

lor. Mergea până acolo încât îi invidia pe oamenii nebăgaţi în seamă de nimeni, socotindu-le mediocritatea drept fericire.

Gândul ca nu-i fusese hărăzită o dragoste împărtăşită, îl ferise de încrederea în sine nemăsurată şi de

orgoliu şi toate acestea îi încununau cu un deosebit farmec felul de a se purta cu femeile. Vorba îi era simplă şi demnă şi îi plăcu contesei D., plictisită de nesfârşitele glume-şi aluzii fine ale francezilor. Ibrahim mergea la ea des. Puţin câte puţin, contesa se obişnui cu chipul lui şi încet-încet, îi plăcu părul lui creţ şi negru (rănit la cap, Ibrahim nu purta perucă, ci bandaj) care contrasta cu mulţimea de peruci pudrate din salonul ei. Avea 27 ani; era înalt şi zvelt şi nu arareori femeile frumoase se uitau la el cu un simţământ mult mai măgulitor decât simpla curiozitate. Dar Ibrahim care apucase să-şi formeze o anumită părere despre ele, fie că nici nu le băga în seamă, fie că le socotea purtarea drept pură cochetărie. Neîncrederea îi pierea numai când întâlnea privirile contesei. In ochii ei citea o bunăvoinţă atât de caldă, ea se purta cu el atât de simplu şi de firesc, încât n'o putea bănui câtuşi de puţin că ar cocheta cu el sau că l-ar lua în glumă.

Deşi Ibrahim nici nu se gândea încă la dragoste, el simţea totuşi o nevoie puternică de a o vedea pe contesă în fiecare zi. Nu pierdea niciodată prilejul de a o întâlni şi, când se afla lângă ea, i se părea că asupra lui coboară un har neaşteptat al cerului. Contesa îi ghicise sentimentele în-că înainte ca el să-şi fi dat seama de ele. Orice s'ar spune, dragostea fără nădejde şi fără pretenţii mişcă inima femeilor mai mult decât calculele cele mai abile ale seducătorilor. Când se afla lângă Ibrahim, contesa îi urmărea gesturile, îi asculta cuvintele; cum lipsea el, cădea pe gânduri şi era distrată ca deobicei. Merville văzuse cel dintâi această simpatie reciprocă — şi-l felicită pe Ibrahim. Nimic nu înflăcărează dragostea atât de mult, ca vorba încurajatoare a unui străin; iubirea e oarbă, nu se încrede în ea însăşi, se agaţă îndată de orice sprijin. Cuvintele lui Merville parcă l-au deşteptat. Nici nu se gândise până atunci că dragostea i-ar putea

206

fi împărtăşită; speranţa îi lumină **sufletul** deodată şi el se îndrăgosti nebuneşte. înspăimântată de pasiunea lui năvalnică, contesa încerca zadarnic să-i ofere prietenia şi să-i dea sfaturi de cuminţenie, căci simţea şi ea că începe să şovăie.

Manifestările lipsite de prudenţă ale dragostei lor deveneau tot mai dese, până când, târîtă de puterea pasiunii, ea căzu în braţele înflăcăratului Ibrahim; Ibrahim era beat de fericire.

Nimic nu poate fi ascuns ochilor pătrunzători ai lumii. Noua legătură a contesei fu cunoscută în scurt timp de toţi. Unele doamne erau uimite de alegere, altele o găseau firească. Unele râdeau, altele îi socoteau noua legătură drept o nechibzuinţă de neiertat. Cuprinşi de prima beţie a patimii, ei parcă nu vedeau ce se petrece în jurul lor. Repede, însă, au prins să ajungă până la ei glumele cu două înţelesuri ale bărbaţilor şi vorbele înţepătoare ale femeilor. Până atunci, felul lui de a fi demn şi rece îl ferise pe Ibrahim de asemenea atacuri; îi venea greu să le suporte şi nu ştia cum să răspundă. învăţată cu respectul oamenilor, contesa nu putea sta nepăsătoare, când se văzu ţintă a bârfelilor şi înţepăturilor şi plângea adesea în faţa lui Ibrahim, ba învinuindu-l amar, ba im-plorându-l să n'o compromită cu totul, prin încercarea de a-i apăra onoarea, căci cine ştie ce scandal public s'ar putea stârni...

Urmările dragostei nechibzuite îi încurcară situaţia şi mai mult. Mângâieri, sfaturi, propuneri — toate fură zadarnice. Contesa vedea cum se apropie nenorocirea de neînlăturat şi o aştepta, cu disperare. îndată ce aflară şi alţii despre aceasta, bârfelile se înteţiră; femeile se îngrozeau, bărbaţii făceau rămăşaguri, dacă va naşte copil negru sau alb. Curgeau epigramele pe seama soţului ei, singurul din tot Parisul care nu ştia şi nu bănuia nimic.

Clipa fatală se apropia. Contesa era în culmea deznădejdii. Ibrahim se ducea la ea în fiecare zi. Vedea cum o părăsesc puterile trupeşti şi sufleteşti. Nu mai încetau lacrimile şi groaza. In sfârşit, contesa simţi primele dureri. Se găsi mijlocul de a-l îndepărta

207

pe conte. Se luară repede măsuri. Sosi doctorul. Cu două zile înainte, o femeie săracă fusese convinsă să-i dea contesei pruncul ei nou născut; un om de încredere fu trimis să aducă copilul. Ibrahim stătea într'o încăpere de lângă dormitorul nenorocitei contese. Asculta cu răsuflarea oprită gemetele înnăbusite, şoaptele slujnicei, poruncile medicului. Contesa s'a chinuit mult. Lui Ibrahim, orice geamăt îi rupea inima; orice clipă de tăcere îl cutremura de groază... Deodată, auzi un strigăt slab de copil — şi nu-şi mai putu stăpâni bucuria; se năpusti în camera contesei... Un prunc tuciuriu stătea culcat pe pat, la picioarele ei. Ibrahim se apropie. Inima îi bătea grozav. Când îşi binecuvânta fiul, mâna' îi tremura. Contesa îi zâmbi istovită, îi întinse mâna slabă... dar doctorul îl îndepărtă, spre a o feri de emoţii prea puternice. Pruncul fu pus într'un coş acoperit şi scos din casă pe o scară dosnică. Un alt copil fu aşezat în leagănul din camera lehuzei. Ibrahim plecă parcă mai liniştit. Trebuia să vină contele. Acesta se întoarse târziu, află de naşterea fericită şi fu foarte mulţumit. Astfel, în loc de un

scandal interesant, lumea rămase dezamăgită şi fu nevoită să so mulţumească numai cu bârfelile. Totul intră în normal. Dar Ibrahim simţea că trebuie să-şi schimbe soarta, căci, mai devreme sau mai târziu, contele tot ar fi putut afla de legătura contesei. Şi atunci, compromiterea femeii iubite ar fi fost de neînlăturat. Ibrahim iubea cu patimă şi era iubit cu patimă, dar contesa era încăpăţânată şi frivolă, şi nu era la prima ei dragoste. In inima ei, simţămintele cele mai gingaşe puteau fi înlocuite oricând cu dezgust şi ură. Ibrahim începea să-şi dea seama că dragostea ei se va răci curând. Nu cunoscuse până atunci gelozia, dar o prevedea cu groază; îşi închipuia că suferinţele despărţirii sunt mai puţin chinuitoare — şi se pregătea să rupă legătura nefericită, să părăsească Parisul, să plece în Rusia, unde un obscur sentiment al datoriei îl chema de multă vreme şi unde se ştia aşteptat de Petru.

208

CAPITOLUL II

...Nu mă vrăjeşte frumuseţea, Nici bucuria nu mă atinge. Nu-s uşurel, de bună seamă, Acesta-i nenorocul meu... Doresc onoruri doar, mereu, Şi-aud cum gloria mă chiamă. • *Derjavin*

Zile şi luni treceau şi îndrăgostitul Ibrahim nu se putea hotărî să părăsească femeia iubită. Ceas cu ceas, contesa se simţea tot mai legată de el. Fiul lor creştea undeva, departe, în provincie. Vorbele lumii se potoliră şi amanţii începură să se bucure de mai multă linişte; îşi aminteau în tăcere de furtuna trecută şi se sileau să nu se gândească la viitor.

într'o zi, pe când Ibrahim se afla la recepţia ducelui de Orleans, acesta-i dădu o scrisoare şi-i spuse s'o citească cu luare aminte. Scrisoarea era dela Petru I. Ghicind dece sta Ibrahim la Paris, ţarul îi scria ducelui că nu vrea deloc să-şi silească favoritul să se întoarcă în Rusia; că lasă acest lucru la libera lui alegere, dar că, oricum, niciodată nu va uita să-i poarte de grijă. Scrisoarea îl mişcă pe Ibrahim până în adâncul inimii. Din clipa aceea, soarta lui era hotărîtă. A doua zi, îl anunţă pe regent că vrea să se întoarcă în Rusia neîntârziat.

— Gândeşte-te bine, — i-a spus ducele; — Rusia nu e patria dumitale; nu cred să-ţi mai vezi vreodată patria însorită; îndelunga dumitale şedere în Franţa te-a înstrăinat şi de clima şi de felul de viaţă din Rusia, sălbatică pe jumătate. Nu te-ai născut ca supus al lui Petru. Crede-mă: foloseşte-te de mărinimoasa lui făgăduială şi rămâi în Franţa, pentru care ţi-ai vărsat şi sângele, şi fii sigur că şi aci meritele şi talentul îţi vor fi răsplătite.

Ibrahim îi mulţumi sincer, dar rămase neclintit în hotărîre.

— Regret, — spuse regentul; — dar, dealtfel, îţi dau dreptate.

Ii făgădui că-i va primi demisia şi scrise despre toate acestea ţarului.

209

îndată după aceea, Ibrahim era gata de drum. Seara dinaintea plecării o petrecu ca deobicei la contesa D. Ea nu bănuia nimic. Ibrahim nu avea curajul să-i spună ce hotărîse. Contesa era liniştită şi bine dispusă. II chemă lângă ea de mai multe ori şi glumi pe socoteala îngândurării lui. După cină, ceilalţi invitaţi plecară; în salon erau aoum numai contesa, soţul şi Ibrahim. Nenorocitul ar fi dat totul, numai să rămână singur cu ea, dar contele se aşezase aşa de bine lângă cămin, încât era slabă nădejde să mai poată fi scos de acolo. Tăceau toţi trei.

— *Bonne nuit*[1]*),* — spuse întrun târziu contesa. Inima lui Ibrahim se strânse şi el simţi deodată toată grozăvia despărţirii. Rămase nemişcat, fără să-i răspundă.

— *Bonne nuit, messieurs,* — spuse ea încăodată.

Insă Ibrahim sta mereu împietrit. Ochii i se întunecară, simţea că îl apucă ameţeala. Cu greu. putu părăsi încăperea. Cum sosi acasă, aproape ieşit din minţi, scrise următoarele rânduri:

„Dragă Leonora, eu plec; te las pentru totdeauna. Iţi scriu, pentru că nu am putere să **ţi-o** spun altfel. Fericirea mea nu mai putea dăinui, mă bucuram de ea împotriva destinului şi a firii. Tu ai ii încetat să mă iubeşti, vraja s'ar fi risipit. Gândul acesta mă urmărea întotdeauna, chiar în clipele când părea că uit totul, îmbătat la picioarele tale de dăruirea pătimaşă şi de duioşia ta nemărginită... Lumea uşuratică condamnă fără milă fapte pe care le îngăduie în teorie; şi, mai devreme sau mai târziu, batjocura ei rece te-ar fi doborît, ţi-ar fi încovoiat sufletul înflăcărat — şi te-ai fi rușinat până la urmă de patima ta... Atunci ce m'aş fi făcut? Nu, mai bine să mor, mai bine să te las, înainte de clipa aceea groaznică...

„Liniștea ta mi-e mai scumpă ca orice. Atâta timp cât privirile lumii erau aţintite asupra noastră, nu te puteai bucura de ea. Adu-ţi aminte de toate prin câte ţi-a fost dat să treci — toate jignirile aduse amorului tău propriu, toate chinurile spaimei; aminteşte-ţi

[1]) Noapte bună. (In limba franceză) (N. brad.)

210

de nenorocita naştere a fiului nostru. Gândeşte-te: pot eu oare să te expun mai departe acestor frământări şi primejdii? La ce bun atâta străduinţă, spre a uni destinul unei fiinţe atât de gingaşe şi de minunate, de soarta nenorocită a unui negru, biată fiinţă care abia se bucură de numele de om?

„Iartă-mă, Leonora; iartă-mă, scumpa, unica mea prietenă! Părăsindu-te, părăsesc întâia şi ultima bucurie a vieţii

mele. Nu am patrie, nici rude; plec în trista Rusie, unde unica bucurie îmi va fi singurătatea deplină, îndeletnicirile grele, cărora am să mă dedau de acum înainte, dacă nu-mi vor înnăbuşi, cel puţin îmi vor uşura amintirea chinuitoare a zilelor de fericire şi extaz... Iartă-mă, Leonora. Mă zmulg din această scrisoare ca din îmbrăţişările tale. lartă-mă, fii fericită şi gândeşte-te uneori la bietul negru, la credinciosul tău Ibrahim".
In aceeaş noapte, el plecă în Rusia.
Călătoria nu i se păru atât de groaznică precum se aşteptase. închipuirea i se dovedea mai puternică decât realitatea. Cu cât se depărta de Paris, cele părăsite pentru totdeauna îi păreau tot mai vii şi mai apropiate. Ajunse la graniţa Rusiei, parcă pe nesimţite. Era toamnă; dar cu tot drumul rău, surugiii îl duceau cu iuţeala vântului — şi în a şaptesprezecea zi a călătoriei, sosi într'o dimineaţă la Crasnoe Selo, pe unde trecea pe atunci drumul mare.
Mai erau 28 de verste până la Petersburg. Până să fie înhămaţi caii, Ibrahim intră în căsuţa staţiei de poştă. Intr'un colţ, un om înalt, îmbrăcat într'o haină verde, cu o pipă de lut între dinţi, sta rezemat de masă şi citea nişte gazete din Hamburg. Auzind că intră cineva, îşi ridică ochii, se sculă de pe laiţă şi strigă:
— Hei, Ibrahim, finulo, bun sosit!
Ibrahim îl recunoscu pe Petru; voi să se repeadă spre el plin de bucurie, dar se opri respectuos. Ţarul se apropie, îl îmbrăţişa şi-l sărută pe creştet.
— Am fost înştiinţat că soseşti — şi am venit să te întâmpin. Te aştept aici de ieri. ',«':-yş; s;
14 , *211*
Ibrahim nu găsea cuvinte pe măsura recunoştinţei ce simţea.
— Lasă-ţi trăsura să vină în urmă şi urcă-te în trăsura mea. Mergem la mine...
Fu adusă trăsura şi ţarul se aşeză împreună cu Ibraliim. Porniră. Peste o oră şi jumătate erau la Petersburg. Ibrahim se uita cu curiozitate la capitala nou ridicată, răsărită din mlaştini prin voinţa ţarului. Stăvilarele încă neterminate, canalurile fără cheiuri, podurile de lemn, toate arătau cum voinţa omenească ştiuse să înfrângă dârzonia naturii. Casele păreau construite în grabă. Singurul lucru cu adevărat frumos în oraş era Neva, încă neîmpodobită cu brâu-i de granit, dar plină de vase de război şi de comerţ. Caleaşca se opri la palatul numit Ţariţân Sad.
Petru fu întâmpinat de o femeie de vreo treizeci şi cinci de ani, frumoasă, îmbrăcată după ultima modă din Paris. După ce o sărută pe buze, Petru îi spuse, luându-l pe Ibrahim de braţ:
— II cunoşti pe finul meu, Catenca? Te rog să-l iubeşti şi să fii bună cu dânsul, ca şi în trecut.
Ecaterina îl privi cu ochii ei negri şi pătrunzători şi-i întinse mâna, binevoitoare. Lângă ea stăteau două fete tinere şi frumoase, înalte, zvelte, proaspete ca doi trandafiri. Se apropiară respectuoase de Petru.
— Liza, — spuse ţarul către una. — Iţi aminteşti de micul negru care fura mere pentru tine din grădina mea din Oranienbaum? Iată-l, ţi-l prezint...
Marea ducesă râse şi se înroşi. Apoi se îndreptară spre sufragerie. Ii aştepta masa pusă. Ţarul se aşeză să mănânce, împreună cu toată familia şi-l pofti şi pe Ibrahim. Vorbi cu el despre tot felul de lucruri, îl întrebă despre războiul din Spania, despre treburile dinlăuntru ale Franţei, despre regent, la care ţinea, cu toate că nu-l aproba în. totul. Ibrahim avea o minte ascuţită şi un remarcabil spirit de observaţie. Petru fu foarte mulţumit de răspunsurile primite; îşi aminti câteva întâmplări din copilăria lui Ibrahim şi le povesti cu atâta bunăvoinţă şi veselie, încât nimeni n'ar fi putut ghici în gazda binevoitoare şi
212
bucuroasă de oaspeţi, pe eroul dela Poltava, pe puternicul şi temutul înnoitor al Rusiei.
După masă, ţarul se duse să se odihnească, după obiceiul rusesc. Ibrahim rămase cu împărăteasa şi cu marile ducese. Căuta să le dea răspuns la tot ce-i cereau, descriindu-le felul de viaţă al Parisului, petrecerile, năzdrăvăniile modei. Intre timp sosiră la palat câţiva oameni din preajma ţarului. Ibrahim îl recunoscu pe strălucitul cneaz Menşicov, care, cum îl văzu stând de vorbă cu împărăteasa, îi aruncă o privire trufaşă; pe cneazul Iacob Dolgoruchi, asprul sfetnic al lui Petru; pe învăţatul Brius, socotit de popor un Faust rus; pe fostul său tovarăş, tânărul Raguzinschi — şi pe alţii, veniţi la ţar cu rapoarte sau după porunci.
După două ore Veni şi ţarul.
— îa să vedem, nu ţi -ai uitat vechea meserie? Ia o tăbliţă şi vino după mine.
Petru se închise în atelierul de strungărie şi se dedică treburilor împărăţiei. Lucră pe rând cu Brius, cu cneazul Dolgoruchi, cu generalul de poliţie Devier, îi dictă lui Ibrahim câteva ucazuri şi hotărîri. Ibrahim se minuna de mintea lui ageră şi puternică, de forţa şi vioiciunea atenţiei lui, de activitatea lui atât de felurită. La urmă, Petru scoase un carnet de buzunar, să vadă dacă toate cele însemnate pentru ziua aceea fuseseră duse la capăt.
— E târziu, — îi spuse lui Ibrahim ieşind din strungărie, — de bună seamă că eşti obosit; culcă-te aici ca altădată; am să viu mâine să te scol.

Rămas singur, Ibrahim abia îşi putu veni în fire. Se afla la Petersburg; îi fusese dat să-l vadă din nou pe marele om, în apropierea căruia îşi petrecuse anii copilăriei, fără să-i cunoască măreţia.
îşi dădu scama aproape cu căinţă că, pentru prima dată dela despărţire, nu se gândise toată ziua la contesă. Simţi că noua viaţă, munca neîntreruptă, îi vor învioara inima obosită de patimă, de trândăvie şi de ascunsă tristeţe. Gândul de a fi un ajutor al marelui om, de a munci cu el la schimbarea soartei unui mare popor, îi trezi pentru prima oară sentimentul
213
unei înălţătoare ambiţii. Cu aceste gânduri se trânti pe patul ce-i fusese pregătit şi visă iar, ca deobicei, că se află în Parisul îndepărtat, în braţele contesei iubite.
CAPITOLUL III
... ca nourii
îşi schimbă faţa gândurile noastre Ce ne o drag azi, mâine vom urî. *Kuhelbecker*
A doua zi, Petru îl trezi, după cum îi făgăduise, **şi-l** felicită pentru gradul de căpitan-locotenent al bateriei de tunari din regimentul Preobrajenschi, al cărei căpitan era chiar împăratul. Lumea dela curte îl întâmpină pe Ibrahim cu prietenie, străduindu-se să-şi arate simpatia pentru noul favorit. îngâmfatul cneaz Menşicov îi strânse prietenos mâna; Şeremetev îl întrebă de cunoscuţii dela Paris, iar Golovin îl invită la masă. După Golovin, îl poftiră şi alţii, încât Ibrahim primi invitaţii la masă pentru cel puţin o lună.
Zilele îi treceau toate la fel, dar pline de activitate; deaceea nu ştia ce-i plictiseala. Cu fiecare zi, se simţea tot mai legat de ţar, tot mai adânc îi înţelegea marele suflet. A urmări gândurile unui om mare e cea mai atrăgătoare ştiinţă. Ibrahim îl însoţea pe Petru în senat, unde dezbătea probleme importante de legislaţie cu Buturlin şi Dolgoruchi; îl vedea la colegiul amiralităţii, creând marea putere navală a Rusiei, sau citind în timpul liber, împreună cu **Teofart,** Gavril Bujinschi şi Copievici, traduceri din scriitorii străini, sau vizitând fabrica vreunui negustor, atelierul vreunui meseriaş sau cabinetul vreunui savant. Rusia i se părea un uriaş atelier, unde se mişcau maşini, unde fiecare lucrător, supuuându-se ordinei comune, îşi vedea de munca lui. Ibrahim socotea că c dator şi ol să muncească la strungul lui şi căuta să nu-i mai pară rău după distracţiile vieţii pariziene. Mai greu îi venea să alunge alte amintiri scumpe: se gândea
214
deseori la contesa D., îşi închipuia dreapta ei indignare, lacrimile, tristeţea... Şi uneori, un gând îngrozitor îi sfredelea inima: oamenii din societatea aceea înaltă uitau repede şi se consolau; altă legătură, alt fericit... Ibrahim se cutremura: în sângele lui african clocotea gelozia şi lacrimi fierbinţi erau gata să-i curgă pe obrazul negru.
Intr'o dimineaţă, când se afla în cabinetul său, cercetând nişte hârtii, auzi cum cineva îl salută cu glas tare, în franţuzeşte. Ibrahim se întoarse repede: tânărul Corsacov, lăsat la Paris în vâltoarea vieţii din înalta societate, îl îmbrăţişa cu semne şi vorbe de bucurie.
— Chiar acum am sosit — şi am şi venit la tine. Toţi cunoscuţii din Paris te salută şi-ţi regretă plecarea. Contesa D. m'a rugat să-ţi spun să te întorci neapărat: iată şi o scrisoare dela ea.
Ibrahim îi zmulse scrisoarea, tremurând, se uită la scrisul atât de cunoscut şi parcă nu-i venea să-şi creadă ochilor.
— Ce fericit sunt, — continuă Corsacov, — căn'ai murit încă de plictiseală în acest Petersburg barbar! Cum e viaţa aici? Cu ce se ocupă lumea? Cine ti—**i** croitorul? Aveţi cel puţin un teatru de operă?
Ibrahim îi răspundea cu gândul în altă parte, îi spuse că în clipa aceea ţarul lucra poate pe şantierul naval. Corsacov râse.
— Văd că acum nu-ţi arde să stai de vorbă cu mine; o să vorbim altădată, pe îndelete; mă duc să mă prezint ţarului.
Făcu o piruetă şi ieşi în fugă din încăpere.
Cum se văzu singur, Ibrahim desfăcu scrisoarea cu înfrigurare. Cu multă duioşie, contesa se plângea de suferinţa ei, îl învinuia de făţărnicie şi neîncredere.
„Spui, Ibrahim, că liniştea mea ţi-i mai scumpă ca orice pe lume. Dacă ar fi adevărat, m'ai fi putut oare lăsa pradă durerii pricinuite de plecarea ta neaşteptată? Te temeai că tc-aş fi putut opri; fii sigur că aş fi putut trece peste dragostea mea, aş fi sacrificat-o pentru binele tău şi pentru ceeace crezi tu că înseamnă datorie..."
215
Contesa încheia scrisoarea cu pătimaşe mărturisiri de dragoste şi îl ruga fierbinte, dacă nu mai erau

speranţe să se mai vadă vreodată, cel puţin să-i scrie din când în când. Ibrahim recitea scrisoarea mereu şi, plin de exaltare, săruta rândurile scumpe. Ardea de nerăbdare să mai afle ceva despre contesă şi se pregăti să se ducă la palatul amiralităţii, cu nădejdea că-l va găsi pe Corsacov, dar uşa se deschise şi acesta se ivi din nou. Se şi prezentase ţarului şi, cum îi era obiceiul, părea foarte mulţumit de sine.
— *Entre nous*[1]*),* — îi spuse el lui Ibrahim, — ţarul e un om foarte ciudat; închipuieşte-ţi că l-am găsit îmbrăcat cu o cămaşă de pânză groasă, pe catargul unei corăbii noi, aşa că a trebuit să mă caţăr cu depeşele mele pe catarg. Am stat pe o scară de frânghie, nu aveam loc nici să fac o reverenţă ca lumea şi m'am fâstâcit de-a-binelea, ceeace nu mi s'a întâmplat de când mă ştiu. Cu toate acestea, după ce a citit scrisorile, m'a privit din cap până'n picioare, şi se vede că bunul gust şi eleganţa hainelor mele i-a plăcut: în orice caz, a zâmbit şi m'a chemat la recepţia de azi. Dar eu sunt cu totul străin în Petersburg: în cei şase ani cât am lipsit, am uitat cu totul obiceiurile de aici; te rog să-mi fii azi mentor, vino să mă iei şi prezintă-mă.
Ibrahim primi şi se grăbi să întoarcă vorba spre lucrurile ce-l interesau mai de-a-dreptul.
— Ei, ce mai face contesa D.?
— Contesa? De bunăseamă, la început a fost foarte amărîtă din cauza plecării tale; pe urmă, însă, s'a consolat încet-încet şi şi-a luat un nou amant; ştii pe cine? Pe lunganul acela, marchizul R. Ei, dar ce ţi-ai holbat ochii de arap? Ţi se pare ciudat? Doar ştii că nu e în firea omului şi mai ales în a femeii, să păstreze multă vreme mâhnirea? Gândeşte-te bine la asta, iar eu mă duc să mă odihnesc după drum. Nu uita să vii să mă iei.
Ce simţea Ibrahim? Gelozie? Furie? Disperare? Nu; fu cuprins de o mâhnire adâncă, apăsătoare.

[1]) Intre noi fie vorba. (In limba franceză) (N. trad.) *216*

„Am presimţit că trebuia să se întâmple aşa", îşi spuse el. Citi din nou scrisoarea, îşi plecă fruntea şi izbucni în plâns. Şi a plâns mult timp. Lacrimile i-au uşurat inima. Când se uită la ceas, văzu că era vremea de plecare. Ar fi fost foarte bucuros să nu se mai ducă la recepţie, dar prezenţa era socotită ca o datorie, căci ţarul cerea ca toţi cei din preajma lui să ia parte neapărat la aceste recepţii. Ibrahim se îmbrăcă şi se duse după Corsacov.
II găsi îmbrăcat într'o haină de casă, citind o carte franţuzească.
— Nu e prea devreme?
— Dimpotrivă, — răspunse Ibrahim, — e cinci şi jumătate, o să întârziem, îmbracă-te mai repede şi să mergem. Corsacov se ridică îndată, sună din toate puterile, servitorii veniră în fugă şi el începu să se îmbrace în grabă. Valetul francez îi aduse pantofii cu tocuri roşii, pantalonii albaştri de catifea şi o haină roz împodobită cu paiete; în antreu i se pudra în grabă peruca. I-o aduseră, şi Corsacov îşi băgă într'însa capul tuns, ceru spada şi mănuşile, se privi de vreo zece ori în oglindă şi-i spuse lui Ibrahim că e gata. Servitorii le aduseră şubele şi amândoi porniră la Palatul de Iarnă.
Corsacov îl copleşi pe Ibrahim cu tot felul de întrebări: Cine-i cea mai frumoasă femeie din Petersburg? Cine e socotit cel mai bun dansator? Ce dans e la modă? Ibrahim îi răspundea cu tare puţină tragere de inimă. Intre timp au ajuns la palat. In faţa intrării se şi aflau o mulţime de sănii lungi, echipa-gii greoaie de modă veche şi carete aurite. Lângă poartă erau îngrămădiţi vizitii mustăcioşi, îmbrăcaţi în livrele, logofeţi în straie strălucitoare, împodobiţi cu pene, şi cu baghete în mâini, husari, paji, servitori ţepeni, încărcaţi cu blănurile şi manşoanele stăpânilor — toată suita de care boierii acelor vremi socoteau că nu se pot lipsi. „Arapul, arapul ţarului", şopteau toţi la sosirea lui Ibrahim. El trecu repede prin mulţimea pestriţă a slugilor, trăgându-l după el pe Corsacov. Lacheul palatului le deschise uşa larg şi ei intrară în sală. Corsacov încremeni de uimire...

217

Intr'o încăpere mare, luminată cu lumânări de seu cu pâlpâit şters, în norii fumului de tutun, se înghesuiau, în sunetele neîntrerupte ale orchestrei, dregătorii statului, cu panglici albastre pe piept, ambasadori, negustori străini, ofiţeri de gardă în tunici verzi, meşteri corăbicri în haine scurte şi pantaloni vărgaţi. Femeile şedeau de-a-lungul pereţilor; cele tinere erau gătite în toată splendoarea modei. Pe rochiile lor strălucea aurul şi argintul; taliile subţiri li se înălţau ca nişte tulpini din crinolinele bogate; diamante le sclipeau în urechi, în buclele lungi şi împrejurul gâtului. Se mişcau vesele în dreapta şi în stânga, aşteptând cavalerii şi începutul dansului. Doamnele în vârstă se străduiau să împace cu şiretenie moda nouă cu cea veche căzută în dizgraţie; bonetele semănau cu căciulită de samur a împărătesei Natalia Chirilovna, iar crinolinele şi mantilele aminteau sarafanul şi duşegreica.[1])
Se părea că iau parte la distracţiile noi mai mult cu uimire decât cu plăcere: supărate, se uitau cum soţiile şi fiicele căpitanilor de corăbii olandezi, îmbrăcate în fuste vărgate şi bluze roşii, croşetau

ciorapi, râdeau una la alta şi vorbeau ca acasă.
Corsacov nu-şi mai venea în fire.
Un servitor se apropie de el şi de Ibrahim cu o tavă cu bere.
— *Que diahle est-ce que tout cela[2])?* — îl întrebă încet Corsacov pe Ibrahim; acesta nu-şi putu stăpâni un zâmbet.
Strălucind de frumuseţe, gătite minunat, împărăteasa şi marile ducese se plimbau printre oaspeţi, adresându-li-se cu bunăvoinţă. Ţarul se afla în altă încăpere. Vrând cu orice preţ săi se prezinte, Corsacov răzbi cu greu până la el, prin mulţimea în mişcare neîntreruptă. In încăperea aceea erau mai cu seamă străini, care fumau tacticos pipe de lut şi deşertau căni de lut. Sticle cu vin, bere, pungi de piele

[·]) Rochie şi bondiţn făcând parlc din portul naţional rus. (N. trad.)
[2]) Ce naiba o mai fi şi asta? (In limba franceză.) (N. trad.)

cu tutun, pahare cu punch şi table de şah acopereau toate mesele. La una din ele, Petru juca dame cu un căpitan de corabie, un englez cu umeri laţi, şi se salutau cu râvnă unul pe celălalt cu salve de fum de tutun; ţarul era atât de absorbit de o mişcare neaşteptată a adversarului, încât nu-l vedea pe Corsacov cum se tot învârte în jurul lor. Chiar atunci întră un om gras, cu un buchet mare pe piept, şi după ce anunţă cu glas tare că începe dansul, ieşi. O mare parte din oaspeţi, printre care şi Corsacov, îl urmară.
Cum ieşi, acesta fu din nou izbit de o privelişte neaşteptată. De-a-lungul întregii săli, în sunetele unei muzici cât se poate de plictisitoare, doamnele şi cavalerii stăteau faţă în faţă, înşiraţi pe două rânduri; cavalerii făceau plecăciuni adânci, iar doamnele — reverenţe şi mai adânci, întâi înainte, apoi la dreapta, la stânga şi iarăşi la dreapta, şi aşa mai departe. Văzând îndeletnicirea aceea încurcată, Corsacov îşi holba ochii şi-şi muşca buzele. Plecăciunile şi reverenţele durară cam o jumătate de ceas, şi când încetară în sfârşit, omul cel gras cu buchet anunţă că dansurile ceremoniale s'au sfârşit şi porunci muzicanţilor să cânte menuetul.
Corsacov se bucură şi se pregăti să-şi arate iscusinţa. Printre tinerele invitate îi plăcea mai cu seamă una. Avea vreo şaptesprezece ani, era îmbrăcată în straie scumpe, însă cu mult gust şi sta lângă un bătrân grav şi încruntat. Corsacov se îndreptă repede spre ea şi-i ceru să-i facă cinstea de a dansa cu el. Tânăra îl privi încurcată şi părea că nu ştie ce să-i răspundă. Bătrânul se încruntă şi mai tare.
Corsacov aştepta înainte, dar omul cu buchetul se apropie, îl duse în mijlocul sălii şi-i spuse grav:
— Domnul meu, te-ai făcut vinovat în primul rând pentrucă te-ai apropiat de această domnişoară, fără a-i face cele trei reverenţe.cuvenite; în al doilea rând, pentru că ai invitat-o la dans, când la menuet acest drept e al doamnelor şi nu al cavalerilor; pentru asta vei fi aspru pedepsit, şi anume va trebui să bei *cupa vulturului mare.*

Corsacov era nespus de uimit. Fu înconjurat într'o clipă de invitaţi, care-i cereau gălăgioşi să-şi ispăşească pedeapsa pe loc. Auzind râsete şi strigăte, Petru veni şi el din încăperea vecină, căci îi plăcea să fie de faţă la asemenea pedepse. Mulţimea îi făcu loc şi el se opri în cercul unde sta condamnatul, lângă mareşalul recepţiei, care ţinea în mâini o cupă uriaşă, plină cu vin de Malvasia. In zadar căuta mareşalul să-l convingă pe vinovat să se supună legii de bunăvoie.
— Aha, — ţspuse Petru, văzându-l pe Corsacov. — Te-ai prins, frate. Ei, musiu, dă-i drumul, bea-o fără să te strâmbi!
Nu mai era nicio scăpare. Bietul Corsacov deşertă întreaga cupă pe nerăsuflate şi o dădu înapoi mareşalului.
— Ascultă, Corsacov, — îi spuse Petru, — porţi pantaloni de catifea pe care nici eu nu-i port, cu toate că-s mult mai bogat ca tine. Asta se chiamă risipă; vezi să nu ne certăm.
După ce ascultă dojana ţarului, Corsacov vru să iasă din cerc, dar se clătină şi era cât pe-aci să cadă, spre marea bucurie a ţarului şi a întregii adunări vesele. întâmplarea asta nu numai că n'a turburat armonia şi farmecul petrecerii, ci, dimpotrivă, a însufleţit-o. Cavalerii prinseră să bată din călcâie şi să facă plecăciuni, iar doamnele făceau reverenţe şi toţi băteau din tocuri cu foc, fără să ţină seama de tact. Insă Corsacov nu mai fu în stare să ia parte la veselia generală. La porunca tatălui ei, Gavrila Afanasievici, tânăra pe care o alesese, Corsacov se apropie de Ibrahim, îşi plecă în jos ochii albaştri şi îi întinse sfioasă mâna. Ibrahim dansă menuetul şi o petrecu înapoi la loc. După aceea îl căută pe Corsacov, îl scoase din sală, îl aşeză în trăsură şi-l duse acasă. Pe drum, Corsacov bolborosea cu limba

împleticită: „Afurisită recepţie! Afurisită cupă a vulturului mare!..." Curând căzu însă într'un somn adânc; n'a simţit cum a ajuns acasă, cum a fost dezbrăcat şi pus în pat. A doua zi se trezi cu dureri de cap; îşi amintea nedesluşit de forfota şi reverenţele din ajun, de fumul gros de tutun, de omul cu buchetul şi de cupa vulturului mare.

CAPITOLUL IV

Bătrânii nu zoreau la praznic Iar cupa grea, pe câte ştiu, Nu da ocolul mesei grabnic, Plină cu vinul stacojiu.
Ruslan şi Ludmila

Acum a venit vremea să-l prezint cititorului binevoitor pe Gavrila Afanasievici Rjevschi. Se trăgea dintr'un vechi neam de boieri, era stăpânul unei moşii uriaşe, îi plăcea să aibă musafiri, îi plăcea vânătoarea cu şoimi şi avea o mulţime de servitori; într'un cuvânt, era un adevărat boier rus şi, după cum spunea chiar el, nu putea suferi obiceiurile nemţeşti şi căuta să le păstreze în casă pe cele strămoşeşti, dragi lui.

Fiică-sa avea şaptesprezece ani. Rămasă de mică fără mamă, fusese crescută după vechile datini, înconjurată de dădace, doici, prietene şi slujnice; făcea broderii cu fir şi nu ştia carte. Cu tot dispreţul pentru tot ce era străin, tatăl ei nu se putu împotrivi dorinţei ei de a învăţa dansurile nemţeşti dela un ofiţer suedez prizonier, care locuia în casa lor.

Acest merituos maestru de dans avea cincizeci de ani; fusese rănit la piciorul drept în bătălia dela Narva şi nu prea era bun de menuet, în schimb executa cu piciorul stâng cele mai grele mişcări, cu o artă şi o uşurinţă uimitoare. Eleva era la înălţimea străduinţelor lui. Natalia Gavrilovna era socotită la recepţii drept cea mai bună dansatoare şi de aici se trăgea şi greşeala lui Corsacov, care veni a doua zi la Gavrila Afanasievici, să-şi ceară scuze. Dar mândrului boier nu-i plăcură nici vorbele căutate, nici eleganţa tânărului filfison, deaceea-l porecli în derâdere „maimuţă franţuzească".

Era într'o zi de sărbătoare; Gavrila Afanasievici aştepta câţiva prieteni şi rude. In sufrageria în stil vechi se pregătea masa lungă, şi oaspeţii veneau cu nevestele şi cu fiicele, eliberate în sfârşit de veşnica şedere în casă, prin porunca şi pilda ţarului. Natalia Gavrilovna veni în faţa musafirilor cu o tavă de argint

cu păhărele de aur; băură toţi, regretând ca nu mai era în obicei sărutul pe care îl primeai cu acest prilej înainte vreme. Se aşezară la masă: lângă Gavrila Afanasievici se aşeză socrul său, cneazul Boris Alexeevici Lâcov, un boier de şaptezeci de ani; ceilalţi oaspeţi, din respect pentru vechimea neamurilor, se aşezară, bărbaţii de o parte a mesei, femeile de alta, amintind de mestnicestvo[1]) şi de vremurile fericite de demult; la celălalt capăt al mesei, la locul obişnuit, stăteau **jupâneasa,** îmbrăcată într'o rochie de modă veche, o pitică de 30 de ani, zbârcită şi ţeapănă, şi maestrul de dans, prizonierul, cu tunica lui albastră, veche.

Pe lângă masa plină cu tot felul de bucate, forfoteau neîntrerupt o sumedenie de servitori; printre ei se vedea intendentul, cu privirea aspră, pântecos, în ţinută solemnă. începutul prânzului fu închinat în întregime mâncărurilor vechii noastre bucătării ruse; numai zgomotul farfuriilor şi al lingurilor turbura tăcerea. Socotind pesemne, în sfârşit, că o timpul să stea de vorbă cu oaspeţii, gazda se întoarse şi întrebă:

— Unde-i Echimovna? Chemaţi-o încoace! Câţiva servitori se repeziră s'o caute, dar tocmai atunci intră, dansând şi cântând, o femeie în vârstă, sulemenită, îmbrăcată cu o rochie de damasc largă şi decoltată, împodobită cu flori şi zorzoane strălucitoare. Fu primită cu plăcere de toată lumea.

— Bună ziua, Echimovna, — spuse cneazul Lâcov. — Cum o mai duci?

— Bine, cumetre, sunt sănătoasă: cânt, dansez şi aştept un mire.

— Unde-ai fost, prostănaco? — o întrebă stăpânul.

— Mă găteam, cumetre, pentru scumpii oaspeţi. Pentru tărbătoarea domnului, după ucazul ţarului, după porunca boierului, după năravul nemţilor, spre râsul oamenilor...

[J]) Rânduialu din secolele XV-XVII, conform căreia demnităţile se acordau boierilor potrivit nobleţei neamului şi importanţei funcţiunilor deţinute de strămoşi. (N. trad.)

Toţi izbucniră în râs şi bătrâna-bufon se duse la locul ei, după scaunul stăpânului.

— Proasta minte, minte, dar mai spune câteodată şi drept! —glăsui Tatiana Afanasievna, sora cea mare a gazdei şi mult preţuită de el. Intr'adevăr, moda de azi e o batjocură pentru toată lumea. Ce să mai spui de rochiile femeieşti, dacă voi, boierilor, v'aţi ras barba şi-aţi îmbrăcat caftane cu coadă

scurtă? Păcat, zău, de sarafan, de panglicile fetelor şi de povoinicul[1]) nevestelor. Când te uiţi la frumoasele de azi — te apucă şi râsul şi mila: părul ca pâslă, uns, plin de făină franţuzească; pântecul şi-l strâng, mai-mai să se rupă; fustele sunt trase pe nişte cercuri de butoi, în sanie intră sucite într'o parte; când intră pe uşă, se apleacă; nu pot nici să se aşeze, nici să stea, nici să răsufle în voie — adevărate mucenice, sărăcuţele!
— Hei, Tatiana Afanasievna! — spuse (hirila Pe-trovici T., fost guvernator în Riazan, unde se alesese cu trei mii de suflete şi o nevastă tânără, şi unele şi altele câştigate **nu** pe calea cea mai cinstită. După mine, soţia n'are decât să se îmbrace cum i se năzare; chiar ca o paparudă, sau ca împăratul Chitaiului, dacă-i place, numai să nu-şi facă în fiecare lună rochii noi şi pe cele vechi să le arunce încă bune de purtat, înainte vreme, fetele căpătau zestre sarafanul bunicii, iar rochiile de acum, azi le poartă stăpâna, mâine slujnica. Se poate? Se ruinează boierimea rusă! Ce să mai spun, jale!
Se uită oftând la Măria Ilinicina, nevastă-sa, căreia se vedea că nu-i plăceau deloc nici laudele vechilor obiceiuri, nici osândirea celor noi. Celelalte femei frumoase gândeau ca şi ca, dar tăceau, căci pentru o femeie tânără, modestia se socotea pe atunci o însuşire de nelipsit.
— Şi cine-i vinovat? — întrebă Gavrila Afanasievici, gustând • dintr'un ulcior cu cvas spumos, — oare nu

[1]) Un fel de broboadă caro făcea parte din vechiul port naţional rus. (N. trad.)

chiar noi? Femeile tinere îşi fac de cap, iar noi le îngăduim!
— Ce putem face, dacă nimic nu atârnă de voinţa noastră? — răspunse Chirila Petrovici. •— Mulţi ar fi bucuroşi să-şi închidă nevasta în casă; dar o chiamă cu toba la recepţie; bărbatul se gândeşte la bici, iar soţia gândeşte cum să se tot gătească. Of, recepţiile astea! Ne-a pedepsit dumnezeu cu ele pentru păcatele noastre!
Măria Ilinicina stătea ca pe ghimpi, abia se stăpânea să nu spună şi ea ceva; în sfârşit, nu mai putu răbda, se întoarse spre soţul ei şi cu un zâmbet acru îl întrebă ce găseşte rău în recepţii.
— Tocmai asta e rău, că de când au început să fie recepţii, bărbaţii n'o mai pot scoate la capăt cu nevestele care au uitat cuvântul apostolului, că femeia să se teamă de bărbat. N'au grijă de gospodărie, ci de bulendre noi; nu se gândesc cum să fie pe plac bărbatului, ci cum să fie mai repede băgate în seamă de ofiţerii fluieră-vânt. Şi apoi, e cuviincios oare ca soţia sau fiica urmi boier rus să stea alături de trabu-carii nemţi şi de slujnicele lor? Cine a mai pomenit să dansezi până noaptea târziu şi să stai de vorbă cu oameni tineri! Cel puţin dacă ar fi rude, dar aşa, cu străini, cu necunoscuţi?
— Aş avea şi eu o vorbă în guşă. Dar tac, căci lupul e la uşă! —spuse Gavrila Alanasievici, încruntându-se; —nu, recepţiile nu-mi plac nici mie; rişti să dai peste vreun om beat sau chiar să te îmbete, ca să râdă de tine. Afară de asta, trebuie să fii cu băgare de seamă ca vreun târîe-brâu să nu facă vreo boacănă cu fata ta, căci -tinerii de azi sunt răsfăţaţi, de nu mai ştii cum să le spui. Iată, de pildă, la recepţia trecută, fiul răposatului Evgraf Serghee-vici Corsacov a făcut-o aşa de boacănă cu Nataşa, că m'am înroşit de ruşine. A doua zi, când mă uit, văd că intră la mine în curte o trăsură şi se opreşte tocmai la prag; mă gândeam: cine să fie — nu cumva cneazul Alexandr Danilovici? Da'de unde! Era Ivan Evgra-fovici; ca şi cum nu putea să se dea jos la poartă şi să vină până în casă pe jos... Nu! a intrat glonţ, a

făcut o reverenţă şi a început a flecari!... De, doamne iartă-mă! Echimovna ştie să-l maimuţărească, de te pufneşte râsul, lată, arată-ne, proasto, cum face maimuţa franţuzească...
Echimovna luă repede un capac de pe masă, îl prinse la subţioară ca pe o pălărie şi începu să facă tot felul de **strâmbături,** să bată din călcâie, să facă reverenţe, spunând: „Musie... mamzel... asamble... pardon". Oaspeţii izbucniră în râsete prelungi.
— Leit Corsacov, — spuse bătrânul cneaz Lâcov, când râsul începu să se potolească; îşi tot ştergea ochii de lacrimi. — Şi, adică dece n'am spune-o? Corsacov nu e nici primul, nici ultimul care s'a întors **din** ţările nemţeşti, în sfânta Rusie, taman ca un măscărici. Ce învaţă acolo copiii noştri? Să bată din călcâie, să vorbească în dumnezeu ştie ce grai, să nu-i respecte pe bătrâni, să umblo după nevestele altora. Din toţi tinerii trimişi în ţări străine la învăţătură — doamne iartă-mă — col mai mult seamănă a om arapul ţarului!
— Da, — adause Gavrila Afanasievici, — e un om serios şi de treabă, nu-i un fluieră-vânt... Ei, dar cine intră cu sania în curte? N'o fi tot maimuţa aceea franţuzească? Ce staţi cu gura căscată, vitelor? — spuse el slugilor. —Daţi fuga, să nu-l primiţi; şi, de acum înainte...

— Stai, barbă bătrână, mi se pare că aiurezi! —îl întrerupse Echimovna. — Sau eşti chior? E sania împăratului; a venit ţarul.
Gavrila Afanasievici se ridică repede, toată lumea se repezi la ferestre şi-l văzu într'adevăr pe ţar cum se urca pe pridvor, sprijinindu-se de umărul ordonanţei. Se iscă o mare învălmăşeală. Gazda se repezi să-i iasă înainte, slugile începură să alerge ca ieşite din minţi; oaspeţii, în care intrase frica, se şi gândeau cum s'o şteargă mai repede acasă. Deodată, din vestibul răsună glasul de tunet al ţarului; toţi amuţiră şi Petru intră, însoţit de stăpânul casei, năuc de bucurie.
— Bună ziua, domnilor! — spuse Petru vesel.
I se răspunse cu plecăciuni adânci. Privirea lui ageră recunoscu repede în mulţime pe fiica gazdei. Ii făcu semn

să se apropie. Natalia Gavrilovna se îndreptă spre el, în aparenţă destul de îndrăzneaţă, dar înroşin-du-sc nu până la urechi, ci până la umeri.
— Te faci mai frumoasă din zi în zi — îi spuse ţarul, şi o sărută pe creştet, după cum îi era obiceiul. Apoi adause, întorcându-se spre oaspeţi:
— Ei, ce? Stăteaţi la masă şi v'am stricat prânzul. Vă rog, aşozaţi-vă, iar mie, Gavrila Afanasievici, dă-mi te rog nişte votcă cu **anason.**
Stăpânul casei se repezi spre intendentul majes-tuos, îi zmulse tava din mâini, umplu singur păhărelul de aur, şi-l întinse ţarului cu o plecăciune. Petru bău, mancă un covrig, şi-i rugă din nou să-şi vadă de mâncare mai departe. Toţi se aşezară, afară de pitică şi de jupâneasă, care nu îndrăzneau să rămână la masa cinstită cu prezenţa împăratului. Petru se aşeză lângă gazdă şi ceru ciorbă. Ordonanţa îi aduse o lingură de lemn cu mâner de fildeş, un cuţit şi o furculiţă cu mâner verde de os. Petru nu mânca decât cu tacâmul lui. Masa, atât de însufleţită mai înainte prin râsete şi vorbe, continua acum în tăcere şi stingherealâ. De bucurie şi din respect, gazda nu mânca nimic, musafirii erau şi ei stânjeniţi şi ascultau cu veneraţie cum împăratul vorbea nemţeşte cu prizonierul suedez despre campania din 1701. întrebată de câteva ori de ţar, Echimovna răspundea cu sfioasă chibzuială, ceeaco (fie zis în treacăt) nu dovedea deloc că ar fi fost proastă din naştere. In sfârşit, prânzul se sfârşi. Ţarul se ridică dela masă, urmat de ceilalţi oaspeţi.
— Gavrila Afanasievici, — spuse el gazdei, — vreau să vorbesc **cu tine** între patru ochi.
11 luă de braţ şi se duseră în salon închizând uşa după ei. Oaspeţii rămaseră în sufragerie, vorbind în şoaptă despre această vizită neaşteptată şi, spre a nu părea nelalocul lor, ieşiră unii după alţii, fără a mai mulţumi gazdei pentru masă. Bătrânul socru, fiica şi sora lui Gavrila Afanasievici îi petrecură încetişor până îri prag' şi rămaseră singuri, în sufragerie, aşteptând să iasă ţarul.

CAPITOLUL V

Ori nevastă îţi găsesc Ori morar nu mă numesc. *Alhesimov,* din *opera „Morarul*

Peste o jumătate de ceas, uşa se deschise şi Petru ieşi. Răspunse cu o gravă înclinare a capului la cele trei plecăciuni ale cneazului Lâcov, ale **Ta ti anei** Afanasievna şi ale Nataşei şi so îndreptă spre vestibul. Gazda îi ţinu şuba căptuşită cu stofă roşie, îl petrecu până la sanie şi-i mai mulţumi odată pentru cinstea ce i-o făcuse. Petru plecă.
Gavrila Afanasievici se întoarse în sufragerie foarte îngândurat. Porunci supărat slugilor să strângă masa mai repede, o trimise pe Nataşa în iatacul ei, spuse surorii şi socrului că are de vorbit cu dânşii şi se duseră împreună în iatacul undo avea obiceiul să se odihnească după masă. Bătrânul cneaz se culcă pe patul de stejar, Tatiana Afanasievna se aşeză într'un fotoliu vechi, tapisat cu damasc şi-şi puse picioarele pe un taburet; Gavrila Afanasievici închise toate uşile, se aşeză pe pat, la picioarele cneazului Lâcov şi începu cu glas scăzut:
— Ţarul n'a venit la mine fără rost; ghiciţi ce anume a vorbit cu mine?
— De unde să ştim, frăţioare, — spuse Tatiana Afanasievna.
— Nu cumva ţi-a poruncit să cârmuieşti vreun ţinut? Era şi timpul. Sau ţi-a propus să intri în diplomaţie? Aşa-i? Căci la împăraţii străini se trimit nu numai slujbaşi, ci şi oameni de neam mare!
— Nu, — răspunse încruntat ginerele. — Eu sunt un om de croială veche; azi nu-i nevoie de slujba noastră, cu toate că un nobil pravoslavnic rus face mai mult decât începătorii din zilele noastre, decât toţi brutarii şi veneticii aceştia — dar asta-i altă treabă.
— Atunci despre ce a binevoit să vorbească atâta timp cu tine, frate? — întrebă Tatiana Afanasievna.— Nu ţi s'a întâmplat oare vreun rău? Doamne, fereşte şi apară!

15
227
— Nu mi s'a întâmplat nimic rău, dar trebuie sa vă spun că m'a pus pe gânduri.
— Ce-i frăţioare? Despre ce-i vorba?
— E vorba de Nataşa, ţarul a venit s'o peţească.
— Slavă domnului, — rosti Tatiana Afanasiovna, făcându-şi cruce. — Fata e de măritat, şi cum e peţitorul, aşa-i şi ginerele, — dă doamne dragoste şi înţelegere, că cinstea e mare. Cu cine vrea s'o mărite ţarul?
— Hm, — făcu Gavrila Afanasievici, — cu cine? Asta e!
— Cu cine? — întrebă şi cneazul Lâcov, gata să adoarmă.
— Ghiciţi...
— Frăţioare dragă, — răspunse bătrâna, — cum putem ghici? Parcă puţini tineri de însurat sunt la curte; oricine ar ii fericit s'o ia pe Nataşa. E cumva Dolgoruchi?
— Nu, nu e Dolgoruchi.
— Ei, domnul cu el, că prea e îngâmfat. Şoin, Troecurov?
— Nu, niciunul din ei.
— Nici mie nu-mi plac. Sunt uşuratici şi prea s'au luat după obiceiurile cele nemţeşti. Ei, atunci, Miloslavschi?
— Nu, nici el...
— Domnul cu dânsul; e bogat dar prost. Ei, cu cine? Cu Eleţchi, cu Lvov? Da? Sau poate cu Raguzinschi? Cum crezi, dar nu mă taie capul. Cu cine vrea s'o mărite ţarul pe Nataşa?
— Cu arapul Ibrahim.
Bătrâna scoase un ţipăt şi dădu din **mâini,** cneazul Lâcov îşi zmuci capul pe perină şi spuse şi el plin de uimire:
— Cu arapul Ibrahim!
— Frăţioare dragă, — spuse bătrânica cu ochii în lacrimi, — ai milă şi nu-ţi prăpădi copilul, n'o lăsa pe Nataşa în ghiarele diavolului negru.
— Dar cum l-aş putea refuza pe ţar, care ne-a făgăduit pentru asta **milostivenia lui** mie şi întregului nostru neam?
228
— Cum aşa, — strigă bătrânul cneaz căruia îi pierise somnul, — Nataşa, nepoata mea, să fie dată unui arap cumpărat!
— Nu e de neam prost, — spuse Gavrila Afanasievici, — e fiul sultanului arăpesc. Turcii l-au luat ostatec şi l-au vândut la Ţarigrad, iar trimisul nostru de-acolo l-a răscumpărat şi l-a dăruit ţarului. Fratele mai mare al arapului a venit în Rusia cu o răscumpărare maro şi...
— Gavrila Afanasievici, taică! — îl întrerupse bătrâna, — am mai auzit noi povestea, despre Bova Corolevici şi Eruslan Lazarevici[1]). Spune-ne mai bine ce-ai răspuns ţarului la asemenea petitorie!
— Am spus că, dacă el vrea aşa, datoria noastră de supuşi e să-l ascultăm în toate.
In clipa aceea, după uşă se auzi un zgomot. Gavrila Afanasievici se duse s'o deschidă, dar simţi că e ţinută de ceva şi o împinse cu putere; uşa se deschise şi o văzură pe Nataşa leşinată, întinsă pe podeaua pătată cu sânge.
I se strânsese inima când ţarul se retrăsese cu tatăl ei. O presimţire îi spunea că e vorba de ca, şi când Gavrila Afanasievici îi spuse să plece, că are de vorbit cu mătuşa şi cu bunicul, ea nu-şi putu birui curiozitatea de femeie, se furişă încet prin odăi spre iatacul unde se afla tatăl ei şi nu scăpă niciuna din grozavele vorbe ce s'au rostit acolo; când auzi ultimele cuvinte ale tatălui, sărmana fată leşină, căzu şi se lovi cu capul de sipetul ferecat unde i se păstra zestrea.
Se adunară slugile; Nataşa fu ridicată, dusă în camera ei şi întinsă pe pat. După câtva timp se trezi, deschise ochii, dar nu recunoscu **nici** pe mătuşa sa şi nici pe tatăl ei. O cuprinseră frigurile. Pomenea aiurând de arapul ţarului, de nunta ei — şi deodată strigă cu un glas ascuţit şi plin de tânguire: „Valorian, scumpul meu Valerian, viaţa mea! Scapă-mă: iată-i, iată-i!..." Tatiana Afanasievna se uită cu nelinişte la fratele ei, care păli, îşi muşcă buzele şi ieşi tăcut din
) Personagii din basmele populare ruse. (N. trad.)
229

-
iatac. Se întoarse la bătrânul cneaz, caro rămăsese jos, neputând să urce scările.
— **Ce-i** cu Nataşa? — întrebă el.
— Rău, — răspunse părintele mâhnit, — mai rău decât credeam: aiurează şi pomeneşte numele de Valerian.
— Care Valerian? Nu cumva orfanul acela, fiu de strelit crescut în casa ta?
— El e, — răspunse **Gavrila** Afanasievici. — Spre nenorocul meu, tatăl lui m'a scăpat dela moarte în timpul răscoalei, şi dracul m'a pus să-l primesc în casă pe blestematul pui de lup. Acum doi ani, când a fost **luat** în armată, la cererea lui, Nataşa a izbucnit în plâns luându-şi rămas bun, iar el stătea ca o stană de piatră. Am bănuit ceva — şi i-am spus surorii mele. Dar de atunci Nataşa nu l-a mai pomenit şi nu s'a mai auzit nimic despre dânsul. Credeam că l-a uitat; dar se vede că nu. M'am hotărît, are să se mărite cu arapul.
Cneazul Lâcov nu s'a opus, căci ar fi fost de prisos. Plecă acasă; Tatiana Afanasievna rămase la căpătâiul Nataşei; Gavrila Afanasievici trimise după doctor, se închise în odaia lui şi peste casă se lăsă tăcerea şi tristeţea.
Neaşteptata petitorie îl uimi pe Ibrahim cel puţin tot atât cât l-a uimit pe Gavrila Afanasievici. Iată cum s'au întâmplat lucrurile: într'o zi, în timp ce lucra cu el,' Petru i-a spus:
— Văd, frate, că eşti cam abătut; spune drept. îţi lipseşte ceva?
Ibrahim îl încredinţa căe foarte mulţumit de soarta lui şi că nu doreşte alta mai bună.
— Rine, dacă eşti abătut fără nicio pricină, ştiu eu ce leac îţi trebuie!
După ce isprăviră lucrul, Petru îl întreabă:
— Iţi place fata cu care ai dansat menuetul la recepţia trecută?
—• E foarte drăguţă şi mi se pare modestă şi bună.
— Dacă-i aşa, îţi voi face cunoştinţă mai de aproape. Vrei să te însori cu ea?
— Eu, măria ta?

— **Ascultă, Ibrahim,** eşti singur aici, fără rude, străin pentru toţi, afară de mine. Ce ai să te faci, sărmanul meu negru, dacă mâine-poimâine mor? Trebuie să-ţi găseşti un rost cât mai e vreme; să-ţi găseşti un sprijin prin noi legături, să te apropii de boierimea rusă.
— Ţarul meu, sunt **fericit** că-mi daţi ocrotirea şi mila majestăţii voastre. Să dea dumnezeu să nu trăiesc mai mult decât ţarul şi binefăcătorul meu, asta-i tot ce doresc; şi dacă aş vrea să mă însor, ar vrea oare **fata** şi părinţii ei[1]? înfăţişarea mea...
— înfăţişarea ta? Prostii! Nu eşti un om vrednic? Fata trebuie să asculte de părinţi; să vedem ce o să spună bătrânul Gavrila Rjevschi, când am s'o cer chiar eu în căsătorie pentru tine.
După aceste cuvinte, ţarul porunci să i se pregătească sania şi-l lăsă po Ibrahim adânc îngândurat.
„Să mă însor! se gândea africanul; dece nu? Oare sunt sortit să trăiesc în singurătate şi să nu cunosc bucuriile şi datoriile sfinte ale oricărui om, numai pentrucă m'am născut la o anumită latitudine? Nu pot spera că voi fi iubit — vorbe copilăreşti! Parcă se poate crede în dragoste? Parcă poţi s'o găseşti în inima uşurateca a femeii? Renunţând pentru totdeauna la rătăcirile plăcute, mi-am ales bucurii mai trainice. Ţarul are dreptate: trebuie să mă gândesc la viitor. Căsătoria cu tânăra Rjevscaia mă va uni cu mândra nobilime rusă, şi nu voi mai fi un venetic în noua mea patrie. Nu-i voi cere soţiei să mă iubească, mă voi mulţumi să-mi fie credincioasă, iar prietenia voi şti să i-o câştig prin constantă delicateţe, încredere şi îngăduinţă".
Ibrahim voi să se apuce de lucru ca deobicei, dar gândurile luară drumul închipuirii. Lăsă hârtiile şi ieşi să se plimbe pe malul Nevei. Deodată, auzi glasul **lui** Petru; se întoarse şi-l văzu coborînd din sanie şi îndreptându-se spre el vesel. II luă de braţ:
— S'a făcut, frate! Te-am logodit. Mâine să te duci la socru-tău, dar ia seama, iă-i pe plac mândriei lui de boier: lasă sania la poartă şi treci prin curte pe jos; vorbeşte-i despre meritele lui, despre neamul lui şi

va rămâne încântat de tine. Iar acum, — continuă ţarul, ridicându-şi bastonul, — du-mă la vicleanul acela de Danilâci; trebuie să-i cer socoteală pentru poznele făcute.
Jbrahim îi mulţumi din inimă pentru grija părintească, îl conduse până la minunatul palat al cneazului Menşicov şi se întoarse acasă.
CAPITOLUL VI

Candela ardea neclintită în faţa icoanelor familiei, cu geamuri de sticlă şi cu rame strălucitoare de argint şi aur. Flacăra **pâlpâitoare** lumina slab patul ascuns după o perdea şi măsuţa **plină** de sticluţe cu etichete. Lângă sobă sta o slujnică cu o furcă de tors; numai sfârâitul uşor al fusului **turbura** liniştea iatacului.
— Cine-i aici? — **întreba** un glas slab. Slujnica se ridică îndată, se apropie de pat şi dădu cu grijă perdeaua la o parte. — Mai e mult până se luminează de ziuă? — întrebă Nat alia.
— Suntem la amiază... —răspunse slujnica.
— Ah, doamne, atunci dece o întuneric?
— Sunt trase obloanele, duducuţă.
— Ajută-mă mai degrabă să mă îmbrac.,
— Nu-i voie, duducuţă, doftorul a spus că nu so poate.
— Sunt bolnavă? Demult?
— De două săptămâni.
— Nu mai spune! Mic mi se parc că abia ieri m'am culcat....
Nataşa tăcu; se străduia să-şi adune gândurile. 1 se întâmplase ceva, dar ce anume? Nu-şi putea aminti. Slujnica tot mai stătea în fata ei, **aşteptând** porunca. De jos se auzi un zgomot surd.
— Ce-i acolo? — întrebă bolnava.
— Boierii au stat la masă. Acum se ridică. îndată are să vină aici Tatiana Afanasievna. — Nataşa parcă se bucură făcu un semn neputincios cu mâna. Slujnica trase perdeaua şi se aşează din nou la furca ei.
232
Peste câteva clipe, de după uşă se ivi un cap cu bonetă largă, albă, cu panglici de culoare închisă, şi cineva întrebă cu jumătate de glas:
— Cum se simte Nataşa?
— Bună ziua, mătuşico, —spuse încet bolnava şi Tatiana Afanasievna se grăbi spre ea.
— Duducuţă şi-a venit în fire, — spuse slujnica, apropiind încet un fotoliu.
Bătrâna sărută plângând faţa palidă şi trasă a nepoatei şi se aşează lângă ea. Curând intră şi doctorul neamţ, în haine negre, cu perucă de savant, luă pulsul Nataliei şi spuse, mai întâi pe latineşte, pe urmă pe ruseşte, că primejdia a trecut. Ceru hârtie şi cerneală, scrise o nouă reţetă şi plecă. Bătrâna se sculă, o mai sărută pe Nataşa odată şi se duse jos să-i ducă **lui** Gavrila Afanasievici vestea cea bună.
In salon şedea arapul ţarului, îmbrăcat în uniformă, cu chipiul în mână şi cu spada la brâu; vorbea cu Gavrila Afanasievici respectuos. Tolănit pe un divan moale, Corsacov asculta cu gândul în altă parte, ju-cându-se cu un câine de vânătoare; plictisit de această îndeletnicire, se sculă să se uite în oglindă, obişnuitul refugiu al trândăviei lui, şi o văzu pe Tatiana Afanasievna, făcând de după uşă nişte semne fratelui ei.
— Sunteţi chemat, Gavrila Afanasievici, — spuse **el,** întrerupându-l pe Ibrahim.
Gavrila Afarîasievici ieşi îndată, şi uşa se închise după el.
— Mă uimeşte câtă răbdare ai, —spuse Corsacov către Ibrahim. — De un ceas întreg îi asculţi aiurelile despre vechimea neamului lui Lâcov şi Rjevschi, şi încă mai adaugi la ele observaţii morale! In locul tău, *faurais plante lă[1])* pe bătrânul acesta mincinos şi tot neamul lui, laolaltă cu Natalia Gavrilovna care face mofturi, preiăcându-sc bolnavă — *une petite sante[2]).* Spune drept, nu cumva eşti îndrăgostit de această mică *mifauree?[3])* Ascultă, Ibrahim, —continuă
') L-aş fi lăsat naibii (In limba franceză) (N. trad.) [a]) O sănătate şubredă. (In limba franceză) (N. trad.) [3]) Afectată. (In limba franceză) (N. trad.)
233
Corsacov, — urmează-mi sfatul cel puţin odată: să ştii că sunt un om mai chibzuit decât par. Lasă gândul acesta nesocotit, nu te însura. Mi se pare că logodnica ta nu prea ţine la tine. Şi câte nu se întâmplă pe lume? De pildă: desigur eu nu sunt urât, dar s'a întâmplat totuşi să-i înşel pe nişte soţi, care zău nu erau cu nimic mai urâţi ca mine. Iar tu ţi-aminteşti de prietenul nostru din Paris, contele D.? Nu te poţi bizui pe fidelitatea femeilor; fericit cel care priveşte toate acestea cu indiferenţă. Dar tu!... Cu firea ta înflăcărată, meditativă şi bănuitoare, cu nasul tău turtit, cu buzele tale groase, cu părul acesta creţ, să te arunci în toate primejdiile căsniciei?...
— Iţi mulţumesc pentru sfatul prietenesc, — îl întrerupse Ibrahim rece, — dar cunoşti proverbul: nu e treaba ta să legeni copiii altora...
— Ia scama, Ibrahim, — răspunse Corsacov, râzând, — să nu ţi se întâmple să adevereşti acest proverb, la propriu, cuvânt cu cuvânt.
In încăperea de-alături, vorba era tot mai aprinsă.

— Ai s'o omori, — spunea bătrâna, — nici n'are să se poată uita la el.
— Dar gândeşte-te şi tu, — îi răspunse încăpăţânat fratele, — sunt două săptămâni de când vine ca logodnic şi nu şi-a văzut până acum logodnica. Poate crede, la urma urmei, că boala ei e o născocire, că vrem să câştigăm timp ca să scăpăm de el. Ce va spune ţarul? De trei ori a trimis până acum să afle de sănătatea Nataliei. Poţi să spui ce vrei, dar n'am de gând să mă cert cu el.
— Doamne, dumnezeule, — spuse Tatiana Afana-sievna. — Sărmana! Lăsă-mă cel puţin s'o pregătesc pentru o asemenea vizită.
Gavrila Afanasievici consimţi şi intră în salon.
— Slavă domnului, — îi spuse lui Ibrahim,—primejdia a trecut. Natalia se simte mult mai bine, şi dacă nu mi-ar fi ruşine să-l las singur pe scumpul meu oaspe, Ivan Evgrafovici, te-aş conduce sus să-ţi vezi logodnica.
Corsacov îl foliciiă pe Gavrila Afanasievici, îl rugă să nu se deranjeze, îl asigură că trebuie să plece imediat,
234
şi se îndreptă repede spre vestibul, iielăsându-l să-l petreacă.
Intre timp, Tatiana Afanasievna so grăbea s'o pregătească sufleteşte pe bolnavă, pentru vizita musafirului care o îngrozea. Intră în încăpere gâfâind, se aşează lângă Nataşa, îi luă mâna, dar, înainte de a apuca să-i spună o vorbă, uşa se deschise... Nataşa întrebă:
— Cine a venit?
Bătrâna încremeni. Gavrila Afanasiovici trase, la o parte draperia, se uită rece la bolnavă şi-o întrebă cum se simte. Ea vru să zâmbească, dar nu izbuti. Privirea cruntă a tatălui ei o făcu să se cutremure şi o cuprinse neliniştea. I se păru că cineva i se apropie de căpătâi. Ridică cu greu capul şi-l văzu deodată pe arapul ţarului. îşi reaminti atunci toate cele întâmplate şi se gândi cu groază la cele ce o aşteptau. Dar trupu-i istovit abia se cutremură. îşi lăsă iar capul pe pernă şi închise ochii... inima îi zvâcnea până la durere: Tatiana Afanasievna îi arătă prin semne fratelui ei că bolnava vrea să doarmă şi toţi ieşiră încetişor; slujnica luă furca şi se aşeză din nou la locul ei.
Biata fată, cum deschise ochii şi nu mai văzu lângă pat pe nimeni, spuse slujnicei s'o cheme pe pitică, dar nu mai era nevoie, căci bătrâna pitică, mică şi rotundă, se rostogoli ca o minge la picioarele ci. Las-tocica îi urmărise, ca orice femeie curioasă, pe Gavrila Afanasievici şi pe Ibrahim până sus, şi se tupilase după uşă. Cum o văzu, Natalia spuse slujnicei să plece, iar pitica se aşeză pe un scăunel lângă pat.
Niciodată un trup atât de mic n'a ascuns atât de multă energie sufletească. Lastocica se amesteca în toate, ştia de toate, avea grijă de toate. Cu firea ci şireată şi linguşitoare, ştiu să câştige dragostea stăpânilor şi ura servitorilor, pe care îi conducea despotic. Gavrila Afanasievici îi asculta pârile şi plângerile şi-i îndeplinea micile rugăminţi. Tatiana Afanasievici o consulta totdeauna şi-i urma sfaturile, iar Nataşa, nespus de legată de ea, îi încredinţa toate gândurile, toate simţămintele inimii ei de şaisprezece ani.
2S5
— Ştii, Lastocica, tătuca vrea să mă mărite cu arapul.
Pitica oftă adânc şi faţa parcă i se zbârci şi mai mult.
— Oare nu-i nicio nădejde? — continuă Nataşa. — Oare tătuca nu se va îndura de mine?
Pitica clătină din scufie.
— Şi nici bunicul, nici mătuşa n'au să-mi ia apărarea?
— Nu, duducuţă! Cât ai fost bolnavă, arapul a izbutit să vrăjească pe toată lumea. Boierul e nebun după el, cneazul numai despre el vorbeşte, iar Tatiana Afanasievna spune: „Păcat că o arap, că ginere mai bun nu puteam dori".
— oamne! Doamne! —gemu sărmana Nataşa.
— Nu te mâhni, frumoasa mea, — spuse pitica să-rutându-i mâna slăbită. — Chiar dacă ţi-e dat să te măriţi cu arapul, tot vei fi slobodă. Azi nu mai e ca înainte: soţii nu-şi mai închid nevestele; se spune că arapul e bogat; în casa voastră vor fi de toate, ai s'o duci straşnic de bine...
— Bietul Valerian! — spuse Nataşa atât de încet, încât pitica putu numai să-i ghicească vorbele.
— Asta e, domnişoară, — spuse ea cu jumătate de glas; dacă te-ai gândi mai puţin la orfanul acesta, dacă nu i-ai fi strigat numele când ai aiurat, tătuca nu s'ar fi supărat.
— Cum? — întrebă Nataşa înspăimântată — am strigat numele lui Valerian? Când eram bolnavă? Şi tătuca a auzit? S'a mâniat pe mine?

— Asta e nenorocirea, — răspunse pitica. — Acum, dacă o să-l rogi să nu le dea arapului, o să creadă că pricina e Valerian. Nu mai e nimic de făcut, supune-te voinţei părinteşti, şi fie ce-o fi.
Nataşa n'a mai spus nimic. Gândul că taina inimii îi era cunoscută de tatăl ei o zgudui puternic. Ii rămânea o singură nădejde: să moară înainte de odioasa căsătorie. Hotărîrea asta o linişti. Se supuse soartei, cu sufletul trist şi obosit.
236
CAPITOLUL Vii
In casa lui Gavrila Afanasiovici, în dreapta vestibulului, se afla o cămăruţă strâmtă cu o singură ferestruică, înăuntru puteai vedea un pat simplu acoperit cu o pătură de barchet, iar lângă pat o măsuţă de brad pe care ardea o lumânare de seu, lângă nişte caiete cu note. Pe perete atârna o tunică albastră veche şi un tricorn tot atât de vechi; deasupra lor, prinsă în trei cuie, o gravură proastă îl înfăţişa pe Carol XII călare. Sunetele unui flaut umpleau această umilă locuinţă. Maestrul de dans, prizonierul, singuraticul ei locuitor, îu scufie şi halat de nanchin, alunga tristeţea serii de iarnă, cântând vechi marşuri suedeze, care-i aminteau de vremurile vesele ale tinereţii. După două ceasuri de asemenea îndeletnicire, suedezul desfăcu flautul, îl băgă în cutie şi începu să se dezbrace.
In timpul acesta, uşa odăii se deschise şi în cameră intră un tânăr frumos şi înalt, în uniformă militară. Suedezul, uimit, se ridică speriat.
— Nu mă recunoşti, Gustav Adamâci, — spuse tânărul oaspe turburat, — nu-ţi aminteşti de băiatul pe care îl învăţai regulamentul militar suedez, şi cu care erai cât pe ce să provoci un incendiu, chiar aici în odăiţa asta, trăgând dintr'un tun de jucărie?
Gustav Adamâci se uită la el cu atenţie:
— He-ee,—strigă în cele din urmă, îmbrăţişându-l, — să trăieşti; temult este tu pe aici? Stai stăm de forbă.
In româneşte de Eusebiu Camilar
1827 — 1828
237

POVESTIRILE RĂPOSATULUI IVAN PETROVICI BELCHIN

mult aşteptat, pe care-l redăm mai os. II publicăm fără schimbări sau adnotări, ca un monument preţios de nobleţe a cugetului şi de mişcătoare prietenie şi, totodată, ca o bogată însemnare biografică.
DOAMNA PROSTACOVA: Apăi, cât despre asta. încă de mic avea o mare tragere de inimă pentru istorii.
SCOTININ: Mitrofan îmi seamănă leit...
„Neisprăvitul")
CUVÂNTUL EDITORULUI
Pornind să edităm povestirile lui Ivan Petrovici Belchin, pe care le prezentăm acum publicului, am vrut să adăugăm la ele măcar o scurtă descriere a vieţii răposatului autor, şi aşa, să satisfacem, cel puţin în parte, dreapta curiozitate a amatorilor de literatură naţională. Iată pentruce ne-am adresat Măriei Alexeevna Trafilina, ruda cea mai apropiată şi moştenitoarea lui Ivan Petrovici Belchin. Dar, din păcate, ea nu ne-a putut da niciun fel de indicaţii, deoarece nu-l cunoştea pe răposat deloc. Ne-a sfătuit însă să ne adresăm unui fost prieten al lui Ivan Petrovici — bărbat respectabil. Am urmat acest sfat şi i-am scris: am primit răspunsul
) Piesă satirică de Fonvizin. (N. trad).
2,55
Stimate domnule!
Am avut cinstea să primesc onorata dumneavoastră scrisoare din 15 ale curentei, la 23 ale acestei luni, scrisoare în care vă exprimaţi dorinţa de a avea informaţii amănunţite asupra datei naşterii şi morţii, asupra slujbei, împrejurărilor familiale şi, deasemeni, asupra ocupaţiilor şi a firii luilvanPetrovici Belchin, fostul meu sincer amic şi vecin de moşie. Cu mare plăcere îndeplinesc această dorinţă a domniei voastre şi vă împărtăşesc, stimate domn, tot ce am reţinut din ce nai-a povestit, şi deasemeni tot ce am văzut eu însumi.
Ivan Petrovici Belchin s'a născut din părinţi onorabili şi de neam, în anul 1798, în satul Goriuhino. Răposatul său tată, maiorul secund Piotr Ivanovici Belchin, s'a căsătorit cu domnişoara PelagheiaGavri-lovna, din familia Trafilin. Nu era bogat, dar era cumpătat şi gospodar foarte priceput. Fiul lor a primit cea dintâi învăţătură dela dascălul satului. Se pare că acestui om respectabil îi datora el dragostea pentru citit şi preocupările în legătură cu literatura rusă. In anul 1815, a intrat într'un

regiment de vânători pedeştri (în ce regiment anume nu-mi mai reamintesc), unde a rămas până în 1823. Murindu-i părinţii, amândoi aproape în acelaş timp, s'a văzut nevoit să demisioneze şi să revină la Goriuhino, la ocina sa.

Ivan Petrovici se apucă să-şi administreze moşia, dar, din pricina nepriceperii şi a firii lui prea blajine, îşi părădui gospodăria în scurt timp şi slăbi ordinea aspră statornicită de răposatul său părinte. II înlocui pe vrednicul şi îndemânaticul staroste, de care ţăranii lui erau nemulţumiţi (ca deobicei) şi încredinţa administrarea satului, bătrânei cămărăşiţe, care îi câş-

239

tigase încrederea prin meşteşugul ei de a-i îndruga tot felul de poveşti. Bătrâna asta proastă nu putea deosebi o bumaşcă de douăzeci şi cinci de ruble de una de cincizeci. Cununase toţi ţăranii, încât ei nu se temeau deloc de dânsa; starostele ales de ei le cânta atât de mult în strună şi făcea atâtea coţcării, încât Ivan Petrovici fu nevoit să renunţe la clacă şi să statornicească o dare foarte mică. Dar şi aici ţăranii se folosiră de slăbiciunea lui şi dobândiră, în primul an, înlesniri însemnate şi scutiri mari, iar în cei următori, mai mult de două treimi din dare o plăteau în nuci, pomuşoare şi altele asemenea. Dar chiar şi aceste dări le plăteau greu.

Ca prieten al părintelui lui Ivan Petrovici, am crezut de datoria mea să-i dau şi fiului sfaturile mele şi de multe ori i-am propus să restabilească vechea rânduială, pe care o părăsise. Astfel, venind odată la el, am cerut registrele cu socoteli ale moşiei, l-am chemat pe coţcarul de staroste şi am început să cercetez socotelile, de faţă cu Ivan Petrovici. Tânărul gospodar mă urmări la început cu cea mai mare atenţie şi interes, dar când văzu, după socoteli, că în ultimii doi ani numărul ţăranilor se înmulţise, iar numărul păsărilor domestice şi al vitelor se micşorase simţitor, so mulţumi cu această primă constatare şi mai departe nu a mai ascultat; apoi, tocmai când îl strânsesem bine cu uşa pe coţcarul de staroste, printr'un interogatoriu aspru, şi el amuţise după o cumplită încurcală — l-am auzit pe Ivan Petrovici sforăind zdravăn în jilţ. De atunci nu m'am mai amestecat în gospodăria lui şi am lăsat-o în plata celui de sus, cum o lăsa şi Ivan Petrovici, dealtfel.

Insă asta nu ne-a împiedicat de loc să fim buni prieteni şi, cu toate că-mi părea rău că e slab şi păgubeşte atâta din pricina lipsei lui de tragere de inimă, ca toţi tinerii noştri boieri, îl iubeam sincer; nici nu s'ar fi putut să nu-l iubeşti pe un tânăr atât de blând şi de cinstit. Din parte-i, Ivan Petrovici îmi dădea respectul cuvenit anilor mei şi ţinea mult la mine. Ne-am văzut aproape zilnic până la moartea lui, şi îmi preţuia vorba simplă, deşi nu ne prea ase-

240

mănam nici prin obiceiuri, nici prin felul de a gândi, nici prin **lire.**

Ivan Petrovici ducea o viaţă foarte cumpătată, ocolea orice excese; niciodată nu mi s'a întâmplat să-l văd cât de cât băut (lucru care în părţile noastre poate fi socotit o minune nemaipomenită). Se simţea foarte atras spre partea femeiască, însă timiditatea îi era cu adevărat feciorelnică[1]).

Afară de povestirile despre care aţi binevoit a aminti în scrisoarea dumneavoastră, Ivan Petrovici a mai lăsat multe manuscrise, care în parte so află la mine, iar parte au fost întrebuinţate de cămărăşiţa lui pentru felurite trebuinţe casnice. Aşa, iarna trecută, toate ferestrele aripei locuite de ea erau lipite cu prima parte a romanului pe care Ivan Petrovici n'a ajuns să-l termine.

Sus-amintitele povestiri au fost, pare-se, prima lui încercare. Acestea, spunea Ivan Petrovici erau, în parte adevărate şi auzite dela diferite persoane[2]). Insă aproape toate numele sunt născocite de dânsul, iar numirile sunt luate din ţinutul nostru, din care pricină într'un loc e pomenit şi satul meu. Nu l-a pomenit cu gând rău ci cred că mai mult din lipsă de imaginaţie.

In toamna anului 1828, Ivan Petrovici a răcit, dar din răceală a dat în friguri puternice şi a murit, cu toate neobositele îngrijiri ale medicului nostru de judeţ, om foarte iscusit, mai ales în tratamentul bolilor cronice, ca bătăturile şi altele la fel. Şi-a dat sfârşitul în braţele mele, în vârstă de treizeci de ani, şi a fost înmormântat în biserica din Goriuhino, alături de răposaţii lui părinţi.

) Urmează o anecdotă, pe care n'o publicăm, socotind-o de prisos; dar îl încredinţăm pe cititor că nu conţine nimic dăunător memoriei lui Ivan Petrovici Belchin. (N. aut.)

') Intr'adevăr, în manuscrisul domnului Bclchin. la începutul fiecărei povestiri, era scris de mâna autorului: „Auzită de mine dela cutare persoană'[1] (gradul sau titlul şi iniţialele numelui). Extragem pentru cititorii curioşi: „Căpitanul de poştă" i-a fost povestită de către consilierul titular A.G.N. „împuşcătura" de către locotenent-colonelul I. L. P. „Dricarul" de către tejghetarul B. V., „Viscolul" şi „Domnişoara", de către domnişoara G. 1. T. (N. aut.)

Era de statură mijlocie, avea ochii cenuşii, părul castaniu, nasul drept; faţa îi era uscăţivă şi palidă. Iată, stimatul meu domn, tot ce am putut să-mi amintesc despre felul de viaţă, ocupaţiile, firea şi înfăţişarea răposatului meu vecin şi prieten. Dacă aveţi de gând să folosiţi cumva cele ce v'am scris, vă rog respectuos să nu pomeniţi în niciun caz numele meu, deoarece cu toate că am o maro stimă şi dragoste fată de scriitori, totuşi socotesc de prisos să pătrund în această breaslă şi cu totul nepotrivit pentru anii mei. Cu sincer respect şi cele cuvenite...
1830, Noembrie 16 Satul Nenaradovo
Crezând de datoria mea să respect dorinţa onorabilului prieten al autorului nostru, îi aducem adâncă mulţumire pentru informaţiile date şi nădăjduim că publicul o să preţuiască sinceritatea şi bunătatea arătată.
A. P.
ÎMPUŞCĂTURA
...şi am tras unul asupra celuilalt... *Baratânschi*
Am jurat să-l împuşc după legile duelului (îi rămăsesem dator cu o împuşcătură).
Seara în tabără
1
Eram cartiruiţi în târguşorul. Cunoaşteţi viaţa ofiţerului: dimineaţa, instrucţie şi manej, apoi masa la comandamentul regimentului sau la **birt;** scara, *punch-ul* şi jocul de cărţi. In nu era nicio casă deschisă, nicio fată de măritat, ne adunam când la unul, când la altul, şi nu vedeam nimic altceva decât uniformele noastre.

Dintre noi un singur om nu era militar. Avea aproape treizeci şi cinci de ani şi noi îl şi socoteam bătrân. Ne era superior prin experienţa lui. Afară de asta, seriozitatea lui, firea lui aspră şi vorba sarcastică aveau o înrâurire puternică asupra minţilor noastre tinere. Viaţa îi era învăluită în taină. Părea rus, dar avea nume străin. Servise cândva într'un regiment de husari, avusese chiar succese. Nimeni nu ştia dece-şi dăduL-3 demisia şi dece se stabilise în târguşorul acela sărăcăcios, unde trăia şi modest şi risipitor: mergea totdeauna pe jos, cu un surtuc negru ponosit, dar avea oricând masa pusă pentru toţi ofiţerii dela noi din regiment. E adevărat, n'avea pe masă decât două sau trei feluri, pregătite de un soldat liberat, dar şampania curgea gârlă. Nimeni nu-i cunoştea averea, nici veniturile, şi nimeni nu îndrăznea să-l întrebe. La el găseai cărţi militare, în cea mai mare parte, dar şi romane. Le împrumuta cu plăcere şi nu le cerea niciodată înapoi; în schimb nici el nu înapoia niciodată cărţile împrumutate. Cea mai de seamă ocupaţie a lui era să tragă cu pistolul. Pereţii camerei lui erau găuriţi de gloanţe, sfredeliţi ca un fagure. Singura bogăţie a sărăcăcioasei lui locuinţe era o colecţie bogată de pistoale. Măiestria la care ajunsese era de neînchipuit şi dacă el ar fi avut de gând să doboare cu un glonte o pară de pe chipiul cuiva, nimeni în regimentul nostru n'ar fi şovăit să-şi ofere capul. Discutam adesea între noi despre duel. Silvio (aşa îl voi numi) nu se amesteca niciodată în discuţiile acestea. Când îl întrebam dacă se bătuse vreodată, ne răspundea sec că s'a bătut." însă nu intra în amănunte şi se vedea că nu-i plăceau astfel de întrebări. Bănuiam că are pe conştiinţă vreo victimă nefericită a cumplitei lui arte. Dar nici prin minte nu ne-ar fi trecut să-l bănuim că i-ar putea fi frică; sunt oameni pe care ţi-e deajuns să-i vezi la faţă odată, pentru a nu-i bănui nicicând de astfel de sentimente.
Deaceea
16
întâmplarea neaşteptata pe care o voi povesti ne-a uimit pe toţi
Odată,eu şi cu vreo zece ofiţeri de-ai noştri dejunam la Silvio. Am Lăut ca deobicei, adică foarte mult. După masă, ne-am ţinut de capul gazdei să facem un joc de cărţi şi el să ţină „banca". El se împotrivi multă vreme, fiindcă nu juca aproape niciodată. In cele din urmă, ceru să i se aducă o pereche de cărţi, risipi pe masă vreo cincizeci de „cervoneţi"[1]) şi se aşeză să dea cărţile. Am făcut cerc în jurul mesei şi jocul a început. Când juca, Silvio avea obiceiul să păstreze cea mai deplină muţenie; nu se certa niciodată şi nu comenta.
Dacă jucătorului care miza i se întâmpla să greşească la socoteli, atunci el ori acoperea lipsa îndată, ori înscria surplusul. Noi ştiam asta şi-l lăsam cu obiceiurile lui; dar printre noi se găsea un ofiţer mutat de curând. Cum atunci juca şi el, a marcat din nebăgare de seamă un punct în plus. Silvio luă creta şi îndreptă socoteala, după obicei. Ofiţerul se porni pe explicaţii, crezând că e o greşeală. Silvio da mai departe cărţile în tăcere. Ofiţerul îşi pierdu răbdarea, luă periuţa şi şterse ceeace i se părea înscris

greşit. Silvio luă creta şi scrise din nou acelaş lucru, înfierbântat de vin, de joc şi de râsul camarazilor, ofiţerul se socoti foarte insultat, se întoarse, apucă sfeşnicul de aramă de pe masă şi-l zvârli spre Silvio care abia avu vreme să se ferească. Noi am rămas trăsniţi. Silvio se sculă, alb de furie şi spuse, aruncând fulgere din ochi:
— Stimate domn, binevoieşte a ieşi şi mulţumeş-te-i lui dumnezeu că asta s'a întâmplat la mine în casă.
Noi nu ne-am îndoit nicio clipă de urmări şi îl şi socoteam pe noul nostru camarad mort.
Ofiţerul spuse că e gata să dea satisfacţie aşa cum îi va conveni „domnului bancher" şi ieşi. Jocul mai continuă câteva minute, dar, simţind că gazdei nu-i arde defel să mai joace, ne retraserăm unul după altul

[l]) Monetă de aur în valoare de 5 sau 10 ruble. (N. trad.)

şi no risipirăm pe la casele noastre, vorbind despre locul ce va deveni curând vacant.
A doua zi, la manej, tocmai ne întrebam dacă sărmanul locotenent mai e în viaţă, când el se şi arătă. I-am pus şi lui aceeaşi întrebare. Ne-a răspuns că nu are încă nicio veste dela Silvio. Asta ne-a mirat. Neam dus la Silvio şi l-am găsit în curte, trăgând glonte după glonte într'un as lipit de poartă. Ne primi ca totdeauna, fără să spună niciun cuvânt despre întâmplarea din ajun. Mai trecură trei zile; locotenentul tot mai trăia. Ne întrebam miraţi:„Oare Silvio n'o să se bată?" Nu s'a bătut. S'a mulţumit cu o neînsemnată explicaţie şi s'a împăcat. Asta i-a dăunat foarte mult în ochii tineretului. Tinerii iartă orice, în a'fară de lipsa de curaj; pentru ci, curajul e cea mai înaltă calitate omenească, pentru care iartă orice vicii. Dar încet, încet, totul fu uitat şi Silvio îşi recâştigă influenţa dinainte.
Numai eu mă simţeam înstrăinat de dânsul. Fiind înzestrat cu o imaginaţie romantică, fusesem mai legat de el ca oricine, viaţa lui ora pentru mine o enigmă şi-l socoteam eroul unei întâmplări misterioase. El mă iubea. Numai când vorbea cu mine, părăsea obişnuitul lui ton sarcastic, vorbea simplu şi într'un chip neobişnuit de plăcut. Dar din seara aceea nenorocită, gândul că onoarea îi era mânjită şi nespălată din propria lui vină nu mă părăsea şi mă împiedica să mă port cu el ca mai înainte; îmi era greu să-l privesc în ochi. Silvio ora prea inteligent şi cunoştea prea bine oamenii, spre a nu-şi da seama de acest lucru şi spre a nu-i ghici pricina. Părea că faptul îl întristează; am văzut de vreo două ori că vrea o explicaţie. Dar eu ocoleam prilejul şi Silvio se îndepărta de mine. De atunci mă întâlneam cu dânsul numai faţă de camarazi şi discuţiile sincere de odinioară încetară.
Locuitorii blazaţi ai capitalei habar n'au ce înseamnă, pentru acei ce trăiesc prin sate şi orăşele, zilele de marţi şi vineri, când vino poşta; atunci

Cancelaria regimentului se umple de ofiţeri. Unii aşteaptă bani, alţii scrisori, alţii ziare. Dcobicei acolo se desigilau pachetele, acolo îşi împărtăşeau noutăţile, şi toate acestea făceau ca încăperea să prezinte un tablou dintre cele mai însufleţite.
Silvio primea scrisori pe adresa regimentului nostru şi se găsea deobicei printre noi. Odată primi un pachet pe care îl desigila cu mare nerăbdare. Ochii îi scânteiau în timp ce parcurgea rândurile scrisorii. Ofiţerii n'au observat nimic, fiecare văzându-şi de scrisorile lui.
— Domnilor, — le-a spus Silvio, — împrejurările cer să plec imediat. Plec în noaptea asta. Sper că nu veţi refuza să cinaţi la mine, pentru ultima dată Te aştept şi pe dumneata, — continuă el, adresându-mi-se: — Să vii negreşit.
Cu vorbele astea, ieşi grăbit, iar noi ne-am dus pe la treburile noastre, după ce-am hotărît să ne întâlnim la el.
Am ajuns la ora fixată şi am găsit acolo aproape tot regimentul.
îşi împachetase tot avutul. Rămăseseră doar pereţii goi, găuriţi de gloanţe. Ne-am aşezat la masă; Silvio era foarte bine dispus şi, curând, veselia ne-a cuprins pe toţi. Dopurile pocneau într'una, paharele spumegau şi gâlgâiau fără încetare, iar noi îi uram din tot sufletul călătorie bună şi succes deplin. Ne-am ridicat dela masă noaptea târziu. Pe când ne puneam chipiurile, Silvio îşi luă- rămas bun dela toţi, iar pe mine mă apucă de mână şi mă opri, tocmai când mă pregăteam să plec.
— Trebuie să stau de vorbă cu dumneata! — spuse încet.
Am rămas. Musafirii au ieşit. Eram numai noi doi. Ne-am aşezat faţă în faţă şi ne-am aprins pipele în tăcere. Silvio era îngândurat; nu-i mai rămăsese nici urmă din veselia înfrigurată de mai înainte.

Paloarea sumbră, ochii sticloşi şi fumul des ce-i ieşea din gură îl făcea să semene cu un adevărat diavol. Peste câteva minute, rupse tăcerea:

-

— Poate că na ne vom mai vedea niciodată. Vreau să mă explic cu dumneata înainte de despărţire. Ai putut vedea că puţin îmi pasă de părerea altora; dumneata, însă, îmi eşti drag şi simt că mi-ar fi greu să-ţi las în minte o impresie falsă.

Se opri şi începu să-şi umple din nou pipa. Eu tăceam, cu ochii în pământ.

— Vi s'a părut ciudat, — continuă el, — că nu am cerut 3atisfacţie lui R... beţivanul acela zăpăcit! Crede-mă că, după cum aveam dreptul să aleg arma, viaţa lui era în mâinile mele, iar viaţa mea — aproape neprimojduită; aş fi putut spune că m'am stăpânit din mărinimie, dar nu vreau să mint. Dacă I-aş fi putut pedepsi pe R... fără să-mi expun câtuşi de puţin viaţa, nu l-aş fi iertat pentru nimic în lume.

Mă uitam la el mirat. Mărturisirea asta mă zăpăcise cu totul. Silvio continuă-

— E aşa cum auzi: n'am dreptul să mă expun; acum şase ani am primit o palmă, şi duşmanul meu mai trăieşte.

Curiozitatea mi se aprinse la culme.

— Şi dumneata nu te-ai bătut cu el? V'au despărţit împrejurările, probabil.

— M'am bătut, — răspunse Silvio. — Şi iată amintirea acestui duel.

Se sculă, scoase dintr'o cutie un chipiu roşu cu ciucure de aur şi galon (ca acela căruia francezii îi spun *honnet de police*[1]*).* II puse pe cap. Era găurit la un deget deasupra frunţii.

— Dumneata ştii, — continuă Silvio, — că eu am fost în regimentul de husari. îmi cunoşti firea: sunt deprins să fiu totdeauna în frunte, dar în tinereţe lucrul ăsta constituia pentru mine o adevărată pasiune. La vremea aceea, era la modă să fii scandalagiu. Exi eram cel mai mare scandalagiu din toată armata. Ne făleam cu beţia. L-am întrecut pe celebrul Borţov, cântat de Denis Davâdov. Duelurile în regimentul nostru se ţineau lanţ; la toate, ori eram martor, ori mă duelam. Camarazii mă adorau. Iar comandanţii

[1] Chipiu de poliţist (In 1. franc.) (N. trad)

regimentului, care se schimbau foarte des, mă priveau ca pe un rău inevitabil.

Mă bucuram liniştit (sau mai curând neliniştit) de. reputaţia mea, până când în regimentul nostru a **venit (nu** vreau să-i spun numele) un tânăr dintr'o familie nobilă şi bogată. In viaţa mea nu întâlnisem un om atât de norocos şi de strălucitor! hichipuieşte-ţi tinereţea, inteligenţa, frumuseţea, veselia cea mai nebună, curajul cel mai neînfricat, un nume răsunător, bani cărora nu le ştia niciodată socoteala şi care nu se terminau niciodată — şi vei înţelege ce impresie trebuia să facă printre noi.

Prestigiul meu a început să se clatine. Atras de reputaţia mea, el încercă să se împrietenească cu mine, dar l-am primit rece şi s'a îndepărtat fără nicio părere de rău. Mi-a devenit nesuferit. Succesele lui în regiment şi faţă de femei mă aduseră într'o stare de totală disperare, li căutam ceartă; îmi răspundea la epigrame cu altele, totdeauna mai originale şi mai tăioase decât ale mele, şi,fără îndoială, mai spirituale. El glumea şi eu turbam. In fine, odată, la un bal dat de-un moşier polonez, cum am văzut că toate doamnele şi mai ales nevasta polonezului cu care avusesem anumite legături, se uită numai la el, i-am şoptit la ureche o obrăznicie banală. El s'a aprins şi mi-a tras o palmă; într'o clipă am pus mâna pe săbii. Cucoanele au leşinat, am fost despărţiţi şi, în aceeaş noapte, ne-am dus să ne batem.

Era în zori. Stăteam pe locul hotărît, cu cei trei martori ai mei. îmi aşteptam adversarul cu o nerăbdare de nedescris. Soarele de primăvară răsărise şi căldura creştea. L-am văzut de departe. Venea pe jos, cu tunica atârnată de sabie, însoţit de martor. Am pornit să-i ies înainte. S'a apropiat; în mână avea chipiul plin de cireşe. Martorii măsurară doisprezece paşi. Trebuia să trag primul; însă furia îmi era atât de puternică, încât n'aveam încredere în siguranţa mâinii şi i-am cedat lui prima împuşcătură, ca să am timp să mă liniştesc. El nu s'a învoit la asta. Am hotărît să aruncăm sorţii. Şi primul i-a căzut lui, eternul favorit al norocului. A ochit şi mi-a străpuns

chipiul. Mi-a venit rândul; viaţa lui era în mâinile mele! Mă uitam la el lacom, căutând să surprind o umbră de nelinişte. Dar cu toate că se afla sub ameninţarea pistolului, alegea din chipiu cireşele coapte şi scuipa sâmburii până la mine. Liniştea lui m'a scos din sărite. Gândeam: „Ce folos că o să-i iau 'iaţa, dacă nu pune preţ pe ea?" Un gând răutăcios îmi străfulgera prin minte. Lăsai pistolul jos. I-ajn spus:

„Se vede că nu vă arde de moarte. Luaţi-vă mai departe micul dejun, nu vreau să vă deranjez". „Nu mă deranjaţi deloc, protestă el; poftiţi, puteţi trage. Dealtfel, puteţi face uz de dreptul dumneavoastră când doriţi. Vă stau oricând la dispoziţie!"
M'am întors spre martori, anunţându-i că n'am să trag, şi duelul s'a terminat aşa.
Mi-am dat demisia şi m'am retras în acest targuşor. De atunci, n'a trecut nicio zi fără să mă gândesc la răzbunare. Acum, mi-a sosit ceasul...
Silvio scoase din buzunar scrisoarea primită dimineaţa şi mi-o dădu s'o citesc. Cineva (poate omul lui de afaceri) îi scria din Moscova că *o anumită persoană* urma să se căsătorească în curând cu o fată tânără şi foarte frumoasă.
— Cred că ghiceşti cine este această *anumită persoană.* Plec la Moscova, să vedom dacă înainte de nuntă va primi moartea tot atât de liniştit cum o aşteptase odinioară, mâncând cireşe!
Cu aceste cuvinte, Silvio se sculă, trânti chipiul pe podea şi începu să se învârtească prin încăpere, ÎIKOIO şi încoace, ca un tigru în cuşcă. II ascultam nemişcat; eram răscolit de fel de fel de sentimente. Servitorul intră şi anunţă că sunt gata caii. Silvio îmi strânse mâna cu putere; ne-am sărutat. El se urcă în trăsură, unde se găseau două geamantane, unul cu pistoalele şi altul cu lucrurile lui. Ne luarăm rămas bun încă odată şi caii porniră.
Peste câţiva ani, împrejurări familiale m'au silit să mă stabilesc într'un sătuc sărac din judeţul N. Ma ocupam de gospodărie, dar tânjeam puţintel după viaţa zgomotoasă şi fără griji de odinioară. Gel mai greu lucru era să mă obişnuiesc a-mi petrece în deplină singurătate serile de toamnă şi de iarnă, înainte de prânz, îmi mai omoram vremea, stând de vorbă cu starostele, umblând după treburi sau vizitând construcţiile noi; dar îndată ce începea să se întunece, nu mai ştiam încotro s'o apuc. Puţinele cărţi pe care le găsisem pe sub dulapuri şi în cămară le învăţasem pe de rost. Cămărăşiţa Chirilovna îmi povestise şi-mi răspovestise toate poveştile pe care le ştia. Cântecele femeilor mă întristau. M'am apucat de băut, dar nu mă alegeam decât cu dureri de cap; mărturisesc chiar că m'am temut să nu cad în patima beţiei, de amărăciune, adică să devin un beţivan amarnic aşa cum am văzut multe exemple în judeţul nostru. Vecini apropiaţi n'aveam decât doi-trei amărîţi, a căror conversaţie consta mai mult din sughiţuri şi oftaturi. Singurătatea era mai uşor de suportat.
La patru verste de mine, se găsea moşia bogată a contesei B. Era locuită însă numai de administrator, iar contesa o vizitase o singură dată, în primul an al căsniciei, stând şi atunci doar o lună. Dar iată că în primăvara a doua a sihăstriei mele, se răspândi zvonul că peste vară vor veni în satul lor contesa şi soţul ei. Au sosit într'adevăr la începutul lui Iunie.
Venirea unui vecin bogat e un eveniment mare pentru cel ce locuieşte la ţară; moşierii şi oamenii lor de curte vorbesc despre un astfel de lucru două luni înainte şi trei ani după aceea. In ce mă priveşte, mărturisesc că ştirea despre sosirea tinerei şi prea frumoasei vecine m'a turburat adânc; ardeam de nerăbdare s'o văd, deaceea, în prima duminică după ce a sosit, m'am şi dus după masă în satul, să mă prezint excelenţelor lor, ca vecinul cel mai apropiat şi cel mai umil servitor.
Lacheul m'a introdus în cabinetul contelui şi s'a dus să mă anunţe. Era un cabinet larg, împodobit

cu fel de fel de bogăţii; pe dulapurile cu cărţi erau aşezate busturi de bronz. Deasupra căminului de marmură era o oglindă mare. Duşumeaua era aşternută cu postav verde şi acoperită cu covoare.
Mă dezvăţasem de lux în colţul meu sărac, şi deoarece nu văzusem de multă vreme cât de îmbelşugat trăiau' alţii, m'am intimidat şi aşteptam cu emoţie, ca un solicitant din provincie care aşteaptă ieşirea ministrului. Uşa se deschise şi apăru un bărbat de vreo treizeci şi doi de ani, cu o înfăţişare minunată. Se apropie de mine cu o faţă deschisă şi prietenoasă. Căutam să mă îmbărbătez, să încep a mă prezenta, dar el mi-o luă înainte. Ne-am aşezat. Vorba lui liberă şi amabilă îmi alungă cumplita timiditate. Tocmai când să-mi revin, intră contesa, şi atunci m'am turburat şi mai grozav. Era într'adevăr o frumuseţe. Contele mă prezentă. Am căutat să arăt că mă simt la largul meu, dar cu cât mă străduiam, cu atât mă simţeam mai stânjenit. Spre a mă lăsa să-mi revin în apele' mele, contele şi contesa discutau între ei, purtându-se cu mine fără ceremonie, ca faţă de un bun vecin. Mă plimbam încoace şi încolo, cercetând cărţile şi tablourile. Nu mă pricep la tablouri, dar unul din ele mi-a atras atenţia. înfăţişa un peisaj din Elveţia şi ceeace m'a impresionat n'a fost pictura ci faptul că era găurit de două gloanţe.
— Ce împuşcătură frumoasă! — am spus eu contelui.
— Da, — mi-a răspuns el, — o împuşcătură minunată. Dumneata tragi bine?
- Binişor, — am răspuns, bucurându-mă că discuţia atinsese îr, sfârşit un subiect mai familiar. — La

treizeci de paşi nimeresc o carte. Se înţelege, cu un pistol pe care îl cunosc.
— Adevărat? — rosti contesa, arătând deodată că acest lucru o interesează nespus. — Dar tu, dragul meu, ai putea nimeri o carte la treizeci de paşi?
— Vom încerca, — răspunse contele. — Pe vremuri, trăgeam destul de bine, dar sunt patru ani de când nu am mai luat pistolul în mână.
251

— O! — spusei eu, — în cazul acesta mă prind ca excelenţa voastră nu va nimeri cartea nici la douăzeci de paşi, căci pistolul cere exerciţiu zilnic. Asta o ştiu din experienţă. La noi în regiment, eram socotit unul din cei mai buni ţintaşi. Odată, s'a întâmplat să nu trag o lună de zile, fiindcă pistoalele mele erau în reparaţie. Şi, ce credeţi, excelenţă? Când am tras, de patru ori la rând, n'am nimerit sticla în care trăgeam, la o distanţă de douăzeci şi cinci de paşi. Aveam un rotmistru[1]) ironic şi glumeţ; era de faţă şi mi-a spus: „Se vede, frate, că **nu** prea ţi se îndură mâna să sfarme o sticlă". Nu, excelenţă, nu trebuie să părăsiţi acest exerciţiu, căci altfel vă pierdeţi cu totul îndemânarea. Cel mai bun ţintaş ce mi-a fost dat să întâlnesc făcea exerciţii zilnice de tir, cel puţin de trei ori înainte de masă. Asta era la el ca votca.
Şi contele şi contesa erau bucuroşi că mi se dezlegase limba.
— Dar cum trăgea? — m'a întrebat el.
— Iată cum, excelenţă: vedea, de pildă, o muscă pe perete... Dumneavoastră râdeţi, contesă, dar zău că e adevărat... Vedea o muscă şi striga: „Cuzca, pistolul!" Cuzca îi şi aducea pistolul încărcat. Trăgea şi strivea musca de perete!
— Asta-i extraordinar! Dar cum îl chema? — Silvio, excelenţă.
— Silvio, — strigă Contele şi sări dela locul lui. — Dumneata l-ai cunoscut pe Silvio?
— Cum să nu-l cunosc, excelenţă? Am fost prieteni. Era primit în regimentul nostru ca un frate; dar sunt cinci ani de când nu mai am nicio ştire dela dânsul. Aşadar, excelenţa voastră l-a cunoscut?
— L-am cunoscut, l-am cunoscut prea bine! Nu v'a povestit el... dar nu, nu cred; nu v'a povestit vreodată o întâmplare foarte ciudată?
— Nu cumva, excelenţă, despre palma primită de dânsul la un bal, dela **un** filfizon?
— Dar numele acestui filfizon vi l-a spus?
•) Căpitan de cavalerie. (N. trad.)
252
— Nu, excelenţa, mi mi la spus... Ah, «« COlt-tinuai eu, ghicind adevărul... — scuzaţi-mă... nu ştiam... oare nu cumva sunteţi dumneavoastră?
— Chiar eu sunt, — răspunse contele, tulburat adânc.— Iar tabloul găurite amintirea ultimei noastre întâlniri.
— Vai, dragul meu, — spuse contesa,— pentru dumnezeu, nu povesti; mi-c groază să aud.
— Ba am să povestesc totul. Dumnealui ştie cum i-am ofensat prietenul. Acum are să afle cum s'a răzbunat.
Contele mi-a făcut semn să mă aşez într'un fotoliu şi am ascultat apoi cu o vie curiozitate povestirea:
— M'am însurat acum cinci ani. Prima lună, *„the lioney mooi*[Ul]*)* am petrecut-o aci în sat. Acestei case îi datorez cele mai frumoase clipe ale vieţii, dar şi una din cele mai grozave amintiri.
Intr'o seară, am ieşit la plimbare călări, eu şi soţia. Insă calul ei avea motoc. Ea s'a speriat, mi-a dat mie frâul şi s'a dus acasă pe jos. Eu'am pornit înainte. In curte, am văzut o trăsură de piaţă. Mi s'a spus că în cabinet mă aşteaptă o persoană care n'a vrut să-şi spună numele, ci a spus doar că are treabă cu mine. Am intrat şi am văzut în întuneric un om prăfuit şi nebărbierit. Stătea aici, lângă cămin. M'am apropiat de dânsul, încercând să-mi amintesc dacă-l cunosc. „Nu mă recunoşti, conte!" —mi-a spus el cu un glas plin de tremur. „Silvio", — am strigat eu, şi mărturisesc că am simţit cum mi se ridică părul măciucă. „întocmai! — continuă el, — e rândul meu să trag; am venit să-mi descarc pistolul. Eşti gata?" Pistolul i se zărea în buzunar. Eu am măsurat doisprezece paşi şi m'am aşezat acolo în colţ, **rugân-**du-l să tragă mai repede, înainte de întoarcerea soţiei mele. El zăbovea. Ceru să se aprindă

lumina; s'au adus lumânări. Am închis uşile, poruncind să nu intre nimeni şi din nou l-am poftit să tragă; el a scos pistolul şi a ochit... Număram clipele şi mă gândeam că se va întoarce ea... S'a scurs un minut îngrozitor! Silvio şi-a lăsat mâna 'n jos. „îmi pare rău, — mi-a

[l]) Luna de miere (în 1. engleză) (N. trad.)

253

spus el, — ca pistolul nu e încărcat cu sâmburi de cireşe. Glontele e prea greu. Mi se parc că acesta nu mai **e** un duel, ci un omor: nu sunt obişnuit să trag într'im om dezarmat. Să începem dela început; să tragem la sorţi cine să fie primul la rând". îmi vâjâia capul... După cât îmi aduc aminte, îmi venea greu să mă învoiesc...- în cele din urmă, am încărcat încă un pistol. Am făcut două bilete şi el Ie-a pus în chipiul acela găurit odinioară de glontele meu. — Am scos iarăşi numărul unu. „Conte, eşti al dracului de norocos", spuse el cu o ironie pe care n'o voi uita niciodată. Nu înţeleg ce-a fost cu mine şi în ce **fel** a reuşit să mă forţeze... însă am tras şi am nimerit în tabloul acesta. (Contele arătă cu degetul tabloul găurit; faţa îi ardea ca focul, contesa era mai albă ca batista. Eu nu mi-am putut stăpâni un strigăt.) — Am tras, — continuă, contele,— şi slavă domnului, am greşit ţinta. Atunci, Silvio (în clipa aceea era în adevăr înspăimântător) Silvio începu să mă ochiască. Deodată, uşa s'a deschis. Masa intră în fugă şi se aruncă de gâtul meu, ţipând. Cum am văzut-o, mi-am recăpătat tot curajul. „Nu vezi că glumim, draga mea? Cum te-ai speriat! Du-te bea un pahar cu apă şi vino înapoi să ţi-l prezint pe vechiul meu prieten şi camarad". Insă Masa nu credea ce-i spuneam. „E adevărat? — întrebă ea, uitându-se la Silvio. — Glumiţi, într'adevăr?" „El glumeşte totdeauna contesă, — răspunse Silvio. — Pe vremuri, în glumă mi-a tras o palmă. In glumă, mi-a găurit chipiul, în glumă a tras chiar adineauri pe lângă mine; acum am şi eu chef să glumesc..." şi voi să mă ţintească... de faţă cu ea! Masa i se aruncă la picioare. „Scoală-te, Masa, e ruşinos ce faci! — am strigat eu, turbat. — Iar dumneata, domnule, ai să încetezi de a-ţi bate joc de o biată femeie? Tragi ori nu?" „N'am să trag, — răspunse Silvio. — Sunt satisfăcut. Ţi-am văzut turburarea, spaima. Te-am forţat să tragi în mine, mi-e destul. Mă vei ţine minte. Te las pe scama conştiinţei tale". Cu aceste vorbe ieşi, dar se opri în uşă, se răsuci spre tabloul găurit de mine, trase în el aproape fără să ţintească şi dispăru. Soţia căzuse leşinată, oamenii nu îndrăzneau să-l oprească şi-l

254

priveau cu groază. El ieşi în pridvor, strigă birjarul şi plecă, înainte ca cu să mă dezmeticesc. Contele tăcu. Astfel am aflat sfârşitul întâmplării al cărui început mă impresionase atât de mult odinioară. Nu m'am mai întâlnit cu eroul acestei întâmplări. Dar am auzit că în timpul revoltei lui Alexandru Ijjsilanti, conducea o trupă de eterişti şi că a fost ucis în lupta de lângă Sculeni.

VISCOLUL

Caii fug, zăpada **bat.** Siugură'n câmpie **Stă** biserica pe hat **Tristă** şi pustie.
Vântu-i mai şuierător.
Troieneşte clipa.
Alb, omătul. Corbu'n zbor
Şuieră cu-aripa.
Gem tristeţele'ntre zări.
Caii fug. Cu teamă
Tot privesc în depărtări,
Scuturând din coamă.
Jucovschi

Către sfârşitul anului 1811, în epoca aceea de neuitat, trăia, la moşia lui, Nenaradovo, Gavrila Gavrilovici R.f. Era vestit în toată regiunea prin ospitalitatea şi bunătatea lui; vecinii veneau la el des; unii ca să mănânce, să bea, să joace boston pe cinci copeici cu soţia lui, iar alţii ca măcar să-şi desfete privirile, uitându-se la fiica lui, Măria Gavri-lovna, o fată de 17 ani, zveltă şi palidă. Era socotită o partidă bogată şi mulţi o doreau pentru ei sau pentru feciorii lor.

Măria Gavrilovna era crescută cu romane franţuzeşti şi era deci îndrăgostită. Eroul ales de dânsa era un sublocotenent sărac, care se găsea în concediu în sat. Se înţelege dola sine că şi el ardea de aceeaş patimă; văzând că se iubesc, părinţii i-au interzis

255

Măriei să se mai gândească la el; în ce-l priveşte pe sublocotenent, îl primeau mai prost ca pe-un fost asesor.

îndrăgostiţii noştri îşi scriau şi se vedeau zilnic pe ascuns, în pădurice de brad sau în bisericuţa cea veche. Acolo îşi jurau dragoste veşnică, îşi jeleau soarta şi făceau tot feluri de planuri. Tot scriindu-şi şi tot stând de vorbă, au ajuns la următoarea concluzie firească: „Unul fără altul nu putem trăi; părinţii

nu ne dau consimţământul; deci, hai să ne lipsim de consimţământul lor..." Se înţelege că gândul acesta fericit s'a născut **întâi** în mintea tânărului, iar ei i-a plăcut foarte mult.
A venit iarna, şi nu se mai puteau întâlni, dar îşi scriau mai des ca oricând. Vladimir Nicolaevici o implora în fiecare scrisoare să fugă cu dânsul, să se cunune în taină, să se ascundă câtva timp, şi pe urmă să se arunce la picioarele părinţilor căci, de bună-seamă că în cele din urmă, vor fi mişcaţi de nefericirea şi de eroica lor statornicie, şi le vor spune: „Copii, veniţi în braţele noastre".
Măria Gavrilovna stătu mult Ia îndoială. Respinse multe planuri de fugă. In sfârşit, consimţi: în ziua hotarîtă, trebuia să nu cineze, şi să stea singură în camera ei, pretextând că o doare capul. Slujnica îi ştia planul; urmau sa iasă amândouă în grădină, prin uşa din dos; în spatele grădinii trebuiau să găsească sania pregătită, să se urce şi să se ducă la cinci verste de Nenaradovo, în satul Jadrino, de-a-dreptul la biserică, unde VJadimir urma să le aştepte.
Măria Gavrilovna nu dormi toată noaptea; în ajunul zilei hotărîtoare, se pregăti, împacheta ru-făria şi rochiile, scrise o lungă scrisoare unei domnişoare simţitoare, prietena oi, şi altă scrisoare părinţilor, îşi lua rămas bun dola ei în cele mai mişcătoare cuvinte, arata că fapta ei se datoreşte puterii nebiruite a pasiunii şi sfârşea spunând că cea mai fericită clipă a vieţii va fi aceea când i se va îngădui să se arunce la picioarele scumpilor ei părinţi.
După ce sigila ambele scrisori cu o pecete lucrată la Tuia, care arăta două inimi învăpăiate, şi cu o inscripţio tot atât de învăpăiată, ea se trânti po pat

256

„împuşcătura" Gravură de *A. Cernisoo,* 1926

aproape în zori şi aţipi. Dar visuri îngrozitoare o trezeau din clipă în clipă. Parcă tatăl ci o oprea tocmai când era să se urce în sanie, să se ducă la cununie, o ţâra prin zăpadă, înspăimântător de repede, spre o prăpastie neagră, fără fund... şi ea luneca în jos ca o săgeată, cu o strângere de inimă îngrozitoare; ba îl vedea pe **Vladimir** culcat în iarbă, palid şi plin de sânge, pe moarte, rugând-o cu un glas sfâşietor, să se cunune grabnic cu el. Alte vedenii monstruoase, fără sens, îi treceau prin faţă una după alta. In sfârşit, se sculă, mai palidă ca deobicei şi cu o durere de cap adevărată. Tatăl şi mama ei văzură cât era de tulburată. Grija lor duioasă şi neîncetatele întrebări: „Ce-i cu tine, Masa? Oare nu eşti bolnavă, Masa?", îi rupeau inima. Ea căuta să-i liniştească, să pară veselă. Dar nu putea. Se făcu seară. Gândul că se afla pentru ultima dată în mijlocul familiei îi frângea inima. Era mai mult moartă decât vie. îşi luă rămas bun în taină dela toate fiinţele, dela toate lucrurile. Se duse la cină. Inima începu săi bată puternic. Ii tremura glasul, când spuse părinţilor că nu are poftă de mâncare; îi sărută şi le spuse noapte bună. Ei o sărutară şi o blagosloviră ca deobicei. Aproape că au podidit-o lacrimile. In cameră, se aruncă în fotoliu şi o înnecă plânsul. Slujnica o îndemnă să se liniştească, să aibă mai mult curaj. Totul era gata. Peste o jumătate de ceas, Masa trebuia să părăsească pentru totdeauna casa părintească, odaia ei, viaţa liniştită de fată... Afară viscolea. Vântul urla, obloanele se zguduiau şi se izbeau; totul i se părea ameninţare şi rea prevestire. Curând, totul în casă se linişti şi adormi. Masa se înveli în şal, îmbrăcă o mantie călduroasă, luă caseta cu giuvaeruri şi ieşi pe uşa din dos. Slujnica ducea două boccele. Coborîră în grădină. Viscolul nu se liniştea. Vântul sufla din faţă, vrând parcă s'o oprească p3 tânăra nelegiuită. Au ajuns cu greu la capătul grădinii. In drum, sania le aştepta. Caii, răzbiţi de frig, nu-şi găseau loc. Vizitiul lui Vladimir umbla încoace şi încolo prin faţa hulubelor, ţinân-**jfu-i** cu greu în loc. Ajută domnişoarei şi slujnicei să se aşeze, puse boccelele şi caseta, luă hăţurile şi

caii **porniră îi**L zbor. S'o lăsăm acum pe fată în grija soartci şi a **roăestriei** vizitiului Tcrioşca şi să ne întoarcem la tânărul nostru îndrăgostit.
El alergase toată ziuaJDjrnineaţa fusese la preotul dîîrJadrino, şi-l convinsese cu mare greutate. Umblase să caute martori, printre boierii vecini. Primul la caro se opii fu Dravin, om de vreo patruzeci de ani, sublocotenent de rezervă, care primi cu plăcere, întâmplarea asta îi amintea vremurile de demult şi poznele husarilor. 11 convinse pe Vladimir să dejuneze cu el şi-l încredinţa că pentru ceilalţi martori JJ'O să aibă de fel bătaie de cap. Intr'adevăr, îndată după masă, veni inginerul hotarnic, Şmit, un om mustăcios, cu pinteni, veni şi fiul ispravnicului, băiat de vreo şaisprezece ani, care intrase nu demult într'un regiment de ulani. Nu numai că primiră propunerea lui Vladimir, dar chiar îi jurară că sunt gata să-şi dea şi viaţa pentru el. Vladimir îi îmbrăţişa cu entuziasm şi plecă acasă să se pregătească.
So întunecase demult. II trimise pe credinciosul Terioşca la Nenaradovo cu troica, spunându-i în amănunt tot ce are de făcut. Porunci apoi să i se pregătească sania cea mică cu un cal, şi aşa, singur, se

îndreptă spre Jadrino undo trebuia să sosească peste două ore şi Măria Gavrilovna. Drumul îi era cunoscut. Avea de mers doar douăzeci de minute.
Dar abia trecu de hotar, în câmp, că vântul se înteţi şi se porni un viscol aşa de puternic, că nu mai vedea nimic. Intr'o clipă, drumul era troienit. Zarea dispăru în negura tulbure şi gălbuie, unde zburau fulgi de zăpadă. Cerul se făcu una cu pământul. Vladimir se trezi în câmp şi degeaba voia să găsească drumul; calul păşea la întâmplare când urcând pe troiene, când prăvălindu-so în goluri. Sania se răsturna într'una. Vladimir avea grijă să nu piardă direcţia, dar i se păru că trecuse mai bine de jumătate de ceas şi încă nu ajunsese la păduricea din Jadrino. Trecură încă vreo zece minute şi păduricea tot nu se zărea. Vladimir mergea pe câmpul plin de şanţuri adânci, şi viscolul nu se potolea. Gerul nu se însenina. Calul

începea să ostenească. Lui V îadimir sudoarea îi curgea şiroaie, cu toate că intra mereu în zăpadă. TJJ sfârşit, el îşi dădu seama că nu se afla pe drumul cel bun. Se opri: începu să chibzuiască, încercă să-şi aducă aminte, cumpăni, şi în cele din urmă se hotărî s'o ia la dreapta. Coti. Calul abia păşea. Au mers aşa mai bine de un ceas. Jadrino trebuia să fie prin apropiere. Mergeau într'una, dar câmpia nu so mai sfârşea. Numai troiene şi şanţuri. Sania se răsturna mereu şi Vladimir o tot îndrepta la loc. Timpul trecea'şi el prinse să se îngrijoreze straşnic.
Tri sfârrit, zări într'o parte ceva întunecat. Coti într'acolo. Văzu îndată că era o pădurice. „Slavă domnului, gândi Vladimir; m'am apropiat". O luă pe lângă pădurice, crezând că va nimeri îndată drumul cunoscut; de nu-l va nimeri, va ocoli păduricea.Credea că Jadrino se află dincolo de arbori. Găsi repede drumul şi intră în întunericul copacilor desfrunziţi de iarnă. Acolo vântul nu mai avea putere. Drumul era neted. Calul îşi recapătă puterile şi Vladimir se linişti.
Mergea, mergea, însă de Jadrino nici pomeneală. Păduricea n'avea sfârşit. Vladimir văzu cu groază că intrase într'o pădure necunoscută. II cuprinse disperarea. Lovi calul. Bietul animal porni la trap, dar îşi încetini mersul curând şi, după un sfert de ceas, mergea la pas, cu toate străduinţele nefericitului Vladimir.
încet, încet, copacii prinseră să se răărească şi Vladimir ieşi din pădure. Jadrino tot nu se zărea. Trebuie să fi fost aproape de miezul nopţii. II podidiră lacrimile. Porni la întâmplare. Timpul se liniştise; norii se împrăştiaseră; în faţa lui, locul era neted, acoperit cu un covor alb, unduitor. Noaptea era destul de senină. Văzu nu departe un cătun cu patru sau cinci gospodării. Se îndreptă într'acolo, sări din sanie la prima căsuţă, alergă la fereastră şi începu să bată. Peste câteva minute, oblonul de lemn se ridică şi un bătrân îşi arătă barba albă. „Ce vrei?" „Departe-i Jadrino?" „Jadrino?" „Da, Jadrino! E departe?" „Nu-i departe, doar vreo zece verste". La acest răspuns,
17
255
Vladimir se apucă cu mâinile de cap şi rămase nemişcat ca un osândit la moarte.
„Dar de unde eşti?" stărui bătrânul. Lui Vladimir nu-i ardea să răspundă. „îmi poţi găsi, moşule, nişte cai până la Jadrino?" „De unde cai, la noi?" „Dar nici măcar o călăuză? O plătesc oricât!" „Stai, răspunse bătrâaul şi lăsă oblonul în jos; ţi-ldaupe băiatul meu! O să te călăuzească el!" Vladimir aşteptă. Peste un minut începu iar să bată. Oblonul se ridică. Barba se ivi iar. „Ce vrei?" „Ce e cu băiatul tău?" „Iese îndată, se încalţă. Nu cumva ai îngheţat? Intră şi te încălzeşte". „Mulţumesc, trimite mai repede băiatul". Poarta scârţâi; flăcăul ieşi cu o bâtă şi o luă înainte, când arătând drumul, când căutându-l printre troiene. „Cât e ceasul?" îl întrebă Vladimir. „îndată se face ziuă". Vladimir nu mai scoase nicio vorbă.
Cântau cocoşii; când au ajuns la Jadrino, era lumină. Biserica era închisă. Vladimir plăti călăuzei şi plecă spre casa preotului. Troica lui nu era în curte. Ce veste îl aştepta?
Dar să ne întoarcem la buniijioştiâ--jiiosifixi-dia—. Nenaradovo..şi să vedem ce se întâmplă la ei. Nimic
Bătrânii se treziseră şi ieşiseră în salon, Gavrila Gavrilovici, cu scufia în cap şi cu haină de molton, Prascovia Petrovna, în capotul ei vătuit. Se aduse samovarul şi Gavrila Gavrilovici trimise slujnica la Măria Gavrilovna, să afle cum o duce cu sănătatea şi cum a dormit. Slujnica se întoarse, spunând că domnişoara a dormit prost, dar că îi e mai bine şi o să vină în salon. Intr'adevăr, uşa se deschise şi Măria Gavrilovna veni să dea mamei şi tateji bună dimineaţa.
— Te mai doare capul, Masa? — întrebă Gavrila Gavrilovici.
— Mai puţin, tăticule, — răspunse ea.

— Se vede treaba că te-au bătut cărbunii la cap aseară, spuse Prascovia Petrovna.
— Se poate, mamă.
Ziua trecu cu bine, dar peste noapte Masa se îmbolnăvi. Trimiseră după doctor în oraş. Acesta veni

spre seară şi b găsi aiurând. Avea febră mare. Sărmana bolnavă se zbătu două săptămâni între viaţă şi moarte.
Nimeni din casă nu ştia despre încercarea ei de fugă. Scrisorile le arsese. Slujnica nu spusese nimănui nimic, temându-se de mânia stăpânilor. Preotul, sublocotenentul de rezervă, mustăciosul inginer hotarnic, şi micul ulan tăcură şi ei, şi nu fără temei. Terioşca, vizitiul, nu spunea niciodată ce nu trebuie, nici chiar atunci când era beat. Astfel, taina era păstrată de mai mult de o jumătate de duzină de complici. Dar Măria Gavrilovna îşi dădu singură taina la iveală, în aiurările ei neîntrerupte. Vorbea fără nicio legătură, însă maică-sa, care nu se depărta de lângă patul ei, înţelese doar că era îndrăgostită nebuneşte de Vladimir Nicolaevici şi că, poate, dragostea îi era pricina bolii. Se sfătui cu bărbatul ei, cu unii vecini şi, în sfârşit, toţi fură de părere că asta îi ora soarta Măriei Gavrilovna că „de ce ţi-e scris nu scapi", că „sărăcia nu e un viciu", că „nu trăieşti cu bogăţia ci cu omul" şi aşa mai departe. Zicalele sănătoase sunt uimitor de folositoare atunci când nu putem născoci altceva mai bun.
Intre timp, domnişoara începu să se însănătoşească. Vladimir nu se arătase demult în casă la Gavrila Gavrilovici. Nu îndrăznea să vină, din pricina primirii ce i se făcea deobicei. Trimiseră după el să vie, să i se spună neaşteptata fericire, consimţământul pentru căsătorie. Mare fu însă mirarea moşierilor din Nenaradovo, când la invitaţia lor, au primit un răspuns ca dela un om ieşit din minţi! Ii anunţa că niciodată n'are să-i calce piciorul în casa lor şi îi ruga să-l uite pe nefericitul căruia nu-i rămânea altă nădejde decât moartea. Peste câteva zile au aflat că Vladimir plecase în armată. Asta era în 1812.
Mult timp nu îndrăzniră să i-o spună Masei, care era în convalescenţă. Ea nu pomenea nici odată numele lui Vladimir. După câteva luni, găsi numele lui în rândul celor ce se distinseseră şi fuseseră grav răniţi lângă Borodino, Masa leşină, şi părinţii ei se temură

r

do revenirea febrei. Dar, slavă domnului, leşinul nu avu nicio urmare.
O mai încercă şi altă durere: Gavrila Gavrilovici muri, lăsând-o moştenitoarea întregii lui averi. Dar pentru dânsa moştenirea nu era o mângâiere; împărtăşea din inimă durerea sărmanei Prascovia Petrovna şi jură să nu se despartă de dânsa niciodată; părăsiră amândouă **Nenaradovo,** loc de triste amintiri, şi se mutară la moşia din.
Pretendenţii roiau şi aici în jurul tinerei simpatice şi bogate. Dar ea nu dădea nimănui nicio nădejde cât de mică. Mama ei o îndemna uneori să-şi aleagă un tovarăş de viaţă. Măria Gavrilovna clătina din cap şi cădea pe gânduri. Vladimir nu mai exista. Murise la Moscova, în ajunul intrării francezilor. Amintirea lui părea să-i fie sfântă; păstra tot ce putea să-i amintească de ol: cărţile citite odinioară, desenele lui, notele şi poeziile transcrise pentru ea. Aflând de toate acestea, vecinii se mirau de statornicia ei şi-l aşteptau curioşi pe eroul care avea să înfrângă trista fidelitate a acestei virgine Artemise.
Intre timp, războiul se termină cu glorie. Regimentele noastre se întorceau de peste graniţă. Poporul alerga să-i întâmpine. Fanfara cânta arii învăţate în timpul campaniei: *„Vive Henri Quatre"*[1]*),* valsuri tiroleze şi arii din Gioconda. Ofiţerii plecaţi la luptă adolescenţi, fe întorceau maturizaţi în focul bătăliei, plini de decoraţii. Soldaţii vorbeau veseli între ei, amestecând mereu în discuţie cuvinte nemţeşti şi franţuzeşti. Vremuri de neuitat! Vremuri de slavă şi de entuziasm! Ge taro bătea inima rusă la cuvântul *patrie!* Ce plăcute erau lacrimile revederii! Cât de unanim se contopea în noi simţământul mândriei patriotice cu dragostea pentru ţar! Iar pentru acesta, ce clipe!
Femeile ruse au fost atunci neasemuite. Răceala lor obişnuită dispăruse. Entuziasmul lor era îmbătător când, întâmpinându-i pe învingători, strigau: *Ural*
[1]) „Trăiască Enric al IV-lea", cântec francez, cântat îndeosebi după înapoierea Burbonilor în Franţa. (N. trad.)

Şi-şi aruncau bonetele '« aer!
Care din ofiţerii de atunci **nu** ar recunoaşte că femeii ruse îi datora răsplata cea mai scumpă şi mai de

preţ...
In aceste vremuri strălucite, Măria Gavrilovna trăia **cu** mama ei în gubernia şi n'a văzut cum amândouă capitalele sărbătoreau **întoarcerea** armatelor. Dar în judeţe şi în sate, entuziasmul general era poate mai puternic. Ivirea vreunui ofiţer în acele locuri era **un** adevărat triumf şi un june curtezan în frac se simţea prost alături de el.
Am mai spus că, cu toată răceala ei, Măria Gavrilovna era înconjurată de curtezani ca şi mai înainte. Toţi trebuiră să bată însă în retragere când în castelul ei apăru colonelul de husari, Burmin, rănit, cu ordinul Sfântului Gheorghe la butonieră şi de o *paloare interesantă,* cum spuneau domnişoarele din partea locului. Avea douăzeci şi şase de ani şi venise în concediu pe pământurile lui, învecinate cu satul Măriei Gavrilovna. Ea îl remarcă îndeosebi. Când era el de faţă, chipul îngândurat i se însufleţea. Nu se putea spune că ar fi cochetat cu dânsul, însă dacă poetul ar fi văzut-o cum se poartă, ar fi spus: *„Se amor nou e, che dunque?..."[1])*
Burmin era, într'adevăr, un tânăr foarte simpatic. Avea însuşirile care plac femeilor; era cuviincios, avea un spirit de observaţie ascuţit, era nepretenţios, nepăsător şi în acelaş timp se pricepea să ironizeze. Se purta cu Măria Gavrilovna simplu, firesc. Dar inima şi privirea lui o urmăreau în tot ce făcea, în tot ce spunea. Părea liniştit, modest, deşi so spunea că fusese un poznaş grozav cu mult înainte — şi asta **nu-l** scădea în ochii Măriei Gavrilovna care (ca toate tinerele doamne), scuza cu plăcere năzbâtiile care arătau curaj şi fire aprinsă.
Dar mai mult decât firea lui delicată, mai mult decât vorba plăcută, paloarea interesantă şi braţul
) „Dacă nu este dragoste, ce e?" (Petrarca) (N. trad.)

bandajat — tăcerea tânărului husar îi aţâţa curiozitatea şi imaginaţia. Nu putea să nu-şi dea seama că o plăcea foarte mult. Şi se prea poate ca şi el, cu mintea şi experienţa lui, să-şi fi dat seama că ea îi acordă o atenţie deosebită; atunci cum se face că încă nu-l văzuse la picioarele ei şi încă nu-i ascultase mărturisirea? Ce-i oprea? Timiditatea nedespărţită de iubirea sinceră, sau mândria şi cochetăria curtezanului iscusit? Acest lucru era o enigmă pentru ea. Gândind bine, îşi dădu seama că timiditatea era singura explicaţie şi se gândi să-l încurajeze printr'o atenţie mai mare şi chiar prin drăgălăşenie, după împrejurări.
Pregătea astfel un deznodământ cu totul neprevăzut, aşteptând cu nerăbdare clipa romanticei mărturisiri.
Inima femeii nu rabdă taina, oricare ar fi ea. Planul de bătălie avu succesul dorit. Burmin deveni atât de melancolic, ochii lui negri se pironeau asupra ei cu atâta foc, încât clipa hotărîtoare părea apropiată. Vecinii vorbeau despre nuntă ca despre un fapt ca şi împlinit şi Prascovia Petrovna se bucura că, în sfârşit, fata ei îşi găsise un mire demn.
Odată, pe când bătrânica sta singură în salon, făcând pasienţe, Burmin intră şi întrebă de Măria Gavrilovna. „E în grădină, duceţi-vă la ea; eu am să aştept aici". Gând Burmin ieşi, bătrânica îşi făcu cruce şi gândi: „Poate ca astăzi se va hotărî totul"!
Burmin o găsi pe Măria Gavrilovna lângă lac, sub o salcie; era cu o carte în mână şi în rochie albă, ca o adevărată eroină de roman. După primele cuvinte, ea tăcu anume, mărind încurcătura în aşa fel, încât nu aveau altă ieşire decât o explicaţie bruscă şi hotărîtoare. Aşa se şi întâmplă. Simţind toată greutatea Diamantului, Burmin spuse că demult căuta prilej să-şi deschidă inima şi-i ceru o clipă de ascultare. Ea închise cartea şi-şi aplecă ochii, în semn că ascultă.
— Vă iubesc,— rosti Burmin,— vă iubesc cu patimă... (Măria Gavrilovna roşi şi-şi plecă mai tare capul). M'am purtat cum nu trebuia, lăsându-mă în fiecare zi pradă plăcerii de a vă vedea şi a vă auzi... (Măria Gavrilovna îşi aduse aminte de prima scrisoare a lui

Saint-Preux [1]), dar acum, — continuă Burmin, —e prea târziu spre a mă mai putea împotrivi sorţii. Amintirea dumneavoastră, chipul dumneavoastră neasemuit de drag îmi vor fi de-acum înainte chinul şi fericirea vieţii. Dar îmi rămâne să-mi îndeplinesc o datorie grea, să vă mărturisesc o taină groaznică şi să pun astfel între noi o piedică de netrecut...
— Piedica asta a existat întotdeauna,— îl întrerupse cu vioiciune Măria Gavrilovna. — Niciodată n'aş fi putut fi soţia dumneavoastră...
— Ştiu, — răspunse el încet. — Ştiu că aţi iubit odinioară, dar moartea şi trei ani de restrişte... buna şi draga mea Măria... nu căutaţi să mă lipsiţi de ultima mângâiere. Gândul că aţi fi consimţit să fiţi pentru mine fericirea, că...

— Tăceţi, pentru dumnezeu, tăceţi, mă chinuiţi...
— Da, ştiu, simt că aţi fi putut fi soţia mea, dar — vai, sunt cea mai nefericită creatură... sunt căsătorit!
Măria Gavrilovna se uită la el mirată.
— Sunt însurat, —• continuă Burmin, — sunt însurat de patru ani şi nu ştiu cine e soţia mea, nici unde e şi nici dacă mi-i dat să mă întâlnesc cu ea vreodată.
— Cum asta? — strigă Măria Gavrilovna — Ce ciudat! Spuneţi-mi mai departe! Eu vă povestesc pe urmă... dar, vă rog, continuaţi-vă cuvântul!
— La începutul anului 1812, mergeam în grabă spre Vilno, unde se afla atunci regimentul nostru. Sosind seara târziu într'o staţie, am poruncit să se înhame caii mai iute, când deodată s'a iscat un viscol grozav. Căpitanul şi vizitiii mă sfătuiau să aştept. I-am ascultat, dar m'a cuprins o nelinişte neînţeleasă; părea că ceva mă împinge înainte. Viscolul însă nu se liniştea; am pierdut răbdarea. Am poruncit din nou să se înhame şi am plecat pe vijelie. Vizitiul se gândi să meargă de-a-lungul râului, să scurteze drumul cu trei verste. Malurile erau pline de troiene. Vizitiul nu mai găsi locul unde se ieşea la drum — şi aşa ne-am

') Eroul romanului „La Nouvelle Heloise" al lui Jean-Jac-ques Rousseau. (N. red. rom.).

pomenit în necunoscut. Viscolul nu se potolea; am văzut o luminiţă şi am poruncit să mergem într'acolo; am intrat într'un sat; lumina se vedea în biserica de lemn care era deschisă. In dosul gardului aşteptau câteva sănii. In pridvor erau nişte oameni. „Aici, aici!" au strigat câteva glasuri. Am poruncit vizitiului să tragă alături. „Pentru dumnezeu, unde ai întârziat? mă întrebă cineva. Mireasa a leşinat, preotul nu ştie ce să facă, noi era să ne întoarcem acasă. Hai coboară mai repede!" Eu am sărit din sanie, fără nicio vorbă, şi am intrat în biserica slab luminată de două-trei lumânări. într'un colţ. întunecat, pe o bancă, sta o fată; altă fată îi freca tâmplele. „Slavă domnului, spuse fata a doua, în sfârşit aţi venit. Aproape că aţi omorît-o pe domnişoara". Bătrânul preot se apropie de mine şi mă întrebă: „Hotărîţi să încep?" „începe, începe, părinte", am răspuns eu, într'o doară. Fata fu ridicată de pe bancă. Mi s'a părut că era destul de drăguţă... uşurinţă neînţeleasă şi de neiertat... M'am aşezat alături de ea, în faţa altarului. Preotul se grăbea; trei bărbaţi şi slujnica sprijineau mireasa şi aveau numai grija ci. Am fost cununaţi. „Sărutaţi-vă", mi s'a spus. Mireasa îşi întoarse faţa-i palidă spre mine. Am vrut s'o sărut... dar ea strigă: „Vai, nu e el! nu e el!" şi leşină. Martorii se uitau la mine speriaţi. M'am întors, am ieşit din biserică fără nicio piedică, m'am aruncat în sanie şi am strigat: „La drum"!
— Dumnezeule! — strigă Măria Gavrilovna; — şi nu ştiţi ce s'a întâmplat cu sărmana dumneavoastră soţie?
— Nu ştiu, — răspunse Burmin. — Nu ştiu cum se numeşte satul unde m'am cununat, nu ţin minte din ce staţie am plecat. In vremea aceea, dădeam atât de puţină importanţă vinovatei mele glume încât, cum m'am depărtat de biserică, am adormit şi m'am trezit abia a doua zi dimineaţă, la a treia staţie. Servitorul care era atunci cu mine a murit în război şi nu mai am nicio nădejde să găsesc fata de care mi-am bătut joc, atât de crud şi care e acum atât de crunt răzbunată.
— Dumnezeule, dumnezeule! — spuse Măria Gavri-

lovna apucându-i mâna. — Atunci dumneata ai fost. Şi nu mă recunoşti?
Burmin păli... şi se aruncă la picioarele ei...

DRICARUL

Nu vezi mereu coşciugele, Şi universu' mbătrânit? "---------- *Derjavin*

Ultimele boarfe ale dricarului Adrian Prohorov fuseseră încărcate în dric şi cele două gloabe se târau pentru a patra oară dela Basman până la Nichit-scaia, unde dricarul se muta cu toată gospodăria, închise prăvălia, bătu pe poartă un anunţ că vinde casa ori o închiriază şi se îndreptă spre noua locuinţă pe jos. Apropiindu-se de căsuţa galbenă, care-l ispitise demult şi pe care o cumpărase apoi cu o sumă destul de mare, bătrânul dricar simţea cu mirare că nu se bucură defel. Cum trecu pragul necunoscut şi găsi în noua locuinţă o întreagă harababură, oftă după cocioaba veche, unde vreme de optsprezece ani totul fusese aşezat în cea mai straşnică rânduială. începu să-şi, certe cele două fiice şi servitoarea, pentru încetineala lor, şi se apucă şi el să Io dea o mână de ajutor. In curând, rânduială era gata, icoanele, blidarul, masa, divanul, patul, erau aşezate în odaia din fund, după cum voia el. In bucătărie şi în salon erau rânduite lucrurile făcute de mâna lui: sicrie de toate culorile şi de toate mărimile, dulapurile cu pălării de doliu, draperiile şi făcliile. Deasupra porţii se înălţă firma cu un amoraş

grăsuliu, cu o făclie răsturnată în mână şi cu inscripţia: „Aci se vând şi se tapiţează sicrie simple şi vopsite, deasemenea se dau cu chirie şi se repară cele uzate".
Fetele s'au dus apoi în odaia lor. Adrian îşi privi locuinţa, se aşeză lângă fereastră şi porunci să se pregătească samovarul.
Cititorul cult ştie că Shakespeare şi Walter Scott şi-au prezentat groparii ca pe nişte oameni veseli

şi glumeţi, pentru ca acest contrast să ne izbească" şi mai puternic imaginaţia. Din respect pentru adevăr, noi nu le putem urma exemplul şi suntem nevoiţi să recunoaştem că firea dricarului nostru era întru totul ca şi meseria lui posomorită. Adrian Prohorov era deobieei încruntat şi îngândurat. Rupea tăcerea doar ca să-şi certe fetele, când le găsea că stau degeaba sau se zgâiesc pe fereastră la trecători, sau spre a cere sume prea mari celor ce aveau nenorocirea (uneori şi plăcerea) de a apela la serviciile lui. Şi aşa stătea el la fereastră şi bea a şaptea ceaşcă de ceai, şi era cufundat în gânduri triste,ca de obicei. Se gândea la ploaia torenţială care căzuse cu o săptămână în urmă, tocmai la barieră, tocmai când trecea procesiunea înmormântării brigadierului rezervist. Din cauza ploii, multe draperii intraseră la apă şi multe pălării se pleoştiseră. îşi dădea seama că îşi lua pe cap cheltuieli de neînlăturat, căci vechile îmbrăcăminţi de coşciuge ajunseseră într'o stare jalnică. Nădăjduia să-şi scoată pârleala pe seama bătrânei negustorese Triuhina care de un an tot trăgea să moară. Insă Triuhina, murea în Razguleai, şi Prohorov se temea că moştenitorii ei, cu toate promisiunile, n'au să trimită după el la o asemenea depărtare şi au să tocmească vreun antreprenor mai apropiat.
Aceste gânduri îi fură deodată întrerupte de trei lovituri francmasonice în uşă. „Cine e acolo?" întrebă el. Uşa se deschise şi intră un om care se vedea cât de colo că era meseriaş neamţ; se apropie vesel de dricar. „Iartă-mă, tragă fecine", spuse el, pronunţând cuvintele ruseşti cu accentul pe care până azi nu-l putem auzi fără să zâmbim. „Scuză-mă că te-am deranjat...am venit să ne cunoaştem. Eu sunt cizmar. Mă cheamă Gottlieb Schultz şi locuiesc peste drum, în căsuţa din faţa ferestrelor dumitale. Mâine îmi serbez nunta de argint şi te rog să vii cu fiicele la noi la masă, aşa ca între prieteni".
Invitaţia fu primită cu bunăvoinţă. Dricarul îl rugă să ia loc, să bea o ceaşcă de ceai şi peste puţin, datorită firii deschise a lui Gottlieb Schultz, vor-

beau ca doi prieteni. „Cum merge meseria, domnul meu?" îl întrebă Adrian.
— Cum să meargă? — aşa şi aşa. N'am dece mă plânge, cu toate că marfa mea nu e ca a dumitale. De bună seamă viii se pot lipsi de cizme, dar morţii nu pot trăi fără sicriu.
— Adevărat, — spuse Adrian; — totuşi dacă viii n'au cu ce-şi cumpăra cizme, umblă şi desculţi, iii sigur, iar morţii săraci îşi capătă sicriul şi pe degeaba. — Au mai vorbit aşa câtăva vreme. In cele din urmă, cizmarul se sculă, îşi luă rămas bun şi-l pofti din nou.
A doua zi, taman la ceasurile douăsprezece, dricarul şi fetele lui ieşiră pe portiţă şi se îndreptară spre vecin. N'am sa descriu nici caftanul rusesc al lui Adrian Prohorov, nici toaleta europenească a Aculinei şi a Dariei abătându-mă astfel, în acest caz, dela obiceiul romancierilor de azi. Totuşi, cred că nu e de prisos să arăt că amândouă domnişoarele îşi puseseră pălărioare galbene şi ghete roşii, lucru obişnuit doar în împrejurări deosebite.
Căsuţa strâmtă a cizmarului era plină de musafiri, mai toţi meseriaşi nemţi, cu nevestele lor şi ucenicii. Tagma slujbaşilor ruşi era reprezentată de un gardian, Iurco, originar din Finlanda, care ştiuse să-şi atragă o deosebită bunăvoinţă din partea gazdei, cu toată funcţia lui modestă. In această calitate slujise cu cinste şi credinţă vreo douăzeci şi cinci de ani, ca poştaşul lui Pogorelschi.[1]) Focul din anul 1812 distrugând vechea capitală a ţării, îi prăpădise ghereta galbenă însă, îndată după izgonirea duşmanului, în locul ei fu pusă una nouă, cenuşie, cu coloane dorice, şi Iurco începu din nou să se învârtească pe lângă ea, cu ale-barda în mână şi în armură de dimie. II cunoşteau mulţi dintre nemţii care locuiau aproape de porţile Nichit-schie; unii chiar îşi petreceau la Iurco noaptea de duminică spre luni. Adrian căută să se apropie de el, gândind că, odată şi odată i-ar putea fi de folos, deaceea, când musafirii fură poftiţi la masă, se aşezară ală-
») Scriitor rus (1787—1836). (N. red. rom.).

turi. Doamna, domnul Schultz şi fiica lor, Lottchen, de 17 ani, mâncau cu musafirii, îi îmbiau şi ajutau bucătăresei la servit. Berea curgea. Iurco mânca zdravăn. Adrian nu se da nici el bătut. Fiicele lui făceau fasoane; vorba în limba nemţească era din ce în ce mai zgomotoasă; deodată, gazda ceru să fie tăcere, destupă o stielă smolită şi spuse tare, pe ruseşte: „In sănătatea bunei mele Luisa!" Vinul

şampanizat spumega în pahare. Schultz sărută cu duioşie obrazul proaspăt al tovarăşei sale de viaţă şi musafirii băură veseli în sănătatea bunei Luisa. — „In sănătatea stimaţilor mei musafiri!" — rosti Schultz, destupând a doua sticlă, şi musafirii îi mulţumiră de urare, golind din nou paharele. începură toasturile, unele după altele. Băură apoi în sănătatea fiecărui musafir, în sănătatea Moscovei şi pentru o duzină întreagă de oraşe nemţeşti, băură în sănătatea tuturor breslelor şi a fiecăruia în parte, apoi în sănătatea meşterilor şi a ucenicilor. Adrian bău cu sârg şi era aşa de vesel, încât ţinu şi el un toast glumeţ. Deodată, unul din musafiri, un brutar gras, ridică paharul şi strigă: „In sănătatea muşteriilor, *unserer Kundleute"[1]).* Urarea stârni bucuria tuturor. Musafirii începură să se ploconească unul la altul, croitorul la cizmar, cizmarul la croitor, brutarul la amândoi, apoi toţi se înclinară la brutar şi aşa mai departe. In timp ce toţi se ploconeau, Iurco strigă spre dricar: „Bea, taică, în sănătatea morţilor tăi!" Toţi izbucniră în hohote de râs, dar dricarul socoti vorba ca o batjocură şi se posomori. Nimeni nu băgă de seamă însă; musafirii beau înainte; când s'au sculat dela masă, tocmai se auzea toaca de vecernie.

S'au despărţit târziu şi cei mai mulţi erau cherche-liţi. Brutarul cel gras şi legătorul de cărţi, a cărui faţă părea legată într'o copertă de safian roşu, l-au dus pe Iurco de subsuori în ghereta lui, cum spune proverbul rusesc: „Plata datoriei, podoaba datornicului". Dricarul veni acasă beat şi supărat: „Cum aşa, adică? - gândea el cu glas tare, — cu ce-i meseria mea

A clienţilor noştri (în 1. germană). (N. trad.) *270*

mai prejos ca alta? Ce, dricarul e frate cu călăul? Deco râdeau păgânii aceia? Adică dricarul e paiaţă? Am vrut să-i chem la sfeştanie, să le dau petrecere la cataramă; dar n'am să-i chem! O să-i chem pe muşteriii mei: morţii pravoslavnici". „ — Cc-i taică? îl întreabă slujnica, descălţându-l. Ce tot vorbeşti? Fă-ţi cruce! Să chemi morţii la sfeştanie? Uite ce gânduri îi trec prin minte!"—„Ba, zău că am să-i chem, şi chiar mâine! Poftiţi, vă rog, binefăcătorii mei, să petreceţi mâine seară la mine. O să vă ospătez cu ce o da dumnezeu". Spunând astfel, dricarul se sui în pat, şi peste puţin începu să sforăie...

L-au trezit însă pe întuneric. Negustoreasa Triuhina murise în noaptea aceea şi trimisul administratorului ei venise călare, în galop, să-i dea de ştire. Dricarul îi dădu un grivenic[1]) pentru votcă, se îmbrăcă repede, luă o birjă şi porni spre strada Razguleai. La poarta răposatei se şi afla poliţia, iar negustorii roiau ca nişte corbi în vecinătatea stârvului. Moarta era întinsă pe masă, galbenă ca ceara, cu faţa încă neatinsă de descompunere. Rudele, vecinii şi oamenii de casă se înghesuiau în jurul ei. Toate ferestrele erau deschise; lumânările ardeau, preoţii citeau rugăciuni. Adrian se apropie de nepotul Triuhinei, un tânăr negustoraş cu surtuc la modă şi-i făcu cunoscut că sicriul, lumânările, giulgiul şi celelalte lucruri de înmormântare, îi vor fi aduse îndată, în perfectă stare. Moştenitorul îi mulţumi distrat, spunând că nu se tocmeşte la preţ

Işi că se bizuie întru totul pe conştiinţa lui. După obicei, dricarul jură că n'o să ia un ban mai mult, schimbă o privire cu administratorul şi plecă să pregătească **totul.** Şi astfel, toată ziua a umblat dela Razguleai la porţile Nichitschie şi înapoi; spre seară, totul ora gata; dădu drumul birjarului şi o luă spre casă pe jos. Era o noapte cu lună. Dricarul ajunse cu bine la porţile Nichitschie. Lângă biserica Voznesenie, recunoscându-l, cunoscutul nostru Iurco strigă după el şi-i ură noapte bună. Era târziu. Dricarul se apropiase de casă; deodată i se păru că vede pe cineva deschi-

) Monetă de zece copeici. (N. trad.)

271

zând portiţa şi strecurându-se înăuntru. „Ce-o fi asta? se întrebă el. Cine are nevoie de mine iar? N'o fi vreun hoţ? Nu cumva vin ibovnici la proastele mele? Se prea poate!" Şi dricarul se gândi să-l cheme pe prietenul Iurco. Chiar atunci se mai apropie cineva de portiţă şi vru să intre, însă, văzându-l pe dricar venind în fugă, se opri şi-şi scoase pălăria în trei colţuri. Dricarul parcă-l cunoştea la faţă, dar n'avu când să-l privească cum trebuie. „Dumneavoastră aţi venit la mine?" întrebă el gâfâind. „Intraţi, vă rog". „Fără mofturi, taică, — răspunse străinul înnăbuşit. Ia-o înainte şi arată musafirilor calea!" Adrian nici nu avu timp pentru mofturi; portiţa era deschisă; urcă scara cu musafirul după dânsul. In odăi parcă auzea oameni umblând. „Ce dracu?" se gândi el şi se grăbi să intre... Dar i se muiară picioarele. încăperea era plină de morţi. Prin ferestre luna le lumina feţele galbene şi vinete, ochii tulburi pe jumătate închişi, şi nasurile subţiate... Adrian îi recunoscu îngrozit: erau oamenii înmormântaţi de el; ultimul, împreună cu care intrase, era brigadierul înmormântat în timpul

acelei ploi torenţiale. Femei şi bărbaţi îl înconjurau cu ploconeli şi urări; doar unul sărac, înmormântat de pomană nu demult, sta smerit într'un colţ, ruşinat din pricina zdrenţelor sale. Toţi ceilalţi erau îmbrăcaţi cuviincios. Moartele în bonetele cu panglici, funcţionarii în tunici şi cu bărbi, târgoveţii în caftane de sărbătoare. „Vezi, Prohorov, rosti brigadierul în numele întregii onorabile societăţi, ne-am ridicat toţi la invitaţia ta. Au rămas acasă numai neputincioşii, cei care s'au fărâmiţat de tot şi cei care sunt numai ciolane. Dar chiar şi dintre ei unul n'a putut răbda şi tot a venit!" Atunci un schelet mic străbătu prin mulţime şi se apropie de Adrian. Căpăţâna lui zâmbi spre el» gingaş. Rămăşiţele de postav roşu şi verde deschis şi alte rămăşiţe de pânză veche spânzurau pe el ca pe un băţ, iar oasele picioarelor pocneau în cizmele largi, ca nişte chiluguri în piuliţe. „Nu mă mai cunoşti, Prohorov? Ţi-aduci aminte de sergentul rezer-vist din gardă, Piotr Petrovici Curilchin? Mie mi-ai vândut în 1799 primul sicriu; era de brad, cu toate

272

că spuneai că-i de stejar". Şi mortul îi oferi o ciolă-noasă îmbrăţişare, însă Adrian îşi adună puterile, dădu un strigăt şi-l îmbrânci. Piotr Petrovici se clătină, căzu şi se risipi tot. Printre morţi se ridică un murmur de indignare. Toţi apărau onoarea tovarăşului lor; se repeziră la Adrian cu ocări şi ameninţări, aşa încât, asurzit de ţipete şi aproape strivit, el îşi pierdu cumpătul, căzu peste oasele sergentului rezervist din gardă şi leşină.

Soarele lumina demult patul unde era culcat dricarul. In cele din urmă, el deschise ochii şi o văzu în faţa lui pe servitoare, suflând în samovar. îşi aminti cu groază de toate întâmplările de peste noapte: Triuhina, brigadierul şi sergentul Curilchin îi stăruiau încă nedesluşit în minte. Aştepta în tăcere să vorbească întâi slujnica despre urmările acelor întâmplări.

— Ce mult ai dormit, taică, — rosti Axinia, dându-i halatul. — Te-au căutat vecinul şi croitorul; gardianul umblă şi dă de ştire că azi e onomastica poliţaiului, dar tu binevoiai să dormi şi n'am vrut să te trezim.

— Dar dela răposata Triuhina n'a venit nimeni?

— Răposata? Da' ce? A murit?

— Uite, ce proastă! Drace, nu mi-ai ajutat tu aseară la pregătirea înmormântării?

— **Ce-i** cu tine, taică? Ţi-ai pierdut minţile? Sau poate încă nu ţi-a **trecut** mahmureala! A fost ieri, vreo înmormântare? Ai chefuit toată ziua la neamţ, te-ai întors beat, te-ai prăvălit în aşternut şi ai dormit până s'a auzit toaca la biserică.

— Oare... —spuse bucuros, dricarul.

— Aşa cum îţi spun.

— Ei, dacă e aşa, pregăteşte repede ceaiul şi cheamă fetele!

CĂPITANUL DE POŞTĂ

într'un colegiu — mic registrator, La staţia de poştă — dictator.

Prinţul Viazemschi

Cine n'a blestemat căpitanii de poştă, cine nu s'a certat cu ei? Cine nu le-a cerut, în clipele de furie, fatalul registru de reclamaţii, să-şi scrie plângerea

18

273

inutilă împotriva şicanelor, mojiciei şi neglijenţei? Cine nu i-a socotit drept pleavă a neamului omenesc, vrednici să fie puşi alături de conţopiştii de odinioară sau măcar de tâlharii ţinutului Muromsc? Să fim totuşi drepţi, să ne punem în situaţia lor şi poate că o să-i judecăm cu mai multă îngăduinţă. Ce înseamnă a fi căpitan de poştă? Adevărat mucenic al clasei a paisprezecea, apărat de grad numai împotriva bătăii, şi nici asta totdeauna. (Apelez la conştiinţa cititorilor mei.) Care e funcţiunea acestui „dictator", cum îl numeşte în glumă prinţul Viazem'schi? Oare nu e o adevărată muncă silnică?- N'are linişte nici ziua nici noaptea.

Călătorul îşi revarsă asupra lui toată ciuda adunată în lungul drumului plictisitor. Dacă e rea vremea, dacă e prost drumul, dacă e încăpăţânat surugiul, dacă nu trag caii — căpitanul e vinovat. In locuinţa lui sărăcăcioasă călătorul se uită la el ca la un vrăjmaş; dacă reuşeşte să scape repede de musafirul nepoftit, e bine; dar dacă nu se găsesc cai?... Atunci, dumnezeule! Ce înjurături, ce ameninţări se

revarsă asupra lui! E silit să alerge prin ogrăzi, prin ploaie şi prin glod, pe furtună şi pe gerul bobotezei. Din când în când, iese în tindă, să scape măcar o clipă de ţipetele şi bruftuielile călătorilor înfuriaţi. Soseşte generalul; căpitanul îi dă, tremurând, ultimele două troici, chiar dacă una e a curierului. Generalul pleacă, fără să-i mulţumească măcar. Peste cinci minute, clopoţelul!... şi *feldfagerul* îşi aruncă feaia de drum pe masă!... Să ne dăm bine seama de toate acestea şi, în loc să se indigneze, inima noastră se va umple de sinceră compătimire. Câteva cuvinte încă: am străbătut Rusia în toate părţile, timp de douăzeci de ani la rând, ştiu aproape toate drumurile de poştă, cunosc câteva generaţii de surugii. Rar se află căpitan de poştă a cărui faţă să n'o cunosc, greu se află vreunul cu care să nu fi avut de-aface; nădăjduiesc să-mi public cât mai repede bagajul interesant al însemnărilor de călătorie; până una alta, voi spune doar că tagma căpitanilor de poştă o înfăţişată opiniei generale sub cel mai fals aspect. Aceşti căpitani atât de

bârfiţi sunt în general oameni paşnici, serviabili din fire, gata oricând să te găzduiască, modeşti în ce priveşte onoarea ce li se cuvine, şi nu prea lacomi de arginţi. Din vorbele lor (pe caro domnii călători pe nedrept nu le iau în seamă), se pot culege multe lucruri interesante şi cu tâlc. In ce mă priveşte, mărturisesc că prefer vorba cu ei, discursurilor vreunui funcţionar de clasa a şasea, care călătoreşte în interes de serviciu. E uşor de ghicit că am prieteni în onorabila tagmă a căpitanilor de poştă. Intr'adevăr, amintirea unuia mi-i scumpă. Ne-au apropiat pe timpuri împrejurările, şi despre el am de gând să stau acum de vorbă cu stimaţii mei cititori.

In anul 1816, prin luna Mai, mi s'a întâmplat să trec prin gubernia pe un traseu acum desfiinţat. Aveam un grad mic, mergeam cu o trăsură de poştă şi plăteam taxa pentru doi cai. Din pricina asta, căpitanii de poştă nu se prea purtau ceremonios cu mine şi adesea îmi luam dreptul cu forţa. Eram tânăr şi iute, şi mă supăram de josnicia şi laşitatea căpitanilor, când dădeau troica pregătită pentru mine; vreunui boier, funcţionar de rang înalt.. Tot aşa, nu m'am putut obişnui multă vreme ca servitorul stilat să mă ocolească cu tava, la masa guvernatorului. Acum, şi una şi alta îmi par fireşti. Intr'adevăr, ce s'ar fi întâmplat cu noi, dacă, în locul regulei comode, îndeobşte respectată, că gradul superior are întâietate, s'ar fi folosit de exemplu regula ca să aibă întâietate mintea superioară? Ce certuri s'ar fi iscat! Dacă ar fi fost aşa, dela cine ar fi început servitorii să servească mâncarea?

Dar să mă întorc la povestea mea. Era o zi călduroasă. La trei verste de staţia începu să picure şi, peste câteva minute, o ploaie torenţială mă udă până la piele. Cum am sosit la staţie, prima mea grijă fu să mă schimb cât mai repede, şi a doua, să întreb de ceai. „Ei, Duuia! strigă căpitanul de poştă, pune samovarul şi du-te după frişca". La aceste vorbe, de după paravan ieşi o fetişcană de vreo paisprezece ani, care fugi în tindă. M'a uimit frumuseţea ei. „E fiica ta?" l-am întrebat pe căpitan.

„Fiica mea, răspunse el mândru: şi e atât de deşteaptă şi de harnica, leit răposata maică-sa". După aceste vorbe, căpitanul se aşează să-mi înregistreze foaia de drum, în timp ce eu mă uitam la pozele din locuinţa lui modestă, dar curată. Toate înfăţişau istoria „Fiului risipitor". In cea dintâi, un bătrân venerabil, cu scufie şi halat, îşi lua rămas bun dela un tânăr nerăbdător, care-i primea repede binecuvântarea şi un sac cu bani. In culorile vii din poza a doua—se arăta purtarea destrăbălată a tânărului. Sta la masă înconjurat de prieteni falşi şi femei neruşinate. Mai departe, tânărul risipitor era arătat în zdrenţe cu un tricorn pe cap, păscând porcii şi mâncând din mâncarea lor. Pe faţă îi erau întipărite tristeţea adânca şi căinţa. In cele din urmă, se arăta cum se întoarce la tatăl său: tot în scufie şi halat, bunul bătrân îi iese cu grabă înainte. Fiul risipitor sta în genunchi; în fundul tabloului, bucătarul tăia viţelul cel gras, iar fratele mai mare întreba slugile despre pricina acestei bucurii. Sub tablou erau scrise înţelepte stihuri nemţeşti. Toate mi-au rămas în amintire, aşa cum mi-au rămas ghivecele cu flori, patul cu perdele pestriţe şi alte lucruri pe care le vedeam în jurul meu. Parcă văd şi acum chipul căpitanului, un om de vreo cincizeci de ani, încă proaspăt şi vioi, şi parcă-i văd şi acum surtucul lung, verde, cu trei medalii prinse pe panglici decolorate.

încă nu apucasem a plăti bătrânului meu surugiu, că Dunia se şi întoarse cu samovarul. Mica ştrengăriţă ghici repede ce impresie făcuse asupra-mi şi-şi lăsă în jos ochii mari, albaştri. Am intrat în vorbă cu ea; îmi răspundea fără sfială, ca o fată care văzuse lumea. Am oferit căpitanului un pahar cu *punch* iar Duniei o ceaşcă de ceai şi am început a grăi tustrei, ca şi cum neam fi ştiut de un veac. Caii erau gata demult, dar nu-mi venea deloc să mă despart de căpitan şi de fata lui. La o vreme, mi-am luat rămas bun şi tatăl îmi ură călătorie uşoară, iar fata mă petrecu până la trăsură. M'am oprit în

tindă şi i-am cerut voie s'o sărut. Dunia s'a lăsat sărutată... De multe sărutări îmi amintesc,
276
De când eu asta mă îndeletnicesc,
dar niciuna nu mi-a lăsat o amintire atât de trainică, atât de plăcută.
Peste câţiva ani, împrejurările m'au dus pe acelaş traseu, în aceleaşi locuri. Mi-am amintit de fata bătrânului căpitan de poştă şi mă bucuram la gândul că o s'o văd iar. M'am gândit însă că bătrânul o fi fost înlocuit şi că Dunia se va fi măritat. M'am mai gândit că poate unul din ei murise şi mă apropiam de staţia cu o presimţire tristă. Caii s'au oprit la căsuţa poştei. Cum am intrat, am recunoscut îndată tablourile cu istoria „Fiului risipitor"; masa şi patul erau la locurile vechi, dar pe fereastră nu mai erau flori; totul era învechit, neîngrijit. Căpitanul de poştă dormea sub un cojoc. Se trezi; se ridică... era acelaş Samson Vârin, dar cât îmbătrânise! Până să-mi înregistreze foaia de drum, mă uitam la părul lui cărunt, la zbârciturile adânci de pe obrazul neras de multă vreme, la spinarea lui încovoiată. Tare mă minunam cum de s'a putut schimba în trei-patru ani un bărbat zdravăn într'un moşneag prăpădit. „Mă recunoşti? l-am întrebat. Ne cunoaştem demult". „Se poate, a răspuns el, mohorît; stau doar la drumul mare şi mulţi călători au trecut pe la mine". „Dar Dunia e sănătoasă?" Bătrânul se încruntă.
„Dumnezeu ştie". „S'o fi măritat poate..." Bătrânul se prefăcu că nu mi-a auzit întrebarea şi-mi citea mai departe, în şoaptă, foaia de drum. Nu l-am mai întrebat nimic şi am poruncit să se pună samovarul. Curiozitatea începea să mă neliniştească şi nădăjduiam că *punch-ul* îi va dezlega limba.
Nu m'am înşelat. Bătrânul nu refuză paharul. Romul îi descreţi fruntea. Al doilea pahar îi dădu gust de vorbă; şi-a amintit de mine, sau s'a prefăcut că-şi aminteşte şi am aflat dela dânsul o poveste care m'a interesat şi m'a mişcat puternic.
„Aşadar, aţi cunoscut-o pe Dunia? începu el. Cine n'o ştia? Ah, Dunia, Dunia! Ce fată era! Toţi călătorii o lăudau, nimeni n'o certa. Cucoanele îi făceau cadouri, una o năframă, alta cercei, bărbaţii se opreau, chipurile ca să prânzească sau să cineze, dar de fapt
277
se opreau să se uite mai mult la Dunia... Dacă vreun boier se supăra pe mine, cum o vedea pe Dunia se liniştea şi după aceea vorbea blând. O să mă credeţi, domnule, curierii, ***feldfăger-ii,*** stăteau cu ea de vorbă cAte o jumătate de ceas. Ea ţinea casa. Curăţa, gătea, făcea totul. Şi eu, prost bătrân, mă bucuram şi nu mă mai săturam privind-o; n'o iubeam oare pe Dunia mea? Nu-mi alintam copilul? Nu trăia bine, oare? Dar de nenorocire nu poţi fugi. Ce ţi-e scris, în frunte ţi-i pus." Apoi, căpitanul începu să-şi povestească nenorocirea în amănunt. Cu trei ani în urmă, într'o seară de iarnă, pe când el linia un registru nou, iar fata lui îşi **cosea** o rochie după paravan, sosi o troică. Intră un călător cu o cuşmă cercheză, cu manta militară şi învelit într'un tartan; ceru cai. Toţi caii erau la drum. La vestea asta, călătorul ridică glasul şi cravaşa. Insă Dunia, obişnuită cu asemenea întâmplări, ieşi de după paravan şi-l întrebă amabil dacă n'ar vrea să mănânce ceva. Ivirea Duniei avu rezultatul obişnuit. Mânia călătorului se potoli. Consimţi să aştepte caii şi comandă cina. După ce-şi scoase căciula miţoasă şi udă, după ce-şi deslegă tartanul şi -şi lepădă mantaua, ieşi Ja iveală un husar tânăr, zvelt, iu mustăcioară neagră. Şi curând, **ig.ţă-l** ca la el acasă, grăind vesel cu căpitanul de poştă şi cu fata lui. Se aduse cina. Intre timp sosiră caii şi căpitanul porunci să fie înhămaţi îndată la chibitea drumeţului, fără să li se mai dea hrană. Insă cum s'a întors de-a fără căpitanul, îl află pe tânăr culcat pe laiţă, aproape fără cunoştinţă. I se făcuse rău, începuse să-l doară capul, nu mai putea pleca... Nu era nimic de făcut. Căpitanul de poştă îi cedă patul lui, hotărînd între ei ca, dacă a doua zi dimineaţa o să-i fie tot aşa de rău, vor trimite pe cineva la S. după doctor.
A doua zi, îi era şi mai rău. După ce omul lui plecă la oraş călare **s'a ducă** doctorul, Dunia îi legă capul cu o batistă înmuiată în oţet şi se aşeză cu lucrul lângă patul lui. Când era de faţă căpitanul de poştă, bolnavul gemea şi nu scotea apioape nicio vorbă; bău cu toate astea două ceşti de cafea şi comandă masa, gemând. Dunia nu se clintea de lângă dânsul. El spunea într'una
278
că-i e sete şi Dunia îi aducea cana cu limonada pregătită de dânsa. Bolnavul îşi muia buzele şi, de câte ori îi înapoia cana, îi strângea mâna, drept mulţumire. Doctorul sosi pe la prânz. Pipăi pulsul bolnavului, vorbi cu dânsul nemţeşte şi ruseşte, îi spuse că-i trebuie numai linişte şi că, peste vreo două zile, o să poată porni la drum. Husarul îi plăti douăzeci şi cinci de ruble pentru vizită şi-l invită la masă. Doctorul consimţi; mâncară amândoi cu mare poftă, băură o sticlă de vin şi se despărţiră foarte mulţumiţi unul de altul.
După o zi, husarul se înzdrăveni cu totul. Era foarte vesel, glumea necontenit, ba cu Dunia, ba cu

căpitanul de poştă; fluiera cântece, vorbea cu călătorii, înregistra foile în registrul poştei şi bunul căpitan îl îndrăgi atât de mult, încât în dimineaţa a treia îi păru rău să se despartă de un atât de simpatic oaspete. Era duminică: Dunia se pregătea să se ducă la biserică. Husarului i se aduse chibitea. îşi luă rămas bun dela căpitan, îl răsplăti larg pentru găzduire şi ospătare; îşi luă rămas bun şi dela Dunia şi-i propuse s'o ducă la biserica aflată tocmai la capătul satului. Dunia era nehotărîtă... „Dece te temi? îi spuse tatăl ei. Excelenţa sa nu-i lup, ca să te mănânce. Fă o plimbare până la biserică." Dunia se aşează în chibitea, lângă husar, servitorul sări pe capră, surugiul chiui, caii porniră.
Sărmanul căpitan de poştă nu înţelegea nici azi cum de-a putut-o lăsa pe Dunia să plece, cum de fusese atât de orbit şi ce s'a petrecut atunci cu judecata lui. N'a trecut nici jumătate de oră, când a simţit cum i se strânge inima; îl cuprinse o nelinişte atât de mare, încât nu mai putu răbda şi se duse şi el la biserică. Dar cum se apropie, văzu că norodul se şi împrăştia. N'o văzu pe Dunia, nu era nici în ogradă, nici în pridvor. Intră repede în biserică, îl văzu pe preot părăsind altarul, iar pe dascăl stingând lumânările; într'un colţ se mai rugau două babe. Dunia nu se afla în biserică. Bietul tată se hotărî cu greu să-l întrebe pe dascăl dacă o văzuse la slujbă. Ii răspunse că n'a văzut-o. Căpitanul de poştă se întoarse acasă
279
mai mult mort decât viu. O singură nădejde îi mai rămânea: poate că tânăra şi zvăpăiata Dunia se dusese până la staţia următoare, la naşă-sa. Aşteptă înapoierea troicii, într'o chinuitoare frământare, însă troica nu se mai arăta. Spre seară, surugiul veni pe jos şi băut, cu o veste ucigătoare: „Dela staţia cealaltă, Dunia plecase mai departe cu husarul".
Bătrânul nu putu răbda nenorocirea; căzu îndată la pat, în acelaş pat unde stătuse culcat tânărul mincinos. Gândind la cele petrecute, îşi dădea seama că tânărul se prefăcuse bolnav. Nenorocitul căpitan de poştă se îmbolnăvi de o febră puternică. II transportară la S. şi în locul lui iu numit, provizoriu, altul. Doctorul care venise la husar îl îngrijea şi pe dânsul. II încredinţa că tânărul fusese pe deplin sănătos şi că, încă de atunci, îi bănuise gândul rău, dar tăcuse de teama cravaşei. Fie că neamţul spunea adevărul, fie că voia numai să se laude, asta nu-l linişti cu nimic pe bietul bolnav. îndată ce se întrema, ceru şefului său din S concediu pe două luni şi plecă, pe jos, după fiica sa, iară a spune nimănui. Din foaia de dram ştia că rotmistrul Minschi călătorea dela Smolensc la Petersburg. Vizitiul care-l ducea îi povesti cum Dunia a plâns tot drumul, cu toate că părea că merge de bună voie. „Poate o să-mi aduc acasă oiţa rătăcită", gândea căpitanul de poştă. Cu gândul acesta sosi la Petersburg, se opri la regimentul Ismailovschi, în casa unui subofiţer de rezervă, vechi camarad de arme, şi-şi începu cercetările. Află curând că rotmistrul Minschi e în Petersburg şi locuieşte la hotelul Demutov. Căpitanul de poştă se hotărî să se ducă la dânsul. încă dis-de-dimineaţă se afla în anticameră, şi ceru să i se anunţe excelenţei sale că un vechi soldat roagă să fie primit. Ordonanţa, care tocmai curăţa o cizmă pe calapod, îi răspunse că boierul doarme şi nu primeşte pe nimeni mai devreme de ceasul 11. Căpitanul de poştă plecă şi se înapoie la ora fixată. însuşi Minschi îl întâmpină, în halat şi scufie roşie. „Ce e, frate, ce doreşti? " îl întrebă el. Inima bătrânului începu să bată repede, în ochi i se iviră lacrimile şi spuse cu glas tremurător: „Excelenţă!...
280
săvârşiţi o dumnezeiască milă!..." Minschi se uită la el repede, se aprinse la faţă, îl luă de mână, îl duse în birou şi închise uşa. „Excelenţă, continuă bătrânul, ce a fost a fost, ce a căzut din car, e pierdut; cel puţin daţi-mi-o pe biata mea Dunia înapoi. Doar v'aţi săturat de dânsa, n'o prăpădiţi degeaba'". „Ce s'a făcut, nu so mai desface", răspunse tânărul cu turburare adâncă. „Sunt vinovat faţă de tine şi sunt gata să-ţi cer iertare. Dar să nu crezi că aş putea s'o părăsesc pe Dunia. Ea o să fie fericită. Iţi dau cuvântul de onoare. Ce vrei sa faci cu dânsa? Mă iubeşte, s'a desvăţat de vechea ci stare. Nici tu, nici ea nu aţi putea uita ce s'a întâmplat!" După aceea, bătrânul simţi căi se bagă ceva în manşetă, îl auzi pe Minschi deschizând uşa, şi se pomeni în stradă, fără să-şi dea seama.
Stătu nemişcat mult timp; în sfârşit văzu în manşeta mânecii un sul de hârtii. II scoase şi despături cîteva bancnote mototolite, de câte cinci şi zece ruble. In ochi i se iviră iar lacrimi, dar de data asta lacrimi de indignare. Strânse ghem hârtiile, le aruncă jos, le calcă în picioare şi plecă... După câţiva paşi, se opri, se gândi... se întoarse... dar banii nu mai erau; văzu cum un tânăr bine îmbrăcat fuge spre o birjă, cum sare repede în ea şi-i strigă birjarului să mâie... Bătrânul nu alergă după dânsul. Se hotărî să se întoarcă acasă, la staţia Iui, dar înainte de asta voia s'o mai vadă pe biata lui Dunia măcar odată. Deaceea, peste vreo două zile, se întoarse la Minschi, dar ordonanţa îi spuse aspru ca boierul nu primeşte pe nimeni. II repezi, îl scoase din vestibul şi-i trânti uşa în nas. Căpitanul de poştă mai stătu

cât mai stătu şi plecă.
Seara, cum se întorcea dela biserica maicii-dom-nului, nădejdea tuturor celor în suferinţă, şi cum mergea pe Liteinaia, văzu trecând repede o trăsură luxoasă; căpitanul îl văzu în ea pe Minschi. Trăsura se opri la scara unei case cu două caturi şi husarul urcă repede scările. Un gând fericit trecu prin mintea căpitanului de poştă. Se întoarse, se apropie de vizitiu şi-l întrebă: „Frate, al cui e calul? Nu cumva e al lui Minschi?" „Ba da, răspunse vizitiul, dar dece întrebi?" „Pentru
281
că boierul tău mi-a poruncit să-i duc Duniei o scri-sorică şi am uitat unde stă". **„Stă** chiar aici, la catul al doilea, dar ai întârziat, **frate,** cu scrisorica; acum **Minschi** e chiar la dânsa!" „Nu-i nimic, răspunse bătrânul, şi simţi cum îi bate inima; mulţumesc că m'ai desluşit, că mi-oi duce eu treaba la capăt!" Şi cu vorba asta, urcă scara. Uşa era închisă. Sună. Trecură câteva minute într'o aşteptare grea. Deodată cheia scârţâi. I se deschise. „Aici locuieşte Avdotia Samsonovna?",„Aici, răspunse o tânără slujnică. Dar ce doreşti?" **Căpitanul** de poştă, fără să răspundă, intră însală!... „Nu se poate, nu se poate! striga slujnica în urma lui. Avdotia Samsonovna are musafiri!" Dar căpitanul de poştă, fără s'o asculte, merse înainte. In primele două încăperi era întuneric. In a treia era lumină. El se apropie de uşa deschisă şi se opri. In încăperea aceea minunat mobilată, îl văzu pe Minschi stând pe gânduri. Dunia, îmbrăcată în toată splendoarea modei, sta pe braţul fotoliului, ca o amazoană pe şeaua englezească. 11 privea pe Minschi cu duioşie, îi răsucea cârlionţii negri cu degetele ei strălucitoare. Sărmanul bătrân! Niciodată nu i se păruse atât de frumoasă fata lui; se minuna fără să vrea... „Cine e acolo?" întrebă ea, fără să ridice capul. El tăcea mereu. Neprimind răspuns, ea îşi ridică privirea. Scoase un strigăt şi căzu pe covor. Speriat, Minschi,se repezi s'o ridice, dar văzându-l în uşă pe bătrânul căpitan de poştă, o lăsă şi se apropie de dânsul, tremurând de furie. „Ce mai vrei? îl întrebă scrâşnind: ce te furişezi după mine pretutindeni, ca un tâlhar? Poate vrei să mă ucizi? Pleacă de aici!" II apucă de guler cu o mână puternică şi-l zvârli pe scară.
Bătrânul se întoarse la gazdă. Prietenul îl sfătui să facă jalbă, dar căpitanul, după o vreme de gândire, se hotărî să so lase păgubaş. Peste două zile, plecă din Petersburg înapoi la staţie şi se apucă din nou de slujbă. „Acum e al treilea an, încheie dânsul, de când trăiesc fără Dunia, şi de când nu ştiu nimic de ea. Dumnezeu ştie dacă mai trăieşte. Se întâmplă atâtea pe lume. Nu e prima nici ultima fată pe care o momeşte un trecător fluşturatic; o ţine un timp şi pe urmă o aruncă.
282
Multe tinere proaste sunt în Petersburg, azi în atlaz şi catifea, iar mâine le vezi măturând strada, la un loc cu golănimea din crâşme. Când mă gândesc adesea că poate şi Dunia mea se prăpădeşte tot aşa, cad fără voie în păcat şi-i doresc moartea..."
Asta a fost povestea prietenului meu, bătrânul căpitan de poştă, poveste de multe ori întreruptă de lacrimi, pe care şi le ştergea în felul lui, cu pulpana, ca sârguinciosul Terentici din splendida baladă a lui Dmitriev. Lacrimile erau stârnite în parte de *puncli,* din care supsose în timpul povestirii cinci pahare, dar, oricum ar fi fost ele, mi-au mişcat inima puternic. M'am despărţit de el, dar mult timp nu l-am putut uita, mult timp m'am gândit la biata Dunia...
Nu demult, trecând prin târguşorul mi-am adus aminte de prietenul meu; am aflat că staţia unde slujise fusese desfiinţată. La întrebarea mea dacă bătrânul căpitan de poştă mai trăieşte, nimeni nu mi-a putut da un răspuns mulţumitor. M'am hotărît să vizitez locurile cunoscute, am luat nişte cai slobozi şi am plecat în satul N...
Era toamnă. Nori cenuşii acopereau cerul. Un vânt rece sufla peste câmpurile goale, măturând frunzele galbene şi roşii ale arborilor. Am sosit în sat la asfinţitul soarelui şi m'am oprit la căsuţa poştei. In tindă (undo mă sărutase odinioară Dunia), ieşi o babă grasă şi, la întrebările mele, răspunse că bătrânul căpitan de poştă murise de un an, că în casa **lui** se mutase berarul şi că ea era nevasta berarului. Mi-a părut rău de drumul zadarnic şi de cele şapte ruble cheltuite degeaba.
— Şi dece a murit? — am întrebat-o pe berăriţă.
— Din pricina băuturii, taică!
— Dar unde l-au îngropat?
— La cimitir, lângă nevastă-sa.
— N'ar putea să mă ducă cineva la mormântul lui?
— Dcce nu? Hai, Vanca! Destul te-ai jucat cu mâţa! Du-l pe boier la cimitir şi arată-i unde-i mormântul căpitanului de poştă.
La vorbele acestea, un băiat zdrenţuros, roşcovan

283
şi saşiu, veni spre mine şi îmi arătă drumul spic cimitir.
— II cunoşteai pe bătrân? — l-am întrebat pe drum.
— Cum să nu-l cunosc? El m'a învăţat să fac fluiere. Uneori, fie-i ţărâna uşoară, când ieşea din crâşmă, ne luam după el: „Bunicule, bunicule, dă-ne nuci!" Şi el ne dădea nuci, se îngrijea mereu de noi.
— Dar călătorii şi-aduc aminte de dânsul?
— Acum sunt puţini călători. Mai vine doar asesorul, dar lui nu-i arde de morţi. Numai astă vară a venit o cucoană şi a întrebat de căpitanul de poştă cel bătrân şi s'a dus la mormântul lui.
— Ce cucoană?
— Straşnică! — răspunse băiatul. — Umbla în trăsură cu şase cai, cu trei domnişori mici, cu o dădacă şi TU un căţel negru, şi când i s'a spus că bătrânul a murit, a început să plângă şi a spus copiilor: „Staţi cuminţi, eu mă duc la cimitir!" l-am spus c'o duc eu, dar cucoana a spus că ştie singură drumul şi mi-a dat un pitâc de argint; bună cucoană!...
Am ajuns la cimitir; era un loc pustiu, neîngrădit, semănat cu cruci de lemn, neumbrite de niciun arbore. De când sunt n'am văzut un cimitir mai trist.
— Acesta-i mormântul bătrânului căpitan, — mi-a spus băiatul şi sări pe o movilă de nisip străjuită de o cruce cu iconiţă de aramă.
— Şi cucoana a fost aici?
— A fost, — răspunse Vanca. — M'am uitat la dânsa de departe. S'a trântit la pământ şi a stat aşa multă vreme. Pe urmă s'a dus în sat, l-a chemat pe popă, i-a dat nişte bani şi a plecat; şi mie mi-a dat un pitac de argint; bună cucoană!
Şi eu i-am dat băiatului un pităcel, şi nu mi-a părut rău nici de călătorie, nici de cele şapte ruble cheltuite.

DOMNIŞOARA ŢĂRĂNCUŢĂ

Orice pui pe tine Dragă, 'ţi sade bine. *Bogaanovici*

Intr'una din depărtatele noastre gubernii, se află moşia lui Ivan Petrovici Bpregţov,. In tinereţe, acesta slujise în gardă, pe la începutul anului 1797 trecuse
284
în rezervă şi plecase în satul sau, pe care de atunci nu l-a mai părăsit niciodată. Fusese însurat cu o nobilă scăpătată care a murit din facere, pe când el se afla departe de casă, la o vânătoare. Insă treburile gospodăriei l-au consolat repede, şi-a clădit casă după planul său, a înjghebat o fabrică de postav, întreindu-şi astfel veniturile şi a început să se socotească drept omul cel mai deştept din regiune, fapt necontestat de vecini, care veneau la dânsul în vizită cu toată familia şi cu câinii de vânătoare. In zilele de lucru se îmbrăca într'o haina de pluş, sărbătoarea îşi punea o redingotă de postav din fabrica lui, îşi ţinea singur socotelile şi nu citea nimic afară de „Senatschie Vedomosti"[1]). Mai toţi oamenii îl iubeau, deşi îl socoteau mândru. Numai Grigori Ivanovici Muromschi, vecinul lui cel mai apropiat, nu se împăca bine cu el. Acesta era un adevărat boier rus. După ce-şi risipi la Moscova o mare parte din avere, şi după ce rămase văduv, plecă în ultimul sat ce-i mai rămăsese şi îşi continuă acolo năzbâtiile, numai că într'altfel: făcu un parc englezesc, cheltuind pentru asta aproape toate veniturile rămase; vizitiii lui erau îmbrăcaţi ca jokeii englezi, fiică-sa avea o guvernantă englezoaică, iar câmpurile îi erau lucrate după metode englezeşti,
Numai că pâinea rusească, cu metode străine nu poate să rodească!
şi cu toate că-şi micşorase cheltuielile, veniturile nu-i creşteau; găsea şi la ţară prilej să intre în noi datorii; cu toate acestea, era socotit om deştept,fiindcă fusese primul dintre moşierii guberniei, căruia îi dăduse în minte să-şi ipotecheze moşia la consiliul de tutelă — operaţie socotită pe atunci extrem de complicată şi de îndrăzneaţă.
Judecătorul lui cel mai aspru era Berestov, pornit din fire împotriva inovaţiilor. Nu putea grăi liniştit despre anglomania vecinului şi-l judeca cu orice prilej. Când îşi arăta proprietăţile vreunui musafir şi era
[x]) „Buletinul Senatului" (N. trad.)
285
lăudat pentru spiritul lui de gospodar, Berestov răspundea zâmbind ironic: „De bunăseamă! La mine nu e ca la vecinul Grigori Ivanovici! Cum să ne dea mâna să ne ruinăm englezeşte? Dc-am fi sătui măcar ruseşte!" Vecinii lui Grigori Ivanovici aveau grijă să-i aducă la ureche gluma asta şi altele

asemănătoare, mai adăugând şi dela ei. „Anglomanul" răbda critica aşa cum o rabdă ziariştii noştri, adică turba; îl porecli la rându-i pe răutăciosul critic, „urs" şi „provincial".
Acesteaerau relaţiile dintre ei, când sosi în sat
rT Îşi făcuse educaţia la Universitatea şi acum avea de gând să intre în armată, însă tatăl său nu era de acecaş părere. Tânărul se simţea cu desăvârşire nepotrivit peiitftupslujbă civilă. Nici-unul nu se lăsa; deocamdată Qdexepîncepu să trăiască „boiereşte", lăsându-şi până una alta mustăţi, aşa, ca să le aibă. Era într'adevăr un băiat frumos. Păcat ar fi fost, într'adevăr, ca în loc să-şi strângă silueta zveltă în tunică militară, să se gârbovească asupra hârţoagelor din vreo cancelarie. Dealtfel, oricine-l vedea galopând înaintea tuturor la o vânătoare, fără să-i pese pe unde trece, spunea îndată că din el n'ar fi putut ieşi un bun şef de cancelarie. Domnişoarele îl priveau pe furiş, iar ochii multora rămâneau aţintiţi la el. Şi pentru că Alexei nu se sinchisea deloc, îl bănuiră că are o legătură sentimentală: într'adevăr, din mână în mână trecea o adresă copiată de pc-o scrisoare a lui: *„Aculinei Petrovna Curocichina, la Moscova, peste drum de mănăstirea Alexeievschi, în casa căldărarului Saveliev, iar pe dumneavoastră vă rog foarte mult să duceţi scrisoarea aceasta la A. N. R.*[u]
Cititorii'care n'au trăit la ţară, nu-şi pot închipui cât sunt de fermecătoare aceste domnişoare de provincie! Crescute în aer curat, la umbra merilor din grădină, ele învaţă a cunoaşte lumea şi viaţa din cărţi. Izolarea, libertatea şi cititul dezvoltă de cu vreme sentimentele şi pasiunile necunoscute „frumoaselor" noastre dela oraş. Pentru domnişoara de provincie, sunetul clopoţelului dela uşă e o aventură, o călătorie în oraşul apropiat e o „epocă" din viaţă, iar vizita unui musafir

asă o amintire trainică, uneori veşnică. De bunăseamă, fiecare e liber să râdă de unele ciudăţenii ale acestor domnişoare; însă glumele unui observator superficial nu le pot distruge adevăratele calităţi: *personalitatea şi originalitatea caracterului (Vindividualite),* calităţi de seamă, fără de care nu poate exista nici demnitate, după cum spune Jean Paul. Femeile din capitale poate că primesc o educaţie mai bună, însă viaţa mondenă le nivelează repede caracterele, le uniformizează sufletele ca nişte coafuri asemănătoare una cu alta — n'o spun asta 'pentru ca să le judec, sau să clevetesc, totuşi *nota nostra manet*[1]*),* cum scrie unul din vechii comentatori.
Ne putem închipui uşor ce simţăminte a stârnit în cercul domnişoarelor noastre Alexei. El cel dintâi li î'a arătat posomorit şi dezamăgit; ol le-a vorbit întâi de bucuriile pierdute şi de tinereţea ofilită. Iar pe deasupra mai purta şi un inel negru cu cap de mort. Toate erau grozav de noi în gubernia aceea. Fetele înnebuneau după dânsul.
Dar colmai tare se gândea la el fata anglomanului nostru, {Liza (sau Betsy, cum îi spunea Grigori Ivanovici deobicei.) Familiile lor nu-şi făceau vizite. Liza încă nu-l văzuse pe Alexei, în timp ce toate vecinele tinere vorbeau de el într'una. Ea avea 17 ani. Ochii jiegri îi înşufleţeau faţa smeadă şi ToarFe plăcută,- Era singură ia părinţi şTdm pricina q[gtQ fnigio]—alkitaiL. i ili" f l î
"Vioiciunea şi gniduşiileice"le făcea îl încântau pe tatăl ei şi o înnebuneau pe *miss* Jackson, guvernanta, domnişoară manierată, de patruzeci de ani, care-şi sulemenea faţa şi-şi vopsea sprâncenele, citea „Pamela"[2]), de două ori pe an, primea pentru asta două mii de ruble şi murea de plictiseală, „în această Rusie barbară". Pe Liza o slujea una Nastia, ceva mai mare ca ea, însă tot aşa de zburdalnică. Liza o iubea foarte mult, îi spunea toate secretele, o făcea părtaşă la plănuirea tuturor năzbâtiilor; într'un cuvânt, în satul Prilucino, Nastia, era o fiinţă mai de seamă decât orice confidentă din tragediile franceze.
) „Observaţia noastră rămâne valabilă" (In 1.latină) (N. Irad.) [2]) Roman al **scriitorului** englez Richardson. (N. trad.)
287
— Ingăduiţi-mi să mă duc astăzi undeva... —spuse odată Nastia către stăpână-sa, pe când o îmbrăca.
— Bine, dar unde?
— La Tughilovo, la Berestovi. E ziua nevestei bucătarului şi a venit ieri să mă poftească la masă.
— la-auzi! — Boierii sfădiţi, dar servitorii se cinstesc unii pe alţii.
— Dar ce-avem noi cu boierii? — Şi apoi, eu sunt a dumneavoastră, nu a tatălui dumneavoastră. Şi dumneavoastră încă nu v'aţi certat cu Berestov cel tânăr; bătrânii n'au decât să se şi bată, dacă le place.
— Nastia, încearcă să-l vezi pe Alexei Berestov şi să-mi povesteşti amănunţit cum arată şi ce fel de om e!
Nastia făgădui şi Liza îi aşteptă toată ziua întoarcerea, cu nerăbdare. S'a întors seara. „Lisaveta Grigorievna, — spuse ea, intrând în odaie:— l-am văzut pe tânărul Berestov; m'am uitat la el bine de tot;

am fost împreună toată ziua".
— Cum aşa? Spune, spune totul pe rând.
— Iac'aşa... ne-am dus — eu, Anisia Egorovna, Neonila Dunca...
— Bine, bine, ştiu; şi, pe urmă?
— Daţi-mi voie să vă povestesc cum trebuie. Cum vă spuneam, am ajuns tocmai la **Vremea** mesei. încăperea era plină de lume. Erau. oameni dinColbino, din Zaharievo, nevasta vătafului cu fetele, oameni din Hlupino...
— Bine, dar **Berestov?**
— Aşteptaţi. Şi ne-am aşezat la masă; la locul de cinste sta nevasta vătafului; eu lângă ea... fetele s'au îmbufnat, dar parcă mie-mi păsa...
— Ah, Nastia, ce plicticoasă eşti cu veşnicile tale amănunte...
— Vai, ce nerăbdătoare sunteţi! Bine, iaca... Ne-am sculat dela masă... dar am stat trei ceasuri şi mâncarea a fost grozavă; prăjitură *„blancmange"* — albastră, roşie şi vărgată... Şi, cum spun, ne-am sculat dela masă şi **ne-am** dus în grădină, să ne jucăm 7jde-a prinselea" şi numai iacă deodată vine şi boierul cel tânăr.
— Ei? E adevărat că e aşa de frumos?
288
— Straşnic de frumos, aş putea spune o frumuseţe. Subţire, înalt, rumen...
— Adevărat? Eu credeam că e palid. Ei, cum ţi s'a părut? Trist, gânditor?
— Da' de unde!... De când sunt, n'am văzut unul mai turbat!... A început să se joace cu noi „de-a prinselea".
— Cu voi, „dc-a prinselea"? Asta nu se poate!
— Ba bine că nu! Şi ştiţi ce-a mai scornit? Pe care cum o prindea o şi săruta!
— Nastia, minţi...
— Zău nu mint! In ce mă priveşte, cu greu am scăpat de el! Toată ziua şi-a petrecut-o aşa cu noi!
— Dar cum asta? Se spune că e îndrăgostit şi că nu se uită la nimeni.
— Nu ştiu, dar la mine s'a uitat cam prea mult! Ba s'a uitat şi la Tania, fiica vătafului şi chiar şi la Paşa dela Colbino — aş păcătui dacă n'aş spune că n'a nedreptăţit pe nimeni! Straşnic îi place să petreacă!
— Ciudat! Dar ce se spune despre el în casă?
— Toţi spun că e minunat, bun, vesel. Insă cceace nu-i bine, e că prea se ţine după fuste, dar, după capul meu, asta nu-i nicio nenorocire, căci cu vremea
0 să se astâmpere.
— Cum aş mai vrea să-l văd şi eu! —oftă Liza.
— Dar ce e aşa de greu? Dela noi la Tughilovo sunt doar trei verste: duceţi-vă în partea ceea la plimbare, ori plecaţi călare, şi de bunăseamă că o să-l întâlniţi. El se duce zilnic, dis-de-dimineaţă, cu puşca la vânătoare.
— Nu, nu-i frumos, să nu creadă cumva că alerg după el. Afară de asta, părinţii noştri sunt certaţi, aşa că n'au să-mi îngăduie să fac cunoştinţă cu el. Ah, Nastia, ştii ce? O să mă îmbrac ca o ţărancă!
— Adevărat, puneţi-vă o cămaşă groasă, un sarafan şi duceţi-vă la Tughilovo cu tot curajul. îmi pun capul că Berestov o să vă ia numaidecât în seamă.
— Ştiu foarte bine graiul locului; ah, Nastia dragă ce ideie minunată!—Şi Liza se culcă, hotărîtă să aducă acest nostim plan la îndeplinire.
A doua zi începu să-l pună în aplicare: trimise să
1 se cumpere din târg pânză groasă, nanchin albastru

şi nasturi de alamă; îşi croi cu ajutorul Nastiei o cămaşă şi un sarafan, puse toate fetele la lucru şi spre scară totul era gata. încercă hainele cele noi şi-şi mărturisi în faţa oglinzii că niciodată nu-şi păruse atât de drăguţă ei însăşi; făcuoprobă, se înclină adânc, clătină în timpul mersului de câteva ori din cap, ca pisicuţele de porţelan, vorbi în grai ţărănesc, râse acoperindu-şi gura cu mâneca şi primi din partea Nastiei o aprobare deplină. Un singur lucru nu era cum trebuie; când să umble desculţă prin curte, iarba ţepoasă îi înţepă picioarele fine, iar nisipul şi pietricelele i se părură de nesuportat. Dar tot Nastia o ajută şi 'n treaba asta: îi luă măsura piciorului, se duse repede la câmp, la Trofim ciobanul, şi-i porunci să facă o pereche de opinci. A doua zi, Liza se trezi încă înainte de răsăritul soarelui. Toată casa dormea. Nastia aştepta ciobanul la poartă. Cireada satului trecu pe lângă casa boierească′, în sunetul cornului. Cum trecu pe lângă Nastia, Trofim îi dădu mica şi pestriţa pereche de opinci în

schimbul unei băncuţe. Liza se împodobi încet cu straiele de ţărancă, îi spuse Nastiei încet câteva lucruri în legătură cu ***miss*** Jackson, ieşi prin portiţa din dos, trecu prin grădina de legume şi o luă repede pe câmp.
La răsărit mijeau zorile; norii tiviţi cu aur parcă aşteptau soarele, cum aşteaptă curtenii sosirea împăratului; cerul limpede, aerul proaspăt al dimineţii, rouă, zefirul şi cântecul păsărelelor umpleau inima Lizei de o bucurie copilărească: parcă nu mergea, ci zbura, de teamă să nu întâlnească vreun cunoscut, îşi încetini pasul abia în apropierea păduricii dela marginea moşiei; acolo trebuia să-l aştepte pe Alexei. Nu ştia dece îi bate inima aşa de straşnic. Dar teama e farmecul cel mai de seamă al nebuniilor din tinereţe. Liza intră în umbra păduricii. Veselia i se potoli abia când auzi foşnetul înnăbuşit al arborilor. Visări dulci o cuprinseră încet, încet. Se gândea... dar poţi şti oare la ce gândeşte o domnişoară de 17 ani, când e singură într'o pădurice, într'o dimineaţă de primăvară, la ceasul şase? Cum mergea aşa, gânditoare, pe drumul umbrit de arbori înalţi, se arătă deodată

un splendid câine de vânătoare şi lătra la dânsa. Liza se sperie şi dădu un ţipăt. Tot atunci se auzi un glas: *„Tont beau, Sbogar, ici"...*[1]) şi de după tufişuri se ivi un tânăr vânător.
— Nu te speria, drăguţă, — spuse el către Liza. — Câinele meu nu muşcă.
Liza avusese timp să-şi vină în fire din sperietură şi ştia îndată ce trebuie să facă.
— Ba bine că nu, boierule, — spuse- ea, prefăcân-du-se pe jumătate speriată, —mi-e frică; nu vezi ce rău e câinele? O să se repeadă iar...
Alexei (cititorul de bunăseamă că l-a şi recunoscut) se uită în vremea asta la tânăra ţărancă.
— Am să te conduc eu, dacă te temi. îmi dai voie să merg cu tine?
— Da' cine nu te lasă? — îi răspunse Liza, — fiecare face ce vrea, drumul e al tuturor!
— De unde eşti?
— Dela Prilucino: sunt fata lui Vasili fierarul; merg după ciuperci. (Liza ţinea de-o sforicică un coşuleţ). — Dar tu, boierule, nu-i aşa că eşti din Tughilovo?
— întocmai, — răspunse Alexei; —sunt valetul boierului celui — tânăr.
Alexei voia să egalizeze raporturile dintre ei, dar Liza se uită la el şi râse:
— Da'de unde... minţi — nu-s aşa- de proastă! Parcă nu văd că eşti boier!
— Ce te face s'o crezi?
— Se vede.
— Totuşi...
— Dar cum să nu deosebesc boierul de un servitor? Eşti îmbrăcat altfel, altfel ţi-e căutătura,,iar câinele îl chemi altfel de cum îl chemăm noi.
Liza îi plăcea lui Alexei din ce în ce mai mult.
Vru să o îmbrăţişeze, obişnuit fiind să nu se jeneze cu tărăncile drăguţe de prin partea locului, dar Liza sări la o parte, îi aruncă deodată o privire atât de rece şi de aspră încât, cu tot râsul, Alexei nu îndrăzni să mai încerce.
[x]) „Cuminte, Sbogar, vin'aici..." (In 1. franc) (N. trad.) 19 *291*
— Vă rog să vă astâmpăraţi dacă doriţi să fim prieteni, — spuse ea cu gravitate.
— Cine te-a învăţat astfel de **înţelepciuni?** — întrebă Alexei râzând **cu** hohote. — Nu cumva cunoscuta mea, Nastia, jupâneasa domnişoarei voastre? Uite pe ce căi se propagă cultura!
Liza simţi că şi-a ieşit din rol şi îşi reveni îndată.
— Dar ce crezi că eu umblu pe la curtea boierească? N'ai grijă, am auzit şi am văzut multe. Dar, — continuă ea, — cât stau de vobă cu tine, ciupercile nu se adună singure. Du-te în drumul tău, boierule, şi eu în drumul meu... S'avem iertare...
Liza vru să plece; însă Alexei o apucă de mână.
— Cum te cheamă, sufletele?
— Aculina, —răspunse Liza, încercând să-şi scoată degetele din mâna lui. — Dar lasă-mă, boierule, că trebuie să mă duc acasă.
— Uite ce e, draga mea Aculina, am să viu neapărat pe la Vasili, fierarul, tatăl tău.
— Ba să nu vii! — răspunse repede Liza. — Pentru dumnezeu, nu cumva să vii! E rău dacă află cei de acasă că am vorbit în pădure, singură, cu boierul... Mă bate tal a de mă omoară...
— Dar ei vreau neapărat să te mai văd.
— Ei, mai viu eu vr'odată la ciuperci...

— Când?
— Chiar mâine.
— Dragă Aculina te-aş săruta dar nu îndrăznesc. Atunci mâine, pe vremea asta, nu?
— Da, da.
— Şi n'o să mă amăgeşti?
— N'o să te amăgesc.
— Jură!
— Ei uite... îţi jur pe sfânta vineri că am să viu. Şi astfel s'au despărţit. Liza ieşi din pădure, trecu câmpul, se furişă în grădină şi alergă într'un suflet la conac, unde o aştepta Nastia. Se schimbă repede. Răspundea distrată la întrebările nerăbdătoare ale confidentei şi se arătă în salon. Masa era pusă, dejunul era gata iar *miss* Jackson, pudrată şi strânsă în corset, tăia felioare subţiri pentru tartine. Tatăl o felicită

pentru plimbarea matinală. „Nimic nu e mai sănătos, decât să te trezeşti în zori". Dădu câteva exemple despre longevitatea oamenilor, culese din reviste englezeşti, subliniind că toţi acei care au trăit peste o sută de ani, n'an băut votca şi s'au sculat şi vara şi iarna în zori. Liza nu-l asculta. îşi perinda prin minte toate întâmplările întâlnirii de dimineaţă, vorba „Aculinei" cu tânărul vânător — şi conştiinţa începu s'o mustre. Degeaba îşi spunea că nu ieşiseră cu vorba din graniţele buneicuviinţe, degeaba îşi spunea că gluma asta nu putea avea nicio urmare, căci conştiinţa ei era mai tare ca judecata. Cel mai tare o chinuia făgăduiala dată pentru ziua următoare. Era gata să-şi calce solemnul jurământ, dar îşi dădu seama că Alexei, după ce ar aştepta-o degeaba, s'ar duce în sat s'o caute pe fata lui Vasili-fierarul, Aculina cea adevărată, grasă şi ciupită de vărsat; şi astfel gluma uşuratecă ar ieşi la iveală... Acest gând o îngrozi şi ea se hotărî să se ducă în pădure şi în dimineaţa următoare. In ce-l priveşte, Alexei se înflăcărase de-a-binelea. Se gândi toată ziua la noua-i cunoştinţă, iar noaptea chipul frumoasei bruneîl **ui mări** şi 'n somn. Era gata. îinbrăc'atŢ"plFcamT abia se zărea de ziuă. N'avu răbdare nici măcar să-şi încarce puşca; ieşi la câmp cu credinciosul Sbogar şi se duse în fugă la locul hotărît. Abia de putu răbda să aştepte jumătate de ceas. Zări în sfârşit printre tufişuri sarafanul albastru al drăguţei Aculina şi-i sari înainte. Ea zâmbi când îl văzu aprins şi aşa de mulţumit că o vedea. Dar Alexei îi văzu îndată pe faţă urme de tristeţe şi îngrijorare. O întrebă ce are. Liza îi mărturisi că fapta ei i se pare foarte uşuratică şi o regretă, că de data asta a venit numai spre a-şi ţine cuvântul, însă această întâlnire va fi ultima, şi îl roagă să rupă o prietenie care nu o să-i ducă la nimic bun. Bineînţeles că toate acestea fură rostite ţărăneşte, însă pe Alexei îl mirară aceste gânduri şi sentimente neobişnuite Ia o fată simplă. întrebuinţa toată puterea de convingere spre a o întoarce dela hotărîrea ei, o încredinţa că n'are gânduri vinovate faţa de ea, îi făgădui că n'o va face să-i pară rău, că i se va supune

în toate, o imploră să nu-l lipsească de unica bucurie de a se întâlni cu ea măcar la două zile sau măcar de două ori pe săptămână. Vorbea cu o adevărată patimă şi în clipa aceea era îndrăgostit cu adevărat. Liza îl asculta în tăcere. In sfârşit, ea răspunse:
— Făgăduieşte-mi că n'ai să mă cauţi niciodată în sat şi că n'ai să întrebi de mine niciodată. Dă-mi cuvântul că n'ai să cauţi să mă întâlneşti decât atunci când am să hotărăsc eu.
Alexei începu să jure pe sfânta vineri, dar ca îl opri, zâmbind.
— N'am nevoie de jurăminte, făgăduinţa mi-e deajuns. După aceea începură să stea de vorbă, plimbându-se
prin pădure, până când Liza îi spuse că e vremea să plece; s'au despărţit. Rămas singur, Alexei nu se dumirea cum de putuse să capete asupra lui atâta putere o fată simplă, de ţară, abia după două întâlniri. Legăturile cu Aculina aveau farmecul noutăţii şi cu toate că hotărîrile ciudatei ţărănci păreau greu de ţinut, nici nu-i trecea prin minte să nu le respecte. Cu tot inelul lui fatal, cu toată corespondenţa tainică şi cu toată sumbra lui dezamăgire, Alexei era un băiat bun, înflăcărat, avea o inimă curată, în stare să simtă bucuriile nevinovăţiei.
Dacă m'aş lua numai după ce vreau ou, aş descrie amănunţit întâlnirile tinerilor, simpatia şi încrederea crescândă, aş arăta ce făceau, ce vorbeau, dar ştiu că cei mai mulţi dintre cititori nu mi-ar împărtăşi dorinţa. Amănuntele acestea ar părea mult prea siropoase. Aşadar o să sar peste ele, spunând pe scurt că n'au trecut nici două luni şi Alexei al meu era nebun de îndrăgostit, dar că nici Liza nu ora mai rece, cu toate că nu-şi prea da drumul inimii, ca el. Erau amândoi fericiţi cu adevărat şi nu se gândeau deloc

la viitor.
Gândul unei legături veşnice le trecea destul de des prin minte, dar nu aduceau vorba despre asta niciodată. Pricina era limpede: cu toate că era foarte legat de draga lui Aculina, Alexei îşi dădea seama de distanţa dintre el şi sărmana ţărancă; Liza ştia ura dintre părinţii lor şi nu avea vreo nădejde că se vor împăca.

Afară de asta, ea era aţâţată în taină de romantica nădejde de a-l vedea într'o bună zi pe „moşierul" din Tughilovo la picioarele fetei fierarului din Prilu-cino. Insă pe neaşteptate o întâmplare ora cât pe ce să schimbe legăturile dintre ei.
într'o dimineaţă senină şi rece (cum sunt atâtea dimineţi în toamnele noastre ruseşti), Ivan Petrovici Bercstov ieşi la plimbare călare şi luă cu el, pentru orice întâmplare, trei perechi de câini de vânătoare, un servitor şi câţiva argaţi de curte ca hăitaşi. In acelaş timp, ispitit de vremea frumoasă, Grigori Ivano-vici Muromschi dete poruncă să se pună şeaua pe iapa lui cu coada retezată şi porni în trap iute de-a-lungul proprietăţilor lui „englezite". Cum se apropie de pădure îşi văzu vecinul stând mândru în şea, într'o haină de vânătoare căptuşită cu blană de vulpe; aştepta iepurii pe care îi stârneau hăitaşii cu ţipete şi larmă din tufişuri.
Dacă s'arfi gândit la întâlnirea asta, Grigori Ivanovici s'ar fi îndreptat în altă parte, dar ajunse lângă Berestov cu totul pe neaşteptate, încât se pomeni deodată la o bătaie de pistol de dânsul. Nu mai avea încotro. Ca un european civilizat, Muromschi se apropie de potrivnic şi-l salută politicos. Berestov îi răspunse cu osârdia cu care ursul din lanţ se închină boierilor la porunca stăpâmilui. Intre timp, un iepure ţâşni din pădure şi o luă la fugă peste câmp. Berestov şi servitorul lui începură să chiuie din răsputeri, dădură drumul câinilorşioluarăîn urma lor. Neînvăţată cu vânătoarea, iapa lui Muromschi se sperie şi o luă la goană. Ca un călăreţ excelent ce se credea, Muromschi o lăsă în voie bucuros că a scăpat de un schimb de vorbo neplăcute. Dar iapa alergă până la o râpă, se aruncă deodată într'o parte şi Muromschi nu mai avu timp să se înţepenească în şea. Se izbi destul de tare de pământul îngheţat, rămase întins, blestemându-şi iapa cu coada retezată care parcă-şi venise în fire şi se opri îndată ce se simţi fără călăreţ. Ivan Petrovici veni în fuga calului până la Muromschi, să vadă dacă nu s'a lovit cumva. In vremea asta, rândaşul aducea de frâu calul vinovat. II ajută pe Muromschi să se urce în şea, iar

Berestov îl pofti la dânsul. Cum se simţea îndatorat Muromschi nu putea să nu primească, aşa încât Borestov se întoarse acasă glorios, cu iepurele prins şi cu potrivnicul rănit şi aproape prizonier de război.
Statură de vorbă la dejun, destul de prieteneşte. MuroHischi îi ceru lui Berestov trăsura, mărturisind că nu era în stare să ajungă acasă călare, din cauza loviturii. Berestov îl conduse până la ieşire, dar Muromschi nu vru să plece până ce Berestov nu ia dat cuvântul de onoare că va veni a doua zi la masă la Prilucino, împreună cu Alexei Ivanovici. Astfel, adânc înrădăcinata duşmănie părea gata să se şteargă, datorită unei iepe sperioase, cu coada retezată.
Liza alergă în întâmpinarea lui Grigori Ivanovici.
— Ce s'a întâmplat, papa? — se miră ea — dece şchiopătezi? Unde ţi-e calul? A cui e trăsura asta?
— Mă prind că n'ai să ghiceşti, *mij dear*[1]*),* — răspunse Grigori Ivanovici, şi-i povesti toată întâmplarea.
Liza nu-şi credea urechilor, dar Grigori Ivanovici nu-i dădu vreme să-şi înnăbuşe mirarea şi-i spuse că mâine vor veni la ei la masă amândoi Berestovii.
— Ce spui? — întrebă ca pălind— Berestovii, tatăl şi fiul o să dejuneze mâine la noi? Nu, papa, n'am să mă arăt pentru nimic în lume.
— Ce, ai înnebunit? De când eşti aşa de sfioasă? Sau simţi o ură ereditară faţă de ei, ca o eroină de roman? Lasă copilăriile!
— Nu, papa, pentru nimic în lume, n'o să mă arăt în fata Berestovilor, nici dacă mi-ai da o comoară.
Grigori Ivanovici dădu din umeri şi nu mai vorbi cu ea, căci ştia că n'o sa obţină dela dânsa nimic prin sfadă şi se duse să se odihnească după o plimbare atât de neobişnuită.
Lisavcta Grigoriovna se duse în camera ei şi o chemă pe Nastia. Au vorbit **mult** timp despre vizita de a doua zi. Ce-o să creadă Alexei dacă o va recunoaşte pe Aculina lui într'o domnişoară bine crescută? Ce părere o să-şi iacă despre purtarea ei, despre bunacu-viinţă şi despre judecata ei? Pe de altă parte, Liza voia

[l]) Draga mea (In 1. engleză) (N. trad.) *296*
grozav să vadă ce-ar spune el despre o întâlnire atât de neaşteptată. Apoi îi veni o ideie. Când i-o împărtăşi Naşti ci, amândouă se bucurară ca de o mare descoperire şi se hotărîră s'o aducă neapărat la îndeplinire. A doua zi, la micul dejun, Grigori Ivanovici o întreba pe Liza dacă se mai gândea să se ascundă de Berestovi.
— Papa, — răspunse ea. — Am să-i primesc, dacă vrei, însă numai cu o condiţie. Oricum m'aş **arăta** în faţa lor şi orice aş face, să nu **mă** certi şi să nu arăţi niciun semn de mirare sau nemulţumire.
— Iar vreo năzbâtie, — spuse râzând Grigori Ivs-novici: — Bine, bine, hai, fie ştrengărită mea cu ochi negri! — O sărută pe frunte şi Liza fugi să se pregătească.
Taman la ora două, caleaşca Berestovilor, trasă de şase cai, intră în curte şi trecu pe lângă rondul de iarbă verde şi deasă din faţa casei. Bătrânul Berestov urcă peronul, ajutat de doi lachei în livrea ai lui Muromschi. II urma fiul, care venise în urma lui, călare, şi amândoi intrară în sufrageria cu masa pusă. Muromschi îi primi cât se poate de călduros, le propuse să viziteze înainte de masă parcul şi ţarcul animalelor, şi-i duse pe aleile bine măturate şi presărate cu nisip. Bătrânul Berestov îşi spunea că-i pare rău de atâta muncă şi vreme irosită de pomană pentru atâtea mofturi fără rost; tăcea însă, din politeţă. Fiului său nu-i păsa nici de părerile atât de socotitului moşier, nici de înflăcărarea trufaşului angloman. El aştepta cu nerăbdare s'o vadă pe fata gazdei, despre care auzise multe; în inima lui, după cum ştim, era alta, însă nimeni nu-l împiedica să se gândească oricând la o fată tânără şi frumoasă.
Se înapoiară în salon. Tustrei, se aşezară. Bătrânii îşi amintiră de vremurile de demult, de anecdotele **din** vremea când erau în armată, în timp ce Alexei se gândea cum să se arate în faţa Lizei. Se hotărî să pară distrat, rece şi se şi pregăti sa se arate aşa. Uşa se deschise: el întoarse capul cu atâta mândră nepăsare, încât trebuia să zdruncine până şi inima celei mai zvăpăiate cochete. Din nenorocire, în loc de Liza o
297
văzu pe bătrâna *miss* Jackson, pudrată, încorsetată, cu privirea plecată într'o mică reverenţă; minunata mişcare tactică a lui Alexei se irosi degeaba. Nici nu avu timpul să-şi tragă sufletul, când uşa se deschise iar şi intră Liza. Cu toţii se ridicară; tatăl ei începu să facă prezentările, dar se opri deodată şi-şi muşcă buzele. Bruna lui Liza era pudrată până la urechi şi sulemenită mai straşnic decât *miss* Jackson; avea bucle false, cu mult mai deschise decât perucile din vremea lui Ludovic XIV, mânecile *„a Vimbecile"*[l]*),* mai umilate decât crinolinele doamnei de Pompadour, talia îi era strânsă ca un X şi toate briliantele mamei ei, rămase încă neamanetato, îi luceau pe degete, la gât, şi la urechi. Alexei n'o putea recunoaşte pe Aculina lui în domnişoara asta atât de caraghios înzorzonată. Bătrânul Berestov îi sărută mânuţa; Alexei i-o sărută şi el, cuprins de ciudă. Când se atinse de degetele ei albe, simţi în ele un tremur. Intre timp, avu vreme şă-i vadă picioruşul, repezit anume înainte şi încălţat cu cea mai mare cochetărie. Asta îl făcu să-i privească mai îngăduitor îmbrăcămintea. Cât despre pudră şi sulimanuri, în simplitatea inimii lui, nici nu le observă, nici nu se gândi măcar la pudra şi sulimanurilo ei. Grigori Ivanovici îşi stăpâni mirarea, amintindu-şi făgăduiala dată. Dar gluma fiicei lui i se păru aşa de amuzantă, încât abia se putu stăpâni. Insă înţepatei englezoaice nu-i venea deloc să râdă. Bănuia că fardurile şi pudra erau şterpelite din scrinul ei şi atât de tare o cuprinsese ciuda, încât o roşeaţă aprinsă îi răsbătea prin albeaţa artificială a obrazului. Arunca spre ştrengărită priviri de foc, dar ea se prefăcea că nu vede nimic, amânând explicaţia pentru altădată. Se aşezară la masă. Alexoi făcea mai departe pe omul distrat şi dus pe gânduri. Liza se fandosea, vorbea printre dinţi, cântat, şi numai franţuzeşte. Tatăl ei se uita mereu la ea, n'o înţelegea ce urmăreşte, însă găsi că avea haz. Englezoaica tăcea şi turba.
Numai Ivan Petrovici se simţea ca la el acasă, mânca grozav,
[l]) Model de mâneci strâmte cu umeri bufanţi (In 1. franceză) (N. trad.)
298
cât doi, bea zdravăn, râdea cu poftă, vorbea din ce în ce mai prieteneşte şi uneori râdea în hohote.
In sfârşit, după ce s'au ridicat dela masă şi după ce musafirii plecară în drumul lor, Grigori Ivanovici îşi dădu drumul râsului şi întrebărilor:
— Ce ţi-a venit să faci festa asta musafirilor? Dar ştii ce? Zău că-ţi stăteau bine sulimanurile; nu intru în tainele toaletelor femeieşti, dar în locul tău eu m'aş farda! Nu prea mult, dar aşa, puţin, n'ar strica!
Liza era încântată de reuşita ghiduşiei. îşi îmbrăţişa părintele, făgădui că o să se mai gândească la sfatul lui şi alergă s'o împace pe furioasa **Jrtiss** Jackson, care abia vru să-i deschidă uşa şi să-i asculte dezvinovăţirile. Ii spuse că i-a fost ruşine să se arate în faţa necunoscuţilor aşa de negricioasă, că n'a îndrăznit să ceară... dar era încredinţată că buna şi draga *miss* Jackson o s'o ierte... Cum văzu că Liza

nici nu s'a gândit să-şi bată joc de ea, *miss* Jackson se linişti, o sărută, şi-i dădu în semn de împăcare un borcănel cu suliman englezesc, pentru care Liza îi mulţumi din inimă.
Cititorul va ghici că a doua zi dimineaţă Liza s'a şi dus la întâlnirea din pădurice.
— Ai fost ieri la stăpânii noştri, boierule? Cum ţi-a plăcut domnişoara?
Alexei răspunse că nici nu s'a uitat la ea.
— Păcat!
— Decc?
— Pentru că aş fi vrut să te întreb dacă e adevărat ce se spune...
— Dar ce se spune?
— Cum că eu aş semăna cu domnişoara.
— Ce prostii! E mama pădurii pe lângă tine.
— O, boierule, e păcat să vorbeşti aşa; domnişoara noastră e aşa de albă, aşa de gătită, unde-mi dă mâna să mă asemăn cu ea, măcar pe departe...
Alexei jură că ea e mult mai drăguţă decât toate domnişoarele palide; începu s'o descrie pe stăpâna ei cu nişte trăsături atât de comice, încât Liza râdea în hohote din tot sufletul.
299
— Chiar aşa de-ar fi... — oftă ea după aceea. — 0 fi domnişoara caraghioasă, dar pe lângă ea eu sunt o proastă fără carte.
— Dar de unde! Chiar şi ai dece să-ţi pară rău, nu-i vorbă! Dacă vrei, te învăţ eu carte, foarte repede...
— Aşa-i, ai dreptate; ce-ar fi să'ncercăm de adevă-ratelea.
— Bine, dragă, să începem chiar acum.
Se aşezară jos. Alexei scoase din buzunar un creion şi un carneţel; Aculina învăţă alfabetul grozav de repede. Alexei era de-a-dreptul uimit de asta. A doua zi dimineaţa, ea vru să încerce să şi scrie. Creionul nu o asculta la început, dar peste câteva minute, începu să deseneze literele destul de bine.
— Ce minune! — rosti Alexei. — Mai straşnic decât după metoda Lancaster!
Intr'adevăr, la a treia lecţie, Aculina silabisea „Natalia, fiică de boier"[1]), se întrerupea câteodată, făcând reflecţii asupra lucrurilor citite, caro-l uimeau sincer pe Alexei, şi mâzgăli o foaie întreagă cu aforismele scoase din aceeaş povestire.
Peste o săptămână, între ei începu schimbul de scrisori. Cancelaria poştei era în scorbura unui stejar bătrân. Nastia făcea pe poştaşul în taină. Acolo îşi aducea Alexei epistolele, scrise cu o caligrafie mare, şi tot acolo găsea scălămbăiatcle litere ale iubitei sale, pe o hârtie albastră simplă. Aculina scria din ce în ce mai lămurit, mintea ei se dezvolta şi se forma văzând cu ochii.
In vremea asta, cunoştinţa dintre Ivan Petrovici Berestov şi Grigori Ivanovici Muromschi se întărea din ce în ce, până ce deveni prietenie, şi iată cum: Muromschi se gândea destul de des că după moartea lui Ivan Petrovici toată moşia o să treacă în mâinile lui Alexoi, care va deveni unul din cei mai bogaţi moşieri din gubernie, şi că el n'ar avea nicio pricină să n'o dea după el pe Liza. Din partea lui, bătrânul Borestov, ca toate că spunea că Grigori Ivanovici are unele ciudăţenii (prosteală englezească, cum o numea
') Povestire de N. M. Caramzin (N. red. rom.)
300
el) nu-i putea nega şi unele calităţi, dintre care cea mai de seamă era o rară pricepere în afaceri; **afară** de asta, Grigori Ivauovici era neam cu contele Pron-schi, om de viţă şi influient. Acest conte îi putea fi foarte de folos lui Alexei; în ce-l privea pe Muromschi, de bună seamă că s'ar fi bucurat să-şi mărite fata aşa de bine. La început, bătrânii gândeau la toate astea fără să şi-o spună, dar într'o bună zi îşi dădură gândurile pe faţă. După ce s'au îmbrăţişat, şi-au făgăduit unul altuia să pună treburile bine la cale şi se apucară de lucru. Muromschi mai avea o greutate de învins, s'o convingă pe Betsy a lui să facă cunoştinţă mai deaproape cu Alexei, pe care nu-l văzuse dela dejunul de pomină. După cât vedea el, nu se prea plăceau; cel puţin Alexei n'a mai venit la Pri-lucino, iar Liza se ducea îndată în odaia ei, oridecâte-ori îi onora Ivan Petrovici cu vizita. Grigori Ivanovici gândea: „Dacă Alexei va veni la mine în fiecare zi, Betsy va trebui să se îndrăgostească de el. Aşa e firea omenească. Pe toate o să le împace timpul". Ivan Petrovici se îngrijora mai puţin de izbânda planurilor. In aceeaşi seară îşi chemă fiul în cabinet, îşi aprinse luleaua şi spuse după o scurtă tăcere.
— Demult nu-mi mai pomeneşti nimic despre armată, Alioşa. Sau nu te mai atrage tunica de husar?
— Nu, tată, — răspunse Alexei cu respect, — văd că nu-ţi place să mă fac husar. Sunt dator să te ascult.

— Bine, văd că eşti un fiu ascultător; asta mă mângâie; nici eu nu vreau să te silesc; nu te silesc să intri... îndată într'o slujbă civilă; deocamdată vreau să te însor.
— Cu cine, tată? — întrebă Alexei, uimit.
— Cu Lisaveta Grigorievna Muromscaia — o fată
straşnică, nu-i aşa?
— Nu mă gândesc încă la însurătoare, tată.
— Nu te gândeşti tu, dar m'am gândit eu destul
şi pentru tine.
— Cum vrei, dar Lisaveta Muromscaia nu-mi
place deloc.
— O să-ţi placă mai târziu. „Dragostea vine cu
obişnuinţa".
301
— Eu nu mă simt în stare s'o fac fericită.
— N'avea tu grijă de fericirea ei. Cum? Va să zică aşa respecţi voinţa tatălui tău? Bine.
— Cum vrei, dar eu nu vreau să mă însor şi nici n'o să mă însor.
— Ai să te însori, sau am să te blestem; şi pe dumnezeul meu dacă n'am să vând moşia şi am să cheltuiesc tot, n'am să-ţi las niciun sfert de copeică. Iii dau trei zile de gândire, iar până atunci să nu îndrăzneşti să mi te arăţi în faţa ochilor.
Alexei ştia că dacă tatăl său o să hotărască aşa, atunci n'o să-i scoţi hotărîrea nici cu cleştele, după vorba lui Taras Scotinin[1]), dar Alexei semăna cu tatăl său şi era tot aşa de greu să-şi schimbe hotărîrile. Se duse în camera lui şi începu să se gândească la graniţele autorităţii părinteşti, Ia Lisaveta Grigorievna, la făgăduinţa solemnă a tatălui său de a-l dezmoşteni şi, în sfârşit la Aculina. Vedea acum limpede, pentru prima oară, că e îndrăgostit nebuneşte. Ii trecu prin minte gândul romantic de a se căsători cu o ţărancă şi de a trăi din munca lui. Cu cât se gândea mai mult la fapta asta hotărîtoare, o găsea mai dreaptă.
Dela o vreme, întâlnirile lor din pădurice erau întrerupte de timpul ploios. Scrise Aculinei o scrisoare, cu cea mai clară caligrafie şi cu cele mai înflăcărate cuvinte, spunându-i groaznica nenorocire ce-l pândea şi îi oferi mâna; duse îndată scrisoarea la„poştă", în scorbură, şi se culcă foarte mulţumit.
A doua zi seduse la Muromschi hol ărît să vorbească cu el deschis. II ştia generos şi avea să-l atragă de partea lui.
— Grigori Ivanovici o acasă? — întrebă oprind calul la intrarea castelului din Prilucino.
— Nu-i acasă, — răspunse servitorul. —Grigori Ivanovici a plecat de dimineaţă.
„Co ghinion", gândi iYlexei.
— Dar măcar Lisaveta Grigorievna e acasă?
— Acasă.
red
comedia „Neisprăvitul" de Fonvizin. (N.
302
Sărind de pe cal, el aruncă frâul în mâinile lacheului şi intră fără să se anunţe.
„Totul se va hotărî, gândea el apropiindu-se de salon; o să mă explic chiar cu dânsa".
Intră... şi înlemni! Liza... nu, Aculina, drăguţa, bruna Aculina în faţa ferestrei, dar nu în sarafan, ci într'o rochiţă. albă de dimineaţă, sta şi-i citea scrisoarea. Era aşa de absorbită în citit, încât nu-l auzi intrând. Alexei nu-şi putu reţine un strigăt de bucurie. Liza tresări, ridică ochii, dădu un ţipăt şi voi să fugă. El se repezi s'o oprească: „Aculina, Aculina"!... Liza căută să scape de el: ***„Mais,*** *laissez-moi, donc, monsieur, mais, etes-vous fou?*[1 n]*)*
— Aculina, scumpa mea Aculina, — spunea el în-tr'una, sărutându-i mâinile.
Miss Jackson, martoră Ia această scenă, nu ştia ce să creadă. In clipa aceea uşa se deschise şi intră Grigori Ivanovici.
— Aha, — rosti el, — după câte văd, între voi lucrurile au şi fost lămurite...
Cititorii mă vor scuti de datoria fără folos de a mai povesti deznodământul.
1830
In româneşte de *Eusebiu Camllar*
Sfârşitul povestirilor lui I. P. Belehin.
) „Dar lăsaţi mă, domnule, ce, sunteţi nebun?" (In 1. franc.) (N. trad.)
«30,3

ISTORIA SATULUI GORIUHINO

Dacă domnul îmi va hărăzi cititori, poate că aceştia ar ii curioşi să ştie cum m'am hotărît să scriu Istoria satului Goriuhino. Pentru asta, trebuie să intru dela început în anumite amănunte.

M'am născut din părinţi cinstiţi şi gospodari, în satul Goriuhino, la data de 1 Aprilie a anului 1801 şi începuturile în ale învăţăturii le-am căpătat dela dascălul nostru. Acestui bărbat onorabil îi datorez gustul pentru citit şi în general dragostea faţă de preocupările literare, care mi s'a dezvoltat mai pe urmă. Succesele mele, deşi încete, erau însă temeinice, deoarece la zece ani ştiam aproape tot ce mi-a rămas şi azi în memorie, dealtfel cam şubredă, pe care n'o puteam împovăra din pricina sănătăţii mele tot atât de şubrede.

Titlul de literat mi s'a părut totdeauna cel mai de invidiat. Părinţii mei, oameni respectabili, însă simpli, crescuţi după moda veche, n'au citit niciodată nimic, iar în toată casa nu se aflau iiiciun fel de cărţi, afară de Abecedarul cumpărat pentru mine, afară de calendare şi de Noul Pismovnic[1]). Citirea Noului Pismovnic a fost **pentru** mine mult timp îndeletnicirea cea mai

') Carie pentru studiul limbii şi literaturii. (N. trad.) 20 «305

dragă. II ştiam pe de rost şi cu toate acestea în fiecare zi găseam în el frumuseţi noi, trecute cu vederea la alte citiri. După generalul Plemiannicov, căruia tatăl meu îi fusese aghiotant pe vremuri, Curganov mi se părea cel mai de seamă om. Ii întrebam pe toţi despre el, dar, spre părerea mea de rău, nimeni nu-mi putea satisface curiozitatea, nimeni nu-l cunoscuse personal; la toate întrebările mele, mi se răspundea doar că Curganov a compus Noul Pismovnic, ceeace ştiam şi eu în mod sigur de mai înainte. In jurul lui plana o umbră de mister, ca în jurul unui semizeu din antichitate; uneori mă îndoiam chiar dacă exista cu adevărat. Numele lui mi se părea ceva scornit, iar legenda despre el— un mit lipsit de conţinut, ce aştepta zadarnic găsirea unui nou Niebuhr[1]). Totuşi, Curganov îmi aţâţa mereu închipuirea: mă străduiam să dau un chip oarecare acestui personaj misterios şi în cele din urmă am hotărît că trebuie să semene cu consilierul Coriucichin, un bătrânel scund, cu nasul roşu şi cu ochi scânteietori.

In anul 1812, am fost dus la Moscova şi înscris la pensionul lui Cari Ivanovici Meyer — unde n'am stat decât trei luni, deoarece ne-au dat drumul înainte de intrarea inamicului în oraş; m'am întors în sat. După izgonirea franţujilor, au vrut să mă ducă iar la Moscova, să vadă dacă s'a întors Cari Ivanovici, iar dacă nu s'o fi întors el, să mă dea la o altă şcoală; însă eu am înduplocat-o pe mama să mă lase acasă, fiindcă sănătatea nu-mi îngăduia să mă scol din pat la ora 7, aşa cum se obişnuia în toate pensioanele. Aşa am atins vârsta de 16 ani, rămânând cu ceeace apucasem să învăţ dela'nceput şi bătând mingea cu prietenii mei de joacă, singura ştiinţă în care am dobândit destule cunoştinţe în timpul cât am stat la pension.

Intre timp, am intrat ca iuncher în regimentul de infanterie, unde am rămas până anul trecut, adică

') *Niebuhr* care, în cercetările

(Berthold-Georg)—1776—1831, istoric german..**ările** salo istorico, a reuşit, printre primii, să separe faptele reale de cele legendare. (N. trad.)

până în anul 18. Timpul cât am staţia regiment mi-a lăsat puţine impresii plăcute, în afară de înaintarea la rangul de ofiţer şi de câştigul la cărţi a 245 ruble, într'o vreme când în buzunar n'aveam decât o rublă şi 6 griveni. Moartea scumpilor mei părinţi m'a făcut să-mi dau demisia şi să plec la moşia mea. Această epocă a vieţii e atât de importantă pentru mine, încât am de gând să vorbesc despre ea mai pe larg, cerând scuze dinainte binevoitorului cititor, dacă voi abuza de îngăduitoarea lui atenţie.

Era o zi mohorîtă de toamnă. Cum am ajuns în staţia de unde trebuia să cotesc spre Goriuhino, am angajat o troică particulară şi am luat drumul spre sat. Cu toate că sunt calm din fire, nerăbdarea de a vedea din nou locurile unde-mi petrecusem anii cei mai frumoşi pusese atât de tare stăpânire pe mine, încât îmi îndemnam mereu surugiul, ba făgăduindu-i că-i dau de-un rachiu, ba amenințându-l cu bătaia, însă cum îmi era mai la îndemână să-l ghiontesc pe la spate decât să-mi scot şi să-mi desfac portmoneul, recunosc că l-am lovit de vreo trei ori, ceeace nu mi s'a întâmplat de când sunt, căci nu ştiu dece tagma vizitiilor mi-i foarte dragă. Surugiul îşi tot mâna troica, însă mie mi se părea că în timp ce-şi îndemna caii şi-şi agita biciul, trăgea totuşi de dârlogi, după obiceiul surugiilor. In sfârşit, am văzut păduricea din Goriuhino; peste zece minute am intrat în curtea boierească. Inima îmi bătea cu putere; mă uitam în jur cu o nespusă emoţie. De opt ani nu văzusem satul Goriuhino. Mestecenii plantaţi lângă gard încă pe când mă aflam acasă crescuseră, erau înalţi, rămuroşi. Curtea, împodobită

odinioară cu trei grădinițe de flori, printre care trecea o cărare largă acoperită cu nisip, era acum o luncă necosită, unde păştea o vacă. Brişcă mea se opri la intrarea din faţă. Surugiul vru să deschidă uşa, dar o găsi bătută în cuie, deşi obloanele erau deschise şi casa părea să fie locuită. Din cocioaba slugilor ieşi o babă, care mă întrebă pe cine caut. Cum află că a sosit boierul, alergă din nou în colibă şi în scurt timp mă înconjurară toate slugile. M'a mişcat până în adâncul inimii vederea unor chipuri cunoscute şi

necunoscute, şi m'am sărutat cu toţi, prieteneşte: foştii mei prieteni de joacă erau acum ţărani în toată firea, iar fetiţele care altădată erau folosite la treburi mărunte, erau femei maritale. Bărbaţii plângeau. Femeilor le spuneam fără înconjur: „Ai mai îmbătrânit"; „şi dumneavoastră, tăicuţă, v'aţi mai urâţit", mi se răspundea deschis.
M'au petrecut spre intrarea din spatele casei: acolo mi-a ieşit înainte doica, plângând în hohote, şi m'a îmbrăţişat ca pe mult încercatul Odiseu. Au alergat îndată să-mi încălzească baia. Bucătarul, căruia-i crescuse barbă în timpul cât stătuse degeaba, era gala să-mi pregătească prânzul sau cina, căci se şi însera. Tot atunci mi-au curăţat camerile unde locuise doica împreună cu slujnicele răposatei mele mame, şi astfel m'am regăsit în liniştitul lăcaş părintesc, adormind în aceeaş cameră unde mă născusem cu 23 de ani în urmă.
Aproape trei săptămâni, am avut tot felul de griji — având de-aface când cu consilieri, când cu prefecţi şi diferiţi funcţionari ai guberniei. In sfârşit, am preluat moştenirea şi am intrat în drepturile de stăpân al moşiei părinteşti; m'am liniştit, însă în foarte scurt timp începu să mă chinuie plictiseala lipsei de activitate, încă nu-l cunoşteam pe bunul şi onorabilul meu vecin. Preocupările gospodăreşti îmi erau cu totul necunoscute. Doica, numită acum chelăreasă şi administratoare, îmi spunea aceleaşi şi aceleaşi 15 anecdote ale casei, pe care le gustasem la început cu foarte mare plăcere; le spunea însă mereu la fel, încât ea deveni pentru mine un „Nou Pismovnic" cu toate pasagiile lui atât de cunoscute. Dar adevăratul şi mult preţuitul Pismovnic l-am aflat într'o stare de plâns, într'o cămară, printre tot felul de vechituri. L-am scos la lumină şi m'am apucat de el, însă Curga-nov nu mai prezenta farmecul de mai înainte; am mai citit încă odată Pismovnicul şi după aceea nu l-am mai deschis deloc.
Ajuns aci, mi-a venit o ideie: ce-ar fi să încerc să compun singur ceva?

Bunul cititor a şi aflat că educaţia mea cam lăsase de dorit, că eu n'am avut prilej să-mi însuşesc în chip firesc, la timp, învăţătura, căci până la 16 ani m'am jucat cu băieţii din curte, apoi m'am mutat din gubernie în gubernie, din casă în casă, mi-am petrecut timpul cu jidovii şi cu cantinierii, jucând biliard pe mese dărăpănate şi mărşăluind prin glod.
Afară de asia, mi se părea că a compune era ceva atât de greu, atât de inaccesibil nouă, celor neiniţiaţi, încât la început gândul de a lua pana în mână m'a speriat. Oare puteam îndrăzni să sper că voi intra cândva în rândul scriitorilor, de vreme ce dorinţa mea arzătoare de a mă întâlni cu vreunul din ei nu s'a îndeplinit niciodată? Dar lucrul acesta îmi aminteşte de o întâmplare pe care am de gând s'o istorisesc, spre a-mi dovedi pasiunea de totdeauna pentru literatura patriei.
In anul 1820, pe când mai eram iuncher, mă aflam la Pctersburg, în interes de serviciu. Am stat acolo o săptămână şi, cu toate că n'aveam niciun cunoscut, mi-am petrecut timpul nespus de vesel: mă duceam în fiecare zi, liniştit, la teatru, la balconul patru. Am aflat numele tuturor actorilor şi m'am îndrăgostit cu patimă de care jucase cu multă măestrie într'o duminică rolul Amaliei din drama „Ură şi remuşcare". Dimineaţa, cum mă întorceam dela marele stat major, intram deobicei într'o mică bomboncrie şi citeam revistele literare, la o ceaşcă de ciocolată. Odată, pe când stăteam cufundat în citirea unui articol critic semnat de *Blagonamerenâi*[1]*),* s'a apropiat de mine cineva într'o manta de culoarea mazărei şi mi-a tras încetişor de sub carte un exemplar al Gazetei din Hamburg. Eram aşa de preocupat, încât nici nu mi-am ridicat privirea. Necunoscutul ceru un biftec şi se aşează în faţa mea; citeam înainte, fără să-i dau nicio atenţie; între timp necunoscutul prânzi, ocărî supărat băiatul de prăvălie pentru nu ştiu ce nereguli, bău o jumătate de sticlă de vin şi ieşi. Chiar alaiuri luau masa doi tineri. „Ştii cine e acesta? în-
Bineintenţionatul (N. trad.) *309*
trebă unul. E scriitorul B." „Scriitor! am exclamat eu, fără să vreau, lăsând revista necitită şi ceaşca

nebăută; am plătit repede, fără să aştept restul, şi am ieşit în goană. Mă uitam în toate părţile şi, când am văzut departe mantaua de culoarea mazărei, m'am luat după ea aproape în fugă pe Nevschi Prospect.
Cum am făcut câţiva paşi, m'am simţit deodată oprit; în urma mea era un ofiţer din gardă, care îmi atrase atenţia că nu-i chiar aşa de nimerit să-l izbesc de pe trotuar, ci mai nimerit ar fi să mă opresc şi să iau poziţia de drepţi. După observaţia aceasta, am devenit mai prudent; spre nenorocirea mea, întâlneam mereu ofiţeri şi mă opream mereu, în timp ce scriitorul se tot îndepărta. De când sunt, nu mi s'a părut mantaua soldăţească mai împovărătoare; de când sunt, nu mi s'au părut epoleţii atât de demni de invidiat; în sfârşit, am ajuns mantaua de culoarea mazărei, abia lângă podul Anicichin.
„îngăduiţi-mi să vă întreb, am rostit, cu mâna la cozoroc; dumneavoastră sunteţi domnul B., ale cărui minunate articole am avut fericirea să le citesc în „Sorevnovatel Prosveşcenia"?[1]) „Nicidecum, mi-a răspuns el; eu nu sunt scriitor, ci grefier, însă pe îl cunosc foarte bine: acum un sfert de oră l-am întâlnit lângă podul Poliţeischi". Şi astfel, dragostea mea faţă de literatura rusă m'a costat 30 de copeici — restul pe care nu l-am luat — o observaţie pe linie de serviciu, şi era cât pe ce să mă coste şi un arest — şi toate astea de pomană.
Cu toată împotrivirea judecăţii, gândul îndrăzneţ de a mă face scriitor mă urmărea în fiecare clipă. Până în cele din urmă, n'am mai fost în stare să mă împotrivesc îndemnului firii; mi-am cusut un caiet gros, cu gândul hotărît de a-l umple cu orice ar fi. încă nu mă gândisem la smerita proză, aşa că am analizat şi am apreciat tot soiul de poezii şi astfel m'am hotărît să scriu neapărat un poem epic cu subiect din Istoria Patriei. Nu mi-am căutat prea mult eroul. L-am ales pe Riuric şi m'am pus pe lucru.
Promotorul Instrucţiunii (N. trad.) *} 310*
Am căpătat oarecare obişnuinţă la versuri. Printre ofiţerii noştrii circulau caiete pe care erau transcrise cam următoarele subiecte: „Vecinul primejdios", „Critică asupra bulevardului din Moscova", „lazurile Presnevoschio" ş.a. Cu toate acestea, poemul meu mergea încet, aşa că l-am lăsat la al treilea vers. Credeam că genul epic nu e genul meu şi am început o tragedie despre Riuric. N'a mers nici tragedia. A"m încercat s'o transform în baladă, însă nici balada nu mi-a mers, nu ştiu dece. In sfârşit, inspiraţia m'a luminat şi am început şi am şi sfârşit cu bine o inscripţie pentru portretul lui Riuric.
Cu toate că inscripţia aceea nu era chiar cu totul nedemnă de vreo atenţie, mai ales ca primă operă a unui tânăr versificator, am simţit că nu sunt născut poet-şi m'am mulţumit cu această primă experienţă. Dar încercările de creaţie m'au legat atât de strâns de preocupările literare, încât nu m'am mai putut despărţi de caiet şi de călimară. Am vrut să cobor la proză. La început, novrând să mă ocup de studiile pregătitoare, cum sunt compunerea planului, închegarea părţilor, etc, plănuiam să scriu gânduri răzleţe, fără legătură între ele, fără nicio ordine, aşa cum îmi vor veni în minte. Insă din nenorocire, gândurile nu-mi veneau; aşa că vreme de două zile am gândit numai asupra observaţiei următoare:
„Omul, care nu se supune legilor raţiunii şi care e obişnuit să so supună pasiunii, greşeşte deseori, şi cade mai târziu pradă remuscărilor." Ideia era, desigur, adevărată, însă, cum nu puteam închega întâmplări închipuite, am ales nişte anecdote minunate, auzite cândva dela nişte persoane, şi m'am străduit să înfrumuseţez adevărul cu puterea naraţiunii şi uneori cu florile imaginaţiei. Compunând astfel de povestiri, mi-am format încet, încet, unstil propriu şi am învăţat să mă exprim corect, plăcut şi uşor... Insă rezerva mea a secat din nou în foarte scurt timp şi aşa am început iar să-mi caut obiect preocupărilor mele literare.
Demult mă băteam cu gândul să las anecdotele mărunte şi îndoielnice, pentru povestirile cu conţinut

r

realist şi plin de întâmplări măreţe. A ii judecătorul, observatorul şi proorocul veacurilor şi al popoarelor, mi se părea treapta supremă pentru un scriitor. Insă ce istorie puteam scrie eu, care aveam o cultură atât de săracă, în ce domeniu nu m'ar fi putut depăşi mult învăţaţii, prea cinstiţii? Ce istorie nu fusese epuizată de ei? Aş ii scris o istorie mondială — dar nu exista oare nemuritoarea operă a abatelui Millot? Să mă fi îndreptat spre istoria patriei mole, dar ce-aş mai fi putut spune după un Tatişcev, Boltin sau Golicov? Tocmai eu să scormonesc prin cronici, să ajung până la sensul tainic al limbii arhaice, când n'am putut învăţa buchiile slavone? M'am gândit la o istorie de proporţii mai mici, de pildă la istoria capitalei noastre de gubernie; însă câte piedici de netrecut se aflau pentru mine şi

aici! Călătorii la târg, vizite la guvernator şi arhiereu, cererea de a fi lăsat la arhive şi prin podurile mănăstirilor, etc. Istoria capitalei noastre de judeţ mi-ar fi venit mai la îndemână, însă nu prezenta interes nici pentru filozofi, nici pentru pragmatişti, oferind puţină hrană de retorism. primise numele de oraş în anul 17.. şi singurul eveniment de seamă, păstrat în cronici, era incendiul grozav întâmplat cu zece ani în urmă şi caro a distrus piaţa şi instituţiilo de stat.
O întâmplare avea să-mi limpezească însă îndoielile. Pe când întindea rufele în cerdac, slujnica a găsit un coş vechi plin cu surcele, gunoi şi cărţi. Toată casa îmi cunoştea patima pentru citit. Pe când stăm aplecat asupra caietului şi-mi rodeam pana, încercând să scriu ceva în genul predicilor bisericeşti la sate, iată că intră chelăreasa, tîrând coşul după ea, bucuroasă nevoie mare şi strigând: „Cărţi! cărţi!"— cărţi! repet eu încântat şi mă reped spre coş. Intr'adevăr, era un teanc întreg de cărţi cu scoarţe de carton, verzi şi albastre: era de fapt o culegere de calendare vechi. Mi-a scăzut îndată entuziasmul, eram bucuros totuşi, căci tot cărţi erau; am răsplătit zelul spălătoresei cu o jumătate de rublă de argint. Cum am rămas singur, am început să cercetez calendarele şi în scurt timp ele mi-au atras serios atenţia. Alcătuiau un lanţ neîn-

treru.pt de ani, începând cu 1744 până la 1799, adică exact 55 ani. Foile albastre de hârtie, care deobicei se introduc în calendare, erau toate pline de un scris arhaic. De cum mi-am aruncat o privire asupra acestor rânduri, am văzut cu uimire că ele cuprindeau nu numai observaţii asupra timpului şi diferite socoteli gospodăreşti, ci şi scurte ştiri istorice privitoare la satul Goriuhino. M'am apucat îndată să cercetez aceste preţioase însemnări şi, peste puţin, am constatat că ele cuprind toată istoria moşiei mele, în decurs de aproape un secol, în cea mai strictă ordine cronologică. Pe deasupra, mai cuprindeau o sursă nesecată de observaţii economice, statistice, meteorologice şi alte observaţii ştiinţifice. De atunci, studiul acestor însemnări m'a preocupat în mod exclusiv, căci mi-am dat seama că puteam extrage din ele o povestire armonioasă, atrăgătoare şi plină de învăţăminte. După ce am cunoscut îndeajuns aceste preţioase mărturii, am început să caut noi izvoare ale Istoriei satului Goriuhino. In curând, bogăţia lor m'a uimit. După o pregătire de şase luni încheiate, am păşit în cele din urmă la munca demult râvnită şi, cu ajutorul domnului, am isprăvit lucrarea asta în ziua a treia a lui Noembrie, anul 1827.
Azi, asemeni istoricului al cărui nume l-am uitat, sfârşind treaba asta măreaţă şi grea, îmi pun pana de o parte, cu tristeţe în suflet, şi mă duc în grădină să mă gândesc la ce am săvârşit. Mi se pare că, după ce am scris Istoria satului Goriuhino, omenirea nu mai are nevoie de mine, că mi-am făcut datoria şi a venit timpul să mă odihnesc în pace!
Menţionez aici izvoarele care mi-au slujit la alcătuirea Istoriei satului Goriuhino:
1) O culegere de calendare vechi, *54 de tomuri.* Primele 20 sunt scrise cu caractere arhaice şi cu prescurtări. Cronica asta a fost compusă de străbunicul meu, Andrei Stepanovici Bclchin. Se deosebeşte de altele printr'un stil limpede şi concis, de pildă: 4 Mai. Zăpadă. Trişca a fost bătut pentru grosolănii. 6 — Vaca cea cafenie a pierit. Senca a fost bătut pentru

beţie. 8 — Timp frumos. 9 — Lapoviţă. Trişca a fost bătut pentru nimic. 11 — Vreme senină. A nins. Am vânat 3 iepuri... şi altele de felul acesta, fără niciun fel de comentarii... celelalte 35 de tomuri sunt scrise cu scrieri diferite, în cea mai mare parte, cu aşa numita scriere „de prăvălie", cu titluri şi fără titluri, în general cu multă vorbărie, fără legătură şi fără a se respecta regulile de ortografie. Pe ici pe colo se întrezăreşte o mână de femeie. In partea asta intră însemnările bunicului meu, Ivan Andreevici Belchin şi a bunicii mele, Evpracsia Alexeevna; tot acolo sunt şi însemnările vătafului Gorboviţchi.
2) Cronica dascălului din Goriuhino. Acest interesant manuscris a fost găsit de mine la preotul nostru, căsătorit cu fata cronicarului. Primele foi au fost zmulse şi întrebuinţate de copiii preotului pentru aşa numitele zmeie. Unul dintre aceste zmeie a căzut în mijlocul curţii mele. L-am ridicat, vrând să-l înapoiez copiilor, însă am băgat de seamă că era scris. Am văzut din primele rânduri că era făcut dintr'o foaie de cronică şi, din fericire, am putut să salvez restul. Cronica asta, dobândită în schimbul unui sfert de baniţă de ovăz, se deosebeşte printr'un deosebit limbaj colorat şi o profundă gândire.
3) Legendele orale. N'am dispreţuit niciun fel de ştiri. Ii sunt îndatorat în mod deosebit Agrafenei Trifonova, mama lui Andrei — primarul, fosta ibovnică a vătafului Gorboviţchi (după cum spune gura lumii...)
4) Listele de dări, cu însemnările vechilor primari (registrele de debit şi credit) cu privire la moravurile şi situaţia ţăranilor.

Regiunea, care după numele capitalei ei se cheamă Goriuhino, ocupă pe globul pământesc mai mult de 240 de deseatine. Numărul locuitorilor ajunge până la 63 de suflete. La miazănoapte, se mărgineşte cu satele Deriuhovo şi Percuhov, ai căror locuitori sunt săraci, uscăţivi şi mici, iar mândrii lor stăpâni sunt pasionaţi după exerciţiile războinice ale vânătoarei de iepuri. Spre miazăzi, râul Sivca o desparte de domeniul plugarilor liberi din Caracevsca — vecini turbulenţi,
314
vestiţi prin moravurile lor de-o cruzime sălbatică. La apus o mărginesc câmpiile înfloritoare din Zaharinsc, aflate sub stăpânirea fericită a unor moşieri înţelepţi şi luminaţi. Spre răsărit se învecinează cu nişte locuri sălbatice, nelocuite, cu smârcuri de netrecut, unde cresc doar pomuşoarole,- unde auzi doar orăcăitul monoton al broaştelor şi unde se zice că ar fi lăcaşul unui diavol, după cum presupune o legendă plină de superstiţii.
N. B. — Mlaştina asta se şi cheamă „Mlaştina Diavolului".
Se spune că o păstoriţă, nu tocmai întreagă la minte, pe când păştea o turmă de porci, nu departe de locul acesta singuratic, a rămas însărcinată şi nu putea lămuri defel ce i se întâmplase. Gura lumii a dat vină pe diavolul din mlaştină — dar povestea asta nu-i demnă de atenţia unui istoric; după Niebuhr, ar fi de neiertat să se creadă un astfel de lucru.
Goriuhino era renumit încă din vechime prin belşugul şi clima lui sănătoasă. Pe ogoarele lui mănoase creşte secara, ovăzul, orzul, hrişcă. Pâlcul de mesteceni şi pădurea de brazi dau locuitorilor lemn pentru construcţie şi vreascuri pentru încălzirea locuinţelor. Nu lipsesc nucile, pomuşoarele, murele, nici afinele. Ciupercile cresc în număr neobişnuit de mare. Prăjite şi stropite cu smântână, sunt o mâncare plăcută, deşi cam nesănătoasă. Iazul e plin de caraşi, iar în râul Sivca se găsesc ştiuci şi mihalţi.
Locuitorii din Goriuhino sunt în cea mai mare parte de statură mijlocie, robuşti, energici, cu ochii cenuşii şi cu părul blond sau roşcat. Femeile au nasuri carne, umerii obrajilor ieşiţi şi sunt voinice. — N. B. „Muiere voinică" — vorba asta se întâlneşte des în observaţiile primarului pe marginea Listelor de dări. — Bărbaţii sunt morali, harnici (mai ales pe ogorul lor), curagioşi şi războinici: mulţi din ei merg de unul singur la vânătoare de urşi şi sunt vestiţi prin împrejurimi în luptele cu pumnii; în general, toţi sunt înclinaţi înspre desfătările beţiei. Femeile, în afară de muncile
35
casnice, fac o mare parte din muncile bărbaţilor; în ce priveşte curajul, nu sunt mai prejos ca ei, şi foarte rar vezi câte una care să se teamă de primar. Ele sunt o strajă puternică a obştei, stau de pază la curtea boierească zi şi noapte şi li se spune *copeişciţi* (dela cuvântul slavon copio[1])). Datoria lor de căpetenie e să bată cât mai des cu o piatră într'o placă de tuci, spre a băga spaima în răufăcători. Sunt tot atât de virtuoase, pe cât sunt de frumoase; răspund aspru şi hotărît la orice încercare a îndrăzneţilor.
Locuitorii din Goriuhino fac încă din vechime negoţ bogat cu răchită pentru împletit coşuri şi opinci. La asta le ajută râul Sivca, peste care trec primăvara cu luntrile, ca scandinavii cei vechi; peste an, trec prin râu de-a-dreptul, după ce-şi suflecă pantalonii până la genunchi.
Limba locuitorilor din Goriuhino e în mod vădit o ramură a limbii slavone, însă se deosebeşte de ea atât cât se **deosebeşte** şi limba rusa. E plină de tot felul de prescurtări, iar unele litere sunt înlăturate sau înlocuite cu altele. Totuşi, un velicorus se înţelege uşor cu unul din Goriuhino, şi viceversa.
Bărbaţii se însurau deobicei la 13 ani, cu fete de 20. Nevestele îşi băteau bărbaţii cam vreo 4—5 ani. După aceea începeau să-şi bată ei nevestele, astfel că ambele sexe deţineau puterea la timpul lor, şi în felul acesta, echilibrul era păstrat.
Ceremonia înmormântării se făcea aşa: răposatul era dus la cimitir chiar în ziua morţii — să nu ocupe degeaba loc în casă. Din cauza asta, se întâmpla ca mortul să înceapă a strănuta şi a căsca, taman când era scos cu sicriul afară din sat, spre bucuria de nedescris a neamurilor. Nevestele îşi boceau bărbaţii, urlând şi spunând: „Lumina ochilor mei, căpşorul meu plin de minte! Cui m'ai lăsat? Cum te pomenesc!?" La întoarcerea dela cimitir, începea praznicul, iar rudele şi prietenii erau beţi 2—3 zile sau chiar câte o săptămână întreagă, asta după dragostea şi apropierea
Suliţă. (N. trad.)
316
faţă de memoria răposatului. Aceste rânduieli vechi s'au păstrat până în ziua de azi.
îmbrăcămintea locuitorilor din Goriuhino se compunea dintr'o cămaşă îmbrăcată deasupra pantalonilor, somn neîndoielnic al originei lor slavone. Iarna, purtau cojoc de oaie, însă îl purtau mai mult de frumuseţe, căci deobicei îl ţineau pe un singur umăr şi-l scoteau la cea mai mică trudă.

Ştiinţele, artele şi poezia erau în Goriuhino într'o, stare destul de înfloritoare, încă din cele mai vechi timpuri. Afară de preot şi diaconi, se năşteau în el mereu oameni învăţaţi. Cronicile amintesc de pisarul Terentie, care a trăit în jurul anului 1767 şi putea scrie nu numai cu dreapta, ci şi cu stânga. Acest om neobişnuit era vestit în împrejurimi prin felul cum compunea tot soiul de jalbe, acte civile ş.a.

Nu odată a avut de suferit de pe urma artei lui, a serviabilităţii şi a amestecului în tot felul de întâmplări minunate şi a murit la bătrâneţi adânci, tocmai pe când învăţase să scrie cu piciorul drept, căci scrisul ambelor mâini îi era prea cunoscut. După cum va vedea cititorul, el va juca un rol important în istoria satului Goriuhino.

Muzica a fost totdeauna arta preferată a celor învăţaţi; balalaica şi cimpoiul, care desfată inimile simţitoare, răsună încă şi azi în locuinţele lor şi mai cu seamă în străvechiul local public împodobit cu brad şi cu chipul unui vultur cu două capete.

Odinioară, în vechiul Goriuhino, poezia era în floare. Poeziile lui Arhip-Lâsâi, s'au păstrat până în zilele noastre în amintirea urmaşilor. Ca gingăşie, nu sunt mai prejos de eglogele vestitului Virgiliu, iar ca frumuseţe a imaginilor întrec cu mult idilele d-lui Sumarocov. Cu toate că în privinţa eleganţei stilului rămân în urma celor mai noi creaţii ale muzelor noastre, se pot compara însă cu ele prin măestrie şi duh.

Dăm ca exemplu această poezie satirică: *înspre curtea boierească Se duce Anton — Primarul (2) Ducând răhoaele la subţioară (2) Le dă boierului*

317

Dar boierul priveşte, Nimic nu pricepe. Ah! tu primarule Anton, Ai jefuit pe toţi boierii din jur, Satul l-ai împrăştiat prin lume, ,

Iar pe primăreasă ai umplut-o de daruri. Acum, după ce i-am făcut cunoscută cititorului situaţia etnografică şi statistică a satului Goriuhino, cât şi caracterul şi obiceiurile locuitorilor, să intrăm chiar în miezul povestirii.

TIMPURI STRĂVECHI

Primarul Trifon

Conducerea în Goriuhino s'a schimbat de vreo câteva ori. A fost pe rând, când în mâna aleşilor din mulţime, când în a vătafilor numiţi de moşieri, când chiar în mâna moşierilor. Foloasele şi belelele acestor deosebite feluri de conducere le voi dezvolta în cursul povestirii.

întemeierea satului Goriuhino şi primii lui locuitori de odinioară se pierd în negura uitării. Legende întunecate spun că Goriuhino ar fi fost odată sat bogat şi întins, că toţi locuitorii erau înstăriţi, că dările erau strânse odată pe an şi trimise nu se ştie cui, în vreo câteva căruţe. In timpurile acelea, totul se cumpăra ieftin şi se vindea scump. Vătafi nu erau, primarii nu obijduiau pe nimeni, locuitorii munceau puţin şi trăiau minunat, iar păstorii păşteau turmele, încălţaţi cu ciubote. Dar nu trebuie să ne încântăm de acest tablou fermecător. Dorul după un veac de aur e comun tuturor popoarelor şi dovedeşte numai că oamenii, nefiind niciodată mulţumiţi de prezent şi învăţând din păţanii să aibă puţine speranţe în viitor, înfrumuseţează cu toate florile închipuirii tot ce a trecut şi nu se mai întoarce. Iată însă ce e adevărat:

Satul Goriuhino aparţinea încă din vechime vestitului neam al Belchinilor. Dar stăpânind alte multe moşii, străbunii mei nu s'au prea ocupat de regiunea

318

asta îndepărtată. Satul Goriuhino plătea dări puţine şi era condus de mai mulţi starşina aleşi de popor în sfat, într'o adunare, numită obştească.

In decursul vremilor, moşiile Belchinilor s'au fără-miţat şi au decăzut. Nepoţii sărăciţi ai bogatului bunic nu se puteau dezobişnui de obiceiul de a trăi pe picior mare şi cereau mai departe întregul venit dela moşia care acum era de zece ori mai mică. Instrucţiuni aspre urmau unele după altele. Primarul le citea la adunare; aleşii spuneau doar fraze meşteşugite, mulţimea se frământa, iar în loc de birul îndoit, domnii primeau tot felul de scuze viclene şi jalbe umile, scrise pe o hârtie soioasă şi pecetluită cu un ban.

Un nor negru plutea asupra satului Goriuhino, însă nimeni nu se gândea la el. In ultimul an al conducerii lui Trifon, ultimul staroste, în ziua hramului, când toată lumea înconjura localul de veselie (numit în limbaj simplu crâşmă) sau umbla pe uliţe, îmbră-ţişându-se şi cântând tare cântecele lui Arhip-Lâsâi, sosi în sat o brişcă acoperită cu draghini de împletituri, trasă de două gloabe ostenite; pe capră stătea un evreu în zdrenţe; din brişcă se ivi un cap în şapcă cu cozoroc, care părea că se uită plin

de curiozitate la veselia mulţimii.
Locuitorii întâmpinară căruţa cu râsete şi glume grosolane. N. B. Bosmeticii îşi răsuceau marginea îmbrăcămintei, şi strigau, râzând, căruţaşului evreu, în bătaie de joc: „Jidov, jidov spurcat, na-ţi urechea de porc şi îughite-o!"(„Crpnica dascălului din Goriuhino").
Dar cât au fost de uluiţi, când brişcă s'a oprit în mijlocul satului şi când noul sosit sări jos şi porunci să vină Trifon!
Dregătorul se găsea în localul de veselie de unde l-au scos doi starşina, ţinându-l cu respect de braţ. Necunoscutul îl privi ameninţător, îi dădu o scrisoare şi-i porunci s'o citească numaidecât. Primarii, aleşii din Goriuhino, aveau obiceiul să nu citească niciodată nimic singuri. Starostele nu ştia carte. Au trimis după notarul Avdei. L-au găsit prin apropiere, dormind pe o ulicioară sub un gard şi l-au adus în faţa necunos-
319
cutului. Insă, din pricina spaimei neaşteptate, ori a unei presimţiri triste, nu era în stare să descifreze literile scrisorii; le vedea ca printr'o ceaţă, cu toate că erau scrise citeţ. Necunoscutul îi trimise în blesteme cumplite la culcare şi pe Avdei şi pe Trifon, amânând citirea scrisorii pentru a doua zi; apoi ş'a îndreptat spre primărie, urmat de evreul care-i ducea mica valiză.
Locuitorii din Goriuhino se uitau, muţi de uimire, la întâmplarea asta neobişnuită, însă în scurt timp, brişcă, evreul şi necunoscutul fură daţi uitării. Ziua se sfârşi în larmă şi veselie şi întregul sat adormi fără să bănuiască ce-l aştepta.
Dimineaţa, pe la răsăritul soarelui, oamenii au fost treziţi cu bătăi în geamuri şi chemaţi la adunare obştească. Unul cale unul se înfăţişau în ograda primăriei, locul de adunare a satului. Ochii le erau tulburi şi roşii, feţele buhăite; căscau şi se scărpinau, uitându-se la omul în şapcă cu cozoroc, îmbrăcat într'un caftan vechi albastru; acesta sta dârz în uşa primăriei şi toţi se străduiau să-şi amintească unde l-au mai văzut. Primarul şi notarul Avdei stăteau lângă ci, descoperiţi, umili şi potopiţi de adâncă tristeţe. „S'au strâns toţi?" întrebă necunoscutul. „Sunteţi toţi"? întrebă şi primarul. „Toţi", au răspuns oamenii. Atunci, primarul vesti că s'a primit răvaş dela boier şi porunci notarului să-l citească mulţimii. Avdei făcu un pas înainte şi citi cu glas tare următoarele (NB. „Cartea aceea, plină de veşti cumplite, pe care am transcris-o dela Trifoii primarul, s'a păstrat după icoană, la el, împreună cu alte mărturii de pe vremea stăpânirii lui în Goriuhino".)
„Trifoii Ivanov!
Cel ce vine cu scrisoarea asta, împuternicitul meu, merge la moşia mea din satul Goriuhino, pentru a prelua conducerea. îndată ce va sosi, să fie adunaţi ţăranii şi să li se facă cunoscută boierească mea dorinţă şi anume: să asculte de el, ca şi cum ar asculta de mine! Să-i fie îndeplinit fără şovăire tot ce va cere, căci
320
dacă nu, are îngăduinţa de a folosi toată asprimea împotriva celor ce s'ar împotrivi! M'a îndemnat la asta neruşinata nesupunere a ţăranilor şi îngăduinţa ta vicleană, Trifoane Ivanov!
Iscălit N. N.".
îndată după asta, îşi desfăcu picioarele în forma literei hera[1]), îşi sprijini mâinile în şolduri în formă de ferta[2]) şi rosti următoarea cuvântare scurtă şi expresivă:.,Băgaţi de seamă, să n'o prea faceţi cu mine pe deştepţii — căci ştiu eu că sunteţi nişte năzuroşi; însă am să vă scot din cap fumurile, mai repede decât v'aş scoate mahmureala de ieri". Tuturora le trecu mahmureala într'o clipă. Se uitau în jos, parcă loviţi de trăznet şi s'au împrăştiat pe la case, îngroziţi.
DOMNIA VĂTAFULUI
Cum luă frânele conducerii, porni Ja aplicarea sistemului politicii sale, care merită o analiză aparte. Temeiul politicii lui era următoarea axiomă: cu cât ţăranul e mai bogat, cu atât e mai năzuros — cu cât e mai sărac, cu atât o mai smerit. Drept aceea, avea grijă de liniştea de pe moşie ca de una dintre cele mai de scamă virtuţi ţărăneşti. Ceru sătenilor inventarele averii şi-i împărţi în bogaţi şi săraci. 1) Datoriile au fost împărţite între înstăriţi şi cerute cu toată asprimea. 2) Datornicii şi plimbăreţii leneşi au fost puşi la arat, însă dacă vătaful spunea că unul nu munceşte cum trebuie, era dat îndată ca argat altui **ţăran,** în schimbul unei **danii;** spre a se răscumpăra, cel vândut ca şerb trebuia să plătească birul îndoit, pe lângă datorii. Toate muncile obşteşti erau puse pe seama ţăranilor înstăriţi. Mult se bucura lacomul administrator la recrutare; ţăranii înstăriţi se răscumpărau toţi pe rând şi alegerea cădea în cele din urmă asupra **vreunui** netrebnic sau a unuia ajuns
) şi [2]) Litere din alfabetul grec vechi (N. trad.)

la sapă de lemn[1]). A desfiinţat **adunările** obşteşti. Strângea câte o parte din bir, aşa fel ca omul să fie dator tot anul. Pe deasupra, a înfiinţat impozitele întâmplătoare. Pare-se că ţăranii nu plăteau prea mult faţă de trecut, însă nu puteau agonisi nimic din munca lor şi nu puteau aduna bani câţi le trebuia. In trei ani, Goriuhino a fost cu desăvârşire sărăcit. Goriuhino se posomori, maidanul se goli, cântecele lui Arhip-Lâsâi pieriră. Băieţii s'au dus în lume. Jumătate din ţărani arau câmpul, cealaltă jumătate slujea în argăţie; iar ziua sărbătoririi hramului era, după vorba cronicarului, nu o zi a bucuriei şi veseliei, ci o sărbătoare a tristeţii şi o amintire a durerii.

1830

In româneşte de Eusebiu Camilar şi Valentin Vasiliev

') „L-au pus blestematul de vechil pe Anton Timofeev în fiare, iar bătrânul Tiraofei şi-a răscumpărat fiul cu 100 ruble; l-au pus atunci vătaful în lanţuri pe Petruşca Eremoev, dar şi pe acela l-a răscumpărat tatăl său cu 68 ruble; şi au vrut blestematul să-l pună în lanţuri po Lioha Tarasov,' însă el a fugit în pădure şi vătaful s'a întristat şi s'a mâniat foarte de ăst lucru. Până la urmă Vanca beţivul a fost dus la târg şi dat ca recrut" (O jalbă a ţăranilor din Goriuhino)

322

DUBROVSCHI

CARTEA ÎNTÂIA

CAPITOLUL I

Trăia **acu** câtăva vreme pe una din moşiile lui, un boier de viţă veche, anume Chirila Petrovici Troecurov. Datorită avuţiei şi obârşiei lui, datorită trecerii de care se bucura, era socotit om cu vază prin toate guberniile pe unde avea moşii. Vecinii îi împlineau până şi dorinţele cele mai mărunte, străduindu-se să-i intre în voie. Slujbaşii tremurau cum îi auzeau numele. Chirila Petrovici socotea că toate aceste dovezi de supunere i se cuvin. Casa îi era totdeauna plină de oaspeţi, gata să-i desfete boiereştile pofte şi să-i ţină isonul la petrecerile zgomotoase, care se sfârşeau uneori cu mare tărăboi. Nimeni nu îndrăznea să nu vină când era poftit; nimeni nu lipsea când era vorba să-i aducă boierului cuvenita cinstire, în satul lui, Pocrovscoe. In viaţa de toate zilele, Chirila Petrovici dădea frâu liber tuturor apucăturilor lui de om lipsit de învăţătură. Neîntâmpinând nicio oprelişte din partea cuiva, se lăsa în voia pornirilor firii sale iuţi şi a tuturor capriciilor minţii lui destul de mărginite. Cu toate că era voinic şi sănătos tun, se îmbolnăvea cam de două ori pe săptă-

21

323

mână din pricina lăcomiei, şi se clierchelea mai în fiecare seară. **Jntr'o** aripă a conacului, ţinea vreo 16 slujnice, care se îndeletniceau cu lucrul de mână, după rostul lor de femei. Ferestrele încăperilor lor aveau zăbrele de fier, iar uşile erau ferecate cu lacăte, ale căror chei le păstra Ghirila Petrovici însuşi. Fetele acelea n'aveau voie să iasă în grădină decât la anumite ceasuri, şi atunci păzite de două babe. Din când în când, Chirila Petrovici o mărita pe vreuna din ele, şi atunci aducea degrabă alta'n loc.

Cu slugile şi cu ţăranii se purta aspru şi după bunul lui plac; totuşi şi slugile şi ţăranii îi erau credincioşi, fălindu-se cu averea şi cu faima lui şi îngăduindu-şi, la rândul lor, cam multişor faţă de vecini, căci se bizuiau pe atotputernicia stăpânului.

Troecurov n'avea altă treabă decât sa-şi cutreiere întinsele moşii, să facă chefuri prelungite, şi să scornească în fiecare zi alte şotii, ale căror victime erau deobicei prietenii cei noi, deşi nici cei vechi nu scăpau, afară de Andrei Gavrilovici Dubrovschi. Acesta, un fost locotenent de gardă, care-i era vecinul cel mai apropiat, stăpânea 70 de suflete. Dacă îndeobşte faţă de oamenii cu vază Troecurov era fudul, pe acest Dubrovschi îl preţuia, cu toată puţintică lui avere. Fuseseră tovarăşi de militărie şi Troecurov îl ştia cât e de iute la mânie şi de hotărît. Nu s'au văzut vreme îndelungată, despărţiţi fiind de împrejurări. După ce-şi tocase averea, Dubrovschi ieşise din armată, **retrăgându-se** la ţară, în singurul lui sat rămas nevândut. Chirila Petrovici se arătă îndată gala să-l ajute, însă Dubrovschi îi mulţumi şi rămase sărac cum era şi independent. In curând, generalul în retragere Troecurov se stabili la ţară, unde se întâlni cu Dubrovschi, bucurându-se de asta amândoi. De atunci, erau nedespărţiţi; Chirila Potrovici, care nu făcuse nimănui, de când se ştia, cinstea de a-i călca pragul, putea fi văzut intrând în căsuţa modestă a vechiului său tovarăş, la orice ceas al zilei. Se potriveau la vârstă, la obârşie, la creştere şi chiar şi la fire şi la apucături. In unele privinţe, până şi soarta li se asemăna, căci şi unul şi altul se însuraseră din

324

dragoste şi rămăseseră destul de repede văduvi, cu câte-un copil. Băiatul lui Dubrovschi era la Petersburg, la învăţătură, fata lui Troecurov creştea acasă, la moşie. Troecurov spunea adesea:

— Ştii ce, frate Andrei Gavrilovici? Dacă iese ceva bun din Volodca al tău, i-o dau pe Masa, nu mă uit

că e sărac...
Dar Andrei Gavrilovici clătina deobicei din cap şi răspundea:
— Nu, Chirila Petrovici. Volodca al meu nu-i potrivit pentru Măria Chirilovna. Un boier sărac ca el se cuvine să ia o boierită tânără şi fără avere, ca el să fie stăpân în casa lui, nu vechil la vreo femeiuşcă răsfăţată.
Toţi se uitau cu pismă la înţelegerea ce domnea între fudulul Troecurov şi mai puţin îndestulatul lui vecin, şi se minunau de îndrăzneala cu care Dubrovschi îi spunea lui Troecurov pe faţă părerea sa, chiar la masa lui, fără să ţină seamă de părerile gazdei. Unii încercaseră să-i urmeze pilda şi să depăşească marginile cuvenite supunerii dar Chirila Petrovici le tăiase pentru totdeauna râvna spre astfel de îndrăzneli, încât singur Dubrovschi rămăsese în afara regulei stabilite. Totul se zdruncină şi se schimbă însă prin-tr'o întâmplare neprevăzută.
Odată, într'un început de toamnă, Chirila Petrovici se pregătea pentru o vânătoare mai îndelungată. Poruncise în ajun vătafilor de câini şi grăjdarilor să fie gata la cinci dimineaţa. Cortul şi bucătăria fuseseră trimise mai înainte la locul unde el urma să prânzească. Gazda porni cu oaspeţii spre ograda câinilor, unde peste cinci sute de copoi şi ogari se lăfăiau, în belşug şi căldură, preaslăvind în limba lor câinească dărnicia stăpânului. Felcerul-şef Timoşca avea în seamă bolniţa câinilor, în care se afla şi o încăpere anumită, unde fătau şi-şi alăptau puii căţelele cele de soi. Chirila Petrovici avea obicei să se fălească mereu cu aşezarea asta, aşa încât fiecare oaspe o văzuse de cel puţin douăzeci de ori. In dimineaţa aceea, Chirila Petrovici umbla prin ogradă, urmat de Timoşca, de vătafi şi de oaspeţi; se oprea în faţa cuştilor, întreba
325
de sănătatea câinilor, arunca dojane, când aspre, când domoale, când drepte, când nedrepte, chema copoii pe nume şi Io vorbea cu glas blând. Oaspeţii se simţeau datori să-i laude ograda. Numai Dubrovschi tăcea încruntat. Era vânător pătimaş. Averea însă nu-i îngăduia să ţină mai mult de doi copoi şi o haită de ogari şi, de câte ori vedea această frumoasă aşezare, nu-şi putea stăpâni o pornire de pismă.
— Ce te încrunţi, frate? — îl întrebă Chirila Petrovici. — Oare nu-ţi place ograda mea?
— Dimpotrivă, — răspunse mohorît Dubrovschi. — E minunată. Dar mă îndoiesc dacă şi oamenii tăi trăiesc tot aşa de bine ca şi câinii!
— Nu ne plângem de trai! —se înciuda un vătaf. — Asta, din mila lui dumnezeu şi a stăpânului! Dar, pe legea mea, cred că se află şi boieri caro ar vrea să-şi schimbe conacul cu o cuşcă de asta, unde ar fi şi mai sătui, şi mai la căldură.
Chirila Petrovici râse cu poftă de obrăznicia iobagului; râseră şi oaspeţii, cu toate că simţeau că gluma vătafului putea să-i privească şi pe ei. Dubrovschi păli, dar nu scoase niciun cuvânt.
Tocmai atunci i so aduse lui Chirila Petrovici un paneraş cu nişte căţei nou născuţi; el alese doi şi porunci ca restul să fie înnecaţi. Intre timp, Dubrovschi dispăru, fără să prindă cineva de veste. Chirila Petrovici întrebă de el abia după ce se întoarseră din ograda câinilor şi se aşezară la cină. Slugile răspunseră că Dubrovschi plecase. Troecurov porunci să fie ajuns din urmă şi întors neapărat din drum. De când se ştia, nu plecase la vânătoare fără Dubrovschi, căci nimeni ca el nu se pricepea să pre-ţuiască însuşirile câinilor şi nimeni nu găsea mai bine ca el dezlegare la orice discuţie vânătorească.
Sluga care plecase după el în fuga calului se întoarse tocmai pe când lumea mai era la masă, spunând că Andrei Gavrilovici nu voise să asculte şi să se întoarcă, înfierbântat de băutură, după obicei, Chirila Petrovici se supără şi trimise din nou sluga călare cu vorba că, dacă Dubrovschi nu vine să petreacă noaptea la Pocrovscoe, se mânie pe el pe toată viaţa.
326
Sluga porni din nou, iar Chirila **Petrovici** se ridică dela masă, dădu drumul musafirilor şi se duse la culcare.
— Andrei Gavrilovici e aci? — întrebă dimineaţa, Cum se trezi.
Drept răspuns, i se înmâna un răvaş îndoit în chip de triunghi; Chirila Petrovici îl trecu grămăticului, să i-l citească cu glas tare şi ascultă cele ce urmează:
„Prea milostivul meu domn, nu vreau să mai viu la Pocrovscoe, până ce nu-l vei trimite la mine cu vorbe de iertare pe vătaful Paramoşca şi va fi la voia mea să iert sau să osândesc. Căci nu mi-i vrerea să îndur şotiile argaţilor domniei tale şi nici pe ale domniei tale nu le voi îndura; doar nu-s măscărici, ci boier de viţă veclio. Drept care, mă închin cu plecăciune, al domniei tale,

Andrei Dubrovschi"
Faţă de cerinţele bunei cuviinţe din vremea noastră, acest răvaş ar putea să pară destul de cutezător. Dar pe Chirila Petrovici nu felul cum era scrisl-"a supărat, ci cuprinsul. Sări desculţ din pat şi prinse a răcni:
— Cum?! Eu să-i trimit slugile cu vorbe de iertare şi să le las la bunăvoia lui spre îndurare sau osândă?! Dar ce crede? A uitat cu cine are do-aface? Am să-i arăt cu lui! O să se căiască amarnic... o să afle ce înseamnă să-l înfrunţi po Troecurov!
Se îmbrăcă şi porni la vânătoare cu alaiul obişnuit. Dar ziua se dovedi fără noroc. Nu se ivi niciun vânat şi copoii scăpară şi singurul iepure ieşit în cale. Prânzul câmpenesc, servit în cort, nu se dovedi izbutit, sau cel puţin,nu-i fu pe plac; deaceea bruftului bucătarul, sudui oaspeţii, iar la înapoiere, trecu anume cu tot alaiul vânătoresc prin ogoarele lui Dubrovschi.
Trecură câteva zile, dar vrajba dintre cei doi vecini tot nu se potoli.
Andrei Gavrilovici nu mai dădea pe la Pocrovscoe, iar Chirila Petrovici tânjea după el şi necazul i se revărsa în vorbe dintre cele mai jignitoare care, prin bunăvoinţa boierilor mogieşi, ajungeau la urechile lui Dubrovschi, scălfirnbâiate şi înflorite.
327
O nouă **întâmplare** veni să risipească şi cea din urmă nădejde de împăciuire.
Intr'o zi, pe când **Dubrovschi** cutreiera prin mica sa moşie, el auzi în dumbrava de mesteceni lovituri de topor şi apoi trosnitura prăbuşirii unui arbore. Grăbi caii şi, intrând în dumbravă, dădu peste nişte ţărani din Pocrovscoe, care furau lemne, **nestingheriţi.** Când îl văzură, o luară la goană. Ajutat de vizitiu, Dubrovschi izbuti să-i prindă pe doi dintre ei şi să-i aducă la conac, legaţi. Trei cai de-ai vrăjmaşului căzură şi ei în mâna învingătorului. Dubrovschi se supără foc. Ştiindu-l bun prieten cu stăpânul lor, niciodată până atunci oamenii lui Troecurov. tâlhari vestiţi prin partea locului, nu se încumetaseră să-i calce moşia. Dându-şi seama că acum se foloseau de vrajba iscată între ei, Dubrovschi se hotărî, în ciuda legilor războiului să-i pedepsească pe prizonieri chiar cu nuielele culese de ei din dumbravă; caii îi opri la muncă, trecându-i printre vitele boiereşti.
Chirija Petrovici află chiar în aceeaşi zi despre întâmplare. La prima **fierbinţeală** a mâniei, îşi ieşi din fire aşa de straşnic, încât se gândi să dea năvală, cu toate slugile din curte, peste satul Chistcniovca (aşa se chema satul vecinului) — să-l prade şi să-l pârjolească, ba chiar să-l împresoare pe boier la conac. Mai săvârşise el asemenea isprăvi. Dar gândurile i se îndreptară, curând, în altă parte.
Cum măsura salonul cu paşi grei, se uită din întâmplare pe fereastră şi zări o troică oprită în poartă; un om scund, cu şapca de piele şi manta de dimie coborî din ea şi se îndreptă spre locuinţa logofătului. Troocurov îl recunoscu pe Şabaşchin, asesorul; trimise să-l cheme. Peste câteva clipe, acesta se şi afla în faţa lui, făcân-du-i temeneli după temeneli şi aşteptând smerit porunca.
— Bună ziua... Cum naiba te chiamă? Ce te aduce pe la noi?
— Mergeam la oraş, înălţimea ta, —răspunse Şabaşchin; — m'am abătut pe la Ivan Demianov, să aflu dacă n'are cumva porunci din partea înălţimii tale.
328
— Ai nimerit-o bine... cum naiba te chiamă:' Tocmai am nevoie de tine. Ia un pahar cu votcă şi ascultă-mă.
Asesorul refuză votca şi-l ascultă cu luare aminte, mirat şi măgulit de această primire binevoitoare.
— Am un vecin, un bădăran cu un petec de pământ. Şi aş vrea să-i iau moşia. Ce părere ai?
— Ce să spun, înălţimea ta... Dacă aveţi zapise, sau...
— Lasă, frate, ce atâtea zapise! Dece avem necazuri? Tocmai de-aia se află puterea pe lume, ca să iei moşia fără dreptate! Da'stai puţin, pe vremuri, pământul acela a fost al nostru, cumpărat dela un oarecare Spiţân şi vândut apoi tatălui lui Dubrovschi. Nu ne-am putea lega de asta?
— Greu, înălţimea ta. De bunăseamă, vânzarea s'a făcut potrivit legii.
— Ia mai gândoşte-te, frate! Cercetează bine!
— Dacă, de pildă, înălţimea ta ar putea pune mâna pe zapisul de vânzare, în puterea căruia vecinul stăpâneşte moşia, atunci, fireşte...
— Înţeleg. Dar, din păcate, toate zapiselo lui s'au prăpădit la un pârjol.
— Cum, înălţimea ta, zapisele au ars? Ce mai pofteşti, dacă e aşa? Putem purcede fără zăbavă la judecată şi nu e nicio îndoială că vei izbândi
deplin.
— Crezi? Ia să te văd! Mă bizui pe străduinţa ta. Am să te răsplătesc.

Şabaşchin se ploconi până la pământ, se retrase, şi începu să alerge chiar din ziua aceea pentru treaba pusă astfel la cale.
Nu trecură nici două săptămâni şi datorită străduinţei asesorului, Dubrovschi se trezi poftit să dea fără zăbavă lămuriri în privinţa dreptului de stăpânire asupra sătucului Chisteniovca. Surprins de chemarea neaşteptată, el trimise îndată un răspuns destul de aspru, arătând că stăpâneşte sătucul Chisteniovca dela moartea tatălui său, pe temeiul dreptului de moştenire; că pe Treocurov nu-l privesc toate acestea; că oricine s'ar ridica împotrivă-i, spunând

c u

că ar avea drepturi asupra acestei moşteniri, nu poate fi decât potlogar şi mincinos.
Răspunsul îl încântă pe Şabaşchin. Îşi dădu seama că Dubrovschi era nepriceput la treburi, iute din fire şi nesăbuit, şi că deci nu-i va fi greu să-l pună într'o situaţie neprielnică.
Gând se măi potoli însă, Dubrovschi chibzui pe îndelete şi văzu că se cuvenea să dea asesorului un răspuns mai amănunţit; deaceea alcătui o întâmpinare destul de iscusită, dar care mai târziu s'a dovedit şi ea neîndestulătoare.
Astfel porni judecata.
Sigur de dreptate, Dubrovschi nu se arăta prea îngrijorat. Nu voia — şi nici nu şi-ar fi putut îngădui să-şi risipească banii şi, deşi doobicei era primul care făcea glume pe socoteala venalităţii breslei conţopiştilor, nici prin gând nu-i trecea că ar putea ajunge victima unei pâri! Troocurov se sinchisea şi el prea puţin de izbânda uneltirilor; îl avea pe Şabaşchin, care se trudea pentru dânsul, stăruind, înfricoşând sau cumpărând judecătorii, şi răstălmăcind înţelesul legilor aşa cum îi convenea.
Şi astfel, în anul 18.., în luna lui Făurar, ziua a noua, Dubrovschi primi, prin poliţia oraşului, înştiinţare să se înfăţişeze la judecătoria rurală, să asculte hotărîrea în pricina iscată între el, locotenentul Dubrovschi, şi generalul en-chef[1]) Troecurov; trebuia să arate dacă e mulţumit sau nu de hotărîrea dată în privinţa moşiei.
Dubrovschi porni îndată spre oraş. Troecurov îl întrecu pe drum; îşi aruncară priviri trufaşe şi Dubrovschi desluşi pe faţa potrivnicului său un zâmbet răutăcios.

CAPITOLUL II

Cum ajunse în oraş, Andrei Gavrilovici trase la un neguţător cunoscut, unde-şi petrecu noaptea; a doua zi, se înfăţişă la judecătorie.

[2]) General, comandant suprem al unei mari unităţi militare. (N. trad.)

Nimeni nu-l luă în seamă. In urma lui se înfăţişă şi Chirila Petrovici. Cum îl văzură, conţopiştii se ridicară în picioare, punându-şi penele după urechi, iar judecătorii îl primiră cu temenele de adâncă slugărnicie; îi traseră în faţă un jilţ în semn de respect pentru rangul, vârsta şi corpolenţa sa; el se aşeză în dreptul uşii deschise; Dubrovschi rămase rezemat de un perete.
Se făcu tăcere deplină; grefierul începu a citi hotărîrea cu glas răsunător.
O redăm mai jos, întocmai, ştiind că oricui îi va fi plăcut să afle cum se poate pierde o moşie în Rusia, chiar când asupră-i e statornicit un drept de netăgăduit.
„Astăzi, anul 18.., luna Octombrie, ziua 27, judecătoria judeţului, luând în cercetare pricina cu moşia pe care fără temei o foloseşte locotenentul de gardă Andrei Gavrilov, fiul lui Dubrovschi, şi care aparţine generalului on-chef Chirila Petrov, fiul lui Troecurov, moşie alcătuită din satul Chisteniovca, din gubernia, având suflete de bărbaţi, pământ, păşuni şi alte bunuri, însumând deseatine;
„Din legiuitele cercetări se vădeşte că: numitul general en-chef Troecurov, în ziua a 9-a din luna Iunie a trecutului an, 18.., a dat jalbă în faţa acestei judecăţi, arătând că răposatul său părinte, asesorul de colegiu şi cavalerul Piotr Efimov, fiul lui Troecurov, care îndeplinea pe atunci slujba de secretar provincial în administraţia guberniei, a cumpărat în anul 17.., luna August, ziua a 14-a, dela nobilul şi dregătorul ocârmuirii, Fadei Egorov, fiul lui Spiţân, moşia aflată în districtul, cu susnumitul sătuc Chisteniovca (înscris atunci la recensământul drept cătunul Chisteniovca) şi la al patrulea recensământ trecut cu suflete bărbăteşti, dimpreună cu toate gospodăriile ţărăneşti, conacul, pământul arabil şi nearabil, pădurile, fâneţelo, dreptul de pescuit în pârâul pe nume Chisteniovca, precum şi celelalte bunuri atârnând de această moşie, cât şi casa boierească din lemn şi tot ce a mai rămas pe urma răposatului său părinte, uriadnicul provenit din nobili, Egor Terentiev, fiul lui Spiţân, pe temeiul dreptului

331
de moştenire, fiindu-i în stăpânire, neoprind din oameni niciun suflet şi din pământ niciun petec, ci toate vân-zându-le pe preţul de 2.500 ruble, pentru care s'a întocmit în aceeaş zi zapisul de vânzare-cumpărare la judecătoria din şi în aceeaş lună August, în a 26-a zi, părintelui său i s'au dat în stăpânire de către judecătoria rurală, pentru care s'a întocmit cuvenitul zapis. In sfârşit, în anul 17.., în a 6-a zi a lunii Septembrie, părintele său a răposat întru domnul, iară el, jălbaşul, generalul en-chef Troecurov, încă din anul 17.., adică aproape încă din copilărie, aflându-se în slujba armelor şi fiind mereu plecat în lupte peste hotare, n'a fost în măsură să afle de moartea părintelui său, şi nici de averea rămasă de pe urma acestuia. Acum, după ce a trecut în retragere şi s'a înapoiat la moşiile tatălui său din guberniile, judeţele,,, cuprinzând mai multe sate, cu aproape 3.000 de suflete, a aflat că, dintre numitele moşii, un număr de suflete, (care după recensământul au ajuns la suflete în acest sat), precum şi pământul de care-s legate, împreună cu toate celelalte bunuri, stăpânite sunt fără temei de susarătatul locotenent de gardă, Andrei Dubrovschi.
„Drept care, alăturând jalbei de faţă zapisul întărit cu pecete, prin care se statorniceşte vânzaroa-cumpă-rarea, zapis dat părintelui său de către vânzătorul Spiţân, el, Troecurov, cere să se ia susarătata moşie din stăpânirea neîntemeiată a lui Dubrovschi, şi să-i fie înapoiată lui, ca unuia ce-i aparţine în deplină folosinţă. Iară pentru nedreapta însuşire a moşiei, de ale cărei venituri folositu-s'a, silit să mai fie Dubrovschi, după cuvenita preţuire, să i le înapoieze lui Troecurov, potrivit legii.
„In temeiul acestei jalbe, făcându-se legiuitele cercetări de către judecătoria rurală, s'a dovedit că susnumitul locotenent de gardă Dubrovschi, în folosinţa căruia se află în clipa de faţă moşia în pricină, [a]u dat lămuriri asesorului din partea nobilimii, cum că această moşie, stăpânită de el, alcătuită din susarătatul sătuc Chisteniovca, având suflete, pământ şi alte bunuri, i-a rămas lui ca moştenire la moartea
332
tatălui său, sublocotenentul de artilerie Gavrila Evgral'ov, fiul lui Dubrovschi, care a dobândit-o prin cumpărare dela părintele jălbaşului, fostul secretar de provincie şi mai târziu asesor de colegiu Troecurov, prin împuternicirea dată lui Grigori Vasiliev, fiul lui Sobolev, în anul 17.., luna August, ziua 30, şi adeverită la judecătoria rurală din, în care se arată că urma a se întocmi zapisul de vânzare-cumpărare cu Dubrovschi, pentru toată moşia ce Troecurov dobândise prin cumpărare dela dregătorul ocârmuirii Spiţân, cu suflete şi ogoare, căci Troecurov se învoise cu Dubrovschi la această vânzare cu preţul de 3.200 ruble, pe care l-a şi primit în întregime dela al său părinte, iară prepusul Sobolev a fost poftit să dea şi zapisele de vânzare-cumpărare pentru aceşti bani. Iară tatăl lui Dubrovschi, în temeiul acestei împuterniciri şi a preţului pe deplin vărsat, urma să stăpânească moşia cumpărată, să fie privit până la întocmirea zapiselor drept adevăratul stăpân — vânzătorul Troecurov nemaiavând niciun amestec la moşie. Dar când anume şi în care loc întocmitu-s'au aceste zapise şi au fost încredinţate părintelui său de către prepusul Sobolev, el, Andrei Dubrovschi, nu poate şti, fiind copil încă pe acea vreme, iar după ce a răposat tatăl său n'a putut găsi aceste zapise, socotind că vor fi ars dimpreună cu alte zapise şi lucruri, care au pierit în pârjolul casei din anul 17.., pârjol cunoscut de toţi locuitorii satului. El, Dubrovschi, au stăpânit fără tăgadă, din ziua vânzării de către Troecurov, sau de când Sobolev a predat zapisele, adicăte încă din anul 17.., iar apoi, după ce a răposat părintele său, în anul 17.., şi până în ziua de azi; despre aceasta dau mărturie toţi locuitorii megieşi, în număr de 52, care sub jurământ au mărturisit că, de când îşi aduc ei aminte, dumnealor, pomeniţii Dubrovschi, au stăpânit moşia împricinată, adicăte de mai bine de 70 de ani, fără nicio împotrivire, dar pe temeiul cărui zapis, ei, sătenii, nu ştiu. Dacă susnumitul cumpărător de odinioară al moşiei, fostul secretar provincial Piotr Troecurov a stăpânit vreodată această moşie, ei nu
333
ţin minte. Conacul boierilor Dubrovschi a ars, într'o noapte, cu vreo 30 de ani în urmă, când a fost pârjol mare pe moşia lor. **Venitul** mijlociu al moşiei împricinate se ridică, după spusele unor martori, la nu mai puţin de 2.000 ruble pe an.
„împotriva celor de mai sus, generalul en-chef Chirila Petrov fiul lui Troecurov, a supus judecăţii o nouă jalba, pe ziua de trei ale lunii Ghenarie **din** enul de faţă, arătând că, deşi susnumitul locotenent de gardă Andrei Dubrovschi a înfăţişat în timpul cercetărilor cu privire la pricina de mai sus o împuternicire data de răposatul său părinte, Gavril Dubrov-schi, prepusului consilier titular Sobolev, pentru moşia ce i-a fost vândută, totuşi, cu ajutorul ei nu numai că nu dovedise întocmirea unui zapis de vânzare-cumpă-rare, adeverit şi pecetluit, dar nici vreo altă dovadă neîndoielnică de întocmire a

unui asemenea zapis **nu** a adus, potrivit părţii a 19-a din regulamentul general şi ucazului din 19 Noembrie 1752.
„Ca urmare, însăşi împuternicirea, prin moartea celui care a dat-o, adicăte a părintelui său, nu mai are fiinţă, potrivitucazuluidinanul 1818, luna Mai, ziua... „Iară pe de altă parte, legea spune că moşiile asupra cărora e în fiinţă vreo pricină, se dau în stăpânire, cele cu zapis în regulă, după zapise, iar cele fără, după hotărîrea judecătorească.
„Pentru care moşie, ce fusese în stăpânirea părintelui său, s'a înfăţişat de el drept dovadă zapisul de vânzare-cumpărare din care se vădeşte că, potrivit legiuirilor mai sus pomenite, se cuvine a fi luată din stăpânirea susnumitului Dubrovschi, trecându-i-o lui, pe temeiul dreptului de moştenire.
„Iară întrucât moşierii pomeniţi, având în folosinţă **un** bun ce nu le aparţine şi fără zapise temeinice, s'au bucurat fără drept de veniturile ce nu li se cuveneau, după preţuirea ce se va face şi după putinţa moşierului Dubrovschi, va fi îndestulat el, Troecurov. „După cercetarea pricinii, a zapiselor, şi a legiuirilor, judecătoria judeţului constată:
„Generalul en-chef. Chirila Petrov, fiul lui Troecurov, a adus zapis de vânzare-cumpărare adeverit
334
şi pecetluit pentru moşia împricinată, aflată acum în folosinţa locotenentului de gardă Andrei Gavrilov, fiul lui Dubrovschi, din sătucul Chisteniovca, după cel din urmă recensământ cu un număr de suflete bărbăteşti, ogoare, acareturi, moşie vândută răposatului său părinte, secretar de provincie şi apoi asesor de colegiu, în anul 17.., de către nobilul Fadei Spiţân, dregător al ocârmuirii; deasemenea, după mărturia acestui zapis, cumpărătorul a fost pus în folosinţă de către judecătoria rurală, care moşie îi şi intrase în stăpânire, şi, cu toate că, împotriva acestora, s'a înfăţişat de către locotenentul de gardă Andrei Dubrovschi, împuternicirea dată de răposatul cumpărător Troecurov, consilierului titular Sobolev pentru întocmirea zapiselor de vânzare-cumpărare pe numele tatălui său Dubrovschi, având în vedere că sunt oprite prin ucazul nu numai trecerile în stăpânire pentru averi nemişcătoare, pe temeiul unor asemenea împuterniciri, ci şi folosinţa vremelnică a acestor averi, iară chiar împuternicirea nu mai are fiinţă prin moartea celui care a dat-o; ţinând seama că din anul 18.., şi până în clipa de faţă nu s'a adus nicio dovadă ncîndoelnică de către Dubrovschi, dîn care să se vadă că s'a întocmit pe temeiul zisei împuterniciri vreun zapis de vânzare-cumpărare.
„Drept care judecata *hotărăşte:*
„Averea pomenită, cu suflete, pământ şi acareturi, în starea în care se află, se trece pe seama generalului en-chef Troecurov, pe temeiul zapisului de vânzare-cumpărare înfăţişat.
„Scoaterea din folosinţa locotenentului de gardă Andrei Dubrovschi a susarătatei averi şi trecerea ei în cuvenita stăpânire a generalului en-chef Troecurov, precum şi înscrierea ei asupră-i ca moştenire, se va porunci judecătoriei rurale.
„Ţinând seama că susnumitul mai cere dela locotenentul de gardă Dubrovschi şi înapoierea veniturilor de care acesta s'a folosit prin nedreapta stăpânire a moşiei ce i se cuvenea lui ca moştenire; ţinând seama de mărturia băştinaşilor că moşia a stat în netăgăduita stăpânire a boierilor Dubrovschi ani îndelungaţi, şi
335
din cele de faţă văzându-se că Troecurov nu a supus până acum vreo jalbă împotriva acestei nedrepte folosinţe, iar pravila glăsuieşte:
„Dacă cineva însămânţează ogoarele altuia sau îngrădeşte conacul sau curtea aceluia, să facă jalbă împotriva nedreptei folosiri şi atunci celui cu dreptate i se va înapoia ogorul cu bucatele însămânţate, dimpreună cu acareturile şi clădirile.
„Iară pentru aceasta, jalba generalului en-chef Troecurov împotriva locotenentului de gardă Dubrovschi cată a fi respinsa, căci moşia ce i se cuvine i se trece în deplină stăpânire, fără nicio ştirbire.
„Tară la punerea în folosinţă să i se treacă totul, fără nicio lipsă, cu drept pentru generalul en-chef Troecurov să mai facă o altă jalbă, dacă în sprijinul acestei plângeri va avea neîndoielnice şi legiuite dovezi.
„Această hotărîre se va aduce la cunoştinţa împricinaţilor, potrivit legii, cu drept de apel, poftindu-i în faţa judecăţii prin poliţie, spre ascultarea acestei hotărîri şi spre a da sau nu mulţumită asupră-i prin semnătură.
„Care hotărîre a fost iscălită de toţi cei de faţă care au alcătuit judecata".
Grefierul tăcu; asesorul se ridică şi se plecă adânc spre Troecurov, poflindu-l să iscălească hotărîrea judecăţii; acesta, cu un aer de biruinţă, luă pana şi scrise jos, sub *hotărîrea* judecătorească, că e deplin

mulţumit.
Era acum rândul lui Dubrovschi. Grefierul îi întinse hârtia. Dar el rămase locului, cu capul plecat. Grefierul îl pofti din nou să iscălească; să arate dacă e mulţumit de judecată, sau dacă e nemulţumit şi socoate că dreptatea e de partea lui; în acest caz, poate vrea să facă apel în sorocul dat de lege... Dubrovschi însă tăcea... Deodată, îşi ridică fruntea şi ochii îi scăpărară; el bătu din picior şi îl îmbrânci pe grefier aşa de tare, încât acesta căzu; apoi Dubrovschi luă călimara şi o zvârli în capul asesorului. Toată lumea rămase încremenită.
— Cum?! Nu cinstiţi sfânta biserică?! Afară! Neam de slugoi!
336
Apoi se întoarse spre (**hirlla** Tctrovici:
--S'a mai pomenit oare, pica cinstite, ca vătafii pă-şi adune câinii în lăcaşul domnului? Am ajuns să văd cum aleargă câinii prin biserică! O să-ţi arăt cu!
Aprozii se repeziră şi-l stăpâniră cu mare greutate; îl scoaseră afară şi-l suii'ă în sanie. Troecurov ieşi după el, urmat de toţi oamenii legii. Neaşteptata ieşire din minţi a lui Dubrovschi îl turbură adânc, otrăvin-du-i bucurii izbânzii. Judecătorii care aşteptau un semn de mulţumire, nu primiră nici măcar o vorbă bună. In acceaş zi, Troecurov se înapoie la Pocrovscoe.
Intre timp, Dubrovschi zăcea bolnav. Medicul judeţului, care din fericire se mai pricepea de bine de rău la boli, îi luă sânge şi-i puse lipitori şi cataplasme. Către seara, bolnavul se simţi mai bine şi îşi veni în fire. A doua zi, fu dus la Chisteniovca, moşia care aproape nu mai era a lui.
CAPITOLUL 111
Se mai scurse o bucată de vreme, dar starea bietului Dubrovschi era din ce în ce mai rea. Răbufnirile de nebunie conteniseră, dar puterile îi slăbeau văzând cu ochii. îşi părăsise îndeletnicirile de odinioară, ieşea rar din odaie, sta zile întregi pierdut în gânduri.
Egorovna, o bătrânică blajină, care-i crescuse fiul, îl îngrijea ca o dădacă, îi amintea de vremea meselor şi a somnului, îi dădea să mănânce şi-l culca.
Dubrovschi i se supunea fără cârtire, dar, în afară de ea, nu mai voia să vadă pe nimeni. Nu mai era în stare să se gândească la treburi, la orânduiclile gospodăreşti, şi Egorovna se văzu nevoită să-i dea de ştire tânărului Dubrovschi, care slujea pe atunci într'un regiment de infanterie de garda la Petersburg. Rupse, aşadar, o filă din catastiful de socoteli, şi-i dictă bucătarului Harilon, singurul ştiutor de carte din Chisteniovca, răvaşul, pe care-l trimise chiar în aceeaş zi la poştă, în oraş.
Aici, socotim că a sosit clipa să i-l înfăţişăm cititorului pe adevăratul erou al povestirii noastre.
22
337
Vladimir Dubrovschi învăţase la şcoala de cădeţi, şi ieşise sublocotenent de gardă. Tatăl său nu precupeţise nimic ca să-i asigure bunăstarea şi tânărul primea de acasă mai mult decât ar ii putut să se aştepte. Ambiţios şi cheltuitor, îşi îngăduia capricii costisitoare; se dedase jocului de cărţi şi se înglodase în datorii, fără să se gândească la ziua de mâine, în nădejdea că, mai devreme sau mai târziu, se va însura cu o fată bogată — visul obişnuit al tinerilor fără avere.
Intr'o seară, pe când se aflau la el câţiva ofiţeri, tolăniţi pe divane şi trăgând din lulele de chilimbar, Grişa, valetul, îi înmâna un răvaş, care îl surprinse prin pecete şi prin scris. II desfăcu repede şi citi cele ce urmează:
„Stăpâne al nostru, Vladimir Andreevici, eu, bătrâna ta dădacă, m'am hotărît să-ţi dau de ştire de sănătatea tătucului tău. Tare rău îi merge, uneori vorbeşte fără şir şi ziulica toată stă ca un copil făr'de minte — dar numai domnul e stăpân peste viaţă şi peste moarte! Inapoiază-te la noi, mândrul meu şoim, îţi trimitem caii la Pesocinoe. Se zvoneşte că vine judecata la noi, să ne dea sub stăpânirea lui Chirila Fetrovici Troecurov, pentrucă noi, cică am fi ai dumnealor, dar noi, de când lumea, ai dumneavoastră suntem şi de când ne ştim, n'am pomenit una ca asta. Ai putea, aflându-te la Petersburg, să spui toate astea tătucului ţar, căci el nu ne va lăsa obijduiţi. Rămân roaba ta credincioasă, dădaca
Orina Egorovna Buzâreva"
„Ii trimit binecuvântarea mea de mamă lui Grişa; te slujeşte bine, oare? La noi plouă, iaca, a doua săptămână şi ciobanul Rodea a răposat în preajma zilei de Sf. Nicolai".
Vladimir Dubrovschi reciti de câteva ori, cu nestăpânită emoţie, aceste rânduri fără şir. îşi pierduse mama din fragcda-i copilărie; de tatăl său îşi amintea cu greu, fiind trimis la Petersburg dela vârsta de 8 ani; cu toate acestea, se simţea legat de el în chip

338
romantic şi îi plăcea viaţa de familie, cu atât mai mult cu cât nu apucase să se bucure de tihnitele ei plăceri.
Gândul că-l va pierde pe tată-său îi sfâşia inimă, şi starea bietului bolnav, pe care o bănuia din răvaşul dădăcii, îl îngrozea. II vedea părăsit într'un fund de ţară, lăsat în scama unei bătrâne nepricepute şi a slugilor, ameninţat de năpastă, stingându-se fără ajutor în cumplite chinuri trupeşti şi sufleteşti.
Vladimir îşi făcea mustrări pentru vinovata lui nepăsare. De multă vreme nu primise veşti dela tatăl său şi nu se străduise să afle pricina acestei tăceri, socotindu-l sau plecat sau prea prins de treburile gospodăriei.
Se hotărî să pornească numaidecât şi chiar să se retragă din armată, dacă starea bătrânului îl va sili să locuiască la ţară.
Văzându-i neliniştea, prietenii plecară. Rămas singur, Vladimir îşi scrise raportul de concediu, îşi aprinse luleaua şi căzu pe gânduri.
Chiar în acecaş seară începu stăruinţele pentru concediu, iar a treia zi se afla în drum spre casă.
Se apropia de staţia de poştă unde drumul cotea spre sătucul Chisteniovca. Sufletul îi era greu de triste presimţiri. Se temea că nu-l va mai afla pe bătrân în viaţă, îşi închipuia traiul searbăd ce-l aştepta la ţară: pustiul, lipsa de cunoştinţe, sărăcia, grijile gospodăriei, pentru care nu avea nicio pricepere.
Intră în staţie şi ceru cai de schimb. Şeful de poştă îl întrebă încotro voia să meargă; îi spuse că de patru zile îl aşteptau caii trimişi din Chisteniovca. Veni îndată şi Anton, bătrânul vizitiu, **care-l** ducea pe vremuri prin grajduri şi-i îngrijea căluţul.
Cum îl văzu, Anton, înduioşat până la lacrimi, i se ploconi până la pământ, îl vesti că boierul bătrân se m,ai afla în viaţă, apoi se grăbi să înhame caii.
Vladimir Andreevici refuză gustarea adusă, vrând să plece cât mai repede. Anton mâna pe un drum de ţară şi, după un timp, se porniră pe vorbă.
— Spune-mi, te rog, Anton, ce are tata cu Troecurov?
— Dumnezeu ştie, taică! Se spune că boierul s'a sfădit cu Chirila Petrovici; acesta l-a dat în judecată,
22"
339

cu toate că, deobicei, îşi făcea dreptate singur. Nu e treaba noastră, a prostimii, să ne amestecăm în voia boierilor, dar zău că zadarnic şi-a pus mintea părintele durnitale, cu Chirila Petrovici, căci doar nu poţi frânge parul cu nuiaua.
— După câte înţeleg, acest Chirila Petrovici taie şi spânzură pe aici...
— De bunăseamă, boierule. Pe judecători, nu dă o para chioară; ispravnicul stă şi îi aşteaptă porunca, iar domnii se îndeasă la el cu **temeneli.** Vorba ceea: „lac să fie, că broaşte-s destule".
— E adevărat că ne ia moşia?
— Vai de noi, boierule, aşa s'a zvonit. Mai deunăzi, la un botez la primarele, ţârcovnicul din Pocrovscoe a spus: „Ehei, aţi petrecut destul: de acum înainte are să vă strunească Chirila Petrovici cum ştie el!" Fierarul Michita i-a răspuns atunci: „Lasă, Savelici, nu-ţi mai amărî cumătrul, nu mai necăji musafirii.Chirila Petrovici cu ale sale, Andrei Gavrilovici cu ale sale, şi cu toţii suntem ai lui dumnezeu şi ai ţarului". Dar gura lumii o slobodă...
— Va să zică, nu prea vreţi să treceţi sub stăpânirea lui Troecurov?
— Sub stăpânirea lui Chirila Petrovici?! Fereşte-ne, doamne, şi ne izbăveşte! După cât se spune, şi oamenii lui o duc greu, dar când va pune mâna pe străini! E în stare să scoată nu numai pielea de pe ei, ci şi carnea! Dumnezeu să-i dea viaţă lungă lui Andrei Gavrilovici; dar dacă o fi să-l ia domnul, pe nimeni altul nu-l vrem decât pe tine, ocrotitorul nostru. Să nu ne laşi; iar noi toţi vom sta alături de tine.
După aceea, Anton plezni din bici, zmuci hăţurile şi caii porniră în trap întins. Mişcat de credinţa bătrânului vizitiu, Dubrovschi tăcu şi căzu iar pe gânduri. *Iată Pocrovscoe.'* strigă vizitiul peste vreun ceas. Dubrovschi îşi ridică privirea. Treceau pe malul unui lac întins, din care izvora un pârâiaş, şerpuind în depărtare printre dealuri.
Pe o creastă, deasupra dumbrăvii, se vedea acoperişul verde şi foişorul unei case mari de piatră. Pe altă creastă, se înălţau cele cinci turle ale bisericii şi vechea
• *340*
clopotniţă; în jurul lor se zăreau, risipite, izbele satului, grădinile de zarzavaturi şi fântânile.

Dubrovschi recunoscu meleagurile natale, îşi aminti cum se jucase pe vremuri pe dealurile acelea cu micuţa Masa Troecurov; era cu vreo doi ani mai tânără ca el şi făgăduia încă de pe atunci să devină nespus de frumoasă. Simţi nevoia să-l iscodească pe Anton despre ea, dar o ciudată sfială îl opri. In timp ce se apropia de conac, zări o rochie albă care se ivea şi dispărea printre copacii parcului. Anton dădu bici cailor şi, mândru ca orice vizitiu de ţară şi ca orice birjar, trecu în goană peste pod şi prin sat. Cum urcară dealul, Vladimir zări dumbrava de mesteceni, iar la stânga, într'un luminiş, căsuţa cenuşie cu acoperiş roşu; inima îi bătu mai tare, căci avea în faţă Chisteniovca şi locuinţa sărăcăcioasă a tatălui său.

Peste zece minute, era în curtea boierească. Privi în jur, adânc mişcat. De 12 ani nu-şi mai văzuse locul de naştere. Mestecenii sădiţi pe vremea lui de-a-lungul gardului, crescuseră înalţi şi stufoşi. Curtea, unde odinioară erau trei răzoare de flori, cu o cărare lată şi bine îngrijită printre ele, era acum o pajişte necosită, unde păştea un cal cu picioarele împiedicate. Dulăii prinseră a lătra, dar recunoscându-l pe Anton, tăcură şi se apropiară, fluturându-şi cozile flocoase. Slugile, ieşite de prin izbe, îl înconjurară pe tânărul boier, cu zgomotoase semne de bucurie. Tânărul Du-brovschfîşi croi cu greu drum prin mulţimea lor şi urcă în fugă în pridvorul învechit al casei. In tindă, Ego-rovna îl întâmpină şi-l îmbrăţişa plângând.

— Bună ziua, bună ziua, dădacă, — spunea el într'una, strângând la piept pe buna bătrână. — Ce-i cu tătuca? Unde e? Cum îi merge?

In clipa aceea intră în salon şi bătrânul; îşi ţâra cu greu picioarele, era palid şi slăbit; purta halat şi scufie.

— Bună ziua, Volodca, — rosti el cu glas stins; Vladimir îl îmbrăţişa cu foc.

Dar bucuria îl zdruncină prea taro pe bolnav. Pu-. terile îl părăsiră, picioarele i se muiară şi desigur ar fi căzut jos, dacă fiul său nu l-ar fi sprijinit.

— Dece te-ai sculat din pat? — îl dojeni Egorovna. •— Nu te mai ţin picioarele şi faci pe voinicul!

II duseră pe braţe în iatac. El se strădui să vorbească, dar gândurile i se încâlceau şi nu izbutea să lege nici două vorbe.Tăcu şi aţipi. Vladimir fu uimit de starea lui. Rămase în iatac lângă el şi porunci să fie lăsaţi singuri. Cei din casă îi făcură pe plac. Se îndreptară toţi spre Grişa, îl poftiră în odaia slugilor, îl ospătară din belşug, cu multă voie bună, cum e obiceiul la ţară, şi îl ameţiră cu tot felul de întrebări şi urări de bun venit.

CAPITOLUL IV

Unde odinioară stătea masa încărcată, acum stă sicriul.

După câteva zile, tânărul Dubrovschi se hotărî să vadă şi de pricina moşiei, dar tatăl său nu fu în stare să-i dea nicio lămurire. Nu avea nici măcar apărător la judecată.

Tânărul se apucă să cerceteze zapisele, dar nu găsi decât cea dintâi scrisoare a asesorului şi ciorna răspunsului; nici una, nici alta nu-l luminară în privinţa pricinii, aşa că se hotărî să aştepte urmările, în nădejdea că li se va face dreptate.

Sănătatea lui Andrei Gavrilovici se înrăutăţea în-tr'una. Vladimir se aştepta la un deznodământ grabnic şi nu-l mai părăsea pe bătrân, care căzuse cu totul în mintea copiilor.

Se împlinise sorocul şi apelul nu fusese făcut. Chis-teniovca trecu astfel în stăpânirea lui Troecurov. Şabaşchin i se înfăţişă cu urări şi ploconeli, rugându-l să-şi aleagă ziua când va binevoi să primească el însuşi sau printr'un împuternicit moşia dobândită. Chirila Petrovici se turbură. Nu era lacom de avuţii şi-l mustra cugetul, căci dorul de răzbunare îl mânase prea departe. Ştia în ce stare i se afla potrivnicul, vechiul prieten din tinereţe, şi inima nu i se putea bucura de izbândă. II privi mânios pe Şabaşchin, şi-i căută gâlceava, ca să-l poată ocărî; negăsind pricină de sfadă, îi spuse supărat:

— Şterge-o! Nu-mi arde de tine acum!

Când îl văzu îmbufnat, **Şabaşchin** se ploconi şi se grăbi să plece. Rămas singur, Chirila Petrovici so plimba, măsurând salonul în lung şi în lat; fluiera cântecul: „Răsuna-va tunetul victoriei", ceeace arăta că e grozav de neliniştit.

In cele din urmă, porunci să se înhame calul la bihuncă, îşi puse o haină mai călduroasă, căci era pe la sfârşitul lui Septembrie, şi ieşi din curte, mânând singur.

Cum zări căsuţa lui Dubrovschi, simţăminte potrivnice îi copleşiră sufletul. Răzbunarea şi pofta de stăpânire îi orbiseră o clipă sentimentele nobile dar până la urmă acestea fură mai tari. Se gândi să se împace cu bătrânul său vecin, să curme urmele gâlcevei dintre ei, şi să-i înapoieze moşia; aceste gânduri bune îi uşurară inima; porni cu calul la trap spre conacul vecinului şi intră direct în curte.

Intre timp, bolnavul şedea la fereastră în iatac. II recunoscu şi fu cuprins de o mare turburare. Faţa, deobicei palidă, i se aprinse, se înroşi, ochii îi scăpă-rară şi începu să rostească vorbe nedesluşite. Fiul său îşi ridică ochii din catastifele gospodăriei şi rămase uluit de înfăţişarea lui. Bolnavul îi făcu semn cu degetul spre curte, mânios şi îngrozit. Voi să se ridice din jilţ, îşi trase grăbit poalele halatului, se sculă şi... deodată se prăbuşi. Vladimir se repezi spre el, dar **bătrânul** zăcea fără simţire şi fără suflare.
— Repede, repede, la oraş, după doctor, — strigă Vladimir.
— Vă caută Chirila Petrovici, — spuse sluga care tocmai intra în odaie. Vladimir îi aruncă o privire înfricoşătoare:
— Spuno-i lui Chirila Petrovici s'o şteargă cât mai repede, pân'ce nu poruncesc să fie gonit din curte. Hai pleacă!
Sluga alergă bucuroasă să-i îndeplinească porunca. Egorovna îşi frământa mâinile, spunând cu glas plângăreţ:
— O să-ţi **frângi** gâtul, tătucule! Chirila Petrovici o să ne mănânce!

— Taci, dădaca, — îi răspunse Vladimir. — Tii-mite-l numaidecât pe Anton după doctor, la oraş.
Egorovna ieşi. In tindă JIU mai rămăsese nimeni: toţi oamenii se grămădiseră în curte să-l vadă pe Cliirila Petro viei. Trecând în pridvor, Egorovna auzi cum sluga îi dădea răspuns din partea boierului celui tânăr. Chirila Petrovici îl asculta din bihuncă. Faţa i se făcu mai neagră ca noaptea. Zâmbi cu dispreţ, aruncă slugilor o privire ameninţătoare şi ieşi din curte, cu calul la pas. Privi spre fereastra unde îl zărise cu o clipă înainte pe Dubrovschi, dar nu-l mai văzu acolo. Dădaca rămase pironită locului în pridvor, uitând de porunca boierului. Slugile vorbeau tare despre cele întâmplate. Deodată, în mijlocul lor se ivi Yladimir şi le spuse cu glas frânt:
— Nu mai e nevoie de doctor, tata a murit! Urmă o învălmăşeală — oamenii năvăliră în iatacul bătrânului boier. II găsiră zăcând în jilţul unde-l aşezase Vladimir; mâna dreaptă îi atârna până în podea, capul îi era căzut pe piept. Trupul lipsit de viaţă, dar cald încă, era desfigurat de suflarea morţii. Egorovna prinse a boci. Slugile înconjurară trupul lăsat în grija lor, îl spălară, îl îmbrăcară în uniforma cusută încă din anul 1797, apoi îl întinseră pe aceeaş masă la care-l slujiseră ani de-a-rândul.
CAPITOLUL V
înmormântarea avu loc a treia zi. Trupul bietului bătrân sta întins pe masă între lumânări, sub giulgi. Slugile se înghesuiau în sufragerie, pregat in du-se să-l scoată. Vladimir ridică sicriul, ajutat de trei slugi. Preotul porni apoi, însoţit de psalt, şi cântând prohodul. Stăpânul din Chisteniovca trecu pentru cea din urmă oară peste pragul casei sale. O luară apoi prin dumbravă. Ziua era rece şi senină. Toamna scutura frunzele arborilor.
Cum ieşiră din dumbravă, ajunseră la biserica de lemn a satului, cu cimitirul umbrit de tei bătrâni. Acolo odihnea mama lui Vladimir şi tot acolo,

lângă mormântul ei, se săpase în ajun o groapă proaspătă.
Biserica era plină de ţărani din Chisteniovca, veniţi să-şi cinstească stăpânul pentru cea din urmă oară. Tânărul Dubrovschi sta lângă strană; nu plângea, nu se ruga, dar faţa îi era înfricoşătoare.
Trista ceremonie se sfârşi. Vladimir se apropie, cel dintâi, să-şi ia ultimul rămas bun dela tatăl său; îl urmară apoi toate slugile, pe rând. După aceea puseră capacul peste sicriu şi-l ţintuiră. Femeile începură să bocească mai tare; bărbaţii îşi ştergoau din când în când lacrimile cu pumnii.
Şi aşa, purtat de Vladimir şi de cele trei slugi, şi urmat de tot satul, sicriul fu dus în cimitir. Apoi, după ce-l coborîră în mormânt, toţi cei de faţă aruncară câte un pumn de ţărână; când groapa fu astupată, toţi se închinară în faţa ei şi-şi văzură de drum. Vladimir o luă repede înainte şi se pierdu în dumbrava Chisteniovcăi.
Egorovna pofti în numele lui la praznic pe preot şi celelalte feţe bisericeşti, spunând că tânărul boier nu poate fi şi el de faţă. Şi aşa, părintele Anton, preoteasa Fedotovna şi diaconul se îndreptară pe jos către curtea boierească, vorbind cu Egorovna despre virtuţile mortului şi despre soarta moşteni-torsluk (Satul şi împrejurimile ştiau de venirea lui Troecurov, ştiau cum fusese primit, iar unii spuneau că au să se întâmple lucruri neplăcute).
— Fio ce-o fi! — spunea preoteasa,— dar o păcat să-l pierdem de stăpân pe Vladimir Andreevici. Ce mân-dreţo de voinic!
—r Şi cine să ne fie stăpân dacă nu el, — o întrerupse Egorovna. — Degeaba se străduie Chirila Petrovici, că n'are de-aface cu un molâu! Şoimul meu

0 să se ştie apăra, dumnezeu o să-l ajute şi nici oamenii de bine n'au să-l lase! Chirila Petrovici e grozav de ţanţoş, dar tot a fost silit să iasă cu coada între picioare, când i-a strigat Grişa al meu: „Afară, câine bătrân! Piei din curte!"
— Vai, Egorovna, — grăi psaltul, — cum de nu
1 s'a răsucit limba în gură lui Grigori! Mai degrabă

rn'aş încumeta să latru la vlădică, decât să mă uit chiorîş la Cliirila Petrovici! Cum îl vezi, te şi apucă spaima şi tremuriciul, te trec sudorile iar spinarea ţi se îndoaie, ţi se tot îndoaie...
— Deşertăciunea deşertăciunilor, — glăsui popa. — O să i se cânte şi lui veşnica pomenire, cum i-am cântat noi azi lui Andrei Gavrilovici. O să aibă înmormântare mai bogată, cu lume mai multă, dar în faţa domnului toţi sunt una!
— Ah părinte, şi noi am fi vrut să-i chemăm pe toţi vecinii, dar Vladimir Andreevici s'a împotrivit, deşi aveam de toate, din belşug. N'am avut încotro! Şi cei puţin dacă n'a venit lume multă, să vă ospătez din plin pe domniile voastre, dragi oaspeţi!
Ispititoarea făgăduială, precum şi nădejdea unor gustoase plăcinte îi îndemnară să grăbească pasul. Ajunseră fără zăbavă la conac, unde-i aştepta masa pusă şi votca pregătită.
In vremea aceasta, Vladimir pătrunsese adânc în desişul arborilor, căutând să-şi înăbuşe durerea în mers şi în oboseală. Mergea fă că să-şi dea seama pe unde păşeşte, crengile îl loveau mereu şi-l zgâriau, picioarele i se înfundau în noroi, dar el nu simţea nimic. In cele din urmă, ajunse într'o vâlcea mărginită din toate părţile de pădure. Un pârâu şerpuia în tăcere printre arborii aproape goliţi de toamnă. Vladimir se opri, se aşeză pe iarba rece — şi gânduri negre îi năpădiră sufletul... îşi simţea adânc singurătatea. Viitorul i se arăta învăluit în ameninţătoare neguri. Vrajba cu Troecurov prevestea noi nenorociri. Puţina sa avere putea trece în mâinile altuia — şi atunci îl pândea sărăcia. Multă vreme rămase pironit locului; se uita la pârâul care curgea lin, ducând frunze veştede, şi caro părea o întruchipare a vieţii, o întruchipare atât de obişnuită.
Intr'un târziu, îşi dădu scama că se înserase. Se ridică şi începu să caute drumul spre casă. Dar rătăci mult prin pădurea necunoscută, până ce găsi cărarea spre poarta conacului. Pe drum, îi ieşi înainte preotul, cu ai săi. Se gândi că asta poate fi semn rău. Se feri fără voie din calea lor, ascunzându-se după un copac.

m

Trecură pe lângă el fără să-livadă, vorbind mai departe, înflăcărat.
— Fereşte-te de rău şi făptuieşte binele, — spunea popa către preoteasă. —De rămas, n'aveaTost să mai rămânem. Nu-i treaba ta, oricum s'ar sfârşi lucrurile...
Preoteasa îi răspunse ceva, dar Vladimir nu-i desluşi cuvintele.
Apropiindu-se, văzu cum sătenii şi slugile se înghesuiau în curtea boierească. Se auzea încă de departe larmă şi zgomot neobişnuit. Lângă hambare, erau trase două troici. In pridvor vorbeau între ei nişte necunoscuţi în uniforme.
— Ge-i asta? — întrebă Vladimir pe Anton, care-i ieşise înainte în fugă. — Cine-s ăştia? Ce caută?
— Vai, taică Vladimir Andreovici, — îi răspunse bătrânul, răsuflând greu. — Au venit cu judecata! Ne dau pe mâna lui Troecurov! Ne despart de milostivirea ta!
Vladimir îşi lăsă capul în jos şi oamenii îl înconjurară pe nefericitul lor stăpân.
— Părintele nostru, — strigau ei, sărutându-i mâinile, — nu vrem alt stăpân în afară de tine; dă poruncă boierule, şi le venim noi de hac oamenilor stăpânirii! Mai bine murim, dar nu te lăsăm; să ştii că pierim cu toţii!
Vladimir se uita la ei "şi se simţea cuprins de simţăminte ciudate.
— Staţi liniştiţi, Vorbesc eu cu pristavnicii!
— Vorbeşte, taică, — s'auziră glasurile mulţimii. — Pune-i la locul lor pe blestemaţi!
Vladimir se îndreptă spre oamenii stăpânirii. Cu şapca pe cap, cu mâinile în şolduri, Şabaşchin se uita ţanţoş împrejur. Ispravnicul, un bărbat înalt şi gras, de vreo 50 de ani, roşcovan la faţă, cu mustăţi, cum îl văzu pe Vladimir, îşi drese glasul răguşit şi rosti:
— Şi astfel, vă mai spun odată: potrivit hotărîrii judecătoreşti, de azi înainte treceţi sub stăpânirea lui Chirila Potrovici Troecurov, înfăţişat prin persoana domnului Şabaşchin. Daţi-i ascultare în toate poruncile sale, iar voi, muierilor, iubiţi-l şi cinstiţi-l, căci şi el se pricepe să vă iubească.

Ispravnicul prinse a râde de gluma piperată. Şi Şabaşchin râdea; şi oamenii lui. Vladimir fierbea de mânie.
— Aş vrea să ştiu ce înseamnă toate acestea, -— îl întrebă el pe veselul ispravnic, abia stăpânindu-se.
Procopsitul de ispravnic îi răspunse:
— Asta înseamnă că am venit să-l înscăunăm pe Chirila Petrovici în stăpânirea moşiei şi să-i poftim *pe ceilalţi* să-şi ia tălpăşiţa sănătoşi şi cu binişorul.
— Ar fi fost mai nimerit să-mi vorbeşti mie, nu ţăranilor mei; pe stăpân să-l fi înştiinţat de scoaterea din stăpânire!
— Dar cine eşti tu? — se amestecă Şabaşchin, privindu-l obraznic. — Fostul stăpân şi moşier, Andrei Gavrilovici, fiul lui Dubrovschi, a răposat întru domnul, iar pe tine nu te ştim şi nici nu Vrem să te cunoaştem!
— Vladimir Andreevici e stăpânul nostru cel tânăr!
— se auzi un glas din mulţime.
— Cine a îndrăznit să deschidă gura? — se răsti ispravnicul. — Care stăpân?! Care Vladimir Andreevici?! Stăpânul vostru e Chirila Petrovici Troecurov, m'aţi auzit, neghiobilor?!
— Ba nu-i tocmai aşa... — se auzi iar glasul!
— Dar asta-i curată răscoală, — strigă ispravnicul.
— Unde-i starostele? Starostele ieşi în faţă.
— Să mi-l afli numaidecât pe cel care a cutezat să ridice glasul, să-i arăt eu!
Starostele se îndreptă către mulţime, întrebând cine a vorbit. Dar nimeni nu răspunse, şi curând, din ultimile rânduri ale mulţimii, porni un vuiet care crescu într'o clipă prefăcându-se într'o larmă asurzitoare. Ispravnicul o lăsă mai moale, încercând să-i potolească...
— Nu ţineţi seama de ei! — strigară slugile. — Să-i dăm afară, băieţi! — Mulţimea se urni.
Cuprinşi de spaimă, Şabaşchin şi ceilalţi se traseră repede în tindă şi încuiară uşa.
— Să-i legăm cobză, băieţi! — Se auzi acelaş glas, şi mulţimea se îmbulzi...

m

— Opriţi-vă, — strigă Dubrovschi. — Ce vreţi să faceţi, nenorociţilor! Vă pierdeţi şi pe voi şi pe mine! Duceţi-vă la casele voastre şi lăsaţi-mă în pace. Nu vă fie teamă! Ţarul nostru e milostiv şi către el îmi voi îndrepta ruga. N'o să ne lase obijduiţi, căci suntem copiii săi cu toţii. Dar cum să vă ocrotească, dacă vă ridicaţi şi vă porniţi pe răzmeriţe şi tâlhării?!
Vorbele lui, glasul puternic şi înfăţişarea lui mândră îşi atinseră ţinta. Norodul se potoli şi se împrăştie, curtea se goli. Pristavnicii mai întârziau în tindă.
Intr'un târziu, Şabaşchin deschise uşa încet, ieşi în pridvor şi începu cu smerită plecăciune să-i mulţumească lui Dubrovschi pentru milostivul ajutor.
Acesta îl asculta cu dispreţ şi nu-i răspunse.
— Cu voia domniei voastre, am vrea să rămânem peste noapte aici, — urmă asesorul. — S'a lăsat întunericul şi s'ar putea să no atace ţăranii pe drum. Fiţi bun şi porunciţi să ne aştearnă cel puţin ceva paie în salon. Vom pleca în zori.
— Faceţi ce poftiţi, — îi răspunse tăios Dubrovschi. — Eu nu mai sunt stăpân aici!
Spunând aceasta, se retrase în biroul părintelui său şi închise uşa.
CAPITOLUL VI
„Aşadar, totul s'a sfârşit, îşi spuse el. Azi dimineaţă mai aveam o bucată de pâine şi un adăpost. Mâine, va trebui să părăsesc.casa în care m'am născut şi în care a murit tata; trebuie s'o las celui care pe el l-a ucis, iar pe mine m'a sărăcit"...
îşi îndreptă ochii spre portretul mamei sale. Pictorul o înfăţişase stând rezemată de un parapet, în rochie albă de dimineaţă, cu un trandafir roşu în păr. „Şi acest portret va cădea în mâinile vrăjmaşului. Va fi aruncat într'o cămară, alături de scaunele stricate, sau va fi atârnat în tindă şi vătafii de câini vor râde de el şi vor spune necuviinţe pe seama lui; în iatacul mamei, acolo unde a murit tata — va sta logofătul lui Troecurov, sau îşi va aşeza haremul.

Nu, nu! Nici el n'o să aibă parte de casa asta amantă din care mă izgoneşte!"
Vladirnir îşi încleşta dinţii — prin minte îi treceau gânduri înfiorătoare. Glasurile pristavnicilor ajungeau până la el, supărătoare, cerând când una, când alta, şi destrămându-i neplăcut şirul gândurilor triste. Intr'un târziu, totul se linişti. Vladimir deschise scrinurile, trase saltarele şi începu să răsfoiască

hârtiile răposatului. Cele mai multe erau socoteli gospodăreşti, sau scrisori pentru felurite treburi. Vladimir le rupse fără să le citească. Printre hârtii, dădu şi peste un pacheţel, pe care sta însemnat: „Scrisorile soţiei mole". începu să le citească, adânc tulburat — erau din timpul războiului cu turcii, trimise pe front din satul Chistcniovca. In acele rânduri, mama îşi povestea singurătatea, îndeletnicirile gospodăreşti, se plângea cu duioşie de lunga despărţire şi îşi chema soţul să revină acasă, în braţele ei iubitoare. Intr'una din scrisori îşi mărturisea îngrijorarea faţă de sănătatea lui Vladimir, pe atunci copil mic; în alta, se bucura de timpuria lui isteţime, prevesti ndu-i un viitor fericit şi strălucitor. Citind, Vladimir uită cu totul de lume, cufundat în povestea unui cămin fericit; nici nu simţi cum se scurge vremea. Orologiul bătu unsprezece. Vladimir îşi puse scrisorile în buzunar, luă o lumânare şi ieşi din birou. In salon, pristavnicii dormeau pe jos. Pe masă se mai aflau paharele golite, şi o duhoare puternică de rom îmbâcsise încăperea. Vladimir trecu scârbit printre ei şi ieşi în tindă. Uşa era încuiată. Se întoarse în salon şi găsi cheia pe masă. Cum deschise uşa, văzu un om ascuns într'un ungher. In mâini îi lucea toporul. îndreptând lumânarea spre el, îl recunoscu pe Arhip-potcovarul.
— Ce cauţi aci?
— Vai, Vladimir Andreevici domnia ta erai! — spuse Arhip în şopot. — Doamne iartă-ne şi ne păzeşte! Bine că erai cu.lumânarea!
Vladimir îl privi uimit.
— Dar dece te-ai ascuns aci?
— Voiam... am venit... să aflu dacă sunt toţi aci, — mormăi Arhip încet şi încurcat.
350
— Şi dece ţi-ai luat şi toporul?
— Toporul? Dece? Dar cum să mai umbli azi fără topor? Cu pristavnicii... cu nemernicii... nu poţi şti niciodată!
— Eşti beat, Arhip! Lasă toporul şi du-te la culcare!
— Eu, beat? Taică Vladimir Andreovici, dumnezeu mi-e martor că n'am pus nicio picătură în gură... cum aş putea să mă gândesc la băutură?... S'a mai pomenit una ca asta? Nişte conţopişti şi-au pus în gând să ne gonească boierul dela curte şi să ne fie ei stăpâni! Auzi-i cum sforăie, blestemaţii... S'ar cuveni... pe toţi deodată... nici urma să nu li se mai afle!
Dubrovschi se încruntă.
— Ascultă, Arhip, — spuse ci după o scurtă tăcere. — Nu-i bine ce vrei să faci! Nu-s ei de vină! Aprinde felinarul şi hai cu mine.
Arhip luă lumânarea din mâna boierului, căută felinarul după sobă, îl aprinse, şi amândoi coborîră tăcuţi în curte. Paznicul bătu toaca într'o placă de tuci; câinii prinseră să latre.
— Cine-i de pază? — întrebă Dubrovschi.
— Noi, tătucă, Vasilisa şi Lucheria, — răspunse un glas subţire.
— Duccţi-vă acasă, nu mai e nevoie de voi.
— Hai, plecaţi! — adăugă Arhip.
— Mulţumim, stăpâne, — spuseră femeile şi plecară îndată spre izbele lor.
Dubrovschi porni mai departe. Doi oameni, apro-piindu-se, îl strigară. Dubrovschi recunoscu glasul lui Anton şi al lui Grişa.
— Dece nu v'aţi culcat?
— Cum să dormim? — răspunse Anton. — Doamne, ce nc-a mai fost dat să trăim! Cine-ar fi putut crede una ca asta!
— Mai încet, — îl întrerupse Dubrovschi. — Unde e Egorovna?
— La conac, în odăiţa ci. — spuse Grişa.
— Ad'o îndată aci şi chiamă-i pe toţi oamenii noştri. Să nu rămână nimeni în casă, în afară de pristavnici! Iar tu, Antoane, înhamă caii la căruţă!
Grişa plecă şi, peste câteva clipe, se înapoie cu maică-sa. Bătrâna nici nu se dezbrăcase în noaptea
351

f

aceea. Dealtfel nimeni din casă nu închisese ochii, în afară de pristavnici.
— Sunteţi toţi aici? — întrebă Dubrovschi. — N'a mai rămas nimeni în casă?
— Nimeni, în afară de pristavnici, — răspunse Grişa.
— Aduceţi-mi o pală de fân sau de paie, — porunci Dubrovschi.

Oamenii se repeziră în grajd şi se întoarseră cu braţele pline de paie.
— Aşezaţi-le sub pridvor! Şi acum, băieţi, foc! Arhip deschise felinarul. Dubrovschi aprinse o surcică.
— Stai, — spuse către Arhip, — mi se pare că în graba noastră am uitat uşa dela tindă încuiată. Du-te repede şi deschide-o.
Arhip se repezi în tindă, găsi uşa descuiată. O închise cu cheia, mormăind cu jumătate glas.
— Auzi, s'o deschid! *Vezi să nu!* — şi se înapoie lângă Dubrovschi.
Acesta apropie surcica; paiele luară foc şi pălălaia se înălţă, luminând toată **ograda.**
— Vai, vai, — se tângui Egorovna, — Vladimir Andreevici, ce faci?
— Taci, — o opri Dubrovschi. — Şi acum, copii, rămâneţi cu bine! Mă duc încotro mă va îndrepta domnul! Vă doresc să fiţi fericiţi sub noul vostru stăpân!
— Părintele şi ocrotitorul nostru, — strigară oamenii, — mai bine murim, dar nu te lăsăm! Venim cu tine!
Caii erau înhămaţi. Dubrovschi, însoţit de Grişa, se urcă în căruţă şi le spuse că locul de întâlnire e în dumbrava Cbisteniovca. Anton dădu bici cailor şi astfel ieşiră din curte.
Porni vântul. **Intr'o** clipă, văpaia cuprinse întreaga casă. Un fum roşu se înălţa deasupra acoperişului. Geamurile trosneau spărgându-se, bârnele aprinse începură să se prăbuşească Se auziră ţipete. Cineva striga:
— Ardem de vii! Ajutor! Ajutor!
— *Vezi să nul* — spuse Arhip cu un rânjet, privind pârjolul.

.Dubrovschi" Desen de *D. Şmarinoo.* 194-9

— Arhipuşca, — îl rugă Egorovna, — scapă-i pe blestemaţi şi domnul te va răsplăti!
— Vezi să nu! —răspunse potcovarul.
In clipa aceea, pristavnicii se arătară la ferestre, chinuindu-se să desfacă cele două rânduri de cercevele. Dar acoperişul se prăbuşi cu un trosnet cumplit şi strigătele nu se mai auziră.
Curând, toată lumea năvăli în curte. Femeile ţipau, se grăbeau să-şi scape boarfele, copiii alergau în jurul focului. Ca o ninsoare deasă începură să cadă scânteile. Luară foc şi câteva izbe.
— Acum totul e cum trebuie! — spuseArliip. — Bun pârjol, minunată privelişte pentru cei din Pocrovscoe!
Deodată, văzu o mâţă alergând pe acoperişul hambarului aprins şi neştiind cum să sară din mijlocul flăcărilor. Bietul animal cerea ajutor cu un mieunat jalnic. Băieţii se prăpădeau de râs, văzându-i deznădejdea.
— Ce râdeţi, diavolilor? — le strigă supărat potcovarul. — Nu vă e frică de dumnezeu? Piere făptura domnului şi voi vă bucuraţi, neghiobilor!
Şi Arhip propti scara de acoperişul arzând, urcân-du-se să scape mâţa de foc. Cum îl văzu, înţelegându-i intenţia ea i se agăţă de mânecă, repede, recunoscătoare.
Potcovarul coborî cu ea, pe jumătate pârjolit.
— Ei, băieţi, rămâneţi cu bine! — spuse el oamenilor uluiţi de cele întâmplate. — Nu mai am ce căuta aci. Vă las în voia domnului. Să auzim de bine!
Şi astfel potcovarul porni la drum. Pârjolul mai bântui un timp. Apoi se potoli, lăsând mormane de tăciuni aprinşi, care luminau întunericul adânc. In jurul lor, rătăceau fără rost victimele pârjolului din Chisteniovca.

CAPITOLUL VII

Vestea despre pârjol se răspândi prin împrejurimi chiar de a doua zi. Lumea vorbea, născocind diferite presupuneri şi bănuieli. Se zicea că oamenii lui Du-

brovschi, îmbătându-se după înmormântare, dăduseră foc casei din nebăgare de seamă; alţii îi învinuiau pe pristavnicii care chefuise7-ă după înscăunare; mulţi susţineau că focul se iscase singur şi că în flăcări pieriseră atât pristavnicii, cât şi toateslugile; câţiva tăi-nuiau adevărul,.«ocotindu-l vinovat de groaznica năpastă chiar pe Dubrovschi, orbit de furie şi de deznădejde.
Troecurov veni a doua zi la faţa locului şi făcu singur cercetările. Se dovedi că asesorul, ispravnicul şi cei doi slujbaşi, precum şi Vladimir Dubrovschi, dădaca Egorovna, vizitiul Anton, sluga Grigori şi potcovarul Arhip, dispăruseră fără urme. Toţi oamenii din curte dădură mărturie că pristavnicii

pieriseră în flăcări, în clipa când se prăbuşise acoperişul; li se descoperiră şi osemintele. Femeile Vasilisa şi Lucheria arătară că îl văzuseră pe Dubrovschi, împreună cu potcovarul, câteva minute înainte de izbucnirea focului. După cum spuneau toţi, potcovarul Arhip rămăsese în viaţă şi era de bună seamă singurul vinovat. Bănueli grele cădeau şi asupra lui Dubrovschi. Chirila Petrovici trimise guvernatorului o descriere amănunţită asupra celor întâmplate şi un nou proces se deschise.
Veşti proaspete stârniră curând alte vorbe şi clevetiri. In se ivi o ceată de tâlhari, care răspândea spaima în împrejurimi. Măsurile luate de ocârmuiro împotriva lor se dovediră neputincioase. Jafurile, unul mai îndrăzneţ decât altul, se ţineau lanţ. Nimeni nu se mai simţea la adăpost, nici pe drumuri, nici în sate. Câteva troici pline cu tâlhari cutreierau gubernia ziua'n amiaza mare, opreau călătorii şi poşta, intrau în sate, jefuiau conacele boiereşti şi le dădeau foc. Se dusese vestea despre mintea, vitejia şi mărinimia căpeteniei lor. Se povesteau minuni despre ci.
Numele lui Dubrovschi era pe buzele tuturor. Toţi erau încredinţaţi că el şi nu altul se afla în fruntea cetei de viteji răufăcători. Un singur lucru minuna lumea: moşiile lui Troecurov erau cruţate, nu i se prădase niciun hambar, nu i se oprise nicio căruţă.
Cu obişnuita-i trufie, Troecurov socotea că scăpase, pentrucă băgase frica în toată gubernia şi pentrucă-şi pusese pază puternică în toate satele. La început,

vecinii râdeau între ei de îngâmfarea lui şi în fiecare zi se aşteptau ca musafirii nepoftiţi să încalce Pocrovscoe, unde aveau din ce să se înfrupte dar până în cele din urmă, se văzură nevoiţi să-i dea dreptate şi să recunoască şi ei că tâlharii îi păstrau o stimă de neînţeles...
De câte ori se auzea de o nouă lovitură a lui Dubrovschi, Troecurov se bucura şi nu mai contenea cu glumele pe socoteala guvernatorului, a ispravnicilor şi a căpeteniilor de potere, cărora Dubrovschi le scăpa întotdeauna neatins.
Şi astfel se apropia ziua de 1 Octombrie, când în satul lui Troecurov se prăznuia hramul. Insă înainte de a trece la descrierea acestei sărbători şi a întâmplărilor de după aceea, se cuvine să înfăţişăm cititorului şi câteva chipuri noi, despre care n'am pomenit decât în treacăt la începutul povestirii noastre.

CAPITOLUL VIII

Cititorul va fi ghicit de bunăseamă că eroina povestirii noastre este fata lui Chirila Petrovici, pomenită până acum prea puţin.
Pe vremea aceea, ea avea numai 17 ani şi frumuseţea îi ora în plină floare. Tatăl său o **iubea** nespus de mult, dar se purta nesăbuit, când împlinindu-i orice dorinţă, când înfricoşând-o cu asprimea şi chiar cu cruzimea lui. Nu se îndoia de dragostea ei, însă nu izbutise deloc să-i câştige încrederea. Fata se obişnuise să-şi ascundă gândurile şi sentimentele faţă de el, neştiind niciodată cum o să fie primite. Crescuse în singurătate şi nu avea nicio prietenă. Soţiile şi fiicele vecinilor nu prea veneau pe la Chirila Petrovici, din pricina felului lui de a vorbi şi din pricina felului nepotrivit pentru cucoane, în care se petrecea la el. Rar se arăta frumoasa noastră în faţa chefliilor oaspeţi ai lui Chirila Petrovici. Avea la îndemână o bibliotecă bogată, alcătuită în cea mai mare parte din operele scriitorilor francezi din veacul al XVIII-lea. Tatăl ei, care nu citise nimic
23 *355*
în afară de „Bucătăreasa desăvârşită", nu era în stare s'o călăuzească în alegerea cărţilor şi, aşa cum era firesc, după ce răsfoise tot felul de scrieri, — Masa se oprise asupra romanelor. Aşa îşi sfârşise educaţia, începută într'o vreme sub privegherea „domnişoarei Mimi", căreia Chirila Petrovici îi arătase o deosebită încredere şi bunăvoinţă, dar pe care până la urmă a fost nevoit s'o trimită în grabă şi pe ascuns la altă moşie, când semnele bunăvoinţei lui începuseră să bată prea tare la ochi. ***Mademoiselle*** Mimi lăsase o amintire destul de plăcută. Fusese o fată cumsecade, toţi se folosiseră de vădita ei trecere pe lângă stăpân, şi prin asta se deosebea de celelalte femei ce se perindaseră pe-acolo înainte şi după plecarea ei.
Se vede că stăpânul o îndrăgise mai mult ca pe celelalte, căci îni'iase şi creştea un ştrengar de 9 ani, cu ochi negri, cu trăsături meridionale ca ale domnişoarei Mimi; şi alţi copii semănau leit cu Chirila Petrovici, dar i se jucau pe sub ferestre, desculţi, şi erau socotiţi slugi. Pentru acel băieţaş, numitSaşa, Chirila Petrovici adusese un dascăl franţuz dela Moscova, care sosise la Pocrovscoe tocmai pe vremea povestirii noastre.
I-au plăcut boierului şi înfăţişarea şi purtarea dascălului. Acesta îi înmâna hârtiile şi un răvaş dela o rudă a lui Troecurov, la caro slujise mai înainte timp de 4 ani. Chirila Petrovici le cercetă pe toate, însă

rămase nemulţumit de tinereţea franţuzului, nu pen-trucă acest plăcut cusur ar fi arătat că e lipsit de răbdarea şi priceperea atât de trebuitoare în nenorocita meserie de dascăl, ci pentrucă nutrea anumite bănuieli; deaceea hotărî să le lămurească pe loc.
Porunci aşadar să fio chemată Masa. Cum Chirila Petrovici nu ştia franţuzeşte, ea trebuia să-i slujească de tâlmaci.
— Vino încoace, Masa! Spune-i acestui „musio" că, hin! spune-i că-l primesc, dar să nu care cumva să cuteze să-şi pună ochii pe fetele mele, că îl...! Tălmă-ceşte-i ce-ţi spun, Masa!
Fata se înroşi toată, dar se întoarse spre franţuz, şi-i spuse pe limba lui că tatăl avea încredere în buna lui purtare şi cuviinţă.

Franţuzul se înclină şi răspunse că nădăjduieşte să-i câştige preţuirea, chiar de n'ar fi primit cu bunăvoinţă. Masa tâlmaci răspunsul vorbă cu vorbă.
— Bine, bine, — rosti Chirila Petrovici. — N'are nevoie nici de bunăvoinţă şi nici de preţuire. Treaba lui e să vadă de Saşa, să-l înveţe gramatica şi geografia. Tâlmăceşte-i ce-ţi spun!
Măria Chirilovna îndulci vorbele grosolane; apoi, Chirila Petrovici îngădui franţuzului să se retragă în odaia ce-i fusese rânduită în clădirea din curte.
Pentru Masa, care crescuse în prejudecăţile boiereşti, franţuzul nu era socotit bărbat, ci un fel de slugă sau meseriaş. Ea nu remarcă nici impresia puternică pe care o produsese asupra lui Desforges, nici cum acesta se tulburase, tresărise şi îşi schimbase glasul. După aceea, îl întâlni câteva zile la rând, însă nu-i dădu nicio atenţie. Dar o întâmplare neaşteptată o făcu să-l privească altfel.
Chirila Petrovici creştea la curţile lui câţiva pui de urs, care alcătuiau pentru el una din petrecerile cele mai de seamă. Când erau mici, Chirila Petrovici îi aducea în salon, unde petrecea cu ei ceasuri întregi, asmuţindu-i asupra pisicilor şi căţeilor. Cum se făceau mai mari, erau puşi în lanţuri, spre a fi hăituiţi. Câteodată, erau mânaţi spre ferestrele boiereşti, în faţa unui butoi gol, acoperit cu ţinte. Urşii miroseau butoiul, îl atingeau cu laba şi, înfuriaţi'că se înţepau în cuie, îl împingeau din ce în ce mai repede, înţepân-du-so din ce în ce mai tare. La urmă, se aruncau asupra butoiului, mormăind straşnic, îl apucau, şi jocul continua până ce li se zmulgea din braţe obiectul furiei zadarnice.
Mai avea boierul năravde înhăma câte doi urşi la o căruţă, urca în ea musafirii cu de-a-sila şi le dădea drumul în voia domnului.
Chirila Petrovici chitea însă că cea mai izbutită şotie era să închidă într'o încăpere goală un urs flămând, pe care-l lega cu funia de o verigă bătută în perete. Funia aceasta era lungă cât încăperea, şi numai într'un ungher nu putea să ajungă fiara cumplită. Deobicei, musafirul nou venit era adus până
356
357
în faţa acelei încăperi, şi îmbrâncit înăuntru pe neaşteptate. Se ferecau uşile şi biata victimă se trezea singură în faţa pustnicului păros. Zgâriat, cu vestmintele sfâşiate, plin de sânge, sărmanul musafir se trăgea repede în ungherul ferit de primejdie, unde era nevoit să rămână trei ceasuri la rând, lipit de perete, uitându-se cum ursul mormăie furios, sare în faţa lui, se ridică în două labe şi se zmuceşte să-l ajungă.
Acesta era unul din felurile de a petrece ale unui boier rus!
La câteva zile după sosirea franţuzului, Troecurov îşi aminti de odaia ursului şi se gândi să-l pună şi pe el la încercare. II chemă într'o dimineaţă şi-l purtă prin câteva coridoare întunecoase; deodată, o uşă se deschise, două slugi îl îmbrânciră înăuntru şi răsuciră cheia **în** broască. Cum îşi veni în fire, dascălul văzu ursul în legătoare; îl auzi mormăind, adulme-cându-l dela distanţă, apoi ridicându-se în două labe. Franţuzul nu-şi pierdu cumpătul, nu o rupse la fugă, ci aşteptă atacul liniştit. Când fiara flămândă prinse a se apropia, Desforges scoase din buzunar un mic pistol, i-l **lipi** de ureche şi trase. Ursul se prăbuşi grămadă. Cei de afară alergară cu toţii. Se deschiseră uşile şi Chirila **Petrovici** intră, uluit de deznodământul neaşteptat al şotiei. Vru să afle cine-i spusese franţuzului despre urs şi dece purta pistol încărcat. Trimise după Masa, ea veni în fugă şi-i tâlmaci franţuzului ceeacc-l întreba tatăl ei.
— N'am auzit nimic despre urs, — răspunse Desforges, — cât despre pistol, îl port totdeauna la mine, fiindcă nu vreau să sufăr vreo jignire, pentru care n'aş putea cere satisfacţie, din pricina titlului meu.
Masa îl privi, uimită, şi tâlmaci cele auzite tatălui ei. Chirila Petrovici nu mai adăugă nimic şi porunci ca ursul iă fie ridicat şi jupuit. Apoi se întoarse către slugi, şi **rosti:**
— Straşnic voinic! Nu s'a temut, zău că nu s'a temut! — Din clipa aceea îl îndrăgi pe Desforges şi **nu-l** mai puse la alte încercări.

Măria Chirilovna fu adânc mişcată de întâmplare. In **închipuirea** ei avântată, vedea aevea ursul ucis şi-l
358
vedea pe Desforges stând lângă cadavru, şi vorbind liniştit cu ea.
Cum îşi dădu seama că mândria şi vitejia nu sunt daruri ce aparţin numai color de neam ales, începu să-l preţuiască pe tânărul dascăl şi se apropie de el din ce în ce mai mult. Se vedeau des. Masa avea un glas minunat şi frumoaso însuşiri pentru muzică. Desforges îi propuse să-i dea lecţii. Şi nu-i va fi greu cititorului să ghicească mai departe: fără să-şi dea seama, Masa se îndrăgosti de el.

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL IX

In ajunul hramului, începură să sosească musafirii; unii trăgeau la conac, alţii la logofăt, la preot sau pe la ţăranii mai înstăriţi. Caii se grămădeau în grajduri, caleştile umpleau şoproanele şi curtea.
Când au prins să tragă clopotele, pe la 9 dimineaţa, toţi se îndreptară spre biserica de piatră, zidită şi înzestrată an de an cu danii de Chirila Petrovici. Se adunase în biserică atâta lume simandicoasă, încât prostimea nu mai încăpea şi sta în pridvor şi în ogradă. Slujba întârzia, în aşteptarea lui Chirila Petrovici. In sfârşit, el sosi în caleaşca trasă de şase cai şi se îndreptă semeţ către locul lui, însoţit de Măria Chirilovna. Toate privirile se aţintiră asupra ei, bărbaţii preţuindu-i frumuseţea, iar femeile cercetându-i cu privirea vestmintele.
Când începu slujba, corul, alcătuit din oamenii de casă ai boierului, prinse a cânta în strană, iar Chirila Petrovici îi ţinea isonul şi se ruga, fără să-şi arunce privirea nici în dreapta nici în stânga; iar când diaconul pomeni cu glas tare de ctitorul acestui sfânt lăcaş, el se închină până la pământ, smerit, dar mândru.
Apoi slujba se sfârşi. Chirila Petrovici sărută cel dintâi crucea şi ceilalţi îl urmară. După aceea se apropiară vecinii, să-i dea cuvenita cinstire. Cucoanele o înconjurară pe Masa. Cum ieşi din biserică, Chirila
359
Petrovici îi pofti pe toţi la masă, se sui în caleaşca şi porni spre conac. Ceilalţi veneau în urmă.
Odăile se umplură curând de musafiri. Soseau mereu şi cu greu puteau răzbi până la gazdă. Cucoanele, îmbrăcate după moda veche, cu rochii scumpe dar purtate, împodobite cu mărgăritare şi nestemate, se adunară într'un cerc, iar bărbaţii se înghesuiră la votcă şi la icre, vorbind tare. In sala maro, se aşternea o masă de optzeci de tacâmuri. Slugile forfoteau, aşezau pahare şi carafe, netezeau feţele de masă. — „Masa e gata"! vesti în cele din urmă mai marele slugilor, şi Chirila Petrovici intră cel dinlâi în sală. Cucoanele se aşezară şi ele, potrivit unei anumite rânduieli, iar fetele se înghesuiră una lângă alta, ca o turmă sfioasă de căprioare. In faţa lor so aşezau bărbaţii. Tacâmul dascălului se afla la capătul mesei, lângă cel al micului Saşa.
Slugile începură să servească, potrivit rangurilor, şi, când aveau vreo îndoială, se călăuzeau după principiile lui Lavater[1]) —şi rar dacă greşeau.
Sunetele farfuriilor şi ale tacâmurilor se contopeau în larma glasurilor puternice ale musafirilor. Chirila Petrovici se desfăta uitându-se la praznic; gusta din plin plăcerea unei gazde bucuroase de oaspeţi.
O caleaşca trasă de şase cai intră în curte.
— Cine-i? — întrebă gazda.
— Anton Pafnutici, — răspunseră câteva glasuri. Uşile se deschiseră şi Anton Pafnutici Spiţân, un bărbat gras, de vreo 50 de ani, cu faţa rotundă, ciupită de vărsat şi îngreuiată de vreo trei guşi, intră în sufragerie şi salută cu un zâmbet, gata să-şi ceară iertare.
— Un tacâm! — strigă Chirila Petrovici. — Poftim, poftim, Anton Pafnutici, ia loc şi spune-ne ce s'a întâmplat: la biserică n'ai fost, la masă ai întârziat! Asta nu-ţi prea seamănă, căci te ştiu şi bisericos şi lacom.
— Sunt vinovat, — răspunse Anton Pafnutici, prin-zându-şi şervetul în butoniera surtucului de culoarea

')Fizionomist elveţian din veacul al XVIII-lea. (N. trad.)

360
verde a mazărei; —sunt vinovat, tătucă Chirila Petrovici. Am plecat de-acasă devreme. Dar n'am apucat să fac nici zece verste, şi mi s'a rupt şina dela roata din faţă. Ce era de făcut? Bine că nu mă aflam prea departe de sat, aşa că, până s'ajung, până să găsesc fierarul s'o dreagă, au mai trecut vreo

trei ceasuri. N'aveam încotro! Şi apoi nu m'am încumetat să scurtez drumul prin pădurea Chisteniovca, aşa că am mai făcut şi un ocol.
— Ehei, — îl întrerupse Chirila Petrovici, —după cum se vede, nu prea eşti viteaz. Dece ţi-i frică?
— Cum dece mi-e frică, taică Chirila Petrovici?! De Dubrovschi! Cazi în mâna lui, când nici nu te aştepţi. Nu dă greş, nu cruţă pe nimeni, iar de pe mine are să scoată două rânduri de piei, nu una!
— Şi dece, frate, să-ţi dea asemenea întâietate?
— Cum dece, taică Chirila Petrovici?! Pentru pricina cu răposatul Andrei Gavrilovici! N'am jurat, spre a-ţi fi pe plac, adică după dreptate şi după cuget, că Dubrovschi stăpânea Chisteniovca fără temei şi numai din mila domniei tale? Şi răposatul — domnul să-l odihnească! — mi-a făgăduit că se va răfui cu mine pe legea lui, iar fecioru-său n'o să uite, de bună-seamă, vorba părintelui. Până acum m'a miluit domnul şi nu mi s'a prădat decât un hambar, dar mă tem să nu vină şi rândul conacului.
— O să aibă în ce să se lăfăiască, — spuse Chirila Petrovici. — Mi se pare că lădiţa aceea roşie e plină până'n vârf...
— Da de unde, taică! Plină a fost, dar s'a golit!
— Ce tot spui minciuni, Anton Pafnutici? Te ştim noi cine eşti! Unde să-ţi cheltuieşti banii? Trăieşti ca un porc, nu primeşti pe nimeni în casă, îţi jupoi ţăranii şi tot strângi parale!
— Iţi arde de glumă, taică — mormăi zâmbind Anton Pafnutici, — dar zău am sărăcit!
• Şi Anton Pafnutici înghiţi gluma gazdei, odată cu o bucată groasă de plăcintă.
Chirila Petrovici îl lăsă în pace şi se întoarse către noul ispravnic, care-i venise pentru întâia dată în casă şi care sta la capătul mesei, alături de dascăl.
361
— Hei, jupan ispravnic, ia spune, o să-l prinzi **pe Dubrovschi?**
Ispravnicul se fâstâci, se plecă, se **bâlbâi** şi în cele din urmă rosti:
— Ne vom da silinţa, luminăţia fa!
— Hm, ne vom da silinţa! De când vă tot daţi silinţa şi tot nimic IUL iese! Şi la drept vorbind, dece să-l prinzi? Prădăciunile lui Dubrovschi sunt o pleaşcă pentru ispravnic! Călătorii, cercetări, căruţe plătite de ocârmuiro — şi banii rămân în buzunar! Dece să stârpeşti asemenea binefăcător?! Nu-i aşa, jupan ispravnic?
— Adevărul curat, luminăţia ta, — răspunse tare încurcat ispravnicul.
Oaspeţii pufniră în râs.
— Îmi place voinicul ăsta, pentrucă nu-i făţarnic, — continuă Cliifila Petrovici. — Rău îmi pare de răposatul ispravnic Taras Alexeevici; de n'ar fi pierit în foc, am fi avut prin împrejurimi mai multă linişte! Dar ce se mai aude cu Dubrovschi? Pe unde a mai fost văzut ultima oară?
— La mine, Chirila Petrovici, — se repezi un glas gros de cucoană. — Marţea trecută a luat masa la mine...
Toate privirile se îndreptară către Ana Savişna Globova, o văduvă cu stare puţină, îndrăgită de toţi pentru firea ci veselă şi bună. Se pregătiră curioşi să-i asculte povestea.
— Trebuie să ştii că, acum vreo trei săptămâni, îl trimiseseră pe logofăt la poştă cu bani pentru Vaniuşa al meu. Nu-l prea răsfăţ şi nici n'aş fi în stare, chiar dacă aş vrea, dar, precum ştiţi, un ofiţer de gardă trebuie să facă faţă, şi atunci împart veniturile cu el cum pot. li trimisesem 2.000 de ruble, deşi mă gândisem de mai multe ori la Dubrovschi. Dar mi-am zis că oraşul e aproape, Ia 7 verste numai, şi poate dă dumnezeu şi scapă. Ce să vezi?! Seara, mi se întoarce logofătul, galben la faţă, rupt, şi pe jos. Ţip îngrozită: „Ce-i? Ce ţi s'a întâmplat?!" Şi el îmi răspunde: „Măiculiţă Ana Savişna, m'au prădat tâlharii, numai că nu m'au ucis, era chiar Dubrovschi,
362
voia să ma spânzure, abia s'a îndurat şi mi-a dat drumul. Dar m'a jefuit şi mi-a luat şi calul şi căruţa". Mie, să-mi vină rău nu alta! Doamne milostive, ce s'o face Vaniuşa al meu? N'am avut încotro şi i-am trimis răvaş, po-vestindu-i totul, i-am trimis blagoslo-venia mea, dar nicio leţcaie. Peste o săptămână, iată că intră în curte o caleaşca. Un general voia să mă vadă; îl poftesc. Intră un bărbat ca de vreo 35 de ani, oacheş, cu păr negru, cu barbă şi mustăţi; semăna leit cu Culnev şi zicea că a fost prieten şi tovarăş de slujbă cu răposatul bărbatu-meu, că trecea pe la noi şi nu l-a lăsat inima, ştiind că locuiesc aci, să nu se abată pe la mine, văduva lui Ivan Andreevici. L-am ospătat cu ce a da! domnul; apoi ne-am pus pe vorbă, până ce am ajuns, din una în alta, la Dubrovschi. I-am povestit şi lui durerea mea. Generalul s'a încruntat. „Ciudat, mi-a zis, după câte am auzit, Dubrovschi nu pradă decât pe cei cunoscuţi ca bogaţi şi chiar nici pe ei nu-i jefuieşte până la piele, ci împarte în două, şi nimeni nu-l

învinuieşte de vreun omor. Să nu fie la mijloc vreo înşelăciune. Porunciţi să vină logofătul!" Am trimis după logofăt şi a venit. Când l-a văzut pe general, a împietrit. „Să-mi spui, frate, cum te-a jefuit Dubrovschi şi cum a vrut să te spânzure!" Logofătul începu să tremure şi căzu la picioarele generalului. „Taică, sunt vinovat... am păcătuit... am minţit"... „Dacă-i aşa, grai generalul, fă bine şi poves-teşte-i cucoanei cum s'au petrecut lucrurile, şi am să te ascult şi eu". Logofătul nu-şi venea în fire. „Hai, povesteşte, îl îndemnă generalul, imde l-ai întâlnit pe Dubrovschi?" «La „Doi brazi", taică, la „Doi brazi"!» „Şi ce ţi-a spus?" „M'a întrebat al cui sunt, unde mă duc şi pentruce". „Şi mai departe?' „Apoi mi-a cerut scrisoarea şi banii." „Ei şi?" „I-am dat scrisoarea şi banii". „Iar ei?" „Taică, sunt vinovat!" „Şi el ce-a făcut?" «Mi-a înapoiat banii şi scrisoarea şi mi-a zis: „Du-te cu dumnezeu şi dă astea la poştă"». „Iar tu ce-ai făcut?" „Taică, sunt vinovat!" „O să mă socotesc eu cu tine, drăguţule, i-a spus cumplitul general, iar dumneavoastră, doamnă, porunciţi să caute în cufărul pungaşului acestuia; în ce-l priveşte pe el, daţi-mi-l

363

,1

pe seama mea. să-l învăţ, minte! Să ştiţi că şi Dubrovschi a fost ofiţer de gardă şi niciodată n'o să facă vreun rău unui tovarăş!" Am ghicit îndată cine era înălţimea sa. N'aveam ce face! L-au legat pe logofăt de capra caleştei. Banii s'au găsit. Generalul.a luat masa cu mine şi apoi a plecat, cu logofăt cu tot. A doua zi, l-am găsit în pădure, legat de un stejar şi bătut măr. Ascultaseră cu toţii povestea Anei Savişna; mai cu seamă fetele ascultaseră în tăcere. Multe îl îndrăgiră în taină pe Dubrovschi, văzând în el întruchiparea eroului romantic; îl îndrăgi mai ales Măria Chirilovna, visătoare înflăcărată, nutrită cu romanele de groază şi mister ale Annei Radcliffe.

— Şi crezi, Ana Savişna, că a fost la fine chiar Dubrovschi? — o întrebă Chirila Petrovici. — Te înşeli. Cine o fi fost nu ştiu, dar n'a fost Dubrovschi!

— Dece să nu fi fost Dubrovschi, taică? Cine altul să iasă la drumul mare, să oprească lumea şi să-i golească buzunarele?

— Habar n'am. Dar nu era Dubrovschi. II ştiu de copil. I s'o fi înnegrit părul, pe atunci îl avea bălai şi cârlionţat. Insă nu-i decât cu 5 ani mai mare ca Masa mea, aşa că nu poate fi de 35 de ani.

Să tot aibă vreo 23.

— întocmai luminăţia ta, — se amestecă în vorbă, ispravnicul, —• am la mine semnele lui Dubrovschi şi acolo stă scris lămurit: 23 de ani.

— Aha, semnele — spuse Chirila Petrovici, — ia citcşte-le, să le auzim şi noi! N'o să ne strice dacă o să le ştim. Altfel, dacă ne-ar cădea cumva în mână, l-am putea scăpa!

Ispravnicul scoase din buzunar o hârtie deajuns de murdară, o despături şi începu să citească ţanţoş, lungind cuvintele:

— Semnele lui Vladimir Dubrovschi, întocmite după spusele fostelor sale slugi. *Ani:* 23. *înălţimea:* mijlocie. *Faţa:* curată. *Barba:* rade. *Ochii:* căprii. *Părul:* castaniu. *Nasul:* drept. *Semne particulare:* n'are.

— Asta-i tot? — întrebă Chirila Petrovici.

— Tot! — răspunse ispravnicul, împăturindu-şihârtia.

364

— Halal jupan, ispravnic! Bună hârtie! N'o să-ţi vină greu să-l găseşti pe Dubrovschi după aste semne! Dar câţi nu-s de înălţime mijlocie?! Câţi n'au părul castaniu, ochii căprui şi nasul drept?! Pun rămăşag că eşti în stare să stai trei ceasuri de vorbă cu Dubrovschi, fără să ştii că-i el. Nimic de zis! Luminate capete mai au slujbaşii ocârmuirii!

Ispravnicul îşi puse smerit hârtia în buzunar şi se apucă să îmbuce din gâscă pe varză, fără să mai scoată nicio vorbă. Intre timp, slugile trecuseră de mai multe ori în jurul mesei, umplând potirele. In loc de şampanie, se desfundaseră câteva sticle de vin de Ţâmlianscaia şi de Caucaz, care fu băut cu tot atâta poftă ca şi şampania; feţele începură să se înroşească, iar larma glasurilor vesele şi neîntrerupte se înteţi.

— Nu, — urmă Chirila Petrovici, — n'o să mai avem parte de un ispravnic ca răposatul Taras Alexeevici! Niciodată nu da greş, nu era gură-cască! Păcat că s'a prăpădit voinicul, că niciunul nu scăpa din toata ceata! I-ar fi prins pe toţi, până la unul, şi nici Dubrovschi nu s'ar fi putut strecura, şi nici n'ar fi fost chip să-l mituiască. Taras Alexeevici i-ar fi luat banii, dar nu i-ar fi dat drumul! Aşa era obiceiul răposatului! Văd că tot eu o să fiu nevoit să pornesc cu slugile împotriva tâlharilor. Mai întâi, o să trimit vreo 20 de oameni să cureţe dumbrava de ei. Nu-s fricoşi, băieţii mei, fiecare din ei înfruntă

singur ursul şi n'au să dea bir cu fugiţii nici în faţa tâlharilor!
— Dar ursul domniei tale ce mai face, taică Chirii Petrovici? — întrebă Anton Pafnutici, amintindu-şi de ursul cel păros şi de şotia pe caro gazda i-o făcuse cândva.
— Misa s'a prăpădit. A murit de moarte falnică, răpus de mâna vrăjmaşului. Iată biruitorul! — Şi Chirila Petrovici arătă către Desforges. — Fă-ţi icoană din franţuz, că te-a răzbunat pentru... Iţi aminteşti, fie-mi îngăduit s'o spun...
— Cum să nu! —răspunse Anton Pafnutici, scăr-pinându-se. — îmi amintesc prea bine. Aşadar, bietul Misa s'a prăpădit! Păcat, zău că-i păca-t. Tare caraghios mai era, şi deştept! Un astfel de urs nu se mai află! Dar dece l-a ucis „musie"?

Cu vădită plăcere, Chirila Petrovici începu să povestească isprava franţuzului. Avea obiceiul să se fălească cu tot ce-l înconjura. Musafirii ascultau cu luare aminte cum se prăpădise Misa, şi se uitau cu uimire la Desforgos, care sta nepăsător la locul lui, dojcnin-du-şi zburdalnicul cirac, fără să bănuiască măcar că era vorba despre vitejia lui. Ospăţul, care durase mai bine de trei ceasuri, luă sfârşit. Gazda puse şervetul pe masă şi cu toţii se ridicară, trecând în salon, unde-i aşteptau jocul de cărţi, cafeaua şi alte băuturi, tot atât de bune ca şi cele servite la masă.
CAPITOLUL X
Seara, pe la ora 7, unii musafiri se pregătiră să plece, dar gazda, înveselită de *punch,* porunci să se închidă porţile şi să se dea de ştire că nimeni nu va putea ieşi din curte până a doua zi în zori.
. Muzica se porni să cânte, uşile salonului celui mare fără deschise şi balul începu. Gazda şi prietenii cei mai apropiaţi se aşezară într'uli colţ, golind pahar după pahar şi privind cu plăcere la petrecerea tineretului. Cucoanele mai bătrâne jucau cărţi. Toţi bărbaţii caro ştiau să danseze aveau deosebită căutare, fiind mai puţini la număr decât l'emeile, ceeace se întâmpla deobicei pretutindeni unde nu se alia încartiruită vreo brigadă de ulani. Franţuzul sa arăta foarte iscusit, dansa mat mult decât ceilalţi şi toate fetele îl alegeau, găsind că valsează foarte bine. O pofti de câteva ori şi pe Măria Chirilovna, urmărit fiind de surâsul ironic al domnişoarelor. In cele din urmă, către miezul nopţii, gazda, obosită, opri dansul, porunci să se servească cina şi se duse să se culce. Plecarea lui Chirila Petrovici înviora adunarea. Bărbaţii îndrăzniră să ia loc lângă cucoane. Fetele râdeau şi şopteau cu vecinii lor, cucoanele vorbeau cu glas tare, peste masă, bărbaţii beau, se ciorăvăiau şi râdeau — într'un cuvânt, cina fu nespus de veselă şi lăsă multe amintiri plăcute.

Un singur musafir nu lua parte la obştească veselie. Anton Pafnutici sta posomorit şi tăcut la locul său, îmbuca plictisit şi părea nespus de neliniştit. Poveştile cu tâlharii îi turburaseră gândurile. Şi curând vom vedea că avea dece să-i fio teamă.
Anton Pafnutici nu intrase în păcat atunci când îl luase de martor pe domnul, zicând că lădiţa roşie e goală. Rămăsese într'adevăr goală. Dar galbenii păstraţi acolo trecuseră într'o punguţă de piele, pe care o purta la piept, sub cămaşă. Numai astfel îşi mai potolise neîncrederea faţă de cei din jur, ca şi necurma-ta-i frică. Silit să înnopteze în casă străină, se temea să nu fie trimis în vreo odaie lăturalnică, unde ar fi putut pătrunde hoţii; îşi căuta din ochi un tovarăş de încredere şi în cele din urmă se opri la Desforges.
II hotărî la asta înfăţişarea franţuzului, care întruchipa forţa şi mai ales vitejia, de care dăduse dovadă înfruntând ursul, a cărui amintire numai îl făcea pe bietul Anton Pafnutici să se mai cutremure şi acum.
Cum se ridică lumea dela masă, el începu să-i dea târcoale tânărului franţuz, tuşi, îşi drese glasul şi după aceea grăi aşa:
— Hm, hm, nu s'ar putea „musie", să petrec noaptea asta în odaia dumitale, căci, să vezi...
— *Que deşire monsieari[x])* îl întrebă Desforges, încli-nându-se respectuos.
— Ce nenorocire, că tu, „musie", încă n'ai învăţat ruseşte! Jo ve moa şa vu cuşe,[2]) mă înţelegi?
— *Monsieur, tres volontiers,* — răspunse Desforges, — *Veaillez doniier des ordres en consequence.[9])*
încântat de priceperea sa în limba franţuzească, Anton Pafnutici. se grăbi să dea poruncile cuvenite.
Musafirii începuseră să se despartă, îndreptându-se fiecare către odaia destinată. Anton Pal'nutici îl urmă pe dascăl spre clădirea unde se afla odaia iui. Noaptea era întunecoasă. Desforges lumina drumul cu un feli-
') O doreşte domnul? (In limba franceză) (Ni trad.)
[2]) Vreau eu la dumneavoastră culcat. (In limba franceză) (N. trad.)
[3]) Domnule, cu plăcere, binevoiţi a da ordinele cuvenite. (In limba franceză) (N. trad.)

nar, iar Anton Pafnutici mergea destul de ţanţoş după el, pipăindu-şi, din când în când, punguţa, ca să se încredinţeze că-i la locul ei.
Cum au ajuns, dascălul aprinse lumânarea şi amândoi începură să se dezbrace; Anton Pafnutici se plimbă prin odaie, încercă zăvoarele la uşi şi la ferestre, şi clătină din cap după o cercetare prea puţin liniştitoare. Uşile se închideau cu un mic zăvor, ferestrele nu aveau cer-cevele duble. Se gândi să i se plângă lui Desforges, dar cunoştinţele lui mărginite de limba franceză nu-l ajutară în desluşiri atât de

lungi. Franţuzul nu pricepu nimic şi Anton Pafnutici se văzu nevoit să-şi înceteze văicărelile. Paturile erau aşezate faţă în faţă. Se culcară amândoi şi dascălul stinse lumânarea.
— Purcoa vu tuşe? Purcoa vu tuşe?[1]) — strigă Anton Pafnutici, conjugând cum se pricepea verbul *tuşiţi,* pe franţuzeşte. — Nu pot *dormir[2])* pe întuneric.
Desforges nu înţelese nimic şi îi ură noapte bună.
„Venetic afurisit, mormăi Spiţân, învelindu-se cu plapuma. N'avea altă treabă decât să stingă lumânarea. O să-i pară rău".
— Nu pot dormi fără lumină „musie", „musie", — urmă el. — Je ve avec vu parle![3])
FranţuzuLnu-i răspunse şi începu curând să sforăie.
„Bestia de franţuz sforăie, gândi Anton Pafnutici, şi eu nu pot închide ochii. Te pomeneşti că intră hoţii când ţi-i lumea mai dragă, pe uşile astea descuiate sau pe fereastră, iar pe afurisitul de franţuz n'am să-l pot trezi nici cu tunul!"
— „Musie", „musie", hei, lua-te-ar dracul!
Apoi Anton Pafnutici tăcu. Oboseala şi abureala vinului îi biruiră cu încetul teama şi el aţipi, apoi căzu într'un somn adânc.
I se pregătea o ciudată deşteptare. Prin somn, simţi că-l trage cineva de gulerul cămăşii. Anton Pafnutici

M Dccc stingeţi? (Joc de cuvinte. Verbul „tuşiţi" înseamnă în limba rusă „a stinge". In franceză, toucher înseamnă „a atinge" (N. trad.)
[2]) Să dorm. (In limba franceză.) (N. trad.)
[3]) Vreau cu dumneavoastră vorbi! (In limba franceză) (N. trad.)

deschise ochii şi, în lumina palidă a dimineţii de toamnă, îl văzu în faţă pe Desforges. Intr'o mână ţinea un pistol, iar cu cealaltă îi desfăcea punga cu galbeni. Anton Pafnutici încremeni:
— Ches che se, musie, ches che se[1]), — bâlbâi el cu glas întretăiat.
— încet... Tăcere! — rosti dascălul în cea mai curată limbă rusă. — Taci, sau eşti pierdut! Sunt... Dubrovschi!

CAPITOLUL XI

Iar acum, să ne fie îngăduit să lămurim cititorului cele din urmă întâmplări ale povestirii noastre, multe din ele petrecute mai înainte, dar neistorisite încă din lipsă de timp.
La staţia din, în locuinţa căpitanului de poştă despre care am mai vorbit, aştepta, într'un colţ, un călător umil la înfăţişare, plin de răbdare, fără îndoială un raznocineţ[2]) sau un străin — adică un om cu prea puţină trecere la o staţie de poştă.
Trăsura îi rămăsese în curte, spre a-ifi unsă.Ungea-mantan mic, în interiorul ci, trăda sărăcia călătorului. Nu ceruse nici ceai, nici cafea, ci se uita pe fereastră şi fluiera, spre marea ciudă a nevestei căpitanului de poştă, aflată în odaia de alături.
— Ne-a trimis dumnezeu un fluieră-vânt, — spuse ea cu jumătate de glas. — Auzi-l cum fluieră, trăz-ni-l-ar domnul să-l trăznească, venetic afurisit!
— Şi ce-i dacă fluieră? — glăsui căpitanul de poştă.
— Aşa? — se răţoi nevasta. — Ca şi cum n'ai şti că fluieratul e semn rău!
— Ce semn rău? Că fluieratul scoate banii din casa omului? Lasă, Pahomovna, că la noi, ori se fluieră, ori nu, tot una-i, că şi aşa n'avem nicio para chioară.
— Fă-i vânt, Sidorâci! Dece-l mai ţii? Dă-i caii, să se ducă dracului!

') Ce este? Ce este? (In limba franceză) (N. trad.)
[2]) Intelectuali ruşi din sec. 19 care nu erau de origină nobilă, ci proveneau din rândurile burgheziei, ale funcţio-nărimii şi ţărănimii (N. trad.)

— Lasă-l să mai aştepte, Pahomovna; n'avem în grajd decât trei troici, a patra se odihneşte. Te pomeneşti că ne sosesc musafiri mai simandicoşi, şi eu să-mi pun capul în joc pentru franţuz! Vezi? Am avut dreptate! Uite-i că vin! Şi ce mai mână! Să **fie** oare un general?
Caleaşca se opri la scară. Servitorul sări de pe capră, deschise uşa şi, peste puţin, în casă intră un tânăr în manta militară, cu chipiu alb; sluga care-l urma puse pe fereastră o lădiţă.
— Cai! — porunci ofiţerul.
— Numaidecât! —se grăbi să răspundă căpitanul de poştă. — Hârtii de drum aveţi?
— N'avem nicio hârtie! Mergem pe drum lăturalnic. Dar ce, nu mă mai recunoşti?

Căpitanul so fâstâci şi dădu fuga să-i zorească pe surugii. Tânărul măsură odaia în lung şi 'n lat, trecu alături şi o întrebă pe căpităuiţă cine era călătorul care aştepta.
— Dumnezeu să-l ştie, — îi răspunse ea, — un franţuz oarecare. De cinci ceasuri aşteaptă caii şi tot fluieră! Mi-a împuiat capul, blestematul!
Tânărul intră în vorbă, pe franţuzeşte, cu celălalt călător:
— încotro?
— In oraşul vecin, — îi răspunse franţuzul, — şi de acolo mă duc la un moşier care m'a tocmit dascăl, aşa, fără să mă fi cunoscut mai înainte. Socoteam că-mi sfârşesc călătoria chiar azi, dar, după cum văd, căpitanul de poştă a hotărît altfel. E greu să găseşti cai în ţara asta, domnule ofiţer!
— Şi care moşier de prin aste meleaguri v'a luat în slujbă?
— Domnul Troecurov.
— Troecurov? Cine e acest Troecurov?
— *Ma foi, mon officier,[1])* n'am auzit lucruri prea bune despre el. Se spune că ar fi un boier semeţ, care nu ţine seamă de ceilalţi, se poartă aspru cu ai casei şi nimeni nu poate sta la el prea mult, că toată lumea

[1]) Să vă spun drept, domnule ofiţer. (In limba franceză) (N. **trad.)**

tremură când îi aude **numele** şi că nu-i prea cinsteşte pe profesori, că a şi smintit în bătaie până acum vreo doi.
— Se poate oare una ca asta? Şi vreţi sa intraţi în slujba unui astfel de monstru?!
— Ce să fac, domnule ofiţer? îmi dă leafă bună, 3.000 de ruble pe an şi toată întreţinerea. Poate că voi fi mai norocos decât ceilalţi. Am o mamă **bătrână;** jumătate din leală o să i-o trimit ci şi din ce-mi va rămâne, voi strânge în cinci ani destui bani ca să-mi pot vedea singur de treabă şi atunci, *bonsoirl*
Mă'n-torc la Paris şi m'apuc de negoţ.
— Vă cunoaşte cineva în casa lui Troecurov? — îl iscodi ofiţerul.
— Nimeni, — îl încredinţa dascălul. — M'a adus dela Moscova, printr'un prieten. M'a recomandat bucătarul acestuia, un compatriot de-al meu. Dealtfel, nici nu mă **gândeam** să fiu dascăl, ci cofetar. Dar mi s'a spus că în ţara dumneavoastră so câştigă mult mai bine cu meseria asta...
Ofiţerul căzu pe gânduri.
— Ce ar fi, — spuse el în sfârşit, — dacă vi s'ar propune în locul acestei slujbe, 10.000 de ruble bani peşin, ca să vă înapoiaţi numaidecât la Paris?
Franţuzul îl privi mirat, dădu din cap şi surâse.
— Caii sunt gata, — vesti căpitanul de poştă, intrând în odaie. Servitorul aduse şi el aceeaş ştire.
— îndată, — spuse ofiţerul. — Lăsaţi-mă o clipa singur!
Căpitanul de poştă şi servitorul ieşiră.
— Nu glumesc, — urmă ofiţerul pe franţuzeşte. — Sunt gata să vă dau 10.000 de ruble, în schimbul renunţării şi a actelor pe care le aveţi. — Spunând astfel, deschise lădiţa şi scoase câteva teancuri de bancnote.
Franţuzul holbă ochii. Nu ştia ce să mai creadă.
— Renunţarea mea... actele mele... — tot spunea el, uluit. — Iată actele, dar mie cu putinţă... glumiţi... doce vă trebuiesc actele mele?
— Asta nu vă priveşte! Vă întreb dacă primiţi sau nu!

24

Franţuzului tot nu-i venea sa-şi cfeada urechilor. Ii înmâna tânărului ofiţer actele, şi acesta le cercetă în grabă.
— Actul de identitate — bun! Scrisoarea de reco-mandaţie... S'o vedem! Actulde naştere... minunat! Iată banii şi acum întorceţi-vă. Drum bun!...
Franţuzul încremenise. Ofiţerul dădu să iasă, dar se opri.
— Am uitat cceace era mai însemnat: daţi-mi cuvântul de onoare că totul va rămâne numai între noi doi; cuvântul de onoare!
— Vă dau cuvântul de onoare, — răspunse franţuzul. — Dar ce mă fac eu fără acte?
— Cum ajungeţi în oraşul cel mai apropiat, daţi de ştire că aţi fost jefuit de Dubrovschi. Toată lumea o să vă creadă şi o să vi se facă alte hârtii. Rămas bun! Să vă ajute domnul să ajungeţi cu bine la Paris şi să vă găsiţi mama sănătoasă!
Dubrovschi ieşi, se urcă în caleaşca şi-şi văzu de drum.

Căpitanul de poştă se uită lung pe fereastră şi, după
ce caleaşca nu se mai văzu, se întoarse către nevastă-sa.
— Ştii ceva, Pahomovna? Ăsta era Dubrovschi! Femeia sări la fereastră, dar era prea târziu. Dubrovschi era departe. Pahomovna începu a-şi ocărî bărbatul:
— Nu ţi-e frică de dumnezeu, Sidorâci, dece n'ai spus-o mai devreme? Să nu-l văd eu pe Dubrovschi... acum stai şi aşteaptă până o să mai pice pe la noi. Cine ştie când! Nu ţi-e ruşine, zău, nu ţi-e ruşine!
Franţuzul nu-şi putea veni în fire. învoiala cu ofiţerul, banii, totul i se părea un vis. Dar teancurile de bancnote erau acolo, în buzunar, mărturie că toate cele petrecute fuseseră aevea.
Se hotărî să tocmească îndată cai pentru oraş. Surugiul îl duse la pas, şi pe înnoptat ajunseră la marginea oraşului. Înainte de barieră, unde în loc de strajă se afla o gheretă dărăpănată, franţuzul porunci să oprească, apoi coborî şi o luă pe jos, arătând surugiului prin semne că-i lasă bacşiş brişcă şi geamantanul. Surugiul era tot atât de uluit de nemaipomenita dărnicie, pe cât fusese franţuzul de propunerea lui Dubrovschi.

Spunându-şi în sinea lui că de bună seamă „neamţul"[1]) înnebunise, îi mulţumi cu multe plecăciuni şi, cum socotea că era de prisos să mai intre în oraş, se abătu la o cârciumă cunoscută, unde jupanul îi era prieten, şi petrecu acolo toată noaptea; iar în zori, luă drumul spre casă pe jos, fără geamantan şi fără brişcă, însă cu obrajii buhăiţi şi cu ochii roşii.
După cum ani văzut, Dubrovschi cuteză să i se înfăţişeze lui Troecurov cu hârtiile franţuzului şi să i se aciueze în casă. Ii vom afla mai târziu gândurile tainice, însă, la început, purtarea lui fu desăvârşită. E drept că nu prea se îngrijea de micul Saşa, pe care-l lăsa să lenevească în voie, şi nici prea aspru nu-l dojenea când nu-şi învăţa lecţiile, date mai mult ca să poată spune că-şi face datoria.
In schimb, urmărea îndeaproape propăşirea ucenicei lui întru ale muzicii, şi adesea petrecea ceasuri întregi la pian cu ea.
Toţi îl îndrăgiseră pe tânărul dascăl: Chirila Petro-vici, pentru îndrăzneala şi destoinicia lui la vânătoare, Măria Chirilovna pentru râvna neobosită şi purtarea sfioasă, Saşa pentru îngăduinţa faţă de toate ştrengă-riile, cei din casă pentru blândeţea şi dărnicia nepotrivită cu starea lui. Iar el părea legat de toată familia, socotind că face parte din ea.
Trecuse aproape o lună de când intrase dascăl şi până în ziua de pomină a hramului, fără ca nimeni să fi bănuit că sub chipul smeritului franţuz se ascundea fiorosul tâlhar al cărui nume înfricoşase pe toţi moşierii din partea locului.
In tot acest răstimp, Dubrovschi nu părăsise nicio singură dată Pocrovscoe. Totuşi, zvonurile despre jafuri dăinuiau, fio că erau născocite de închipuirea localnicilor, fie că tovarăşii lui prădau mai departe în lipsa căpeteniei.
Dubrovschi nu izbutise să-şi stăpânească ispita, atunci când petrecuse o noapte întreagă cu omul pe care-l putea socoti vrăjmaş, şi' unul dintre cei care purtau vina nenorocirii lui. Ştia de galbeni şi se hotărî

) adică „străinul" (X. red. rom.)

să pună mâna pe ei. Am văzut cât de uluit **a** rămas bietul Anton Pafnutici de neaşteptata schimbare **la** faţă a dascălului.
Pe la nouă dimineaţa, musafirii care îşi petrecuseră noaptea la Pocrovscoe se adunară unul câte unul în salonaş; Măria **Chirilovna,** în rochie de dimineaţă, sta în faţa samovarului în clocot; în surtuc de barchet şi în papuci, **Chirila** Petrovici îşi sorbea ceaiul dintr'o ceaşcă lătăreaţă ce aducea mai mult a castron.
Cel din urmă se arătă Anton Pafnutici: era galben şi atât de buimăcit, încât ţoală lumea se miră; Chirila Petrovici îl întrebă îndată cum se simte. Spi-ţân mormăi câteva vorbe fără şir şi se uita îngrozit la dascălul caro sta Ia locul lui ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat. Peste puţin, o slugă îl vesti pe Spiţân că i s'a tras caleaşca la scară. Anton Pafnutici se grăbi să-şi ia rămas bun şi, cu toate că gazda încercă să-l mai reţină, el părăsi de îndată salonul şi apoi casa.
Nimeni nu pricepu ce i s'a întâmplat, iar Chirila Petrovici îşi dădu cu părerea că i s'o fi aplecat de prea multă mâncare.
După ceaiul şi gustarea de plecare, musafirii îşi văzură de drum şi curând Pocrovscoe so goli, totul intrând în rânduiala obişnuită.

CAPITOLUL XII

Trecură câteva zile şi nu se întâmplă nimic deosebit. Viaţa locuitorilor din Pocrovscoe se depăna ca şi

înainte. Chirila Petrovici se ducea în fiecare zi la vânătoare, iar gândurile Măriei Chirilovna erau prinse cu cititul, preumblările şi mai ales cu lecţiile de muzică.
Începuse să-şi înţeleagă chemarea inimii şi îşi mărturisea cu nestăpânită ciudă că nu era în stare să rămână nepăsătoare faţă de însuşirile tânărului franţuz. Cât despre el, nu depăşea marginile celei mai stricte bunecuviinţe şi ale respectului, liniştindu-i astfel mândria şi îndoielile sfioase. Cu o încredere din ce în ce mai mftre, ea se lăsă prinsă în mrejele deprinde-

rilor ademenitoare. Fără Desforges se plictisea, iar' când era el de faţă, îi cerea părerea în toate şi întotdeauna găsea că are dreptate. Poate că nu era încă îndrăgostită, dar la cea dintâi oprelişte neaşteptată sau lovitură a **spartei,** flacăra dragostei avea să i se aprindă în inimă.
Intr'o zi, intrând în salonul unde o aştepta dascălul, Măria Chirilovna zări cu uimire pe chipul lui palid o turburare neobişnuită. Deschise pianul, cântă câteva măsuri, întrerupse lecţia şi, după ce închise caietul de note, îi strecură un bilet. Neavând când să-şi vină în fire, Măria Chirilovna îl primi şi se căi îndată, dar Dubrovschi nu mai era în salon. Ea se retrase în iatac, deschise biletul şi-l citi.
„Diseară, la ora 7, te aştept în chioşcul de lângă pârâu. Trebuie să-ţi vorbesc!'"
Curiozitatea îi era stârnită. Aştepta demult o mărturisire, o dorea chiar, şi se temea de ea. I-ar fi plăcut să-i fie întemeiate bănuielile, dar îşi da scama că nu se cuvine să asculte destăinuirile unui om care, din pricina stării lui, nu putea năzui la mâna ei. Se hotărî să se ducă la întâlnire, dar nu ştia cum să-i primească mărturisirile — cu supărare boierească, cu po-vaţă prietenească, în glumă, sau cu tăcută încuviinţare.
Se uita mereu la ceas. Se însera curând, lumânările fură aduse, iar Chirila Petrovici se aşeză la joc de cărţi cu câţiva vecini.
Orologiul din sufragerie bătu ora 7 fără un sfert. Măria Chirilovna se strecură pe furiş în pridvor, se uită în jur şi fugi în grădină.
Noaptea ora întunecoasă, cerul acoperit de nori; nu se vedea la doi paşi, dar Măria Chirilovna mergea prin beznă pe cărările cunoscute şi, peste câteva clipe, se trezi în faţa chioşcului. Se opri puţin să răsufle, ca să apară în faţa lui Desforges liniştită şi nepăsătoare dar acesta o aştepta.
— Iţi mulţumesc, — rosti el cu glas înnăbuşit şi trist, — îţi mulţumesc că nu mi-ai nesocotit rugămintea. Aş fi fost deznădăjduit dacă nu veneai.
Măria Chirilovna îi răspunse cu vorbe dinainte pregătite:

— Nădăjduiesc că nu mă vei face să mă căiesc de îngăduinţa mea.
El tăcu, adunându-şi gândurile.
— împrejurările mă silesc... trebuie să te părăsesc, — grăi el într'un târziu. — Vei afla curând. Dar, înainte de a ne despărţi, trebuie să lămuresc totul...
Măria Chirilovna nu-i răspunse. Vedea în aceste cuvinte începutul destăinuirii aşteptate.
— Nu sunt ceeace crezi, — urmă el cu fruntea plecată, —nu sunt francezul Desforges... ci... Dubrovschi.
Măria Chirilovna scoase un ţipăt.
— Nu te speria, n'ai dece să te temi de numele meu! Da, eu sunt nefericitul pe care tatăl dumitale l-a izgonit din casa părintească, i-a luat cea din urmă bucată de pâine şi l-a silit să prade la drumul mare! Nu te teme nici pentru el, nici pentru dumneata! Acum, totul s'a sfârşit. L-am iertat! Numai dumneata l-ai scăpat. Asupra lui aveam de gând să săvârşesc cea dintâi faptă sângeroasă. Dam târcoale conacului, să văd de unde era mai nimerit să izbucnească focul, pe unde să intru mai uşor la el în iatac, cum să-itai orice calo de scăpare, dar când mi-ai ieşit dumneata înainte, asemeni unei arătări cereşti, inima mi s'a înmuiat. Am simţit că e sfânt lăcaşul în care trăeşti, că nicio făptură ce ţi-e legată prin sânge nu poate să cadă pradă blestemului meu. M'am lepădat de răzbunare, ca de o nebunie. Zile întregi rătăceam în preajma grădinilor din Pocrovscoe, în nădejdea de a-ţi zări de departe rochia albă. Te urmăream în plimbările-ţi nechibzuite, strecurându-mă din tufiş în tufiş, fericit la gândul că te pot ocroti, că nimic rău nu ţi se poate întâmpla, cât eram eu de faţă, în taină. Apoi, s'a ivit prilejul pe care-l aşteptam. Am intrat în casa dumitale! Cele trei săptămâni petrecute aci au fost pentru mine zile de neasemuită fericire! Amintirea lor va rămâne singura mângâiere a obiditei mele vieţi... De curând am primit o veste, după care nu mai pot rămâne aci. Mă despart de dumneata chiar în clipa asta. înainte de a pleca, voiam să mă spovedesc, ca să nu mă bles-

temi, să nu mă dispreţuieşti! Opreşte-ţi câteodată gândurile asupra lui Dubrovschi — şi fii încredinţată că alta i-a fost menirea în viaţă... că sufletul lui a ştiut să te iubească şi că niciodată...
Un şuierat-uşor îl întrerupse şi el tăcu. Ii luă mâna, şi o duse la buzele-i fierbinţi. Fluieratul se auzi din nou.
— Rămâi cu bine, — şopti el, — mă cheamă, orice clipă mă poate pierde.
Făcu vreo câţiva paşi. Măria Chirilovna stătea nemişcată, Dubrovschi se întoarse şi îi luă din nou mâna.
— Dacă vreodată, — îi zise cu glas duios şi mişcător, — dacă vreodată te vei afla în nevoie şi nu vei găsi la nimeni ajutor sau ocrotire, făgăduieşte-mi că te vei gândi la mine; să-mi ceri orice ca să te scap, făgăduieşte-mi cel puţin atât!
Măria Chirilovna plângea şi nu mai putea rosti nicio vorbă. Fluieratul răsună a treia oară.
— Dacă mai zăbovesc, sunt pierdut, — strigă Dubrovschi. — Dar nu mă mişc de aci până nu primesc un răspuns. îmi făgăduieşti sau nu?
—-Iţi făgăduiesc, —şopti fata.
Se înapoie din grădină, adânc turburată de întâlnirea cu Dubrovschi. Acasă, i se păru că toată lumea era neliniştită, se simţea o neobişnuită însufleţire. Prin curte mişunau oamenii, o troică trăsese lângă pridvor, de departe se auzea glasul lui Chirila Petro-vici. Măria Chirilovna se furişă în casă, temându-se să nu-i fi fost luată în seamă lipsa. Se întâlni cu Chirila Petrovici în salon. Musafirii îl înconjurau pe ispravnic — vechea noastră cunoştinţă — şi-l copleşeau cu întrebările.
In haine de drum, înarmat până'n dinţi, ispravnicul le răspundea cu un aer misterios şi neliniştit.
— Unde ai fost,Masa? — o întrebă Chirila Petrovici—
— Nu cumva l-ai văzut pe monsieur Desforges? Masa abia putu să-i răspundă că nu-l văzuse.
— Inchipuieşte-ţi, — urmă Chirila Petrovici, — că a venit ispravnicul să-l prindă şi mă asigură că ar fi însuşi Dubrovschi.
— Luminăţia ta, — spuse respectuos ispravnicul, — după toate semnele, aşa e!
377
— Ei, frate, — îl întrerupse Chirila Petrovici, — du-te... ştii tu unde, cu toate semnele tale! Nu-ţi dau franţuzul, până nu lămuresc eu totul, singur! Cum te poţi încrede în vorbele unui fricos, ale unui mincinos ca Anton Pafnutici? A visat că dascălul a voit să-l jefuiască. Dece nu mi-a spus niciun cuvânt chiar în dimineaţa aceea?
— Franţuzul l-a băgat în sperieţi, luminăţia ta, şi l-a pus să jure că nu va destăinui nimic.
— Minciuni, — spuse Chirila Petrovici, — scot eu îndată totul la lumină. Dar uhde-i dascălul? — întrebă el o slugă care tocmai intra.
— Nu-i de găsit nicăieri, — i se răspunse.
— Căutaţi-l! — strigă Troecurov, cu un început de îndoială. — Ia arată-mi semnele mult lăudate, — se îndreptă el către ispravnic, şi acesta îi înmâna, repede, hârtia.
— Hm, hm, 23 de ani... statură mijlocie, faţa curată, barba rade, ochi căprui... aşa-i... dar asta nu dovedeşte încă nimic. Ei, ce se aude cu dascălul?
— Nu-i de găsit, — i se răspunse din nou. Chirila Petrovici începu să so îngrijoreze. Măria Chirilovna era mai mult moartă decât vie.
— Ce palidă eşti, Masa, — îi spuse tatăl ei, — te-ai speriat?
— Nu, tăticule, mă doare capul.
— Du-te la tine în odaie, Masa, şi nu te nelinişti.
Ea îi sărută mâna şi se retrase degrabă în iatac, unde se aruncă pe pat şi izbucni în hohote de plâns. Veniră în grabă slujnicele, o dezbrăcară şi cu greu o potoliră, cu apă rece şi cu tot felul de săruri, apoi o culcară; curând după aceea, ea căzu într'un somn adânc.
Intre timp, franţuzul nu era de găsit nicăieri. Cliirila Petrovici se plimba prin salon, fluierând mânios: „Răsuna-va tunetul victoriei", musafirii şopteau între ei; ispravnicul rămăsese de ruşine, căci franţuzul izbutise să fugă, înştiinţat pesemne din vreme. Dar cum? Şi de cine? Totul era învăluit în taină.
575
Se făcuseră ceasurile 11 şi nimeni nu se gândea la somn. In cele din urmă, Chirila Petrovici se îndreptă supărat către ispravnic:
— Ei, ce mai stai? Nu cumva ai de gând să rămâi aici până în zori? Casa mea nu-i han! Şi nu cu dibăcia ta poate fi prins un Dubrovschi, dacă o fi chiar Dubrovschi... Du-te acasă, şi altădată să fii mai isteţ. Dar şi pentru voi e timpul să plecaţi, — le spuse el musafirilor. — Porunciţi să înhame, iar eu mă

duc la culcare!
In chipul acesta puţin cuviincios se despărţi Troecurov de oaspeţi.

CAPITOLUL XIII

Se mai scurse câtăva vreme fără întâmplări deosebite. Dar la începutul verii următoare, se iviră multe schimbări în sânul familiei lui Chirila Petrovici.
La o depărtare de 30 de verste, se afla bogata moşie a prinţului Vereischi. Multă vreme, acesta hălăduiso prin ţări străine, lăsându-şi toate avuţiile în grija unui maior în retragere şi între Pocrovscoe şi Arbatovo nu se înfiripase nicio legătură. Către sfârşitul lunii Mai, prinţul se înapoie din străinătate şi so opri la moşia pe care n'o văzuse niciodată până atunci. Obişnuit cu petrecerile, nu suferea singurătatea şi a treia zi, se şi pofti la masă la Troecurov, pe care-l cunoscuse mai demult.
Prinţul avea aproape 50 de ani, dar părea mult mai bătrân. Necumpătarea îi zdruncinase sănătatea, punând asupră-i o pecete neîndurată. Avea, totuşi, o înfăţişare plăcută şi purtări atrăgătoare de om de lume, mai ales faţă de femei. Simţea o poftă nesăţioasă de petreceri şi mereu se plictisea. Chirila Petrovici fu nespus de încântat de venirea lui, socotind-o drept cinste din pârlea unui om umblat prin lume. Potrivit obiceiului, îl pofti să-i vadă aşezările şi-l duse în ograda câinilor. Prinţul aproape că se înnăbuşi de duhoarea copoilor şi se grăbi să iasă, ţinându-şi la nas batista parfumată. Nu-i plăcu nici străvechea

grădină cu tei tunşi, nici iazul pătrat, nici aleile drepte — îl încântau mai degrabă parcurile englezeşti şi aşa numita „natură"—totuşi, spuse cuvinte de laudă şi preţuire. 0 slugă vesti că masa era gata. Se îndreptară spre casă. Prinţul şchiopăta, ostenit de plimbare. începea să-i pară rău că venise.
Măria Chirilovna îi întâmpină în salon şi bătrânul curtezan fu uimit de frumuseţea ei. Troecurov îşi aşeză oaspetele lângă ea. însufleţit de vecinătatea ei, prinţul se înveseli şi izbuti de câteva ori să-i atragă luarea aminte prin povestiri pline de vioiciune. După masă, Chirila Petrovici îl pofti la o plimbare călare, dar prinţul ceru iertare, arătând cizmele de catifea şi glumind pe seama podagrei; primi cu plăcere o plimbare cu trăsura, ca să nu se despartă de drăgălaşa vecină. Se înhămară caii. Urcară în trăsură tustrei: Troecurov, prinţul şi frumoasa fată; o porniră. Convorbirea nu încetă o clipă. Măria Chirilovna asculta cu plăcere cuvintele măgulitoare şi vesele ale omului de lume, când, deodată, acesta văzu o clădire arsă; se'ntoarse spre Chirila Petrovici şi-l întrebă dacă era tot a lui. Chirila Petrovici so încruntă; amintirile conacului dat pârjolului îi erau neplăcute. Răspunse că pământul era acum al lui, dar că mai înainte fusese al lui Dubrovschi.
— Al lui Dubrovschi? — întrebă Vcreischi. —Cum e cu putinţă, al tâlharului acestuia vestit?
— Al tatălui său, — răspunse Troecurov, — al tatălui său, care dealtfel era şi ol un tâlhar în felul lui.
— Şi unde so află acum Rinaldo al nostru? Mai trăieşte? A fost prins?
— Trăieşte, e slobod şi atâta vreme cât ispravnicii noştri vor fi mână în mână cu tâlharii, nici n'au să-l prindă. Dar, pentru că veni vorba, mi se pare, prin-ţule, că Dubrovschi a fost şi pe la tine, la Arbatovo?
— Da, anul trecut, pe cât se pare, a dat foc sau a prădat ceva... Nu crezi, Măria Chirilovna, că ar fi foarte interesant să cunoşti mai îndeaproape un erou atât de romantic?
— Ce să mai creadă, — se amestecă Troecurov, — îl şi cunoaşte! Trei săptămâni de-a-rândul i-a dat

lecţii de muzica, dar, slavă domnului, ira luat nimic în schimb.
Şi Chirila Petrovici începu să povestească păţania cu dascălul franţuz. Măria Chirilovna sta ca pe ghimpi. Vereischi ascultă cu o deosebită luare aminte, găsi totul foarte ciudat, şi schimbă vorba.
La înapoiere, porunci să i se tragă caleaşca la scară şi plecă îndată după ceai, fără a mai ţine scama de stăruinţele lui Chirila Petrovici de a rămâne peste noapte. După ce-şi luă rămas bun, îl pofti pe Chirila Petrovici să vină la el, cu Măria Chirilovna, şi mândrul Troecurov primi, căci îl socotea oarecum egal dacă ţinea seama de titlul lui de prinţ, de cele două decoraţii înalte şi de cele trei mii de suflete de pe moşia strămoşească.
Peste două zile, Chirila Potrovici se duse cu fata lui la prinţul Vereischi. Cum se apropie de Arbatovo, nu putu să nu admire izbele vesele şi curate ale ţăranilor şi conacul din piatră, clădit în chip de castel englezesc. In faţa casei, se aşternea o pajişte verde, pe care păşteau vaci elveţiene, în sunet de tălăngi. Un parc întins înconjura casa din toate părţile.
Gazda îi întâmpină la intrare şi oferi braţul preafrumoasei fete. Păşiră într'o sală minunată, unde îi aştepta masa pusă, cu trei tacâmuri.
Prinţul îşi duse musafirii la fereastra de unde se deschidea o privelişte fermecătoare. Po sub ferestre,

Volga curgea purtând bărci încărcate, cu pânzele desfăcute, şi pe alocuri pluteau luntri de pescari, poreclite atât de expresiv „pierzătoarele de suflete". Dincolo de fluviu so desfăşurau dealuri şi câmpii şi câteva sate, care înviorau priveliştea.
Priviră apoi galeria de tablouri cumpărate de prin ţări străine. Prinţul îi lămurea Măriei Chirilovna cuprinsul lor şi îi spunea povestea pictorilor, arătân-du-le însuşirile şi cusururile. Vorbea despre tablouri nu în cuvinte ticluite, ca un cunoscător pedant, ci cu dragoste şi avânt. Măria Chirilovna îl asculta cu plăcere.
Se aşezară la masă. Troecurov cinsti vinurile gazdei şi iscusinţa bucătarului, iar Măria Chirilovna se simţea

la largul ei şi vorbea fără nicio sfială cu acest om pe care-l vedea atunci pentru a doua oară în viaţă.
După masă, gazda îşi pofti musafirii în grădină. Luară cafeaua în chioşc, la marginea uni lac întins, presărat cu ostroave.
Deodată se auzi o muzică puternică şi o luntre cu şase vâsle trase la mal, în faţa chioşcului. Porniră pe lac, în jurul ostroavelor, coborînd pe unele din ele; într'unul găsiră o statuie de marmoră, într'altul o peşteră singuratică, în al treilea o piatră cu o ciudată însemnare, care stârni curiozitatea copilărească a Măriei Chirilovna, nemulţumită de răspunsurile cuviincioase, dar ocolite ale prinţului.
Vremea trecu pe nesimţite şi începu să se însereze. Sub cuvânt că se lăsase răcoarea şi umezeala, prinţul grăbi întoarcerea acasă, unde îi aştepta samovarul. O rugă pe Măria Chirilovna să facă pe gazda, în casa unui holtei bătrân. Ea turnă ceaiul, ascultând istorisirile fără de sfârşit ale îndatoritorului povestitor. Deodată, se auzi o detunătură şi o rachetă lumină văzduhul.
Prinţul aduse Măriei Chirilovna un şal, poftind-o pe balcon, împreună cu Troecurov. In faţa casei, prin întuneric, văpăi colorate se aprinseră, se înălţară, rotindu-se în spice, în mănunchiuri, în jocuri de apă, şi căzură ca o ploaie de stele, stingându-se şi aprin-zându-so mereu.
Măria Chirilovna se bucura ca un copil. Prinţul Vereischi era fericit de încântarea ei, iar Troocurov se simţea foarte mulţumit, socotind că *tous Ies frais*[1]*)* erau doar dovezi de cinstire şi semne ale dorinţei de a-i fi pe plac.
Cina nu se arătă mai prejos decât prânzul. Musafirii se retraseră apoi în odăile pregătite, iar a doua zi de dimineaţă îşi **luară** rămas bun dela îndatoritoarea gazdă, făgăduindu-şi să se revadă cât de curând.
Toată osteneala (In limba franceză). (N. trad.) *382*

CAPITOLUL XIV

Măria Chirilovna lucra la gherghef în iatacul ei, la fereastra deschisă. Nu încâlcea firele ca iubita lui Conrad, care, în zăpăceala dragostei, brodase trandafirul cu verde. Sub ac, canavaua refăcea modelul fără greş, deşi gândurile ei nu urmăreau lucrul, ci zburau departe.
Deodată, o mână se întinse încet prin fereastră, lăsă un răvaş pe gherghef şi dispăru, înainte ca Măria Chirilovna să-şi fi putut veni în fire. In aceeaş clipă, o slugă intră, poftind-o la Chirila Petrovici. Ascunse înfiorată răvaşul în sân şi se grăbi să se ducă la tatăl ei în birou.
Chirila Petrovici nu ora singur. Mai era de faţă şi prinţul Vereischi. Când intră Măria Chirilovna acesta se ridică fără o vorbă şi o salută cu o neobişnuită tulburare.
— Apropie-te, Masa, — spuse Chirila Petrovici, — am să-ţi dau o veste care, după cât nădăjduiesc, o să te bucure. Iată-ţi logodnicul! Prinţul ţi-a cerut mâna!
Masa înmărmuri şi o paloare de moarte i se aşternu pe faţă. Nu spuse nimic. Prinţul se apropie, îi luă mâna şi o întrebă, mişcat, dacă primeşte să-l facă fericit.
Masa nu răspunse.
— Primeşte, fără îndoială că primeşte, — se amestecă Troecurov, — dar ştii, aşa-s fetele, le vine greu să rostească vorba cea mare. Hai, sărutaţi-vă, copii, şi fiţi fericiţi!
Masa rămase nemişcată. Bătrânul prinţ îi sărută mâna şi, deodată, lacrimile înrourară ochii fetei prelingându-so apoi pe obrajii-i palizi. Prinţul se încruntă uşor.
— Du-te, du-te, du-te, şterge-ţi lacrimile şi întoar-ce-te veselă, — spuse Chirila Petrovici. — Toate fetele plâng la logodnă, — urmă el către Vereischi, — aşa e datina! Şi acum, să trecem la treabă şi să vorbim despre zestre.
Măria Chirilovna se grăbi să folosească îngăduinţa de a se retrage. Dădu fuga în ialac, se încuie şi plânse

amarnic, închipuindu-se soţia bătrânului prinţ, care-i păru dintr'odată respingător şi nesuferit... Căsătoria o înspăimântă ca o osândă la moarte... ca un mormânt!
— Nu, nu, — spunea într'una cu deznădejde, — mai bine mor, mai bine mă duc la mănăstire sau mă mărit cu Dubrovschi.
îşi aminti de răvaş şi se repezi cu nesaţ să-l citească, presimţind că venea dela el. Intr'adevăr, era scrisul lui şi nu cuprindea decât următoarele cuvinte:
„Astă seară la orele 10, în acelaş loc".

CAPITOLUL XV

Era o noapte liniştită de Iunie — strălucea luna, o adiere se ridica din când în când, un freamăt înfiora grădina.
Ca o nălucă uşoară se strecura prea frumoasa către locul întâlnirii. Nu se zărea nimic. Deodată, de după chioşc, îi ieşi înainte Dubrovschi.
— Ştiu tot, — şopti el cu glas înnăbuşit şi trist. — Aminteşte-ţi de ceeace mi-ai făgăduit.
— Vrei să-mi dai sprijin şi ocrotire, — îi spuse Masa,—nu te supăra însă, darmi-i frică. Incefelvrei să mă ajuţi?
— Aş putea să te scap de omul pe care-l urăşti.
— Pentru numele lui dumnezeu! Nu te atinge de el, nu cuteza să-i faci vreun rău, dacă mă iubeşti! Nu vreau să fiu pricina unei nenoroci ri!
— N'o să-i fac nimic. Voinţa dumitale e sfântă pentru mine! Iţi datorează viaţa. In numele dumitale, nu se va săvârşi nicio nelegiuire. Chiar în mijlocul fărădelegilor mele, trebuie să rămâi neprihănită. Dar cum să te scap de noînduratul tău părinte?
— Mai am o nădejde. Voi încerca să-l înduplec prin lacrimile şi disperarea mea. E îndărătnic, dar mă iubeşte cu adevărat.
— In zadar nădăjduieşti. Nu va vedea în lacrimi decât obişnuita sfiiciune şi dezgustul fetelor care nu se mărită din dragoste, ci din interes. Să nu te mire dacă şi-a pus în gând să te fericească, în ciuda voinţei dumi-

tale, şi te va duce cu sila în faţa altarului, încredin-ţându-ţi pe veci ursita unui soţ bătrân!
— Dacă va fi aşa, atunci vino şi mă ia! Iţi voi fi soţie!
Dubrovschi tresări. Pe faţa lui palidă se aşternu o roşaţă, apoi păli din nou. Tăcu îndelung, cu fruntea plecată.
— Adună-ţi toate puterile sufletului, roagă-l pe tatăl dumitale, aruncă-i-te la picioare, înfăţişează-i toată grozăvia ce te aşteaptă, toată tinereţea ofilită în preajma unui bătrân ofilit şi desfrânat! Hotărăş-te-te la o cumplită înfruntare şi spune-i că, dacă nu se înduplecă, vei găsi o înfricoşătoare ocrotire, arata-i că bogăţia nu-ţi poate da nicio clipă de fericire, că doar sărăcia se poate mângâia cu belşugul, şi numai pentru scurt timp! Nu-i da pace, nu te speria de mânia lui, de ameninţări, **cât** mai e o licărire de nădejde. Şi dacă nu se va găsi altă cale...
Dubrovschi îşi ascunse faţa în mâini; părea că se înnăbuşe. Masa plângea.
— Sărmana, sărmana mea ursită! — oftă el amar. — Mi-aş da toată viaţa pentru dumneata — era o încântare pentru mine să te zăresc doar din depărtare, să-ţi ating numai mâna. Şi când aş putea să te strâng la p i ptu-mi clocotind şi să-ţi spun: „îngerul meu, st murim împreună"! sunt silit, sărmanul de mine, să fug de fericire, s'o îndepărtez de mine din toate pvterilel Nu îndrăznesc să-ţi cad la picioare, să m'ilţumesc cerului pentru atâta nemeritată şi neînţeleasă răsplată! O! Cum ar trebui să-l urăsc pe acela... Dar simt că acum în inima mea nu mai e loc pentru ură!
Ii prinse mijlocul mlădios şi o atrase la pieptul lui. Ea îşi rezemă încrezătoare capul de umărul tânărului tâlhar. Şi amândoi rămaseră aşa tăcuţi.
Vremea zbura.
— E târziu, — spuse în cele din urma Masa. Dubrovschi se trezi ca din vis. Ii luă mâna şi puse în deget un inel.
— Dacă te hotărăşti să mă chemi, pune inelul în scorbura acestui stejar. Voi şti ce am de făcut!
Ii sărută mâna şi dispăru printre arbori.

CAPITOLUL XVI

Cererea în căsătorie a prinţului Vereischi nu mai era o taină pentru vecini; Chirila Petrovici primea felicitări, se făceau pregătiri de nuntă. Masa nu se grăbea să-şi dea hotărîrea în vileag. Intre timp, era

neîndatoritoare şi rece cu vârstnicul logodnic. Insă prinţul nu se sinchisea. Nu-i cerea dragostea, ci se mulţumea cu învoirea ei tăcută.
Dar vremea trecea. Masa se hotărî, în sfârşit, să întreprindă ceva şi scrise un răvaş prinţului, încercând să-i trezească mărinimia. Ii mărturisi, fără, că nu avea nicio înclinare pentru el şi-l rugă fierbinte să renunţe la mâna ei şi s'o ocrotească împotriva asupririi părinteşti. Strecură, pe furiş, răvaşul, prinţului Vereischi, care-l citi deîndată ce rămase singur şi nu fu câtuşi de puţin mişcat de sinceritatea logodnicei. Dimpotrivă, îşi dădu seama că nunta trebuia neapărat grăbită şi se văzu nevoit să arate răvaşul şi viitorului socru.
Chirila Petrovici se mânie grozav şi prinţul abia-l putu opri să nu arate Masei că ştie de scrisoare. Chirila Petrovici făgădui să nu-i vorbească nimic, dar, ne-vrând să piardă vremea, hotărî nunta pentru a doua zi. Prinţul găsi măsura foarte cuminte, se duse la ea şi îi spuse că răvaşul îl mâhnise adânc, dar că nădăjduia să-i câştige cu timpul dragostea, că nu putea suferi gândul s 'o piardă, ceeace ar fi însemnat osândă de moarte pentru el. Ii sărută apoi mâna, cuviincios, şi plecă fără să-i spună o vorbă despre hotărîrea lui Chirila Petrovici.
Dar n'apucă să iasă bine prinţul pe poartă, că Troe-curov se şi duse la Măria Chirilovna şi-i porunci să fie gata pentru a doua zi. Turburată însă de întrevederea cu prinţul Vereischi, ea izbucni în plâns şi se aruncă la picioarele tatălui.
— Tăticule, — strigă cu un glas jalnic, — tăticule, nu mă da pierzării! Nu-l iubesc! Nu vreau să-i fiu soţie!
— Ce înseamnă asta?! — se răsti mânios Chirila Petrovici. — Până azi ai tăcut şi te-ai învoit, şi

acum, când totul e hotălît, ţi se năzare să faci mofturi şi să te împotriveşti? N'o face pe nebuna cu mine, că nu-ţi merge!
— Nu mă da pierzării, — spunea sărmana Masa; — dece mă goneşti de lângă dumneata şi mă arunci în braţele unui bărbat pe care nu-l iubesc? Oare ţi s'a urît cu mine? Vreau să rămân mai departe lângă dumneata. Tăticule, o să-ţi vină greu fără mine, cu atât mai greu cu cât o să mă ştii nefericită; tăticule, nu mă sili, nu vreau să mă mărit...
Chirila Petrovici fu mişcat, dar îşi ascunse turbura-rea şi o respinse cu asprime:
— Toate-s prostii, mă auzi?! Ştiu eu mai bine decât tine ce-ţi trebuie pentru a fi fericită! Lacrimile nu-ţi ajută la nimic, poimâine e nunta.
— Poimâine! — strigă Masa. — Doamne, dumnezeule! Nu, nu se poate, asta nu se va întâmpla! Ascultă, tăticule, dacă eşti hotărît să mă dai pierzării, atunci îmi voi găsi un ocrotitor la care nici nu te gândeşti, vei vedea şi te vei îngrozi la ce m'ai împins...
— Ce?... Cum?! Ameninţări?— se răsti Troecu-rov. — Mă ameninţi? Ce obrăznicie! Iţi dai oare seama că te pot pedepsi cum nici nu-ţi trece prin minte? Cutezi să mă sperii cu ocrotitorul tău? Ia'n să vedem cine ţi-i ocrotitorul...
— Vladimir Dubrovschi, —răspunse Masa deznădăjduită.
Chirila Petrovici gândi că fata şi-a pierdut minţile şi o privi uluit.
— Bine, — îi spuse după o clipă de tăcere, — n'ai decât să aştepţi pe cine vrei, să te izbăvească. Deocamdată vei rămâne în iatac — n'ai să ieşi de aici până la nuntă!
Cu aceste cuvinte ieşi, încuind uşa.
Mult a mai plâns sărmana fată, gândindu-se la tot ce o aştepta; îşi uşurase însă sufletul, după vijelioasa înfruntare, şi era acum în stare să cugete mai liniştit la soarta ei şi la ce urma să facă. Trebuia, mai presus de toate, să scape de nesuferita căsătorie! Pe lângă trista ursită ce-i fusese hărăzită, a fi nevasta unui tâlhar i se părea un rai! Se uită la inelul dat de Du-

r

brovschi. O cuprinse o dorinţă arzătoare de a-l mai întâlni odată, ca să se sfătuiască îndelung cu el, înainte de clipa hotărîtoaro!
Inima îi spunea că-l va găsi pe Dubrovschi în grădină, după chioşc; plănui să-l aştepte acolo, cum se va lăsa întunericul.

Cobora amurgul. Masa era gata — dar găsi uşa încuiată. Slujnica îi răspunse de după uşă că tatăl ei poruncise să nu i se dea drumul. Aşadar, era ţinută sub zăvor!
Jignită adânc, se aşeză la fereastră, unde rămase până târziu în noapte, fără să se dezbrace, cu privirile aţintite asupra cerului întunecat. Aţipi în zori; somnul îi fu chinuit de vedenii triste, dar razele răsăritului o treziră.

CAPITOLUL XVII

Cum se deşteptă, văzu toată grozăvia stării ei. Când sună, veni slujnica şi-i spuse că tatăl ei plecase la Arbatovo şi se înapoiase noaptea târziu, dând aspre porunci să nu i se dea drumul din iatac, să fie păzită, pentruca să nu-i poată vorbi nimeni; îi mai spuse că nu prea se vedeau pregătiri de nuntă; doar popa primise poruncă să nu părăsească satul, sub niciun cuvânt. După ce-i dădu aceste ştiri, slujnica o părăsi şi încuie uşa din nou.
Aceste veşti o scoaseră din sărite pe tânăra prizonieră; îi ardea fruntea, îi clocotea sângele. Se hotărî să-i dea de şiire lui Dubrovschi şi se gândea cum ar putea pune inelul în scorbura stejarului.
In clipa aceea, o pietricică păli fereastra, şi geamul zăngăni. Măria Chirilovna se uită afară şi-l zări pe micul Saşa, făcându-i semne pe ascuns. Se bucură, ştiind cât o iubea. Deschise fereastra.
— Bună ziua, Saşa, — dece m'ai chemat?
— Surioară, am venit să văd ce faci, poate îţi trebuie ceva. Tăticul e supărat şi a poruncit slugilor să nu-ţi dea ascultare, dar mie poţi să-mi ceri ce vrei, eu fac pentru tine orice.

— Iţi mulţumesc, dragul meu Saşciica; ascultă: ştii stejarul cel bătrân cu scorbură, de lângă chioşc?
— II ştiu, surioară!
— Atunci, dacă mă iubeşti, dă fuga până acolo şi pune inelul ăsta în scorbură, dar ia seama să nu te vadă nimeni.
Spunând astfel, îi aruncă inelul şi închise fereastra. Băiatul îl ridică, alergă într'un suflet, şi, în câteva clipe, ajunse la stejar. Se opri gâfâind, se uită în toate părţile, şi vârî inelul în scorbură. Tocmai voia să se ducă s 'o înştiinţeze pe Măria Chirilovna că-şi îndeplinise treaba cu bine, când deodată văzu că de după chioşc iese un băiat roşcat, în zdrenţe, şi se repede la stejar să bage mâna în scorbură. Saşa sări asupra lui, mai sprinten ca veveriţa, **şi-l** apucă cu amândouă mâinile.
— Ce cauţi aici?
— Nu-i treaba ta, — îi răspunse băiatul, încercând să scape de strânsoare.
— Lasă inelul, iepure roşcat, sau îţi arăt eu ţie! — strigă Saşa.
In loc de răspuns, celălalt îl lovi cu pumnul în obraz, dar Saşa nu-i dădu drumul şi începu să zbiere cât îl ţinea gura:
— Hoţii, hoţii! Săriţi, ajutor!
Băieţandrul se străduia să scape. Părea cu vreo doi ani mai în vârstă şi era mai voinic, dar Saşa era mai sprinten. Se luptară un timp şi roşcovanul îl birui. II doborî pe Saşa la pământ şi-l apucă de grumaz. Dar, în clipa aceea, o mână vânjoasă îl prinse de chica roşie şi ţepoasă: Stepau grădinarul îl ridică în aer, la o jumătate de arşin:
— Hei, fiară roşcată, — cum de te încumeţi să-l baţi pe micul nostru boier?
Saşa izbuti să se ridice şi să-şi vină în fire.
— M'ai apucat de subţiori, deaceea m'ai doborît. Dă-mi înapoi inelul şi cară-te!
[1] — Vezi să nu ţi-l dau! — îi răspunse roşcovanul; se răsuci în loc, îşi desprinse chica din mâna lui Stepan şi o rupse la fugă, dar Saşa îl ajunse, îl îmbrânci şi acela căzu cât era de lung. Grădinarul îl prinse din nou şi-l legă cu brâul. ;

— Dă-mi inelul! — strigă Saşa.
— Stai puţin, boierule, — grăi Stepan, — trebuie să-l ducem la logofăt **să-l** cerceteze.
Şi astfel, grădinarul îl împinse în curtea boierească. Saşa îl însoţea, privindu-şi cu îngrijorare pantalonii rupţi şi înverziţi de iarbă.
Deodată, tustrei se pomeniră în faţa lui Chirila Petrovici, care tocmai era în drum spre grajduri.
— Ce-i cu băiatul ăsta? — îl întrebă pe Stepan. Grădinarul îi istorisi cele petrecute în câteva cuvinte. Chirila Petrovici îl ascultă cu luare aminte.
— Dece te-ai hârjonit cu el, mă ştrengarule? — îl dojeni pe Saşa.
— A furat inelul din scorbură, tăticule, porunce-şte-i să mi-l dea înapoi!

— Ce inel şi din ce scorbură?
— Măria Chirilovna mi-a... inelul...
Saşa se încurcă, se fâstâci. Chirila Petrovici se încruntă şi spuse, clătinând din cap:
— E amestecată aici şi Măria Chirilovna! Să spui tot sau te bat cu nuiaua de te snopesc!
— Zău, tăticule... eu, tăticule... Măria Chirilovna nu mi-a cerut nimic...
— Ia' du-te, Stepane, şi taie-mi o nuia proaspătă de mesteacăn!
— Stai, tăticule, îţi spun tot! Cum alergam azi prin curte, Măria Chirilovna a deschis fereastra şi eu m'am apropiat... Surioara a scăpat fără să vrea inelul, iar eu l-am ascuns în scorbură... şi... şi... acest roşcat a vrut să-l fure!
— L-a scăpat fără să vrea şi tu te-ai dus să-l ascunzi. Adu-mi nuiaua, Stepane!
— Tăticule, stai că spun tot! Surioara Măria Chirilovna m'a rugat să dau fuga până la stejar şi să pun inelul în scorbură; eu am alergat şi l-am pus... şi băiatul acesta rău...
Chirila Petrovici se întoarse ameninţător către băiatul cel rău şi-l întrebă:
— Al cui eşti?
— Sunt din curtea boierilor Dubrovschi! Chirila Petrovici se întunecă la faţă.
390
— Prea bine, văd că nu mă recunoşti drept stăpân. Dar ce căutai în grădina mea?
— Furam zmeură, — mărturisi băiatul, liniştit, cu nepăsare.
— Aha, aşa stăpân, aşa slugă, cum e popa aşa şi prohodul. Dar ce, la mine creşte zmeură pe stejari?
Băiatul nu răspunse nimic.
— Tăticule, porunceşte-i să-mi dea inelul!
— Taci, Alexandre! Nu uita că mai am o socoteală cu tine. Du-te în odaia ta! Iar tu, ştrengarule, pari destul de isteţ! Dă inelul şi şterge-o acasă!
Băiatul deschise pumnii, arătând că n'are în ei nimic.
— Dacă mărturiseşti totul, scapi de bătaie şi-ţi mai dau şi un ban pentru nuci. Dacă nu, o păţeşti! Hai!
Băiatul nu scoase nicio vorbă; îşi ţinea capul plecat, luând un aer de prostănac.
— Bine! — rosti Chirila Petrovici, — zăvoriţi-l undeva şi fiţi cu ochii pe el, să nu scape, că vă jupoi pe toţi!
Stepan îl duse în hulubărie, unde-l încuie, dându-l în paza bătrânei găinăriţe Agafia.
— Trimiteţi îndată la oraş după ispravnic, — porunci Chirila Petrovici, urmărindu-l pe băiat cu privirea; dar cât se poate de repede!
«Nu încape nicio îndoială, gândea el, după aceea, plimbându-se prin odaie şi fluierând „Tunetul Victoriei": a păstrat legătura cu blestematul de Dubrovschi! Oare să-l fi chemat în ajutor? Se prea poate să-i fi dat în sfârşit de urmă şi acum nu va mai scăpa! Trebuie neapărat să folosim întâmplarea asta numaidecât! S'aud zurgălăii! Slavă domnului, vine ispravnicul!»
— Hai, aduceţi-mi-l aici pe băieţandrul prins! Intre timp, teleaga era în curte şi cunoscutul nostru, ispravnicul, intră în casă plin de praf.
— Veşti bune! — îi spuse Chirila Petrovici. — L-am prins pe Dubrovschi!
— Slavă domnului, luminăţia ta, —răspunse ispravnicul cu vădită bucurie, — dar unde e?
— Adică nu chiar pe Dubrovschi, ci pe unul din ceata lui. II aduc îndată. Ne va ajuta să prindem căpetenia. Iată, l-au şi adus.
391
Ispravnicul, care aştepta să dea ochii cu un tâlhar fioros, fu uimit când văzu un băieţandru de vreo 13 ani, destul de firav la înfăţişare. Se **uită** nedumerit la Chirila Petrovici, aşteptând lămuriri. Acesta începu să-i istorisească cele întâmplate de dimineaţă, fără însă a pomeni de Măria Chirilovna.
Ispravnicul îl ascultă cu luare aminte, aruncându-şi mereu privirea asupra micului derbedeu, care făcea pe prostul şi sta nepăsător la tot ce se întâmpla.
— Ingăduiţi-mi să vă vorbesc între patru ochi, — spuse ispravnicul în cele din urmă.
Chirila Petrovici îl duse în altă odaie şi închise uşa în urma lor.
După o jumătate de oră, se întoarseră în sală, unde prizonierul aştepta să i se hotărească soarta.
— Boierul voia să te trimită la închisoare, la oraş, să te biciuiască şi să te surghiunească, dar am stăruit eu pentru tine şi l-am rugat să te ierte. Dezlegaţi-l!
Băiatul fu dezlegat.
— Mulţumeşte boierului!
Băiatul se apropie de Chirila Petrovici şi-i sărută mâna.

— Du-te acasă, — îi spuse Chirila Petrovici, —şi să nu te mai prind că **furi** zmeură prin scorburi!
Băieţandrul o zbughi afară, sări vesel de pe pridvor şi fără să se mai uite înapoi o luă la goană, prin mirişti, către Chisteniovca. Cum ajunse în sat, se opri lângă prima izbă, dărăpănată, şi bătu în geam. Fereastra se deschise şi se arătă o bătrână.
— Pâine, bunicuţo, — şopti băiatul, — de azi dimineaţă, n'am îmbucat nimic! Mor de foame!
— Tu eşti, Mitia? Pe unde mi te-ai plimbat, dră-cuşorule?
— Las' că ţi-oi spune eu mai târziu, bunicuţo, acum dă-mi o bucată de pâine, pentru numele lui dumnezeu!
— Hai, intră în casă!
— N'am timp, bunicuţo, trebuie să mă maireped până într'un loc! Pâine, pentru numele lui dumezeu, pâine!
— Ce haimana, — mormăi bătrâna, — hai, na-ţi o bucată! — Şi îi întinse prin fereastră o bucată de pâine neagră.
392
Băiatul îmbucă lacom şi porni mai departe, mestecând din fugă.
Se însera. Mitia se furişă prin grădinile de zarzavaturi, printre lozniţe, către dumbrava Chisteniovca. Cum ajunse în faţa color doi brazi dela marginea pădurii, se opri, se uită în toate părţile şi scoase un şuier puternic şi întretăiat. Un şuierat uşor, prelung, îi răspunse, cineva ieşi dintre arbori şi se apropie de el.
CAPITOLUL XVIII
Chirila Petrovici măsura salonul în lung şi'n lat, fluierându-şi marşul mai tare ca oricând. Toata casa era în fierbere, slugile alergau, fetele se învârteau, în grajduri vizitiii pregăteau careta. Norodul se înghesuia în curte. In faţa oglinzii din iatac, o cucoană înconjurată de slujnice o îmbrăca pe Măria Chirilovna, care sta palidă şi nemişcată. Capul i se pleca, îngreunat de nestemate; tresărea uşor de câte ori o înţepa o mână neîndemânatică, dar tăcea, uitându-se buimacă în oglindă.
— Mai aveţi mult? — se auzi glasul lui Chirila Petrovici în uşă.
— Numai o clipă, — răspunse cucoana. — Măria Chirilovna, ridicaţi-vă, priviţi-vă, e totul bine?
Măria Chirilovna se sculă şi nu răspunse nimic. Se deschise uşa.
— Mireasa e gata, — spuse cucoana către Chirila Petrovici. — Porunciţi să tragă careta!
— Doamne ajută! — spuse Chirila Petrovici **luând** icoana de pe masă. — Vino aici, Masa, să te binecuvântez! — urmă el cu glas mişcat.
Biata fată i se aruncă la picioare, plângând.
— Tăticule, tăticule... — îngână ea printre lacrimi, apoi glasul i se stinse.
Chirila Petrovici se grăbi s'o blagoslovească. O ridicară apoi şi o duseră în caretă aproape pe sus. Alături de ea se aşeză naşa, cu una dintre slujnice. Porniră spre biserică. Mirele aştepta. Ieşi s'o întâmpine pe Măria Chirilovna şi fu uimit de paloarea şi de
393
faţa ei ciudată. Intrară împreună în biserica rece şi pustie; în urma lor, uşile se încuiară.
Preotul ieşi din altar şi slujba începu îndată. Măria Chirilovna nu vedea nimic, nu auzea nimic; o muncea un singur gând: îl aştepta pe Dubrovschi încă din zori. N'o părăsise nădejdea nicio clipă, iar când preotul îi puse întrebarea obişnuită, ea se înfiora şi îi veni rău, dar tot mai nădăjduia, tot mai aştepta. Preotul rosti cuvintele hotărîtoare, fără să-i mai ceară răspunsul.
Slujba se sfârşi. Ea simţi sărutul rece al soţului pe care nu-l iubea, auzi urările vesele ale celor de faţă şi tot nu-i venea să creadă că viaţa îi era încătuşată pe vecie şi că Dubrovschi nu-i sărise într'ajutor. Prinţul îi vorbi cu duioşie, dar ea nu pricepu nimic. Ieşiră din biserică. In pridvor, se înghesuiau ţăranii din Pocrovscoe. Ea îşi roti privirea asupra lor, apoi căzu din nou în aceeaşi toropeală.
Se urcară în caretă şi porniră spre Arbatovo. Chirila Petrovici o luase înainte, ca să-i întâmpine. Cum se văzu singur cu tânăra lui soţie, prinţul nu fu deloc stingherit de înfăţişarea ei rece. N'o plictisi, însă, cu întrebări mieroase sau cu mărturisiri caraghioase. Cuvintele îi erau simple şi nu cereau răspuns.
Făcură astfel vreo zece verste. Caii mergeau repede pe hârtoapele drumului de ţară şi careta cu arcuri englezeşti nu-i hurduca.
Deodată se auziră în urma lor fcropote de cai şi strigăte. Careta se opri. Fu înconjurată de o ceată înarmată şi un om mascat deschise uşa din partea unde se afla tânăra prinţesă; el glăsui:
— Coboară! Eşti liberă!
— Ce înseamnă asta? — strigă prinţul Vereischi, — cine eşti?

— E Dubrovschi, — spuse prinţesa.
Prinţul nu-şi pierdu cumpătul; scoase un pistol din buzunar şi trase asupra tâlharului mascat. Prinţesa dădu un ţipăt şi îşi ascunse faţa în mâini. Dubrovschi era rănit la umăr şi îi curgea sânge. Fără să piardă o clipă, prinţul scoase al doilea pistol, dar nu mai avu timp să tragă, căci uşa se deschise şi câteva braţe vân-
394
joase îl zmuciră afară din caretă şi îi zmulseră pistolul din mâini. Mai multe cuţite îi luciră deasupra capului.
— Nu-l atingeţi, —• strigă Dubrovschi, şi înfricoşătorii lui tovarăşi se dădură la o parte.
— Eşti liberă, — urmă Dubrovschi către palida prinţesă.
— Nu, — îi răspunse ea. — E prea târziu! Sunt măritată, sunt soţia prinţului Vereischi.
— Cum?! — strigă deznădăjduit Dubrovschi. — Nu se poate să fii soţia lui, ai fost silită, altfel n'ai fi primit niciodată...
— Am primit, am jurat, — rosti ea cu tărie. — Prinţul e soţul meu! Porunceşte să-i dea drumul şi lasă-mă cu el! Nu te-am înşelat! Te-am aşteptat până în cea din urmă clipă... dar acum, îţi spun căe prea târziu! Lasă-ne să ne vedem de drum!
Dubrovschi nu mai auzea nimic. Durerea pricinuită de rană şi puternicile frământări sufleteşti îl istoviră. Se prăbuşi lângă roţi. Tâlharii îl înconjurară. Mai avu timp să le spună câteva vorbe. II aşezară pe cal; doi îl susţineau, iar al treilea luă căpăstrul.
Astfel plecară cu toţii, părăsind careta în drum, lăsând oamenii legaţi şi caii deshămaţi, dar fără să fi jefuit, fără să fi vărsat o singură picătură de sânge, spre a răzbuna sângele căpeteniei.
CAPITOLUL XIX.
Intr'un luminiş îngust, dintr'un fund de codru, se ridica o mică cetăţuie, alcătuită dintr'un val, şi împrejmuită cu şanţ; înlăuntru, se aflau mai multe colibe şi bordeie.
O ceată de oameni, pe care după vestmintele pestriţe şi după arme, îi puteai recunoaşte uşor că sunt tâlhari, şedeau cu capul gol, în jurul unui ceaun şi mâncau.
Pe metereze, alături de un tun mic, un străjer veghea, sta cu picioarele încrucişate şi-şi peticea o anumită parte a hainelor. Mânuia acul cu dibăcie, ca un meşter croitor, şi se uita mereu în toate părţile. Deşi cana trecuse de mai multe ori din mână în mână, printre ei domnea o linişte ciudată. După ce tâlharii prânziră, se ridicară unul câte unul, se închinară şi se răspândiră care prin pădure, care prin colibe, sau se culcară să tragă un pui de somn, după obiceiul rusesc.
Străjerul îşi sfârşi treaba, îşi scutură haina cea veche, îşi privi cu mulţumire peticul, înfipse acul în mânecă, se aşeză călare pe tun şi începu să cânte, cât îl ţinea gura, un cântec străvechi şi trist:
Nu fremăta, dumbravă verde, mamă, Lasă să-mi depăn gândul greu şi-amar...
Uşa unei colibe se deschise şi în prag ieşi o bătrână dichisită cu scufiţă albă şi curat îmbrăcată.
— Ia mai taci, Stiopca, — îi strigă ea supărată, — boierul se odihneşte şi tu răcneşti cât te ţine gura. N'aveţi milă, **nici** ruşine.
— Iartă-mă, Egorovna, — o rugă Stiopca, —n'am să mai cânt, ca să se poată odihni stăpânul nostru şi să se lecuiască.
Bătrâna dispăru şi Stiopca porni să se plimbe pe val.
In coliba de unde ieşise bătrânica, zăcea Dubrovschi rănit, pe un pat de campanie, după un paravan. In faţă, pe o măsuţă, i se aflau pistoalele, iar sabia îi atârna la căpătâi. încăperea era împodobită cu covoare preţioase, iar într'un colţ se găsea o toaletă de argint cu oglindă. Dubrovschi avea în mână o carte deschisă, dar îşi ţinea pleoapele lăsate, şi bătrâna care-l privea din când în când de după paravan, nu putea şti dacă dormea sau era numai dus pe gânduri.
Deodată, Dubrovschi **tresări...** se dădea alarma prin cetăţuie. Stiopca îşi vârî capul pe fereastră:
— Taică Vladimir Andreevici, — strigă el, — ai noştri vestesc că ni s'a dat de urmă!
Dubrovschi sări din pat, îşi luă armele şi ieşi din colibă. Tâlharii se adunau în curte, cu zgomot. Când îl văzură pe Dubrovschi, amuţiră.
— Sunteţi toţi aci?
— Toţi, afară de străjerii
396
— Gata, la locurile voastre! —porunci Dubrovschi, şi toţi fugiră spre locurile rânduite.
Atunci, trei străjeri se apropiară de poartă în grabă. Dubrovschi le ieşi înainte.
— Ce-i?

— In pădure sunt soldaţi, ne împresoară. Dubrovschi porunci să se închidă porţile şi se duse să cerceteze tunul. Din pădure se auzi apropiindu-se zvon de glasuri. Tâlharii aşteptau, tăcuţi. Deodată, se iviră vreo trei-patru soldaţi, dar se retraseră numaidecât, vestindu-şi tovarăşii prin focuri de armă.
—Pregătiţi-vă de luptă! — porunci Dubrovschi.
Freamătul iscat în rândurile tâlharilor se potoli.
Curând se desluşi zgomotul oştirii, printre arbori luciră puşti şi se arătară vreo 150 de soldaţi, care se năpustiră răcnind asupra cetăţuii.
Dubrovschi aprinse fitilul tunului. Lovitura nimeri în plin, zdrobind capul unui soldat şi rănindu-i pe alţi doi. Printre năvălitori se iscă învălmăşeală, dar ofiţerul se năpusti înainte şi pătrunse în şanţ, urmat de soldaţi. Tâlharii trăgeau asupra lor cu puşti, cu pistoale şi se apărau cu topoarele împotriva celor ce încercau, întărâtaţi, să se caţere pe val. Vreo 20 de soldaţi căzură răniţi în şanţ. Se porni lupta piept la piept. Năvălitorii ajunseră pe val şi tâlharii începură să dea înapoi. Dar Dubrovschi se apropie de ofiţer, îi puse pistolul în piept şi trase. Acesta se prăbuşi cu faţa în jos. Câţiva soldaţi îl ridicară pe braţe şi îl duseră în pădure. Ceilalţi, lipsiţi de căpetenie, se opriră. Tâlharii, îmbărbătaţi, folosiră clipa de nehotă-rîre şi se năpustiră asupra lor, împingându-i în şanţ. Soldaţii o luară la f-ugă, iar tâlharii se repeziră cu răcnete în urmărirea lor. Izbânda era deplină.
Bizuindu-se pe risipirea vrăjmaşilor, Dubrovschi îşi opri oamenii, închise cetăţuia, porunci să fie adunaţi răniţii şi întări paza, neîngăduind nimănui să iasă.
Ultimele întâmplări puseră pe gânduri ocârmuirea asupra îndrăzneţelor isprăvi ale lui Dubrovschi. Iscodiră locul ascunzătorii şi trimiseră împotriva lui o poteră întărită, cu porunca de a-l aduce, viu sau mort.

Fură prinşi câţiva din ceata lui şi dela ei se află că Dubrovschi nu se mai găsea printre tâlhari.
La câteva zile după bătălie, îşi strânsese tovarăşii, făcându-le cunoscută hotărîrea de a-i părăsi pentru totdeauna, şi sfătuindu-i să-şi schimbe şi ei felul de viaţă.
— V'aţi îmbogăţit toţi pe lângă mine, fiecare dintre voi are zapise care îi îngăduie să ajungă, fără nicio teamă, în vreo gubernie îndepărtată, unde să-şi petreacă restul vieţii în tihnă, belşug şi muncă cinstită. Dar voi sunteţi nişte pungaşi şi mă tem că nu vă veţi lăsa de meserie.
După această cuvântare, îi părăsise, luându-l cu sine numai pe unul din ei. Nimeni nu ştia încotro s'a dus.
La început, mărturiile fură puse la îndoială, deoarece se ştia câtă credinţă îi purtau tâlharii şi se bănuia că, spunând aşa, ei încercau să-i înlesnească fuga.
Dar spusele au fost adeverite de urmări: vizitele groaznice, pârjolurile şi jafurile încetară. Drumurile deveniră iar sigure şi se află şi pe alte căi că Dubrovschi fugise peste hotare.
1832 — 1833
In româneşte de *Eusebiu Camilar*

DAMA DE PICĂ

Dama de pică înseamnă duşmănie ascunsă.
Cea mai modernă carte pentru ghicitul în cărţi.

1

Iar pe vremea urâtă
Deseori
Se-adunau
Tot mizau —
Fie-le cu ierUre!...—
Dela cincizeci la o sută
Lucru mare!
Berechet câştigau
Și într'una ei cu creta notau
Și-aşa pe vreme urâtă
Ispravă mare făceau.

Intr'o seară, la ofiţerul Narumov din garda călare era joc de cărţi. Noaptea lungă de iarnă se scursese pe nesimţite; la cinci dimineaţa, jucătorii se aşezară să mănânce. Cei care câştigaseră mâncau cu poftă; ceilalţi şedeau cu gândul aiurea, în faţa farfuriilor goale. Dar se servi şampanie, convorbirea se învioră şi toţi luară parte la ea.

— Tu ce-ai făcut, Surin? — întrebă gazda.
— Am pierdut, ca dcobicei. Trebuie să mărturisesc că n'am noroc... Joc mirandole, nu mă înfierbânt niciodată, nimic nu mă face să-mi pierd capul — şi totuşi nu reuşesc să câştig!
— Şi nu te-a ispitit niciodată? N'ai pontat niciodată pe cartea câştigătoare?... Ai o voinţă uimitoare.
— Ce să mai spui de Hermann! — spuse unul din oaspeţi, arătând spre un tânăr genist: — n'a luat cărţile în mână de când e, n'a tras niciodată vreun parol, şi cu toate acestea stă cu noi până la ora cinci dimineaţa şi se uită cum jucăm!
— Jocul mă atrage grozav, — răspunse Hermann, — dar nu-s în stare să sacrific strictul necesar numai cu nădejdea de a dobândi un prisos.
— Hermann e neamţ şi e chibzuit, asta e, — observă Tomschi. — Dar dacă pentru mine există un om de neînţeles, apoi asta e bunica mea, contesa Anna Fedotovna.
— Cum? Ce? — strigară oaspeţii. Tomschi urmă:
— Nu pot pricepe cum se face că bunica mea nu mizează!
— Dar, — spuse Narumov, — dece vă miră că o bătrână de optzeci de ani nu mizează?
— Va să zică dumneata nu ştii nimic despre ea?
— Nu, pe cinstea mea, nu ştiu nimic.
— O, atunci ascultă... Trebuie să ştiţi că acum vreo 60 de ani, bunica mea a fost la Paris şi se bixura de mare succes. Lumea alerga să vadă *la Venus Moscovite!* Richelieu îi făcea curte şi bunica mă încredinţează că el era gata-gata să se împuşte din pricina neînduplecării ei.
Pe vremea aceea, doamnele jucau faraon. Jucând odată la curte cu ducele de Orleans, bunica a pierdut o sumă foarte importantă pe cuvânt de onoare. Cum ajunse acasă, în timp ce-şi dezlipea aluniţele şi-şi desfăcea perniţele, îl anunţă pe bunic că a pierdut la cărţi, şi-i porunci să-i achite datoria.
După câte mi-aduc **aminte,** răposatul meu bunic era un fel de administrator al bunichii. Se temea de ea
400
ca de foc; totuşi când auzi despre pierderea aceea îngrozitoare, îşi ieşi din fire, aduse catastifele cu socoteli şi-i dovedi că în şase luni cheltuiseră o jumătate de milion, că la Paris nu au nici satul de lângă Moscova, nici cel de lângă Saratov; şi refuză categoric să plătească datoria. Bunica îi trase o palmă şi se culcă singură, în semn că se supărase pe el.
In ziua următoare, ea porunci să fie chemat soţul, nădăjduind că pedeapsa conjugală aplicată îşi va fi făcut efectul; dar îl găsi la fel de neînduplecat. Pentru prima oară în viaţă, ajunsese să aibă cu el discuţii şi explicaţii; voia să-l ruşineze, catadixind să-i lămurească că o datorie nu se asemănă cu alta şi că un prinţ **nu-i** tot una cu un căruţaş. Degeaba însă, bunicul nu-i mai dădea ascultare. Nu, şi gata! Şi bunica nu ştia ce să mai facă.
Cunoştea îndeaproape un om remarcabil. De bună-seamă că aţi auzit despre contele de Saint-Germain, despre care se povestesc atâtea lucruri uimitoare. Ştiţi cred, că el se dădea drept jidovul rătăcitor, cel care găsise elixirul vieţii, piatra filosofală şi altele. Lumea râdea de el ca de un şarlatan, iar Casanova, în „Memoriile" lui spunea că e spion. Cu tot misterul care-l înconjura, Saint-Germain avea o înfăţişare foarte onorabilă şi era foarte simpatic în societate. Bunică-mea îl mai iubeşte şi astăzi, şi se supără dacă i se vorbeşte de el nerespectuos. Ea ştia că Saint-Germain dispune de sume mari de bani. Se hotărî să recurgă la el. Ii scrise un bileţel, rugându-l să vină la ea numaidecât.
Ciudatul bătrân veni îndată şi o găsi foarte nenorocită. Ea îi descrise în cele mai negre culori barbaria soţului, şi. îi spuse că-şi pune întreaga speranţă în amabilitatea şi prietenia lui.
Saint-Germain rămase pe gânduri. „Aş putea să va pun la dispoziţie această sumă, însă ştiu că nu vă veţi găsi liniştea până când nu mi-o veţi înapoia, iar eu n'aş vrea să vă fac alte griji. Există un alt mijloc: vă puteţi recâştiga banii". „Dar, dragul meu conte, zise bunica, vă spun doar că nu mai avem bani deloc.",.Pentru asta nu e nevoie de bani, îi răspunse Saint-
26
401

Germain. Binevoiţi să-mi daţi ascultare." Apoi îi dezvălui o taină pentru care oricare din noi ar da foarte mult.
Tinerii jucători de venire şi mai atenţi. Tamschi îşi aprinse pipa, trase un fum şi urmă:
— In aceeaş seară, bunica se înfăţişă la Versailles, *au eu de la reine.[1])* Ducele de Orleans ţinea banca;

bunica se scuză că nu a adus datoria, invocând drept justificare o mică istorioară şi începu să mizeze contra lui. Alese trei cărţi şi le puse una după alta; toate trei câştigară dela primul tur şi bunica scăpă de toată datoria.
— O întâmplare, — spuse unul din oaspeţi.
— Basme, — adăugă Hermann.
— Poate că au fost cărţile măsluite? — interveni un al treilea.
— Nu cred, — răspunse grav Tomschi.
— Cum se poate! — spuse Narumov, — bunica ta ghiceşte trei cărţi la rând şi tu încă n'ai învăţat dela ea cabalistica asta?
— Pe dracu, — răspunse Tomschi. — A avut patru fii, printre care şi tatăl meu. Toţi patru erau jucători pătimaşi şi ea nu şi-a dezvăluit taina niciunuia, deşi nu le-ar fi stricat, după cum nu mi-ar fi stricat nici mie! Dar iată ce mi-a povestit unchiul meu, contele Ivan Jlici, dându-şi cuvântul de onoare că e adevărat. Răposatul Ceapliţchi, care a murit în mizerie după ce şi-a tocat milioanele, pierduse odată în tinereţe vreo trei sute de mii, jucând cu Zorici, după câte mi-aduc aminte. Era disperat. Bunicii mele, care dealtfel judeca foarte aspru poznele tinerilor, i se făcu milă de Ceapliţchi. Ii dădu trei cărţi, spu-nându-i să le pună una după alta, şi-i ceru cuvântul de onoare că după aceea nu va mai juca niciodată. Ceapliţchi se duse la învingătorul său şi se aşează la joc. Miză pe prima carte 50.000 şi câştigă; trase un parol, un pas-parol, şi se achită de datorie, ba mai rămase şi în câştig...
») La jocul de cărţi al reginei (In limba franceză.) (N. traci.)
402
— Ei, dar e timpul să ne culcăm; e şase fără un sfert.
Intr'adevăr, se lumina de ziuă. Tinerii îşi goliră paharele şi plecară pe la casele lor.

II

— II paraît que monsieur est deci-dement pour Ies suivantes.
— Que voulez-vous, madame? Elles sont plus fraîches![1])
Conversaţie de salon

Bătrâna contesă stătea în budoar, în faţa oglinzii. Era înconjurată de trei fete. Una din ele ţinea un borcănel cu farduri, alta o cutie cu ace de cap, a treia o scufie înaltă, cu panglici roşii ca focul. Contesa nu mai avea nicio veleitate de frumuseţe, care dealtfel se ofilise demult, însă îşi păstrase toate obiceiurile din tinereţe, respectând cu stricteţe moda celui de al optulea deceniu şi îmbrăcându-se tot atât de încet şi de tacticos, ca şi cu şaizeci de ani în urmă. La fereastră, lângă gherghef, stătea o domnişoară, pupila contesei.
— Bună ziua, *grand'maman,-)* — spuse intrând un tânăr ofiţer. — *Bonour, mademoiselle Lise.[3])*
Grand' maman, viu la dumneata cu o rugăminte.
— Despre ce e vorba, *Pauli*
— Ingăduie-mi să-ţi prezint pe unul din prietenii mei şi să-l aduc vineri la balul pe care-l dai.
— Adu-mi-l de-a-dreptul la bal. Cu ocazia asta, mi-l şi prezinţi. Ai fost la...
— Bineînţeles! A fost foarte plăcut; am dansat până la cinci dimineaţa. Eleţcaia era încântătoare!
i) — Se pare că domnul preferă cameristele.
— Ce să-i faci, coniţă? Sunt mai proaspete. (In limba franceză). (N. trad.)
•) Bunică (In limba franceză) (N. trad.)
[3]) Bună ziua, domnişoară Liza (In limba franceză.) (N. trad.)

403
— O, dragul meu! Ce-ai găsit la ea? S'o fi văzut po bunica ei, prinţesa Daria Petrovna!... *Â propos,* o fi îmbătrânit mult?
— Dacă a îmbătrânit? — răspunse Tomschi distrat. — A murit acum **vreo** şapte ani...
Domnişoara îşi ridică privirea şi-i făcu un semn. Tomschi îşi aminti că bătrânei contese i se ascundea moartea celor de-o vârstă cu ea, şi. îşi muşcă buzele. Dar contesa primi vestea cu multă indiferenţă, deşi pentru ea era ceva nou.
. — A murit şi eu nici ii'am ştiut. Am fost făcute în acelaş timp doamne de onoare; când ne-am prezentat, împărăteasa...
Şi contesa îi povesti nepotului pcnlru a suta oară întâmplarea.
— Ei, *Paul,* — spuse ea apoi. — Acum ajută-mi să mă ridic. Lizanca, unde mi-e tabachera?
Şi contesa trecu împreună cu fetele după paravan, pentru a-şi termina toaleta. Tomschi rămase cu domnişoara.

— Pe cine voiţi să prezentaţi? — întrebă încet Lizaveta Ivanovna.
— Pe Narumov. II cunoaşteţi?
— Nu. E militar sau civil?
— Militar.
— Genist?
— Nu, cavalerist. Dar dece aţi crezut că e genist? Domnişoara râse şi nu răspunse nimic.
— *Paul,* — strigă contesa de după paravan. — Trimite-mi un roman nou, însă te rog să nu fie din cele moderne.
— Cum asta, *grand'maman?*
— Vreau să spun, un roman în care eroul să nu-şi sugrume nici tatăl nici mama, şi în care să nu fie vorba de cadavre de înnecaţi. Mi-e grozav de frică de înnecaţi.
— Astfel de romane nu există în ziua de azi. Vrei poate unul rusesc?
— Există romane ruseşti?... Trimite-mi, dragă, trimite-mi. .
404

— Iartă-mă, *grand'maman,* mă grăbesc... Ierlaţi-mă, Lizavela Ivanovna! Dar dece aţi crezut că Narumov e genist?
Şi Tomschi ieşi din budoar. ..
Lizaveta Ivanovna rămase singură. Lăsă de o parte broderia şi începu să se uite pe fereastră. îndată, pe cealaltă parte a străzii, de după casa din colţ, se ivi un tânăr ofiţer. Obrajii fetei se îmbujorară. Se apucă din nou de lucru, plecându-şi capul până aproape de canava. In timpul acesta intră contesa, care sfârşise cu îmbrăcatul.
— Lizanca, porunceşte să pună caii Ia trăsură. Mergem să ne plimbăm.
Lizanca se ridică dela gherghef şi începu să-şi strângă lucrul.
— Ce e, măicuţă?! Ori eşti surdă?! — strigă contesa. •— Spune să pună mai repede caii la trăsură.
— îndată! —răspunse încet domnişoara. Şi dădu fuga în antreu. ':
In cameră intră un servitor, aducând cărţile trimise contesei de prinţul Pavel Alexandrovici.
— Rine! Mulţumeşte-i, — spuse contesa. — Lizanca, Lizanca! Unde fugi?
— Să mă îmbrac.
— Ai timp, măicuţă. Stai aici. Deschide primul volum. Citeşte tare...
Fata luă o carte şi-i cili câteva rânduri.
— Mai tare! Ce-i cu tine, fată dragă? Ţi-ai pierdut glasul?... Aşteaptă! Adu-mi scăunelul; mai aproape... Aşa!
Lizaveta Ivanovna îi mai citi două pagini. Contesa căscă.
— Lasă cartea! Ce prostii! Trimite-o înapoi prinţului Pavel şi spune-i că-i mulţumesc... Dar cu trăsura ce s'aude?
— Trăsura e gata, — răspunse Lizaveta Ivanovna, aruncând o privire în stradă.
— Cum, şi nu eşti încă îmbrăcată? Totdeauna trebuie să te aştept. E enervant, drăguţo!
Liza dădu fuga în camera ei. Nu traceră nici două minute şi contesa încep.u să sune cât o ţineau puterile.
405
Pe una din uşi intrară în goană cele trei fete, iar pe cealaltă, lacheul.
— Dece nu veniţi când vă chem? — rosti supărată contesa. — Spuneţi-i Lizavetei Ivanovna că o aştept.
In clipa aceea intră Lizaveta Ivanovna. Era îmbrăcată cu pardesiu, iar pe cap avea o pălărioară.
— In sfârşit! — spuse contesa. — Cum te-ai gătit! Pentruce? Pe cine vrei să cucereşti?... Cum e vremea?... Mi se pare că e vânt.
— Nicidecum, luminăţia voastră! Vremea e liniştită, — răspunse lacheul.
— întotdeauna vorbiţi aiurea! Deschideţi fereastra! N 'am spus eu? E vânt! Şi încă ce vânt rece! Să deshame! Lizanca, nu mai mergem. N'aveai dece să te găteşti.
„Asta mi-i viaţa!" gândi Lizaveta Ivanovna.
Intr'adevăr, Lizaveta Ivanovna era o fiinţă foarte nenorocită.,',Amară e pâinea la străin şi grele sunt treptele scării altuia" a spus Dante, şi cine, dacă nu sărmana pupilă a bătrânei contese putea cunoaşte mai bine amărăciunea de a fi la cheremul altuia? De bunăseamă contesa... nu era rea la suflet, dar era despotică, ca orice femeie răsfăţată, era zgârcită şi de un egoism rece, ca toţi oamenii bătrâni care au

iubit în zilele lor şi sunt străini de cele de azi. Lua parte la toate zaiafeturile maltei societăţi, se ţâra pe la baluri, unde se aşeza într'un colţ, sulemenită şi îmbrăcată după moda veche, ca un ornament grotesc şi nelipsit al sălii de bal; parcă supunându-se unui ritual, oaspeţii se apropiau cu plecăciuni adânci, iar după aceea nimeni nu se mai ocupa de ea. Primea la ea acasă tot oraşul, respecta o etichetă strictă şi nu recunoştea la chip pe nimeni. Servitorimea îmbuibată şi încărunţită în antreu şi în camerele slujnicelor făcea ce o tăia capul şi o fura care mai de care pe această bătrână cu un picior în groapă.
Li:zajxeţaIvanovna era martira casei. Ea turna ceaiul şi primea observaţii pentru zahărul consumat în plus; citea romane cu glas tare şi era vinovată de toate greşelile autorului; o însoţea pe contesă la plimbare şi era răspunzătoare de starea timpului şi a caldarâmului. Avea fixată o leafă, care nu i se plătea niciodată în întregime; asta

n'o împiedica pe contesă să-i pretindă să fie îmbrăcată la fel cu toată lumea, mai bine zis ca foarte puţini. In lume, juca rolul cel mai şters. Toţi o cunoşteau, dar nimeni nu o observa; la baluri, nu dansa decât atunci când nu era cine să facă *vis-â-vis-ul,*[1]*)* iar doamnele o luau de braţ ori de câte ori trebuiau să se ducă la toaletă să-şi aranjeze câte ceva la găteli. Era mândră, suferea mult din cauza situaţiei ei şi se uita împrejur, aşteptându-l plină de nerăbdare pe acela care avea s'o izbăvească; dar tinerii calculaţi şi înfumuraţi nu o socoteau demnă de atenţia lor, ou toate că era de o sută de ori mai drăguţă decât candidatele la măritiş îngâmfate şi reci, în jurul cărora roiau. De câte ori nu părăsea încetişor salonul luxos şi plictisitor şi se ducea să plângă în cămăruţa-i Sărăcăcioasă, unde se aflau nişte paravane tapetate, un scrin, o oglinjoară şi un pat vopsit, şi unde ardea slab o lumânare de seu într'un sfeşnic de aramă!
Odată — asta s'a întâmplat la două zile după seara descrisă la începutul acestei povestiri şi cu o săptămână înaintea scenei la care ne-am oprit — odată, Lizaveta Ivanovna sta la fereatră cu ghergheful şi, privind din întâmplare pe stradă, văzu un tânăr genist, stând nemişcat, cu ochii ţintă la fereastra ei. Ea lăsă capul în jos şi-şi văzu mai departe de lucrul de mână; când se uită iar în stradă, peste cinci minute, tânărul ofiţer se găsea în acelaş loc.
Neavând obiceiul să cocheteze cu ofiţerii care treceau pe stradă, ea nu se mai uită pe fereastră şi cusu aproape două ore, fără să-şi ridice capul. Se servi prânzul. Ea se ridică, începu să-şi strângă ghergheful şi, uitându-se iar pe stradă, din întâmplare, îl văzu din nou pe ofiţer. Lucrul i se păru destul de ciudat. După masă, veni iar la fereastră, stăpânită de nelinişte, dar ofiţerul nu mai era acolo — şi ea îl uită...
Cam la două zile după aceea, când ieşi cu contesa să se plimbe cu trăsura, îl văzu din nou. Era chiar lângă intrare, şi-şi ascundea faţa cu gulerul de biber. Pe sub pălărie nu i se vedeau decât ochii negri,scânteie-

[1]) Pereche, la contradans. (In limba franceză.) (N. trad.) *407*

toii. Lizaveta Ivanovna se sperie, fără să ştie dece, cuprinsă de o turburare nelămurită, şi se aşeză în trăsură.
Cum se înapoie acasă, alergă la fereastră şi văzu că ofiţerul se afla în acelaş loc, ţinându-şi ochii aţintiţi asupra ei; ea se îndepărtă, chinuită de curiozitate şi tulburată de un sentiment cu totul nou.
De atunci n'a trecut nicio zi fără ca tânărul să nu apară la o anumită oră sub ferestrele casei lor. Intre el şi ea se stabiliră un fel de raporturi fără grai. Cum sta la locul ei la lucru, îi simţea apropierea; îşi ridica ochii şi se uita la el tot mai lung şi mai lung în fiece zi. Tânărul părea a-i li recunoscător pentru asta: Ori de câte ori li se întâlneau privirile, ochii ei ageri, tinereşti, deosebeau o roşeaţă vie care-i acoperea obrajii palizi. Peste o sptămână, ea îi zâmbi...
Când Tomschi îi ceruse contesei permisiunea de a i-l prezenta pe prietenul său, inima bietei fete prinse să bată cu putere. Dar aflând că Narumov nu era genist, ci cavalerist, îi păru rău că, prin întrebarea-i îndrăzneaţă, îşi trădase taina faţă de uşuraticul Tomschi.
Hermann era fiul unui neamţ, care îi lăsase un mic capital. Fiind ferm convins de necesitatea de a-şi consolida independenţa, el nu se atingea nici măcar de dobânzi, şi trăia numai din soldă, nepermiţându-şi nici cea mai mică distracţie. Iii general, era ascuns şi ambiţios, şi camarazii lui aveau rar prilejul să-şi bată joc de exageratul lui spirit de economie. Avea pasiuni puternice şi o imaginaţie înflăcărată, dar tăria lui de caracter îl salvase de obişnuitele rătăciri ale tinereţii. Astfel, de pildă, având o fire de jucător, nu lua niciodată cărţile în mână, întrucât socotea că situaţia lui materială nu-i permitea (cum spunea el) „să sacrifice strictul necesar numai cu nădejdea de a dobândi un prisos", —

cecace nu-l împiedica să-şi petreacă nopţi întregi la mesele de joc, urmărind cu patimă întorsăturile variate ale jocului.
Povestea cu cele trei cărţi avu o puternică înrâurire asupra închipuirii lui şi nu-i mai ieşi din cap toată noaptea. „Ce-ar fi dacă, gândea el a doua zi seara, hoinărind prin Petersburg, ce-ar fi dacă bătrâna contesă mi-ar încredinţa taina — sau dacă mi-ar spune care sunt cele trei cărţi sigure! Dece nu mi-aş încerca norocul? Să-i fiu prezentat, să-i câştig încrederea — fie chiar de ar trebui să-i devin amant — dar toate aste»-cer timp, iar ea are 87 de ani — poate să moară peste o săptămână sau chiar peste două zile!... Şi-apoi toată povestea asta... O poţi crede oare?... Nu! Chibzuiala, cumpătarea şi dragostea de muncă: iată cele trei cărţi sigure ale mele, iată ce-mi va întrei şi înmulţi de şapte ori capitalul şi-mi va aduce liniştea şi independenţa!"
In timp ce gândea aşa, se trezi pe una din principalele străzi ale Petersburgului, în faţa unei case cu arhitectură veche. Strada era plină de echipaje şi trăsurile soseau una după alta în faţa intrării luminate. Din ele coborau când piciorul zvelt al vreunei tinere frumuseţi, când botforul zângănitor sau ciorapul vărgat şi pantoful diplomatic. Pe lângă portarul impozant se perindau şubele şi pelerinele. Hermann se opri.
— A cui e casa asta? — întrebă el pe caraula din colţ.
— A contesei, — îi răspunse caraula. Hermann tresări. Uimitoarea poveste îi reveni în minte. începu să se învârtească în jurul casei, gândin-du-se la stăpână şi la darul ei miraculos. Se întoarse târziu în modestu-i colţişor; nu putu să adoarmă mult timp, şi când somnul îl cuprinse, i se arătară cărţile de joc, masa verde, teancuri de bancnote şi mormane de cervoneţi.
Părea că pune carte după carte, dubla hotărît miza şi câştiga într'una: aduna grămezi de aur şi punea bacnotele în buzunar. Se trezi târziu şi oftă, văzând că-şi pierduse fantastica bogăţie; plecă să cutreiere din nou oraşul şi se pomeni din nou în faţa casei contesei. Parcă îl atrăgea într'acolo o putere misterioasă. Se opri şi începu să se uite la ferestre. La una din ferestre, văzu un cap încadrat de un păr negru, aplecat, poate, asupra vreunei cărţi sau asu¸ri lucrului de mână. Căpşorul se ridică. Hermann văzu o feţişoară proaspătă şi nişte ochi negri. Clipa asta îi hotărî soarta.

T

III

Vous m'ecrivez, mon ange, des let-tres de quatre pages, plus vite que je ne puis Ies lire[1])
Din scrisori

Lizaveta Ivanovna nici nu apucă bine să-şi scoată pardesiul şi pălăria, când contesa trimise să o cheme şi ordonă să se tragă din nou trăsura. Se urcară în ea. In timp ce doi lachei o ridicau pe bătrână de subţiori şi o băgau pe uşa trăsurii, Lizaveta Ivanovna îşi văzu iar genistul, chiar lângă roată. El o apucă de mână şi apoi dispăru, înainte ca ea să-şi revină din spaimă. In mână îi rămase o scrisoare. Ea o ascunse în mănuşă şi tot drumul nu văzu şi nu auzi nimic. In timpul plimbării, contesa avea obiceiul să pună întrebări la tot pasul: „Cine era persoana cu care neam întâlnit? Cum se numeşte podul acesta? Ce scrie pe firma de colo?" In ziua aceea Lizaveta Ivanovna răspundea la întâmplare şi de multe ori n'o nimerea, încât contesa se supără.
— Ce se întâmplă cu tine, maică? Ce stai ca o stană de piatră? Ori nu mă auzi, ori nu mă înţelegi?... Slava domnului, nu vorbesc pocit şi nici nu mi-am pierdut minţile!
Lizaveta Ivanovna nici n'o asculta. Cum se îna-poie acasă, alergă în camera ei şi scoase scrisoarea din mănuşă: plicul nu era lipit. Era o declaraţie de dragoste, scrisă delicat, respectuos şi parcă luată cuvânt cu cuvânt dintr'un roman nemţesc. Dar Lizaveta Ivanovna nu ştia nemţeşte şi fu foarte încântată. Totuşi, scrisoarea primită o nelinişti mult. Pentru prima dată intra în legături strânse, în cea mai deplină taină, cu un tânăr. îndrăzneala lui o înspăimânta. Ea se învinovăţea de o purtare necugetată şi nu ştia ce să facă: să nu mai stea la fereastră? Să domolească printr'o totală nepăsare dorinţa tânărului ofiţer de a o mai urmări? Să-i înapoieze scrisoarea? Să-i răspundă

•) îmi scrii, îngerul meu, scrisori de câte patru pagini, mai repede decât le pot citi. (In limba franceză.) (N. trad.)

rece şi hotărît? Nu avea cu cine se sfătui, nu avea prietene, n'avea pe nimeni s'o îndrume. Se hotărî să răspundă.
Se aşeză la măsuţa de scris, luă pana, hârtia, şi căzu pe gânduri. îşi începu scrisoarea de câteva ori, însă

o rupse, găsind vorbele când prea blânde, când prea aspre. In sfârşit, reuşi să scrie câteva rânduri, de care rămase mulţumită. „Sunt convinsă, scria ea, că aveţi intenţii oneste că nu aţi vrut să mă jigniţi printr'un gest necugetat; dar cunoştinţa noastră n'ar fi trebuit să înceapă aşa. Vă înapoiez scrisoarea şi sper că pe viitor nu voi mai avea motive de a mă plânge de o lipsă de respect nemeritată".
A doua zi, cum văzu că trece Hermann, Lizaveta Ivanovna se ridică dela gherghef, ieşi în sală, deschise ferestruica şi aruncă scrisoarea în stradă, contând pe îndemânarea tânărului ofiţer. Hermann se repezi, ridică scrisoarea şi intră într'o cofetărie. Rupse pecetea şi îşi găsi scrisoarea şi răspunsul Lizavetei Ivanovna. Era tocmai ce aştepta şi se întoarse acasă foarte preocupat de intrigă.
La trei zile după asta, o mamzelă ochioasă dela casa de mode îi aduse Lizavetei Ivanovna o scriso-rică. Ea o deschise cu nelinişte, prevăzând o cerere de bani; când colo, recunoscu scrisul lui Hermann.
— Te-ai înşelat, drăguţă.Acest bileţel nu mi-e adresat mie.
— Ba chiar dumneavoastră! — răspunse fata cu îndrăzneală, zâmbind viclean. —Vă rog s'o citiţi!
Lizaveta Ivanovna parcurse scrisoarea cu privirile. Hermann îi cerea o întâlnire.
— Nu se poate! — spuse Lizaveta Ivanovna speri-indu-se şi de grăbita cerere şi de mijlocul întrebuinţat de el. — De bună seamă, scrisoarea asta nu mi-e adresată mie! — şi o rupse în mii de bucăţele.
— Dacă nu v'a fost adresată dumneavoastră, dece aţi rupt-o? — spuse mamzela. — I-aş fi dat-o înapoi celui care v'a trimis-o.
— Te rog, drăguţă, — spuse Lizaveta Ivanovna, roşind de observaţia făcută, — pe viitor să nu-mi

mai aduci bilete. Iar celui care te-a trimis, te rog să-i spui că ar trebui să-i fio ruşine...
Dar Hermann nu se dădu bătut. Li za **vet** a Ivanovna primea zilnic scrisori dela el, fie pe o cale, fie pe alta. Acestea nu mai erau traduse din nemţeşte. Hermann le scria inspirat de pasiune şi vorbea cu o limbă ce-i era proprie: ele oglindeau atât dorinţa lui nestrămutată, cât şi clocotul imaginaţiei lui năvalnice. Liza-veta Ivanovna nu se mai gândea să le trimită înapoi: se îmbăta de ele; începu să răspundă — şi astfel scrisorile ei deveniră tot mai lungi şi mai pline de gingăşie. In sfârşit, ea îi aruncă pe fereastră următoarea scrisoare:
„Astăzi e bal la ambasadorul Contesa va fi acolo. Vom sta până la orele două. Iată ocazia de a mă vedea singură. îndată ce contesa va pleca, oamenii ei se vor împrăştia, desigur: la uşă va rămâne portarul, dar şi el se duce de obicei în camera lui. Veniţi la ora unsprezece şi jumătate... Urcaţi direct pe scară. Dacă întâlniţi în antreu pe cineva, întrebaţi dacă contesa e acasă. Vi se va spune că nu, şi atunci nu vă mai rămâne nimic de făcut. Va trebui să vă întoarceţi. Dar probabil că nu veţi întâlni pe nimeni. Fetele stau la ele, toate într'o singură cameră. Din antreu, treceţi la stânga şi mergeţi tot înainte, până la dormitorul contesei. In dormitor, după paravan, veţi vedea două uşi mici: cea din dreapta dă în cabinet, unde contesa nu intră niciodată; cea din stânga dă pe coridor; aici, veţi găsi o scăriţă în spirală, care duce la camera mea".
Hermann fremăta ca un tigru, aşteptând ora indicată. La ora zece se şi află în faţa casei. Era un timp îngrozitor: vântul vâjâia şi o zăpadă umedă cădea cu fulgi mari; felinarele luminau palid; străzile erau pustii. Rar se vedea câte un birjar cu mârţoaga lui, pândind vreun muşteriu întârziat. Hermann era numai în tunică, dar nu simţea nici vântul, nici zăpada. In sfârşit, careta contesei trase la scară. Hermann văzu cum lacheii o scoteau de braţ pe bătrâna gârbovă, înfofolită într'o şubă de sobol; în urmă, într'o pele-

rină subţire, cu capul împodobit de flori proaspete, apăru şi pupila ei. Uşiţa se închise cu un sunet sec. Careta porni greoi pe zăpada afânată. Portarul închise uşa. Lumina dela ferestre se stinse. Ilcrmami începu să se plimbe pe lângă casa pustie; se apropie de felinar, se uită la ceas — era unsprezece şi douăzeci. Rămase sub felinar, cu ochii aţintiţi pe arătătorul ceasului, aşteptând minutele următoare. Apoi, la unsprezece şi jumătate, păşi pe peronul casei şi pătrunse în antreul puternic luminat. Portarul lipsea. Hermann urcă scara în fugă, deschise uşa anticamerei şi văzu un servitor dormind sub lampă, pe nişte fotolii străvechi şi murdare. Trecu pe lângă el, călcând uşor, dar hotă-**rît.** In sală şi în salon era întuneric. Lampa din anticameră arunca o lumină slabă. Hermann intră în dormitor. In faţa chivotului plin de icoane vechi, pâlpâia o candelă de aur. într'o simetrie monotonă, lângă pereţii îmbrăcaţi cu tapete chinezeşti, seînşirau fotolii eu stofa decolorată, divane cu poleiala scorojită şi perne de puf. Pe pereţi atârnau două portrete pictate la Paris de *madame Lebrun.* Unul din ele înfăţişa un bărbat cam de

vreo patruzeci de ani, rumen la obraz şi. gras, îmbrăcat într'o haina de un verde deschis şi cu o stea pe piept; altul înfăţişa o tânără femeie de o frumuseţe rară, cu un nas vulturesc, cu părul nins la tâmple şi cu un trandafir în părul pudrat. In toate colţurile erau răspândiţi ciobănaşi de porţelan, ceasuri de masă — creaţie a minunatului *Leroy,* cutioare, evantaie şi felurite alte nimicuri pentru doamne, născocite spre sfârşitul veacului trecut, o-dată cu balonul lui Montgolfier şi cu magnetismul lui Mesmer.
Hermann trecu după paravan. Văzu un pat mic de fier, apoi în dreapta, uşa care dădea în cabinet, şi cea din stânga — care da în coridor. O descuie, văzu scăriţa îngustă în spirală care ducea la camera sărmanei pupile... Dar se înapoie şi intră în cabinetul întunecat.
Timpul trecea încet. Era linişte peste tot. Când ceasul din salon bătu douăsprezece, îi răspunseră, unul după altul, ceasurile din toate camerele — apoi totul amuţi din nou. Hermann stătea rezemat de sob$_a$

T

rece. Era liniştit; inima îi bătea regulat, ca a omului hotărît la ceva primejdios dar necesar. Ceasul bătu orele unu şi apoi două spre ziuă; auzi zgomotul îndepărtat de roţi al caretei. O emoţie nestăpânită îl cuprinse. Careta se apropie şi se opri.
Auzi zgomotul scăriţei lăsate în jos. In casă începu forfota, oamenii alergau, se auzeau glasuri şi se aprinse lumina. Trei cameriste bătrâne intrară în fugă în dormitor; mai mult moartă decât vie, contesa sosi şi se lăsă într'un fotoliu voltairian. Hermann se uită prin deschizătură. Lizaveta Ivanovna trecu pe lângă dânsul. El îi auzi paşii repezi pe treptele scării. Ceva ca un fel de remuşcare se trezi în inima lui, apoi amuţi din nou. Şi el rămase ca de piatră.
Contesa începu să se dezbrace înaintea oglinzii. Ii scoaseră boneta împodobită cu trandafiri; îi scoaseră peruca pudrată de pe capul cărunt şi tuns. Acele de păr se risipiră în jurul ei ca o ploaie. Rochia galbenă, brodată cu argint, îi căzu la picioarele umflate. Hermann fu martorul tainelor respingătoare ale toaletei ei; în sfârşit, contesa rămase într'o bluză şi într'o bonetă de noapte: în această îmbrăcăminte mai apropiată de bătrâneţea ei, părea mai puţin îngrozitoare şi mai puţin hidoasă.
Ca toţi oamenii bătrâni, ea suferea de insomnie. Odată dezbrăcată, se aşeză lângă fereastră în fotoliul voltairian şi expedie servitoarele. Lumânările fură scoase şi odaia rămase luminată iar numai de candelă. Contesa şedea în fotoliu, galbenă la chip, îşi mişca buzele lăsate în jos, clătinându-se când într'o parte când într'alta. In ochii tulburi nu i se oglindea niciun gând, încât dacă te uitai la ea, puteai crede că în-spăimântătoarea bătrână nu se legăna aşa din voia ei, ci sub puterea unui imbold străin de ea.
Dar faţa moartă se schimbă dintr'odată. Buzele nu i se mai mişcau, ochii i se înviorară. In faţa ei sta un bărbat necunoscut.
— Nu vă speriaţi, pentru numele lui dumnezeu, nu vă fie teamă! — spuse el încet, dar limpede; — n'am de gând să vă fac niciun rău. Am venit să vă implor să-mi faceţi un bine.

Bătrâna îl privea în tăcere şi părea că nu-l aude. Hermann îşi închipui că e surdă. Se aplecă până la urechea ei, şi-şi repetă spusele. Bătrâna tăcea într'una. Hermann continuă:
— Dumneavoastră îmi puteţi face viaţa fericită, şi asta — fără să vă coste nimic. Ştiu că puteţi ghici trei cărţi la rând...
Hermann se opri. Contesa părea că, în sfârşit, a înţeles ce i se cere. Se părea că-şi caută cuvintele pentru a răspunde.
— A fost o glumă, — spuse ea în sfârşit. — Vă jur că a fost o glumă!
— Cu astfel de lucruri nu se glumeşte, — i-o tăie Hermann supărat. — Aduceţi-vă aminte de Ceapliţ-chi, pe care l-aţi ajutat să-şi scoată ceeace pierduse la joc.
După cum se vede, contesa se tulburase. Trăsăturile ei arătau o puternică frământare sufletească, dar ea recăzu repede în nesimţirea de mai înainte.
— îmi puteţi spune care sunt cele trei cărţi sigure?
Contesa tăcea.
— Pentru cine păstraţi această taină? — continuă Hermann. — Pentru nepoţi? Ei sunt bogaţi şi fără asta; nici nu cunosc valoarea banului. Cele trei cărţi ale dumneavoastră nu vor fi de niciun folos unui risipitor. Cel ce nu ştie să păstreze moştenirea părintească, tot în mizerie va muri, cu toate puterile demonice. Eu nu sunt risipitor; cunosc valoarea banilor. Voi şti să folosesc cele trei cărţi ale dumneavoastră! Ei!...

Hermann tăcu, aşteptând plin de nerăbdare răspunsul. Contesa tăcea mereu. El căzu în genunchi în faţa ei.
— Dacă inima dumneavoastră a cunoscut vreodată sentimentul iubirii, dacă vă mai reamintiţi de extazul ce vi-l dădea, dacă măcar odată aţi zâmbit la naşterea unuia dintre fiii dumneavoastră, dacă ceva omenesc a bătut cândva în pieptul dumneavoastră, vă implor, fac apel la sentimentele dumneavoastră de soţie, de iubită şi de mamă — la tot ce e mai sfânt în viaţă— nu-mi refuzaţi rugămintea! Spuneţi-mi taina! Ce preţ are ea pentru dumneavoastră?... Poate că e legată

de-un păcat cumplit, caro să ducă la pierderea fericirii veşnice, poate că e legată de o înţelegere cu diavolul... Gândiţi-vă: sunteţi bătrână; nu mai aveţi mult de trăit; sunt gata să iau păcatul dumneavoastră asupra sufletului meu. Dar împărtăşiţi-mi taina! Gândiţi-vă că în mâinile dumneavoastră se află fericirea unui om, că nu numai eu, ci şi copiii, nepoţii şi strănepoţii mei vă vor binecuvânta amintirea şi o vor cinsti ca pe ceva sfânt...
Bătrâna nu răspunse niciun cuvânt.
Hermann se sculă în picioare.
— Zgripţoroaică bătrână! — rosti el scrâşnind. — Dacă e aşa, am să te silesc să răspunzi...
La aceste cuvinte, scoase din buzunar un pistol.
Văzând aceasta, contesa se tulbură din nou, puternic. Clătină din cap, ridică mâna, ca şi cum ar fi vrut să se apere de împuşcătură... apoi alunecă... şi rămase nemişcată.
— Terminaţi cu copilăriile, — spuse Hermann, apu-cându-i mâna. — Vă întreb pentru ultima oară: vreţi să-mi spuneţi care sunt cele trei cărţi sau nu?
Contesa nu răspunse. Hermann îşi dădu seama că murise.

IV

7 Mai 18
Homme sans moeurs
ct sans religion![1])
Din scrisori
Gătită încă în rochie de bal, Lizaveta Ivanovna şedea în camera ei, adâncită în gânduri. Cum sosise acasă, se şi grăbise să expedieze servitoarea somnoroasă, care-şi oferea serviciile în silă. Lizaveta îi spuse că se va dezbrăca singură, şi intră în camera ei, tulburată, cu inima bătând, dorind ba să-l găsească acolo pe Hermann, ba să nu-l găsească. Dela prima privire văzu că nu-i acolo şi mulţumi soartei pentru
) Om fără principii morale şi fără nimic sfânt! (Inlintba franceză.) (N. Irad.)

.Dama de pică" Desen de *V. Cembers,* 1908

că le zădărnicise întâlnirea. Se aşeză fără să se dezbrace şi începu să se gândească la toate împrejurările care o duseseră atât de departe, în aşa de scurt timp. Nu trecuseră nici trei săptămâni de când îl văzuse pentru prima dată pe fereastră şi iată că se şi aflau în corespondenţă, iar el reuşise să obţină o întâlnire nocturnă! Ii cunoştea numele numai din câteva scrisori iscălite. Nu vorbise niciodată cu el, nu-i auzise glasul şi nu auzise niciodată vorbindu-se despre dânsul până în seara aceea. Ciudat lucru: în seara aceea, la bal, Tomschi, fiind bosumflat pentru că tânăra prinţesă Polina nu flirta cu el ca deobicei, se gândi să se răzbune, tratând-o cu indiferenţă: dcaceea o chemă pe Lizaveta Ivanovna şi dansă cu ea o mazurcă interminabilă. Tot timpul glumi cu ea asupra preferinţei ei pentru ofiţerii de geniu şi o încredinţa că ştie mai multe decât ar putea bănui ea; iar unele din glumele lui se potriveau atât de bine, încât Lizaveta Ivanovna crezu de câteva ori că îi cunoaşte taina.
— Dela cine ştii toate aceste lucruri? — îl întrebase ea, râzând.
Tomschi răspunse:
— Dela prietenul unei persoane pe care o cunoaşteţi, dela un om deosebit!
— Şi cine e acel om deosebit?
— II cheamă Hermann.
Lizaveta Ivanovna nu răspunse nimic, dar simţi cum îi înghiaţă mâinile şi picioarele.
— Acest Hermann, — continuă Tomschi, — e o figură cu totul romantică: are profilul lui Napoleon şi sufletul lui Mefisto. Cred că asupra conştiinţei Iui apasă cel puţin trei crime. Dar dece te-ai făcut aşa de albă?
— Mă doare capul... Şi, ce îţi spunea acest Hermann, sau cum îi zice...

— E foarte nemulţumit de prietenul lui. Spune că, dacă ar fi fost în locul lui, ar fi procedat cu totul altfel... Eu presupun chiar că Hermaun a pus ochii pe dumneata; oricum, el ascultă vorbele de îndrăgostit ale prietenului lui cu foarte puţină indiferenţă...
— Dar unde m'a văzut?

T

— Dumnezeu ştie unde, poate la biserică, poate la plimbare!... Poate chiar în odaia dumitale, în timp ce dormeai; dela el te poţi aştepta la orice...
Intre timp, trei doamne se apropiară de ei cu întrebările — *oubli ou regret*[1]*)* — şi le întrerupseră convorbirea, devenită chinuitor de interesantă pentruJ Lizaveta Ivanovna. ;
Tomschi o alese chiar pe prinţesa. Ea reuşi să se explice cu el, făcând un tur în plus şi învârtindu-se încăodată în faţa scaunului ei. Când se întoarse la loc, Tomschi nu se mai gândea nici la Hermann, nici la Lizaveta Ivanovna. Ea ar ii vrut grozav să reînnoiască; convorbirea întreruptă, dar mazurca se terminase şi peste puţin bătrâna contesă plecă acasă.
Cuvintele lui Temschi nu erau nimic altceva decât. o flecăreală în timpul mazurcii, dar ele se înfipseră, adânc în sufletul tinerei visătoare.
Portretul lui Hermann, schiţat de Tomschi, semăna leit cu cel din închipuirea ei şi, datorită lecturii noilor romane, acest personaj banal o şi speria, dar îi, şi încânta imaginaţia. Ea şedea acum pe scaun, cu braţele goale; îşi ţinea capul încă împodobit cu flori aplecat pe pieptul descoperit, Deodată, uşa se deschise,:• şi Hermann intră. Ea se sperie...
—• Unde ai fost până acum? — îl întrebă speriată, în şoaptă.
— In dormitorul bătrânei contese, — îi răspunse el. — Vin acum dela ea. A murit.
— Doamne, dumnezeule! Ce spui?...
— Şi mi se pare că eu i-am pricinuit moartea. Lizaveta Ivanovna îi aruncă o privire şi în gând
îi răsunară cuvintele lui Tomschi: „Acest om are pe suflet cel puţin trei crime"... Hermann se aşează pe fereastră lângă ea şi-i povesti totul.
Lizaveta Ivanovna îl ascultă până la capăt, îngrozită. Aşadar, scrisorile pasionate, rugăminţile înflăcărate, urmărirea îndrăzneaţă şi îndărătnică, nu erau dragoste!'Banii — iată ce jinduia sufletul lui Hermann! Nu ea îi putea potoli dorinţele, nu ea îl

[1]) Uitare sau regret (In limba franceză) (N. trad.) ij

putea face fericit! Sărmana pupilă nu era nimic altceva decât o unealtă oarbă a acestui tâlhar, a acestui ucigaş al bătrânei ei binefăcătoare!... Plângea amar în căinţa ei târzie şi **chinuitoare.** Hermann se uita la ea tăcut; şi inima lui era sfâşiată, dar nici lacrimile sărmanei fete, nici priveliştea înduioşătoare a durerii ei nu-i răscoleau sufletul împietrit... Nu simţea nicio remuşcare pentru moartea bătrânei. II îngrozea un singur lucru: pierderea pentru totdeauna a tainei prin care s'ar fi putut îmbogăţi.
— Eşti un monstru, — rosli în sfârşit Lizaveta Ivanovna.
— Nu i-arn dorit moartea, — răspunse Hermann, — pistolul meu nu e încărcat.
Amândoi tăcură.
Se făcu ziuă. Când Lizaveta Ivanovna suflă în lumânarea care ora pe sfârşite, în cămăruţă rămase o lumină palidă. Ea îşi şterse ochii plânşi şi se uită la Hermami, care şedea pe pervazul ferestrei, cu braţele încrucişate şi încruntat. Aşa, semăna uimitor cu portretul lui Napoleon. Asemănarea o surprinse.
— Cum ai să ieşi din casă? — îl întrebă ea în sfârşit. — M'am gândit să te conduc pe o scară secretă, dar trebuie să trecem neapărat pe lângă dormitor. Mi-o frică.
—.Spune-mi doar cum să găsesc scara secretă şi mă duc singur.
Lizaveta Ivanovna se ridică, scoase o cheie din comodă, şi i-o dădu, lăniurindu-l pe unde avea de mers. Hermann îi strânse mâna, o mână rece, fără viaţă, o sărută pe creştetul aplecat şi ieşi.
Coborî pe scara întortochiată şi intră din nou în dormitorul contesei. Moarta sta împietrită, iar faţa ci arăta o pace adâncă. Hermann se opri în faţa ei, o privi lung, vrând parcă să se convingă de groaznica realitate. In sfârşit, intră în cabinet, pipăi tapetul, găsi uşa şi începu să coboare scara întunecoasă, tulburat de sentimente stranii. Poate că acum şaizeci de ani, pe aceeaş scară, la aceeaş oră, se gândea el, s'a strecurat în acelaş dormitor, un tânăr norocos, în

419
haină brodată, pieptănat *ă Voiaeaa foyal,[1])* **apasându-şi** pe inimă tricornul; acum tânărul acela era demult în mormînt, iar inima bătrânei lui amante încetase să bată astăzi....
llormann găsi uşa sub scară, o descuie cu aceeaş cheie, şi ajunse într'un coridor prin care ieşi direct în stradă.
Aslă noapte mi s'a arătat defuncta baroneasă von V Era îmbrăcată toată îȷ) alb şi mi-a spus: „Bună ziua, domnule consilier!"
Şvedenborg.
A treia zi după noaptea aceea fatală, la ora nouă dimineaţa, Hermann se îndreptă spre mănăstirea unde urma să se slujească prohodul decedatei contese. Nu simţea nicio remuşcare, totuşi nu-şi putea înnăbuşi glasul conştiinţei, care-i spunea într'una: tu eşti ucigaşul bătrânei! Credinţă adevărată avea puţină, dar îl stăpâneau o mulţime de superstiţii. Credea că moarta putea avea asupra vieţii lui o influenţă nefastă, deaceea se hotărî să se ducă la înmormântare, spre a se ruga să-l ierte.'
Biserica era plină. Hermann abia putu trece prin mulţime. Sicriul era aşezat pe un catafalc bogat, sub un baldachin de catifea. Moarta avea mâinile încrucişate pe piept, o scufie de dantelă pe cap, şi era îmbrăcată într'o rochie albă de atlaz. Ai casei înconjurau sicriul: slugile, în haine negre cu eşarfe cu blazon pe umăr şi cu lumânări în mâini; rudele în doliu mare; copiii, nepoţii şi strănepoţii. Nimeni **nu** plângea: lacrimile ar fi fost — *une ajfcctation.[2])* Contesa era atât de bătrână, încât moartea ei nu putea surprinde pe nimeni, iar rudele o priveau demult ca pe o fiinţă ce şi-a încheiat viaţa. Un tânăr arhiereu
[1]) Pasăre regală (cocostârc) (In limba franceză) (N. ied. ruse)
[2]) O prefăcătorie. (In limba franceză) (N. trad.)
420
ţinu discursul funebru. In cuvinte simple şi mişcătoare, el arătă paşnica adormire a drepteredincioasei, ai cărei ani îndelungaţi au fost o liniştită şi smerită pregătire pentru creştinescul sfârşit. „Pe ca, care veghea în gânduri cucernice, şi în aşteptarea mirelui dela miezul nopţii, a luat-o îngerul morţii!" Slujba se desfăşura într'o tristeţe pioasă. Iată, primii se apropia ră să-şi ia rămas bun dela moartă rudele. Apoi urmară numeroşii ei cunoscuţi, veniţi să se închine în faţa trupului aceleia care cu mult înainte se desfă-tase alături de ei în petreceri deşarte. Apoi veni rândul oamenilor de casă. Insfârşit, se apropie de ea o chelă-reasă bătrână, de aceeaş vârstă cu defuncta. Două fete tinere o ţineau de braţ. Nu se putea pleca până la pământ; doar ea vărsă câteva lacrimi, sărutând mâna rece a stăpânei. îndată după ea, Hermann se hotărî să se apropie de sicriu. Se aplecă până la pământ şi stătu aşa câteva clipe, pe lespezile reci, acoperite de cetină. In sfârşit, se ridică, palid ca şi moarta, urcă pe treptele catafalcului şi se plecă asupra sicriului... In clipa aceea, i se păru că moarta se uită la el batjocoritor şi-i face cu ochiul. Hermann se trase repede înapoi, calcă în gol, şi se prăvăli la pământ. Fu ridicat îndată. In aceeaş clipă, leşină şi Lisaveta Ivanovna şi fu scoasă în pridvor. întâmplarea asta tulbură pentru câteva clipe solemnitatea tristei ceremonii. Printre cei de faţă, se auzi o rumoare surdă; iar un şambelan uscăţiv, rudă apropiată a defunctei, şopti la ureche englezului de lângă el că tânărul ol'iţer era fiul nelegitim al moartei; la care englezul răspunse rece: Oh?
Hermann fu peste măsură de tulburat toată ziua. Luă masa la un birt retras şi bău foarte mult, împotriva obiceiului lui, nădăjduind că-şi va **în năbuşi** tulburarea. Dar vinul îi înfierbântă şi mai tare închipuirea. Cum se întoarse acasă, se aruncă pe pat, fără să se dezbrace, şi adormi adânc.
Când se trezi, văzu că se făcuse noapte. Luna îi lumina odaia. Se uită la ceas: era trei fără un sfert. Somnul îi trecuse; se aşeză pe pat şi începu să se gândească la înmormântarea bătrânei contese.
421
Pe când sta aşa, cineva din stradă i se uită pe fereastră în cameră şi se îndepărtă îndată. Hermann MU dădu nicio atenţie acestui fapt. Peste o clipă, auzi că cineva deschide uşa camerii din faţă. îşi închipui că era ordonanţa lui, care venea beat, ca deobicei, dintr'o plimbare nocturnă. Dar auzi un mers necunoscut: cineva venea încet, târşindu-şi uşor pantofii. Uşa se deschide şi intră o femeie în rochie albă. Hermann crezu că era bătrâna lui doică şi se miră dece vine la o astfel de oră. Dar femeia albă lunecă şi-i se opri deodată drept în faţă; Hermann o recunoscu pe contesă!
— Am venit fără să vreau... — spuse ea cu glas hotărît. — Dar mi s'a poruncit să-ţi îndeplinesc rugămintea. Trei, şapte şi asul îţi pot aduce câştig, una după alta, dar cu condiţia să nu joci decât o singură carte pe zi şi după aceea să nu mai joci toată viaţa. Te iert pentru moartea mea, cu condiţia să te căsătoreşti cu Lizaveta Ivanovna, pupila mea...
Spunând acestea, moarta se întoarse încet, se îndreptă către uşă, şi pieri, târşindu-şi pantofii. Hermann

auzi uşa din antreu închizându-se şi văzu iar pe cineva uitându-se pe fereastră.
Multă vreme, Hermann nu-şi veni în fire. Apoi trecu în camera cealaltă. Ordonanţa lui dormea pe jos; Hermann reuşi cu greu să-l trezească. Era beat ca deobicei, nu puteai afla nimic dela el. Uşa ce da în antreu era încuiată cu cheia, llermann se înapoie în cameră, aprinse o lumânare şi-şi însemnă cele văzute.

VI

— *Altendezl[1])*
— Cum ai îndrăznit să-mi spui: *attendez?*
— Excelenţă, am spus: *altendez,* vă rog!
Două idei fixe nu pot sta concomitent laolaltă în mintea omului, aşa după cum două corpuri nu pot ocupa acelaş loc în spaţiu, în acelaş timp. Trei, şapte
•) Aşteptaţi. (Tn limba franceza) (N, trad.)

şi asul alungară repede chipul bătrânei moarte din închipuirea lui llermann. Trei, şapte şi asul nu-i ieşeau din minte şi-i reveneau mereu pe buze. Când vedea o fată tânără, spunea: Cât e de zveltă!... Un adevărat trei de cupă. Dacă era întrebat cât e ceasul, răspundea: şapte fără cinci minute. Toţi bărbaţii burduhănoşi îi reaminteau de as. Trei, şapte, şi asul îl însoţeau în somn, luând diferite înfăţişări. Trei înflorea în faţa lui ca o grandifloră învoită, şapte i se înfăţişa ca o poartă gotică, iar asul ca un păianjen imens. Toate gândurile îi erau contopite într'unul singur — să se folosească de taina care-l costase atât de scump. începu să se gândească la demisie şi la o călătorie. Voia să zmulgă Fortunei fermecate o comoară, în casele de joc dela Paris. întâmplarea îl scuti însă de bătaie de cap.
La Moscova se înfiinţase o societate de jucători bogaţi, sub preşedinţia vestitului Cecalinschi, care îşi petrecuse toată viaţa la cărţi şi se procopsise odinioară cu milioane, câştigând poliţe şi pierzând bani ghiaţă. Experienţa lui îndelungată îi câştigă încrederea prietenilor; casa deschisă, bucătarul renumit, delicateţea şi veselia îi câştigam respectul publicului. Cum sosi la Petersburg, tineretul dădu năvală la el, şi uită balurile de dragul cărţilor, preferând ispitele faraonului, tentaţiilor amorului. Narumov îl duse acolo pe Hermann.
Trecură printr'un rând de camere somptuoase, pline de chelneri respectuoşi. Câţiva generali şi consilieri intimi jucau *whist.* Nişte tineri stăteau tolăniţi pe divanele damaschinate, mâncând îngheţată şi fumând. In salon, la o masă lungă, lângă care se înghesuiau vreo douăzeci de jucători, şedea amfitrionul şi ţinea banca. Era un om de vreo şaizeci de ani, cu o înfăţişare din cele mai respectabile; capul îi era acoperit de păr argintiu, faţa plină şi proaspătă arăta bunătatea, ochii îi luceau, totdeauna înviorаţi de un zâmbet. Narumov i-l prezentă pe Hermann. Cecalinschi îi strânse mâna prietenos, îl rugă să se simtă ca la el acasă şi continuă să ţină banca.

Partida se prelungea. Pe masă se aflau peste treizeci de cărţi. Cecalinschi se oprea după fiecare lansare, pentru a da răgaz jucătorilor, nota pierderile, asculta prevenitor dorinţele jucătorilor şi dezdoia şi mai prevenitor colţul vreunei cărţi îndoite de o **mână** distrată. Ia sfârşit, partida se termină. Cecalinschi amestecă iar cărţile şi se pregătea să înceapă o partidă nouă.
— Permite-ţi-mi să pun o carte, — spuse Hermann, întinzând mâna de după un domn gras care ponta şi el. Cecalinschi zâmbi şi înclină tăcut din cap, în semn de respectuoasă încuviinţare. Râzând, Narumov, îl felicită pe Hermann că pusese capăt postului îndelungat; îi dori un început norocos.
— Merg, — spuse Hermann, scriind cu cretă miza pe cartea lui de joc.
— Cât e, vă rog? — întrebă cel ce ţinea banca, strângându-şi ochii. — Mă iertaţi dar nu văd bine...
— Patruzeci şi şapte de mii, — răspunde Hermann. La aceste cuvinte, toate capetele se întoarseră deodată şi toţi ochii se aţintiră asupra lui. „A înnebunit!" gândi Narumov.
— Permite-ţi-mi să vă atrag atenţia, — spuse Cecalinschi, cu zâmbetul lui neschimbat, — că jocul dumneavoastră e foarte tare. Aici încă nu s'a mizat decât pe două sute şaptezeci şi cinci simplu.
— Ei şi? — răspunde Hermann. — îmi bateţi cartea sau nu?
Cecalinschi făcu o plecăciune, cu acelaş aer de smerită încuviinţare.
— Vreau numai să vă fac cunoscut, — spuse el, — că, fiind onorat de încrederea prietenilor, nu pot ţine banca altfel decât pe bani ghiaţă! Din partea mea, sunt convins că e deajuns cuvântul dumneavoastră, dar pentru regula jocului şi a socotelilor, vă rog să puneţi banii pe carte.
Hermann scoase din buzunar un bilet de bancă şi i-l întinse; Cecalinschi îl privi fugitiv şi-l puse pe cartea lui Hermann.

Apoi începu jocul. In dreapta căzu un nouă, în stânga, un trei.
424
— Â câştigat! — spuse Hermann, — arătându-şi cartea.
Printre jucători se stârni rumoare. Cecalinsehi se încruntă dar zâmbetul îi reapăru îndată pe faţă.
— îmi daţi voie să vă achit? — îl întrebă el pe Hermann.
— Vă rog!
Cecalinschi scoase din buzunar câteva bilete de bancă şi-i plăti îndată. Hermann îşi luă banii şi se duse de lângă masă. Narumov nu-şi putea reveni. Hermann bău un pahar de limonada şi se îndreptă spre casă.
A doua zi seara veni din nou la Cecalinschi. Amfitrionul ţinea banca. Hermann se apropie de masă; jucătorii îi făcură loc imediat. Cecalinschi îl salută curtenitor.
Hermann aşteptă o nouă partidă, alese o carte, puse pe ea toate cele patruzeci şi şapte de mii, şi câştigul din seara trecută.
Cecalinschi începu jocul. In dreapta căzu un valet, în stânga un şapte.
Hermann întoarse şaptele.
Toţi scoaseră strigăte de mirare. Cecalinschi se tulbură vădit. Numără nouăzeci şi patru de mii şi i le întinse lui **Hermann.** Acesta le luă cu sânge rece şi se îndepărtă în aceeaş clipă.
In seara următoare apăru din nou la masă. II aşteptau toţi. Generalii şi consilierii intimi îşi lăsară *whist-ul,* ca să vadă un joc atât de neobişnuit. Tinerii ofiţeri săriră de pe divane; chelnerii se strânseră în salon. Toţi făcură cerc în jurul lui Hermann. Ceilalţi jucători nu puseră cărţile, aşteptând cu nerăbdare să vadă cum va sfârşi el. Hermann stătea lângă masă, pregătindu-se să ponteze de unul singur împotriva palidului dar mereu zâmbitorului Cecalinschi. Fiecare îşi desfăcu pachetul de cărţi. Cecalinschi făcea cărţile. Hermann tăie şi-şi acoperi cartea cu un teanc de bilete de bancă. Jocul aducea a duel. Se lăsă o tăcere adâncă.
Cecalinschi începu jocul. Mâinile îi tremurau. In dreapta căzu o damă, în stânga — un as.
425
A câştigat asul, — spuse Hermann, şi îşi întoarse cartea.
— Dama dumneavoastră a fost ucisă, — adause Cecalinschi blând.
Hermann se cutremură: într'adcvăr, în loc de as, în faţă avea dama de pică. Nu-şi credea ochilor, nu înţelegea cum de putuse să greşească.
In clipa aceea, i se păru că dama de pică îi face cu ochiul şi-i zâmbeşte sarcastic: asemănarea extraordinară îl uimi...
— Bătrâna! — strigă el îngrozit.
Cecalinschi îşi trase spre el biletele pierdute. Hermann stătea nemişcat. Când se depărta de masă, se porni un murmur puternic.
— Frumos a mai pontat! — spuneau jucătorii. Cecalinschi făcea din nou cărţile. Jocul îşi urma cursul.
Epilog
Hermann a înnebunit. Acum se află la spitalul Obuhov, în salonul nr. 17, şi nu răspunde la nicio întrebare; bolboroseşte doar, cu o repeziciune uimitoare:
— Trei, şapte, asul! Trei, şapte, dama!... Lizaveta Ivanovna s'a căsătorit cu un tânăr foarte cumsecade, care are pe undeva un serviciu şi o avere considerabilă. E fiul fostului administrator al bătrânei contese. Lizaveta Ivanovna creşte o rudă săracă, -*v*-
Tomschi a fost avansat rotmistru şi se căsătoreşte cu prinţesa Polina.
In româneşte de *Eusebiu Camilar*
1833

ţ •£"

CHRDJALI

(Povestire)

Chirdjali era de felul lui bulgar. Pe turceşte acest cuvânt înseamnă voinic, viteaz. Cum îl chema de fapt, nu ştiu.
Băgase spaima în toată Moldova cu jafurile lui. Ca să vă puteţi da socoteala cât de cât ce fel de om era, am să vă spun una din isprăvile lui vitejeşti. Intr'o. noapte, însoţit numai de arnăutul Mihailachi, a atacat o aşezare bulgărească; după ce au dat foc acelei aşezări, dela un capăt la altul, au prins să umble din colibă în colibă. Chirdjali spinteca, Mihailachi căra prada.
— Chirdjali! Chirdjali! — răcneau amândoi, semănând atâta groaza, încât oamenii se împrăştiau care încotro.
Când porni zavera şi Alexandru Ipsilanti începu să-şi adune oaste, Chirdjali veni şi el cu câţiva din vechii lui tovarăşi. Nu prea erau dumiriţi asupra ţelului adevărat al eteriei, însă ştiau bine un lucru: că războiul era pentru ei prilej de îmbogăţire pe socoteala turcilor, şi poate şi pe seama moldovenilor. Alexandru Ipsilanti era viteaz, dar nu avea însuşirile cerute de rolul pe care şi-l luase cu atâta înflăcărare şi cu atâta nesocotinţă. Nu ştia să ţină oamenii
427
în frâu, iar aceştia la rândul lor nu aveau faţă de el nici respect, **nici** încredere. După nenorocita **luptă** în care a pierit floarea tineretului grec, Iordachi Olim-piotul îl sfătui să se dea la o parte şi-i luă locul. Ipsi-lanti plecă în goana calului către hotarul Austriei, de unde îşi trimise blestemul asupra oamenilor lui, numindu-i răzvrătiţi, mişei şi nemernici. Cea mai marc parte **din** aceşti mişei şi nemernici au pierit sub zidurile mănăstirii Secu, sau pe malurile Prutului, apărându-se cu înverşunare împotriva unui duşman de zeci de ori mai puternic.
Chirdjali lupta sub comanda lui Ghcorgho Canta-cuzino, despre care putem spune acelaş lucru ca şi despre Ipsilanti. In ajunul luptei dela Sculeni, el ceru autorităţilor ruseşti carantină. Oamenii lui rămaseră fără comandant, însă Chirdjali, Safianos, Cantagoni şi alţii, nu-i simţeau defel lipsa.
Mi se pare că lupta dela Sculeni n'a fost descrisă încă de nimeni în tot adevărul ei tulburător. Inchi-puiţi-vă şapte sute de oameni, arnăuţi, albanezi, greci, bulgari şi lot felul de adunătură, care n'aveau habar de meşteşugul armelor şi se retrăgeau din calea a cincisprezece mii de călăreţi turci. Se înghesuiră pe malul Prutului şi aşezară în faţa lor cele două tunuri mici găsite la curtea domnească din Iaşi, din care se trăgea uneori la ospeţe, de ziua domnului Moldovei. Turcii ar fi folosit cu dragă inimă încărcăturile cu zburaturi, dar nu îndrăzneau fără încuviinţarea autorităţilor ruseşti, căci zburaturile ar fi ajuns de **bună-**seamă până pe malul nostru.
Comandantul carantinei, astăzi răposat, servea de patruzeci de **ani** în armată şi nu auzise de când era şuieratul gloanţelor, dar i-a fost dat să-l audă atunci. Câteva gloanţe îi ţiuiră chiar pe la ureche. Bătrânelul se făcu foc şi-l ocărî amarnic pe un maior din regimentul de infanterie Ohotsc aflat pe lângă carantină. Neştiind ce trebue să facă, maiorul alergă la râu şi-i ameninţă cu degetul pe delibaşii care-şi jucau caii pe malul celălalt. Văzând ameninţarea, aceştia îşi întoarseră caii şi plecară în goană; iar dupei plecă întregul detaşament turcesc. Pe maiorul alela îl
428
chema Horcevschi. Nu ştiu ce s'a ales de el mai târziu.
Totuşi în ziua următoare, turcii îi atacară pe ete-rişti. Pentrucă nu îndrăzneau să folosească nici zburaturi şi nici ghiulele, se hotărîră, împotriva **obiceiului,** să lupte cu arme albe. Bătălia a fost cruntă. S'au hăcuit cu iataganele. La început nu se văzuseră lănci la turci; deodată însă, se văzură lăncile ruseşti ale regimentului Necrasov, care lupta în rândurile lor.
Având îngăduinţa împăratului nostru de a trece Prutul şi de a se adăposti la noi, eteriştii prinseră să treacă apa. Pe malul turcesc, au rămas doar Cantagoni şi Safianos. Rănit încă din ajun, **Chirdjali** trecuse Prutul şi zăcea la noi în carantină. Safianos fusese ucis. Cât despre **Cantagoni,** cel neînchipuit de gras, el a pierit odată cu vrăjmaşul ce-i înfipsese lancea în pântece; şi-a apăsat lancea şi mai tare, după aceea a izbit în vrăjmaş cu paloşul — şi astfel au pierit amândoi deodată...
Totul se sfârşise. Turcii rămăseseră învingători. Moldova era curăţată de eterişti. Ca la vreo şase sute de arnăuţi se risipiră prin Basarabia şi, cu toate că nu ştiau cum îşi vor duce zilele, purtau recunoştinţă Rusiei că le dăduse adăpost. Aceşti oameni duceau o viaţă trândavă, dar cinstită. Ii puteai vedea oricând prin cafenelele Basarabiei pe jumătate turcite, cu lungi ciubuce între dinţi sau sorbindu-şi

drojdia de cafea din nişte ceşti mici. Hainele ţesute în fir şi încălţările roşii cu vârf ascuţit dădeau semne de oboseală, însă ei tot îşi mai purtau pe-o ureche fesul în-canafat, iar de sub brâiele largi tot le mai răsăreau iataganele şi pistoalele. Nimeni nu se plângea de ei. Nici n'ai fi crezut că aceşti paşnici nevoiaşi erau cei mai vestiţi clefţi ai Moldovei, tovarăşi ai cumplitului Chirdjali şi că el însuşi se află printre ei.
Cum auzi de asta, paşa dela Iaşi ceru autorităţilor ruseşti predarea lui Chirdjali, potrivit tratatelor de pace.
Poliţia începu să-l caute. Se află că într'adevăr Chirdjali era la Chişinău. Fu prins pe când cina pe întuneric împreună cu şapte tovarăşi de-ai lui, în casa unui călugăr fugit dela mănăstire.
429
Fu pus sub pază. Nu tăgădui că e Chirdjali. „Dat[1], adause el, de când am trecut Prutul, nu m'am atins nici de-un fir de păr din avutul cuiva şi n'am năpăstuit nici pe ultimul ţigan. De bunăseamă că pentru turci, pentru valahi şi pentru moldoveni, sunt hoţ şi tâlhar, dar pentru ruşi sunt un oaspete. Atunci când Safianos n'a mai avut cu ce să-şi încarce tunul, a venit să ia dela răniţi nasturi, cuie, lănţuge şi mânere de iatagan, ca să tragă ultimele focuri; atunci eu i-am dat douăzeci de beşlici şi am rămas fără bani. Mi-i martor dumnezeu că eu, Chirdjali, trăiesc de atunci din mila oamenilor. Dece vor ruşii să mă dea pe mâna duşmanilor mei?" După aceste cuvinte, Chirdjali tăcu şi începu să aştepte liniştit să i se hotărască soarta.
N'a trebuit să aştepte mult. Doar autorităţile nu erau datoare să privească tâlharii sub aspectul lor romantic; erau convinse de dreptatea cererii turceşti, aşa că porunciră trimiterea lui Chirdjali la Iaşi. Un tânăr şi neînsemnat slujbaş de pe atunci, om cu bun simţ şi plin de duh, care azi deţine un post însemnat, mi-a descris în culori vii plecarea lui Chirdjali.
La poarta temniţei aştepta o căruţă de poştă... (Dacă nu ştiţi cum arată o astfel de căruţă să v'o descriu eu: era mică, joasă, cu coşul din nuiele împletite; se înhămau la ea până de curând şase sau chiar opt gloabe necăjite. Pe una din ele stătea un moldovean mustăcios, cu cuşmă miţoasă; cum încăleca, răcnea şi trăznea necontenit din harapnic, încât gloabele porneau într'un trap destul de întins. Dacă vreuna din ele începea să dea semne de osteneală, surugiul o deshăma repede, blestemând de mama focului, şi o lăsa în drum, fără să-i pese de soarta ei, încredinţat fiind că la întoarcere o va găsi în acelaş loc, păscând liniştită în stepa verde. I se întâmpla câteodată călătorului să pornească dela o staţie de poştă cu opt cai şi să ajungă la staţia următoare numai cu doi. Aşa stăteau lucrurile acum vreo cincisprezece ani. Azi, în Basarabia, se foloseşte înhămătura rusească, iar în locul căruţelor se folosesc telegile ruseşti.)
O astfel de căruţă stătea la poarta temniţei, într'una din ultimele zile ale lunii Septembrie 1821. In jur se strânseseră, lipăind din papuci, evreice cu mânecile lăsate, arnăuţi în vestmintele cârpocite şi pitoreşti, moldovence mlădii, ţinându-şi în braţe copiii cu ochi negri. Bărbaţii tăceau, femeile aşteptau nerăbdătoare să se întâmple ceva deosebit.
Deodată, porţile au fost deschise înlături; ieşiră câţiva ofiţeri de poliţie; în urma lor, doi soldaţi îl aduceau pe Chirdjali în lanţuri...
Să fi tot avut treizeci de ani. Era oacheş. Avea trăsături regulate şi aspre. Era înalt, lat în spete şi totul arăta că e înzestrat cu o putere neobişnuită, îşi ţinea turbanul pestriţ pe-o sprânceană; brâul larg îi strângea mijlocul subţire. Ii întregeau găteala dolmanul de postav gros, albastru, cămaşa ce-i cădea în cute până aproape de genunchi şi încălţările frumoase. Era mândru şi liniştit.
Se arătă un slujbaş, un bătrânel roşu la faţă, într'un mondir decolorat, care atârna pe el ţinut doar în trei nasturi; după ce-şi gâtul gurguiul roşu ce-i ţinea loc de nas, sub nişte ochelari de plumb — despături o hârtie şi prinse a fârnăi moldoveneşte. Din când în când, arunca spre Chirdjali cel ferecat în lanţuri o privire plină de dispreţ; de bunăseamă că în hârtie era vorba de el. Chirdjali îl asculta atent. Cum mântui de citit, slujbaşul împături hârtia la loc, se uită crunt la oamenii adunaţi şi strigă la ei, poruncindu-lesă se dea la o parte, să facă loc căruţei. Atunci, Chirdjali îi spuse câteva cuvinte pe moldoveneşte; glasul îi tremura, faţa i se schimbase, începu să plângă şi căzu în genunchi în faţa slujbaşului ocârmuirii; lanţurile lui zornăiră. Slujbaşul sări înapoi, speriat. Soldaţii vrură să-l ridice pe Chirdjali, dar el se ridică singur, îşi adună lanţurile, urcă în căruţă şi strigă: „Haidem!" Lângă el se aşeză un jandarm; moldoveanul pocni din harapnic şi căruţa porni în goană.
— Ce v'a spus Chirdjali? — l-a întrebat slujbaşul cel tânăr pe poliţist, după aceea.
— Ei, să vezi dumneata... — a răspuns poliţistul râzând. 4- M'a rugat să am grijă de nevasta şi de copilul lui, care trăiesc prin părţile Chiliei, într'un

sat de bulgari. Se teme să nu pătimească şi ei de pe urma lui. Prostime! Ce să-i iaci.
Povestirea tânărului slujbaş m'a înduioşat. îmi era milă de bietul Chirdjali. Mult timp n'am ştiut nimic de soarta lui. Abia peste câţiva ani, m'am reîntâlnit cu slujbaşul acela tânăr. Din vorbă în vorbă, am ajuns să depanăm amintiri.
— Dar ce mai tace prietenul domniei tale, Chirdjali, nu ştii ce s'a mai întâmplat cu el?
— Cum să nu? — mi-a răspuns slujbaşul, şi-mi povesti cele ce urmează:
Cum a ajuns la Iaşi, Chirdjali Iu înfăţişat paşei, carc-l osândi la moarte prin ţeapă, lusă împlinirea osândei iu amânată până la nu ştiu ce sărbătoare. Până una alta, l-au închis într'o temniţă.
II păzeau şapte turci (oameni simpli, în sufletul lor tot atât de tâlhari ca şi Chirdjali), îl'aveau în mare cinste şi cu setea lor de orientali nu se mai saturau ascultându-i povestirile minunate.
Intre ei se legă o strânsă prietenie. într'o bună zi, Chirdjali le-a spus:
— Fraţilor! îndată o să-mi sune ceasul. Nimeni nu poate scăpa de ceeace i-a fost scris! Ne vom despărţi curând şi aş vrea să vă las o amintire...
Turcii se făcură numai urechi.
— Fraţilor, — urmă Chirdjali, — acum trei ani, pe vremea când haiduceam cu răposatul Mihailachi, am îngropat în câmpie, nu departe de Iaşi, un cazan cu galbeni. Văd că nici lui nici mie nu ne-a fost dat să ne bucurăm de comoara asta. Fie dar: luaţi-o şi împărţiţi-o între voi, frăţeşte!
Turcii, mai-mai să-şi piardă minţile. Prinseră îndată să se socotească, cum să facă spre a afla locul unde era îngropată comoara. S'au gândit cât s'au gândit şi au hotărît să-l ducă chiar pe Chirdjali să le arate locul.
Să lăsă noaptea. Turcii îi scoaseră lanţurile dela picioare, îi legară mâinile cu o funie şi plecară cu el în afara oraşului, pe câmp.
Chirdjali mergea înainte, dela un gorgan la altul. Au mers aşa mult timp, până când Chirdjali se opri

lângă un bolovan mare, măsură doisprezece paşi spre miazăzi, izbi cu piciorul în ţărână şi rosti:
— Aici!
Turcii se învoiră ca patru din ei să sape cu iataganele, iar trei să-l păzească pe Chirdjali, care se aşeză pe bolovan şi se uita la ei cum se trudesc.
— Ei, mai aveţi mult? Dat-aţi de cazan? — întrebă el.
— încă nu, — au răspuns turcii şi au prins să sape aşa de straşnic, încât sudoarea curgea râu de pe ei.
Chirdjali începu să dea semne de nerăbdare.
— Ce mangosiţi! — se mânie el. — Nu se pricep nici să sapo ca lumea! Eu aş fi făcut treaba cât te-ai şterge la ochi. Flăcăi! Ian dezlegaţi-mi mâinile şi daţi-mi un iatagan!
Turcii căzură pe gânduri, apoi au prins să se sfătuiască între ei. Şi-au spus:
— Ei şi? Ce-o să se întâmple dacă i-om dezlega mâinile şi i-om da un iatagan? Suntem şapte contra unu!
I-au dezlegat mâinile şi i-au dat un iatagan.
In sfârşit, Chirdjali se văzu liber şi înarmat. Cine ştio ce-o fi simţit el atunci!... Prinse să sape cu îndârjire, iar paznicii lui îl ajutau... Deodată, îşi împlântă iataganul înlr'uu turc, îl lăsă aşa şi-i zmulse dela brâu două pistoale.
Ceilalţi şase o rupseră la fugă.
Azi, Glrird jali haiduceşte prin preajma Iaşilor. De curând a trimis cuvânt domnului Moldovei, că dacă nu-i dă cinci mii de leva, va da foc oraşului, şi se va răfui cu el, oricât era de domn... Cele cinci mii de leva i-au fost trimise.
Ce spuneţi de Chirdjali?
1834
In româneşte de
Eusebiu Camilar

28

FATA CĂPITANULUI

Păzcşte-ţi cinstea **încă.** de tânăr
Proverb

CAPITOLUL I **SERGENT DE GARDĂ**

.Mâine chiar ar fi **în** gardă căpitan. Dar nu-i nevoie! Lasă-l mai bine în armată. E sănătos aşa! Cu chinga strâns legată.
.....
Dar cine-i taică-său?...
Cncajnin

Tatăl meu, Andrei **Petrovici** Griniov, îşi făcuse în tinereţe serviciul militar la contele Miinich şi demisionase, cu gradul de maior, în anul 17.. de atunci, locuia la moşia lui din gubernia Simbirsc, unde s'a însurat cu **Avdotia Vasilievna L,** fata unui nobil scăpătat de prin partea locului. Am fost nouă copii. Toţi fraţii şi surorile mi-au murit de mici.

încă de pe când mă aflam în pântecele maicii mele, am fost înscris ca sergent în regimentul Semionov-
434
schi, prin bunăvoinţa unei rude apropiate, cneazul B., maior din gardă[1].)

Dacă, împotriva tuturor aşteptărilor, mama ar fi născut o fată, tata ar fi adus la cunoştinţa celor în drept moartea sergentului nevenit pe lume, şi cu asia chestiunea ar fi fost lichidată. Am fost ţinut în concediu până la terminarea studiilor, pe vremea aceea, nu se învăţa ca'n timpurile de azi. La vârsta de 5 ani, am fost dat pe mâinile unei slugi, Savelici, care, datorită purtării lui bune — căci Savelici nu bea — fu însărcinat să aibă grijă de mine. Sub supravegherea lui, la 12 ani ştiam carte rusească şi puteam să judec ca un cunoscător însuşirile unui câine de vânătoare. Intre timp, tata mi-a luat un franţuz dela Moscova, *monsieur* Beaupre, care a sosit la noi odată cu provizia anuală de vin şi untdelemn de măsline. Sosirea lui nu-i fu deloc pe plac lui Savelici. «Slavă domnului... bodogănea el, cred că copilul e deajuns de spălat, deajuns de pieptănat şi de hrănit. Nu mai au pe ce cheltui banii, de-au tocmit un „musie", parcă n'ar fi destui oameni dc-ai noştri...»

Beaupre fusese frizer în ţara lui, soldat în Prusia şi venise în Rusia *„pour etre outchitel"[12]),* fără să ştie prea bine ce însemna acest cuvânt. Era băiat bun, însă uşuratic şi destrăbălat. Marea lui meteahnă era patima p[1] entru sexul frumos; nu rareori, drept răsplată pentru gingăşiile lui, primea ghionturi, după care se văieta zile întregi. In afară de asta, nu era — după cum spunea chiar el — *duşmanul băuturii* sau — cum se spune la noi — îi plăcea să tragă la măsea mai mult decât trebuie. Cum însă la noi vinul se servea doar la masă şi chiar şi atunci numai câte un păhărel, şi cum, deobicei, pe el îl treceau cu vederea, Beaupre s'a deprins foarte repede cu rachiul de fructe, şi începu să-l prefere chiar vinurilor din patria lui, găsindu-l

) După ucazul din 1762, pentru obţinerea gradului de ofiţer, trebuia să faci serviciul militar 12 ani încontinuu. Din cauza aceasta nobilii îşi înscriau copiii în armată dela cea mai fragedă vârstă; copiii rămâneau în familie şi primeau la majorat gradul de ofiţer. (N. red. rom.)

[2]) Pentru a fi ucitel, (învăţător). (In limba franceză) (N. (rad.)

20 ' *435*

incomparabil mai folositor pentru stomac. Ne-am înţeles bine **chiar** dela început şi, **cu** toate că era obligat, după contract, să mă înveţe *franţuzeşte, nemţeşte, precum şl toate ştiinţele,* el găsi cu cale să înveţe dela mine s'o **rupă un pic** ruseşte, iar după aceea ne-am văzut fiecare de treaba lui. Eram foarte apropiaţi sufleteşte. **Nici** nu-mi doream alt mentor. Dar soarta ne-a despărţit curând — şi iată în ce împrejurare.

Spălătoreasă Palaşca, o fată grasă şi ciupită de vărsat, şi văcărită Aculca, chioara, au venit într'o zi la mama şi i-au căzut la picioare; îşi recunoscură şi ele slăbiciunea vinovată, dar se **plânseră** în acelaş timp împotriva lui „musie", care se folosise de nevinovăţia lor. Mamei nu-i plăcea să ia în glumă astfel de întâmplări şi se plânse tatii. La tata, judecata era scurtă. Porunci să vie îndată canalia de franţuz. I s'a răspuns că „musie" face lecţiile cu mine. Atunci a venit el în odaia mea. Beaupre sta întins pe pat, cufundat în somnul nevinovăţiei, iar eu eram foarte ocupat. Trebuie să ştiţi că mi se comandase dela Moscova o hartă geografică, care sta degeaba atârnată pe perete; demult mă ispitea mărimea ei şi calitatea hârtiei. M'am hotărît să fac din ea un zmeu şi mă şi apucasem de lucru, folosiudu-mă de somnul lui Beaupre. Tocmai când a intrat tata, prindeam o coadă de fuior de Capul Bunei Speranţe. Când văzu în ce fel învăţam geografia, tata m'a tras de ureche, apoi s'a repezit la Beaupre, l-a trezit din

somn foarte nedelicat şi a început să-l ocă-rască zdravăn. Buimac, Boaupre încerca degeaba să se **ridice,** căci era beat mort, nenorocitul... Şapte păcate — o singură judecată. Tata îl înşfacă de guler, îl ridică din pat, îl aruncă pe uşă afară — şi în aceeaşi zi franţuzul părăsi casa, spre bucuria de nedescris a lui Savelici. Astfel a luat sfârşit educaţia mea.
Am început să trăiesc ca un pierde-vară, speriând hulubii şi jucând capra cu copiii din ogradă. Tocmai împlinisem 16 ani. La vârsta asta, soarta mi s'a schimbat.
436
Era toamnă. Mama făcea dulceţuri cu miere, iar eu îmi lingeam buzele, uitându-mă la spuma în clocot. Tata citea la fereastră,„Pridvornâi calendar"[1]) pe care îl primea în fiecare an. Cartea asta ii impresiona foarte puternic; şi oridecâteori o recitea, se simţea cuprins de ciudă grozavă. Cunoscându-i foarte bine obiceiurile şi năravurile, mama se străduia mereu să dosească nenorocita de carte, astfel că „Pridvornâi calendar" nu cădea în mâinile tatii cu lunile. In schimb când, din întâmplare, dădea peste el, nu-l lăsa din mâini ceasuri **întregi.** Aşadar, tata citea „Pridvornâi calendar", strângea din când în când din umeri şi repeta cu jumătate de glas: „General-locotenent... a fost sergent la mine în companie!... Cavaler a două ordine ruseşti! Hm... Şi când te gândeşti că mai ieri..."
In sfârşit, aruncă mânios calendarul pe divan şi căzu pe gânduri, lucru care nu prevestea nimic bun.
— Avdotia Vasilievna, câţi ani are Petruşa? — o întrebă deodată pe mama.
— Merge pe şaptesprezece. S'a născut în anul când a chiorît mătuşa Nastasia Gherasimovna... când...
— Bine... — o întrerupse el. — E vremea să-şi înceapă serviciul militar. Destul de când tot aleargă prin odăile slujnicelor şi se caţără pe la hulubării.
Gândul că se va despărţi de mine atât de repede o ului po mama aşa de tare, încât ea scăpă lingura în cratiţă şi începură să-i curgă lacrimi pe obraji.
In schimb, e greu de descris bucuria mea. Gândul la serviciul militar se făcu una cu gândul libertăţii şi cu plăcerile vieţii dola Pctersburg. Mă şi vedeam ofiţer în gardă, ceeace, după părerea mea, constituia culmea fericirii omeneşti.
Tatei nu-i plăcea să-şi schimbe planurile şi nici să le tărăgăneze îndeplinirea. Hotărî, deci, îndată, ziua plecării.
[1]) Calendarul curţii, care apărea anual, începând din **1745;** în ol so publicau **tabolele** cu gradele superioare, militare şi civile. (N. **trad.)**
437
Cu o zi înainte de a porni, îmi făcu cunoscut că îmi va da o scriso-are către viitorul meu şei' şi ceru pană şi hârtie.
— Nu uita, Andrei Petrovici, — îi spuse mama, — să-i dai cneazului B. salutări din partea mea; trag nădejde că nu-l va lipsi pe Petruşa de protecţie...
— Ce prostie! —răspunse tata încruntându-sc. — Dece-aş scrie cneazului B?
— Spuneai doar că vrei să-i scrii şefului lui Petruşa...
— Ei, şi?
— Oare nu-i este şef cneazul B.? Petruşa-i înscris în regimentul Semionovschi.
— înscris! Pe mine nu mă priveşte asta! Petruşa nu va pleca la Petersburg! Ce-o să înveţe acolo? Să risipească banii şi să-şi facă de cap? Nu! Las'să facă militărie, să muncească din greu, să simtă mirosul prafului de puşcă, să fie soldat, nu terchea-berchea! E înscris în gardă! Unde-i actul lui de identitate? Dă-l încoace!
Mama căută actul de identitate într'o cutie, unde-l păstra, la un loc cu cămăşuţa mea de botez, şi i-l întinse cu mâna tremurândă.
Tata îl citi cu atenţie, şi—1 puse dinainte pe masă, şi începu să scrie. Grozav voiam să aflu unde mă trimitea, dacă nu la Petersburg? Nu-mi puteam lua ochii dela pana lui, caro se mişca destul de încet. In sfârşit, cum termină, puse scrisoarea şi actul meu de identitate într'im plic, îl pecetlui, îşi scoase ochelarii, mă chemă şi-roi spuse:
— Iată scrisoarea către Andrei Carlovici R., vecii iul meu camarad şi prieten. Te duci la Orenburg, să-ţi faci serviciul sub comanda lui...
Şi aşa mi s'au spulberat toate frumoasele speranţe. In loc de vesela viaţă a Petersburgului, mă aştepta plictiseala unui ţinut depărtat şi pustiu. Serviciul mililar, la care cu o clipă înainte mă gândeam cu atâta încântare, se prefăcu într'o mare pacoste. Orice discuţie era însă de prisos.
A doua zi dis-dc-dimineaţă, trăsura era trasă la scară; în ea mi-au pus.geamantanul, lădiţa cu cele
438

trebuitoare pentru ceai şi legătura cu franzele şi plăcinte, ultimele semne ale răsfăţării de acasă. Amândoi părinţii m'au blagoslovit. Tata mi-a spus:
— La revedere, Piotr... Să serveşti cu credinţă celui căruia îi vei jura! Să asculţi de superiori; nu-i linguşi; nu umbla după slujbă, dar nici să nu dai dosul când c vorba de ea, şi ţine minte proverbul: „Păzeşte-ţi haina, încă de nouă, şi cinstea, încă de tânăr".
Mama plângea şi mă ruga să am grijă de sănătate, iar lui Savelici îi spunea să ia seama de mine, copilul ei...
M'au îmbrăcat cu o scurteică de blană de iepure, iar pe deasupra mi-au pus şi o şubă de vulpe. M'am aşezat în trăsură, împreună cu Savelici, şi am pornit la drum, vărsând lacrimi.
Noaptea, am ajuns la Simbirsc, undone-am oprit o zi pentru cumpărăturile poruncite lui Savelici. Am tras la han. Savelici a pornit după cumpărături încă dis-de-dimineaţă.
Eu am stat cât am stat la geam, uitându-mă la uliţa murdară, dar mi-era urît şi am început să umblu prin toate încăperile.
Cum am intrat în sala de biliard, am văzut un domn înalt, cam de vreo treizeci şi cinci de ani, cu mustăţi lungi şi negre. îmbrăcat cu un halat, cu tacul în mână şi cu luleaua între dinţi. Marcatorul cu care juca căpăta un păhărel de rachiu ori de câte ori câştiga; când pierdea, trebuia să treacă pe brânci pe sub masa de biliard. M'am oprit să mă uit cum joacă. Şi cu cât partida se prelungea, cu atât plimbările pe sub masă deveneau mai dese, astfel că, până la urmă, marcatorul rămase de tot sub masă.Domnul acela i-a spus câteva vorbe tari, în chip de oraţie funebră, după aceea mi-a propus mie să joc cu el. N'am primit, căci nu cunoşteam jocul. Domnul a găsit acest lucru foarte ciudat şi mă privea cu compătimire. Totuşi, am început să stăm de vorbă. Am aflat că îl chiamă Ivan Ivanovici Zurin, că e căpitan în regimentul de husari, că se află în Simbirsc pentru a face recrutarea şi că locuieşte la han.
439
M'a poftit să mănânc cu el, ce-o da dumnezeu, sol-dăţeşte. Am primit cu plăcere. Ne-am aşezat la masă. Zurin bea zdravăn şi mă îrnbia şi pe mine, arătându-mi că, pentru a mă deprinde cu milităria, trebuia să beau. Muream de râs ascultându-i anecdotele cazone şi no-am sculat dela masă prieteni buni. Îndată după aceea s'a oferit să mă înveţe biliard.
Biliardul e foarte necesar pentru fraţii noştri militari. Ce faci când ajungi într'un orăşel, la manevre sau la război? Doar n'ai să baţi toată vremea ovreii! Te duci la cafenea, joci biliard; dar ca să-l poţi juca, trebuie să-l cunoşti!
M'a convins şi m'am apucat să învăţ cu multă sâr-guinţă. Zurin mă încuraja cu glas tare şi se minuna de succesele mele atât de repezi, iar după câteva lecţii, mi-a propus să joc pe bani — un groş partida. Nu pentru câştig-, spunea el, ci numai aşa, pentru a nu juca pe degeaba, ceeace era, după vorba lui, o rea deprindere. Am primit îndată. Zurin comandă *punch* şi mă sfătui să gust, spunând că aveam nevoie şi de deprinderea asta; ce **mi li tărie** e aceea, fără *punch?* L-am ascultat. Intre timp, jucam înainte. Cu cât sorbeam mai des din pahar, cu atât deveneam mai îndrăzneţ. **Bilele** săreau într'una peste margine, eu mă înfierbântam şi îl certam pe marcator, care dumnezeu ştie cum ţinea socoteala jocului; măream miza mereu-într'un cuvânt mă purtam ca un băieţandru scăpat în libertate. Vremea trecu fără să-mi dau seama. Zurin se uită la ceas, puse tacul la locul lui şi-mi făcu cunoscut că am pierdut o sută de ruble. Lucrul acesta m'a cam tulburat.
Banii mei se aflau la Savelici. începui să mă scuz, dar Zurin mă întrerupse:
— Te rog! Nu te deranja! Pot s'aştept; iar până una alta, mergem până la Arinuşca...
Ce era să fac? Am sfârşit ziua tot aşa de nebuneşte cum o începusem. Am cinat la Arinuşca. Zurin îmi turna mereu, spunându-mi că trebuie să mă deprind cu milităria. Când m'am ridicat dela masă, abia mă ţineam pe picioare. Pe la mijlocul nopţii, Zurin m'a dus la han. Savelici ne-a întâmpinat în cerdac. A
440
rămas încremenit, văzând semnele indiscutabile ale osârdiei mele pentru militărie.
— Ce s'a întâmplat cu tine? — mă întrebă cu glas plângăreţ. — Unde te-ai încurcat aşa? Doamne, încă n'a săvârşit un astfel de păcat de când o el!
— Taci, ghiuj bătrân, — i-am răspuns, şi limba mise împleticea.— Eşti beat, desigur... Du-le şi te culcă... Şi culcă-mă şi pe mine!
A doua zi, m'am trezit cu dureri de cap şi-mi aminteam vag de întâmplările de ieri. Savelici intră cu o ceaşcă de ceai şi-mi întrerupse gândurile.
— Cam devreme, Piotr Andreici, — îmi spuse el, dând din cap. — Cam devreme ai început cu petrecerile. Cui îi sameni? Că nici tatăl tău, nici bunicul n'au fost beţivi; cât despre mama ta, nici vorbă

nu poate fi. De când e, n'a luat în gură altă băutură decât cvas. Cine-i vinovat? Afurisitul de„musie'"!
— Una-două, fugea la Antipievna: *„Madame, fe vous prie vodca!* „Uite ce a ieşit din„e *vous prie"!*
N'ai ce spune: bine te-a instruit, netrebnicul. Domnul a trebuit să tocmească un păgân, parcă n'ar fi găsit oameni de-ai lui!
M'a cuprins ruşinea. Mi-am întors faţa dela el şi i-am spus:
—' Ieşi, Savelici. Nu vreau ceai.
Dar când începea să predice, greu îl mai puteai opri.
— **Iată,** Piotr Andreici, cum o după chef. Capul ţi-i greu şi n'ai poftă de mâncare. Băutorul nu-i bun de nimic... Hai, boa zeamă de castraveţi cu miere, ca să te trezeşti; dar, ca să te trezeşti şi mai bine, ia jumătate de păhărel de rachiu. Nu porunceşti?
In clipa aceea, un băiat îmi aduse un bilet dela I. I. Zurin. L-am deschis şi-am cetit următoarele rânduri:
„Dragă Piotr Andreevici, te rog trimete-mi cu băiatul cele o sută de ruble, pe care le-ai pierdut ieri la joc. Am teribilă nevoie de bani.
Supus la ordin, Ivan Zurin".
441
N'avcam încotro. M'am adresat **lui** Savelici, chiverni-sitorul banilor, rufelor şi al tuturor treburilor mele, şi i-am poruncit, cu un aer nepăsător, să dea băiatului suta de ruble.
— **Cum!** Pentru ce? — întrebă Savelici, uimit.
— li sunt dator... — am răspuns eu, rece.
— Eşti dator! — protestă Savelici, din ce în ce mai uimit. — Când ai apucat să faci datorii? Lucrul nu-i dcajuns de limpede. Cum crezi, dar eu nu dau niciun ban!
M'am gândit că dacă nu-i voi impune îndărătnicului bătrân în clipa aceea hotărîtoaro, nici mai târziu nu-i voi scăpa de sub tutelă, deacoea i-am spus, privindu-l de sus:
— Eu sunt stăpân şi tu — slugă. Banii sunt ai mei. I-am pierdut, pentru, că aşa am vrut. Te sfătuiesc să n'o faci pe deşteptul şi să îndeplineşti ce ţi se porunceşte.
Peste măsură de uimit, Savelici îşi plezni palmele şi încremeni.
— Ce stai? — am strigat eu supărat. El începu a plânge.
— Tăicuţule, Piotr Andreici! — spuse el cu glas tremurător. — Nu mă omorî de supărare! Lumina mea! Ascultă-mă pe mine că-s bătrân: scrie tâlharului celuia că ai glumit, că n'avem atâţia bani... O sută de ruble! Milostive doamne! Spune-i că părinţii nu-ţi dau voie să joci cărţi decât pe nuci...
— Destul cu prostiile! — l-am întrerupt eu, aspru. — Dă banii încoace, că de nu, te zvârl afară...
Savelici se uită la mine foarte întristat şi se duse s'aducă banii.
Mi-era milă de bietul bătrân; dar voiam să ies de sub tutelă şi să-i arăt că nu mai sunt copil. Zurin şi-a primit banii. Savelici a căutat să mă scoată din acel han afurisit şi m'a înştiinţat:
— Caii sunt gata.....
Am părăsit Simbirscul cu conştiinţa tulbure şi cu o căinţă tainică, fără să-mi iau rămas bun dela profesorul de biliard şi fără să mă gândesc că voi mai da vreodată ochii cu dânsul.
442
.

CAPITOLUL It CĂLĂUZA

Tu, tavă ţărişoara mea, Necunoscută ţară-a mea! Parc'aş veni fără să vreau La tine-acum. Ci calul meu Şi tinereţea m'au purtat, Şi-al crâşmei miros de-altădat' Spre tine, ţărişoara mea!
Cântec vecin

Tot drumul, fui frământat de gânduri nu tocmai plăcute. Pentru timpurile acelea, pierderea suferită era destul de mare. Nu puteam să nu recunosc, în sinea mea, că mă purtasem prosteşte la hanul din Simbirsc şi mă simţeam vinovat faţă de Savelici. Toate astea mă chinuiau. Bătrânul sta posomorit po capră şi nici nu-şi întorcea faţa spre mine: tăcea şi numai din când în când tuşea încet. Voiam cu orice preţ să mă împac cu dânsul şi nu ştiam cum să încep:
— Ei lasă, Savelici, ajunge! — i-am spus în sfârşit: — Hai să no împăcăm. Sunt vinovat. Îmi dau seama că-s vinovat. Ieri am făcut o poznă, iar po tine tc-am nedreptăţit. Iţi făgăduiesc că pe viitor am să l'iu mai **cuminte** şi să te ascult. Hai, nu te supăra. Să ne împăcăm.
— Ei... tăicuţule, Piotr Andreici!—răspunse el, oftând adânc. —Sunt supărat pe mine însumi, căci eu sunt vinovat de toate. Nu trebuia să te las singur la han. Ce să fac? M'a încurcat necuratul; m'am gândit

să davi pe la cumătră dăscăliţă s'o văd! Ca 'n vorba aceea: „Pe la cumătră ai dat, în bucluc ai intrat"... Nenorocire — şi pace! Cum mă voi arăta în faţa stăpânilor? Ce vor spune când vor afla că fiul lor joacă' şi bea?
Pentru a-l linişti, i-am dat cuvântul că pe viitor nu voi mai cheltui niciun ban fără voia lui.
El se linişti încet-încet, însă din când în.când mormăia singur, dând din cap: „O sută de ruble! Puţin lucru?"
443

Mă apropiam de ţintă. In **juru-mi** se întindeau **pustietăţi** triste, întretăiate de râpe şi dealuri. Totul era acoperit de zăpadă. Soarele **asfinţea.** Trăsura mergea pe un drum îngust, adică mai precis, pe urmele săniilor ţărăneşti.
Surugiul începu deodată să se uite împrejur; îşi scoase căciula şi fie întoarse spre mine:
— Nu porunceşti, boierule, **să** ne întoarcem?
— Pentru ce?
— Nu-i potrivită vremea. Porneşte vântul. Uite-l cum mătură zăpada.
— Ei şi, ce-i cu asta?
— Dar vezi ce-i acolo? (şi arătă cu biciul spre răsărit).
— Nu văd nimic, afară de câmpul alb şi cerul senin.
— Dar norul cela din faţa noastră... Intr'adcvăr, la marginea cerului, se vedea, un nouraş alb, pe care-l luasem la început drept un deal depărtat.
Surugiul mă lămuri că norul acela prevesteşte viscol. Auzisem că viscolele din ţinuturile astea acopereau sub zăpezi şiruri întregi de care. Savelici era de aceeaş părere cu surugiul şi mă sfătuia să ne întoarcem. Mie însă vântul nu mi se păru chiar aşa de puternic; nădăjduiam s'ajung cu bine până la staţia următoare şi dădui poruncă să mâne mai repede. Surugiul mâna, dar se uita mereu spre răsărit.
Caii goneau. Vântul se înteţea din clipă 'n clipă. Nouraşul se prefăcuse într'un nor mare şi se ridica greoi, crescând şi cuprinzând treptat tot cerul. Porni întâi o ninsoare uşoară, apoi prinseră să cadă fulgi mari. Vântul gemea. începu viscolul. Intr'o clipă, cerul negrii se făcu una cu marea de zăpezi. Nu se mai vedea nimic.
— Hei, boierule, — strigă surugiul. — Nenorocire! "Viscol!
Am scos capul de sub coviltir: totul era vijelie şi întuneric. Vântul urla cu atâta furie, încât părea o făptură vie. Zăpada cădea peste mine şi peste Savelici. Caii mergeau la pas şi curând se opriră.
— Dece nu mâni? — l-am întrebat, nerăbdător, pe **surugiu.**
444
— Asta-i vreme de mers? — răspunse el, coborînd de pe capră. — Nici nu ştiu unde suntem. Nu se mai vede drumul, e întuneric în toate părţile.
începui să-l cert. Supărat pe mine, Savelici îi luă **apărarea:**
— N'ai vrut s'asculţi! Te-ai fi întors la han, ai fi băut ceai, ai fi dormit până dimineaţa, viscolul ar fi încetat şi-am fi pornit mai departe. Unde ne grăbim aşa? La nuntă?
Avea dreptate. Dar nu mai aveam ce face. Ningea într'una. In jurul trăsurii se ridicau troiene.
Caii stăteau cu capetele plecate şi, din când în când, tresăreau. Neavând altă treabă surugiul umbla în jurul lor şi le tot potrivea hamurile. Savelici bombănea; cu mă uitam în toate părţile, nădăjduind să zăresc măcar vreo urmă de sat sau de drum, însă nu puteam deosebi nimic decât vârtejurile turburi de zăpadă. Deodată, zării ceva negru.
— Hei, surugiu! Ia te uită! Se zăreşte colo ceva negru! Ce-o fi?
Surugiul se uită cu băgare de seamă.
— Dumnezeu ştie, boierule — răspunse el aşezân-du-se la locul lui şi **văzându-şi** de treabă, — **să** fie car? Nu, nu poate să fie car! Să fie pom? Nici pom nu-i! Dar mi se pace că mişcă... Trebuie să fio ori lup, ori om!
Am poruncit să mergem spre lucrul acela necunoscut care se mişca şi el acum spre noi. Peste două minute ne aflam lângă un om.
— Nu ştiiunde-i drumul, om bun? — strigă surugiul.
— Aici! —răspunse drumeţul. — Stau pe **pământ** tare, dar ce folos!
— Ascultă, omule, — i-am spus eu, — cunoşti locurile? Te prinzi să ne duci undeva **unde-am** putea dormi?
— Cunosc ţinutul, slavă domnului! —răspunse drumeţul. — L-am cutreierat în lung şi 'n lat, călare şi

pe jos. Dar vezi ce vreme e... numai bună să rătăceşti drumul. Mai bine stăm pe loc şi aşteptăm, poate se potoleşte viscolul şi se înseninează cerul; atunci, om nimeri drumul după stele.
445
Sângele lui rece îmi dădu curaj. Hotărî! sa mă las în voia domnului şi.să dorm în mijlocul stepei, când deodată drumeţul sări sprinten pe capră, spunând surugiului:
— Slavă domnului! Satul nu-i departe! întoarce la dreapta şi mână!
— Dar dece s'o iau la dreapta? — întrebă surugiul nemulţumit. —Unde vezi drumul? Ţie ce-ţi pasă! Caii nu-s ai tăi, hamul tot aşa, mână şi nu sta.
Surugiul părea să aibă dreptate.
— Jntr'adevăr, — rostii eu; — ce te **fade.** să crezi că e satul aproape?
— Pentrucă vântul bate dintr'acolo, — răspunse drumeţul. — Miroase a fum. Şi dacă miroase a fum, înseamnă că satul e aproape.
M'a uimit deşteptăciunea acelui om şi ascuţimea simţurilor lui. Poruncii surugiului să mâne. Caii înaintau cu greu prin zăpada adâncă. Trăsura se mişca încet, suia, aluneca în şanţ, se legăna când într'o parte, când într'alta. Parcă era un vapor pe-o mare în furtună. Savelici ofta şi mereu se izbea de mine. Am lăsat jos rogojina şi am aţipit, încoloşmănat în şubă, mângâiat de cântecul viforului şi legănat de mersul încet. Am visat un vis pe care nu-l pot uita cu niciun chip; dacă mă gândesc la ciudatele întâmplări din viaţa mea, şi până azi cred că visul acela a fost o prevestire. Cititorul mă va ierta, fiindcă ştie **din** păţaniile lui cum se poate cădea în **mreji le** superstiţiei, cu tot **dispreţul** pentru orice fel de prejudecăţi.
Mă găseam în starea ciudată când realitatea se contopeşte cu tot soiul de vedenii încâlcite.
Se făcea că viscolul mai bântuia încă şi noi rătăceam prin pustietatea acoperită de zăpadă. Deodată, am desluşit o poartă şi-am intrat în curtea conacului nostru. Mă gândeam cu teamă că tatăl meu are să se supere că m'am reîntors fără voia lui sub acoperişul părintesc, şi are să creadă că am făcut-o din voită neascultare. Parcă am sărit din trăsură, îngrijorat, şi m'am uitat deodată la mama, care îmi ieşea înainte în pridvor, şi pe faţa căreia era întipărită o mâhnire adâncă: „Linişte, parcă îmi spuse ea, tatăl tău e bol-
446
nav, e pe patul de moarte şi vrea să-şi ia dela tine cel din urmă rămas bun..." Se făcea că am urmat-o în dormitor, cuprins de groază. încăperea era slab luminată. Lângă patul lui stăteau nişte oameni mâhniţi. Când m'am apropiat încet de pat, mama a dat pologul la o parte, spunând:
— Andrei Petrovici, a venit Petruşa; a aflat de boala ta şi s'a întors. Binecuvântează-!
Se făcea apoi că am îngcnunchiat, şi mi-am aţintit privirea spre bolnav. Şi ce-am văzut deodată? In loc de tata, în pat sta culcat un mujic cu barbă neagră, care mă privea vesel. M'am întors nedumerit spre mama:
— Ce'nseamnă asta? Acest om nu e tatăl meu. Cum să cer binecuvântarea unui mujic?
— E tot una, Petruşa, — mi-a răspuns mama. — E naşul tău. Sărută-i mâna şi lasă-l să te blagoslovească!
Eu n'am vrut. Mujicul sări din pat, îşi înşfăca toporul dela spate şi începu să izbească în toate părţile. Voiam să fug... şi nu reuşeam. încăperea se umplu de cadavre; mă împiedicam de ele — lunecam prin bălţoace de sânge...
— Nu te teme. Vino să te blagoslovesc... — mă chema mujicul cel fioros, cu glas blând.
M'a cuprins groaza, nedumerirea... şi m'am trezit; caii stăteau pe Ioc; Savelici mă trăgea de mână, şi-mi spunea:
— Coboară, boierule, am ajuns...
— Uude-am ajuns? — l-am întrebat, frecându-mă la ochi.
—La han. Ne-a ajutat dumnezeu şi am dat chiar de gardul hanului. Ieşi mai repede şi te încălzeşte!
Am ieşit din trăsură. Viscolul mă bătea, însă cu puteri mai slabe. Era aşa de întuneric, că-ţi puteai scoate ochii. Hangiul no-a întâmpinat la poartă, cu un felinar sub pulpană; m'a petrecut într'o încăpere strâmtă, însă destul de curată, luminată de un opaiţ. Pe perete atârna o armă şi-o căciulă căzăcească, înaltă. Hangiul, cazac din ţinutul laicului, arăta a mujic; era de vreo şaizeci de ani, viguros încă şi cu faţa proaspătă.
447
Savelici mă urmă cu lădiţa cu cele trebuitoare pentru ceai; ceru foc pentru a mi-l pregăti; în clipele acelea, aveam nevoie de ceai mai mult ca oricând. Hangiul îşi văzu de treburi.
— Unde-i călăuza? — l-am întrebat eu.

— Aici, înălţimea voastră, — îmi răspunse un glas, de undeva de sus.
M'am uitat pe cuptor şi am văzut doi ochi sclipitori şi-o barbă neagră.
— Ce, i'rate, ai degerat?
— Cum să nu deger, într'un strai atât de subţire? Am avut un cojoc şi... la ce să-mi mai ascund păcatul? l-am zălogit aseară la crâşmă. Mi s'a părut că nu-i aşa de mare gerul.
In clipa aceea, hangiul intră cu samovarul în clocot; am pcftit mujicul de pe cuptor la un pahar de ceai. El coborî. Mi-am dat seama îndată de înfăţişarea lui deosebită. Era un om de vreo 40 de ani, de statură mijlocie, slab, cu umeri largi. In barba neagră avea fire cărunte, Ochii mari şi vioi îi jucau. Faţa îi era destul de plăcută, însă cu o trăsătură de viclenie. Părul îi era tuns împrejur, avea o haină lungă, ruptă şi pantaloni largi, tătăreşti.
I-am întins ceaşca; el gustă ceaiul, apoi se strâmbă:
— Faceţi-vă pomană, înălţimea voastră — şi porunciţi să mi se dea un pahar de rachiu... Ceaiul nu-i băutură pentru noi, cazacii!
l-am făcut plăcerea, cu toată inima. Hangiul a scos din dulăpior o sticlă **şi-un** pahar, s'a apropiat de el, l-a privit în faţă şi a rostit:
— Ei... Ai venit iar pe la noi... Din ce părţi tc-aduce dumnezeu?
Călăuza făcu cu ochiul şi **răspunse** printr'un proverb:
— „Am zburat într'o grădină şi ciuguleam cânepă; baba a aruncat cu **pietricica,** dar a nimerit alături".
Ei, da' cu ai voştri ce mai e?
— Mde... ce să fio cu ai **noştri?** —răspunse hangiul, vorbind şi el în doi peri. — Au început a bate clopotele de vecernie, dar nu vrea preoteasa; popa e pe la ospeţe, iar dracii umblă prin cimitir...

.Fata Căpitanului" Desen de *S. V. Gheraslmoo,* 1949

— Taci, moşule! — răspunse vagabondul. — De va fi ploaie, vor fi şi ciuperci! Iar de-or fi ciuperci, s'or găsi şi coşuri, n'ai grijă. Iar acum... (aici făcu iarăşi cu ochiul) ascunde toporul la spate: trece pădurarul! In sănătatea dumneavoastră, boierule!
Cu aceste cuvinte, ridică paharul, îşi făcu semnul crucii şi bău rachiul dintr'odată. Făcu o plecăciune, apoi se sui la loc, pe cuptor.
Atunci, n'am putut înţelege nimic din convorbirea asta hoţească. Abia mai târziu mi-am dat seama că vorbele lor erau în legătură cu armata din laic, abia readusă la supunere după răscoala din 1772.
Savelici asculta, adânc nemulţumit. Se uita bănuitor, când la hangiu, când la călăuză. Hanul, sau cum se spunea prin partea locului *umet,* se afla retras, în câmp, departe de sat şi semăna cu o vizuină de hoţi. Dar n'aveam încotro: despre continuarea drumului, nici nu putea fi vorba. De fapt, pe mine, îngrijorarea lui Savelici mă înveselea grozav.
Intre timp, m'am pregătit să mă culc pe-o laviţă. Savelici s'a hotărât să se culce pe cuptor; gazda s'a întins pe jos. Curând, toată încăperea sforăia; am adormit şi eu, buştean.
Când m'am deşteptat, dimineaţa, destul de târziu, am văzut că viscolul încetase. Soarele strălucea. Zăpada se aşternuse peste stepa nemărginită, ca o pânză de o albeaţă orbitoare. Caii erau înhămaţi.
M'am socotit cu gazda, care mi-a luat o plată aşa de mică, încât nici Savelici nu s'a mai târguit, după năravul lui, şi aşa i s'au spulberat toate bănuielile de peste noapte. Am chemat călăuza, i-am mulţumit pentru ajutor, apoi i-am poruncit lui Savelici să-i dea jumătate de rublă pentru votcă. Savelici s'a întunecat:
— Jumătate de rublă pentru votcă! Pentruce? Pen-trucă ai binevoit să-l aduci la han? Voia ta, boierule, dar nu mai avem bani de prăpădit! Dacă dai aşa, oricui, pentru votcă, o să murim noi de foame repede de tot!
Nu mă puteam certa cu el. După cum îi făgăduisem, era pe deplin stăpân asupra banilor. îmi era totuşi ciudă că nu-l puteam răsplăti pe omul care mă salvase, dacă

nu diutr'o nenorocire, cel puţin dintr'o situaţie foarte neplăcută.
— Bine! — am răspuns eu calm. — Dacă nu vrei să-i dai jumătate de rublă, dă-i vreo haină de-a mea. E îmbrăcat prea slab. Dă-i cojocelul cu blană de iepure...
— Vai de mine tăicuţule Piotr Andreici!Ce-i trebuie Iui cojocelul tău? Are să-l boa, la cea dintâi crâşmă, jmşlamaua!
— Nu-i treaba ta, moşule dacă-l beau sau nu! — rosti vagabondul. — înălţimea sa îmi dă şuba de pe

umerii lui; asta îi e boierească dorinţă; în ce te priveşte, treaba ta de slugă e nu să vorbeşti, ci s'asculţi.
— Nu ţi-i frică de dumnezeu, tâlharule? — îi răspunse Savelici, mânios. —Vezi că acest copil încă mi ştie judeca şi vrei să-l jefuieşti, folosindu-te de nepriceperea lui. La ce-ţi trebuie cojocel boieresc? ISici n'ai să-l poţi trage pe umerii tăi afurisiţi de găligan!
— Te rog, n'o face pe deşteptul! — îi spusei eu bătrânului. — Adă cojocelul chiar acum!
— Doamne sfinte, — gemu Savelici al meu. — Cojocelul de iepure e aproape nou! Dă-l oricui, dar nu unui golan beţiv!
Totuşi aduse cojocelul. Mujicul începu îndată să-l încerce. De bună seamă că dacă şi mie îmi rămăsese cam mic, şi lui îi era strâmt. Totuşi, s'a învrednicit să-l îmbrace, pleznindu-l din toate cusăturile. Savelici numai că n'a urlat, auzind cum pârâie aţa. Vagabondul era foarte mulţumit de darul meu. M'a însoţit până la trăsură şi mi-a spus, făcându-mi o plecăciune adâncă:
— Bogdaproste, înălţimea voastră! Să vă plătească dumnezeu după bunătatea dumneavoastră. Cât oi (răi, n'am să uit mila dumneavoastră.
Se duse în drumul lui, iar eu am plecat mai departe, neluând în seamă ciuda lui Savelici; mi-am uitat repede şi de viscolul de ieri şi de călăuză, şi de cojocelul de iepure.
Cum am ajuns la Orenburg, m'am dus de-a-dreptul la general. Era un bărbat de statură înaltă cam adus de spate din pricina bătrâneţii. Părul lung îi era cu
450
totul alb. Tunica lui veche, ieşită şi purtată, părea din timpul ţarinei Anna Ivanovna; în vorbă îi simţeai clar accentul nemţesc. î-am înmânat scrisoarea tatei. Auzindu-mi numele, el mi-a aruncat o privire scurtă:
— Toamne! Nu te mult tatăl tău era ca tine, şi acum, uite ce flăcău viteaz are! O, timpule, timpule! — Deschise scrisoarea şi o citi încetişor, făcând din când în când câte-o observaţie: „Milostivule tomn Andrei Car-lovici... sper că excelenţa foastră..." Ce vorbe de ţeremonie sunt acestea? Mă mir că nu i-i ruşine! Sigur, tisjiblina înainte de toate! Tar aşa se scrie către un vechi camerad?... „Excelenţa voastră n'a uitat..." Hm... „şi... când... cu răposatul feldmarşal Mun... în răzpoi... deasemenea şi... Carolinca... „Ei, Bruder! Mai ţine minte fechile nostre isprăvi! „Acum treaba... Vă trimit pe ştrengarul meu..." Hm!... „Ţineţi-i cu mănuşi de arici..." Ce înseamnă mănuşi de arici':' Poate-i o zicătore rusesc... Ce înseamnă mănuşi de arici? — repetă el, adresându-mi-se.
— Asta înseamnă, — i-am răspuns eu cu o faţa cât se poate mai nevinovată, — a te purta blând, nu prea aspru, şi a da cât mai multă libertate. Asta înseamnă a ţine pe cineva în mănuşi de arici.
— Hm! înţeleg! „... şi să nu i se tea libertate..." Nu! Cum văd, nu asta înseamnă mănuşi de arici... „iată agtul lui de identitate..." Unde-i? A, iată-l! „...să fie şters din scriptele regimentului Semionov-schi..." Bine, bine, se va face totul... „Permite sate îmbrăţişeze un prieten vechi, fără ierarhie..." A!... în sfârşit, a înţeles! Etc... etc... — Ei, tragulmeu!... — mi se adresă el, sfârşind de citit scrisoarea şi punân-du-mi la o parte actul de identitate, — totul se va face; Fei fi tetaşat ca ofiţir la regimentul şi, ca să nu pierzi timpul, chiar mâine fei plega la fortul Belogorscaia... Fei fi zub gomanda căbitanului Mi-ronov, om pun şi ginstit. Acolo fei face atefăratâ militărie, te fei teprinde cu tisgiblina. N'ai ce face la Orenburg. Fânturarea de ici ctflo e fătămătoare unui tânăr. Te rog să iei, azi, masa cu mine.
„Din ce în ce mai bine!..." gândii eu: ce mi-a folosii că am fost înscris ca sergent în gardă încă din pân-
29
4F,I
tecele mamei? Unde m'a adus asta? La regimentul, într'o fortăreaţă pierdută, undeva la graniţa stepei chirghizo-caisace".')
Am luat masa la Andrei Carlovici, în trei, cu bătrânul lui aghiotant. La masă, domni o aspră economie nemţească. Şi cred că frica de a nu avea un oaspe mai mult Ia masa-i de burlac explica în parte graba cu care generalul căuta să mă îndepărteze de garnizoană.
A doua zi-mi-am hiat rămas bun dela el şi-am plecat spre destinaţie.
CAPITOLUL UI FORTĂREAŢA
Noi, închişi în fort trăim, Doar cu pâine ne hrănim. Iar când duşmanii, cu flinte, Au să vină la plăcinte, Straşnic o să-i ospătăm: Cu tunu-o să-i împroşcăm.
Cântec soldăţesc
Oameni vechi, tăicuţule.
Neisprăvitul
Fortăreaţa Belogorscaia se găsea la 40 verste de Orenburg. Drumul ducea pe malul prăpăstios al.laicului[2]). Râul încă nu îngheţase şi valurile-i de plumb luceau trist şi întunecat între malurile

monotone, acoperite de zăpadă. Dincolo de râu, se întindeau stepele chirghize.
Mă cufundai în cele mai triste gânduri. Viaţa de garnizoană nu prea îmi surâdea. Mă străduiam să mi-l închipui pe viitorul meu comandant, căpitanul Miro-aov, şi parcă-l vedeam: bătrân, aspru, ursuz, neştiind altceva decât slujba, gata să mă pună pentru orice fleac ta arest, la pâine şi apă.
începu să se întunsce. Mergeam destul de repede.
— Departe-i fortăreaţa? — întrebai pe surugiu.
) Regiune la răsărit de râul Ural, aziCazahstan. (N. [2]) Numele vechi al râului Ural (N. red. rom.)
red. rom.)
452
— iu-i departe! —răspunse el. — Se zăreşte, iat'o. M'am uitat în toate părţile aşteptându-mă să vă bastioane teribile, tunuri, valuri de pământ, însă n'am văzut decât un sătuleţ înconjurat cu gard de bârne. într'o parte a satului, se vedeau 3—4 şire de fân, acoperite pe jumătate cu zăpadă, iar în cealaltă, o moară strâmbă, ale cărei aripi atârnau alene.
— Unde-i fortăreaţa? — întrebai mirat.
— Iat'o! — răspunse surugiul, arătând sătuleţul, şi îndată am intrat în el. La poartă era un tun vechi de tuci; uliţele erau strâmte şi strâmbe; casele erau scunde şi în cea mai mare parte acoperite cu paie.
Am poruncit să fiu dus la comandant şi curând trăsura se opri în faţa unei căsuţe de lemn, construită pe-un loc mai ridicat, în apropierea bisericuţei de bârne.
Nu m'a întâmpinat nimeni. Am intrat în tindă şi am deschis uşa unei încăperi. Un invalid bătrân şedea pe masă şi cosea un petec albastru la cotul unei tunici verzi. I-am poruncit să raporteze despre sosirea mea.
— Intră, tăicuţă... — îmi răspunse el, — ai noştri sunt acasă.
Am intrat într'o altă încăpere, micuţă şi curăţică, gătită ca în vechime. Intr'un colţ, se afla un dulap cu vase. Pe pereţi atârna o diplomă de ofiţer, înrămată sub sticlă, iar alături nişte gravuri grosolane arătau cuce rirea Chistrinului şi Oceacovului; alte gravuri arătau alegerea miresei şi înmormântarea motanului.
La fereastră sta o bătrână îmbrobodită şi cu o bon diţă pe ea. Depăna un scul pe care-l ţinea pe mâini un bătrânel chior, în uniformă de ofiţer.
— Ce doreşti, taică? — mă întrebă ea, văzându-şi înainte de lusru.
Am răspuns că vin la slujbă şi vreau să mă prezint domnului căpitan; m'am întors către bătrânel, crezând că el e comandantul, însă gazda îmi întrerupse cuvântarea pe care mi-o pregătisem.
— Ivan Cuzrnici nu-i acasă. E dus la părintele Gherasim. Dar nu-i nimic, ou sunt nevasta lui; fii bine venit! Stai, taică!
Strigă **o** fată şi-i porunci să cheme uriadnicul. Bătrânelul mă privea curios cu ochiul lui teafăr.
— îndrăznesc să întreb, —rosti el, — dumneata în ce regiment ai făcut serviciul?
l-am satisfăcut curiozitatea.
— îndrăznesc să te întreb, — stărui el, —• pentru ce ai binevoit să treci din gardă, la o garnizoană?
Am răspuns că asta a fost dorinţa superiorilor.
— Se vede că pentru vreo purtare nedemnă de un ofiţer de gardă... —continuă neobositul curios.
— Ajunge cu vorbăria!... —îi spuse nevasta căpitanului. — Nu vezi că tânărul abia a sosit dela drum, e obosit şi n'are chef de tine acum?... Ţine mâinile mai drepte! Tu, taică, —urmă ea, către mine, — nu te întrista că te-au zvârlit în pustietatea noastră. Nu eşti cel dintâi, nici cel din urmă. După ce ai să te obişnuieşti, are să-ţi placă. Alexei Ivanovici Şvabrin împlineşte al cincilea an de când a fost mutat la noi, pentru moarte de om. Dumnezeu ştie co păcat l-o fi îndemnat! Să vezi dumneata, a ieşit cu un locotenent afară din oraş, luând cu dânşii floretele — şi deodată au început să dea unul în altul; Alexei Ivanovici l-a s'trăpuns pe locotenent, şi încă faţade doi martori! Ce poţi face? Nu-i poţi veni de hac păcatului!
In clipa aceea intră uriadnicul, un cazac înalt şi tânăr.
— Maximâci, — îi spuse nevasta căpitanului, — dă-i domnului ofiţer cantonament, însă vezi să fie o casă mai curată.
— Am înţeles, Vasilisa Egorovna... —răspunse u-riadnicul. — II cartiruim la Ivan Polejaev?
— Ce vorbeşti, Maximâci? — rosti nevasta căpitanului. — La Polejaev e şi aşa prea strâmt; el mi-i nimătru şi, afară de asta, nu poate să uite că-i sun-lem şefi. Du-l pe domnul ofiţer... cum te cheamă, **taică? Piotr** Andreici? Du-l pe Piotr Andreici la Se-rnion Cuzov. Ăsta-i un şmecher; şi-a dat drumul calului la mine în grădină. Ei, Maximâci? E linişte?

— E linişte, slavă domnului!—răspunse cazacul; — numai caporalul Prohorov s'a bătut la baie cu Ustinia Negulina, pentru o găleată de apă fierbinte.
454
— Ivan lgnatici, —spuse căpităneasa către bă trânelul chior; —cercetează-i pe Prohorov şi pe Ustinia. Vezi care-i vinovat şi care nu; dar să-ipedepseşti pe amândoi. Du-te cu dumnezeu, Maximâci! Piotr Andreici, Maximâci vă conduce la cantonament.
Am salutat. Uriadnicul mă conduse la o casă de pe malul înalt al râului, la marginea fortăreţei. Juma tate din casă era ocupată de familia lui Cuzov; cealaltă mi-a fost dată mie. Locuinţa mea era compui dintr'o cameră destul de curată şi împărţită în doi;a de un paraVan. Savelici începu să gospodărească; eu mă uitam afară, pe o ferestruică îngustă: înaintea ochilor se întindea stepa tristă. Mai la o parte, se vedeau câteva cocioabe; pe uliţă umblau de capul lor nişte găini. O bătrână sta pe prag cu o covată şi chema porcii, care grohăiau la ea prietenos. Iată în ce **ţinut** eram osândit să-mi petrec tinereţea! M'a cuprins urâtul; am plecat de lângă ferestruică şi ni'am dus să mă culc, fără să mănânc, neluând în seamă rugăminţile lui Saveiici, care se tot văita: „N'a mâncat nimic! Doamne, dumnezeule, ce va spune cucoana, dacă i se va îmbolnăvi copilul?"
A doua zi de dimineaţă, când abia începusem să ma îmbrac, s'a deschis uşa şi a intrat un ofiţer tânăr, nu prea înalt, cu faţa smeadă, deloc frumos, însă peste măsură de vioi.
— Scuzaţi-mă! — spuse el în franţuzeşte, — că am venit să facem cunoştinţă. Dorinţa de a vedea în sfârşit o faţă de om m'a cuprins aşa de tare, că n'am putut rezista. Veţi înţelege lucrul acesta după ce veţi sta aici câtva timp.
Am înţeles că el era ofiţerul dat afară din gardă din pricina duelului. Am făcut îndată cunoştinţă. Şvabrin nu era deloc prost. Vorba îi era caustică şi atrăgătoare. Mi-a descris cu mult haz familia căpitanului, societatea lui şi ţinutul unde mă aruncase soarta. Râdeam din toată inima. Deodată intră la mine invalidul care-şi cârpea uniforma în casa comandantului — şi'n numele Vasilisei Egorovna, mă pofti la ei la masă. Şvabrin se oferi să mă însoţească.
4H»
In timp ce ne apropiam de casa comandantului, am văzut pe un loc viran vreo douăzeci de invalizi bătrâni cu nişte cozi lungi şi cu pălării în chip de tiiunghi. Erau aliniaţi în front. In faţa lor sta comandantul, **un** bătrân înalt şi plin de vioiciune, cu scufie şi halat chinezesc. Cum m'a văzut, s'a apropiat **de** mine şi, după ce mi-a spus câteva cuvinte amabile, începu să comande mai departe. Ne-am oprit să privim instrucţia; el însă ne-a rugat să mergem Ja Vasilisa **Egorovna,** făgăduind că vine îndată după noi.
--Aici n'aveţi ce vedea! —adăugă el.
Vasilisa Egorovna ne primi simplu, cu voie bună şi se purta cu mine de parcă m'ar fi cunoscut de-o sută de ani. Invalidul şi Palaşca puneau masa.
— Ce s'o fi întâmplat că Ivan Cuzmici al meu face azi atâta instrucţie? — rosti căpităneasa. — Palaşca, **du-te** şi cheamă-l pe boierul la masă! Dar unde-i Masa?
Atunci intră o fată ca de optsprezece ani, cu faţa rotundă, rumenă, cu părul bălai, pieptănată lins după urechile care-i ardeau. La prima vedere nu mi-a prea plăcut. O priveam cu gânduri preconcepute: Şvabrin mi-o descrisese ca fiind foarte proastă. Măria Ivanovna, fata căpitanului, se aşează **într'un** colţ şi începu să coasă. Intre timp se servi ciorba. Vasilisa Egorovna, văzând că nu-i mai vine bărbatul, trimise pe Palaşca după dânsul a doua oară.
— Spune-i boierului că oaspeţii aşteaptă şi ciorba se răceşte. Slavă domnului: instrucţia nu fuge şi are timp să se sature de zbierat.
Căpitanul se arătă îndată, însoţit de bătrânelul chior.
— Ce-i asta, taică? — îl întâmpină nevasta. —Mân carea-i gata demult şi tu nu mai vii!
— Auzi tu, Vasilisa Egorovna, — răspunse Ivan Cuzmici, — am fost ocupat cu slujba, am instruit soldaţii.
— Ce tot spui! —rosti căpităneasa. — Numai vorba-i că instruieşti soldaţii: nici ei nu aleg nimic, şi nici tu mi pricepi din slujba ta mare lucru. Să fi stat, acasă,
486
să te fi rugat lui dumnezeii. Ar fi fost mai bine. Scumpi oaspeţi, poftiţi la masă!
Ne aşezarăm să mâncăm. Vasilisa Egorovna nu • tăcea un minut şi mă copleşea cu întrebările: cine-mi sunt părinţii, dacă trăiesc, unde trăiesc şi ce avere au? Auzind că tata are 300 de ţărani, ea spuse:
— Ia te uită, maică! Sunt pe lume oameni bogaţi. Iar noi, taică, n'avem decât un suflet, pe Palaşca; dar slavă domnului, trăim şi aşa, de bine de rău. O grijă doar: Masa! Fată de măritat. Dar **ce** zestre are? Un

pieptene des, o matură şi trei gologani (doamne iartă-mă), cât să aibă cu ce merge la baie! Bine-ar li de s'ar găsi **un** om bun, altfel rămâne fată şi mireasa veşnică.
M'am uitat la Măria Ivauovna: se roşise toată şi-i picurau lacrimi în farfurie. M'a cuprins mila şi m'am grăbit să schimb vorba.
— Am auzit, — spusei eu, fără **nicio** legătură, — că asupra fortăreţei dumneavoastră se pregătesc să dea năvală başchirii...
— Dela cine ai binevoit a auzi asta, tăicuţă? — întrebă Ivan Cuzmici.
— Aşa mi s'a spus la Orenburg, — am răspuns eu.
— Fleacuri! — rosti comandantul. — La noi, demult nu ss mai aude nimic. Başchirii sunt un popor căruia i-a intrat spaima în oase! Iar cliirghizii s'au învăţat minte. Nu **te** teme. Nu vor da peste noi. **Iar** dacă vor da, le voi trage o astfel **de** bătaie, ca sa le ajungă pe zece ani!
— Şi dumneata nu te temi, — continuai **eu,** adre-sându-mă căpitănesei, — nu te temi să rămâi **într'o** fortăreaţă amenințată de astfel de primejdii?
— Obişnuinţa, tăicuţă! Acum douăzeci de ani, când ne-au trimis aici dela regiment, doamne, cum mă temeam de necredincioşii aceştia! Când le vedeam cuşmele de blană de râs şi când le auzeam urletele, mâ crezi, tăicuţă? mi se oprea inima... Acum, aşa m'am **deprins,** că nu m'aş urni din loc nici dac'ar veni cineva să-mi spună că răufăcătorii dau târcoale pe **lângă** fortăreaţa.
457
«—Vasilisa Egorovna e o doamnă foarte curajoasă!
— remarcă grav Şvabrin. — Ivan Cuzmici poate fi martor.
— D'apoi vezi, — rosti Ivan Cuzmici; — baba mea nu-i dintre cele fricoase!
— Dar Măria Ivanovna? — întrebai eu; — e tot aşa de curajoasă ca dumneata?
— Dacă Maşa-i curajoasă? Nu. Maşa-i fricoasă,
— răspunse mama. — IN ici până azi nu poate auzi pocnete de puşcă. Se cutremură toată. Acum doi ani, i s'a năzărit lui Ivan Cuzmici să tragă cu tunul de ziua mea, iar porumbiţa numai că nu s'a dus pe lumea cealaltă, de spaimă. De atunci, nu mai tragem niciodată cu tunul acela blestemat.
Ne-am ridicat dela masă. Căpitanul şi căpităneasa s'au dus la culcare, iar eu m'am dus la Şvabrin, unde mi-am petrecut toată seara.
CAPITOLUL IV DUELUL
„Hai, ia-ţi poziţia că vin Şi-o să-ţi străpung obrazu'n plin!"
Cneajnin
Trecură câteva săptămâni şi viaţa în fortăreaţa Belogorscaia îmi deveni nu numai suportabilă, ba chiar plăcută. Eram primit în casa comandantului, ca o rudă apropiată. Soţul şi soţia erau oameni foarte respectabili. Ivan Cuzmici, devenit ofiţer, din copil de trupă, era un om simplu, fără cultură, însă.foarte bun şi cinstit. Se lăsa condus de nevastă, lucru care se potrivea de minune cu nepăsarea lui. Pentru Vasilisa Egorovna, treburile lui erau tot una cu treburile ei de gospodărie; ea conducea fortăreaţa, tot aşa cum îşi conducea şi casa.
Curând, Măria Ivanovna încetă de a mai fi sălbatică faţă de mine. Am început să ne cunoaş-
458
tem mai bine. Am descoperit în ea o fată deşteaptă şi simţitoare.
M'am ataşat pe nesimţite de această familie bună şi chiar şi de Ivan Ignatici, locotenentul chior al garnizoanei despre care Şvabrin născocise că ar fi avut legături neîngăduite cu Vasilisa Egorovna, lucru în care nu era nici umbră de adevăr; însă Şvabrin nu se sinchisea de minciuna asta.
Am fost avansat ofiţer. Slujba nu mă obosea. In fortăreaţa asta uitată de dumnezeu, nu exista inspecţie, instrucţie sau serviciu de gardă. Câteodată, când îi venea cheful, comandantul îşi mai instruia soldaţii, dar încă nu reuşise să-i facă pe toţi să ştie unde-i dreapta şi unde-i stânga. Şvabrin avea câteva cărţi franţuzeşti. Am început să citesc şi mi s'a deşteptat gustul pentru literatură.
Dimineaţa citeam, încercam să fac traduceri şi câteodată făceam versuri.
Masa o luam aproape totdeauna la comandant, unde îmi petreceam deobicei şi restul zilei şi unde, câteodată, seara, venea părintele Gherasim cu preoteasa Aculina Pamfilovna, cea mai grozavă gură spartă din partea locului.
Cu Şvabrin mă întâlneam, bineînţeles, în fiecare zi. Insă vorba cu el îmi devenea din ce în ce mai puţin dragă. Nu-mi plăceau veşnicile lui glume la adresa familiei comandantului şi nu-mi plăceau, mai cu seamă, vorbele-i veninoase pe socoteala Măriei Ivanovna. In fortăreaţă nu se mai afla altă societate şi nici nu doream alta.

Başchirii, neluându-mi în seamă proorocirile, nu se răsculau. In jurul fortăreţei era linişte. Pacea a fost însă tulburată pe neaşteptate de certuri interne. Ara spus mai sus că mă ocupam cu literatura; încercările mele erau mulţumitoare pentru acea vreme. Alexandru Petrovici Sumarocov[1]) mi le-a lăudat câţiva ani mai târziu.
Odată, am reuşit să scriu un cântec de care eram mulţumit.
'Cunoscut poet şi dramaturg rus.(1718—1777) (N. red. rom.) *459*
E ştiut că, uneori, scriitorii, sub pretextul de a cere sfaturi, caută bunăvoinţa unui ascultător. Astfel, după ce am transcris cântecul, m'am dus cu el la Şvabrin, singurul om din fortăreaţă în stare să aprecieze o scriere poetică. După o mică introducere, am scos caietul din buzunar şi i-am citit următoarele versuri:
Să te uit încerc, când gândul Dragostei, frumoasa mea, II alung şi alungându-l Liber iar să fiu aş vrea.
Ochii tăi mă subjugară. Ală'nsoţesc neîncetat. Liniştea mi-o destrămarâ, Sufletul mi-au tulburat.
Ştii că ***viaţa-i*** *o prigoană Pentru mine. M'ai robit!... In această garnizoană, Mila ta o cer smerit.*
— Cum o găseşti? — îl întrebai pe Şvabrin, aşteptând lauda ca un tribut cuvenit.
Dar, spre marele meu necaz, Şvabrin, deobicei îngăduitor, spuse hotărît, că poezia nu-i bună.
— Dece? — l-am întrebat, ascunzându-mi ciuda.
— Aşa! — mi-a răspuns el; — pentrucă versurile sunt ca ale învăţătorului meu Vasili Chirilâci Trediacovschi[1]) şi-mi amintesc foarte mult de cupletele lui de amor.
După aceea, îmi luă caietul şi începu să analizeze necruţător fiecare vers şi chiar fiecare cuvânt, bătându-şi joc de mine în felul cel mai usturător. N'am putut răbda şi i-am zmuls caietul din mâini, spunându-i că n'am să-i mai arăt **cât** oi trăi nicio poezie de-a mea. Şvabrin a râs şi de ameninţarea asta.
— Vom vedea, — spuse el, — dac'ai sa te ţii de cuvânt, căci poeţii au nevoie de ascultători, ca Ivan
•) Poet şi învăţat. Versurile lui erau deseori luate în derâdere tie contemporani pentru stângăcia lor. (N. red. rom.)
460
Cuzmici de sticla cu rachiu înainte de masa. Dar cine-i Masa asta, faţă de care îţi mărturiseşti delicatul şi nefericitul tău amor? N'o fi cumva Măria Ivanovna?
— Nu te priveşte! — i-am răspuns eu, încrun-tându-mă, —oricine ar fi această Masă... nu am nevoie nici de părerea ta, nici de presupunerile tale.
— O-ho, poet trufaş şi îndrăgostit modest! — continuă Şvabrin, mâniindu-mă din ce în ce mai tare, — ascultă un sfat prietenesc: dacă vrei să ai succes, nu umbla cu cântecele!
— Ce'nseamnă asta, domnule? Te rog să te explici!
— Cu plăcere! Asta înseamnă că, dacă vrei ca Masa Mironova să vină la tine seara, în loc de versuri gingaşe, fă-i cadou o pereche de cercei.
îmi clocotea sângele.
— Dar dece ai părerea asta despre ea? — l-am întrebat, abia stăpânindu-mi indignarea.
— Aşa... — răspunse el, cu un zâmbet drăcesc. — Pentrucă-i ştiu din experienţă firea şi apucăturile.
— Minţi, ticălosule! — am strigat scos din fire; — minţi în chipul cel mai neruşinat!
Şvabrin s'a făcut palid.
— Asta nu ţi-o iert! — spuse, strângându-mă de mână. — îmi vei da satisfacţie!
— Poftim! Oricând doreşti! — am răspuns eu, bucuros. In clipa aceea, eram în stare să-l sfâşii. M'am dus
îndată la Ivan Ignatici şi l-am găsit cu acul în mână: înşira, din ordinul doamnei comandant, hribi pe o aţă, pentru iarnă.
— A... Piotr Andreici... —rosti el, văzându-mă; — bine-ai venit! Cu ce te-aduce dumnezeu? Cu
ce
IA?
treabă, dacă-mi dai voie:
I-am explicat în câteva cuvinte că m'am certat cu Alexei îvanovici, şi că-l rog pe dumnealui, **Ivan** Ignatici, să-mi servească de martor.
Ivan Ignatici m'a ascultat cu atenţie, holbându-şi unicul ochi.
— Spui, — rosti el, — că vrei să-l înjunghii pe Alexei îvanovici şi vrei ca eu să fiu martor la asemenea faptă? Aşa-i? îndrăznesc să te'ntreb...
— întocmai.
461

— Vai de mine, Piotr Andreici! De ce te-ai apucat? Te-ai certat cu Alexei Ivanovici? Ei, şi? Mare nenorocire! De ocară nu-ţi cade coroana de pe cap! Dacă te-a batjocorit, înjura-l; de-ţi trage una în bot, dumneata îi tragi una peste ureche — îi mai tragi una... încă una... şi vă despărţiţi, iar noi vom avea grijă să vă împăcăm. Pe când aşa, treabă-i asta să-l înjunghii pe aproapele tău? îmi dai voie să te întreb?... Şi măcar de-l vei înjunghia dumneata pe el, mare pagubă n'are să fie; nici eu nu-l prea am la inimă... Dar dacă te sfredeleşte el pe dumneata? Ce are să fie atunci? Cine are să fie cel tras pe sfoară? îmi dai voie să te întreb?...
Drept era ce-mi spunea locotenentul, dar asta nu mi-a schimbat hotărîrea.
— Cum doreşti! — a răspuns Ivan Ignatici. — Fă cum crezi. Dar dece să fiu eu martor la treaba asta? Pentruce? Ce, e lucru nemaivăzut că nişte oameni se bat? Dă-mi voie să te întreb. Slavă domnului! Am luptat împotriva suedezului, împotriva turcului şi-am văzut de toate...
Am început, totuşi, să-l lămuresc ce îndatoriri are martorul la un duel, însă Ivan Ignatici nu voia să mă înţeleagă.
— Voia dumneavoastră! Dacă ar fi să mă amestec totuşi şi eu în afacerea asta, apoi atunci m'aş duce la Ivan Cuzmici, după cum mă obligă serviciul, şi i-aş raporta că în fortăreaţă se pune la cale o crimă potrivnică intereselor statului; şi oare atunci nu va binevoi cumva domnul comandant să ia măsuri în consecinţă?
M'am speriat şi am început să-l rog să nu raporteze comandantului nimic; l-am convins cu greu; mi-a dat cuvântul şi m'am holărît să renunţ la serviciile lui.
Mi-am petrecut seara, ca deobicei, în casa comandantului.
Mă străduiam să par vesel şi indiferent, spre a nu da loc la bănuieli, şi spre a scăpa de întrebări plictisitoare; ilar recunosc că n'am avut deloc acel sânge rece cu care se laudă aproape totdeauna cei aflaţi într'o situaţie ca a mea. In seara aceea, mă simţeam înclinat spre duioşie şi tandreţe. Măria Ivanovna îmi plăcea mai mult ca deobicei. Mă gândeam că poate o văd pentru
462
ultima dată şi privind-o, mă simţeam mişcat. Şvabrin veni şi el. L-am luat la o parte şi i-am comunicat convorbirea cu Ivan Ignatici.
— Ce ne trebuie? — mi-a răspuns el, sec. — Se va face şi fără martori.
Am hotărît să ne batem după stogurile de lângă fortăreaţă şi să no întâlnim acolo a doua zi dimineaţă, la ora 7. Vorbeam unul cu altul atât de prietenos în aparenţă, încât, de bucurie, Ivan Ignatici ne-a dat de gol.
— Demult trebuia... — îmi spuse el, radios. — Mai bine o pace rea decât o ceartă bună; şi chiar dacă pacea aceea nu-i mai onorabilă, e mai sănătoasă.
— Ce-i? Ce-i, Ivan Ignatici? — întrebă doamna comandant, care întindea cărţile într'un colţ, — n'am prea fost atentă.
Ivan Ignatici, văzându-mi nemulţumirea şi aducân-du-şi aminte de cuvântul dat, se fâstâci, neştiind ce să răspundă.
Şvabrin se grăbi să-i vină în ajutor.
— Ivan Ignatici, — rosti el, —ne aprobă împăcarea.
— Dar cu cine te-ai certat, tăicuţă?
— Am avut o discuţie destul de serioasă cu Piotr Andreici.
— Şi pentru ce, mă rog?
— Pentru un fleac de nimic: pentru un cântec, Vasilisa Egorovna.
— Aţi şi găsit pentru ce să vă certaţi! Pentru un cântec! Cum s'a întâmplat?
— lac'aşa: Piotr Andreici a compus un cântec şi l-a cântat azi în faţa mea, dar eu am început să-i cânt cântecul care-mi place mie:
Fată de căpitan, fată mare,
Nu te duce noaptea târziu la plimbare.
S'a ivit o neînţelegere. Piotr Andreici s'a supărat; pe urmă, însă, şi-a dat seama că fiecare poate să cânte ce-i place. Şi cu asta treaba s'a încheiat.
Era cât pe ce să mă'nfurie neruşinarea lui Şvabrin, dar nimeni afară de mine nu i-a înţeles insinuările grosolane; sau, cel puţin, nimeni nu le-a dat atenţie.
463
Dela cântece, conversaţia trecu la poeţi şi comandantul spuse că toţi sunt nişte oameni fără căpătâi şi nişte beţivi fără leac — şi mă sfătui, prietenește, să mă las de versuri, ca de o treabă dăunătoare

serviciului şi care nu duce la nimic bun.
Prezenţa lui Şvabrin îmi era de nesuferit şi curând mi-am luat rămas bun dela comandant şi dela familia lui; apoi, acasă, mi-am examinat spada, i-am încercat vârful şi m'am culcat, dând ordin lui Savelici să mă trezească spre ora şapte.
A doua zi, la ceasul hotărît, stăteam după stoguri, aşteptându-mi adversarul. Nu după.mult timp, acesta sosi.
— S'ar putea să ne surprindă, —spuse el. — Trebuie să ne grăbim.
Ne-am dezbrăcat de tunici, şi aşa, numai în vestă, ani tras spadele. In clipa aceea, de după stog apăru Ivan lgnatici, cu vreo cinci invalizi. Ne-a ordonat să ne prezentăm la comandant. Ne-am supus, înciudaţi. Soldaţii ne-au înconjurat, şi am plecat către fortăreaţă în urma lui Ivan lgnatici, care conducea procesiunea, păşind cu un aer grozav de important. Am intrat în casa comandantului. Ivan lgnatici deschise uşile, anunţând solemn:
— I-am adus...
Vasilisa Egorovna ne ieşi înainte:
— Ah, dragii mei! Ah, ce înseamnă asta? Cum? Ce? Să se săvârşească omoruri în fortăreaţa noastră? La arest cu ei, Ivan Cuzmici! Piotr Andreici! Alexei Ivanâci! Daţi-mi spadele! Daţi-le! Daţi-le încoace! Palaşca, du-le în cămară! Piotr Andreici! Nu m'am aşteptat la aşa ceva din partea dumitale! Cum de nu ţi-i ruşine? De Alexei Ivanâci nici nu mai vorbesc: căci pentru omor a fost scos din gardă. Şi nici în dumnezeu nu crede; dai" dumneata, cum? Tot într'acolo baţi?
Ivan Cuzmici, în totul de acord cunevastă-şa, adăugă:
— Vasilisa Egorovna spune adevărul: duelurile sunt oprite formal de regulamentele militare!
Palaşca ne-a luat spadele şi le-a dus în cămară. Nu m 'am putut stăpâni să nu râd. Şvabrin avea o figură gravă.
464
— Cu toată slinia ce v'o păstrez, — spuse el cu răceală, — nu pot să nu vă atrag atenţia că vă deranjaţi de pomană, judecându-ne. Lăsaţi s'o facă Ivan Cuzmici: asta-i treaba domniei sale.
— Ei, na, tăicuţă! — răspunse nevasta comandantului; — oare soţul şi soţia nu sunt amândoi un suflet şi un trup? Ce mai zăboveşti, Ivan Cuzmici? Pune-i, chiar acum, la pâine şi apă, pe fiecare în altă parte, să le treacă gărgăunii! Trebuie să-i pună şi părintele Gherasim la pocăinţă, sa se roage lui dumnezeu de iertare şi să-şi recunoască greşala faţă de oameni.
Ivan Cuzmici nu ştia ce hotărîre să ia. Măria Ivanov-na era peste măsură de palidă. Incet-încet, furtuna s'a potolit. Soţia comandantului s'a liniştit şi ea şi ne-a pus să ne sărutăm. Palaşca ne-a adus spadele. Am ieşit dela comandant, având aerul că ne-am împăcat.
Ivan lgnatici ne-a petrecut.
— Cum de nu v'a fost ruşine, — i-am spus eu, supărat, — să ne raportaţi comandantului, după ce v'aţi dat cuvântul că nu veţi face-o?
— Cum, doamne sfinte! Nu i-am spus lui Ivan Cuzmici nimic! M'a iscodit Vasilisa Egorovna. A aranjat totul, fără ştirea comandantului. La urma urmei, slavă domnului că s'a sfârşit aşa!
Cu aceasta, s'a întors spre casă; eu şi Şvabrin am rămas singuri.
— Chestiunea nu s'a sfârşit cu asta, — i-am spus eu.
— Sigur! —răspunse Şvabrin. —Vei răspunde pentru obrăznicie cu sângele dumitale! Insă probabil că ne vor supravoghia. Trebuie să ne prefacem câteva zile. La revedere!
Şi ne-am despărţit, ca şi cum nu s'ar fi întâmplat nimic.
M'am întors la comandant şi m'am aşezat, ca de-obicei, lângă Măria Ivanovna. Ivan Cuzmici nu era acasă. Vasilisa Egorovna era ocupată cu gospodăria, Vorbeam încet. Măria Ivanovna m'a dojenit cu multa gingăşie pentru neliniştea ce-o pricinuisem tuturor, prin cearta mea cu Şvabrin.
— Eu am încremenit... — spuse ea, — când am aflat că aveţi de gând să vă bateţi cu spadele! Cât de ciudaţi sunt bărbaţii! Pentru o vorbă pe care peste o

465
săptămână ar uita-o, sunt gata să se taie şi să-şi jertfească nu numai viaţa, dar chiar şi cinstea lor şi fericirea celor care... Sunt sigură însă că nu dumneata ai început cearta... Cred că Alexei Ivanovici e vinovat!
— Ce te face să crezi aşa, Măria Ivanovna?
— Aşa... îşi bate joc de toate... Nu-mi place Alexei Ivanâci! Mă scârbeşte. E curios! Totuşi, aş vrea să

nu-i plac nici eu lui. Dacă i-aş plăcea, asta m'ar nelinişti grozav.
— Dar ce crezi, Măria Ivanovna: îi placi sau nu? Ea se înroşi, încurcată.
— Mi se pare, — rosti ea, — cred că-i plac.
— Pentru ce ţi se pare?
— Pentrucă m'a cerut în căsătorie.
— Te-a cerut în căsătorie? Când?
— Anul trecut. Cu două luni înainte de sosirea dumitale.
— Şi n'ai primit?
— După cum vezi. Alexei Ivanâci e de bunăseamă un cm deştept, de familie bună şi cu avere, însă când mă gândesc că ar trebui să mă sărut cu dânsul la cununie, în faţa tuturora... Pentru nimic în lume! Nici pentru toate bogăţiile!
Vorbele ei mi-au desclais ochii, făcându-mă să pricep multe lucruri. Am înţeles dece Şvabrin o urmărea cu atâta stăruinţă cu clevetirile. Pesemne că băgase de seamă apropierea noastră sufletească şi voia să ne îndepărteze unul de altul. Vorbele care au iscat cearta mi s'au părut şi mai urâte, acum când vedeam că ceeace-mi păruse a fi o glumă vulgară, nedemnă, era de fapt o clevetire cugetată.
Dorinţa de a-l pedepsi pe acest obraznic rău de gură se făcu şi mai puternică şi acum aşteptam cu nerăbdare momentul potrivit.
N'am aşteptat mult. A doua zi, pe când compuneam o elegie, rozându-mi pana în aşteptarea rimei, Şvabrin îmi bălu în geam. Am lăsat pana, mi-am luat. spada şi-am ieşit.
— Pentruce să mai amânăm? — îmi spuse el. — Nu mai suntem urmăriţi. Să coborîm la râu. Acolo nu ne va împiedica nimeni.
466
Am pornit tăcuţi. Coborînd pe o cărare abruptă, ne-am oprit chiar lângă râu şi am tras spadele.
Şvabrin era mai dibaci decât mine, însă eu eram mai puternic şi mai îndrăzneţ; *monsieur* Beaupră, ca fost soldat, îmi dăduse câteva lecţii de scrimă care îmi prindeau bine acum.
Şvabrin nu s'aştepta să găsească în mine un adversar atât de periculos. Mult timp n'am putut să ne facem unul altuia niciun rău şi, în sfârşit, văzând că Şvabrin slăbeşte, am început să-l atac cu energie şi l-am împins foarte aproape de râu.
Deodată, m'a strigat cineva, tare; m'am întors şi l-am văzut pe Savelici, alergând pe cărăruia de pe mal...
In clipa aceea, am simţit o împunsătură puternică mai jos de umărul drept; am căzut şi mi-am pierdut cunoştinţa.

CAPITOLUL V **IUBIREA**

Ah, fată, fată prea frumoasă. Tu te măriţi şi pleci dc-acasă. După cuvântul cuviinţii, Intreal)ă-ţi rudele, părinţii... Tu te măriţi, dar mai 'nainte, In loc de zestre — adună-ţi minte... *Cântec din popor*

O să mă uiţi, precum îţi spun, De vei găsi altul mai bun... Unul mai rău de-o să găseşti, Mereu o să mă pomeneşti.
Cântec din popor

Când m'ani dezmeticit, o vreme nu mi-am putut da seama şi nu înţelegeam ce se întâmplase. Stăteam în pat, într'o cameră necunoscută şi mă simţeam foarte slăbit. Savelici sta în faţa mea, cu lumânarea'n mână. Cineva îmi desfăcea cu băgare de seamă pansamentul care-mi lega pieptul şi umărul. Puţin câte puţin, gândurile mi s'au limpezit. Mi-am amintit de

467
duel şi-am priceput că eram rănit. In clipa aceea, a scârţâit uşa.
— Cum îi merge? — şopti un glas, şi eu am tresărit auzindu-l.
— E tot în aceeaş stare, — răspunse Savelici, oftând, —tot fără cunoştinţă; iată, au trecut cinci zile.
Am vrut să mă întorc pe-o parte dar n'am putut. —• Unde sunt? Cine-i acolo? — am rostit cu greu.
Măria Ivanovna s'a apropiat de pat şi s'a aplecat asupră-mi.
— Cum te simţi? — mă întrebă ea.
— Slavă domnului, -- am răspuns eu, cu glas slab.
— Dumneata eşti, Măria Ivanovna? Spune-mi... Dar n'am mai putut spune nimic şi am tăcut. Savelici scoase un ţipăt. Faţa i se lumină de bucurie.
„Şi-a venit în fire! Şi-a venit în fire! — tot spunea el. —Slavă ţie, doamne! Tăicuţă Piotr Andreici! M'ai speriat. E puţin lucru? A cincea zi de când..." Măria Ivanovna îl întrerupse:
— Nu vorbi mult cu dânsul, Savelici. E încă slab.

Apoi ieşi şi trase uşa încet după ea. Eram tare frământat. Va să zică mă găseam în casa comandantului şi Măria Ivanovna intra să mă vadă. Doream să-l întreb câte ceva pe Savelici, însă bătrânul dădu din cap şi-şi astupă urechile. De ciudă, am închis ochii şi-am adormit repede.
Când m'am trezit, l-am chemat pe Savelici, dar în locul lui mi-a răsărit în faţă Măria Ivanovna care ma salută cu glasul ei îngeresc. Nu pot arăta încântarea ce m'a cuprins în clipa aceea. I-am luat mâna, i-am sărutat-o, udându-i-o cu lacrimi de înduioşare. Masa nu şi-o retrase... şi deodată buzele ei mi-au atins obrazul şi le-am simţit sărutul fierbinte şi proaspăt. Un foc îmi străbătu tot trupul.
— Dragă şi bună Măria Ivanovna, — i-am spus eu
— fii soţia mea! Spre fericirea mea, primeşte. Ea îşi reveni în fire.
— Pentru dumnezeu, linişteşte-te, —rosti relră-gându-şi mâna. — Eşti încă în primejdie. Rana se poate deschide. Păzeşte-te, măcar pentru mine.
468
Cu aceste cuvinte plecă, lăsându-mă îmbătat de bucurie. Fericirea îmi reda viaţa! Ea mă iubea! Şi va fi a mea!
Gândul acesta îmi umplu toată fiinţa. De-atunci, m'am simţit din ce în ce mai bine.
Mă trata bărbierul regimentului, fiindcă în fortăreaţă nu era doctor. Şi, slavă domnului, nu făcea pe grozavul. Tinereţea şi natura mi-au grăbit vindecarea. Mă îngrijea toată familia comandantului. Măria Ivanovna nu mă mai părăsea nicio clipă. Bineînţeles, la primul prilej, mi-am reînceput declaraţia întreruptă şi ea m'a ascultat mai cu răbdare. îşi mărturisi sentimentele cu vorbo simple, spunându-mi că şi părinţii ei vor fi foarte bucuroşi s'o vadă fericită.
— Dar gândeşte-te bine, — adăugă ea, — din jartea părinţilor tăi nu va fi nicio piedică?
Căzui pe gânduri. De afecţiunea mamei nu mă îndoiam; însă ştiind firea şi felul de a gândi al tatei, am simţit că dragostea mea n'o să-l mişte, că o va socoti drept vânturare a tinereţii.
I-am mărturisit foarte deschis îngrijorarea asta Măriei Ivanovna. Şi m'am hotărît să-i scriu tatei cât mai frumos şi să-i cer binecuvântarea părintească.
I-am arătat. Măriei Ivanovna scrisoarea şi ea a găsit-o atât de convingătoare şi de mişcătoare, încât era sigură de succes.
După aceea s'a lăsat în voia sentimentelor inimii ei duioase, cu toată încrederea tinereţii şi dragostei.
Cu Şvabrin m'am împăcat chiar în primele zile de după însănătoşire.
— Piotr Andreici! — mi-a spus Ivan Cuzmici, dojeni ndu-mă pentru duel. — Trebuia să te bag la arest pentru fapta asta, dar eşti pedepsit şi aşa... Alexei Ivanovici stă închis sub pază în hambar; sabia lui se găseşte sub cheie la Vasilisa Egorovna. Lasă să se mai gândească şi să se mai pocăiască.
Eram prea fericit pentru a putea păstra duşmănie. L-am rugat să-i dea drumul lui Şvabrin, şi bunul comandant, cu aprobarea nevestei, hotărî să-l elibereze. Şvabrin veni la mine, şi-şi arătă regretul adânc pentru cele întâmplate între noi; recunoscu că a fost cu totul
469
vinovat, şi mă rugă sa uităm trecutul. Nefiind pismaş de felul meu, l-am iertat sincer şi pentru ceartă şi pentru rană.
In clevetirile lui am văzut ciuda pricinuită de amorul propriu rănit şi de dragostea respinsă, aşa că l-am iertat cu mărinimie pe nefericitul meu rival.
M'am însănătoşit curând şi m'am mutat în locuinţa mea. Aşteptam cu nerăbdare răspunsul la ultima scrisoare, ne îndrăznind să sper şi străduindu-mă să înnăbuş presimţirile negre.
Cu Vasilisa Egorovna şi cu bărbatul ei încă nu mă explicasem, dar propunerea mea nu putea să-i uimească, însici eu, nici Măria Ivanovna nu ne străduiam să ne ascundem de ei sentimentele. De consimţământul lor eram siguri dinainte.
In sfârşit, într'o dimineaţă, Savelici intră la mine, ţinând în mâna scrisoarea aşteptată. Am luat-o cu emoţie. Adresa era scrisă de tata. Lucrul acesta mă făcu să bănuiesc ceva grav, căci deobicei scrisorile erau scrise de mama, el adăugându-le doar câteva rânduri la urmă.
N'am deschis plicul mult timp, recitind vorbele solemne aşternute pe el: „Fiului meu Piotr Andreevici Griniov. Gubernia Orenburg, fortăreaţa Belogorscaia"; mă străduiam să ghicesc după scris gândurile cu care fusese alcătuită scrisoarea; în sfârşit, m'am hotărît s'o deschid şi dela primele rânduri am văzut că totul s'a sfârşit.
Iată conţinutul scrisorii:
„Fiul meu Piotr! Scrisoarea ta, prin care ne ceri consimţământul şi binecuvântarea părintească pentru a te căsători cu Măria Ivanovna, fiica lui Mironov, am primit-o la 15 ale acestei luni şi nu numai că nu-ţi

dau consimţământul şi nici binecuvântarea mea, dar mă şi pregătesc să viu până la tine să te învăţ minte, pentru şotiile tale, ca pe un băieţandru, fără să ţiu seama de gradul tău ofiţeresc, căci ai dovedit că nu meriţi să porţi sabia, care îţi este dată spre apărarea patriei, şi nu pentru dueluri cu derbedei la fel ca tine. Am să-i scriu imediat şi lui Andrei Carlovici, rugân-
470
du-l să te transfere clin fortăreaţa Belogorscaia undeva mai departe, unde ţi-ar ieşi nebuneala din cap. Mai-că-ta, auzind despre duelul tău şi că eşti rănit, s'a îmbolnăvit de supărare şi stă la pat. Ce se va alege de tine? Rog pe dumnezeu să te îndrepte, deşi nu îndrăznesc sa sper în marea lui milă.
Tatăl tău, A. G."
Citirea acestei scrisori mi-a trezit cele mai felurite sentimente. Vorbele aspre cu care mă dăruia din belşug tata m'au jignit adânc. Dispreţul cu care amintea de Măria Ivanovna îl socoteam necuviincios şi nedrept. Gândul că aş putea fi mutat din fortăreaţa Belogorscaia mă îngrozea; dar mai mult ca toate mă întrista boala mamei.
Eram indignat de purtarea lui Saveîici, convins fiind că el le făcuse cunoscut părinţilor mei duelul. Cum mă plimbam prin încăperea strâmtă, m'am oprit în faţa lui şi i-am spus, privindu-l ameninţător:
— După cum se vede nu ţi-i destul că din pricina ta am fost rănit ş'am stat o lună întreagă între viaţă şi moarte; acum vrei s'o omori şi pe mama.
Savelici rămase ca trăznit.
— Te rog, boierule, —rosti el aproape plângând: — ce vrei să spui cu asta? Sunt eu vinovat c'ai fost rănit? Dumnezeu vede! Am alergat să te apăr cu pieptul meu de sabia lui Alexei Ivanâci! Dar m'a împiedicat afurisita de bătrâneţe. Şi mamei tale ce i-am făcut eu?
— Ce i-ai făcut? Cine te-a rugat să mă pârăşti? Mi-ai fost dat ca spion?
— Te-am pârît eu? — Savelici avea lacrimi în ochi. — Doamne, împărate ceresc! Poftim, citeşte ce-mi scrie boierul şi vei vedea în ce fel te-am pârît.
Scoase din buzunar o scrisoare; citii următoarele:
„Să-ţi fie ruşine, câine bătrân, că n'ai ţinut socoteală de poruncile mele aspre şi nu mi-ai adus la cunoştinţă şotiile fiului meu, Piotr Andreici, şi-au trebuit să mă anunţe oameni străini. Astfel îţi faci
471
datoria şi îndeplineşti voinţa stăpânului? Pe tine, câine bătrân, am să te trimit să paşti porcii, pentru că mi-ai ascuns adevărul şi l-ai încurajat la role pe tânărul meu fiu. Cum primeşti scrisoarea asta, să-mi scrii îndată cum îi merge sănătatea, despre care am fost înştiinţat că s'a îndreptat; să-mi mai scrii în ce loc anume a fost rănit şi dacă s'a lecuit bine".
Era limpede că Savelici era nevinovat şi eu îl jignisem degeaba cu bănuială şi mustrare.
I-am cerut iertare, dar bătrânul rămase nemângâiat.
— Iată unde am ajuns, iată ce milostivire am căpătat dela stăpâni! Iată-mă câine bătrân şi păzitor de porci! Iată-mă-s pricina rănirii tale! Nu, tăicuţă Piotr Andreici! Nu eu sunt vinovat, ci blăstămatui de „niusie" e vinovat de toate. El te-a învăţat să te împungi cu frigări şi să ţopăi, parcă de omul rău te-ai putea păzi împungând şi ţopăind. Trebuia sa-ţi tocmească un „musie" şi să cheltuiască banii de pomană!...
Cine, oare, îşi luase sarcina de a-i anunţa pe părinţi de purtarea mea? Generalul? El nu se prea ocupa de mine; Ivan Cuzmici nu găsise de cuviinţă să raporteze despre duel. Mă frământam cu presupunerile. Bănuiala cădea asupra lui Şvabrin. Numai Iui i-ar fi adus folos denunţul, de pe urma căruia s'ar fi putut să fiu mutat, şi astfel legăturile mele cu familia comandantului s'ar fi rupt dela sine. M'am dus să spun totul Măriei Ivanovna. Ea îmi ieşi înainte în pridvor.
— Ce s'a, întâmplat cu dumneata? — mă întrebă văzându-mă. — Cât eşti de palid!
— Totul s'a sfârşit! — i-am răspuns, dându-i scrisoarea tatei.
Ea se făcu palidă la rându-i. A citit scrisoarea şi, când mi-a înapoiat-o, mâna îi tremura. Ii tremura şi glasul când mi-a spus:
— După cum se vede, aşa mi-i soarta... Părinţii dumitale nu mă vor în familia lor... Fie în toate voia domnului! Dumnezeu ştie mai bine decât noi ce ni se cuvine. N'avem ce face, Piotr Andreici; fii fericit măcar dumneata...
472
— Asta n'o să se întâmple! — am strigat eu, apucând-o de mână; — mă iubeşti; sunt gata la orice. Vom merge şi vom cădea la picioarele părinţilor tăi; ei sunt oameni simpli, nu sunt cruzi, nici trufaşi... ne vor blagoslovi; ne vom cununa... şi-apoi, cu timpul, sunt sigur că îl vom îndupleca şi pe tatăl meu;

mama va fi de partea noastră; el mă va ierta...
— Nu, Piotr Andreici, nu mă voi căsători cu tine fără consimţământul părinţilor tăi. Fără blagoslovirea lor, vei fi nenorocit! Să ne supunem voinţei lui dumnezeu. Dacă vei găsi o alta şi o vei iubi, dumnezeu cu tine. Piotr Andreici; iar eu, pentru voi amândoi...
începu să plângă şi după aceea plecă. Am vrut să mă duc după dânsa, în casă, dar simţeam că nu mai sunt în stare să mă stăpânesc şi m'am întors la locuinţa mea.
Savelici îmi întrerupse şirul gândurilor în care eram adâncit:
— Poftim, domnule, — rosti el, dandu-mi o foaie de hârtie scrisă; — vezi dacă pârîtorul sunt eu, dacă eu vreau să bag vrajbă între fiu şi tată!
Am luat hârtia: era răspunsul lui la scrisoarea primită. Iată-l, cuvânt cu cuvânt:
„Stăpâne Andrei Petrovici, tatăl nostru milostiv!
Am primit scrisoarea dumneavoastră milostivă, în care binevoiţi să vă mâniaţi pe mine, robul dumneavoastră, că nu mi-i ruşine să nu vă îndeplinesc ordinele de stăpân; eu nu sunt câine bătrân, ci credincioasa dumneavoastră slugă, poruncile dela stăpân le-am îndeplinit totdeauna şi slujba mi-am făcut-o cu osârdie şi astfel am încărunţit! N'am scris despre rana lui Piotr Andreici, fiindcă n'am voit să vă sperii degeaba; şi aflu că stăpâna, mama noastră, Avdotia Vasilievna, şi-aşa s'a îmbolnăvit de spaimă, şi-am să-l rog pe dumnezeu pentru sănătatea ei. Cât despre Piotr Andreici, a fost rănit în piept sub umărul drept, rana a avut o adâncime de trei degete şi a fost îngrijit
473
în casa comandantului, unde l-am adus de pe mal, şi l-a lecuit bărbierul de aici, Stepan Para-monov; acuma Piotr Andreici este sănătos, slavă domnului, şi nu pot scrie despre el decât de bine. Se aude că şi comandanţii sunt mulţumiţi de dânsul; iar cât despre Vasilisa Egorovna, îi este ca un fiu. Că s'a întâmplat cu el una ca asta, să nu-i fie tânărului de ocară: calul are patru picioare şi tot se împiedică. Dumneavoastră binevoiţi a scrie că mă veţi trimite să pasc porcii; fie şi în asta voia dumneavoastră boierească.
După aceste rânduri, mă închin ca o slugă supusă.
Credinciosul dumneavoastră rob, Arhip Saveliev".
N'am putut să nu zâmbesc de câteva ori citind răvaşul bunului bătrân.
Nu eram în stare să răspund tatei; iar pentru a o linişti pe mama, socoteam că scrisoarea lui Savelici ajunge.
De atunci, situaţia mea s'a schimbat.
Măria Ivanovna aproape nu mai vorbea cu mine şi mă ocolea. Casa comandantului mi se părea de nesuferit.
Puţin câte puţin, m'am obişnuit să stau singur acasă. La început, Vasilisa Egorovna îmi făcea reproşuri, dar văzându-mi îndărătnicia, m'a lăsat în pace. Cu Ivan Cuzmici mă întâlneam numai în timpul serviciului. Cu Şvabrin mă întâlneam rar şi cu neplăcere, fiindcă vedeam la dânsul o duşmănie ascunsă, care-mi întărea bănuielile. Viaţa îmi deveni de nesuferit. Mă copleşeau tot felul de gânduri negre, pe care le hrănea singurătatea şi lipsa de activitate. In izolarea asta, dragostea se aprindea din ce în ce şi era cu fiece clipă tot mai chinuitoare. Am pierdut pofta de citit şi de versuri. Eram foarte abătut. Mă temeam să nu înnebunesc sau să nu cad în desfrâu.
Dar evenimente neaşteptate, care mi-au influenţat toată viaţa, au dat sufletului meu o binevenită şi puternică zguduire.
474
CAPITOLUL VI RĂSCOALA LUI PUGAC1OV
Deschideţi-vă urechile bine, flăcăi, Şi ascultaţi ce povestesc bătrânii.
Cântec
înainte de-a trece la descrierea întâmplărilor ciudate la care am fost martor, trebuie să spun câteva cuvinte despre starea guberniei Orenburgului, la sfârşitul anului 1773.
Gubernia asta mare şi bogată era locuită de o mulţime de neamuri pe jumătate sălbatice, care recunoscuseră nu demult stăpânirea ţarilor ruşi.
Se răsculau mereu; nu erau deprinşi cu legile şi cu viaţa civică; cruzimea şi firea lor nestatornică cereau din partea conducerii multă supraveghere pentru a-i putea stăpâni. Fortăreţele erau construite în locuri potrivite, cu populaţie compusă mai cu seamă din cazaci, vechii stăpânitori ai malurilor laicului. Dar cazacii de pe laic, în loc să păstreze liniştea şi ordinea ţinutului, se răzvrătiseră şi ei dela o vreme şi erau primejdioşi pentru ocârmuire.
In anul 1772, s'a petrecut o răscoală în principalul lor orăşel. Asta, din pricina măsurilor drastice luate

de generalul maior Traubenberg, pentru a-i readuce la supunerea cuvenită. Rezultatul a fost omorîrea barbară a lui Traubenborg, schimbarea arbitrară a conducerii şi, în sfârşit, potolirea revoltei prin foc de mitralii şi pedepse grele. Acestea se întâmplaseră cu câtva timp înainte de sosirea mea la fortăreaţa Belo-gorscaia. Acum totul era liniştit sau părea aşa; conducerea se încrezuse prea uşor în falsa pocăinţă a viclenilor răsculaţi, dar ei îşi mocneau ura, aşteptând momentul prielnic pentru a isca o nouă răscoală.
Mă reîntorc la povestirea mea.
Intr'o seară (asta era pe la începutul lui Octombrie 1773), stăm singur acasă, ascultând vuietul vântului de toamnă şi mă uitam pe fereastră, cum aleargă norii în preajma lunii. Fui chemat la comandant. M'am dus îndată. Erau acolo, Şvabrin, Ivan Ignaticişi uriad-
475
uicui cazacilor. iNu se afla de faţă nici Vasilisa Egorovna, nici Măria Ivanovna. Comandantul îmi dădu mâna, cu o faţă îngrijorată. închise uşa. Ii rugă pe toţi să şadă, afară de uriadnic care sta în prag.
— Domnilor ofiţeri, am o veste importantă! — ne spuse comandantul şi scoase o hârtie din buzunar.
— Ascultaţi ce scrie generalul.
îşi puse ochelarii şi citi următoarele!
„Domnului căpitan Mironov, comandant al fortăreţei Belogorscaia. Confidenţial.
„Prin aceasta vă anunţ că Emelian Pugaciov — cazacul dela Don şi instigatorul fugit de sub pază, a avut neiertata îndrăzneală de a se da drept decedatul împărat Petru al III-lea; a adunat o bandă de răufăcători, a răsculat cazacii din satele de pe laic şi a cucerit şi distrus câteva fortăreţe, omorînd şi jefuind pe unde a trecut. La primirea acesteia, domnule căpitan, vei lua imediat măsurile cuvenite pentru respingerea numitului răufăcător şi impostor, şi chiar pentru nimicirea lui, dacă va fi cu putinţă, în caz că se îndreaptă asupra fortăreţei încredinţată oblăduirii dumitale".
— Vei lua măsurile cuvenite... — spuse comandantul, scoţându-şi ochelarii şi strângând hârtia. — Auzi! Uşor de spus. După cum se vede, răufăcătorul e puternic, în timp ce noi n'avem decât 130 de oameni, fără să-i punem la socoteală pecazaci, pe care nu ne putem bizui... nu vreau să te jignesc, Maximâci (uriadnicul zâmbi). Dar n'avem încotro, domnilor ofiţeri! Fiţi disciplinaţi, puneţi sentinele şi organizaţi posturi de veghe noaptea, iar în caz de atac, închideţi poarta şi scoateţi soldaţii. Tu, Maximâci, supraveghează-ţi aspru cazacii. Să se controleze tunul şi să fie bine curăţat. Mai mult ca toate ţineţi lucrul acesta secret, pentru ca nimeni din fortăreaţă să nu afle înainte de vreme.
După aceste instrucţiuni, Ivan Cuzmici ne dădu drumul. Am ieşit împreună cu Şvabrin, discutând despre cele auzite.
476
— Cum crezi că se va sfârşi asta? — l-am întrebat.
— Dumnezeu ştie! — răspunse el. — Vom vedea. Deocamdată, nu văd nimic important. Dacă însă... Şi căzu pe gânduri, fluierând distrat o arie franţuzească.
Cu toate măsurile de precauţiune pe care le luasem, vestea apariţiei lui Pugaciov s'a răspândit în toată fortăreaţa. Ivan Cuzmici, cu toate că-şi respecta foarte mult nevasta, nu i-ar fi destăinuit pentru nimic în lume vreun secret în legătură cu serviciul. După ce-a primit scrisoarea generalului, a expediat-o pe Vasilisa Egorovna, cu multă iscusinţă — spunându-i cum că părintele Gherasim ar fi primit dela Orenburg nişte noutăţi senzaţionale, pe care le ţinea în mare taină.
Vasilisa Egorovna vru să plece numaidecât în ospeţie la preoteasă şi, în urma sfatului lui Ivan Cuzmici, o luă şi pe Masa, ca să nu-i fie urît singură.
Cum rămase numai el stăpân în casă, Ivan Cuzmici trimise îndată după noi, iar. pe Palaşca o închise în cămară, ca să nu poată trage cu urechea la ceeace aveam să vorbim...
Insă Vasilisa Egorovna, **neputând** scoate **nimic** dela preoteasă, s'a întors acasă şi a şi aflat că în lipsa ei, Ivan Cuzmici avusese o consfătuire, în timpul căreia Palaşca fusese închisă în cămară; îşi dădu repede seama că a fost păcălită de bărbatu-său, şi începu să-l descoasă. Ivan Cuzmici însă era pregătit să facă faţă atacului. Ii răspunse calm şi fără cea mai mică şovăială curioasei sale tovarăşe de viaţă:
— Auzi, măicuţă! Babelor din sat le-a trăznit prin minte să facă focul cu paie şi se poate întâmpla o nenorocire! Deaceea am dat ordin aspru ca pe viitor sa se facă focul numai cu vreascuri şi cu copacii doborîţi de furtună.
— Dacă-i aşa, pentruce-a trebuit s'o închizi pe Palaşca? — întrebă ea, — dece a stat biata fată în cămară până la întoarcerea noastră?
Ivan Cuzmici nu se aştepta la întrebarea asta; încurcat, mormăi ceva fără şir... Vasilisa Egorovna simţi

minciuna soţului ei, dar ştiind că nu va putea scoate dela el nimic, întrerupse discuţia şi începu sa
477
vorbească despre deosebitul meşteşug al Aculinei Pamfilovna la muratul castraveţilor. Nu putu dormi toată noaptea, chinuindu-se să ghicească ce secret aşa de mare se afla în capul bărbatului ei, încât nici ea nu trebuia să-l ştie...
A doua zi, pe când se întorcea dela biserică, îl văzu pe Ivan Ignatici scoţând din tun cârpele, pietrele, oscioarele, surcelele şi **tot** feîul de gunoaie băgate acolo de copii. „Ce-or fi însemnând aceste pregătiri militare? se întrebă căpităneasa: oare nu s'aşteaptă, cumva, vr'un atac al chirghizilor? Nu cumva îvan Guzmici îmi ascunde astfel de fleacuri?" 11 strigă pe Ivan Ignatici, hotărîtă să afle dela dânsul secretul care-i chinuia i'emeiasca nerăbdare de a afla... întâi, îi făcu lui Ivan Ignatici câteva observaţii referitoare la gospodărie, ca un judecător de instrucţie care-şi începe cercetările cu vorbe pe ocolite, pentru a risipi bănuiala. Apoi, făcând o mică pauză, oftă adânc şi continuă, clătinând din cap:
— Doamne, dumnezeul meu! Ai auzit ce veşti? Ce va ieşi din asta?
— Măicuţă... — îi răspunse Ivan Ignatici; — dumnezeu e milostiv, soldaţi avem destui, pulbere destulă, tunul l-am curăţat. Poale că-l vom respinge pe Pugaciov. Dumnezeu nu ne va părăsi, spre a ne lăsa să ne mănânce porcii.
— Ce fel de om e Pugaciov? — întrebă nevasta comandantului.
Atunci, înţelegând că a vorbit prea mult, Ivan Ignatici îşi muşcă limba. Dar era prea târziu. **Vasilisa** Egorovna îl făcu să spună totul, dându-i cuvântul că nu va mai afla nimeni. Intr'adevăr, ea îşi ţinu făgăduiala, nu spuse niciun cuvânt nimănui, decât doar preotesei, şi nu de alta, dar ca să nu-i ia răufăcătorii vaca de pe câmp...
Curând, toată lumea vorbea de Pugaciov. Părerile erau diferite. Comandantul trimise uriadnicul să afle ce se 'ntâmplă prin satele şi fortăreţele din jur. Când se întoarse, după două zile, acesta raportă că a văzut în câmp, la o depărtare de 60 verste de fortăreaţa, o mulţime de focuri; şi că a aflat dela başchiri că se
478
apropie o armată de-o putere nemaiauzită. In sfârşit, nu putea spune nimic precis, fiindcă se temuse să meargă mai departe.
In fortăreaţă era o frământare neobişnuită printre cazaci; se strângeau grămadă pe toate uliţele, vorbeau în şoaptă şi, îndată ce s'apropia vreun dragon sau alt soldat din garnizoană, se împrăştiau. Fură trimise la ei iscoade. îulai, un calmuc botezat, aduse comandantului informaţii preţioase. După Iulai, informaţiile uriadnicului erau false; după ce se întorsese, vicleanul cazac spusese tovarăşilor lui că a fost la răsculaţi şi că s'a prezentat chiar conducătorului acestora, care i-a dat voie să-i sărute mâna şi a stat mult de vorbă cu dânsul. Comandantul puse de îndată uriadnicul sub pază, uumindu-l pe Iulai în locul lui. Noutatea asta fu primită de cazaci cu vădită nemulţumire. Protestau cu glas tare şi Ivan Ignatici, executorul ordinelor comandantului, îi auzi spunând: x—Ţi-om arăta noi, şobolan de garnizoană!
Comandantul voia să-l cerceteze pe arestat în acee aş zi, dar el fugi, pesemne cu ajutorul tovarăşilor săi.
Noua întâmplare mări şi mai tare îngrijorarea comandantului.
Un başchir fu prins răspândind manifeste aţâţătoare. Cu acest prilej, căpitanul vru să strângă din nou ofiţerii, şi căuta un pretext, ca s'o poată îndepărta pe Vasilisa Egorovna. Om sincer şi lipsit de viclenie, Ivan Cuzmici nu găsi alt mijloc, decât tot cel întrebuinţat înainte. Ii spuse, tuşind încurcat:
— Auzi tu, Vasilisa Egorovna... se zice că părintele Gherasim a primit dela oraş...
— Lasă minciunile, Ivan Cuzmici! — îl întrerupse ea. — Ştiu. Vrei să faci adunare şi să discuţi despre Emelian Pugaciov, în lipsa mea, dar n'ai să mă păcăleşti!
Ivan Cuzmici holbă ochii:
— Ei, măicuţo, dacă ştii, atunci poftim, rămâi! Vom vorbi şi faţă de tine.

— Asta-i, tăicuţă — răspunse ea; —n'ai să mă duci de nas tocmai tu. Trimite după ofiţeri!
479
Ne-ain adunai din nou. Ivan Cuzniici no-a citit în prezenţa nevestei lui proclamaţia, lui Pugaciov, scrisă pesemne de vreun cazac cu foarte puţină ştiinţă de carte. Tâlharul îşi arăta hotărîrca de a ne ataca fortăreaţa cât de curând; chema cazacii şi soldaţii să se alipească bandei lui; iar comandanţilor le cerea sa nu se opună, căci altfel îi va omorî.
Proclamaţia era scrisă în termeni grosolani, dar tari, spre a speria oamenii simpli.
— Ce pungaş!—strigă nevasta comandantului.— Uite ce îndrăzneşte să ne propună! Să-i ieşim înainte şi să-i depunem steagurile la picioare! Ei! Neam de câine! Oare nu ştie că suntem de 40 de ani aici la datorie şi că am văzut multe? Nu cumva s'au şi găsit comandanţi care s'asculte de acest tâlhar?
— N'ar trebui să fie aşa... — răspunse Ivan Cuz-mici; — dar s'aude că răufăcătorul a şi pus stăpânire pe multe fortăreţe.
— După cât se vede, e într'adevăr puternic! — remarcă Şvabrin.
— îndată îi vom afla adevărata putere! — rosti comandantul. — Vasilisa Egorovna, dă-mi cheia dela hambar; Ivan Ignatici, adă haşchirul şi porun-ceşte-i lui lulai s'aducă cnuturile...
— Stai, Ivan Cuzmici! — rosti nevastă-sa, sculându-se. — Dă-mi voie s'o trimit undeva pe Masa, să nu se sperie când va auzi strigăte... Şi nici mie, drept să vă spun, nu-mi prea place să iau parte 1 a cercetări! Cu bine...
In vechime, schingiuirea era un obicei atât de înrădăcinat în justiţie, încât ucazul binefăcător care a desfiinţat-o a rămas multă vreme fără niciun efect.
Se credea, pe-atunci că ora destul să-ţi recunoşti vina, pentru a fi socotit vinovat; ideie cu totul lipsită de temei, şi potrivnică judecăţii juridice sănătoase! Căci dacă tăgada acuzatului nu dovedeşte nevinovăţia, cu atât mai puţin mărturisirea lui poate fi luată drept dovadă a vinovăţiei.
Chiar şi azi mi se întâmplă s'aud judecători bătrâni, regretând părăsirea acestui obicei barbar.
In vremurile de atunci, nimeni nu se îndoia de trebuinţa caznelor, nici judecătorii, nici împricinaţii.
480
Astfel că ordinul comandantuhii nu nc-a surprins şi nu nc-a turburat pe **nictunul.** Ivan Ignatici se duse s'aducă başchirul închis în hambar lasoţia comandantului, sub cheie; după câteva minute, arestatul se şi afla în tindă. Comandantul porunci să fie adus înaintea lui.
Başchirul trecu cu greu pragul, căci un picior îi era prins în butuc; îşi scoase căciula înaltă de pe cap şi rămase la uşă. L-am privit şi m'am cutremurat. Nu-l voi uita niciodată pe omul acela! Arăta ca de 70 de ani. N'avea nici nas, nici urechi; capul îi era ras; în loc de barbă, avea câteva fire de păr cărunt; era mic de statură, slab, gheboşat. Numai ochii înguşti îi ardeau ca focul.
— Ehei! — făcu comandantul, recunoscându-l după acele semne grozave că era unul din răsculaţii pedepsiţi la 1741[1]). — După cât văd, eşti lup bătrân şi-ai mai fost la noi în capcană. Se vede că nu te răscoli pentru prima dată, dacă ţi-i căpăţâna atât de bine geluită! Vino mai aproape şi spune-mi cine te-a trimis!
Bătrânul başchir tăcea, uitându-se la comandant cu un aer lipsit de orice expresie.
— Ce taci? — continuă Ivan Cuzmici; — poate nu pricepi ruseşte, prostule? lulai! Intrcabă-l în limba voastră cine l-a trimis la noi în fortăreaţă!
lulai repetă întrebarea comandantului în limba tătărească. Başchirul însă nu scotea o vorbă, uitându-se la comandant cu aceeaş privire de mai înainte.
— Iacşî[2])— rosti comandantul. — Ai să vorbeşti îndată! Băieţi! Scoateţi-i halatul acesta vărgat şi caraghios! Tragcţi-i peste spinare câteva! Vezi, să-i tragi bine, îulai!
Doi invalizi îl dezbrăcară pe başchir. Faţa nenorocitului se nelinişti. Se uita în toate părţile, ca o sălbăticiune prinsă de copoi. Când un invalid îl apucă de mâini şi-l aburcă în spinare, şi când lulai luă biciul şi-i făcu vânt — başchirul gemu cu glas slab
') In 1737—1740 au avut loc câteva mari răscoale populare alo başchirilor, reprimate cu cruzime. (N. trad.) [2]) Bine (In limba tătară) (N. trad.)

şi rugător; dădu din cap şi deschise gura: şi am văzut cum în loc de limbă i se mişca un ciot scurt.
Când mi-aduc aminte că aceste lucruri s'au petrecut în veacul meu şi că am ajuns şi eu să trăiesc sub blânda domnie a împăratului Alexandru, nu pot să nu mă mir de iuţeala cu care s'au răspândit cultura şi legile umane!
Tinere! Gând îţi vor cădea în mână aceste rânduri, adu-ţi aminte că prefacerile cele mai bune şi mai trainice vin din îmblânzirea moravurilor şi nu din zguduiri puternice!

Am rămas cu toţii uimiţi.
— Ei! — făcu din nou comandantul; — după cât văd, n'o să aflăm dela el nimic! Iulai, du-l la loc în hambar! Noi, însă, domnilor, mai avem de grăit.
Abia începusem să discutăm situaţia în care ne găseam când Vasilisa Egorovna veni într'un suflet, cu o faţă peste măsură de îngrijorată.
— Ce-i cu tine? — o întrebă mirat comandantul.
— E rău, tăicuţă! Nijneoziornaia a fost cucerită azi dimineaţă. Un servitor de-al părintelui Gherasim s'a întors de acolo, chiar acum. A văzut cu ochii lui cum a fost cucerită. Comandantul şi ofiţerii au fost spânzuraţi! Toţi soldaţii sunt luaţi prizonieri. Curând, răufăcătorii vor fi aici!
Neaşteptata veste mă zgudui peste măsură. Comandantul' fortăreţei Nijneoziornaia era un ofiţer tânăr, liniştit şi modest, şi-l cunoşteam. Cu vreo două luni înainte, trecuse cu tânăra lui soţie dinspre Orenburg, şi se oprise la Ivan Cuzmici. Fortăreaţa Nijneoziornaia se găsea la vreo 25 verste de fortăreaţa noastră. Din clipă în clipă ne puteam aştepta la atacul lui Pugaciov. Am întrezărit soarta Măriei Ivanovna şi mi s'a strâns inima.
— Ascultă, Ivan Cuzmici! — i-am spus comandantului. — Datoria noastră e să apărăm fortăreaţa, până la cea din urmă suflare. Despre asta nici nu încape vorbă! Insă trebuie să punem femeile la adăpost. Trimiteţi-le la Orenburg, dacă drumul mai e liber, sau într'o fortăreaţă mai depărtată şi mai sigură, unde n'ar putea ajunge răufăcătorii...
•-:.•• *482.. '.*
Ivan Cuzmici se întoarse spre nevastă-sa"
— Auzi, măicuţă? Intr'adevăr, n'ar fi bine să vă trimit undeva mai departe, până ce ne-om răfui cu răsculaţii?
— Ce prostie! —răspunse nevasta **comandantului** — Se află undeva vreo fortăreaţă unde să n'ajungă gloanţele? Dece ar fi Belogorscaia mai puţin sigură ca altele? Slavă domnului, locuim în ea de 22 ani! Am văzut şi başchiri şi chirghizi!... Are să-i reziste şi lui Pugaciov!
— Bine, măicuţă! Poftim, rămâi, dacă ai încredere în fortăreaţa noastră! Dar ce să facem cu Masa? Bine-ar fi dacă vom putea rezista sau dacă vom primi întăriri! Dar dacă răufăcătorii vor lua fortăreaţa?
— Atunci...
Aici Vasilisa Egorovna se bâlbâi şi tăcu, **grozav** de tulburată.
— Nu, Vasilisa Egorovna, — continuă comandantul, băgând de seamă că vorbele lui îşi ajung ţinta poate pentru întâia dată în viaţă, — Masa nu trebuie să rămână aici. O trimitem la naşa ei, în Orenburg; acolo se află oaste şi lunuri des! ule, iar zidurile sunt de piatră... Te sfătuiesc să te duci cu dânsa. Ai să vezi ce-o să ţi se întâmple daca iau fortăreaţa,cu toate că eşti bătrână....
— Bine... — rosti nevasta comandantului; — aşa să fie. O trimitem pe Masa. Pe mine însă, degeaba mă rogi. Nu mă duc. Nu mă despart eu de tine la bătrâneţe ca să-mi caut mormânt singuratic printre străini, împreună am trăit, împreună să murim!
— Fie şi aşa! Hai, n'avem timp de stat! Du-te şi progăteşte-o pe Masa! O s'o trimitem mâine disde-dimineaţă cu câţiva oameni de pază, cu toate că nu prea avem oameni. Unde-i Masa?
— La Aculina Pamfilovna! 1 s'a făcut rău când a auzit că a căzut Nijneoziornaia... Mă tem să nu se îmbolnăvească. Doamne, dumnezeule, ce zile trăim!
Vasilisa Egorovna se duse să-şi pregătească fata de drum. Discuţia continuă. Insă eu nu mai luam parte şi nici nu mai auzeam ce se vorbeşte.
Măria Ivanovna veni la cină, palidă şi plânsă. Am mâncat în tăcere, ne-am ridicat dela masă i

ca deobicei; ne-amiuat rămas bun dela întreaga familie şi ne-am dus pe la casele noastre. Mi-am lăsat înadins sabia şi m'am întors să mi-o iau, presimţind că voi găsi-o pe Măria Ivanovna singură. Intr'adevăr, ea mă întâmpină în prag şi mi-o dete.
— Rămâi cu bine, Piotr Andreici... —mi-a spus lăcrămând. — Pe mine mă trimit la Orenburg. Rămâi sănătos şi fii fericit! Poate va da dumnezeu să ne revedem! Dacă nu...
Izbucni în hohote de plâns. Am îmbrăţişat-o.
— Adio, îngerul mou! Adio, draga mea! Mult dorito! Orice mi s'ar întâmpla să ştii că ultimul mou gând şi ultima mea rugăciune vor fi pentru tine!
Masa plângea în hohote, lipindu-mi-se de piept. Am sărutat-o fierbinte şi-am ieşit repede din odaie.
CAPITOLUL VII ASALTUL

O, capul — căpuşorul meu! Slujitu-mi-ai şi mult şi grou, Treizeci şi trei de ani, mereu, O, capul-oăpuşorul meu!
Şi nu-i de-ajuns cât m'ai slujit! Căci laude tu n'ai primit Şi nici răsplată îndeajuns, Nici ranguri 'nalte n'ai ajuns!
Dar ai meritat doi stâlpuşori, Doi stâlpuşori înălţişori, O grindă de arţar aleasă Şi-o frânghioară de mătasă.
Cântec din popor

In noaptea aceea, nu m'am dezbrăcat şi n'am dormit deloc. Aveam de gând să mă duc, la primele raze ale soarelui, la porţile fortăreţei, pe unde trebuia să treacă Măria ivanovna, să-mi iau rămas bun pentru ultima dată. Simţeam în mine o mare schimbare. Zbuciumul sufletesc mă chinuia mai puţin decât trecuta şi apăsătoarea mâhnire. In tristeţea acelei despărţiri se amestecau speranţe dulci şi nedesluşite,
484
se amesteca aşteptarea plină de nerăbdare a primejdiilor; şi simţeam cum creşte în mine un simţământ de nobilă ambiţie.

Noaptea trecu pe nesimţite. Tocmai când eram gata să ies, uşa s'a deschis deodată şi a intrat caporalul; mi-a raportat că peste noapte cazacii noştri au fugit din fortăreaţă şi l-au târît cu sila şi pe Iulai; că prin apropiere se văd oameni străini. Gândul că Măria Ivanovna nu va dovedi să fugă îndată m'a înspăimântat. Am dat caporalului în grabă câteva ordine şi tot atunci am fugit la comandant.

Se revărsa de ziuă; cum alergam pe uliţă, am auzit deodată că mă strigă cineva. M'am oprit.

— încotro? — mă întrebă Ivan Ignatici, ajungân-du-mă. — Ivan Cuzmici se află pe valul fortăreţei şi m'a trimis după dumneata. A sosit Pugaci!

— Măria Ivanovna a plecat? — l-am întrebat cu inima tremurândă.

—N'a apucat! Drumul către Orenburg e tăiat, fortăreaţa e înconjurată! E rău, Piotr Andreici!

Ne-am dus la valul fortăreţei — o ridicătură naturală, întărită cu un'gard de pari.

Acolo se aflau strânşi toţi locuitorii, cu garnizoana sub arme. Tunul fusese dus acolo încă de cu scară. Comandantul se plimba prin faţa puţinilor soldaţi rămaşi. Apropierea pericolului îi dădea bătrânului ostaş o vioiciune neobişnuită.

Pe câmpie, la o depărtare nu prea mare, se vedeau umblând vreo douăzeci de călăreţi; păreau cazaci, dar printre ei se cunoşteau uşor başchirii, după cuşmele de blană de râs şi după tolbe.

— Băieţi!—spunea comandantul, trecând printre soldaţi. — Luptăm azi pentru maica noastră împărăteasa şi vom arăta lumii întregi că suntem viteji şi ne ţinem jurământul!

Cu glas tare, soldaţii şi-au arătat hotărîrea. Şvabrin sta lângă mine şi se uita drept spre duşman. Cum văzură mişcarea din fortăreaţă, călăreţii din câmpie s'au strâns grămadă şi au început să se sfătuiască între ei.

Comandantul dădu ordin lui Ivan Ignatici să îndrepte tunul într'acolo şi aprinse el însuşi fitilul.
485
Ghiuleaua trecu şuierând pe deasupra lor, nepri-cinuindu-lo niciun rău. Se împrăştiară în grabă — şi câmpia rămase goală. In clipa aceea se arătă pe vale Vasilisa Egorovna, cu Masa, care nu voia să se despartă de ea.

— Ei, ce-i? — întrebă nevasta comandantului; — cum merge bătălia? Unde-i duşmanul?

— Duşmanul nu-i departe, — îi răspunse Ivan Cuz-mici; — cu ajutorul lui dumnezeu, totul se va sfârşi cu bine. Ţi-i frică, Masa?

— Nu, tăicuţulo! Acasă, singură, mi-i mai frică. Spunând acestea mă privi şi se sili să zâmbească.

Fără să vreau, am strâns mânerul săbiei, amintindu-mi că aseară o primisem din mâna ei, ca pentru a o apăra pe ea, iubita mea. îmi ardea inima. Mă închipuiam cavaler medieval — cavalerul ei. Vream să-i arăt că-i merit încrederea şi aşteptam cu nerăbdare clipa hotărîtoare.

Atunci, de după o înălţime aflată la o jumătate de verstă de fortăreaţă, s'au ivit alte cârduri de călăreţi şi, în curând, toată stepa se umplu de o mulţime de oameni înarmaţi cu lănci şi saidacuri [x]). Printre ei, pe un cal alb, călărea un om îmbrăcat într'un caftan roşu şi cu sabia în mână; era Pugaciov. Se opri; călăreţii îl înconjurară îndată; patru dintre ei, pesemne că din porunca lui, porniră în goană spre fortăreaţă. I-am recunoscut pe trădătorii noştri. Unul ţinea o hârtie deasupra cuşmei. Altul aducea capul lui Iulai, înfipt într'o lance; îl aruncă peste gard. Capul nenorocitului calmuc se rostogoli la picioarele comandantului.

Trădătorii strigau:

— Nu trageţi! Ieşiţi întru întâmpinarea împăratului! împăratul e aici!

— Vă arăt eu vouă! —strigă Ivan Cuzmici. — Foc, flăcăi!

Soldaţii deschiseră focul. Cazacul care ţinea hârtia se clătină şi căzu de pe cal; ceilalţi făcură cale'n-toarsă. M'am uitat la Măria Ivanovna: părea amc-

Arcuri cu săgeţi (In limba tătară). (N. trad.) *486*

ţită de spaima stârnită de capul însângerat al lui Iulai şi ue împuşcăturile asurzitoare. Comandantul chemă caporalul şi-i ordonă să-i aducă hârtia din mâna cazacului ucis. Caporalul ieşi în stepă; se întoarse, ţinând de căpăstru calul, celui ucis şi-i înmâna lui Ivan Cuzmici scrisoarea. El o citi încet şi o rupse în bucăţi. In vremea asta răsculaţii se pregăteau de atac. Curând, gloanţele începură să ne şuiere pe la urechi, câteva săgeţi se înfipseră în apropierea noastră, în pământ şi'n gard.
— Vasilisa Egorovna, — spuse comandantul, — aici n'au ce face femeile! Du-o de aici pe Masa; n'o vezi? E mai mult moartă decât vie!
La şuierul gloanţelor, Vasilisa Egorovna se făcu parcă mai mică; privi stepa plină de o mare frământare şi se întoarse spre soţul ei.
— Ivan Cuzmici! Dumnezeu e stăpân şi peste viaţă şi peste moarte! Blagosloveşte-o pe Masa. Hai, Masa, vino la tatăl tău!
Palidă şi tremurândă, fata se apropie de Ivan Cuzmici, căzu în genunchi şi se închină până la pământ. Bătrânul comandant făcu semnul crucii peste ea, de trei ori, apoi o ridică, o sărută şi-i spuse cu glas schimbat:
— Fii fericită, Masa! Roagă-te lui dumnezeu şi el nu te va lăsa! De vei găsi un om bun, să vă dea dumnezeu dragoste şi bună înţelegere — şi să trăiţi cum am trăit eu şi Vasilisa Egorovna! Rămâi cu bine, Masa! Vasilisa Egorovna, du-o mai repede!
Masa se aruncă de gâtul lui şi începu să plângă în hohote.
— Să no sărutăm şi noi... —rosti plângând soţia comandantului. — Rămâi cu bine, Ivan Cuzmici al meu! Iartă-mă, dacă te-am supărat cu ceva!
— Cu bine, cu bine, măicuţă!—spuse comandantul, îmbrăţişându-şi bătrâna soţie. — Destul! Duceţi-vă acasă! Dacă mai dovedeşti, îmbrac'o pe Masa cu sarafanul!
Amândouă femeile s'au îndepărtat. Eu mă uitam în urma Măriei Ivanovna. Ea se întoarse şi-mi făcu semn din cap. Ivan Cuzmici se înturnă spre noi şi

îşi încorda toată atenţia asupra inamicului. Răsculaţii se strânseră în jurul căpeteniei şi deodată începură să sară de pe cai.
— Acum fiţi tari, — ne spuse căpitanul. — începe asaltul...
In clipa aceea, răsculaţii năvăliră asupra fortăreţei, cu răcnete şi strigăte înspăimântătoare.
Tunul nostru era încărcat cu mitralie. Comandantul îi lăsă să se apropie cât mai mult şi deodată trase din nou. Mitralia lovi în plin. Răsculaţii se desfăcură în două părţi şi se retraseră. Doar căpetenia lor rămase singur înainte... Agita sabia şi părea că-i îndeamnă cu mare aprindere; strigătele şi răcnetele încetară o clipă, apoi reîncepură.
— Haideţi, băieţi! — spuse comandantul. — Deschideţi poarta şi bateţi toba... înainte, băieţi, la atac! După mine!
El, Ivan Ignatici şi cu mine am fost într'o clipă dincolo de împrejmuire, dar garnizoana, speriată, nici nu s'a clintit.
— Ce staţi, băieţi? — strigă Ivan Cuzmici. — Chiar dacă ar fi să murim, asta ni-i datoria!
In clipa aceea, răsculaţii dădură năvală asupra noastră şi pătrunseră în fortăreaţă.
Toba tăcu. Soldaţii din garnizoană lopădară armele; pe mine m'au aruncat la pământ, însă m'am ridicat repede şi-am intrat în fortăreaţă, împreună cu răsculaţii. Comandantul, rănit la cap, se afla înconjurat de-o ceată de răufăcători, care îi cereau cheile. M'am repezit în ajutorul lui. Câţiva cazaci zdraveni m'au legat cu curelele lor, spunându-mi:
— Vai de voi, cei care nu vreţi să vă supuneţi împăratului!
No-au târît pe străzi; locuitorii ieşiseră din case cu pâine şi sare. Se auzea dangăt de clopot. Deodată, s'a vestit prin mulţime că împăratul se află în piaţă, unde aşteaptă prizonierii şi primeşte jurământul. Norodul dădu năvală într'acolo; tot într'acolo ne-au mânat şi pe noi.
Pugaciov sta într'un jilţ, în pridvorul casei comandantului. Era îmbrăcat într'un frumos caftan căză-

cesc, cusut cu fireturi. Cuşma **înaltă** de blană de samur cu ciucuri din fir de aur era trasă până pe ochii lui scânteietori. Faţa lui îmi părea cunoscută. Şefii cazacilor îl înconjurau. Părintele Gherasim, palid şi tremurând, sta cu crucea în mână lângă pridvor şi parcă cerea îndurare, tăcut, pentru victimele care trebuiau să fie executate în piaţă. Spânzurătoarea fu ridicată îndată. Când ne-am apropiat, băschirii împrăştiară norodul, ducându-ne înaintea lui Pugaciov. Clopotul încetă, şi se lăsă o tăcere adâncă.
— Care-i comandantul? — întrebă aşa zisul ţar. Uriadnicul nostru ieşi din mulţime şi-l arătă pe

Ivan Cuzmici.
Pugaciov îl privi pe bătrân cu ochi înfricoşători şi îl întrebă:
— Cum ai îndrăznit să mi te împotriveşti mie, împăratului tău?
Comandantul slăbit din cauza rănii, îşi adună ultimele puteri şi-i răspunse cu glas hotărît:
— Tu nu eşti împăratul meu! Eşti un hoţ şi vrei să iei locul împăratului! Auzi tu?
Pugaciov se încruntă şi făcu semn cu batista lui albă. Câţiva cazaci îl înşfăcară pe bătrânul căpitan şi-l târîră la spânzurătoare. Sus pe grindă, apăru baş-chirul mutilat pe care-l cercetasem cu o seară mai înainte. Ţinea frânghia în mână şi, după un minut, l-am văzut pe bietul Ivan Cuzmici ridicat în văzduh.
Atunci l-au adus înaintea lui Pugaciov pe Ivan Ignatici.
— Jură credinţă împăratului Piotr Feodorovici! — spuse Pugaciov.
— Tu nu ne oşti împărat! — răspunse Ivan Ignatici, repetând vorbele căpitanului. — Eşti hoţ, măi frate, şi te dai drept împărat!
Pugaciov făcu din nou semn cu batista şi bravul locotenent fu spânzurat lângă bătrânul său comandant.
Acum, îmi venea mie rândul. M'am uitat la Pugaciov cu îndrăzneală, hotărît să repet şi eu răspunsul vitejilor mei camarazi. Atunci, cu mare uimire, l-am văzut pe Şvabrin printre şefii răsculaţilor, tuns împrejur şi îmbrăcat într'un caftan căzăcesc. Se apropie de Pugaciov şi-i spuse ceva la ureche.
489
— Spânzuraţi-l! — rosti Pugaciov, fără a se mai uita la mine.
Mi-au pus ştreangul de gât. Am început să murmur o rugăciune, căindu-mă de toate păcatele mele şi rugându-l pe dumnezeu să-i scape pe toţi cei ce-mi erau dragi.
M'au târît sub spânzurătoare.
— Nu te teme! Nu te teme! — îmi spuneau ucigaşii, vrând poate să-mi dea curaj într'adevăr.
Deodată am auzit un strigăt: —-Staţi, afurisiţilor! Opriţi!
Călăii s'au oprit; m'am uitat şi l-am văzut pe Sa-velici la picioarele lui Pugaciov.
— Tătucule scump! — spunea bietul moşneag, — ce câştigi omorînd un copil de boier? Dă-i drumul. Pentru dânsul ţi se vor plăti bani buni! Iar pentru pildă şi spaimă, dă poruncă să fiu spânzurat eu, un moşneag!
Pugaciov făcu un semn şi îndată am fost dezlegat şi lăsat liber.
— Tătucul nostru te iartă, — am auzit un glas. N'aş putea spune că m'am bucurat în clipa aceea după cum, iarăşi, n'aş putea spune că-mi părea rău. Sentimentele îmi erau prea tulburi. M'au dus din nou în faţa aşa zisului împărat, şi m'au aşezat în genunchi. Pugaciov îmi întinse mâna brăzdată de vine.
— Sărută-i mâna! Sărută-i mâna! — spuneau cei din jur.
Eu, însă, preferam cea mai îngrozitoare pedeapsă, decât această înjosire ticăloasă.
— Tăicuţulo Piotr Andreici! — şoptea Savelici la spatele meu, împingându-mă. — Nu fii încăpăţânat. Ce te costă? Scuipă, dar sărută-i mâna răufăc... (Ptiu!) sărută-i mânuţa!
Nici nu mă clinteam. Pugaciov îşi retrase mâna, spunând cu un zâmbet batjocoritor:
— Inălţiroea sa a înnebunit de bucurie! Ridicaţi-l! M'au ridicat şi m'au lăsat liber. Am stat să privesc la continuarea groaznicei comedii. Locuitorii începură a depune jurământul. Se apropiau pe rând, sărutau crucea, şi după aceea se închinau impostorului. Sol-
490
daţii garnizoanei erau şi ei acolo. Croitorul companiei, înarmat cu foarfecă lui tocită, le tăia cozile. Care cum se scutura de păr, venea la mâna lui Pugaciov, care-i ierta şi-i primea în banda lui. Asta a durat vreo trei ceasuri. In sfârşit, Pugaciov se ridică din jilţ şi coborî din pridvor împreună cu căpeteniile.
I-au adus un cal alb cu frâu frumos; doi cazaci l-au luat de subţiori şi l-au ridicat în şea. Pugaciov îl vesti pe preotul Gherasim că va lua masa la dânsul. In clipa aceea, se auzi ţipătul unei femei. Câţiva tâlhari o târau pe pridvor pe Vasilisa Egorovna, aproape goală cu părul răvăşit. Un tâlhar se şi îmbrăcase cu bondiţa ei, alţii duceau pernele, lăzile, serviciul de ceai, aşternutul şi întregul calabalâc.
— Tăicuţilor! — striga sărmana bătrână. — Fie-vă milă, tăicuţilor mei! Duceţi-mă la Ivan Cuzmici!
In clipa aceea, privi spânzurătoarea şi-l văzu pe bărbatu-său.
— Nelegiuiţilor! — strigă ea înnebunită. — Ce-aţi făcut cu dânsul? Ivan Cuzmici, lumina mea! Soldat vrednic! Nu te-au atins baionetele prusace, nici gloanţele turceşti, nu ţi-ai pierdut viaţa într'o luptă cinstită — dar ai căzut răpus de un ocnaş fugar!
— Astupaţi-i gura acestei zgripţuroaice bătrâne! — spuse Pugaciov; şi atunci un cazac tânăr o lovi cu sabia peste cap şi ea căzu moartă pe scările pridvorului.

Pugaciov plecă şi mulţimea porni buluc în urma lui.

CAPITOLUL VIII UN **MUSAFIR NEPOFTIT**

Musafirul nopoflit e mai rău ca un tătar.
Zicătoare

Piaţa se golise. Stăm pe loc şi nu-mi puteam aduna gândurile răvăşite din cauza acelor clipe de groază. Cel mai rău mă chinuia gândul că nu ştiam nimic de soarta Măriei Ivanovna. Unde-o fi? Ce s'o fi întâmplat cu dânsa? O fi izbutit să se ascundă? O fi sigur

491

locul unde s'a ascuns? Plin de nelinişte, intrai în casa comandantului. Totul era pustiit; scaune, mese, cufere — toate erau sfărâmate, vasele sparte, totul, totul furat.

Am alergat pe scara îngustă care ducea sus şi-am intrat pentru întâia oara în odaia Măriei Ivanovna. I-am văzut aşternutul răscolit de tâlhari, dulapul spart şi golit. Numai candela mai ardea, în colţul cu icoane, acum gol. Rămăsese întreagă o oglindă, atârnată în perete... Unde-o fi stăpâna acestei chilii modeste de fecioară? îmi trecu prin minte un gând groaznic, închipuindu-mi-o în mâinile bandiţilor... Mi se strânse inima... Am plâns amarnic şi am strigat-o cu glas tare.

In clipa aceea, auzii un zgomot uşor şi Palaşca ieşi de după dulap, palidă şi tremurând.

— Piotr Andreici! — rosti ea şi pocni din palme. — Ce zi! Câte grozăvii!

— Dar Măria Ivanovna? — întrebai eu cu nerăbdare, — ce-i cu Măria Ivanovna?

— Domnişoara trăieşte! E ascunsă la Aculina Pamfilovna.

— La preoteasă? — am strigat îngrozit. — Dumnezeule! Pugaciov e acolo!

Am ieşit repede din odaie; într'o clipă eram în uliţă şi am luat-o la fugă cât puteam de repede spre casa preotului, nesimţind şi nevăzând nimic în juru-mi. Acolo, s'auzeau strigăte, hohote de râs, cântece: Pugaciov petrecea cu prietenii săi.

Palaşa alergă după mine. Am trimis-o s'o cheme încet pe Aculina Pamfilovna. După o clipă, preoteasa ieşi în tindă, unde mă aflam eu, cu o sticlă goală în mână.

— Pentru dumnezeu! Unde-i Măria Ivanovna? — am întrebat-o cu o tulburare de nedescris.

— Porumbiţa noastră stă culcată în patul meu, după paravan, — răspunse preoteasa. — Piotr Andreici, era cât pe ce să se întâmple o nenorocire, dar, slavă domnului, totul a trecut cu bine! Abia se aşezase nelegiuitul la masă şi ea, sărăcuţa, venindu-şi în fire, a început să geamă!... Am încremenit. El a auzit-o.

492

— Cine geme aici, bătrâno?

M'am închinat până la pământ în faţa tâlharului! ' —Nepoată-mea, măria ta... e bolnavă şi stă în pat de două săptămâni.

— E tânără nepoată-ta?

— E tânără stăpâne!

— Arată-mi-o!

Mi-a sărit inima, dar n'aveam încotro.

— Poftim, măria ta! Dar fata nu se va putea ridica, spre a veni la măria ta...

— Nu-i nimic, bătrâno! Mă duc eu singur s'o văd! Şi afurisitul, ce crezi! S'a dus după paravan, a dat perdeaua la o parte s'a uitat cu ochii lui de uliu şi... nimic! Dumnezeu ne-a scăpat! Şi crede-mă, eu şi părintele ne aşteptam la o moarte de mucenici! Din fericire, porumbiţa mea nu l-a recunoscut. Atotputernice dumnezeule! Ce zi de sărbătoare ne-a fost dat să apucăm şi noi! N'avem ce spune! Sărmanul Ivan Cuzmici! Cine s'ar fi gândit!... Dar Vasilisa Egorovna? Dar Ivan Ignatici? Pe el, pentru ce?... Cum de te-au cruţat pe dumneata? Dar de Şvabrin Alexei Ivanâci ce zici! S'a tuns împrejur şi-i aici la noi; petrece cu dânşii. E dibaci, n'am ce spune! Când am spus de nepoata mea bolnavă, te rog să mă crezi, mi-a aruncat o privire, parcă mi-a implântat un cuţit, dar nu m'a dat de gol! li mulţumesc şi pentru atâta!

In clipa aceea, s'au auzit răcnetele musafirilor beţi şi glasul părintelui Gherasim. Musafirii cereau vin; părintele îşi strigă nevasta; ea începu îndată să alerge de colo-colo.

— Fugi acasă, Piotr Andreici! Nu-i de dumneata acum! Beţia o în toi şi poţi cădea în mâna unui beţiv. Cu bine, Piotr Andreici! Ce o fi, o fi! Poate nu ne-o lăsa dumnezeu!

Preoteasa plecă.

Liniştit întrucâtva, m'am îndreptat către locuinţa mea; trecând prin piaţă, am văzut câţiva băşchiri îmbulzindu-se sub spânzurătoare şi scoţând ciubotele spânzuraţilor. Mi-am stăpânit cu greu

indignarea, dându-mi seama că ar fi fost fără folos să mă amestec.
493
Bandiţii forfoteau prin toată fortăreaţa, şi prădau casele ofiţerilor. Pretutindeni s'auzeau strigătele răsculaţilor beţi. Când am ajuns acasă, Savelici mă întâmpină în prag.
— Slavă domnului! Am crezut că te-au înşfăcat nelegiuiţii din nou! Tăicuţă Piotr Andreici! Mă crezi? Tâlharii ne-au furat totul: hainele, rufele, lucrurile, blidele... nu ne-a mai rămas nimic! Dar ce mai putem spune! Slavă domnului că te-au lăsat măcar pe dumneata în viaţă! L-ai recunoscut pe atamanul lor?
— Nu l-am recunoscut! Cine-i?
— Cum, tăicuţă, ai uitat de beţivul căruia i-ai dat cojocul, la han? Cojocul acela nou-nouţ... cu blana de iepure... când l-a îmbrăcat, ticălosul, au pleznit toate cusăturile.
M'a cuprins uimirea. Intr'adevăr, asemănarea lui Pugaciov cu fosta mea călăuză era izbitoare. M'am convins că Pugaciov şi fosta călăuză sunt unul şi acelaş om, şi-atunci am înţeles dece m'a cruţat. N'am putut să mă mir de înlănţuirea ciudată a evenimentelor: cojocul meu de copil, dăruit vagabondului, mă scăpase de ştreang — iar beţivul care umbla dela han la han împresura acum fortăreţe, zguduind întreaga împărăţie...
— Nu vrei să mănânci? — mă întrebă Savelici, defel schimbat în apucăturile lui. —Acasă nu mai avem nimic, dar am să mă duc să caut şi am să-ţi pregătesc ceva.
Rămas singur, căzui pe gânduri. Ce trebuia să fac? Să rămân în fortăreaţa aflată sub stăpânirea nelegiuitului, să-i urmez banda? Nici una, nici alta nu ora de demnitatea unui ofiţer. Datoria îmi cerea să mă duc acolo unde slujba mea putea fi folositoare patriei, în momentele acelea grele. Dragostea, însă, mă îndemna grozav să rămân lângă Măria Ivanovna, să-i fiu apărător şi scut. Deşi prevedeam grabnica şi neîndoielnica schimbare a împrejurărilor, nu puteam să nu mă cutremur înfăţişându-mi pericolul în care se găsea. Gândurile mi-au fost întrerupte de sosirea în fugă a unui cazac, care mă anunţă:
— Măria sa împăratul te cheamă la dânsul!
494
— Unde e acum? — întrebai eu pregătindu-mă să mă supun.
— In casa comandantului! După masă, tătucul s'a dus la baie şi acum se odihneşte. Ei, înălţimea voastră, se vede din toate celea că-i o persoană suspusă: la masă a binevoit să mănânce doi purcei fripţi; apoi a făcut o baie atât de fierbinte, de nici Taras Curoci-chin n'a putut răbda; el a dat măturică lui Fonica Bicbaev, şi cu greu şi-a venit în fire, stropindu-se cu apă rece... N'ai ce spune, are apucături de om mare... şi se spune că în baie şi-a arătat semnele de împărat ce le are pe piept: pe o parte, pajura cu două capete, de mărimea unui ban, iar pe alta — chipul lui!
N'am găsit că trebuie să zdruncin convingerea cazacului şi ne-am dus împreună la casa comandantului; mă gândeam la întâlnirea cu Pugaciov şi mă cam sileam să ghicesc cum se va sfârşi. Cititorul îşi poate închipui cred că nu-mi puteam păstra uşor sângele rece. începuse să se însereze, când am ajuns la clădirea unde se afla comandamentul. Spânzurătoarea cu victimele ei se zărea, neagră, înfiorătoare. Cadavrul sărmanei neveste a comandantului mai zăcea sub cerdac, unde stăteau de pază doi cazaci. Cazacul cu care venisem s'a dus să mă anunţe; s'a întors îndată şi m'a introdus în încăperea unde, cu o seară mai'nainte, îmi luasem rămas-bun atât de drăgăstos dela Măria Ivanovna.
Văzui un tablou neobişnuit: la masa aşternută, încărcată cu pahare şi sticle, sta Pugaciov, împreună cu vreo zece căpetenii de-ale cazacilor, toţi cu căciulile pe cap, îmbrăcaţi în cămăşi colorate, şi înfierbântaţi de băutură, cu mutrele roşii, cu ochii aprinşi. Printre ei nu se afla nici Şvabrin, nici uriadnicul nostru — trădătorii nou recrutaţi.
— A... Domnia voastră! — rosti Pugaciov cum mă văzu. — Poftiţi! Vă rog, poftiţi! Vă oferim loc de cinste! Poftiţi, vă rog!
Sfetnicii lui s'au îngrămădit şi mi-au făcut loc; eu m'am aşezat tăcut la un colţ de masă. Vecinul meu, un cazac tânăr, înalt şi frumos, mi-a turnat un pahar de vin prost, dar eu nu m'am atins de el. Curios, am început a cerceta adunătura. La lo-
495
cul de cinste stătea **Pugaciov,** cu coatele pe masă, sprijinindu-şi cu pumnul lui mare barba neagră. Trăsăturile feţei îi erau regulate, destul de plăcute; nu arătau sălbăticie sau cruzime. Vorbea mereu cu unul cam de vreo cincizeci de ani, pe care-l numea când conte, când Timofeici — iar uneori îi spunea „unchiule". Toţi se purtau între ei ca nişte egali, neară-tând vreo stimă deosebită faţă de conducătorul

lor.
Vorbeau despre asaltul de dimineaţă, despre succesul răscoalei şi despre viitoarele acţiuni militare. Toţi căutau să-şi arate importanţa, îşi expuneau părerile, îl contraziceau liber pe Pugaciov.
La această ciudată consfătuire militară, s'a hotă-rît atacul asupra Orenburgului: mişcare îndrăzneaţă, care era cât pe ce să fie încununată de un fatal succes.
S'au înţeles să pornească a doua zi.
— Fraţilor! — spuse Pugaciov; — înainte de culcare, să cântăm cântecul care-mi place mie! Hai, Ciumacov, începe!
Vecinul meu începu, cu glas subţire, un cântec de luntraş, un cântec de jale, şi toţi îl acompaniau în cor:
Nu fremăta dumbravă verde, mamă, Lasă să-mi deapân gândul greu şi-amar, Că mâine-am să mă duc la judecată, In faţa judelui, cumplitul ţar. Şi-o să mă 'ntrebe ţarul — gospodarul: ***„In'n*** *spune măi voinice din popor Cum si cu cine ai furat? La jaf cu mulţi te-ai înhăitat?" „Nădejdea mea eşti, pravoslavnic ţar. Ţi-oi spune adevăru'-adevărat. Tovarăşi patru-avui toţi, preamărite, întâiul fost-a noaptea întunecată, Al doilea-l vezi: jungherul ascuţit, Al treilea, murgul meu cel mult iubit Şi-al patrulea-mi fu arcul înstrunit, Iar ca trimişi, avui săgeţi călite". Mi-o spune atunci măritul ţar: „Doar cinste ţie, fecior de plugar,*
496
„Fata Căpitanului" Desen de *S. V. Gherastmoo* 19-49.
Că bine ai răspuns şi-ai jefuit Am să te căftănesc, voinice, drept răsplată, Şi'n milocul câmpiei, mari palate Ţi-oi da: doi stâlpi şi-o grindă peste ei".
N'am cuvinte să vă descriu cum m'a impresionat acest cântec popular despre spânzurătoare, cântat de nişte oameni sortiţi spânzurătorii! Feţele lor înfiorătoare, glasurile lor armonioase, tonul de adâncă tristeţe pe care-l dădeau cuvintelor atât de puternice — toate acestea au făcut ca un fior poetic să-mi zguduie întreaga fiinţă.
Musafirii au mai băut câte un pahar, şi după aceea s'au ridicat dela masă, luându-şi rămas bun dela Pugaciov.
Voiam să plec şi eu în urma lor, dar acesta îmi spuse:
—• Stai! Vreau să-ţi spun ceva.
Am rămas singuri. Tăcurăm amândoi câteva clipe. Pugaciov se uita ţintă la mine şi, din când în când, cu o expresie de deosebită şiretenie şi batjocură, făcea un semn din ochiul stâng. In sfârşit, râse; era de-o veselie atât de naturală, încât, uitându-mă la dânsul, am început să râd şi eu, fără să ştiu de ce.
— Ce-i, înălţimea ta, — m'a întrebat el. — Recunoaşte, că te-ai speriat, când flăcăii mei ţi-au aruncat ştreangul de gât. O sfecliseşi. Dacă n'ar fi fost servitorul tău, te-ai fi legănat în spânzurătoare. L-am recunoscut îndată pe ghiuj. Ai fi crezut vr'odată, înălţimea ta, că omul care te-a scos la drum era însuşi marele ţar? (aici, el luă un aer important şi plin de mister...) Eşti foarte vinovat faţă de mine, — continuă el; — dar te-am iertat pentru bunătatea ta, căci mi-ai făcut un bine, când eram silit să mă ascund de duşmani. Cum te voi mai răsplăti, o să vezi după ce voi căpăta stăpânirea! Făgăduieşti să-mi serveşti cu osârdie?
întrebarea şarlatanului, ca şi îndrăzneala lui, mi s'au părut aşa de caraghioase, încât nu m'am putut stăpâni să nu surâd.
— Dece râzi? — mă întrebă ci, încruntându-se. —• Nu crezi, poate, că sunt marele ţar? Spune-mi-o în faţă!
32
497
Mă turburai. Nu puteam recunoaşte un împărat într'un vagabond. Asta mi se părea o laşitate de neiertat. Dacă l-aş fi făcut în faţă şarlatan, asta ar fi însemnat osânda la moarte; ceeace în primul moment de revoltă, voiam să fac în faţa spânzurătorii şi a întregului popor, aici mi se părea a fi o fanfaronadă inutilă. Şovăiam. Pugaciov îmi aştepta răspunsul, încruntat; în sfârşit (şi astăzi îmi mai amintesc cu satisfacţie de momentul acela...) simţul datoriei a triumfat asupra slăbiciunii omeneşti, l-am răspuns:
— Ascultă! Am să-ţi spun tot adevărul. Judecă: pot să recunosc eu că eşti împărat? Eşti om deştept şi ţi-ai da seama că o fac din făţărnicie.
— Atunci, cine sunt eu, după părerea ta?
— Dumnezeu ştie! Insă oricine-ai fi, joci o carte periculoasă!
Pugaciov mă privi deodată.

— Va să zică, nu crezi că sunt împăratul Piotr Feodo-rovici? Bine. Dar un viteaz nu poate izbuti? Parcă Grişca Otrcpiev[1]) n'a domnit în vechimi? Crede despre mine ce vrei, dar ţine-te de mine. Ce te privesc celelalte? Oricine ar fi popa — tot părinte i se spune. Slujeşte-mi cu credinţă şi te voi face i'eldmareşal şi chiar cneaz. Ce zici?
— Nu! — i-am răspuns eu, hotărît. —Sunt nobil prin naştere. Am depus jurământul către împărătească. Nu pot să-ţi slujesc. Dacă-mi vrei binele cu adevărat, dă-mi drumul să mă duc la Orcnburg.
Pugaciov se gândea.
— Dar dacă îţi voi da drumul, îmi făgăduieşti că măcar nu vei merge împotriva mea?
— Cum aş putea făgădui? — i-am răspuns. — Doar ştii că nu c după voia mea: dacă mi se va da ordin să merg împotriva ta, n'o să am încotro şi mă voi duce... Tu însuţi eşti conducător şi ceri dela ai tăi supunere. Dacă ar fi nevoie de mine şi nu mi-aş face datoria, ce-ar însemna asta? Capul meu e în puterea
') *Grigori (Grişca) Otrepiev* (Falsul Dimitri) — călugăr dela mănăstirea **Ciudovo,** caro, cu ajutorul polonezilor, a uzurpat tronul lui Boris Godunov şi a domnit sub numele de Dmitri I, între anii 1605—1606. (N. red. rom.)
ta. Dacă mă vei elibera, îţi mulţumesc; daca ai sa mă ucizi, te va judeca dumnezeu! Ţi-am spus adevărul... Sinceritatea mea l-a uimit.
— Fie!—rosti el, bătându-mă pe umăr. —Când e să pedepsesc, pedepsesc. Când e să iert, iert. Du-te în tuspatru vânturile şi fă ce vrei! Vino mâine şi-ţi ia rămas bun. Acum, du-te la culcare. Şi mie mi-e somn.
L-am lăsat şi am ieşit în uliţă. Noaptea era liniştită şi friguroasă. Luna şi stelele străluceau, luminând piaţa şi spânzurătoarea. In fortăreaţă, totul era liniştit şi întunecat. Mai era lumină numai în crâşmă, unde s'auzeau strigătele beţivanilor întârziaţi. M'am uitat la casa preotului. Obloanele şi poarta erau închise. Se părea că totul o liniştit înăuntru.
Acasă, l-am găsit pe Savelici tânguindu-se din cauza lipsei mele. Vestea că sunt liber l-a bucurat nespus.
— Slavă ţie, doamne! — rosti el şi-şi făcu cruce. — O să părăsim fortăreaţa îndată ce se va lumina şi o să mergem încotro no-or duce ochii. Ţi-am pregătit ceva de mâncare: mănâncă, tăicuţă, şi odihneşte-te până la ziuă, ca 'n sânul lui Avraam!
I-am urmat sfatul şi după ce am cinat cu mare poftă, am adormit foarte repede pe duşumeaua goală, ostenit trupeşte şi sufleteşte.

CAPITOLUL IX DESPĂRŢIREA

„Ce dulce-a fost să ne cunoaştem, Frumoaso, prea frumoasa mea Şi-aşa-i **de tristă** despărţirea Şi-atât de grea, atât de grea!
Herascov

M'am trezit dis-de-dimineaţă, în bătaia tobei. M'am dus la locul de adunare. Bandele lui Pugaciov se strângeau lângă spânzurătoare, unde mai atârnau victimele de ieri. Cazacii erau călări. Soldaţii — înar-

maţi. iJrapeiele fluturau, tlrau şi câteva tunuri puăd pe afet, printre care recunoscui şi tunul nostru. Toţi locuitorii erau acolo, aşteptându-l pe aşa zisul împărat.
Lângă pridvorul casei comandantului, un cazac ţinea de căpăstru un cal alb, minunat, de rasă chirghiză. Am căutat cu ochii cadavrul nevestei comandantului. Era tras ceva mai la o parte şi acoperit cu o rogojină. In sfârşit, se arătă şi Pugaciov. Norodul se descope-ri. El se opri în pridvor şi le dădu bună ziua. Una dintre căpetenii îi dădu un sac cu bani de aramă — şi el începu să arunce norodului pumni de bani.
Norodul se năpusti să-i adune, strigând, dar faptul acesta nus'a petrecut fără bătăi şi schilodiri. Pe Pugaciov îl înconjurară complicii lui cei mai de seamă. Printre ei era şi Şvabrin. Privirile ni s'au întâlnit. In ochii mei n'a putut citi decât dispreţ şi s'a întors cu o faţă plină de ură şi cu o prefăcută batjocură. Văzându-mă în mulţime, Pugaciov mi-a făcut semn cu capul şi m'a chemat la dânsul.
— Ascultă, — mi-a spus el; — du-te chiar acum la Orenburg şi anunţă din partea mea pe guvernator şi pe toţi generalii, să mă aştepte peste o săptămână. Sfătuieşte-i să mă întâmpine cu dragoste fiiască şi cu supunere: dacă nu vor face aşa, nu vor scăpa de grea osândă. Drum bun, înălţimea ta!...
Apoi se întoarse către norod, şi spuse, arătându-l pe Şvabrin:
— Copii, iată-l pe comandantul cel nou! Ascultaţi-l în totul! Iar el va răspunde de voi şi de fortăreaţă!
Am ascultat aceste cuvinte cu groază: Şvabrin devenea comandantul fortăroţei; Măria Ivanovna

rămânea în puterea lui! Ce se va întâmpla oare cu ea, doamne?
Pugaciov coborî de pe pridvor. I se aduse calul. Sări repede în şea, fără să mai aştepte ajutorul cazacilor, care voiau să-l ridice.
In timpul acesta, îl văzui pe Savelici al meu ieşind din mulţime, ducându-se de-a-dreptul la Pugaciov şi întinzându-i o foaie de hârtie. Nu-mi puteam închipui ce voia.
— Ce-i asta? — întrebă Pugaciov grav.
— Citeşte şi-ai să vezi! — i-a răspuns Savelici.
500
Pugaciov luă hârtia, şi o privi îndelung cu un aer important.
— Dece scrii aşa de încurcat? — întrebă el, în sfârşit. — Luminoşii noştri ochi nu pot înţelege nimic. Unde-i secretarul-şef?
Un tânăr mărunt, în uniformă de caporal, alergă îndată la dânsul.
— Citeşte tare! — îi spuse impostorul, dându-i hârtia.
Eram foarte curios să aflu ce i-a venit în cap bătrânului meu să-i scrie.
Secretarul-şef începu a silabisi cu glas tare următoarele:
„Două halate, unul de barchet şi unul de mătasă vărgată, preţul 6 ruble..."
— Ce 'nseamnă asta? — întrebă Pugaciov, încrun-tându-se.
— Dă ordin să citească mai departe! — răspunse liniştit Savelici.
Secretarul-şef continuă:
„Tunică de postav fin, verde, preţul 7 ruble. Pantaloni de postav alb, preţul 5 ruble, 12 cămăşi de pânză de olandă cu manşete, preţul 10 ruble. Lădiţa cu serviciul de ceai, 2 ruble şi jumătate...
— Ce-s prostiile astea?... — întrerupse Pugaciov citirea; — ce mă privesc pe mine lădiţa şi pantalonii cu manşetă?
Savelici tuşi şi începu să-l lămurească:
— Vă rugăm să binevoiţi a cunoaşte, tătucule, cum că acesta este inventarul lucrurilor boiereşti furate de către nelegiuiţi...
— Care nelegiuiţi? — întrebă Pugaciov ameninţător.
— Sunt vinovat. M'a luat gura pe dinainte...— răspunse Savelici. —Nelegiuiţi sau nu, băieţii tăi au scotocit totuşi prin lucrurile noastre şi au luat din ele. Nu te supăra. Calul, că are patru picioare şi tot se poticneşte! Dă ordin să citească până la capăt!
— Citeşte mai departe! — spuse Pugaciov, şi secretarul continuă:
„O plapomă de stambă, altă plapomă de mătase cu vată, 4 ruble; o şubă de vulpe cu faţa de postav roşu,
501
40 ruble; şi cojocul de blană de iepure pe care ţi l-a dăruit domniei tale la han, 15 ruble".
— Ce mai e şi asta? — strigă Pugaciov, şi ochii îi
scăpărau.
Recunosc că mi-a fost frică pentru moşneagul meu. El voia să 'nceapă din nou explicaţiile, însă Pugaciov
îi tăie vorba:
— Cum îndrăzneşti să vii la mine cu asemenea fleacuri? — strigă el, zmucind hârtia din mâna secretarului şi azvârlindu-i-o lui Savelici în obraz. — Moşneag prost! Mare pagubă că iau furat! Trebuie să te rogi lui dumnezeu, javră bătrână, pentru mine şi pentru flăcăii mei, că nu atârnaţi, tu şi cu boierul tău, în spânzurătoarca asta, împreună cu aceia care nu mi s'au supus... Cojocul de iepure! Ţi-oi da eu cojoc cu blană de iepure să mă pomeneşti! Ştii tu că pot da ordin să ţi se jupoaie pielea şi să se facă din ea cojoc?
— Cum doreşti! — răspunse Savelici. — Eu sunt slugă şi trebuie să răspund pentru averea boierului.
Pugaciov, care după cum se vede se afla într'o clipă de bunătate, se întoarse şi plecă, fără a mai adăuga niciun cuvânt.
Şvabrin şi celelalte căpetenii îl urmară. Banda ieşi din fortăreaţă, în ordine. Norodul se duse să-l petreacă pe Pugaciov. Am rămas în piaţă numai eu şi Savelici. Bătrânul meu ţinea inventarul în mână şi-l cerceta cu mare regret. Văzând ce bine mă înţelegeam cu Pugaciov, voise să se folosească de asta, dar intenţia lui bună dăduse greş.
începui să-l cert pentru nepotrivitu-i zel, totuşi nu-mi puteam stăpâni râsul.
— Râzi, boierule, râzi, — mi-a răspuns el, — însă când va trebui să cumpărăm gospodăria din nou, ai

să vezi dacă ai să ai deco râde.
Mă grăbii spre casa părintelui Gherasim, s'o văd pe Măria Ivanovna. Preoteasa îmi dădu o veste tristă. Noaptea, Măria Ivanovna se îmbolnăvise rău, avea febră mare, era fără cunoştinţă, delira. Preoteasa mă duse la ea în cameră. M'am apropiat încet de pat. Faţa ei schimbată m'a tulburat adânc. Nu m'a recuno-
502
scut. Am stat mult timp în faţa ei, **fără** a auzi ce-mi spuneau, părintele Gherasim şi buna lui soaţă, care mi se pare că încercau să mă liniştească. Mă frământau gânduri negre. Starea sărmanei orfane, lipsită de apărare, lăsată printre răsculaţii înrăiţi — şi pe lângă toate acestea, neputinţa mea de a o ajuta, mă înspăimântau. Mai mult decât orice îmi **chinuia** închipuirea Şvabrin, Şvabrin!
Impostorul dându-i puterea şi conducerea fortăreţei, nenorocita fată rămânea victimă fără vină în voia lui; şi se putea aştepta la orice dela ol. Ce puteam face? Cum să-i vin în ajutor? Cum s'o scap din mâinile nelegiuitului? Rămânea o singură ieşire; m'am hotărît să plec imediat la Orenburg, pentru a grăbi eliberarea fortăreţei Belogorscaia, contribuind şi eu la asta în măsura puterilor mele. Mi-am luat rămas bun dela preot şi dela Aculina Pamfilovna, încredinţându-le-o cu inima aprinsă pe aceoa pe care o şi socoteam soţia moa. Luând mâna nenorocitei fete, i-am sărutat-o, scăl-dând-o în lacrimi.
— Mergi cu bine! — îmi spunea preoteasa, petre-cându-mă! — Cu bine, Piotr Andreici! Poate ne-om revedea în vremuri mai bune! Nu ne uita şi scrie-ne des. Biata Măria Ivanovna nu mai are nicio mângâiere şi nicio ocrotire în afară de dumneata!
In piaţă, m'am oprit o clipă şi m'am uitat la spânzurătoare; m'am înclinat în faţa ei; apoi am ieşit din fortăreaţă şi am luat drumul Orenburgului, însoţit de Savelici, care nu se despărţea de mine. Mergeam adâncit în gânduri, când deodată am auzit în urmă un tropot de cal. M'am întors să văd ce-i: din fortăreaţă, un cazac gonea spre mine, ţinând de căpăstru un cal başchir şi făcându-mi semne de departe. M'am oprit şi curând l-am recunoscut pe uriadnicul nostru. Cum m'a ajuns, sări de pe cal şi-mi spuse, înmânân-du-mi frâul calului celuilalt:
— înălţimea voastră, tătucul vă dăruieşte acest cal şi şuba de pe umerii lui (la şea era legată o şubă de oaie).
Şi uriadnicul continuă, încurcându-se:
— Vă mai dăruieşte o jumătate de rublă... dar am pierdut-o pe drum... iertaţi-mă...
503
Savelici mormăi, privindu-l pieziş: — Ai pierdut-o pe drum? Dar ce-ţi sună în sân, neruşinatule?
— Ce-mi sună în sân? — răspunse uriadnicul, fără a se turbura. —Ce spui, moşneguţule! Sună căpăstrul şi nu jumătatea de rubla!
— Bine! — am spus eu, curmând cearta. — Mulţumeşte din partea mea celui care te-a trimis. Cât priveşte banul pierdut, străduieşte-te să-l găseşti la întoarcere, ca să-l ai pentru vodcă.
— Vă foarte mulţumesc, înălţimea voastră... —răspunse el, întorcându-şi calul. — Mă voi ruga totdeauna lui dumnezeu pentru diimnea voastră!
Cu aceste cuvinte, făcu cale'ntoarsă, ţinându-se cu mâna de piept, şi peste un minut ne-a pierit din ochi. M'am îmbrăcat cu şuba şi m'am suit pe cal, luându-l şi pe Savelici la spatele meu.
— Vezi, boierule, — spunea bătrânul; — nu degeaba i-am dat eu jalba şarlatanului. I-a fost ruşine hoţului, cu toate că gloaba asta başchira cu coastele ieşite şi şuba nu fac nici cât jumătate din ceeace au furat dela noi derbedeii — şi din ceeace ai binevoit a-i dărui; totuşi, ne prinde bine acum; dela un câine rău, fii mulţumit şi cu un smoc de păr!

CAPITOLUL X **ASEDIUL ORAŞULUI**

„Ţintindu-şi ochii lui de vultur, crunţi, Pândea oraşul peste văi şi munţi. Şi-apoi, cu tunurile, pe ascuns, Până sub ziduri a ajuns".
Herascov

Apropiindu-mă de Orenburg, am văzut o mulţime de ocnaşi cu capetele rase şi cu feţele stâlcite de cleştele călăului. Lucrau lângă fortificaţii, sub paza invalizilor din garnizoană. Unii cărau cu căruţele gunoiul de prin şanţuri, alţii săpau pământul cuhâr-leţele; sus pe val, zidarii cărau cărămizi şi reparau zidul oraşului.
504
Sentinelele dela poartă ne-au oprit, cerându-ne actele de identitate. Cum a auzit că vin dela fortăreaţa Bclogorscaia, sergentul m'a dus de-a-dreptul la locuinţa generalului.
Generalul era în grădină; cerceta merii dezgoliţi de vântul toamnei şi îi învelea cu grijă în paie

călduroase, cu ajutorul unui grădinar bătrân. Faţa lui arăta linişte, sănătate, bunătate.
Când m'a văzut, s'a bucurat şi a început să mă întrebe despre groaznicele întâmplări la care fusesem martor. I-am povestit totul. Bătrânul m'a ascultat cu atenţie, tăind nişte crenguţe uscate.
— Bietul Mironov! —spuse el, după ce-am sfârşit trista-mi istorisire. — Păcat de dânsul! Era ofiţer bun, iar *madame* Mironov ora o femeie bună şi mare meşteră în ciuperci murate! Dar ce-i cu Masa, fata căpitanului?
I-am răspuns că a rămas în fortăreaţă, în grija preotesei.
— Vai, vai, vai! Asta-i rău! Asta-i foarte rău! Nu te poţi baza pe disciplina bandiţilor! Ce se va întâmpla cu biata fată?
Am răspuns că până la fortăreaţa Belogorscaia nu-i departe şi că excelenţa sa nu va întârzia desigur să trimită armata, pentru eliberarea bieţilor ei locuitori. Generalul dădu din cap, în semn de îndoială.
— Vom vedea... Vom vedea... Despre asta, mai avem timp să vorbim. Te rog, poftеşte să luăm un pahar de ceai. Astăzi va fi la mine un consiliu militar. Ne vei putea da informaţii precise despre nemernicul de Pugaciov şi oastea lui. Deocamdată, du-te şi te odihneşte!
M'am dus la gazda la care am fost repartizat şi unde Savelici se şi apucase de trebăluit; aşteptam cu nerăbdare ora fixată. Cititorul îşi poate lesne închipui că n'am întârziat să mă prezint la acest consiliu, care trebuia să aibă atâta influenţă asupra soartei mele. La ora indicată, eram la general.
îmi aduc aminte că se mai afla acolo un funcţionar, directorul vămii, un bătrân gras şi rumen la faţă, îmbrăcat într'un caftan de fir strălucitor. începu să

mă întrebe despre soarta lui Ivan Cuzmici, pe care-l numea „cumătru", şi-mi întrerupea deseori povestirea cu întrebări complimentare şi cu observaţii moralizatoare care, dacă nu dovedeau că are cunoştinţe militare, arătau cel puţin că are o inteligenţă naturală. Intre timp, avi sosit şi ceilalţi invitaţi. In afară de general, printre ei nu se afla **niciun** militar. După ce s'au aşezat cu toţii şi s'a servit ceaiul, generalul povesti extrem de clar şi de amănunţit cum stăteau lucrurile.
— Acum, domnilor, — continuă el, — trebuie să hotărîm cum să acţionăm împotriva răsculaţilor: ofensiv sau defensiv? Amândouă aceste tactici au şi avantaje şi dezavantaje. Acţiunea ofensivă dă mai multă nădejde în distrugerea rapidă a inamicului; iar cea defensivă este mai sigură şi mai lipsită de pericole. Să începem prin a cere părerile, în ordinea legală, începând cu cei mai mici în grad. Domnule locotenent, zise el adresându-mi-so, poftеşte şi spune-ne părerea dumitale.
M'am ridicat şi l-am descris pe scurt pe Pugaciov şi pe cei din banda lui, susţinând hotărît că pretinsul împărat n'ar putea rezista unui atac din partea unei armate regulate.
Părerea mi-a fost primită de cinovnici[1]) cu vădită nemulţumire. Au luat-o drept nesocotinţă şi îndrăzneală de tânăr. S'a ridicat chiar un murmur şi am desluşit cuvântul „sugaci", rostit cu jumătate de glas de către cineva. Generalul mi s'a adresat zâmbind:
— Domnule locotenent, într'un consiliu militar, cele dintâi păreri sunt, deobieci, pentru o acţiune ofensivă. Aceasta e ordinea firească. Să ascultăm acum şi celelalte păreri. Domnule consilier de colegiu, vă rog...
Bătrânelul cu caftan strălucitor îşi termină în grabă a treia ceaşcă cu ceai, căreia îi adăugase rom din belşug, şi se adresă generalului:
—.Eu cred, excelenţă, că nu trebuie să acţionăm nici ofensiv, nici defensiv!
) Funcţionari de stat, în Rusia ţaristă. (N. trad).

— Cum asta, domnule consilier? — ripostă generalul, foarte mirat. — Alte metode tactice în afară de ofensivă şi defensivă... nu simt prevăzute.
— Mai există şi altă metodă... Excelenţă — cea de mituire!
— E-he-he! Părerea dumneavoastră e foarte înţeleaptă! Metoda asta o admite tactica! Ne vom folosi de sfatul dumneavoastră! Se poate pune pe capul derbedeului preţul de 70 sau chiar 100 de ruble... din fondurile secrete!
— Şi atunci, — îl întrerupse directorul vămii, — să fiu eu berbec chirghiz şi nu consilier de colegiu, dacă hoţii ăştia nu ni-l vor preda pe atamanul lor legat de mâini şi de picioare!
— Ne-om mai gândi şi-om mai vorbi despre asta, — spuse generalul. — Pentru orice eventualitate, însă, trebuie să luăm şi măsuri de ordin militar! Domnilor, daţi-vă părerea în ordinea stabilită de lege.
Toate părerile lor au fost contra celei arătate de mine.
Toţi cinovnicii au răspuns că armata nu e sigură, că succesul e îndoielnic, că trebuie să fim prudenţi...

Socoteau că-i mai cuminte să stai sub ocrotirea tunurilor, în dosul puternicelor întărituri de piatră, decât să-ţi încerci norocul cu armele, în câmp deschis.
La urmă, după ce-a ascultat toate părerile, generalul şi-a scuturat scrumul din lulea şi a rostit următoarea cuvântare:
— Domnii mei, trebuie să vă anunţ că sunt cu totul de părerea domnului locotenent, pentrucă părerea dumnealui se bazează pe toate regulile unei tactici sănătoase. Mişcarea de atac e aproape întotdeauna de preferat mişcării de apărare.
Aici, generalul s'a oprit să-şi umple luleaua. Amorul propriu îmi era satisfăcut cu totul.
M'am uitat de sus la cinovnicii care şopteau între dânşii, dând semne de nemulţumire şi nelinişte.
— Dar, domnii mei, — continuă generalul, scoţând din lulea un nour gros de fum, odată cu un oftat adânc, — nu îndrăznesc să-mi iau această mare răspundere, când e vorba de siguranţa provinciilor ce mi s'au încredinţat de către măria sa, milostiva
507
împărătească! Astfel că mă unesc cu majoritatea părerilor care au hotărît că e mai înţelept şi mai fără pericol să aşteptăm asediul înlăuntrul oraşului — **iar** orice atac inamic îl vom respinge cu artileria şi, de se va putea, prin contraatacuri...
Acum m'au privit cinovnicii, la rândul lor, în bătaie de joc. Consiliul luă sfârşit. N'am putut să nu regret slăbiciunea respectabilului ostaş care, împotriva convingerilor lui, s'a decis să îmbrăţişeze părerea unor oameni fără pricepere şi fără experienţă.
La câteva zile după acest remarcabil consiliu, am aflat că, ţinându-şi făgăduiala, Pugaciov se apropia de Orenburg.
De pe zidurile oraşului, am văzut armata răsculaţilor, al căror număr părea că s'a înzecit dela ultimul asalt la care fusesem martor. Acum aveau şi artilerie, luată din micile fortăreţe cucerite. Amintindu-mi de hotărîrea luată la consiliu, prevedeam că voi rămâne vreme îndelungată închis între zidurile Orenburgului, şi numai că nu plângeam de ciudă. Nu voi descrie asediul Orenburgului, nu-şi are locuim nişte însemnări de familie; asta cade în sarcina istoriei. Voi spune, pe scurt, că acest asediu a fost dezastruos, căci din pricina lipsei de prudenţă a conducătorilor, locuitorii au trecut prin foamete şi prin multe nenorociri. E uşor de înţeles că viaţa în Orenburg ora acum de nesuferit. Toţi aşteptau, cu tristeţe, hotărîrea soartei. Toţi se văitau de scumpete, care ajunsese într'adevăr îngrozitoare. Locuitorii se deprinseră cu ghiulelele care le cădeau prin ogrăzi; nici chiar atacurile lui Pugaciov nu mai trezeau interesul general. Eu muream de urît. Timpul trecea. Scrisori din fortăreaţa Belogorscaia nu puteam primi, căci toate drumurile erau tăiate. Nu mai puteam răbda să stau despărţit de Măria Ivanovna. Mă chinuiam că nu ştiu nimic de soarta ei. Singura mea distracţie erau atacurile de cavalerie. Datorită lui Pugaciov, aveam un cal bun, cu care împărţeam puţina hrană de care dispuneam, şi cu care ieşeam în fiecare zi din oraş, să mă lupt cu călăreţii uzurpatorului. In hărţuielile acestea, succesul era deobicei de partea nelegiuiţilor, care erau sătui,
508
beţi şi călări pe cai buni. Cavaleria noastră sleita nu-i putea doborî. Câteodată, ieşea la atac şi flămânda noastră infanterie, însă troienele mari o împiedicau să se mişte cu succes împotriva călăreţilor risipiţi. Artileria bubuia fără rost din înălţimea valului, dar nu putea fi scoasă în câmp, deoarece caii erau istoviţi. Acesta era aspectul acţiunilor noastre militare! Iată ce numeau cinovnicii Orenburgului prudenţă şi cuminţenie!
Odată, când am izbutit să risipim un grup destul de numeros, am ajuns un cazac rămas în urma tovarăşilor — şi în clipa când să-l pălesc cu sabia turcească, el şi-a scos căciula şi a strigat:
— Bună ziua, Piotr Andreici! Cum o mai duceţi dumneavoastră?
L-am privit şi l-am recunoscut: era uriadnicul nostru. M'am bucurat grozav.
— Bună ziua, Maximâci! — i-am răspuns; — ai plecat demult din Belogorscaia?
— Nu demult, tătucă Piotr Andreici. Chiar ieri. Am şi o scrisoare pentru dumneata!
— Unde-i? — am strigat eu, aprinzându-mă la faţă.
— La mine!—răspunse Maximâci, şi-şi băgă mâna'n sân. — I-am făgăduit Palaşei că voi face totul ca să ţi-o dau.
Mi-a dat o hârtiuţă păturită şi a fugit îndată. Peste măsură de mişcat, am desfăcut-o şi am citit cele ce urmează:
„Cu voia lui dumnezeu i-am pierdut deodată şi pe mama, şi pe tata, şi n'am pe lume nici rude şi nici ocrotitori. Apelez la dumneata, ştiind că totdeauna mi-ai dorit binele şi eşti gata să ajuţi pe oricine. Mă

rog lui dumnezeu ca această scrisoare să ajungă la dumneata. Maximâci a făgăduit că o să ţi-o aducă. Palaşa mi-a spus, deasemeni, că Maximâci te vede deseori dela distanţă, în timpul atacului, că nu te păzeşti, deloc şi nu te gândeşti la acei care, cu lacrimi în ochi, se roagă neîncetat lui dumnezeu să te ocrotească! Am fost bolnavă mult timp. Când m'am însănătoşit, Alcxei Ivanovici, care a luat comanda în locul răposatului meu tată, l-a silit pe părintele
509
Gherasim să ma predea lui, amenințându-l **ca-l** va spune lui Pugaciov. Stau în casa noastră, sub pază; Alexei Ivanovici mă forţează să mă mărit cu dânsul. Spune că mi-a salvat viaţa, acoperind minciuna Acu-linei Pamfilovna, care a spus nelegiuiţilor că-i sunt nepoată. Mie mi-ar fi mai uşor să mor, decât să devin soţia unui om ca Alexei Ivanovici. Se poartă cu mine foarte brutal şi mă ameninţă că, dacă nu primesc, mă va duce în tabără la nelegiuitul acela şi voi avea aceeaş soartă ca şi Lisaveta Harlova[1]). L-am rugat să-mi dea vreme să mă gândesc. A consimţit s'aştepte 3 zile. Dar dacă după 3 zile nu mă hotărăsc, să nu mă aştept să fiu cruţată. Tătucă Piotr Andreici! Singur dumneata îmi eşti apărător; scapă-mă, nenorocita de mine! Roagă pe general şi pe toţi comandanţii să trimeată armata cu care să vii şi dumneata, dacă ţi-i cu putinţă. Rămân a dumitale, nenorocită şi supusă orfană.
Măria Mironova".
Numai că n'am înnebunit, citind scrisoarea asta. Am început să galopez spre oraş, dând pinteni fără milă sărmanului meu cal. Mă gândeam ce-aş putea născoci pentru salvarea sărmanei fete, dar n'am putut găsi nimic. Ajuns în oraş, m'am dus de-a-dreptul la general şi am intrat la el val-vârtej. Tocmai se plimba de colo-colo prin încăpere, trăgând din luleaua de spumă de mare. Văzându-mă, se opri. Probabil că l-a mirat înfăţişarea mea, căci m'a întrebat, cu grijă, dece am venit aşa în fugă.
— Excelenţă, — i-amspus; — vin la dumneavoastră ca la tatăl meu şi, pentru dumnezeu, nu-mi refuzaţi cererea! E vorba de fericirea întregii mele vieţi!
— Ce-i, taică? — mă întrebă mirat, bătrânul. — Ce pot face pentru tine?
— Excelenţa voastră, daţi ordin să mi se dea o companie de soldaţi şi cincizeci de cazaci — şi daţi-mi voie să curăţ de inamic fortăreaţa Belogorscaia.
) Fiica unui ofiţer, executat de Pugaciov. A devenit iubita acestuia, totuşi a fost executată, în urma insistenţelor sfetnicilor lui. (N. trad.)
510
Generalul mă privi fix, crezând că probabil am înnebunit. (Şi aproape că nu se înşela!)
— Cum asta, să cureţi fortăreaţa Belogorscaia? — rosti el, în sfârşit.
— Garantez pentru succes! — i-am spus eu, înflăcărat. — Vă rog numai să-mi daţi voie...
— Nu, tinere! — clătină el din cap. — La o depărtare aşa de mare, inamicului îi va fi uşor să-ţi taie comunicaţia cu principalul punct strategic şi să repurteze asupra voastră o victorie definitivă. Tăierea comunicaţiilor...
M'am speriat, văzându-l că se pierde în considera-ţiuni strategice şi m'am grăbit să-l întrerup.
— Fata căpitanului Mironov, — i-am spus eu, — scrie şi-mi cere ajutor! Şvabrin o sileşte să-l ia de soţ.
— Ce vorbeşti? O, acest Şvabrin e un prea mare *Schelm[1]).* Dacă îmi va cădea în mâini am să poruncesc să fie judecat în 24 de ore şi o să-l împuşcăm pe parapetul fortăreţei. Deocamdată însă, trebuie s'avem răbdare!
— Răbdare? — am strigat eu, scos din sărite; — dar, între timp, el se va însura cu Măria Ivanovna!
— 0, — ripostă generalul. —Asta nu-i o nenorocire! Deocamdată, ar fi bine să fie soţia lui Şvabrin; el o poate protegui, iar după ce-l vom executa, va da dumnezeu şi se vor găsi şi peţitori. Văduvele frumoase nu rămân fete; adică, vreau să spun că văduvele se mărită mai repede decât fetele...
— Mai curând sunt gata să mor, — am răspuns eu, turbat de mânie, — decât să i-o las lui Şvabrin!
— Ba-ba-ba! — exclamă bătrânul; — acum înţeleg; după cât văd, te-ai îndrăgostit de Măria Ivanovna! Asta-i altă socoteală, sărmane băiete! Totuşi, nu-ţi pot da o companie şi 50 de cazaci. N'ar fi o expediţie înţeleaptă — şi nu-mi pot lua răspunderea!
Am plecat capul şi m'a cuprins deznădejdea. Deodată, m'a fulgerat un gând. Ce gând anume, cititorii vor afla în capitolul ce urmează, după cum spuneau vechii romancieri.
[1]) Ticălos (In limba germană). (N. trad.)
511
CAPITOLUL **XI**
IN SLOBOZIA[1]) RĂSCULAŢILOR
Sătul fiind, leul cumplit Pe labe în bârlogu-i stând — M'a întrebat cu glasul blând: La mine pentru ce-ai venit?

Am plecat dela general, grăbindu-mă spre casă. Savelici m'a întâmpinat cu dojanele-i obişnuite.
— La ce bun, boierule, să to răfuieşti cu nişte tâlhari beţi! Treabă de boier e asta? Mai ştii, ceasul rău: poţi să te prăpădeşti aşa, pentru nimica. înţeleg de-ar fi să te baţi împotriva turcului ori a suedezului, dar aşa!... Ţi-e şi ruşine să spui împotriva cui...
I-am retezat vorba, întrebându-l câţi bani mai avem.
— Avem deajuns... — răspunse el, cu o faţă mulţumită.— Oricât au scotocit derbedeii, am izbutit, totuşi, să-i ascund...
Acestea fiind zise, scoase din buzunar o pungă lunguiaţă, împletită, plină cu bani de argint.
— Ei, Savelici, dă-mi jumătate din ei. Restul ia-ţi-l. Mă duc la fortăreaţa Belogorscaia...
— Tăicuţă, Piotr Andreici!— rosti bunul bătrân, cu glasul tremurând. — Teme-te de dumnezeu! Cum ai să pleci la drum în timpurile de azi, când nu mai poţi trece pe nicăieri din cauza tâlharilor? Fie-ţi milă măcar de părinţii tăi, dacă nu ţi-i milă de tine! Unde te duci? Pentru ce? Mai aşteaptă: va veni armată şi-i va prinde pe derbedei; după aceea te vei putea duce în patru vânturi!
Dar hotărîrea mea era nestrămutată.
— E prea târziu pentru vorbe. Trebuie să plec; nu se poate să nu plec. Nu fii mâhnit, Savelici! Dumnezeu e milostiv şi poate că ne-om mai vedea! Cumpără-ţi tot ce-ţi trebuie, oricât de scump ar fi. Banii aceştia ţl-i dăruiesc ţie — iar dacă peste trei zile nu mă întorc...
') Colonie de ţărani adunaţi din diferite locuri, în special fugari, care au fost scutiţi de dări. (N. trad.)

— Ce tot spui, boierule? — m'a întrerupt Savelici. — Să pleci singur? Asta să nu mi-o ceri nici în vis! Dacă eşti hotărît să pleci, să ştii că vin în urma ta, chiar pe jos, dar nu te părăsesc! Să rămân fără tine, după zidurile acestea de piatră? Ce, am înnebunit? Fă ce vrei, boierule, dar fără tine nu rămân!...
Ştiam că nu se putea discuta cu el şi-i dădui voie să se pregătească de drum. Peste jumătate de oră, am încălecat pe calul meu bun, iar Savelici pe-o gloabă slabă şi şchioapă, pe care un cetăţean i-o dăduse de pomană, neavând cu ce s'o hrănească. Am ajuns la porţile oraşului. Sentinelele ne-au dat drumul şi-am plecat din Orenburg. Se însera. Drumul trecea prin slobozia Berda, unde se aşezase Pugaciov; drumul mare era troienit, dar pe toată câmpia se vedeau urme proaspete de copite.
Mergeam în trap întins. Savelici abia se ţinea după mine şi striga mereu:
— Mai încet, boierule! Pentru dumnezeu, mai încet! Afurisita asta de gloabă nu se poate ţine de diavolul tău, lung în picioare! Unde te grăbeşti? înţeleg dacă te-ai duce la o petrecere, dar aşa, oricând poţi să te pomeneşti cu o măciucă în cap... Piotr Andreici! Taică Piotr Andreici! Nu te duce la pieire!... Ah, dumnezeule atotputernic! Se prăpădeşte copilul boierului!
Curând, am zărit luminile din Berda. Am ajuns la nişte râpe care serveau sloboziei de întărituri naturale. Savelici nu mai isprăvea cu rugăminţile lui jalnice. Nădăjduiam să ocolesc cu bine Berda, când, deodată, din întuneric, mi-au apărut drept în faţă cinci ţărani înarmaţi cu ciomege. Era o patrulă din tabăra lui Pugaciov. Au strigat la noi. Necunoscând parola, am vrut să trec pe lângă dânşii, fără să spun nimic, dar ei m'au înconjurat şi unul mi-a apucat calul de dârlogi. Am tras sabia şi l-am lovit în cap; căciula l-a salvat însă; s'a clătinat şi a scăpat dârlogii din mâini. Ceilalţi, speriaţi, au rupt-o de fugă. Folosindu-mă de acest moment, am dat pinteni calului şi-am plecat.
întunericul nopţii care se lăsa m'ar fi putut feri de orice pericol, dar uitându-mă în urmă, am băgat de seamă că Savelici nu mai era cu mine. Bietul bătrân,

cu calul lui şchiop, nu putuse scăpa de tâlhari. Ce era de făcut? După ce am aşteptat câteva minute şi m'am convins că a fost prins, am întors calul şi m'am dus să-l scap.
In timp ce mă apropiam de râpă, auzii încă de departe zgomot, strigăte şi glasul lui Savelici. M'am grăbit — şi m'am trezit din nou între străjile ţărăneşti, care mă opriseră înainte cu câteva minute. Savelici se afla printre ţărani. II doborîseră de pe cal şi se pregăteau să-l lege. Sosirea mea i-a umplut de bucurie; scoţând strigăte, s'au repezit asupra mea şi într'o clipă m'au tras jos de pe cal. Unul dintre ei, care după înfăţişare părea a le fi şef, ne-a spus că vom fi duşi de îndată la împăratul.
— Tătucul nostru, — adăugă el, — e liber să poruncească dacă să vă spânzurăm chiar acum sau să aşteptăm până dimineaţa.
Nu m'am împotrivit deloc; Savelici mi-a urmat exemplul şi străjile ne-au dus în triumf. Am trecut prin râpă şi am intrat în slobozia Berda. La toate casele ardeau lumini. Pretutindeni era larmă şi se auzeau strigăte.

Am întâlnit multă lume pe uliţe, însă nimeni nu m'a cunoscut prin întuneric că sunt ofiţer din Orenburg. Am fost dus într'o casă la o răscruce; la poartă se aflau două tunuri şi câteva poloboace cu vin.
— Iată şi palatul, — spuse unul dintre ţăranii care ne prinseseră; — acum avem să raportăm despre voi.
Spunând acestea, intră în casă. M'am uitat la bătrânul Savelici. îşi făcea cruce şi se ruga în şoaptă. Am aşteptat mult. In sfârşit, ţăranul s'a reîntors şi mi-a spus:
— Du-te. Tătucul nostx'u a dat poruncă să intre ofiţerul.
Am intrat în casă, sau în „palat", cum îi spuneau ţăranii. încăperea era luminată cu două lumânări de seu; pereţii erau lipiţi cu hârtie aurită; între altele, în încăpere se mai aflau: laviţe, o masă, o cană prinsă cu o sfoară, un şervet agăţat într'un cui, o cociorvă, un blidar, ca'n orice izbă. Pugaciov sta sub icoane îmbrăcat într'un caftan roşu, cu o căciulă înaltă
514
şi-şi luase o poză impunătoare, cu mâinile în şolduri. Lângă dânsul se aflau câţiva dintre tovarăşii lui mai de seamă, a căror înfăţişare arăta un prefăcut respect. Era limpede că sosirea unui ofiţer din Orenburg le stârnise o curiozitate mare şi erau gata să mă primească cu solemnitate. Pugaciov m'a recunoscut dela prima vedere. Afectata gravitate dispăru îndată.
— A... înălţimea ta... — rosti el, repede. — Cum o mai duci? Pentruce te-a adus dumnezeu?
I-am răspuns că mă duceam după treburile mele şi că oamenii lui m'au oprit.
— Ce fel de treburi? — m'a întrebat.
Nu ştiam ce să-i răspund. El, gândind că nu vreau să vorbesc faţă de martori, porunci tovarăşilor săi să iasă. S'au supus cu toţii, în afara de doi, care nici nu s'au clintit.
— Faţă de ei, — poţi vorbi deschis — mi-a spus Pugaciov. — De dânşii n'ascund nimic.
M'am uitat pieziş la oamenii de încredere ai uzurpatorului. Unul din ei, un bătrânel slăbănog şi gârbov, cu o bărbuţă albă, nu avea nimic deosebit, în afară de o panglică albastră pe care-o purta deasupra sumanului de culoare gri. Dar pe celălalt tovarăş al lui nu-l voi uita niciodată. Era înalt, spătos, părea să aibă cam 45 de ani. Barba roşcată, deasă, ochii cenuşii scânteietori, nasul fără nări, petele roşii de pe frunte şi de pe obraji dădeau feţei lui largi, pătată cu pistrui, o expresie pe care nu o pot descrie. Era îmbrăcat cu o cămaşă roşie, cu halat chirghiz şi pantaloni căzăceşti. Primul (după cum am aflat mai târziu) era caporalul dezertor Beloborodov, iar al doilea era Afansi Socolov (zis şi Hlopuşa), un criminal deportat, care evadase pentru a treia oară din ocnele Siberiei.
Societatea în care întâmplător mă aflam, cu toate simţămintele care mă frământau aşa de straşnic, îmi aprinsese închipuirea puternic.
Pugaciov m'a readus la realitate, întrebându-mă:
— Spune-mi: cu ce treabă ai plecat din Orenburg?
M'a străbătut un gând ciudat: îmi păru că providenţa, care mă adusese pentru a doua oară în faţa lui, îmi dădea prilejul să-mi îndeplinesc planul. Am ho-
33
515
tărît deci să mă folosesc de moment şi fără să mai apuc să chibzuiesc asupra hotărîrii luate, am răspuns:
— Mă duceam la Belogorscaia să salvez o orfană obijduită!
Ochii lui Pugaciov sclipiră:
— Cine dintre oamenii mei îndrăzneşte să obij-duiască o orfană? — strigă el. — Fie chiar cu stea în frunte omul acela, dar de judecata mea tot nu va scăpa! Spunc-mi, cine-i vinovatul?
Am răspuns:
— Vinovatul e Şvabrin! 0 ţine închisă pe fata pe care ai văzut-o bolnavă în casa preotesei — şi vrea să se însoare cu ea cu de-a-sila.
— II voi învăţa eu minte pe Şvabrin! —rosti fioros Pugaciov. — Va afla ce'nseamnă a fi samavolnic şi a obijdui poporul! II voi spânzura!
— Dă-mi voie să spun un cuvânt! — spuse Hlopuşa cu voce răguşită: — te-ai pripit să-l faci pe Şvabrin comandantul fortăreţei, iar acum te pripeşti să-l spânzuri. Ai jignit cazacii, punându-le ca şef un nobil; nu speria nobilii, aplicându-le pedeapsa capitală la primul denunţ!
— Nu trebuie nici să ai milă de ei, nici să-i ierţi! — rosti bătrânelul cu panglica albastră. — Nu-i mare lucru să-l ucizi pe Şvabrin. Dar n'ar fi rău să-l cercetezi cum se cuvine pe domnul ofiţer; dece-a binevoit să vie aici? Dacă nu te recunoaşte de împărat, să nu vină să-ţi ceară să-i faci dreptate. Iar dacă

te recunoaşte, dece a stat până acum la Orenburg la duşmanii tăi? Nu dai poruncă să-l ducem la pricaz şi să aprindem un focşor acolo? Eu cred că-i trimis dela Orenburg, de către comandanţii de acolo.
Logica bătrânului răufăcător mi s'a părut destul de convingătoare. Dându-mi seama pe ce mâini încăpusem, m'au trecut fiori prin tot trupul. Pugaciov mi-a văzut tulburarea.
— Ei, înălţimea ta? — rosti el, făcându-mi cu ochiul. — Se pare că feldmareşalul meu judecă bine! Cum crezi?
Ironia lui îmi dădu curaj. L-am răspuns liniştit că, găsindu-mă în stăpânirea lui, e liber să se poarte cu mine cum o vrea.
516
— Bine, — răspunse el. — Spune-mi, acum în ce stare se găseşte oraşul vostru?
— Slavă domnului! — am răspuns. •— Totul e bine!
— E bine? — repetă Pugaciov. — Insă poporul moare de foame!
Impostorul spunea adevărul. Eu, însă, credincios jurământului, începui să-l conving că tot ce se vorbeşte c numai zvon şi că 'n oraş se găsesc de toate.
— Vezi? —făcu bătrânelul; —te minte în faţă. Toţi fugarii din Orenburg spun că acolo-i foamete, norodul moare; oamenii socotesc că-i lux când mănâncă hoituri — iar dumnealui vrea să ne convingă că acolo e belşug şi se găsesc de toate! Dacă ai de gând să-l spânzuri pe Şvabrin, atunci să-l spânzuri de aceeaş spânzurătoare şi pe voinicul acesta, nu de alta, dar să nu îi fie ciudă unuia pe altul...
Vorbele afurisitului de moşneag păreau a-l convinge pe Pugaciov. Dar, spre fericirea mea, Hlopuşa începu să-şi contrazică tovarăşul:
— încetează, Naumâci! Ai vrea numai să tai şi să spânzuri! Mare viteaz eşti! Mă mir în ce ţi se mai ţine sufletul! Eşti cu un picior în groapă, şi-i mai prăpădeşti pe alţii! Oare puţin sânge ai pe suflet?
— N'o face pe sfântul! — ripostă Beloborodov; — de când eşti aşa de milos?
— De bunăseamă, — răspunse Hlopuşa, — că şi eu sunt păcătos, şi mâna asta (şi după ce-şi strânse pumnul osos, îşi suflecă mâneca, arătând o mână păroasă...) şi mâna asta e vinovată de-a fi vărsat sânge creştinesc. Insă ea a omorît duşmanul, şi nu oaspetele; la drumul mare şi'n păduri întunecoase, iar nu în casă, stând pe cuptor! Cu topor şi măciucă, nu cu bârfeli băbeşti!
Bătrânul se'ntoarse, bodogănind:
— Nări rupte!
— Ce tot şopoteşti, ghiuj bătrân? — strigă Hlopuşa.— Ţi-oi da eu nări rupte! Aşteaptă! Iţi va veni ea, vremea! O da dumnezeu şi-i mirosi şi tu cleştele!... Vezi, deocamdată, să nu-ţi zmulg bărbuţa!
— Domnilor ghenerali! — rosti Pugaciov, solemn. — Destul! Nu vă mai certaţi! Dacă toţi câinii din Oren-
517

burg s'ar bălăbăni sub câte o spânzurătoare, n'ar fi nicio pagubă! Dar dacă dulăii noştri se încaieră între dânşii, atunci e rău. Hai, împăcaţi-vă!
Hlopuşa şi Beloborodov nu spuneau nimic — numai se priveau încruntaţi. Am simţit nevoia de a schimba vorba, care s'ar fi putut sfârşi rău pentru mine;m'am întors către Pugaciov şi i-am spus cu prefăcută veselie:
— Am uitat să-ţi mulţumesc pentru cal şi pentru cojoc. Fără ajutorul tău, n'aş fi ajuns la oraş — şi-aş fi îngheţat în drum.
Şiretlicul se prinse. Pugaciov se înveseli:
— După faptă şi răsplată! —îmi spuse el, făcân-du-mi cu ochiul. — Spune-mi acum, ce-ţi pasă de fata pe care o obijduieşte Şvabrin? Nu cumva te trage spre ea inima ta tânără? Hai?
— E logodnica mea! —îi răspunsei, simţind că s'a schimbat atmosfera şi nu mai era nevoie să ascund adevărul.
— Logodnica ta? — dece nu mi-ai spus deodată? Te vom însura şi vom benchetui la nuntă! Şi întorcându-se spre Beloborodov:
— Ascultă, feldmareşal! Eu şi domnia sa suntem prieteni vechi; hai să mâncăm ceva! Noaptea e bun sfetnic. Vom vedea mâine ce-om face cu dânsul.
Aş fi fost bucuros să refuz cinstea ce mi se făcea. Dar n'aveam încotro. Două tinere fete de cazac, fiicele stăpânului casei, au aşternut masa cu o faţă de masă albă, au adus pâine, ciorbă de peşte, câteva ulcioare cu vin şi bere — şi iată-mă-s pentru a doua oară la masă cu Pugaciov şi cu înspăimântătorii lui prieteni.

Orgia la care am fost martor fără voia mea a durat până noaptea târziu. In sfârşit, aburii alcoolului începură să-şi facă efectul. La o vreme, Pugaciov adormi la masă, iar prietenii lui s'au sculat, făcându-mi semn să-l lăsăm singur. Am ieşit împreună cu dânşii. Hlopuşa dădu ordin sentinelei să mă ducă la casa pricazului, unde l-am găsit şi pe Savelici — şi unde am fost ţinuţi în arest. Bătrânul era aşa de mirat de tot ce se petrecea în jurul lui, încât nu in'a întrebat nimic. S'a culcat pe întuneric, a gemut şi a oftat

518

mult timp, In sfârşit, a început să sforăie; eu însă mă zbăteam mai departe cu gândurile mele, care nu m'au lăsat s'adorm nicio clipă.

Dimineaţa, am fost chemat la Pugaciov. M'am dus. La poartă sta o trăsură, la care erau înhămaţi trei cai tătăreşti. Lumea se adunase pe uliţe. L-am întâlnit pe Pugaciov în tindă, îmbrăcat ca pentru drum, cu şubă şi cu căciulă chirghiză. Comesenii din ajun îl însoţeau, cu înfăţişare servilă, în contrast cu cele petrecute aseară. Pugaciov m'a salutat vesel, poftin-du-mă să iau loc în trăsură. Ne-am aşezat amândoi.

— La fortăreaţa Belogorscaia!— spuse el către vizitiu, un tătar lat în spate, care mâna stând în picioare.

Inima îmi bătea puternic. Caii porniră. Clopoţelul suna, trăsura zbura...

— Stai! Stai! — se auzi deodată un glas care-mi era foarte cunoscut şi-l văzui pe Savelici alergând spre noi.

Pugaciov porunci să oprească.

— Tătucule, Piotr Andreici! —strigă bătrânul, — nu mă părăsi la bătrâneţe, în mijlocul acestor derbe...

— Hei, ghiuj bătrân! — îi spuse Pugaciov; — a dat iar dumnezeu să ne vedem? Hai, suie pe capră!

— Bogdaproste, măria ta, bogdaproste, tătucule scump! — spunea Savelici, în timp ce se aşeza. — Să dea dumnezeu să trăieşti o sută de ani, pentrucă ţi-a fost milă de un biet bătrân şi mi-ai dat ocrotire şi mângâiere. Am să mă rog lui dumnezeu pentru tine, în veci, iar despre cojocul cu blană n'am să mai pomenesc niciodată!

Cojocul acela cu blană de iepure putea în cele din urmă să-l supere serios pe Pugaciov; dar, din fericire, impostorul sau n'a auzit, sau înadins n'a luat în seamă această vorbă nelalocul ei.

Caii au pornit în trap; trecătorii se opreau şi se aplecau adânc. Pugaciov saluta dând din cap în toate părţile.

Peste un minut, am ieşit din slobozie, pornind repede pe drumul neted.

E uşor de închipuit ce simţeam eu în momentele acelea. Peste câteva ceasuri aveam s'o revăd pe aceea pe care o credeam pierdută pentru mine. îmi închi-r

519

puiam clipa când ne vom întâlni... Mă gândeam şi la omul în mâinile căruia îmi era viaţa şi care, printr'o ciudată înlănţuire a întâmplărilor, era legat de mine în mod tainic. Mă gândeam la cruzimea nesăbuită, la apucăturile sângeroase ale aceluia care se arătase gata să-mi salveze iubita!

Pugaciov nu ştia că ea e fata căpitanului Mironov. Şvabrin, înfuriat, putea da totul pe faţă; Pugaciov ar putea afla adevărul şi pe altă cale... Şi atunci, ce se va întâmpla cu Măria Ivanovna? M'au cuprins fiorii şi mi s'a făcut părul măciucă...

Pugaciov mi-a întrerupt deodată gândurile:

— La ce te gândeşti, înălţimea ta?

— Cum să nu cad pe gânduri? — i-am răspuns eu;— sunt ofiţer şi nobil; ieri, chiar, am luptat împotriva ta; iar azi merg alături de tine în trăsură, şi fericirea întregii mele vieţi e în mâinile tale...

— Ei, şi? Ţi-i frică?

I-am răspuns că, fiind cruţat odată de dânsul, nu nădăjduiesc numai atâta, ci chiar că mă va ajuta..

—-Ai dreptate! Zău că ai dreptate! — răspunse impostorul. — Ai văzut că băieţii mei se uită la tine pieziş, iar bătrânul stăruia şi azi să mă încredinţeze că eşti spion şi că trebuie să fii torturat şi chiar spânzurat! Dar eu n'am fost de acoeaş părere, — continuă el, coborînd glasul, ca să nu-l audă tătarul şi Save-lici. — Ţin minte paharul tău de rachiu şi cojocul cu blană de iepure. Vezi, nu sunt chiar un băutor desânge, cum cred ai tăi despre mine!

Mi-am amintit de cucerirea fortăreţei Belogorscaia, însă am tăcut, negăsind că-i bine să-l contrazic.

— Ce se vorbeşte despre mine la Orenburg? — mă întrebă el după o scurtă tăcere.

— Se spune că-i greu să ţi se vină de hac. N'ai ce zice, ai ajuns vestit...

Faţa impostorului arăta o mare mulţumire de sine.

— Da! — rosti el, vesel. — Lupt straşnic! Se ştie la voi, la Orenburg, despre lupta dela Iuzeeva?

Acolo au fost omorîţi patruzeci de ghenerali. Au fost luate prizoniere patru oşti. Cum crezi: regele Prusiei s'ar putea pune cu mine?
§20
Lăudăroşenia banditului mi s'a părut caraghioasă.
— Dar tu cum crezi? — l-am întrebat eu; —i-ai putea tu veni de hac lui Frederic?
— Lui Feodor Feodorovici? Dece nu? Eu îi bat pe gheneralii voştri, şi doar ei l-au bătut pe Feodor. Până acum, am învins în toate bătăliile. Lasă-mi vreme şi-i vedea cum am să pornesc asupra Moscovei.
— Ai de gând să porneşti împotriva Moscovei? Impostorul căzu deodată pe gânduri şi-mi răspunse cu jumătate de glas:
— Dumnezeu ştie! Uliţa mi-i îngustă, nu mi-s mâinile slobode. Băieţii mei mereu fac pe deştepţii. Sunt nişte hoţi. Trebuie să **fiu** cu multă băgare de seamă, fiindcă la cea dintâi înfrângere, ei şi-ar răscumpăra gâtul cu preţul capului meu!
,— Tocmai! — i-am răspuns. — N'ar fi mai bine să-i laşi din vreme şi să ceri împărătesei îndurare?
Pugaciov surâse **amar.**
— Nu, e prea târziu să mă pocăiesc! Pentru mine nu mai este iertare; voi urma cum am început. Cine ştie? Poate că izbutesc! Grişa Otrepiev n'a domnit oare la Moscova?
— Dar ştii cum a sfârşit el? L-au azvârlit pe fereastră, **l-au** spintecat, l-au ars — iar cu cenuşa lui au încărcat tunul — şi-au tras!
— Ascultă! — rosti Pugaciov cu însufleţire sălbatică. — Am să-ţi spun o poveste pe care am auzit-o în copilărie dela o calmucă bătrână. Odată, un vultur a întrebat pe un corb: „Spune-mi, corbule, pentruce trăieşti tu trei sute de ani, iar cu abia treizeci şi trei?" „Deaceea, tătuculo, răspunse corbul pentru că tu te hrăneşti cu sânge viu, iar eu mă hrănesc cu hoituri!" S'a gândit vulturul: „Hai să cerc şi eu să mă hrănesc cu hoituri". Bine. Şi a zburat vulturul împreună cu corbul. Au văzut un cal mort, s'au coborît şi s'au aşezat pe dânsul. Corbul ciugulea şi-i lăuda bunătatea; iar vulturul a ciupit odată, a ciupit de două ori — după care, bătând din aripi, i-a zis corbului: „Nu, frate corb! Decât să trăiesc trei sute de ani mâncând mortăciuni, mai bine să beau odată sânge viu până m'oi sătura, iar pe urmă... ce-o da
521
dumnezeu!" Cum ţi se pare povestea asta calmucă?
— E cu tâlc! — i-am răspuns. — Dar după părerea mea a trăi prin omor şi jaf înseamnă a ciuguli din mortăciuni.
Fugaciov mă privi mirat şi nu-mi răspunse nimic. Am tăcut amândoi, adânciţi fiecare în gândurile lui. Tătarul începu să cânte un cântec de jale. Savelici, picotind de somn, se legăna pe capră. Trăsura zbura pe drumul lin, neted, de iarnă...
Deodată zării, pe malul abrupt al laicului, un sătuc împrejmuit şi o clopotniţă; după un sfert de ceas, intram în fortăreaţa Belogorscaia.

CAPITOLUL **XII ORFANA**

Şi-apoi mărul nostru n'are... N'are nici vârf nici lăstare, Şi domniţa din păcate, N'are nici mama, nici tată, N'are cine s'o'nzestreze Cin' s'o binecuvânteze.
Oraţie de nuntă.
Trăsura se opri în faţa pridvorului casei comandantului. Norodul, recunoscând clopoţelul trăsurii lui Pugaciov, alerga în urma noastră în număr mare.
Şvabrin îl întâmpină pe pretinsul împărat la pridvor. Era îmbrăcat căzăceşte şi-şi lăsase barbă. Trădătorul îl ajută pe Pugaciov să coboare din trăsură, arătându-şi bucuria şi zelul, prin cuvinte care-i trădau josnicia. Văzându-mă, rămase buimăcit, dar îşi reveni repede în fire, şi-mi spuse, întinzându-mi mâna:
— Şi tu eşti de-ai noştri? Demult trebuia să faci aşa.
I-am întors spatele, nerăspunzându-i nimic.
Mi s'a strâns inima când m'am văzut în odaia demult cunoscută, unde pe perete se mai afla diploma răposatului comandant, ca un trist epitaf al timpului trecut. Pugaciov s'a aşezat pe divanul pe care moţăia deo-bicei Ivan Cuzmici, adormit de bodogăneala nevestei
522
Şvabrin îi servi rachiu. Pugaciov bău un păhărel, după care-i spuse, arătându-mă:
— Dă-i şi înălţimii sale!
Şvabrin veni la mine cu tablaua, dar i-am întors spatele pentru a doua oară. Părea foarte tulburat. Fiind deştept, îşi dăduse îndată seama că Pugaciov nu-i mulţumit de dânsul.

Tremura în faţa lui, iar pe mine mă privea cu neîncredere.
Pugaciov s'a interesat de starea fortăreţei, de ceeace se mai aude despre armatele duşmane şi de multe altele: după care îl întrebă pe neaşteptate:
— Spune-mi, frăţioare, ce fată ţii tu aici, sub pază? Arată-mi-o!
' Şvabrin se îngălbeni ca un mort.
— împărate, — spuse el cu glas tremurător. — împărate... nu e arestată... e bolnavă... zace în odaia de sus.
— Du-mă la ea! — spuse impostorul,ridicându-se. Orice opunere era peste putinţă.
Şvabrin îl conduse spre odaia Măriei Ivanovna. Eu i-am urmat.
— împărate! —spuse Şvabrin, oprindu-se pe scări,— aveţi puterea să cereţi dela mine orice doriţi, dar nu daţi voie unui străin să intre în dormitorul soţiei mele!
Am tresărit.
— Eşti căsătorit? — am strigat, gata să-l sfâşii.
— Tăcere! — m'a întrerupt Pugaciov. — Asta mă priveşte! Iar tu, —continuă el către Şvabrin,-— n'o face pe deşteptul şi lasă fasoanele; îţi este sau nu soţie, eu duc la dânsa pe cine vreau! Urmează-mă, înălţimea ta!
Şvabrin se opri din nou la uşa odăii, spunându-i cu glas întretăiat:
— împărate, vă previn... are de trei zile friguri şi aiurează fără întrerupere.
— Deschide! — i-a spus Pugaciov.
Şvabrin începu să se caute prin buzunare, apoi spuse că n'a luat cheia cu dânsul. Pugaciov izbi cu piciorul în uşă; lacătul sări; uşa se deschise; am intrat.
M'am uitat şi-am rămas înlemnit. Pe podea, într'o rochiţă ţărănească ruptă, stătea Măria Ivanovna,
523
palidă, slabă, cu părul răvăşit. Dinaintea ei se afla o cană cu apă, acoperită cu o bucată de pâine. Văzându-mă, tresări şi scoase un ţipăt. Ce s'a petrecut atunci în sufletul meu, nu mai ţin minte...
Pugaciov se uită la Şvabrin şi-i spuse cu un surâs amar:
— Bun spital ai...
Apoi, apropiindu-se de Măria Ivanovna:
— Spune-mi, porumbiţo, dcce te chinuieşte aşa bărbatul tău? Ce-ai greşit faţă de dânsul?
— Bărbatul meu! — spuse ea; — nu mi-i bărbat, şi niciodată n'am să-i **fiu** nevastă. Mai bine mor! Şi voi muri, dacă nu voi scăpa de dânsul.
Pugaciov se uită fioros la Şvabrin:
— Cum de-ai îndrăznit să mă minţi? Ştii tu, netrebnicule, ce ţi se cuvine?
Şvabrin căzu în genunchi... şi'n clipa aceea, dispreţul mi-a înnăbuşit orice sentiment de ură sau de mânie. Mă uitam cu scârbă la nobilul care se ţâra la picioarele unui cazac fugar! Pugaciov s'a muiat.
— Te iert de data asta, — i-a spus el; — dar să ştii că la cea dintâi greşeală, ţi se va socoti şi vina asta!
Apoi, întorcându-se spre Măria Ivanovna, îi spuse blând:
— Poţi să ieşi, frumoasă fată! Iţi dăruiesc libertatea. Eu sunt împăratul!
Măria Ivanovna îi aruncă o privire fugară, pricepând că are în faţă pe ucigaşul părinţilor ei. îşi acoperi obrazul cu mâinile şi căzu fără cunoştinţă. M'am repezit la ea, dar în clipa aceea a intrat foarte curajoasă în odaie vechea mea cunoştinţă, Palaşa, pentru a-i da ajutor stăpânei ei.
Pugaciov ieşi — şi-am coborît tustrei în salon.
— Ei, ce-i, înălţimea ta? — râse el; — ţi-am scăpat frumoasa! Nu crezi că ar fi bine să trimitem după popă, să vie să-şi cunune nepoata? Aş putea să-i fiu naş, Şvabriu, vătăjol, să bem, să petrecem şi... basta!
De ce m'am temut, n'am scăpat. Şvabrin, auzindu-i propunerea, îşi ieşi din fire.
— împărate, — strigă el înnebunit; — sunt vinovat, v'am minţit, însă şi Griniov vă minte! Fata asta
524
nU-i nepoata preotului de aici; ea e fata lui Ivan Mironov, care a fost spânzurat la cucerirea fortăreţei!
Pugaciov îşi aţinti asupră-mi ochii arzători.
— Ce mai o şi asta? — mă întrebă, nedumerit.
— Şvabrin ţi-a spus adevărul, — i-am răspuns eu cu hotărîre.
— Asta nu mi-o spuseseşi, — remarcă Pugaciov şi se întunecă la faţă.
— Judecaşi tu singur, — i-am răspuns eu, — puteam să spun faţă de oamenii tăi că fata lui Mironov e în viaţă? Ar fi sfâşiat-o; n'armai fi putut-o salva nimeni!

— Şi asta-i drept! — spuse Pugaciov râzând. — Beţivanii mei n'ar ii cruţat-o pe biata fală. Bine a făcut cumătră preoteasă că i-a păcălit!
— Ascultă, — continuai eu, văzându-i bunăvoinţa. — Nu ştiu cum să te numesc, şi nici nu vreau să ştiu... Dar dumnezeu vede că aş fi bucuros să plătesc cu viaţa ceeace ai făcut pentru mine! Numai nu-mi cere ceeace-i împotriva onoarei şi conştiinţei creştineşti; eşti binefăcătorul meu; sfârşeşte cum ai început: lasă-mă să mă duc cu sărmana orfană, încotro m'o îndrepta dumnezeu. Iar noi ne vom ruga mereu pentru sufletul tău păcătos, oriunde vei fi şi orice ţi s'ar întâmpla...
Părea că inima cruntă a lui Pugaciov era mişcată.
— Fie cum spui. Eu când pedepsesc, pedepsesc; când iert, iert. Ăsta mi-i obiceiul. Ia-ţi frumoasa, du-o unde vrei şi să vă dea dumnezeu dragoste şi bună înţelegere.
După aceea se întoarse către Şvabrin, dându-i ordin să-mi dea autorizaţie să pot trece pe la toate posturile, prin toate fortăreţele de sub stăpânirea lui. Şvabrin, cu totul distrus, sta încremenit.
Pugaciov s'a dus să inspecteze fortăreaţa, însoţit de Şvabrin, iar eu, sub pretextul că mă pregătesc de drum, am rămas. Am alergat spre odaia Măriei Ivanovna. Uşa era încuiată. Am bătut.
— Cine-i? — întrebă Palaşa.
Am spus cine sunt. Glăsciorul plăcut al Măriei Ivanovna se auzi prin uşă:
— Aşteaptă, Piotr Andreici, că mă schimb. Du-te la Aculina Pami'ilovna, că vin şi eu îndată.
525
Am ascultat-o şi am plecat spre casa părintelui Gherasim. Şi el şi preoteasa au alergat să mă întâmpine. Savelici îi şi anunţase.
— Bună ziua, Piotr Andreici! —mi-a spus preoteasa; — a dat dumnezeu să ne revedem. Ce mai faceţi? Noi ne aminteam de dumneata în fiecare zi. Iar Măria Ivanovna, porumbiţa mea, a suferit mult fără dumneata!... Spune-mi, tăicuţă, cum se face că ai putut să te împaci cu Pugaciov? Cum de nu te-a curăţat? Bine! Fie, să-i mulţumim nelegiuitului şi pentru asta.
— Destul, bătrâno! — a întrerupt-o părintele Gherasim. — Nu mai pălăvrăgi tot ce ştii. Pentru cei ce grăiesc mult nu se află izbăvire. Piotr Andreici, te rog, pofteşte! Nu ne-am văzut demult, demult.
Preoteasa m'a tratat cu ce-a dat dumnezeu, vorbind fără întrerupere. îmi povestea cum i-a silit Şvabrin s'o dea pe Măria Ivanovna şi cum ea plângea şi nu voia să se despartă de dânşii; cum Măria Ivanovna ţinea legătura cu ei prin Palaşa (fată isteaţă, care l-a făcut şi pe uriaduic să joace aşa cum vrea ea); cum ea a sfătuit-o pe Măria Ivanovna să scrie scrisoarea, şi câte altele. La rându-mi, i-am povestit pe scurt toată istoria mea. Părintele şi preoteasa îşi făcură cruce, aflând că Pugaciov ştie despre minciuna lor.
— Cu noi e puterea crucii! — spunea Aculina Pam-filovna; — alungă, doamne, norii ce s'au adunat deasupra noastră! Ei, dar bună poamă-i Alexei Iva-nâci! N'avem ce spune!
In clipa aceea, uşa s'a deschis şi a intrat Măria Ivanovna, cu un zâmbet pe faţa ei palidă. îşi părăsise rochia ţărănească şi se îmbrăcase ca mai'nainte, simplu şi drăguţ. I-am apucat mâna şi mult timp n'am putut rosti niciun cuvânt. Tăceam amândoi, cu inimile pline. Gazdele au înţeles şi ne-au lăsat. Am rămas singuri. Am uitat de toate nenorocirile, şi vorbeam, vorbeam — şi nu ne mai săturam vorbind. Măria Ivanovna mi-a povestit tot ce s'a întâmplat cu dânsa, dela cucerirea fortăreţei; mi-a descris toată grozăvia situaţiei ei, toate încercările la care a supus-o mârşavul Şvabrin. Ne-am amintit şi de vremurile fericite dinainte... şi-am plâns amândoi... In sfârşit, începui
526
să-i spun ce am de gând. Nu mai putea rămâne în fortăreaţa supusă lui Pugaciov şi comandată de Şvabrin. Nu mă puteam gândi nici la Orenburg, din cauza nenorocirilor asediului. Ea n'avea pe nimeni, nicio rudă. I-am propus să meargă la ţară, la părinţii mei. La început a şovăit; o înspăimânta lipsa de bunăvoinţă a tatii. — Am liniştit-o. Ştiam că tata va considera ca o fericire şi totodată ca o datorie a lui de a primi pe fiica unui ostaş merituos, care şi-a dat viaţa pentru patrie.
— Dragă Măria Ivanovna! — i-am spus eu, în sfârşit. — Te socotesc soţia mea. împrejurări stranii ne-au unit pentru totdeauna şi nimic nu ne mai poate despărţi.
Măria Ivanovna m'a ascultat simplu, fără vreo ruşine prefăcută, fără vorbe mofturoase. Simţea că soarta îi era legată de a mea. Totuşi, a spus iar că nu-mi va fi soţie, fără consimţământul părinţilor mei. N'am contrazis-o. Ne-am sărutat cu înflăcărare, din tot sufletul, şi în felul acesta totul între noi a fost hotărît. Peste un ceas, uriadnicul mi-a adus permisul cu mâzgălelile stângace ale lui Pugaciov drept semnătură, şi mi-a spus că acesta m'a chemat la dânsul. L-am găsit gata să plece la drum. Nu pot spune ce-am simţit, despărţindu-mă de omul acela fioros, crud, nelegiuit pentru toată lumea, în afară de mine! Dece n'aş spune drept? In clipa aceea, simţeam pentru el o vie simpatie. Aveam o arzătoare

dorinţă de a-l zmulge dintre răufăcătorii lui, pe care-i conducea, de a-i salva capul cât mai era încă vreme. Şvabrin şi norodul care se'ngrămădea în jurul nostru m'au împiedicat de a-i spune ceeace îmi umplea inima. Ne-am despărţit prieteneşte. Pugaciov, zărind-o în mulţime pe Aculina Pamfilovna, o ameninţă cu degetul, şi-i făcu din ochi cu înţeles.
După aceea se aşeză în trăsură, porunci să fie dus la Berda, iar după ce caii au pornit, a mai scos odată capul din trăsură şi a strigat spre mine:
— Cu bine, înălţimea ta! Poate ne mai întâlnim vreodată! Intr'adevar, ne-am mai văzut, darîn ce împrejurări!...
527
Pugaciov se depărta. Multă vreme am privit stepa albă şi troica lui în zbor. Norodul s'a împrăştiat. Şvabrin s'a făcut nevăzut. M'am întors la casa preotului. Totul era pregătit de plecare; nu voiam să întârzii mai mult. Toată averea ne era încărcată în vechea căruţă a comandantului. Surugiii au înhămat caii îndată şi Măria Ivanovna s'a dus să-şi ia rămas bun dela mormântul părinţilor, aflat în spatele bisericii. Voiam s'o însoţesc, însă ca m'a rugat s'o las singură. Peste câteva clipe, s'a întors tăcută, plângând molcom. Căruţa a tras la scară. Părintele Gherasim şi soţia lui au ieşit în pridvor; noi ne-am aşezat în trăsură, toţi trei: Măria Ivanovna, Palaşca şi cu mine, iar Savelici s'a urcat pe capră.
— Mergi cu bine, Măria Ivanovna, porumbiţa mea! Cu bine, dragă Piotr Andreici! —nc-a spus buna preoteasă. — Drum bun şi dumnezeu să vă dea noroc la anrândoi!
Plecând, l-am văzut pe Şvabrin la fereastra casei comandantului. Faţa lui arăta o ură întunecată. Nu voiam să-mi arăt bucuria faţă de un duşman învins, şi am întors capul în altă parte.
In sfârşit, am ieşit pe poartă, părăsind pentru totdeauna fortăreaţa Belogorscaia.
CAPITOLUL XIII ARESTAREA
— Am ordin, iată, frăţioare, Să te duc la închisoare.
— Merg. Dar nădejde trag să fiu lăsat Ca să vă spun cum s'a'ntâmplat.
Cneajnin
Ajuns din nou, în chip atât de neaşteptat, alături de fata aceasta dragă, de soarta căreia mai fusesem încă. în dimineaţa aceea atât de îngrijorat, nu-mi credeam ochilor şi totul mi se părea un vis deşert. Măria Ivanovna se uita îngândurată, când la mine, când la drum, şi părea că încă nu şi-a venit în fire.
525
Tăceam. Inimile ne erau prea obosite. Peste două ceasuri, ne-am trezit pe nesimţite în fortăreaţa cea mai apropiată, aflată tot în stăpânirea lui Pugaciov. Acolo am schimbat caii. După graba cu care înhămau şi după graba cu care mă servea un cazac bărbos, pus comandant de Pugaciov, am înţeles că, datorită limbu-ţiei surugiului meu, am fost luat drept un curtean de-al uzurpatorului. Am plecat mai departe. Curând începu să se întunece. Ne apropiam de un orăşel unde, după spusele comandantului bărbos, se afla un detaşament puternic ce venea să se unească cu impostorul. Sentinelele ne-au oprit. La întrebarea cine vine, surugiul răspunse cu glas tare:
— Cumătrul împăratului şi nevasta sa... Deodată ne-au înconjurat o mulţime de husari, înjurând grozav.
— Ieşi, cumătrul diavolului! — îmi porunci un vagmistru mustăcios. — O să-ţi dăm o săpuneală bună şi ţie şi nevestei tale!
Am coborît din trăsură şi am cerut să fiu dus la comandantul lor. Văzând -că sunt ofiţer, au contenit cu înjurăturile. Vagmistrul m'a dus la un maior. Savelici nu se lăsa de mine şi tot mormăia încet:
— Iată-to şi cumătrul împăratului! Din lac în puţ!... Dumnezeule atotputernic! Cum se vor sfârşi toate astea?
Trăsura no urma, la pas.
Peste vreo cinci minute, am ajuns la o căsuţă puternic luminată. După ce m'a lăsat în paza sentinelelor, vagmistrul s'a dus să raporteze. S'a întors îndată, anunţându-mă cum că domnul comandant nu are timp să mă primească; are ordin să fiu dus la închisoare, iar pe nevestica mea s'o ducă la dânsul.
— Ce'nseamnă asta? — am strigat scos din fire. — Ce, a înnebunit?
— Nu pot să ştiu, înălţimea voastră, — răspunse vagmistrul. — Prea înălţimea sa a ordonat ca înălţimea voastră să fie dus la închisoare, iar pe înălţimea ei am ordin s'o duc la prea înălţimea sa.
Am alergat spre pridvor; sentinelele nici nu s'au gândit să mă oprească şi-am intrat de-a-dreptul într'o încăpere, unde vreo şase ofiţeri de husari jucau cărţi.
34
529
Maiorul tocmai făcea cărţile. Mare mi-a lost mirarea când, privindu-l mai bine, l-am recunoscut în el

pe Ivan Ivanovici Zurin, cel care mă jăcmănise pe vremuri la biliard, în hanul din Simbirsc!
— Se poate? — am strigat eu, — Ivan Ivanâci! Tu eşti?
— Ah-ah-ah! Piotr Andreici! Cu ce ocazie? De unde vii? Sănătate, măi frate! Nu vrei să joci o carte?
— Mulţumesc! Mai bine dă ordin să mi se dea o cameră.
— Ce cameră? Rămâi la mine!
— Nu pot. Nu sunt singur.
— Adă-ţi şi tovarăşul.
— Nu sunt cu un tovarăş. Sunt... cu o femeie.
— Cu o femeie? De unde ai agăţat-o? Ehe, frate! (Zicând acestea, Zurin şuieră aşa de semnificativ, încât toţi au izbucnit în râs, iar eu mi-am pierdut cu totul cumpătul).
— Ei! — continuă Zurin. — Fie! Ţi se va da o cameră. Dar păcat... am fi petrecut ca altădată... Hei, băiete! Dar dece n'o aduci pe cumătră lui Pugaciov? Se încăpăţânează? Să nu-i fie teamă. Spuneţi-i că boierul e om bun şi n'are s'o necăjească. Dă-i brânci să vină.
— Ce'nseamnă asta? — Care cumătră a lui Pugaciov? E fiica decedatului căpitan Mironov, pe care am scos-o eu din captivitate şi-o duc s'o las în satul tatălui meu.
— Cum, despre tine mi se raportase adineaurea? Nu pricep nimic! Cum vine asta?
— Iţi voi povesti totul mai târziu. Acum, te rog, linişteşte biata fată, pe care husarii tăiau speriat-o.
Zurin dădu repede ordinul. Ieşi el însuşi în stradă, să ceară scuze Măriei Ivanovna pentru neînţelegerea ivită — dând apoi ordin vagmistrului să-i dea una din cele mai bune camere din oraş. Eu am rămas să dorm la dânsul. Am cinat — şi după ce-am rămas singuri, i-am povestit toate întâmplările mele. Zurin mă asculta cu mare atenţie. După ce-am sfârşit, a clătinat din cap:
— Toate-s bune, frate, numai una nu-i bună: cine dracul te pune să te'nsori? Sunt ofiţer cinstit şi nu
530
vreau să te păcălesc, dar crede-mă, te rog, că însurătoarea e o nebunie. La ce bun să te chinuieşti cu o nevastă şi să dădăceşti nişte plozi? Dă-o naibii. Ascultă-mă. Mai bine desfă-te de fata căpitanului. Drumul la Simbirsc l-am curăţat eu şi-i fără pericol. Trimite-o chiar mâine la părinţii tăi singură. Iar tu, rămâi în detaşamentul meu. N'ai pentruce te întoarce la Orenburg. Ai să cazi din nou în mâinile răsculaţilor şi nu cred c'ăi mai scăpa şi de data asta. Astfel, nebunia dragostei va trece dela sine şi totul se va aranja.
Deşi nu eram cu totul de părerea lui, simţeam că datoria mea de onoare era de a rămâne în armata împărătesei. Hotărîi să urmez sfatul lui Zurin: s'o trimit pe Măria Ivanovna la ţară, iar eu să rămân în detaşamentul lui.
Savelici veni să-mi dea ajutor la dezbrăcat... L-am anunţat să fie gata de plecare la drum, în ziua următoare, cu Măria Ivanovna. El se încăpăţâna:
— Ce-i cu dumneata, boierule? Cum am să te părăsesc? Cine să aibă grijă de dumneata? Ce vor spune părinţii dumitale?
Cunoscându-i îndărătnicia, mi-am pus în gând să-l conving prin blândeţe şi sinceritate.
— Prietene al meu, Arhip Savelici! Nu vrei să-mi faci un bine? Aici n'am nevoie de servitor. Nu voi avea linişte, dacă Măria Ivanovna va pleca fără tine la drum. Servind-o pe dânsa, mă serveşti pe mine; pentrucă sunt hotărît să mă căsătoresc cu ea, îndată ce împrejurările îmi vor îngădui.
Savelici pocni din palme, cu o mirare de nedescris.
— Să vă căsătoriţi? Ian uită-te, copilul vrea să se'n-soare! Ce va spune tata? Ce va gândi mama?
— Vor consimţi, cu siguranţă că vor consimţi, când vor cunoaşte-o pe Măria Ivanovna! Mă încred în tine. Tata şi mama au încredere în tine. Vei stărui pentru noi; nu-i aşa?
Bătrânul răspunse mişcat:
— O, tăicuţă Piotr Andreici! Cu toate că te-a apucat prea repede gândul însurătoarei, totuşi Măria Ivanovna e o domnişoară aşa de bună, că-i păcat să
34
531
pierzi prilejul. Fie cum spui. II voi conduce pe îngeraşul domnului şi ca un rob voi aduce la cunoştinţa părinţilor tăi că unei astfel de mirese nu-i trebuie zestre.
I-am mulţumit şi m'am culcat în aceeaş odaie cu Zurin. Am vorbit într'una, înfierbântat şi emoţional. La început, Zurin îmi răspundea cu plăcere, însă **puţin** câte puţin, cuvintele i se rărira şi deveniră mai puţin legato, până ce-mi răspunse prin sforăieli. Am tăcut şi eu şi curând i-am urmat exemplul.
A doua zi dis-de-dimineaţă, m'am dus la Măria **Ivanovna.** I-am spus planurile. A recunoscut că sunt

înţelepte şi-a fost de acord cu mine. Detaşamentul lui Zurin trebuia să părăsească oraşul chiar în ziua aceea.
Nu era timp de pierdut. Mi-am luat rămas bun dola fată, încredinţând-o lui Savelici şi **dându-i** o scrisoare către părinţii mei. Măria Ivanovna izbucni în lacrimi.
— Adio, Piotr Andreici! — mi-a spus ea, încet. —• Ne vom revedea oare? Numai dumnezeu ştie! Dar niciodată nu te voi uita. Şi numai tu ai să trăieşti în inima mea până la mormânt!
Nu i-am putut răspunde nimic. Ne înconjurau oamenii. Nu voiam să-mi arăt faţă de dânşii sentimentele ce mă răscoleau. In sfârşit, ea plecă. M'am întors la Zurin, tăcut şi trist. El încercă să mă înveselească. Eu voiam să uit; deaceea am petrecut o zi furtunoasă — iar seara am pornit.
Era pe la sfârşitul lui Februarie. Iarna, care îngre-uiase operaţiile, era pe sfârşite şi generalii făceau pregătiri pentru o acţiune de ansamblu. Pugaciov stătea tot în apropierea Oronburgului. Intre timp, armatele s'au strâns tot mai tare în juru-i, apropiindu-se din toate părţile de cuiburile nelegiuiţilor. Văzându-ne trupele, satele în răscoală se supuneau uimi câte unul. Hoardele de bandiţi fugeau de noi şi din toate cele se prevedea un sfârşit bun şi apropiat.
Curând, prinţul Goliţîn îl zdrobi pe Pugaciov, lângă fortăreaţa Tatişceva; împrăştiind hoardele, eliberând Orenburgul, părea să fi dat răsculaţilor lovitura ultimă şi hotărîtoare.
532
Zurin a fost trimis împotriva unei bande de başcliiri răsculaţi, care s'au risipit înainte de a da ochii cu noi. Primăvara nea apucat într'un sătuleţ de tătari. Odată cu revărsarea râurilor, drumurile au devenit impracticabile. In lipsă de ocupaţie, ne mângâiam cu gândul că în curând se va sfârşi războiul acesta mărunt şi plictisitor, cu nişte tâlhari şi cu nişte sălbatici.
Dar Pugaciov n'a fost prins. A reapărut la minele din Siberia, adunând bande noi şi reîncepându-şi isprăvile. S'au răspândit din nou zvonuri despre izbân-zile lui. Am aflat despre distrugerea unor fortăreţe din Siberia. In curând, vestea că a căzut **Cazanul** şi că uzurpatorul se îndreaptă spre Moscova a prins a-i nelinişti pe comandanţii oştirilor, care dormeau fără grijă, contând pe slăbiciunea acestui răsculat vrednic de dispreţ. Zurin primi ordin să treacă Volga.
Nu voi descrie campania noastră şi sfârşitul războiului. Voi spune, pe scurt, că mizeria ajunsese la culme. Treceam prin localităţi devastate de răsculaţi şi eram siliţi să le luăm bieţilor locuitori cceace izbutiseră să mai salveze. Nicăieri nu mai era ordine. Moşierii stăteau ascunşi prin păduri. Bandele de hoţi prădau peste tot locul. Şefii diferitelor unităţi pedepseau şi iertau cu dela sine putere; situaţia întinsei regiuni unde stăpânea pârjolul era îngrozitoare... Să te ferească dumnezeu să vezi răzmeriţa rusească, nesocotită şi necruţătoare!
Pugaciov fugea, urmărit.de Ivan Ivanovici Mihel-son. Curând am aflat de înfrângerea lui totală. In sfârşit, lui Zurin îi sosi vestea că uzurpatorul a fost. prins şi totodată primi ordin să se oprească. Războiul se isprăvise. Infine, puteam să mă duc acasă la părinţi.
Gândul că în curând îi voi îmbrăţişa şi că voi revedea pe Măria Ivanovna, dela care n'aveam nicio ' veste, mă umplea de încântare. Săream ca un copil. Zurin spunea, râzând şi strângând din umeri:
— Nu! Nu faci bine! Dacă te însori, te prăpădeşti, şi-i păcat.
In acelaş timp, un sentiment ciudat îmi otrăvea bucuria. **Gândul la** pedeapsa care-l aştepta pe răufă-
533
cătorul stropit cu sângele atâtor victime nevinovate mă neliniştea fără să vreau. „Emelia, Emelia! gândeam eu cu amărăciune; dece n'ai nimerit în vreo baionetă, sau să fi căzut sub gloanţe? Mult mai bine ar fi fost". Ce vreţi? Gândindu-măla dânsul, nu puteam să nu-mi aduc aminte de cruţarea pe care mi-o dăruise într'unul din cele mai groaznice momente ale vieţii — şi de scăparea logodnicei mele din mâinile ticălosului de Şvabrin.
Zurin mi-a dat un concediu. Peste câteva zile trebuia să mă aflu în mijlocul familiei, s'o revăd pe Măria Ivanovna... Şi deodată o furtună neaşteptată se abătu asupră-mi...
In ziua hotărîtă pentru plecare, chiar în clipa când să pornesc la drum, Zurin intră în odaia mea cu o hârtie în mână şi cu o faţă grozav de îngrijorată. Am simţit un junghi prin inimă. M'am înspăimântat, fără să ştiu dece. După ce a trimis ordonanţa afară, mi-a spus că vrea să-mi vorbească:
— Ge-i? — l-am întrebat neliniştit.
— O mică neplăcere! — răspunse Zurin, dându-mi hârtia. — Citeşte ce-am primit chiar acum.
Am început să citesc; era un ordin secret către toţi şefii, să fiu arestat oriunde m'aş găsi şi să fiu trimis imediat sub escortă la Cazan, la comisia de anchetă, care cerceta răscoala lui Pugaciov. Aproape că am scăpat hârtia din mână.

— N'am ce face, —spuse Zurin. —Datoria mea este să mă supun ordinului. Probabil că veştile despre călătoriile tale prieteneşti cu Pugaciov au ajuns într'un fel până la guvern. Sper că afacerea nu va avea urmări şi că te vei justifica în faţa comisiunii. Du-te şi nu-ţi pierde curajul.
Conştiinţa îmi era curata; nu mă temeam de judecată. Dar gândul că amânam clipa atât de plăcută a revederii, poate chiar cu câteva luni, mă îngrozea. Căruţa era gata. Zurin s'a despărţit de mine prietenos. M'am aşezat în căruţă. Alături de mine s'au aşezat doi husari cu săbiile scoase — şi astfel am plecat pe drumul col mare.
531
CAPITOLUL XIV JUDECATA
Gura lumii, Valul **mării.**
Zicătoare
Aveam credinţa că eram învinuit de plecare fără voie din Orenburg. îmi era uşor să mă dezvinovăţesc, căci ieşirea călare din fortăreaţă, pentru a-l hărţui pe inamic, nu numai că nu era oprită, dar era chiar încurajată. Puteam fi învinovăţit de prea mare zel şi de nesăbuinţă, dar nu de nesupunere. Insă raporturile mele prieteneşti cu Pugaciov puteau fi dovedite de o mulţime de martori şi trebuiau să pară cel puţin suspecte. Tot drumul m'am gândit la interogatoriul care mă aştepta şi la ce voi răspunde; m'am hotărît să spun tot adevărul în faţa judecăţii, presupunând că metoda asta e cea mai simplă şi cea mai sigură.
Am ajuns la Cazan, care era ars şi pustiit. Pe străzi, în loc de case, se vedeau movile de tăciuni şi pereţi afumaţi, fără acoperişuri şi fără ferestre. Erau urmele lăsate de Pugaciov! Am fost dus la fortăreaţa rămasă întreagă, în mijlocul oraşului ars. Husarii m'au dat pe seama ofiţerului de serviciu. Acesta dădu ordin să vină fierarul. După ce mi-au pus lanţuri la picioare şi mi le-au nituit, m'au dus la închisoare, lăsându-mă singur într'o încăpere mică şi întunecoasă, cu pereţii goi, cu o ferestruică cu gratii de fier. începutul acesta nu prevestea nimic bun. Totuşi, nu-mi pierdeam nici curajul, nici nădejdea. Am recurs la mijlocul de liniştire al tuturor oropsiţilor, şi pentru întâia dată am simţit dulceaţa rugăciunii pornită dintr'o inimă curată, dar sfâşiată. Adormii după aceea liniştit, nemaigândindu-mă la ce mi se va întâmpla.
A doua zi, m'a trezit paznicul, anunţându-mă ca sunt chemat la comisie. Doi soldaţi m'au însoţit prin curte până la comandament; ei au rămas în antret, iar mie mi-au dat drumul înlăuntru. Am intrat într'o sală destul de largă, unde, la o masă plină cu hârtii,
535
stăteau doi oameni: un general, mai în vârstă, cu faţa aspră şi rece, şi un tânăr căpitan din gardă, cam de vreo 28 ani, cu înfăţişare foarte plăcută, ager şi cu atitudine degajată. Lângă fereastră, la o masă separată, sta secretarul cu pana după ureche, plecat asupra hârtiei, pentru a-mi scrie declaraţiile. A început interogatoriul. M'au întrebat de nume şi rang. Generalul s'a interesat dacă sunt fiul lui Andrei Petro-vici Griniov — şi, la răspunsul meu, rosti aspru:
— Păcat că un om atât de respectabil are un fiu alât de netrebnic!
Am răspuns liniştit că, oricare ar fi acuzaţiile care mă apăsau — sper să le risipesc, spunând adevărul, cu inima curată. Siguranţa mea nu i-a plăcut.
— Eşti şiret, frate! —mi-a răspuns generalul, în-cruntându-se. — Am mai văzut **noi** mulţi ca tine. Atunci tânărul m'a întrebat cu ce ocazie şi când am intrat în serviciul lui **Pugaciov** şi ce misiune îmi încredinţase?
I-am răspuns indignat că eu, ca ofiţer şi ca nobil, n'am putut primi dela Pugaciov **nieiun** serviciu şi nicio misiune.
— Atunci, — reîncepu interlocutorul meu, — cum se face că acest ofiţer şi nobil este singurul cruţat de uzurpator, în timp ce toţi camarazii lui sunt omorîţi? Cum se lămureşte că acelaş nobil şi ofiţer petrece prieteneşte cu răsculaţii, primeşte dela şeful lor- daruri, ca: o şubă, **un** cal şi-o jumătate de rublă? Cum s'a iscat prietenia asta ciudată şi pe ce s'a bazat ea, dacă nu pe-o trădare sau cel puţin pe-o laşitate josnică şi criminală?...
M'am simţit adânc jignit de cuvintele ofiţerului **din** gardă şi am început să mă dezvinovăţesc, cu multă înflăcărare. Povesteam cum a început cunoştinţa mea cu Pugaciov, în stepă, pe viscol, cum m'a recunoscut şi m'a cruţat la cucerirea **fortăreţe!** Belo-gorscaia. Am spus că nu mi-a fost ruşine să primesc şuba şi calul, dar că fortăreaţa Bologorscaia am apărat-o din toate puterile împotriva nelegiuitului. In sfârşit, m'am referit la generalul meu, care putea mărturisi zelul de care am făcut dovadă în timpul groaznicului asediu al Orenburgului.

536
Bătrânul-4«Ji de pe masă o scrisoare deschisă şi începu s'o citelşcă cu glas tare:
„La întrebarea excelenţei voastre în privinţa sublo-- cotenentului Griniov, care ar fi amestecat în răscoalele actuale, şi care ar fi intrat în legătură cu nelegiuitul — contrar îndatoririlor de serviciu şi jurământului — am onoare a raporta următoarele: Sublocotenentul Griniov a fost în serviciu militar la Orenburg, dela începutul **lui** Octombrie 1773 până la 24 Februarie din acest an, dată la care **a** părăsit oraşul şi nu se mai găseşte sub comanda mea. Am aflat dela fugari că ar fi fost în tabăra lui Pugaciov, şi c'ar fi mers cu Pugaciov la fortăreaţa Belogorscaia, unde fusese **mai** înainte în serviciu; în ce priveşte conduita lui, pot..."
Aici, întrerupse lectura, spunându-mi aspru:
— Ce vei spune acum, în apărarea ta?
Voiam să continui cum începusem, şi să lămuresc legătura mea cu Măria Ivanovna, cu aceeaş sinceritate cu care vorbisem de toate celelalte. Dar am simţit deodată un dezgust de neînvins. Mi-am dat seama că, dacă-i voi pomeni numele, o vor chema şi pe ea la cercetare; şi la gândul că numele ei va fi amestecat cu clevetirile josnice ale răufăcătorilor şi că ea însăşi va fi chemată la confruntare cu ei — la gândul acesta îngrozitor, m'am zăpăcit şi m'am încurcat.
Judecătorii, care începuseră a mă asculta cu oarecare bunăvoinţă, văzându-mi turburarea, deveniră iar duşmănoşi. Ofiţerul din gardă ceru să fiu confruntat cu denunţătorul principal. Judecătorul dădu ordin să fie chemat *banditul de ieri.*
M'am întors repede spre uşă, aşteptând să-mi văd acuzatorul. După câteva momente, am auzit zăngănind nişte lanţuri; s'a deschis uşa şi a intrat, Şvabrin. M'a uimit schimbarea lui. Era îngrozitor de slab şi de palid. Părul, care nu demult îi era negru ca smoala, albise cu totul. Barba lungă îi era încâlcită. Şi-a repetat învinuirile, cu un glas stins, dar îndrăzneţ. După spusele lui, eu fusesem trimis de către Pugaciov la Orenburg, pentru spionaj; în fiecare zi, când ieşeam la luptă, dădeam informaţii în scris de cele ce se petreceau în oraş. Şi la urmă am trecut pe faţă de
537
partea lui Pugaciov, plimbându-mă cu el dela o fortăreaţă la alta şi căutând, cu orice preţ, să-mi nimicesc tovarăşii trădători, pentru a le lua locul şi a mă folosi de distincţiunile acordate de către uzurpator. L-am ascultat tăcut şi m'a mulţumit un singur lucru: ticălosul de Şvabrin nu pomeni deloc numele Măriei Ivanovna, fie că amorul lui propriu ar fi suferit la gândul aceleia care l-a respins cu dispreţ, fie că în inima lui pâlpâia o scânteie a aceluiaş sentiment care mă făcuse şi pe mine să tac; oricum numele fetei comandantului fortăreţei Belogorscaia n'a fost rostit în faţa comisiei. Eu m'am întărit şi mai mult în hotă-rîrea mea; când judecătorul m'a întrebat cu ce-aş putea răsturna afirmaţiile lui Şvabrin, am răspuns că rămân la primele declaraţii şi nu mai pot spune nimic altceva pentru a mă dezvinovăţi.
Generalul dădu ordin să fim duşi. Am ieşit împreună. L-am privit pe Şvabrin liniştit, şi nu i-am spus nicio vorbă. El a surâs răutăcios şi mi-a luat-o înainte, ridi-cându-şi lanţurile. Am fost dus din nou la închisoare şi de atunci nu m'au mai chemat la cercetări.
N'am fost martor la lucrurile despre care îmi mai rămâne să informez cititorul, dar lucrurile acelea mi s'au povestit aşa de des, şi toate amănuntele mi s'au întipărit în minte aşa de bine, încât le ştiu, ca şi cum aş fi fost de faţă.
Măria Ivanovna a fost primită de către părinţii mei cu căldura sinceră caracteristică oamenilor de demult. Ei priveau putinţa de a adăposti şi a ocroti o biată orfană, ca pe un dar dela dumnezeu. Curând, s'au ataşat sincer de ea, pentru că nu se putea s'o cunoşti şi să n'o iubeşti. Dragostea mea nu-i mai părea tatei o prostie, dorinţa cea mai fierbinte a mamei era ca Petruşa al ei să se însoare cu simpatica fată a căpitanului.
Vestea despre arestarea mea a surprins toată familia. Măria Ivanovna povestise părinţilor mei atât de simplu despre ciudata mea cunoştinţă cu Pugaciov, încât ei nu numai că nu se îngrijorau dar chiar râdeau uneori din tot sufletul. Tata nu voia să creadă, pentru nimic în lume, că aş fi fost în stare să mă amestec într'o
5.35
asemenea răzmeriţă ticăloasă, caro avea ca scop răsturnarea tronului şi nimicirea nobilimii.
Pe Savelici l-a cercetat foarte aspru. Unchiaşul n'a tăgăduit că fusesem oaspetele lui Emelca Pugaciov şi că într'adevăr, nelegiuitul îmi arătase bunăvoinţă, dar el jura că n'a auzit niciodată despre trădare.
Bătrânii s'au liniştit, aşteptând cu nerăbdare veşti bune. Măria Ivanovna era foarte îngrijorată, însă

tăcea, fiind foarte reţinută şi plină de modestie.
Au trecut câteva săptămâni... Deodată, tata a primit o scrisoare din Petersburg, dela ruda noastră, prinţul B. Acesta îi scria despre mine. După introducerea obişnuită, îl anunţa cum că presupunerile că aş fi luat parte la complotul răsculaţilor s'au dovedit din nenorocire întemeiate, şi că trebuia să mi se aplice pedeapsa capitală, dar că împărăteasa, din respect pentru serviciile aduse de tatăl meu şi pentru anii lui înaintaţi, a hotărît să-l graţieze pe fiul criminal, cruţându-l dela o moarte ruşinoasă şi dând poruncă să fie surghiunit pentru totdeauna într'un depărtat ţinut din Siberia.
Lovitura asta neaşteptată numai că nu l-a omorît pe tata. Pierdu obişnuita-i tărie sufletească şi-şi revărsă amărăciunea (dcobicei tăcută) în tânguiri amare:
— Cum? — spunea el într'una, ieşindu-şi din fire; — fiul meu a luat parte la răscoala lui Pugaciov! Dumnezeul meu, unde am ajuns! Să-l cruţe împărăteasa de moarte! Parcă mi-i mai uşor aşa? Nu condamnarea la moarte e grozavă! Străbunul meu a murit pe eşafod, apărând ceeace în conştiinţa lui el socotea sfânt. Tatăl meu a suferit împreună cu Volânschi şi Hruşciov!) Dar un nobil care să-şi calce jurământul şi să dea mâna cu tâlharii, cu ucigaşii, cu robii fugiţi!... Ce ruşine pentru neamul nostru!...
Mama, speriată de deznădejdea lui, nu îndrăznea să plângă faţă de dânsul şi se silea să-i redea curajul, spunând că poate ceeace s'aude nu-i drept şi că mai

[1]) *Volânschi* — ministru al ţarinei Anna Ivanovna — s'a opus influienţei hotărîloare pe caro o exercitau străinii la curte. A fost executat împreună cu partizanul său, *Hruşciov.* (N. trad.)

539

întotdeauna părerea oamenilor n'are trăinicie. Tata rămânea neconsolat. Măria Ivanovna se chinuia mai mult ca toţi. Fiind convinsă că aş fi putut să mă dezvinovăţesc dacă aş fi vrut, ea ghici adevărul, socotindu-se vinovată de nenorocirea mea. îşi ascundea lacrimile faţă de toţi, gândindu-se mereu cum să mă scape.
Intr'o seară, tata sta pe divan, răsfoind „Pridvornâi calendar"; gândurile însă îi erau departe şi lectura nu mai producea asupra-i efectul obişnuit. Fluiera un marş vechi; mama tăcea, împletind o flanelă de lână şi din vreme în vreme lacrimile îi căzeau pe lucru.
Deodată, Măria Ivanovna, care lucra şi ea tot acolo, spuse că trebuie să plece numaidecât laPotersburg — şi-i rugă s'o ajute să poată pleca.
Mama s'a întristat foarte tare.
— Pentruce-ai să te duci la Petersburg? Vrei să ne părăseşti şi tu?
Măria Ivanovna '-a răspuns că tot viitorul ei atârnă de acel drum; că ea, **fiind** fiica unui om care a pătimit pentru credinţa lui, se duce să caute protecţia şi ajutorul oamenilor cu influienţă.
Tata a plecat capul, pentru că orice cuvânt care-i amintea de închipuita crimă a fiului său îi făcea rău şi-i părea o dureroasă dojana.
— Du-te, măicuţă! — a răspuns el oftând. — Nu vrem să-ţi stăm în calea fericirii. Să-ţi dea dumnezeu de soţ un om bun, nu un trădător şi-un nemernic. — Tata se ridica şi ieşi din odaie.
Măria Ivanovna, rămânând singură cu mama, i-a împărtăşit o parte din planuri. Mama a îmbrăţişat-o cu lacrimi în ochi şi s'a rugat lui dumnezeu s'o ajute s'ajungă la bun sfârşit. A pregătit-o; şi peste câteva zile Măria Ivanovna a pornit la drum, împreună cu credincioasa Palaşa şi cu credinciosul Savelici, care, fiind despărţit de mine prin forţa împrejurărilor, se mângâia cu gândul că o serveşte pe logodnica mea.
Măria Ivanovna a ajuns cu bine la Sofia[1]) şi, aflând că împărăteasa se afla la Ţarscoe Selo, hotărî să se

..?) Orăşel în apropierea Petersburgului (N, trad.)

540

oprească aci. I s'a dat un loc după paravan. Soţia căpitanului poştei de cai intrând îndată în vorbă cu dânsa i-a spus că este nepoata unui sobar dela curte, şi a iniţiat-o în toate tainele vieţii de acolo. I-a spus la ce oră se scoală deobicei împărăteasa, când îşi ia cafeaua, când îşi face plimbarea; ce demnitari fac parte din anturajul ei; ce a binevoit să spună ieri la masă; pe cine a primit aseară; într'un cuvânt, din povestirea Armei Vlasievna, se puteau scrie câteva pagini de note istorice, care ar fi fost de mare preţ pentru posteritate. Măria Ivanovna o ascultă cu mare atenţie. S'au dus în grădină. Anna Vlasievna îi povesti istoria fiecărei alei, a fiecărui podeţ, iar după co s'au plimbat, s'au întors la staţia de poştă, foarte mulţumite una de alta.
A doua zi dis-de-dimineaţă, Măria Ivanovna s'a îmbrăcat şi s'a dus încetişor în grădină. Vremea ora minunată. Soarele lumina vârfurile teilor îngălbeniţi sub adierile răcoroase ale toamnei. Un lac mare lucea nemişcat. Lebedele, trezite din somn, pluteau grav, ieşind din tufişurile de pe maluri. Măria

Ivanovna se duse pe o pajişte minunată, unde nu demult fusese ridicat un monument în amintirea victoriilor recente ale contelui Piotr Alexandrovici Rumian-ţev. Deodată, un câine alb, englezesc, începu să latre, venind spre dânsa. Măria Ivanovna s'a speriat şi s'a oprit. In clipa aceea se auzi un glas plăcut de femeie:
— Nu vă temeţi, nu muşcă.
Văzu o doamnă, stând po o bancă în faţa monumentului. Măria Ivanovna se aşează la celălalt capăt al băncii.
Doamna o privea fix, iar Măria Ivanovna, privind-o pe furiş de câteva ori, o cercetă repede din cap până'n picioare.
Era îmbrăcată într'o rochie albă de dimineaţă, cu bonetă de noapte şi cu pieptar. Părea cam de patruzeci de ani. Faţa plină şi rumenă arăta linişte şi demnitate, iar ochii albaştri şi zâmbetul discret erau plini de un farmec nespus.
Doamna întrerupse tăcerea, cea dintâi:
— Se vede că nu eşti de pe aici.

— Chiar aşa. Abia ieri am sosit din provincie.
— Ai venit cu părinţii dumitale?
— Nu, am venit singură.
— Singură? Eşti încă aşa de tânără.
— N'am nici tată, nici mamă.
— Ai venit desigur cu treburi?
— Da, am venit să-i dau împărătesei o cerere.
— Eşti orfană, probabil că te plângi de vreo nedreptate sau jignire.
— Nu, nicidecum, am venit să cer îndurare, nu dreptate.
— îmi dai voie să te întreb cine eşti?
— Sunt fata căpitanului Mironov.
— A, căpitanul Mironov! Acela care era comandantul unei fortăreţe din ţinutul Orenburg?
— Chiar aşa. Doamna păru mişcată.
—• Scuză-mă, — spuse ea, cu glas şi mai blând, •— dacă am să mă amestec în treburile dumitale. Mă duc deseori la curte; spune-mi, în ce constă rugămintea dumitale? Poate că voi izbuti să te ajut.
Măria Ivanovna se ridică şi-i mulţumi respectuos. Fără să vrea, totul o atrăgea la doamna aceea necunoscută şi-i inspira încredere. Scoase deci din buzunar o hârtie împăturită şi i-o dădu necunoscutei protectoare, care începu să o citească. La început citi cu luare aminte şi cu bunăvoinţă, dar deodată se schimbă la faţă şi Măria Ivanovna, care-i urmărea cu ochii toate mişcările, se sperie de expresia aspră ce-o căpătase obrazul acesta care cu un minut mai înainte era aşa de liniştit şi de plăcut.
— Interveniţi pentru Griniov? — spuse doamna, cu un aer rece. — împărăteasa nu-l poate ierta. El s'a însoţit cu uzurpatorul, nu din neştiinţă sau din uşurinţă, ci ca un nemernic imoral şi periculos!
— Ah, nu-i adevărat! — a strigat Măria Ivanovna.
— Cum, nu-i adevărat? — ripostă doamna, aprin-zându-se la faţă.
— Nu-i adevărat! Zău că nu-i adevărat! Ştiu totul sivă voiu povesti totul! Numai din dragoste pentru mine s'a expus la tot ce i s'a întâmplat; şi dacă nu

s'a dezvinovăţit în faţa judecăţii, a făcut-o numai pentrucă n'a vrut să mă amestece şi pe mine!
Şi povesti cu aprindere lucrurile cunoscute cititorului.
Doamna o ascultă cu atenţie.
— Unde ai tras? — o întrebă ea, după aceea; şi auzind că a tras la Anna Vlasievna, adăugă zâmbind:
— A, ştiu! La revedere! Nu spune nimănui că ne-am întâlnit! Nădăjduiesc că nu vei aştepta mult răspunsul la cerere.
Cu aceste cuvinte, s'a ridicat şi a pornit pe aleie iar Măria Ivanovna s'a reîntors plină de nădejde la Anna Vlasievna. Gazda a dojenit-o pentru plimbarea aşa de matinală pe timp de toamnă, care, după vorbele ei, putea fi dăunătoare sănătăţii unei fete tinere. După ce a adus samovarul, începu să înşire, la un pahar de ceai, nesfârşitele întâmplări dela curte — când, deodată, careta curţii imperiale s'a oprit la scară; intră un lacheu şi anunţă că împărăteasa binevoieşte a o pofti la ea pe tânăra Mironova.
Anna Vlasievna se zăpăci şi începu să umble de colo-colo fără rost.

— Ah, doamne! — strigă ea; — te cheamă la curte împărăteasa. Cum a aflat de dumneata? Cum ai să te prezinţi în faţa ei, când nu ştii măcar să păşeşti cum se cuvine la curte... Nu vrei să te însoţesc? Aş putea să te păzesc de oarecare greşeli. Şi-apoi, cum ai să te duci într'o rochie de drum? N 'ar fi bine să trimit la moaşă după o *robe ronde?[1])*
Lacheul anunţă că împărăteasa doreşte ca Măria Ivanovna să vină singură, şi aşa cum se va găsi. N'avea ce face. Măria Ivanovna s'a aşezat în caretă şi a plecat la curte, însoţită de sfaturile şi binecuvântările Annei Vlasievna.
Presimţea că soarta noastră se va decide; inima ori îi bătea tare, ori i se oprea. Peste câteva minute, careta se opri la palat. Măria Ivanovna urcă scara tremurând. Deodată, în faţa ei, uşa se deschise larg.
') Rochie foarte largă, de modă veche. (In limba franceză) (N. trad.)

întâi a trecut printr'un nesfârşit şir de camere luxoase goale. Lacheul îi arăta drumul. Ajungând, în sfârşit în faţa unei uşi închise, lacheul i-a spus că-i va anunţa venirea şi-o lăsă singură.
Gândul că se va găsi faţă în faţă cu împărăteasa o sperie aşa de tare, încât abia se ţinea pe picioare. Peste un minut, uşa se deschise şi ea intră în buduarul împărătesei.
Aceasta şedea în faţa oglinzii, înconjurată de câteva doamne dela curte, care îi făcură loc cu respect Măriei Ivanovna. împărăteasa se întoarse spre ea cu blândeţe şi Măria Ivanovna văzu ca e aceeaş doamnă faţă de care se destăinuise cu atâta sinceritate cu câteva minute mai înainte.
împărăteasa o chemă spre ea şi-i spuse zâmbind:
— Sunt bucuroasă că mă pot ţine de cuvânt şi să-ţi îndeplinesc rugămintea. Chestiunea e terminată. Sunt convinsă de nevinovăţia logodnicului dumitale. Iată o scrisoare pe care te rog s'o duci viitorului dumitale socru.
Măria Ivanovna luă scrisoarea cu mâna tremurând şi căzu, plângând, la picioarele împărătesei, 'care o ridică şi o sărută. Apoi împărăteasa reluă:
— Ştiu că nu eşti bogată. Dar eu mă simt obligată faţă de fata căpitanului Mironov. Nu vă îngrijiţi de viitor. Iau asupra mea aranjarea situaţiei voastre.
Şi după ce o dezmierdă pe biata orfană, îi dădu drumul să plece.
Măria Ivanovna plecă cu aceeaş caretă a curţii. Anna Vlasievna, care-i aştepta întoarcerea cu nerăbdare, o copleşi cu întrebări, la care Măria Ivanovna răspundea distrată. Iar Anna Vlasievna, cu toate că era nemulţumită de ea, pentru că nu-şi mai aducea aminte de nimic, o iertă cu mărinimie, punând această uitare pe seama timidităţii ei de provincială.
Iar Măria Ivanovna, în aceeaş zi, fără a se dovedi curioasă de a vedea Petersburgul, s'a întors la ţară.
Aici iau sfârşit însemnările lui Piotr Andreevici Griniov. Am mai aflat, din spusele familiei, că el a fost eliberat din închisoare la sfârşitul anului 1774,

în urma unui ordin personal al împărătesei; că a fost de faţă la evecutarea lui Pugaciov, care l-a recunoscut în mulţime şi i-a făcut semn din cap; din capul care, după o clipă, însângerat şi fără viaţă, era arătat norodului.
Curând după aceea, Piotr Andreevici s'a însurat cu Măria Ivanovna. Urmaşii lor trăiesc şi azi fericiţi în gubernia Simbirsc. La o depărtare de 30 de verste de, se află un sat care aparţine unui număr de zece moşieri. întruna din casele boiereşti ale acelui sat, se află o scrisoare autografă a Ecaterinei a Ii-a înrămată sub sticlă. In scrisoarea asta, adresată tatălui lui Piotr Andreevici, împărăteasa recunoaşte nevinovăţia acestuia şi laudă mintea şi inima fetei căpitanului Mironov.
Manuscrisul lui Piotr Andreevici Griniov ne-a fost dat de către un nepot al său, care a aflat că lucram la o operă despre timpurile descrise de bunicul lui.
Şi am hotărît, cu încuviinţarea rudelor, să-l publicăm, căutând să punem la fiecare capitol câte un motto potrivit şi îngăduindu-ne totodată să schimbăm unele nume proprii.
19 Octombrie 1836.
1833—1836
Editorul
In româneşte de *Euscbiu Camilar*

tu
H

O
A

j

DRAMATURGIA LUI PUŞCHIN

Primele încercări ale lui Puşchin în domeniul genului dramatic datează din timpul copilăriei sale. Fratele lui Puşchin relatează că la opt ani... a scris mici comedii în limba franceză. In colegiu, Puşchin a scris împreună cu M. I. Iacovlev comedia,.Aşa se obişnuieşte în lume", care n'a ajuns până la noi. La sfârşitul anului 1815 Puşchin a început comedia „Filosoful" care nu s'a păstrat nici ea. După absolvirea colegiului, Puşchin se apropie de lumea teatrală a Petersburgului, devine „cetăţean de onoare al culiselor". La adunările societăţii „Lampa verde" din care făcea parte Puşchin, se discutau deseori noutăţile teatrale şi din domeniul dramaturgiei. Dealtfel primul articol de critică literară a lui Puşchin a fost „Observaţiile mele cu privire la teatrul rus". Ideia lui Puşchin de a scrie o tragedie cu un subiect popular în cercurile decembriştilor, cu un subiect din istoria veche rusă, despre Vădim, luptătorul legendar pontru libertate, datează din 1822.

In 1825 Puşchin scrie tragedia naţională realistă „Boris Godunov".

In „Boris Godunov" Puşchin încearcă să „reînvie veacul apus, în adevărata sa realitate". In tragedie sunt înfăţişate toate păturile sociale: poporul, boierimea, clerul, şi este dezvăluită lupta politică din sânul boierimii. Puşchin a reuşit să zugrăvească deosebit de viu particularităţile civilizaţiei ruse dinaintea domniei lui Petru. Zugrăvirea vieţii istorice ruse dela sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul celui de al XVII-lea în „Boris Godunov", după cum arată Bclinschi, „este pătrunsă atât de adânc de spiritul rus, este atât de profund fidelă adevărului istoric cum numai geniul lui Puşchin — poet rus cu adevărat naţional a putut s'o facă".

549

In tragedie se pune cu deosebită vigoare problema atitudinii poporului faţă de ţar. Tragedia este pătrunsă de înfierarea despotismului, a absolutismului. Nu degeaba scria Puşchin lui Via-zemschi, în legătură cu semnificaţia politică a tragediei sale: „Nu mi-am putut ascunde în niciun chip urechile sub scufia nebunului"

Poetuf înfăţişează poporul cafiind„ofor{ă spontană a răscoalei" „EI totdeauna e gata să primească tulburările"— spune unul dintre personagiile tragediei. Altul declara că „freamătul mulţimilor" este forţa politică hotărîtoare. Poporul este eroul principal al tragediei lui Puşchin.

Puşchin a înfăţişat veridic şi just relaţiile politice din acea vreme. Falsul Dmitri este pe bună dreptate înfăţişat în tragedie ca unealta panilor polonezi, ca un aventurier politic.

Deosebit de viu este înfăţişat în tragedie chipul poetic al bătrânului cronicar rus. „Caracterul lui Pimen nu este o născocire de a mea — scria Puşchin. — Am adunat în el trăsături care m'au fermecat la vechii noştri cronicari: simplitatea, o blândeţe înduioşătoare, ceva din naivitatea copilărească şi totodată plină de înţelepciune... Mi se părea că acest caracter este nou şi totodată cunoscut inimii ruso".

Este interesant de observat că în tragedie sunt înfăţişaţi şi strămoşii lui Puşchin ca participanţi la lupta politică. Poetul pune în gura lui Boris Godunov o caracterizare a neamului **lui** Puşchin: „... Puşchin! Nu-mi place neamul lui. Sunt nişte răzvrătiţi cu toţii, totdeauna!" Găsim în „Boris Godunov" şi alte aluzii politice îndreptate împotriva absolutismului ţarist, împotriva lui Alexandru I care luase parte la pregătirea uciderii tatălui său — Pavel I.

Etapa următoare din dezvoltarea dramaturgiei lui Puşchin o constituie vestitele sale „mici tragedii" — „Cavalerul zgârcit", „Mozart şi Salieri", „Oaspetele de piatră" şi „Oaspăţ în timpul ciumei".

In „Cavalerul avar" este prezentată fidel din punct de vedere istoric epoca dela sfârşitul Evului Mediu, criza cavalerismului ajuns la decădere, obiceiurile şi viaţa de toate zilele dintr'un castel medieval. Puşchin arată cum pătrunde în societatea feudală a cavalerilor o forţă nouă — puterea aurului, a banilor. Această temă îşi găseşte rezolvarea în figura cavalerului zgârcit. Puşchin înfăţişează cu o deosebită profunzime psihologia zgârceniei, a lipsei de omenie şi a asprimii caracteristice puterii aurului.

Puşchin a dat o imagine mult mai expresivă şi mai completă a zgârcitului decât au făcut-o precursorii săi din Apus — Sha-kespeare şi Moliere. Tipul cavalerului zgârcit este prezentat la Puşchin ca produsul unei anumite epoci istorice.

In tragedia „Oaspetele de piatră" care-i plăcea deosebit de mult lui Belinschi, Puşchin a tratat într'un fel nou vechea legendă spaniolă a lui Don-Juan. In această tragedie sunt zugrăvite foarte puternic şi expresiv moravurile, tipurile şi coloritul Spaniei din epoca Renaşterii.

550

împreună cu Griboedov, autorul comediei „Prea multă minte strică", Puşchin a determinat o adevărată cotitură în dramaturgia rusă, dându-i o orientare hotărîtă spre realitate

BORIS GODUNOV
(pag. 7.)
Tragedia a fost scrisă la Mihailovscoe. Puşchin a fost mulţumit de opera sa. In scrisoarea către P. A. Viazemschi din 18 Octombrie 1825 el scria: „Te felicit,.dragul meu, cu o tragedie romantică. In ea personajul principal este Boris Godunov. Tragedia mea este terminată. Când am recitit-o cu glas tare, am bătut în palme şi-am strigat: „Măi, Puşchin, măi, dracîmpieliţat!"
Tragedia „Boris Godunov" este consacrată evenimentelor dela sfârşitul veacului al XVI-lea şi începutul celui de al XVII-lea. Lucrând la tragedie, Puşchin s'a folosit de „Istoria Statului Rus", a lui N. M. Caramzin.
După înapoierea sa din exil, în toamna anului 1826, Puşchin şi-a citit tragedia la Moscova. Istoricul M. P. Pogodin a lăsat în memoriile sale o relatare entuziastă despre o asemenea lectură publică şi despre impresia pe care a produs-o tragedia lui Puşchin asupra unui cerc de intelectuali din nobilimea progresistă a Moscovei.
«Este cu neputinţă să redau impresia pe care a produs-o această lectură asupra noastră — a scris Pogodin. — Până şi acum, şi de atunci au trecut aproape patruzeci de ani, numai simpla amintire îmi pune sângele în mişcare... Primele scene le-am ascultat calmi, liniştiţi, sau mai bine spus oarecum uimiţi. Dar cu cât citea mai departe, cu atât simţămintele pe care le încercam deveneau mai puternice. Scena dintre cronicar şi Grigori, pur şi simplu ne-a uluit. Mi s'a părut că dragul şi iubitul meu Nestor s'a sculat din mormânt şi vorbeşte prin gura lui Pimen. Mi s'a părut că aud glasul bătrânului cronicar rus din timpuri străvechi. Iar când Puşchin a ajuns la povestirea lui Pimen despre vizitarea mânăstirei sf. Chirii de către Ivan cel Groaznic, despre rugăciunile călugărilor „Să dăruiască domnul pace şi iubire acestui suflet frământat de vijelii", ne-am pierdut parcă cu toţii minţile. Pe unii i-a cuprins fierbinţeala, pe alţii frigurile. Părul ni s'a ridicat măciucă în cap. Nu mai eram în stare să ne stăpânim. Câte unul sărea de pe locul lui, altul scotea câte un strigăt. Unii aveau lacrimi în ochi, alţii zâmbetul pe buze. Ba se lăsa tăcere, ba izbucnea o explozie de exclamaţii... S'a terminat lectura. Multă vreme ne-am uitat unii la alţii, apoi ne-am repezit spre Puşchin. Au început îmbrăţişările, s'a stârnit larmă, râsete, au început să curgă lacrimi, felicitări. „Evan, evohe, aduceţi cupele!"... O, ce surprinzătoare dimineaţă a fost aceea, o dimineaţă care a lăsat urme pentru toata viaţa!»
La început i s'a interzis lui Puşchin să publice „Boris Godunov". Ţarul Nicolae I, care cenzura personal toate operele lui
551
Puşchin, a interzis publicarea tragediei, şi, pe baza aprecierii secrete despre tragedie pe caro a făcut-o pesemne Bulganin, l-a sfătuit în batjocură pe poet „eliminând ceeace este de prisos, să-şi transforme tragedia într'o nuvelă sau un roman istoric de genul celor ale lui Walter Scott". Abia în anul 1831 Puşchin a reuşit „pe propria sa răspundere" să-şi publice tragedia.
Pe scenă „Boris Godunov" a fost prezentată pentru prima oară în anul 1870, la Petersburg.
Folosind subiectul tragediei lui Puşchin, compozitorul M. P. Musorgschi şi-a scris opera muzicală „Boris Godunov".
CAVALERUL **AVAR**
(pag. 99.)
Scrisă în toamna anului 1830 la Boldino (terminată la 23 Octombrie). Tipărită în „Sovremennic" în 1836, voi. I. cu titlul „Cavalerul zgârcit" (Scene din tragi-comedia lui Ghenston. „The covetons Knight"). Referirea la Chenston era născocită de Puşchin: V. Chenston, poet şi dramaturg englez din secolul al XVIII-lea nu scrisese nicio operă asemănătoare cu tragedia lui Puşchin „Cavalerul zgârcit".
Prima reprezentaţie a piesei „Cavalerul zgârcit" pe scena teatrului Alexandrinschi din Petersburg trebuia să aibe loc a 1 Februarie 1837. Dar de teama unei demonstraţii de simpatie faţă de Puşchin care fusese ucis în duel, piesa a fost scoasă de pe afiş.
MOZART ŞI SALIERI
(pag. 119.)
Scrisă în toamna anului 1830 la Boldino. Sfârşitul poartă data de 26 Octombrie. Puşchin a început să lucreze la „Mozart şi Salieri" încă în perioada când a stat la Mihailovscoe. Tragedia a fost publicată pentru prima oară în almanahul „Sever-jiâie ţvetî [1]) pe 1832". La 27 Ianuarie 1832 a avut loc prima sa reprezentaţie pe scena Teatrului mare din Petersburg. In legătură cu această tragedie Puşchin a scris următoarea notă la sfârşitul anului 1832:
„La prima reprezentaţie a operei Don Juan, în timp ce tot teatrul, plin de cunoscători uimiţi, se delecta cu armoniile iui Mozart, se auzi 6 şuierătură toţi se întoarseră cu mirare şi indignare, iar vestitul Salieri ieşi din sală, înnebunit de invidie.
Salieri a murit acum vreo opt ani. Câteva ziare germane au afirmat că pe patul morţii ar fi recunoscut că a săvârşit o crimă îngrozitoare şi anume că l-a otrăvit pe marele Mozart.
Un invidios care a fost în stare să fluiere opera Don Juan putea să-l şi otrăvească pe autorul acesteia".
P. 1. Ceaicovschi a scris opera „Mozart şi Salieri" după subiectul tragediei lui Puşchin.
) Florile Nordului (N. trad.)
552
OASPETELE DE PIATRĂ
(pag. 131.)

Tragedia a fost scrisă în toamna anului 1830 la Boldino si **terminată** la 14 Noembrie. Primul proiect al tragediei „Oaspetele de piatră" a fost conceput de către Puşchin încă *în* 1826—1827. Tragedia n'a fost tipărită în timpul vieţii poetului şi a apărut abia în 1839 în culegerea „O sută de literaţi ruşi", voi. I. A. S. Dargomîjschi a scris opera „Oaspetele de piatră" după subiectul tragediei lui Puşchin.

OSPĂŢ **IN TIMP DE CIUMĂ**

(pag. 167.)

Tragedia a fost terminată la Boldino în Noembrie 1830 şi publicată pentru prima dată în almanahul „iUţiona pe 1832".

RUSALCA

(pag. 177.)

Puşchin a lucrat la tema operei sale „Rusalca" încă din 1828. Drama a rămas neterminată dar, judecând după plan, nu-i rămăsese mult pentru a o termina. Este limpede că drama trebuia să se termine prin moartea prinţului atras de rusalce pe fundul Niprului.

Prima scenă a fost terminată la 27 Aprilie 1832. Textul dramei „Rusalca" a fost tipărit pentru prima oară în „Sovremennic" voi. VI. în 1837 după moartea lui Puşchin. S'a păstrat următorul plan al dramei: Morarul şi fiica sa Nunta

Prinţesa şi doica Rusalcele

Prinţul, bătrânul şi mica undină Vânătorii

Precum se vede din plan, Puşchin nu mai avea mult pentru a termina piesa.

A. S. Dargomâjschi a scris o operă după subiectul dramei „Rusalca" de Puşchin.

553

PROZA LUI PUŞCHIN

Proza Iui Puşchin a constituit o etapă nouă în dezvoltarea realismului acestui mare poet.

Puşchin începe să scrie opere în proză în a doua jumătate a deceniului al treilea al veacului al XlX-lea. In 1827, el începe să scrie romanul „Arapul lui Petru cel Mare", care rămâne însă neterminat. La sfârşitul acestui deceniu, el scrie o serie de fragmente şi de esseuri în proză, strâns legate prin conţinutul lor de epoca istorică din anii 1812—1825. In 1831, începe romanul „Roslavlev", care zugrăveşte vremurile „memorabile din anul 1812" şi oglindeşte patriotismul înflăcărat al lui Puşchin. lupta lui împotriva cosmopolitismului antipopular al nobilimii aristocratice. In vestita toamnă dela Boldino, Puşchin scrie, una după alta, cinci povestiri, adunate într'un ciclu, sub titlul de „Povestirile lui Belchin". Despre ele putem spune, citând cuvintele lui Cernâşevschi: „Puşchin este primul caro a început să descrie cu o uimitoare veracitate şi "putere de pătrunde:» moravurile ruso şi viaţa diferitelor pături sociale ale poporului rus". In povestirea „Măria Schoning", începută după 1830, Puşchin atinge o temă nouă în opera sa, descriind viaţa unei fete dintr'o familie săracă de muncitori.

Continuând tradiţiile lui Radişcev, Puşchin scrie „Istoria satului Goriuhino", „Dubrovschi", „Fata căpitanului", şi pune

astfel bazele redării vieţii ţărănimii în literatura rusă. Această

• temă devine apoi tema principală şi dominantă în literatura

i rusă progresistă.

- In „Fata căpitanului", Puşchin adânceşte metoda realistă de zugrăvire artistică a vieţii, pe care o folosise încă în „Boris Godunov" şi în „Evgheni Oneghin". Viaţa poporului este redată cu tot specificul ei istoric naţional; poetul începe să înfăţişeze lupta de clasă, contradicţiile şi ciocnirile dintre ţărănime şi nobilime.

554

„Fata căpitanului" a pus bazele romanului istoric realist rus.

După anul 1830, Puşchin concepe un vast roman despre realitatea contemporană lui: „Nici nu ştiţi cât de mult aş vrea să scriu un roman" — îi spunea el lui Dai. Puşchin schiţase planul şi scrisese şi un capitol din romanul lui despre viaţa societăţii ruse („Pelamul rus"). Dar tragica sa moarte a pus capăt tuturor acestor proiecte şi planuri.

In proză, maniera şi stilul lui Puşchin ajung la maximum de simplitate, laconism artistic, preciziune şi naturaleţă în înfăţişarea realităţii. Gogol scria că „Fata căpitanului" este,,.hotărît, cea mai bună operă rusă în genul narativ... Puritatea şi naturaleţea au atins aici o treaptă atât de înaltă, încât în faţa ei însăşi realitatea pare artificială şi caricaturală".,

Claritatea deosebită, conciziunea şi exactitatea exprimării, lipsa oricăror metafore şi epitete ornante, caracterul impetuos şi dramatismul în desfăşurarea subiectului, sunt trăsăturile caracteristice ale stilului lui Puşchin.

Preciziunea şi conciziunea sunt cele mai de seamă calităţi ale prozei. Ea cere idei şi idei, fără de care, expresiile, oricât de strălucite ar fi, nu servesc la nimic" — scria Puşchin.

Puşchin a exercitat o mare influenţă asupra dezvoltării prozei realiste ruse.

Gogol şi Lermonlov s'au format la şcoala lui Puşchin. Turgheniev spunea tă este „din leagăn discipol al lui Puşchin". In scrisoarea către P. D. Golohvastov din Aprilie 1873, Tolstoi scria: „E mult de când n'aţi mai recitit proza lui Puşchin? Faceţi-mi plăcerea şi citiţi întâi toate povestirile lui Belchin. Ele trebuiesc studiate şi restudiate de către orice scriitor. Eu le-am recitit de curând şi nu vă pot descrie înrâurirea binefăcătoare pe care

această lectură a avut-o asupra mea."
Gorchi a definit just rolul istoric al prozei lui Puşchin, făcând următoarea precizare: «„Dama de pică", „Dubrovschi", „Căpitanul de poştă" şi altele au pus bazele noii proze ruse.»
ARAPUL LUI PETRU CEL MARE
(pag. 203.)
Puşchin a început să lucreze la acest roman în vara anului 1827.
La baza subiectului romanului se află amintirile de familie ale lui Puşchin despre A. P. Hannibal, străbunicul lui din partea mamei, unul dintre tovarăşii de arme ai lui Petru I. In „Arborele genealogic al Puşchinilor şi Hannibalilor", poetul menţionează: „Străbunicul meu, Hannibal, a fost tot atât de nenorocit în viaţa de familie, ca şi străbunicul meu Puşchin. Prima lui soţie, o grecoaică frumoasă, i-a născut o fată albă. Atunci s'a despărţit de ea şi a silit-o să se călugărească la mănăstirea din Tihvin."
Poetul şi-a îndreptat atenţia asupra epocii lui Petru I şi a personalităţii ţarului-reformator. In roman trebuia să fie
555
oglindită şi răscoala streliţilor. Tema răscoalei streliţilor şi istoria romantică a dragostei dintre fiica de boier şi tânărul fiu al unui strelit este atinsă de Puşchin în planurile şi schiţările povestirii despre strelit şi fiica de boier, care s'au păstrat (deceniul al patrulea).
Lucrând la roman, Puşchin a folosit materialele istorice ale lui Golicov „Faptele lui Petru cel Mare" şi schiţele despre..Moravurile ruşilor sub Petru I" ale decembristului A. S. Corniiovici, publicate în almanahul „Rusia de altădată pe anul 1825".
In primăvara anului 1828, Puşchin a citit prietenilor săi, la Pctersburg, fragmente din roman. La sfârşitul lui Martie, P. A. Viazemschi scria poetului I. I. Dmitriev: „Puşchin ne-a citit câteva capitole din romanul său în proză, al cărui erou este străbunicul său, Hannibal; printre personagii este zugrăvită figura de titan a lui Petru cel Mare, care pare prinsă just şi viu, judecând cel puţin după primele schiţe. Descrierea unui bal la Petersburg şi a unui prânz din timpul domniei lui Petru este sugestivă şi firească".
In timpul vieţii lui Puşchin au fost publicate în „Litera-turnaia gazeta" (1830) şi în almanahul „Severnâie ţvetî" pe 1829, numai două fragmente din roman, care au fost apoi republicate în culegerea „Povestiri, editate de Alexandr Puşchin" (1834) sub titlul: „Două capitole dintr'un roman istoric: 1) Bal sub domnia lui Petru I, 2) Prânzul unui boier rus".
Data şi cauzele pentru care Puşchin a încetat să lucreze la acest roman nu se cunosc. Puşchin însuşi n'a dat un titlu general romanului; a fost intitulat „Arapul lui Petru cel Mare" după moartea poetului, de către succesorii săi la redacţia revistei „Sovremennic", în care romanul a şi fost publicat în anul 1837 (voi. VI, Nr. 2).
Puşchin a pregătit pentru acest roman nişte epigrafe, pe care le-a scris pe o singură pagină, fără a indica repartizarea lor pe capitole. Acest lucru a fost făcut de redacţia ediţiei academice.
„Arapul lui Petru cel Mare" face parte din ciclul de opere despre viaţa lui Petru I, din perioada anilor 1826—1828.
Despre „Arapul lui Petru cel Mare", Belinschi a scris: „Fiecare capitol al acestui roman neterminat depăşeşte şi e mult superior tuturor romanelor istorice ale domnilor Zagoschin şi Lajecinicov, luate fiecare în parte, sau toate laolaltă". Acţiunea romanului se desfăşoară în ultima perioadă a domniei lui Petru. Moravurile şi viaţa de toate zilele din epoca lui Petru şi conflictul esenţial — ciocnirea dintre noile principii de viaţă şi de morală şi vechile principii ale boierilor — sunt înfăţişate în roman cu autenticitate istorică. In caracterizarea lui Petru I, Puşchin dezvoltă motivele din „Stanţe", înfăţişându-l pe Petru ca pe un reformator al ţării, ca pe un ţar luminat, sprijinitor al culturii. Capitolele scrise sunt pătrunse de ideia dezvoltării Rusiei pe calea progresului.

556
POVESTIRILE RĂPOSATULUI IVANPETROYICI BELCIIIN
(pag. 238.)
Povestirile lui Eelchin au fost scrise de Puşchin în toamna anului 1830, la Boldino. Prima dintre ele, „Dricarul", poartă în manuscris data de 9 Septembrie; urmează "aţoi Căpitanul de poştă" — 14 Septembrie,..Domaişoata— ţărăncuţă." — 20 Septembrie, „Xnipuşcătura" şi „Viscolul" — Octombrie. La 9 Decembrie, Puşchin îi comunică „în mare secret" lui P.A. Pletniov că a scris „în proză, cinci povestiri, care l-au făcut pe Baratânschi să necheze şi să dea din copite". In Aprilie 1831, poetul citeşte la Moscova aceste povestiri lui M. P. Pogodin.
Pentru a deruta cenzura personală a ţarului, Puşchin hotărî să publice povestirile anonim, dând drept autor un nume născocit, pe „răposatul Belchin". Puşchin a alăturat acestui ciclu de povestiri prefaţa intitulată „Cuvântul editorului", scrisă în vara anului 1831.
înainte de a trimite povestirile la tipar, Puşchin a schimbat ordinea lor iniţială, după data la care au fost scrise, aşa încât „împuşcătura" şi „Viscolul" au fost trecute la începutul culegerii.
Pletniov, care a căpătat manuscrisul prin Gogol, s'a ocupat de publicarea povestirilor, Puşchin îl ruga pe Pletniov într'o scrisoare: „Să-i şoptească numele meu lui Smirdin, **pentru** ca el, la rândul lui, să-l şoptească cumpărătorilor". Povestirile au fost publicate Ia sfârşitul lui Octombrie 1831 şi, după mărturia lui Belinschi, „au fost primite cu răceală de public şi cu şi mai multă răceală de reviste". Aceasta nu l-a turburat pe Puşchin. S'a

păstrat relatarea interesantă a convorbirii dintre poet şi un cunoscut al său — P. I. Miller. La întrebarea lui Miller: „Cine-i acest Belchin?" Puşchin a răspuns: „Oricine ar fi, aşa trebuiesc scrise povestirile: simplu, concis şi clar".

„Povestirile lui Belchin" au apărut pentru prima oară cu specificarea completă a numelui autorului deabia în 1834.

CĂPITANUL DE POŞTĂ

, (pag. 274.)

S'a păstrat următorul plan al povestirii:

„Cugetări despre căpitanii de poştă — în general oameni buni şi năpăstuiţi. **-Prietenul'meu** este un căpitan de poştă văduv. Are o fată. Drumul nu mai este folosit. Am fost de curând pe acolo. N'am găsit fata. Povestea fetei. Dragostea unui conţopist pentru ea. Acosta pleacă după ea la Petersburg, o vede la bal. Intorcându-se, îl găseşte pe tatăl **ei** mort. Vine fata. Mormântul dela barieră. Plec de acolo. Conţopistul a murit. Surugiul îmi povesteşte despre fată".

Cuvintele: „De multe sărutări îmi amintesc" le găsim în următoarea variantă în manuscris: „îmi amintesc de mulle sărutări, de atunci.de când mă'ndeletnicesc cu de-astea, dar nici una nu mi-a lăsat o amintire atât de trainică, atât de **plă-**

cută. Şi acum, când mă gândesc la ea, mi se pare că-i văd ochii galeşi, zâmbetul ei care a dispărut, mi se paro că simt răsuflarea ei caldă şi apăsarea buzelor ei proaspete.

„Cititorul ştie că există câteva feluri de dragoste — dragostea senzuală, cea platonică, dragostea din vanitate, dragostea unei inimi de 15 ani şi altele. Dar cea mai plăcută dintre toate este dragostea pe care o întâlneşti într'o călătorie. Te îndrăgosteşti la o staţie de poştă şi ajungi pe nesimţite până la a doua, ba uneori chiar până la a treia. Nimic nu scurtează atât de mult drumul, şi închipuirea neturburată de nimic se desfată cu visurile sale. Dragoste fără suferinţă, dragoste fără griji! Ea ne umple inima, fără să ne obosească, şi se stinge la primul han din oraş".

DOMNIŞOARA ŢĂRĂNCUŢĂ

(pag. 285.)

După cuvintele:

„Nastia luă măsura piciorului Lizei, se duse repede la câmp, la Trofim ciobanul", în manuscris urmează sceneta: «„Moşule, îi spuse ea, poţi să-mi împleteşti o pereche de opinci pe măsura asta?" „Bucuros, răspunse bătrânul, am să-ţi împletesc o pereche, de-o să-ţi fie mai mare dragul să te uiţi la ele. Dar cine are nevoie, mămucă, de opinci pentru copii?" „Nu o treaba ta, îi spuse Nastia, dar să le faci curând". Ciobanul îi făgădui să le aducă a doua zi dimineaţa şi Nastia o luă la fugă, cântând cântecul ei preferat: „Fată de căpitan, nu te duce să petreci în miez de noapte"».

ISTORIA SATULUI GORIUHINO

(pag. 305.)

A fost începută în toamna anului 1830 la Boldino, după terminarea „Povestirilor lui Belchin". Numirea de Goriuhino[1]) a satului corespunde numirii satului „Razoreonaia"[2]) — descris de Radişcev. Câteva familii de ţărani din Boldino purtau numele de Goriunov. Puşchin a încetat să lucreze la „Istoria satului Goriuhino", deoarece era cu neputinţă ca această operă îndreptată împotriva iobăgiei, operă care prin relieful şi ascuţimea satirei preceda satira lui Saltâcov-Şcedrin, să treacă prin cenzura ţaristă. Povestirea a fost publicată pentru prima oară după moartea lui Puşchin, cu numeroase denaturări şi lipsuri, sub titlul schimbat în mod arbitrar: „Letopiseţul satului Goriuhino", în revista „Şovremennic" pe anul 1837, voi. VII, Nr. 3.

In „Istoria satului Goriuhino", Puşchin a folosit următoarea schiţă de pamflet polemic scrisă în anul 1827:

[1]) Vine dela cuvântul rusesc *gore* — jale (N. trad.)

[2]) Ruinat. (N. trad.)

«„Dacă titlul de amator de literatură rusă este demn de stimă şi înseamnă ceva, atunci, în ciuda mediocrităţii talentului meu, am şi eu dreptul la oarecare atenţie din partea opiniei publice. Născut în 1751 din părinţi cinstiţi, dar nevoiaşi, nu m'am putut adăpa la izvoarele culturii, care abia mai târziu au fost deschise într'un număr atât de mare, şi a trebuit să mă mulţumesc cu lecţiile unui dascăl al parohiei noastre, om (destul de cult) dealtfel foarte instruit pentru umila sa stare. Acestui om respectabil îi datorez pasiunea mea nobilă pentru orice manifestare artistică în general şi pentru literatura rusă în special.

«La vârsta de opt ani ştiam pe de rost Pismovnicul domnului Curganov, pe care mi-l încredinţase dascălul. De atunci, pot spune hotărît că n'a apărut nicio operă rusă, nicio traducere, nicio revistă rusească (inclusiv operele economice şi cele culinare, precum şi calendarele), pe care să nu le fi citit, sau despre care să nu-mi fi făcut cel puţin în general o ideie. Oamenii bătrâni sunt acuzaţi deobicei de ataşare oarbă faţă de trecut şi de aversiune faţă de prezent. Dar eu nu merit asemenea reproş. Succesele literaturii noastre au bucurat întotdeauna inima mea de patriot şi nu am putut accepta fără indignare atacurile, pe cât de stupide, pe atât de nedrepte, ale revistelor actuale, îndreptate împotriva unor scriitori care fac cinste nu numai Rusiei, dar şi întregii omeniri — şi în genere împotriva stării instrucţiunii în scumpa noastră patrie. Aceste reviste nu sunt oare mărturia cea mai elocventă a uriaşelor succese ale culturii noastre? Care dintre (revistele) străine va întrece în profunzime „Vestnic Evropî"), în ţinută ştiinţifică „Severnâi arhiv" [2]). în plăcută varietate „Moscovschi telegraf" [3]), şi în alte calităli „Sân Otecestva" [4]), „Moscovschi vestnic" [5]), „Severnaia pcela" [6]) şi altele. Cu aceasta vor fi desigur de acord stimaţii redactori ai revistelor „Vestnic Evropî", „Severnâi arhiv", „Moscovschi telegraf" şi altele. Aceste atacuri nedrepte şi stupide m'au silit să iau pentru prima dată pana în mână, sperând să fiu folositor compatrioţilor mei, atâta vreme cât neîndurătoarele ursite mai torc încă firul vieţii mele, precum spunea domnul Filimonov, într'un mişcător anunţ de ziar, despre o carte a sa pusă în vânzare".»

In manuscrisele lui Puşchin s'a păstrat următorul plan al „Istoriei satului Goriuhino":

Respectul meu faţă de titlul de scriitor şi în special de poet.

întâlnirea cu Bulgarin şi cu Milonov.
Dragostea.
încercările mele în diferite genuri.
In povestiri.
') „Mesagerul Europei". (N. trad.)
[2]) „Arhiva Nordului". (N. trad.)
[3]) „Telegraful Moscovei". (N. trad.)) „Fiul patriei". (N. trad.)
[5]) „Mesagerul Moscovei". (N. trad.)
•) „Albina Nordului". (N. trad.)
559

In istorie: universală, a Rusiei, a unui oraş capitală de gubernie. 0 capitală de judeţ nu are istorie. Venirea mea în sat.
Genealogia mea, gândul de a scrie istorie. Calendare. Tradiţii orale. Letopiseţul popii. Listele de Dări, cu descrierea ţăranilor.
Descrierea geografica a salului.
Vremuri legendare.
Guvernarea starostelui Antip Mudrâi.
Logofătul.
Venirea strămoşului meu, tiranul Iv. V. T.
Bunicul meu conduce. Incendiul.
Vecinii. Epidemia. Povestea bisericii.
Mujicii sunt ruinaţi. Tatăl meu. Logofătul-şef.
Piăzmeriţa.
Logofătul. Boierescul.
A fost un sat liber şi bogat. A sărăcit din pricina tiraniei. S'a îndreptat datorită severităţii. A decăzut din cauza delăsării.
Dăm o variantă manuscrisă a începutului povestirii:
Dacă dumnezeu îmi va da cititori, poate că vor fi curioşi să afle cum m'am hotărît să scriu Istoria satului Goriuhino. Pentru aceasta trebuie să intru în unele amănunte preliminare.
M'am născut din părinţi cinstiţi şi nobili, în satul Goriuhino, la 1 Aprilie 1801 şi am primit instrucţiunea elementara dela paracliserul nostru. Acestui om respectabil îi datorez dragostea care s'a dezvoltat mai târziu în inima mea pentru lectură şi în genere pentru ocupaţiile literare. Succesele mele erau încete, dar sigure, deoarece la zece ani ştiam aproape tot ce mi-a rămas până acum în memoria slabă de felul ei şi pe care, din cauza sănătăţii mele şubrede, nu mi se dădea voie s'o încarc peste măsură.
La zece ani am fost adus la Moscova şi dat la pensionul particular al lui Franz Egorovici F., undo am stat trei luni, până la invazia lui Napoleon, când pensionul a fost închis şi m'am întors în satul Goriuhino, alegându-mă de pe urma vremii petrecute la pension cu o mare iscusinţă în jocul numit oină. După izgonirea „celor douăsprezece graiuri"...
DUBROVSCHI
(pag. 323.)
Puşchin a început acest roman în Octombrie 1832. Ultimul capitol al romanului, rămas neterminat, a fost scris la începutul anului 1833. Romanul a fost publicat pentru întâia oară sub titlul „Dubrovschi", în. ediţia postumă a operelor lui Puşchin, în anul 1841, voi. X. Denaturările şi tăieturile cenzurii au fost îndreptate după mulţi ani.
560
La baza subiectului acestui roman se află episodul comunicat lui Puşchin de către prietenul său P. V. Naşciochin, din viaţa unui „nobil bielorus scăpătat, cu numele de Ostrovschi (cum fusese dealtfel intitulat romanul iniţial), care s'a judecat cu un vecin pentru pământ, a fost gonit de pe moşie şi, rămas doar cu servitorii lui, a început să prade întâi pe slujbaşii satului, şi apoi şi pe alţii". Naşciochin îl văzuse pe acest Ostrovschi la închisoare. Puşchin a folosit ca material pentru romanul său şi procesul autentic dela Tribunalul judeţean din Cozlov, din Octombrie 1832 „Despre însuşirea ilegală de către locotenentul Ivan, fiul lui Iacov Muratov, a moşiei aparţinând loco-tenentuJui-colonel de gardă Semion, fiul lui Piotr Criucov, situată în gubernia Tambov, judeţul Cozlov, satul Novopansc". Copia acestui proces s'a păstrat printre hârtiile lui Puşchin.
S'au păstrat următoarele schiţe şi planuri ale romanului:
I
Ostrovschi, caro-şi urmează studiile la Petersburg, se în toarce după moartea tatălui său în satul care constituia obiectul procesului. Găseşte numai conacul cu servitorii, fără ţărani şi fără pământ. Oamenii lui reuşesc cu greu să se. hrănească pe ei şi să asigure hrana stăpânului lor. Ca să se răzbune, oamenii lui Ostrovschi omoară un asesor. începe ancheta. Judecătorii vin la Ostrovschi. Acesta ia apărarea oamenilor săi — leagă cobză pe judecători şi se face bandit.
Revoltat de situaţia sa, Ostrovschi hotărăşte să-l omoare pe moşierul vinovat de nenorocirea lui. Rătăceşte pe

lângă satul acestuia, o întâlneşte pe fata lui şi se îndrăgosteşte de ea. Caută prilej să facă cunoştinţă cu ea. întâlneşte un preceptor francez care se ducea la moşier, îi ia hârtiile şi paşaportul şi se prezintă moşierului. La moşier, are loc o petrecere. Un vecin e prădat. Caseta. Dascălul fuge cu domnişoara.
Ostrovschi se desparte de ceata lui. Ii naşte nevasta. E bolnavă şi o duce să se caute la Moscova, după ce se.desparte de ceată, alegându-şi doar câţiva oameni de încredere. La Moscova, Ostrovschi trăieşte retras, **vizitiul** lui e amestecat într'un scandal, e arestat; el (împreună cu unul din ceata lui Ostrovschi) îl denunţă. Şeful poliţiei.
II
Dubrovschi — capitolul 1 şi 2, boala, scrisoarea dădăcii, încercarea de împăcare, moartea, înmormântarea; sosirea boierului celui tânăr; în timpul praznicului, el îşi vede de treburi, cercetându-şi hârtii. Setea de răzbunare, întâlnirea cu fiica sa. Dubrovschi — plimbarea lui la cimitir. Venirea jude-
36 *561*
cătorilor. Pârjolul din timpul nopţii (pus de oamenii lui, fără participarea lui Dubrovschi). Arhip îi omoară pe oamenii legii. Dubrovschi şi oamenii săi vinovaţi fug.
III
In timp ce slujbaşii beau, oamenii se sfătuiesc în camera servitorilor şi bucătarul Arhip hotărăşte să-i omoare.
IV
Grădinarul prinde băiatul. Saşa îi ia inelul şi-l pune înapoi în scorbură. Intendentul îl închide deocamdată pe băiat în hulubărie, până să fie cercetat. Băiatul fuge, înainte de a se lumina de ziuă.
Cearta.
Judecata.
Moartea.
Pârjolul.
Dascălul.
Petrecerea.
Explicaţia.
VI
Prinţul Vereischi *en visite[1])*
2-eme visile[2]).
Peţitul.
întâlnirea.
Scrisoarea interceptată.
Nunta, plecarea.
Pregătirile, lupta.
Imprăştierea cetei.
VII
Viaţa Măriei Chirilovna. Moartea prinţului Vereischi. Văduva. Englezul.
[l]) In vizită. (In limba franceză) (N. trad.) •) A doua vizită. (In limba franceză) (N. trad.)
562
Revederea. Jucătorii. Poliţaiul. Deznodământul.
VIII
Despărţirea, explicaţia, logodna.
Căpitanul-ispravnic.
Mirele. Prinţul mire.
Nunta, răpirea.
Coliba din pădure, pregătirile, lupta.
Nebunia.
Imprăştierea cetei. Moscova, medicul, singurătatea Cârciuma, denunţul. Bănuiala, poliţaiul.
CIORNA ÎNCEPUTULUI ROMANULUI
Ilia Petrovici Narumov a fost mult timp mareşalul nobilimii, într'una din guberniile noastre din nord. Rangul şi bogăţia sa îi dădeau multă autoritate faţă de moşierii vecini.
Răsfăţat de purtarea lor prea slugarnică, se lasă pradă pornirilor firii sale iuţi şi aspre şi născocirilor minţii sale destul de mărginite.
Dăm o variantă a capitolului VII:
— Aha! — făcu Chirila Petrovici, — aşa stăpân, aşa slugă, cum e popa e şi prohodul, dar ce, la mine creşte zmeură pe stejari?
— Se întâmplă de toate, — răspunse băiatul batjocoritor.
— Se întâmplă, desigur, şi ca de-alde voi să fie bătuţi şi cu vergi, nu numai cu cnutul — ai auzit de aşa ceva?
Băiatul nu răspunse nimic.
— Tăticule, porunceşte-i să dea înapoi inelul, — spuse Saşa?

— Taci, Alexandri — spuse Chirila Petrovici, — nu uita că mai am o socoteală cu tine. Du-te în odaia ta! Iar tu, saşiule pari destul de isteţ! Dacă mărturiseşti totul, scapi de bătaie şi-ţi mai dau şi un ban pentru nuci. Dacă nu, îi dau poruncă lui Stepan să te jupoaie de viu — înţelegi?
— înţeleg foarte bine.
— Atunci răspunde unde e stăpânul tău şi dece te-a trimis? Băiatul nu răspunse.
— Bine! Hei, băieţi, daţi-i jos pantalonii, culcaţi-l şi aduceţi nuielele!
Oamenii aduseră nuiele, îl apucară pe băiat, îl dezbrăeară şi-l întinseră pe podeaua hambarului. Băiatul tăcea.
— Vrei să vorbeşti? — întrebă Chirila Petrovici.
36
563
Băiatul nu răspunse nimic.
— Nu vrei? Daţi-i drumul! — Nuielele vâjâira. Băiatul tăcea cu o răbdare demnă de un mic spartan.
— Destul, — spuse Chirila Petrovici, — acum dă-mi inelul şi du-te acasă.
Băiatul deschise pumnii, arătând că n'are nimic în mâini.
— Bine, — grăi Chirila Petrovici, — duceţi-l la hulubărie şi zăvorîţi-l acolo.
Stepan îl duse pe băiat...
Acţiunea romanului „Dubrovschi" se petrece, după cât se pare, în deceniul al doilea sau al treilea al veacului trecut, în orice caz după 1812. Romanul „Dubrovschi" este remarcabil, în special prin tabloul vast al vieţii şi moravurilor moşieri-mii provinciale. „Vechiul fel de viaţă al nobilimii ruse este înfăţişat cu o veracitate înspăimântătoare în figura lui Troecu-rov", spune Belinschi.
Troecurov este o creaţie tipică a realităţii feudalo-iobăgiste din vremea Ecaterinei. Cariera lui a început dela lovitura de stat din 1762, care a adus-o pe Ecaterina a Ii-a la putere. Opunând norocosului parvenit Troecurov pe bătrânul Dubrovschi, sărac, dar mândru, Puşchin înfăţişează în roman soarta acelui grup de nobili de neam, dar scăpătaţi, căreia îi aparţinea şi el prin naştere.
Noua generaţie de moşieri provinciali aristocraţi este înfăţişată prin figura „europeanului" Vereischi. Zugrăvindu-l pe acesta, Puşchin continuă critica cosmopolitismului nobililor, începută în „Roslavlev". In roman este zugrăvit în culori satirice „neamul conţopiştilor", format din funcţionari şicana-tori, corupţi, pe care ţăranii iobagi îi urăsc din răsputeri.
Romanul lui Puşchin devine deosebit de puternic, atunci când înfăţişează starea de spirit a ţăranilor iobagi. Puşchin arată revolta ţăranilor împotriva moşierilor feudali, împotriva funcţionarilor care asupresc poporul. In chipul potcovaruluiArhip sunt înfăţişate trăsăturile umane din caracterul ţăranului rus.
Figura tânărului Dubrovschi întruchipează pe nobilul răzvrătit, cu înclinaţii romantice. Poetul nu-l prezintă pe Dubrovschi ca pe un conducător al ţărănimii, ci arată motivele personale ale revoltei sale. Dubrovschi rămâne străin de massa de iobagi.
DAMA DE PICĂ
(pag. 399)
Nuvela a fost scrisă în toamna anului 1833, la Boldino. A fost tipărită pentru întâia oara în „Biblioteca pentru lectură", în 1834, voi. II, cartea 3-a.
In 1851, P. V. Naşciochin îi comunica lui P. I. Barteniev următoarele: «Puşchin a citit el însuşi „Dama de pică" lui Naşciochin şi i-a spus că intriga principală a nuvelei nu este născocită. Bătrâna contesă este Natalia Petrovna Goliţâna,
564
mama lui D. Vladimirovici, guvernatorul general al Moscovei, care a trăit într'adevăr la Paris, aşa cum a scris Puşchin. Nepotul ei, Goliţân, i-a povestit lui Puşchin că, odată, a pierdut la joc de cărţi şi a venit la bunica sa să-i ceară bani. Ea nu i-a dat bani, dar i-a indicat trei cărţi pe cărei i le spusese şi ei la Paris, St. Germain. „încearcă", îi spuse bunica. Nepotul miză pe aceste cărţi şi-şi recâştigă banii. Desfăşurarea ulterioară a acţiunii nuvelei e născocită. Naşciochin îi spusese lui Puşchin că contesa nu seamănă cu Goliţâna, ci mai degrabă cu altă bătrână, N. C. Zagriajscaia. Puşchin fu de acord şi răspunse că i-a fost mai uşor s'o înfăţişeze pe Goliţâna decât pe Zagriajscaia, care avea o fire şi obiceiuri mai greu de prins..."»
După mărturia lui Puşchin, nuvela a avut mult succes. «„Dama mea de pică" este la modă. Jucătorii pontează pe trei, şapte şi as» — scrie Puşchin la 7 Aprilie 1834 în jurnalul său.
Belinschi a spus că „Dama de pică" este „o povestire măiastră". Dostoievschi a apreciat mult nuvela lui Puşchin. In 1880, Dostoievschi a mărturisit lui M. A. Polivanov, un cunoscut de al său: «Suntem nişte pigmei în comparaţie cu Puşchin, niciunul dintre noi nu se poate compara cu el. Ce frumuseţe, ce vigoare are fantezia lui! Am recitit de curând „Dama de pică". Ce fantezie!... El a urmărit cu o analiză pătrunzătoare toate acţiunile lui Hermann, toate suferinţele sale, toate speranţele sale şi, în sfârşit, înfrângerea lui cumplită şi neaşteptată.»
Iată câteva dintre primele schiţări ale primului capitol al nuvelei.
DAMA DE PICĂ
Schiţări
I CAPITOLUL I
Iar în zile ploioase

Ei se adunau
Deseori;
Jucau
Dela cincizeci
Până la o sută.
Şi câştigau
Şi scriau
Cu cretă.
Aşa îşi făceau ei
In zile ploioase
Treaba.
Baladă manuscrisă.

Acum vreo patru ani, datorită unor anumite împrejurări ne adunasem la Petersburg câţiva tineri. Duceam o viaţă de boem. Mâneam fără poftă la Andre, beam fără veselie, mergeam

565

la Sofia Astafievna şi o înnebuneam pe biata bătrână, pre-făcându-ne că avem gusturi dificile. Ziua o omoram de bine de rău, iar seara ne adunam pe rând la câte unul dintre noi.

II

Acum daţi-mi voie să vă fac pe scurt cunoştinţă cu Char-lotte. Intr'una din etc...

Tatăl ei a fost pe vremuri negustor de rangul al doilea, apoi farmacist, apoi director de pension, apoi corector într'o tipografie şi, murind, a lăsat soţiei sale ceva datorii şi o colecţie destul de completă de fluturi şi insecte. Era om de treabă şi avea multe cunoştinţe temeinice, care nu l-au dus la nimic bun. (Văduva lui a reuşit ca, din vânzarea manuscriselor lui, să plătească tutungiul, apoi a început să trăiască, împreună cu Charlotte, de pe urma muncii sale).

Hermaun stătea în aceeaş curie cu văduva, a făcut cunoştinţă cu Charlotte şi, curând, se îndrăgostiră unul de celălalt, aşa cum numai nemţii mai pot iubi în vremurile noastre.

Dar în acea zi, sau mai bine zis etc...

Şi când drăguţa nemţoaică dădu la o parte perdeluţa albă de pe geam, Hermann nu apăru în ferestruica sa şi n'o salută cu zâmbetul obişnuit.

Tatăl lui, un neamţ rusificat, i-a lăsat moştenire un mic capital. Hermann l-a lăsat la casa de depuneri, fără să se atingă nici măcar de procente, şi trăia numai din leafă.

Hermann era hotărît etc.

CHIRDJALI

(pag.427)

Scrisă probabil în 1S34, nuvela a fost tipărită pentru întâia dată în..Biblioteca pentru lectură", în 1834, voi. VII, cartea 12. Subiectul nuvelei este legat de răscoala grecilor din 1821, despre care Puşchin a strâns material încă la Chişinău. Chipul lui Chirdjali, caro a luat parte la răscoală, a atras atenţia lui Puşchin în 1823. La Chişinău, Puşchin a căpătat informaţii despre Gheorghi Chirdjali, dela M. I. Lecs, funcţionar de birou la generalul Inzov. In 1828, Puşchin a început poemul despre Chirdjali. întâlnirea cu M. I. Lecs la Petersburg în 1833—1834 i-a dat probabil lui Puşchin material nou pentru nuvela sa.

FATA CĂPITANULUI

(pag.434)

Abia atinsă în nuvela „Dubrovschi", tema răscoalelor ţărăneşti, care l-a preocupat deosebit de intens pe Puşchin încă dela începutul deceniului al patrulea, n'a putut fi amplu dezvol-

566

tată în acest roman. Gândul lui Puşchin se îndrepta, firește, spre răscoala lui Pugaciov. El intenţiona să scrie un roman despre răscoala lui Pugaciov şi despre un nobil care l-a susţinut. La 31 Ianuarie 1833, Puşchin schiţează următorul plan al noii sale opere:

„Din cauza scandalurilor pe care le provoacă, Şvanvici este trimis la garnizoană. Fortăreaţa din stepă. Se apropie Pugaciov. Şvanvici îi predă fortăreaţa. Luarea fortăreţei. Şvanvici devine complicele lui Pugaciov. îşi duce unitatea la Nijni. II salvează pe vecinul tatălui său. Intre timp, Cică era cât pe ce să-l spânzure pe bătrânul Şvanvici, Orlov îi obţine iertarea".

Şvanvici nu este o figură născocită, ci un personagiu real — Mihail Alexandrovici Şvanvici, ofiţer de gardă, trecut de partea lui Pugaciov.

In August 1833, Puşchin a plecat la Orenburg, să culeagă material în legătură cu „Istoria lui Pugaciov", pentru romanul pe care intenţiona să-l scrie. Planul iniţial al romanului a suferit schimbări esenţiale. Iată diversele sale variante.

PLANURI

1

Başarin este adus de către tatăl său la Petersburg şi înscris în gardă. Din cauza lipsei sale de seriozitate, e trimis în garnizoană. Pleacă de frica tatălui său. Cruţat de Pugaciov cu ocazia luării fortăreţei, (făcut căpitan şi detaşat)

cu un grup la Sim-birsc, sub comanda unuia dintre coloneii lui Pugaciov, îşi salvează tatăl, care nu-l recunoaşte. Se prezintă la Mihelson, care-l primeşte la el, se distinge în expediţia împotriva lui Pugaciov, este reprimit în gardă. Vine la tatăl său la Moscova — se duce cu acesta la Pugaciov.
Bătrânul comandant îşi trimite fata într'o fortăreaţă din apropiere.
După ce a luat o fortăreaţă, Pugaciov se apropie de a doua, Başarin e primul la asalt.
Cere drept răsplată...
COMPLETARE LA PRIMUL PLAN
In timpul viscolului, Başarin salvează pe drum un başchir *(le mutile)[1]).* Başchirul îl salvează în timpul luării fortăreţei. Pugaciov îl cruţă, spunându-i başchirului: *„Răspunzi de el cu capul".* Başchirul e ucis etc.
') Mutilatul (N. trad.)

3
Din cauza scandalurilor pe care le provoacă, Şvanvici este trimis la garnizoană. Fortăreaţa din stepă. Se apropie Puga-ciov. Şvanvici îi predă fortăreaţa; luarea fortăreţei. Şvanvici devine complicele lui Pugaciov. îşi duce unitatea la Nijni. II salvează pe vecinul tatălui său. Intre timp, Cică era cât pe ce să-l spânzure pe bătrânul Şvanvici. Şvanvici îşi aduce fiul la Petersburg, Orlov îi obţine iertarea.
Răscoala ţăranilor — moşierul apără debarcaderul, în timp ce fiul său...
Viscolul — cârciuma — şeful bandiţilor — bătrânul Şvanvici. — Tânărul se duce la un vecin, fostul guvernator al provinciei. Măria Al. este peţită pentru un nepot pe care nu-l iubeşte. Tânărul Şvanvici întâlneşte pe şeful bandiţilor, intră la Pugaciov. Conduce ceata.— Vine la Măria Al. — îi salvează familia şi pe toţi.
Ultima scenă — mujicii tatălui său se răscoală, el vine în ajutor. — Pleacă — Pugaciov e înfrânt. Tânărul **Şvanvici** e arestat. — Tatăl se duce să intervină la Orlov. — Ecaterina Diderot. — Execuţia lui Pugaciov.
(la ospeţe)
Lupta cu pumnii — Şvanvici — Perfiliev. Perfiliev, negustorul.
Din cauza scandalurilor pe care le provoacă, Şvanvici este trimis la ţară — se întâlneşte cu Perfiliev.
Valuev vine la fortăreaţă.
Soţul şi soţia *Gorisov* se înţeleg foarte bine — Masa, fata lor, răsfăţată — (domnişoara Măria Gorisova). El se îndrăgosteşte fără zbucium, fără pasiune.
Vine o veste şi căpitanul se sfătuieşte cu soţia sa. Cazacul, care a adus scrisoarea, aţâţă pe cei din fortăreaţă. Căpitanul îşi întăreşte garda, se pregăteşte de apărare. Fortăreaţa e asediată — asaltul e respins — Valuev e rănit.
In casa comandantului — al doilea asalt. Fortăreaţa e luată — Scena spânzurării — Valuev e luat în tabăra lui Pugaciov. Dela el, este lăsat să plece la Orenb.

Valuev la Orenb. — Consiliul — Comandantul — Guvernatorul — Şeful vămii — Procurorul — Capătă o scrisoare dela Măria Ivanovna.
Din planuri se vede că tema răscoalei lui Pugaciov s'a accentuat treptat în roman şi, împreună cu aceasta, s'a concretizat şi „aventura romantică" — istoria dragostei dintre eroul romanului şi fiica comandantului fortăreţii.
Romanul înainta încet. Totuşi, la venirea lui Puşchin la Boldino, în toamna anului 1834, ciorna romanului „Fata căpitanului" era gata. Romanul a fost terminat în toamna anului 1836. Prezentându-l la cenzură, Puşchin scria la 25 Octombrie 1836 cenzorului P. Corsacov: „Numele fetei, Mironova, e născocit. Romanul meu se bazează pe o povestire pe eare am auzit-o odată şi potrivit căreia unul dintre ofiţerii care au trădat şi au trecut în cetele lui Pugaciov a fost graţiat de împărătească, la rugămintea bătrânului său tată, care i s'a aruncat la picioare. Precum binevoiţi să vedeţi, romanul s'a depărtat mult de adevăr". La 1 Noembrie, Puşchin şi-a citit romanul la serata dela P. A. Viazemschi.
S'a păstrat următoarea schiţă de prefaţă la „Fata căpitanului".
PREFAŢĂ
întâmplarea care stă la baza nuvelei pe care o publicăm este cunoscută în ţinutul Orenburg.
Cititorul va urmări cu uşurinţă firul întâmplării adevărate care străbate născocirile romantice. Iar pentru noi, aceasta ar fi o muncă inutilă. Am hotărît să scriu această prefaţă cu altă intenţie.
(A fost publicată acum câţiva ani într'unuldin Almanahurile noastre).
Romanul „Fata căpitanului" a fost publicat pentru prima dată în „Sovremennic", 1836, voi IV. Din cauza cenzurii, a rămas nepublicat un capitol pe care Puşchin, care-i acorda o mare însemnătate, l-a numit „Capitolul omis". In acest capitol, Griniov este numit Bulanin, iar Zurin — Griniov.
Lucrând la romanul „Fata căpitanului", Puşchin a folosit multe documente istorice şi material folcloristic cules, precum şi însemnările convorbirilor avute în timpul călătoriei cu martorii oculari ai răscoalei lui Pugaciov.
Puşchin a zugrăvit în romanul său un tablou viu al răscoalei ţărăneşti cu caracter spontan. Amintind la începutul romanului frământările ţărăneşti care au precedat răscoala lui Pugaciov, poetul s'a străduit să scoată la lumină izvoarele istorice ale răscoalei ţărăneşti de massă din anii 1772—1774.
înfăţişând componenţa eterogenă a mişcării lui Pugaciov, Puşchin arată caracterul ei cu adevărat popular. In roman se

arată că ţăranii înţelegeau foarte bine că răscoala lui Pugaeiov era îndreptată împotriva iobăgiei.
Puşchin l-a înfăţişat pe Pugaeiov ca pe un conducător înzestrat şi curajos al răscoalei populare. In roman, poetul subliniază inteligenţa, curajul, eroismul şi omenia lui Pugaeiov.
Critica reacţionară din deceniul al patrulea a fost nemulţumită de faptul că Puşchin nu l-a înfăţişat pe Pugaeiov ca pe un răufăcător infernal şi un monstru. Dar tocmai aceasta a constituit meritul istoric al marelui poet. La o sută de ani după ce a fost scris romanul, unul dintre cititorii ei sovietici, un muncitor din Leningrad, a spus următoarele despre romanul „Fata căpitanului": „Este o carte minunată. Doar a fost un adevărat război civil, şi Puşchin, deşi nobil de obârşie, nu-şi ascunde admiraţia faţă de Pugaeiov. Iar noi apreciem aceasta, pentru că Pugaeiov este mai aproape de noi decât de Puşchin".
înfăţişând sub chipul guvernatorului din Orenburg un funcţionar plin de zel, mărginit şi fricos, Puşchin ţintea şi în birocraţia militară şi civilă incapabilă, din timpul lui Nicolai I, pe care n'o putea suferi, şi care era formată din nemţi în genul lui Benkendorf. Nesselrode şi alţii, care, după cum spune Herţen, erau „cele mai credincioase slugi ale familiei ţarului" şi dădeau dovadă de „cea mai deplină indiferenţă faţă de soarta supuşilor, de cel mai profund dispreţ faţă de popor, de completa necunoaştere a caracterului naţional".
Caracterizând romanul lui Puşchin, Belinschi scria: «„Fata căpitanului" este ceva în genul lui „Oneghin" în proză. Poetul zugrăveşte aici moravurile societăţii ruse sub domnia Eca-terinei. Prin veracitatea, adevărul fondului şi măestria expunerii, multe tablouri sunt o minune a perfecţiunii».
.•-'.'.iiflw-l• •«'
c y

CUPRINS

OPERE DRAMATICE Pag.
Boris Godunov.....
Cavalerul avar..... 99
Mozart şi Salieri..... 119
Oaspetele de piatră..... 131
Ospăţ în timp de ciumă.....167
Rusalca..... 177
ROMANE ŞI NUVELE
Arapul lui Petru cel Mare..... 203
Povestirile răposatului Ivan Petrovici Belchin.... CSST
Istoria satului Goriuhino..... 305
Dubrovschi.....• 323
viDama, de pică..... *(5§9*
CEirdjali..... 427
X iFata căpitanului..... C331
Dramaturgia lui Puşchin..... 549
Proza lui Puşchin..... 554

41 o

Redactor de carte: I, Delciu. Tehnoredactor: V. IHescu. Corector: M. Nestor
Dai la cules 31.111.954. — Bun de tipar 15.VIII.954 Tiraj 15.000 100. Hirtie velină mată 65 gr. m. p. *Coli de tipar 35,75. Coli editoriale 24,79. Ft. 84x10832. Corn. 74. Preţul unui exemplar lei 18. A. 01050. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare 8 S—O.*
Tiparul executat sub com. Nr. 349 la Combinatul
Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN" Bucureşti,
R.P.R.